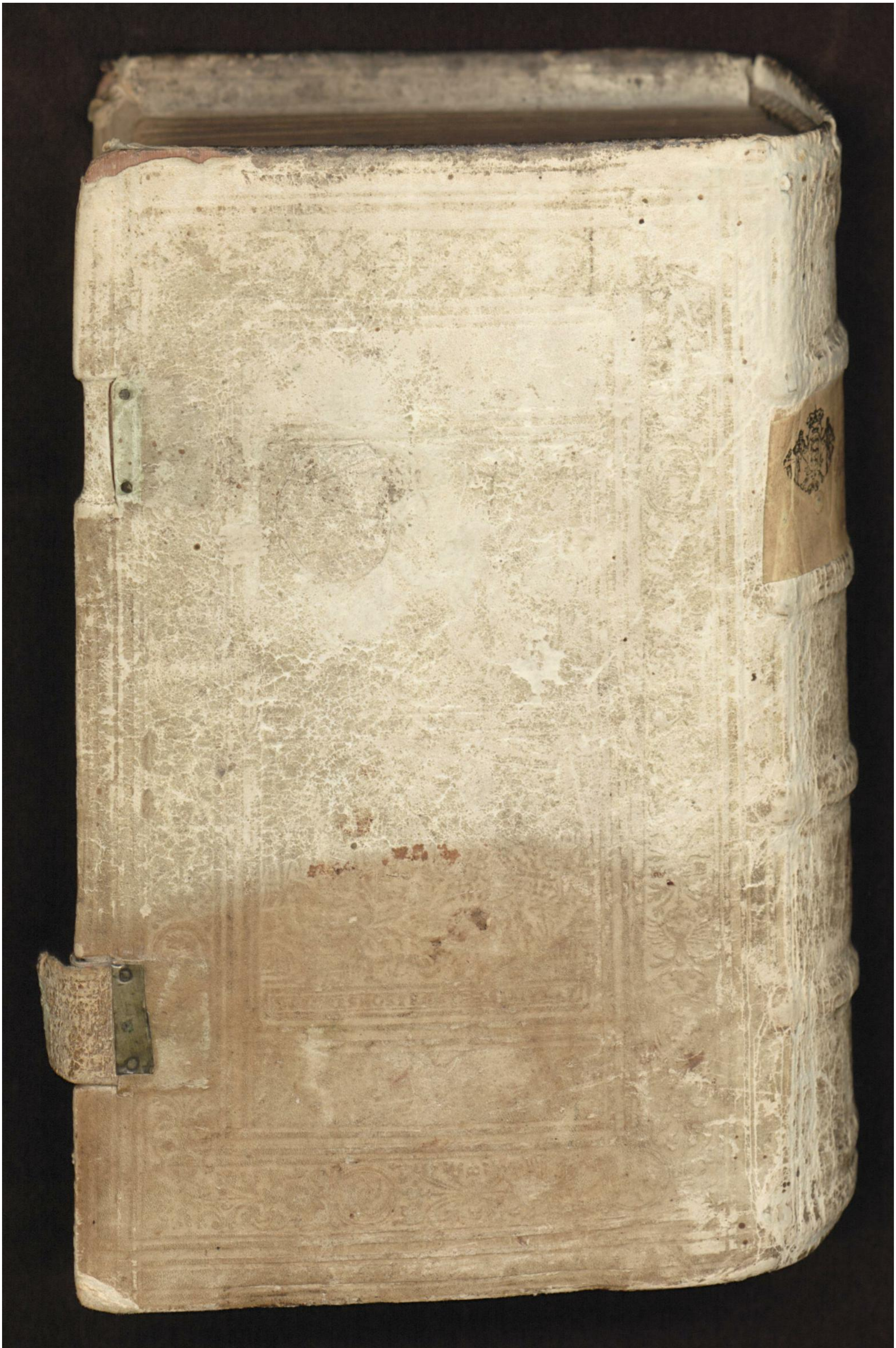

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

14,-319 DA Box
(LN bis 54)
48
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ETHICÆ DOCTRINÆ LIBRI QVATV-OR, CONSCRIPTI IN VSVM STVDIOSÆ iuuentutis,

A

D. PAVLO AB EITZEN
Hamburgenſi.

VVITEBERGÆ
Excuſi typis Iohannis Schvvertelij,
ANNO M. D.LXXI.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

SERENISSIMO

POTENTISSIMOQVE PRINCIPI AC DOMINO DOMINO FRI-derico Secundo Daniæ, Noruegiæ, Gottorum & Vandalorum Regi, Et Illuſtriſſimis Principibus ac Dominis Domino Ioanni Seniori, Domino Adolpho, & Domino Ioanni Iuniori, Hæredibus Noruegiæ, Ducibus Sleſuici, Holſatiæ, Stormariæ & Ditmarſiæ, Comitibus Aldenburgæ & Delmenhorſtæ &c. Dominis meis clementiſſimis.

SERENISSIME ET potentiſſime Rex, Illuſtriſſimi Principes, Domini clementiſſimi. Orauit Filius Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, pro Eccleſia ſua, vt in veritate verbi Diuini conſeruetur, & ſit vnanimis. Hanc precationem membra Chriſti quotidie repetere debent. Experimur enim quantopere in hoc incumbat Satanas, vt diſſidijs, rixis, odijs vnitatem Eccleſiæ miſeræ, & vndiq; afflictæ turbet, atq; eo modo doctrinæ Euan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

gelicæ propagationem, curſumq́; impediat. His conatibus Satanæ opponenda eſt ardens inuocatio, Et cum inuocatione etiam pium concordiæ ac conſenſionis ſtudium coniungendum eſt.

Eorum itaq́; Principum Germaniæ, qui hoc tempore id curant, vt diſſenſiones Chriſtianè pieq́; ſopiantur, & vnanimis per Dei gratiam in veritate conſenſio in Eccleſia conſeruetur, pia ſollicitudo, & ſollicita pietas non laudanda ſolum, ſed etiam ab alijs Chriſtianis Regibus, Principibus, Magiſtratibus adiuuanda eſt.

Veſtræ quoq; Sereniſſ. R. M. & Illuſtriſſ: Celſitudines æterna laude dignæ ſunt, quod ab ipſis ſemper paterno erga Eccleſiam & ſubditos amore, per Dei auxilium prouiſum eſt, vt in horum Regnorum, Ducatuum, Prouinciarum Eccleſias rixoſæ diſputationes non ſint inuectæ.

Eſt enim Dei beneficio in his Eccleſijs tranquillus docentium & diſcenti-

um conſenſus in omnibus partibus do-
ctrinæ Chriſtianæ, Iuxta Articulos Au-
guſtanæ Confeßionis, quæ eſt immota &
firma veritas Dei, comprobata & con-
firmata teſtimonio Chriſti, Prophetarum
& Apoſtolorum, quæ ſancta felicitas
vt ſit perpetua, toto pectore Filium Dei
Eccleſiæ caput oro.

Accedit etiam illud laudis præ-
claræ, quod V. R. M. & Illuſtriß. Celſ:
ſapienter ad Euangelicæ veritatis con-
ſeruationem & propagationem, cum
Eccleſijs coniungunt Scholas, in quibus
iuuentus diſcat linguas, artes, & do-
ctrinas bonas, quæ ſunt vtiles neceſſa-
riæq́; illis, qui in Eccleſijs docendi, & in
Rebuſpub: regendi, conſulendiq́; officijs
fungi debent.

Ante ætatem Reuerendi Patris
& Prophetæ LVTHERI, doctrina
Euangelij tenebris obſcurata & quaſi
ſepulta fuit, quarum tenebrarum ali-
qua cauſa fuit linguarum & bonarum
doctrinarum ignorantia. Cum vero
Deus ſanctum Prophetam LVTHE-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

RVM, repurgatorem doctrinæ Chriſtianæ à Papiſticis tenebris miſit, Addidit ei ſanctum Collegam PHILIPPVM MELANTHONEM, quem omnes Scholæ Germaniæ ſuum Præceptorem reuerenter agnoſcunt, Et ipſorum coniunctis operis ad Eccleſiæ ædificationem vſus eſt, vt omni poſteritati in iſto illuſtri exemplo oſtenderet, quantum in tali Eccleſiaſtica & Scholaſtica vnanimi coniunctione vtilitatis & momenti ſit poſitum. Ego de me affirmo, quod quoties de illa conſenſione & vnanimitate cogito, quam in Eccleſia & Schola Vuitebergenſi inter illos ſanctos Patres & Præceptores, eorumq́, alios Collegas tum eodem loci, tum in alijs Eccleſijs & Scholis vidi & audiui, præ gaudio & præ triſticia lachrymas effundam. Recordatio eius iucunda & dulcis, gaudium, huius temporis rixarum, quibus ex paucis quibuſdam locis Eccleſiæ & Scholæ hoſtiliter & Barbaricè oppugnantur conſideratio, triſticiam parit. Conſolatur vero me Dei promiſſio, de conſerua-

tione

tione Eccleſiæ in hac languida ſenecta, & diuinæ beneficentiæ ac miſericordiæ dulcis radius, qui in conſenſu harum, vt dixi, Eccleſiarum, multarumq́ aliarum adhuc Dei beneficio contra calumnioſos clamores hominum inquietorum & maledicorum ſplendet, & adiuuante Deo nullis Satanæ inſidijs extinguetur.

Vtq́ toti mundo notum ſit, omnes nos, qui in V. R. M. & Illuſtriß. Celß. publica Schola Sleſuicenſi, nuper ad Dei gloriam & Eccleſiæ Reiq́ pub. vtilitatem feliciter aperta, profeſſores doctrinarum linguarum et artium ſumus, ad eum ſcopum & finem noſtros labores dirigere, vt iuuentus ad nos miſſa, ita in veris fundamentis, vt loquimur, ſolidæ eruditionis inſtituatur, vt cum à nobis rurſum egreßi fuerint, non ad rixas, ſed ad res, officiaq́ in Eccleſia & Rebuspub. neceſſaria inſtructi conſpiciantur. Idcirco Ethicæ doctrinæ libros, in quibus Philippum Præceptorem imitatus ſum, in publicum emitto, eoſq́ V. Se-

reniſſ: R. M. & Illuſtriſſ. Celſſ. humiliter dedico: Propediem dante Domino plures Scholæ noſtræ labores prodibunt. Oro autem humiliter, vt V. R. M. & Illuſtriſſ. Celſſ. hãc Scholam paterne ament, & hanc meam humilem dedicationem Clementiſſime accipiant. Dominus Ieſus V. R. M. & Illuſtriſſ. Celſſ. ſeruet, protegat, gubernet, defendat, Omnia felicia & ſalutaria V. R. M. & Illuſtriſſ: Celſſ: Regniſq́; ac Ducatibus largiatur. Ex Slesuiga, Anno 1570. Menſe Ianuario.

V. Seren: R. M. &
Illuſtriſſ: Celſſ.
humilis Seruus

Paulus ab
Eitzen.

PRIMVS LIBER,

DOCTRINÆ ETHICÆ SIVE MORALIS.

CAPVT PRIMVM.

CYNICVS IMO SAtanicus furor eſt dicere homines non eſſe ad Iuſticiam creatos, neq; natura ſed opinione Ius conſtitutum eſſe: imò cum dicit ſacra ſcriptura hominem ad imaginem Dei creatum eſſe, certè affirmat, hominem non ad iniuſtitiam & impietatē Cynicam, ſed ad iuſtitiam & ſanctitatem veram eſſe conditum. Et quidem non ſolum ſcriptura, ſed etiam ipſa natura clamat, Ius non opinione ſed ab ipſo Deo conſtitutum eſſe: Proponit enim ſcriptura legem, voce Dei traditam, & ſæpius repetitam, imò proponit tabulas legis digito Dei ſcriptas, continentes decem præcepta Dei, quæ ſunt admiranda Epitome omnis honeſti Iuris: Deinde etiam omnes homines mentis compotes, in ſua mente inueniunt legem naturaliter à creatore inſcriptam, ſeu inſitam, hoc eſt, Noticias aliquas, cum iudicio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

approbante ea, quæ iuſta & recta ſunt, & condemnante iniuſta, & non recta. Quia noticiæ & iudicium, cum non ſint opiniones acerſitæ, ſed inſint in ipſis mentibus naturaliter, & ita inhæreant, vt etiam volens excutere & delere non poßit, ſicut exempla eorum docent, qui poſt perpetrationem ſcelerum torquente conſcientia, mallent ſe notitia legis carere, aut eam excutere poſſe, ſed reipſa experiuntur hanc ipſam noticiam, cum iudicio, non eſſe humanam imaginationem aut Phantaſiam, ſed eſſe diuinitus impreſſam, imo creatam in anima, quæ notitia dictat, teſtatur & clamat, Ius non eſſe opinionem, ſed eſſe ipſam Dei conſtitutionem in ipſa natura: Gentes (inquit Paulus ad Roma. 2.) ſibi ipſis ſunt lex, oſtendentes opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium. Hoc aliquo modo, quantum potuit Philoſophus Ethnicus, conſiderauit Sophocles, cum in Oedipo dixit: Leges cœlitus datas eſſe, earumq́ Patrem eſſe ſolum Deum. Et Demoſthenes, cum in Oratione contra Ariſtogitonem, legem vocauit inuentum & donū Deorum, Nimirum, quia ipſa noticia naturalis de iure ſeu diſcrimine iuſti & iniuſti, honeſti & inhoneſti, quæ

eſt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſt omniũ bonarum legum fundamentum, eſt donum diuinitus naturæ inſitum. Eſt enim ea Noticia (vt Cicero pro Milone inquit) non ſcripta ſed nata Lex, quã non didicimus, legimus, verum ex ipſa natura accepimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti ſed facti, non inſtituti ſed imbuti ſumus. Hæc admonitio in principio doctrinæ de lege vtilis eſt, ne indulgeamus Cynicis cogitationibus, leges tantum opiniones eſſe, quarum mutatio ſit libera, ſicut de rebus dubijs licet alium ſic, alium aliter opinari: neq; cogitemus diſciplinam ſeu gubernationem vitæ humanæ & morum ſimilem eſſe cicurationi beſtiarum, quæ cicuratio nequaquam ſuſcipitur aut regitur certa norma diuinitus præſcripta: & diſciplinam eſſe tyrannicam coactionem pugnantem cum natura, ſicut Protagoras dicebat, legem Tyrannicam eſſe, multa cogentem præter naturam: ſed vt de diſciplina, de gubernatione vitæ actionum & morum reuerenter iudicemus, & ſciamus omnes homines ad honeſtam, & ſanctam vitam conditos eſſe à Deo, & velle Deum, vt vita hominum apud omnes gentes & populos honeſta diſciplina regatur, quia ipſe Deus normam bonæ diſciplinæ præſcripſit & naturæ inſculpſit, Imo etiam nos Chriſtiani ſcire debemus per filium

Dei

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Dei redemptos nos eſſe, & donari Spiritu ſancto, non vt fiamus contemptores diſciplinæ, & obedientiæ iuxta legem, ſeu vt contumaciter noticiam legis abijciamus & aboleamus, ſed vt iuxta voluntatem Dei auxiliante Spiritu ſancto, in iuſtitia & ſanctitate vera omnibus diebus vitæ noſtræ ipſi ſeruiamus.

SECVNDVM CAPVT,

DE DIVISIONE LEGVM SEV IVRIS ET de naturæ legibus.

DEmonſtraui non opinione hominum, ſed ab ipſo Deo Ius conſtitutum eſſe. Quare addenda eſt Iuris ſeu Legum diſtinctio. Omnis Lex aut eſt diuina, aut eſt humana. Diuina lex vel eſt naturæ impreſſa, & naturali cognitione nota: diciturq́ Ius naturale, ſeu Lex naturæ. Paulus Roma. 2. appellat legem ſcriptam in cordibus gentium, id eſt, omnium hominum: vel eſt certa voce Dei reuelata & promulgata, diciturq́ ſpecificè lex Dei, aut lex Moſaica, cuius Epitome eſt Decalogus. Ius naturale ſeu Lex naturæ eſt noticia naturalis de Deo, & de vitæ ac

morum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

morum gubernatione, ſeu diſcrimine iuſti & iniuſti, honeſti & inhoneſti diuinitus inſita & impreſſa ſeu inſcripta humanis mentibus. Hæc fuit ante lapſum primorum parentum perfectiſsima imago Dei, id eſt, perfectiſsima noticia & ſcientia cum integra obedientia in omnibus viribus, & membris in tota anima, & in toto corpore, ſed poſt lapſum tantum eſt imperfecta & obſcura cognitio, quaſi vmbra quædam ſeu aliquæ reliquiæ imaginis, quibus adhæret multum caliginis in mente & ingens contumacia animæ & corporis, ſicut ad Romanos dicit Paulus, Veritatem & noticiam reliquam in natura detineri in iniuſticia, & obtenebratam eſſe: Item ſenſus carnis inimicitiam eſſe aduerſus Deum, Inuenio (inquit) aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in Lege peccati. Sentiunt etiam Philoſophi affectuum & actionum contumaciam cum lege naturæ, ſeu noticijs mentis pugnare, ſicut Medæa apud Poetam inquit: Video meliora proboq́; : Deteriora ſequor. Ideo etiam fatetur Philoſophia, eſſe noticias aliquas in mente, dictantes quæ iuſta & honeſta ſunt, & diſcernentes ea ab iniuſtis & inhoneſtis. Quæ noticiæ vocantur & ſunt Leges naturæ, id eſt, à Deo naturæ inditæ. Sic præclare Sophocles in Antigone

gone nominat eas noticias non ſcriptas ſed certas Deorum leges, quæ non nunc, & heri, ſed ſemper valent, & nemo ſcit vnde editæ ſint. Atq; in Oedipo Tyranno dicit: Leges cœlitus datæ ſunt, earumq; ſolus Deus pater eſt, neq; eas mortalis hominum natura peperit, nec obliuione ſopiuntur nec ſeneſcunt. Prodeſt autem ſæpe cogitatione repetere Leges naturæ, & cum Decalogo conferre, ideo præcipuas ordine recitabo.

Prima Lex naturæ dictat eſſe Deum, & ei deberi honorem & obedientiam. Sic Cicero inquit 2. de natura Deorum, Omnibus hominibus innatum & quaſi inſculptum eſſe, quod ſit Deus, eumq; ab operibus cognoſci, & homini cum Deo primam eſſe ſocietatem, in qua homo Deo prima officia debeat. 1. Offic. De hac prima Lege inquit Paulus Roma. 1. Notum Dei manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis manifeſtauit: & hanc ipſam noticiam de Deo confirmari dicit conſideratione operum Dei. Queritur autem Paulus hanc ipſam naturæ Legem ſeu naturalem Legis ſcientiam, euaneſcere in cogitationibus eorum, qui luce verbi Dei carent, adeo vt veritas: id eſt, vera noticia naturalis commutetur in mendacium, id eſt, falſas & mendaces opiniones de Deo, & gloria immortalis

Dei

Dei transformetur in ſimilitudines non tantum rationalium hominum, ſed etiam beſtiarum ratione carentium. Hanc querelam declarant variæ opiniones Philoſophorum & Ethnicarum gentium de Deo cum multiplici atq; delira Idolomania.

Secunda Lex naturæ dictat hominem ad ſocietatem creatum eſſe: ideoq; colendum eſſe ordinem ad conſeruationem ſocietatis neceſſarium & in ipſa ſocietate à natura præſcriptum: hoc eſt, honorem præſtandum eſſe parentibus, & magiſtratibus, & hunc ordinem non eſſe turbandum.

Tertia Lex naturæ dictat non nocendum eſſe vitæ tuæ aut aliorum, quia homo non debet eſſe deſtructor vitæ humanæ, ſed conſeruator quantum poteſt. Sic Cicero inquit lib. 2. de Fin. Omne animal ſimul vt ortum eſt, & ſe ipſum, & omnes ſuas partes diligit, & omnis natura vult eſſe conſeruatrix ſui, vt ſalua ſit & in genere conſeruetur ſuo. Ideo etiam defenſio neceſſaria eſt Legis naturæ ſeu iuris naturalis, ſicut Cicero erudite diſputat pro Milone: Eſt, inquit, nō ſcripta ſed nata lex, quā non didicimus, accepimus, legimus, verū ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quā non docti, ſed facti, non inſtituti,

ſed

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. Hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim quacunq; ope poſſent à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent.

Quarta Lex dictat hominem ad conſeruationem ſpeciei in certo ordine caſtæ vitæ, ſeu coniugij eſſe conditum. Ergo vitandam eſſe omnem immundiciem. Hanc eſſe legem naturæ comprobat iudicium conſcientiæ in omnibus ſanis, & naturalis pudor, & horror turpitudinis, qui ſi non præcedit, tamen certò ſequitur omnem immundiciem.

Quinta Lex naturæ dictat, Sobolem amandam & curandam eſſe, ſicut inquit Cicero 4. de Finibus. Id natura tributum, vt ij qui procreati eſſent à procreatoribus amarentur. Et à natura ipſa, vt eos quos genuimus amemus, impellimur. Hæc Lex officia educationis, defenſionis & curæ complectitur.

Sexta Lex naturæ dictat, conſeruandam eſſe rerum diſtinctionem, ſed tamen cum communicatione, ad conſeruationem ſocietatis neceſſaria, Ergo non eſſe alteri eripiendum

aut

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

aut vi aut fraude quod ipſius eſt, & ita tenendum proprium, vt ſimul de proprio colatur beneficentia & gratitudo, Et in communicationis actionibus ſeruandam eſſe Iuſticiam, ne altera pars lædatur contra Regulam. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Septima Lex naturæ dictat hominem ad agnitionem veri creatum eſſe, Ideo veritatem eſſe in omnibus rebus amandam, quia nihil eſt tam ſecundum naturam quam veritas, quæ eſt agnitio rei, ſicut eſt. Et nihil tam pugnat cum natura quam mendacium. Item, ideo ſtudendum eſſe inquiſitioni veritatis: Nam vt Cicero 4. & 5. de Finibus inquit. Cognitionis & ſcientiæ amor, ac cupiditas eſt nobis innata, & inſita, & omnes natura ad eam trahimur, ac ducimur, imo ſunt à Deo naturæ noſtræ inſita ſemina artium, quæ non vult negligi ſed coli. Hanc itaq; legem naturæ ſecuti ſunt ſapientes apud Ethnicos in conſtitutione ſcholarum.

Octaua Lex naturæ dictat bonos honore, fauore, & defenſione dignos eſſe, malos vero qui ſuis maleficijs ſocietatem & tranquillitatem publicam turbant, & ſunt peſtes communitatum, eſſe cohercendos & puniendos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hæ ſunt præcipuæ legis naturæ, ex quibus Philoſophi doctrinam Ethicam de moribus, & Legumlatores gentium leges honeſtas, tanquam ex fontibus deduxerunt. Nec ſunt opiniones ab omnibus excogitatæ, ſicut cicuratores beſtiarum modos & formulas cicurandi excogitant, ſed ſunt certæ noticiæ ab ipſo Deo creatore, & ſupremo rectore, impreſſæ naturæ, iuxta quas vult hominum vitas & actiones regi.

TERTIVM CAPVT,

DE CAVSIS CVR POST LAPSVM RELIQVErit Deus in natura humana aliquam Legis noticiam.

CONſiderentur autem cauſæ cur Deus has reliquias & quaſi ſcintillas, de luce creatæ imaginis, in natura humana poſt lapſum reliquerit.

Prima cauſa eſt, quia voluit Deus, vt maneret diſtinctio, & differentia inter animalia bruta, & rationalem creaturam. Extincta prorſus omni noticia naturali, fuiſſet ſublata hæc differentia, & homo in forma humana fuiſ-

fuiſſet factus brutum, ſicut aliquando exempla oſtendunt eorum, qui amētes fiunt, vt Nebucadnezaris, qui annos ſeptem inter bruta vixit vt brutum, Daniel 4. Ex hac cauſa ſequuntur reliquiæ.

Secunda cauſa eſt, quod voluit Deus vt in humana natura maneret aliqua noticia ſeu teſtimonium de ipſo, ſicut Paulus dicit: Notum Dei manifeſtum eſt in eis. Deus enim manifeſtauit eis, hoc eſt, voluit Deus vt homo naturaliter ſciret eſſe Deum, & Deo creatori à creatura rationali deberi reuerentiam & obedientiam.

Tertia cauſa eſt, de qua admonet Paulus inquiens, Gentes ſibi ipſis ſunt lex. Ideo Deus ſcintillas noticiarum naturalium in mente humana reliquit, vt ſcirent omnes homines, quod ad certam Normam ſeu regulam obedientiæ ſint creati, qua regantur, & vt ex his noticijs tanquam ex fundamento aliæ leges gubernationum extruerentur, non pugnantes cum fundamento id eſt, cum noticijs naturalibus, ſeu legibus naturæ, quia non voluit nec vult Deus homines ſine ratione tantum chamo & freno in morem beſtiarum regi, ſed certis regulis ſeu legibus cum illis notitijs congruentibus, quas ipſe creator ac ſupremus rex naturæ inſculpſit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quarta cauſa, Voluit quoq; Deus manere aliquam admonitionem in natura, cum de amiſsione, tum de deſiderio ſummi boni ſeu felicitatis & præſtantiæ. Nam cum homo diligenti meditatione ſeipſum conſiderat, aliquomodo inuenit hanc naturam non eſſe ad illam contumaciam & turpitudinem, & per conſequens etiam ad tam miſeram & calamitoſam vitæ conditionem, factam, quam contumaciam virium, turpitudinem affectuum & morum, vna cum pœnis, hoc eſt, calamitatibus & miſerijs experimur, in nobis & in alijs. Sic itaq; Philoſophi ſaniores per noticias naturales aliquo modo ſunt inuitati, vt cogitarent de fine hominis, de ſummo bono, & an ſit aliqua felicitas, ſeu beatitudo poſt hanc vitam, in qua hæc contumacia, & turpitudo cum pœnis ſeu miſerijs & calamitatibus deſinant.

Quinta eſt, de qua etiam Paulus Roma. 1. & 2. admonet, vt omnes homines haberent in ſeipſis conſcientiam, hoc eſt, iudicium de actionibus, defendens honeſta & iuſta et accuſans ac damnans inhoneſta & iniuſta, vt ſint, inquit Paulus Roma. 1. inexcuſabiles, quia conſcientia propria cuiuſq;, eſt certum teſtimonium de iudicio diuino, ſicut Sapientiæ 17. dicitur: Timida nequitia dat teſti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

teſtimonium condemnationis. Dictat enim vnicuiq; ſua conſcientia, Deum eſſe iuſtum & habere vindicem oculum, hoc eſt, videre ſcelera, & punire ea, ſicut dicit grauiſſimè Heſiodus, Dei oculus omnia videns & omnia ſciens, & Homerus, Deus habet vindicem oculum, tu pœnam ſolues. Hoc teſtimonium conſcientiæ etiam volentes non poſſunt excutere. Itaq; etiam Philoſophi de iudicio conſcientiæ grauiſſime locuti ſunt, vt Iuuenalis inquit: Exemplo quodcunq; malo committitur, ipſi diſplicet autori, prima hæc eſt vltio, quod ſe iudice nemo nocens abſoluitur. Et Lycurgus contra Leocratem dicit: Deum primo mentes ſceleratorum terrere antequam puniat: Huc pertinent exempla in Tragœdijs, vt Oedipi, Iocaſtæ, Medeæ, Oreſtis & ſimilium. Item poeticæ Diræ & furiæ ſceleratos ſine intermiſſione terrentes, exercentesq; perpetuis horroribus, ſicut apud Ouidium ille conqueritur: Multa miſer timeo quia feci multa proteruè, Et Oedipus apud Senecam inquit, Cuncta expaueſco, meq; non credo mihi, iam aliquid in nos fata mali parant, De his terroribus grauiter ſcribit Iuuenalis Sat: 13.

Diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Pœna autem vehemens ac multo ſæuior illis.
Quas & Cæditius grauis inuenit, aut Rhadamanthus
Nocte dieq́; ſuum geſtare in pectore teſtem.

Extat apud Platonem inſignis locus de conſcientia, qui annotatione dignus eſt: Poſtquam (inquit) præceſſerit quiſpiam, vt proſpiciat ſibi moriendum eſſe, irruit in eum timor earum rerum, quas antea non timuerat. Namq́; ob ea quæ de inferis prædicantur, in quibus iniuſti homines pœnas luant, veretur, ſe illis affligendum, & quæ ſibi fabuloſa & ridicula olim videbantur, tum concutiunt euertuntq́; animum, ne vera illa ſint, expaueſcentem, Hic idem vel ſenectæ debilitatæ vel quia illis quæ illic gerunt propter eſt, illa ipſa magis proſpicit, quo fit vt ſuſpicione & pauore repleatur, nec non ſecum ratiocinetur atq́; conſideret, num iniuſte quempiã affecerit, tum ſi qua anteactæ vitæ crimina menti ſe ingeſſerint, veluti pueri iam de ſomno ſoluto ex pergefactus, ſpe mala vitam ducit, ſi vero nihil mali in ſe conſpexerit, dulcis ſpes ſemper adhæret, atq́; ſenum nutrix bona vt ait Pindarus. Sic itaq́; de legibus naturæ, & earum cauſis cogitandum eſt, & has cogitationes etiam ad lectionem & ſtudium ſcriptorum philoſophicorum adoleſcentes adferre debent, vt ſciant

ant

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ant vnde nata ſit vera philoſophia moralis, hoc eſt, vnde philoſophi hauſerint illas egregias ſententias de moribus, cum lege Dei congruentibus, quæ in ipſorum ſcriptis extant, ſciant quoq; quod cum philoſophia noticias naturæ à Deo impreſſas, ſententiasq́; ex his ortas & cum Decalogo congruentes ſine corruptelis proponit, ſit res bona & veritas à Deo oſtenſa in natura, cuius ſtudium non eſt indignum homine Chriſtiano, inquirente veſtigia cognitionis Dei, & ipſius opera ac ordinationes in ipſa natura humana, Nunc de altera ſpecie diuinæ legis certa Dei voce promulgata, dicendum eſt, in cuius explicatione multa quoq; dicentur de vſu legis diuinæ, quæ etiam ad naturales noticias legis referri, & enumeratis cauſis addi debent.

QVARTVM CAPVT,

DE LEGE DIVINA, SCRIPTA VEL CERTA voce promulgata, ſeu de Lege Moſaica eiuſq́; partibus.

IN Adamo ante lapſum fuit integerrima & perfectiſſima noticia Legis, & tamen addi-

dit Deus expreſſam legem, vt abſtineret à fructu arboris prohibitæ, promulgata eſt etiam autore Deo per Adamum lex immutabilis de coniugio, & vitanda inceſta coniunctione inter aſcendentes & deſcendentes, ſic etiam poſt lapſum ſemper ab initio ad vocem Euangelij, etiam legis vox requirens obedientiam & accuſans inobedientiam & peccatum, addita fuit, ſicut Deus ipſe poſt lapſum ſua voce accuſauit Adamum & Euam, & poſt parricidium perpetratum Cainum accuſauit. Et extant in Moſe quædã expreſſæ leges diuina voce traditæ etiam ante Moſis ætatem, vt leges Oeconomicæ ſtatim poſt lapſum traditæ ſunt, Vir erit dominus vxoris & laborabit, id eſt, vir debet Dominus eſſe in œconomia, vt ſit diligens in curanda œconomia. Vxor debet eſſe ſub poteſtate viri, obediens viro, & adiutrix eius in œconomia. Poſt Diluuium promulgata eſt lex politica, tribuens Magiſtratui poteſtatem occidendi homicidas. Tempore Abrahæ datum eſt familiæ & genti Abrahæ mandatũ de circumciſione. Demũ in eductione Iſraelitici populi, ex ſeruitute Ægyptiaca, cum ad montem Sinai perueniſſet populus, promulgauit Deus ſua voce & ſcriptura cum magnis miraculis, adhibito Moſis miniſterio, Legem decem præceptis cõprehenſam, cui & explicationes & alias leges

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ges addidit ceremoniales, & forenſes, quibus ipſo Deo autore Iudaica Eccleſia & politia conſtituta & ordinata eſt. Etſi autem Lex naturæ cum Decalogo congruit, eſtq; Decalogus legis naturalis obſcuratæ per lapſum & peccatum repetitio & explicatio: tamen vſit ita diſtinctio retinenda eſt. Vocamus itaq; legem Moſaicam Dei legem per Moſis miniſterium promulgatam, & à Moſe deſcriptam, & ab hac non ſeparamus legis repetitiones, & explicationes vbicunq; illæ in ſcriptura extant. Eſtq; non minus vtile, quam neceſſarium leges Moſaicas bene diuidere ſeu diſtinguere, vt tam de obligatione quam de abrogatione rectè iudicari & dici poßit. Tres ſunt partes vniuerſæ legis Moſaicæ, Lex Moralis, Lex Ceremonialis, Lex forenſis ſeu Iudicialis. Poſteriores duas partes, nimirum Ceremoniales & iudiciales leges Moſi tantum fuerunt traditæ vni populo Iſraelitico ad præfinitum tempus aduentus, & ſatisfactionis filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti pro genere humano. Voluit enim Deus vt hæc gens electa, cui concreditæ erant promißiones, in qua naſci debuit Meßias, certis notis Eccleſiaſticis & politicis eſſet conſpicua, & ab alijs gentibus diſtincta et quaſi ſeparata. De alijs vtilitatibus harum legum et præcipue ceremonialium quæ ſunt pœ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

næ multiplici doctrina & illuſtribus figuris ac imaginibus Chriſti, donorum, beneficiorum et regni eius alias copioſius dicitur. Hæ itaq; leges nec vniuerſaliter vnquam obligauerunt omnes homines, ſiue gentes, ſed tantum Iudæos, & ipſos quidem Iudæos non in perpetuum obligauerunt, ſed tantum vſq; ad Chriſtum. Lex vero moralis eſt immota regula de illis quæ Deus omnibus hominibus vniuerſaliter & ſemper mandat & prohibet, requirens ab omnibus hominibus perfectam conformitatem & obedientiam, & damnans omnes homines carentes hac gloria perfectæ conformitatis & obedientiæ, niſi accipiant remiſsionem peccatorum fide propter Ieſum Chriſtum mediatorem & redemptorem, Eius legis ſumma ſeu Epitome ab ipſo Deo admirando & ineffabili ſapientia ſic contracta, & Dei voce ac ſcriptura in duabus lapideis tabulis propoſita, eſt Decalogus, cuius prima tabula continet præcepta de dilectione Dei, ſeu operibus quæ immediate Deo præſtari debent, ſecunda tabula continet præcepta de dilectione proximi, ſeu operibus quæ propter Deum erga homines præſtari debent.

C A.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT QVINTVM.

DE LEGE HV-MANA.

Reſtat vt humanam quoq; legem definiamus: Eſt itaq; humana lex quæ ab hominibus ſeu humana autoritate traditur: Omnis autem lex humana cum lege naturæ ſeu Decalogo, tanquam fundamento omnium legum conſentire, aut certe ei non repugnare debet. Cumq; aliquid ſit diſcriminis inter præcepta moralia philoſophorum et Poetarum, vtpote Platonis, Ariſtotelis, Iſocratis, Ciceronis, Heſiodi, Phocillidis, Theognidis: & inter leges magiſtratuum ſeu legumlatorum: Ideo breuiter ea differentia explicanda eſt: Philoſophi & Poetæ tanquam Magiſtri artem & rationem honeſtè viuendi & agendi docent. Ideoq; præcepta, quæ tradunt doctrinam potius quam imperium, præ ſe ferunt: Legislator vero non tantum vt doceat, leges ſuas proponit, ſed vt tanquam Imperator mandat. Suntq; ipſius leges Imperatoriæ magis quam doctrinales. Accedit & hoc diſcrimen, quod leges ciuiles legumlatorum ſeu Magiſtratuum tantum poſtulant aut vetant externa opera, ſicut de earum pœnis dicitur.

Cogi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Cogitationis pœnam nemo patitur. hoc eſt, Magiſtratus neminem punit propter occultam cogitationem malam. Philoſophi vero aliquid amplius docent, videlicet actionem honeſtam non eſſe tantum externum ſeu ſimulatum opus, ſed debere accedere in mente rectum Iudicium, & in voluntate electionem ſeu προαίρεσιν ad recte faciendū, præcipitq́; etiam quandam interiorem affectuum & actionum, ſecundum rectam rationem moderationem, quæ moderatio Ethica etſi longe abeſt ab illa integra & perfecta mundicie, Iuſtitia, & ſanctitate, quam lex Dei requirit, tamen in vita ciuili ſuam laudem & locum habet. Hæc de differentia præceptorum philoſophicorum de moribus, & legum ciuilium tenere vtile eſt. Extat autem inſignis deſcriptio legis humanæ ſeu ciuilis in oratione Demoſthenis contra Ariſtogitonem. Lex eſt inuentum & donum Deorum, decretum vero prudentum virorum, emendatio delictorum, quæ vel conſulto vel in conſulto admittuntur, ciuitatis commune fœdus iuxta quod viuere omnes ciues decet.

Attentè obſeruandum eſt, quod etiam ſapientes Ethnici originem legum ad Deum retulerunt, Quod etiam fecerunt Dracon, Solon & Lycurgus. Plutarchus inquit, Legis

latorem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

latorem ſeu principem eſſe imaginem Dei omnia gubernantis & regentis: Quare etiam Ethnicis Teſtibus de ſubſtantia legis eſt, vt non aduerſetur aut repugnet Deo.

CAPVT SEXTVM.

DE PROMVLGATIONE DECALOGI EIVSque Vtilitatibus.

Sæpe multumq́; cogitandum eſt de promulgatione Decalogi, quæ palam & manifeſte certis miraculis eſt facta, quia voluit Deus publico & manifeſto teſtimonio inſtaurare noticiam illam, quam mentibus humanis in creatione indidit, atq́; nō tantum politicam et Eccleſiaſticam diſciplinam populi Iudaici præſcriptis legibus tanquam Regulis regi voluit, vt eſſet conſpicuum diſcrimen, quo hæc gens, cuſtos promiſſionum Dei, & familiæ Meſſiæ, ab alijs gentibus diſcerneretur, & nota eſſet: Sed etiam voluit, vt extaret manifeſtum & perſpicuum teſtimonium ad omnes populos, certa Dei voce de cœlo patefactum eſſe, Iudicium Dei æternum & immutabile, requirens obedientiam, & damnans peccatum, vt ira Dei agnita, quæreretur promiſſio Meſſiæ & ſci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſcirent omnes populi Deum Iſraelis eſſe verum Deum, iudicantem homines, & admonerentur de amplectenda promiſsione Meſsiæ huic genti a Deo concredita, ad viuificum & saluificum remedium pro omnibus hominibus contra peccatum & condemnationem: Deinde vtilitates conſiderentur, de quibus legis meditatio aſsiduo nos admonet.

Primo, Etſi ipſa lex naturæ dictat eſſe Deum, tamen huius noticiæ illuſtre & certum teſtimonium & confirmatio eſt promulgatio Decalogi, quæ & naturali, & ſapientiſsimo ordine præceptorum, ad quæ omnia exempla gubernationis mundi ab initio, congruunt, conuincit ſanas mentes omnium hominum, vt non dubitent quod ſit Deus, Creator, gubernator & Iudex, & qualis ſit Deus, videlicet, Iuſtus, bonus, caſtus, verax, iuxta Imaginem ſui, quam lege expreſsit.

Secundo admonet lex ad quid condita fuerit natura humana, & qualis fuerit dignitas, & puritas, & ſanctitas id eſt, originalis Iuſticia hominis, in qua conditus eſt. Talis enim condita eſt natura humana, qualem Lex deſcribit & requirit, plena agnitione Dei, & plena bonitate & veritate, & ſanctitate ſine

vllo

vllo defectu, ſine vlla praua & mala cupiditate, ſine vllis calamitatibus, ſine morte.

Tertio Lex requirit à nobis conformitatem, ſed inueniens in nobis deformitatem, eſt perpetuum Iudicium Dei oſtendens peccatum, accuſans & damnans omnes homines propter peccatum, & monſtrans cum cauſam mortis, & omnium miſeriarum temporalium & æternarum, tum etiam ipſas miſerias ſeu pœnas ante oculos ponens.

Quarto Lex admonet de reparatione humani generis. Significat item ad quantam præſtantiam rurſus vocemur, quia enim Deus repetit nomen Legis poſt lapſam naturam, vult certe legem aliquando fieri: Erit igitur reparatio generis humani, & erit Reſurrectio mortuorum ad vitam æternam. Siquidem in hac vita à nobis legi ſatisfieri non poteſt.

Quinto lex eſt Pædagogus in Chriſtum. Sicut Auguſtinus explicat, vtilitas legis eſt vt hominem de infirmitate conuincat, & gratiæ medicinam, quæ in Chriſto eſt implorare compellat. Item, Epiſtola 89. Iubet lex vt facere iuſſa conati, & in noſtra infirmitate fatigati, adiutorium Gratiæ poſcere nouerimus. De hac vtilitate poſtea iterum dicendum erit.

Sexto

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sexto Lex debet gubernare omnia conſilia, deliberationes & actiones humanas, tanquam Regula & norma prudentiæ, vt ſemper fiant grata Deo, & vere vtilia nobis & Eccleſiæ, ſicut ad Ioſuam dicitur, c p. 1. Non declinabis à lege ad dextram vel ad ſiniſtram vt intelligas cuncta quæ facis, non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus vt cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo, tum diriges viam tuam, & intelligas eam.

Septimo lex Dei, ſeu Decalogus eſt Epitome & fons omnium honeſtarum legum & doctrinæ honeſtæ de virtutibus, atq; vinculum ciuilis ſocietatis inter homines. De his vtilitatibus homo pius in meditationibus legis cogitare debet.

CAPVT SEPTIMVM,

DE DISCIPLINA ETHICA.

DIſciplinæ appellatio de externis actionibus honeſtis vſu Scholarum recepta eſt. Et quanquam philoſophica diſciplina plurimũ differt à vera virtute Chriſtiana, tamen ſciendum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

endum eſt quid ſit, quomodo ſit poßibilis, cur ſit neceſſaria. Eſt igitur diſciplina externa rectio locomotiuæ ſeu externorum membrorũ congruens cum lege naturæ ſeu Decalogo: fitq́ hæc gubernatio cogitatione legis in mente & voluntate, imperante neruis, vt externa membra ſic moueantur aut contineantur, ſicut Lex præcipit, adiuuaturq́ bono temperamento, doctrina & aſſuefactione: Et in præſtantibus ac heroicis naturis accedit ſingulare Dei donum, Sicut etiã Philoſophi dicunt, nullam exiſtere excellentem virtutem ſine afflatu & motu diuino: Et Plato dicit, Deum hominibus, quos cæteris præficit, etiam motus animorum meliores, acriores et fortiores addere: Fortitudo in Achille, Alexandro, Iulio, admirabilis illa ſapientia & ſolertia in Themiſtocle, quam deſcribit Thucydides, ſingularia Dei dona fuerunt, Qui ſicut alios oculos alijs perſpicaciores facit, Sic etiam non tantum in Eccleſia, ſed etiam in ipſa natura, ſua dona varie diſtribuit: In Eccleſiæ membris fit hæc gubernatio magis poßibilis, cum accedit conuerſio ad Deum, & vera inuocatio impetrans auxilium Spiritus ſancti, & ſingularia dona ſpiritualia. Tunc enim hæc diligentia regendi mores, prælucente Filio Dei & fide & ducente ſancto Spiritu, eſt virtutum interiorum inchoatio, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſt opus Deo placens, iuxta hoc dictum: Si actiones carnis mortificabitis, viuetis. Vbi Paulus erudite diſcernit Ethnicam diſciplinam à Chriſtiana. Quanquam autem cogitatio & voluntas, vt dixi, non poſſunt corruptam naturam mutare, non poſſunt tollere peccatum, caliginem mentis, & concupiſcentiam, non poſſunt eijcere ex corde ſeu eradicare omnes prauos affectus, neq; veram virtutem, qualem lex Dei requirit, efficere poſſunt: tamen ſciamus aliquam libertatem regendi locomotiuam, ſeu externas actiones in homine reliquam eſſe: Sicut etſi cogitatio & voluntas non poſſunt tollere ſitim in febricitante, tamen neruis imperare poſſunt, vt manus reprimant, ne pocula ori admoueant. Eſt hæc libertas valdè quidem exigua & languida, atq; horribiliter impeditur, præſertim in impijs, tribus rebus, videlicet, humana infirmitate, contumaci, impetu, et Diabolorum impulſionibus. Sicut de Saul & Iuda ſcriptum eſt, Diabolum intraſſe in ipſos, & Paulus dicit, Diabolum in impijs efficacem eſſe: tamen non dicendum eſt, prorſus nullam eſſe libertatem regendi locomotiuam, ſeu externas actiones, Nam Deus hanc quantulamcunq; libertatem reliquã eſſe voluit, tum vt diſcrimen intelligamus inter agens liberum, & agens non liberum, tum vt diſciplina aliqua deliberatio-

ne

ne & diligentia regatur, & vt ſciamus, nos non cogi ad ſcelera externa, Sicut ſeruus Philoſophi cuiuſdam dicebat ſe fato coactum eſſe, vt furaretur. Dedit enim Deus legem prohibentē ſcelera, Et conſtituit Imperia & Magiſtratus, vt externa membra coerceant & puniant ſceleratos, atq; ceſſante magiſtratu Deus ipſe ſontes punit, vt in exemplis innumerabilibus conſpicitur: Nullus autem vſus eſſet legum & Imperiorum, ſi omnes homines ſine delectu & libertate omnia agerent, & vel honeſta, vel turpia facientes non poſſent prorſus aliter agere. Et quanquam hæc diſciplina, quæ eſt tantum aliqua externa & ciuilis iuſticia carnis haudquaquam meretur remiſſionem peccatorum, & non eſt impletio legis, & ne quidem eſt inchoatio interioris obedientiæ, tamen eſt neceſſaria, præcipue propter quatuor cauſas.

Prima cauſa eſt mandatum Dei, quia veriſſimum eſt, omnes creaturas rationales debere obtemperare Deo, & ea obedientia in ſuo genere bona eſt, & ipſis hominibus vtilis: Sicut Auguſtinus dicit: Propter honeſtam diſciplinam Romanorum Deum fortunaſſe eorum imperium.

Secunda cauſa eſt, vt vitentur pœnæ, quia regula certiſſima eſt, Atrocia delicta pu-

niuntur atrocibus pœnis apud omnes gentes, vt dicitur: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, Væ qui ſpolias, quoniam ſpoliaberis, Item de libidinibus, Omnis anima quæ fecerit has abominationes, peribit de populo ſuo. Hæ comminationes ſunt vniuerſales, Ideo in omnium Gentium hiſtorijs triſtiſsima, & conſpicua exempla pœnarum extant. Ac Philoſophi & Poetæ, atq; præcipue Tragœdiarum ſcriptores talibus exemplis moti, grauiſsimas ſententias de pœnis ſcelerum ſuis ſcriptis inſeruerunt, vt Euripides inquit in Hecuba. Facienti turpia ſæuas pœnas Deus deſtinauit. Et in Oreſte, An non paterentur dira qui fecerunt dira? Apud Sophoclem in Antigone Tireſias inquit ad Creontem: Sed tu violenter iſta facis, horum vindices poſtea punituræ latent Furiæ, vt te capiant in ijſdem malis, & acclamat Chorus, Opprimunt enim pœnæ celeriter malos.

Tertia cauſa eſt, vt communi paci & tranquillitati conſulatur, quia homines naſcuntur ad conſeruationē ſui, & ſocietatis communis, iuxta hæc dicta: Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. Item, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Et Philoſophi rectè dicunt, quod non nobis tantum, ſed etiam amicis, & patriæ, hoc eſt, communi ſocietati

naſci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

naſcimur: Vult itaq; Deus vt ſeruiamus publicæ ſocietati, ne eam turbemus vita diſſoluta & turpi, ne ſimus publica ſcandala & piacula, & cauſa publicarum calamitatum.

Quarta cauſa eſt, quia lex eſt Pædagogus in Chriſtum, etſi diſciplina non tollit peccatum, nec eſt meritum reconciliationis: tamen ſit eò directa, vt homines doceri poſſint de Filio Dei, tollente peccata, mediatore & reconciliatore: Scimus enim Filium Dei, & vocem Euangelij non eſſe efficacem in his, qui perſeuerant in ſceleribus contra conſcientiam, de quibus Paulus dicit, quod circa fidem naufragium faciant.

CAPVT OCTAVVM.

DE DISCRIMINE VIRTVTVM PHILOSOphicarum & Chriſtianarum.

ILluſtre & proprium diſcrimen virtutum Philoſophicarum & Chriſtianarum monſtrant hæc dicta: Si Spiritu actiones carnis mortificabitis, viuetis: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt Filij Dei: Si quis Spiritum Chri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſti non habet, hic non eſt ipſius: Et Chriſtus inquit, Sine me nihil poteſtis facere.

Atq́ de cauſa finali præcipua dicitur 1. Corinth. 10. Quidquid facitis, omnia ad gloriam Dei facite: Itaq́ in cauſarum conſideratione conſpicitur differentia. Foris videntur ſimiles virtutes, caſtitas Scipionis, & caſtitas Ioſephi: Iuſticia Rhadamanti ſeu Ariſtidis, & iuſticia Samuelis in iudicando: fortitudo Hectoris, & fortitudo Dauidis: ſed intus cauſæ ſunt diſsimiles.

Philoſophicarum virtutum cauſæ efficientes principales ſunt mens recte iudicans, ſecundum legem naturæ, aut præſcriptam, & voluntas obtemperans, Accedunt cauſæ minus principales, impetus naturalis, doctrina, & aſſuefactio faciens habitum: Cauſæ finales ſunt ipſa pulchritudo virtutis, ſicut dicitur, virtus propter ſe expetitur: Item gloria ſeu bona fama, vtilitas publica vel priuata, vitatio pœnarum, & in multis etiam conſcientiæ tranquillitas, de qua Socrates grauiſsime diſputat. Sic in Scipione abſtinente à ſponſa Allucij Hiſpani & à crudelitate, cauſæ ſunt eius honeſtæ actionis, Mens iudicans inhoneſtū & iniuſtum eſſe, ſtuprare alterius ſponſam, & exercere crudelitatem in victos, & conſiderans caſtitatis & continentiæ pulchritudinem,

&

& contrariorum vitiorum deformitatem, atq; incommoda & pœnas, quæ ſequerentur, ſi libidini & voluptati indulgeret. Alienantur enim animi & voluntates hominum à ducibus & gubernatoribus propter crudelitatem & libidinem, & non tantum conſcientia ac fama læditur, ſed etiam fortuna corrumpitur ſceleribus, quia exempla oſtendunt libidines & crudelitatem gubernantium atrocibus pœnis puniri: His rationibus mota & aſſentiens voluntas Scipionis antefert continentiam & clementiam, domat effectus, & imperat externis membris, vt ſe contineant, & regi ſinant: Adiuuatur etiam Scipio heroico impetu, (ſicut dicitur, nullam eſſe excellentem virtutem ſine diuino inſtinctu) honeſta educatione, aſſuefactione & doctrina. Ita Hector forti animo dimicat pro parentibus, regno paterno, patria, quia mens iudicat honeſtum & dignũ Filio regio, atq; iuſtum eſſe pugnare, & adducere vitam in periculum, vt patria, parentes & regnum paternum defendatur, & arceatur à miſera multitudine hoſtilis violentia Græcorum. conſiderat pulchritudinem heroicæ fortitudinis, & non tantum priuatam, ſed multo magis publicam vtilitatem, ſi poßit vincere, Gloriam & illuſtrem famam, etiam poſt fata manentem, Et contra cogitat, quanta ſit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſequutura ignominia, ſi ob ignauiam arma abijciat in præſenti & publico periculo, Voluntas mota iudicio mentis aſſentitur, & obtemperat, & alacriter ſubit pericula, ac imperat locomotiuæ, ac membris, vt ſumant arma & fortiter prælientur: Accedit & impetus heroicus, qui in alijs eſt acrior, quam in alijs, & adiuuatur ille impetus militari arte, & exercitijs, Sicut Regum & Principum filij à pueritia ad militiam exerceri ſolent. Similiter de iuſticia Rhadamanti aut Ariſtidis: de temperantia Socratis aut Platonis alijſq; Philoſophicis virtutibus dicendum eſt.

Sed valde diuerſa ratio eſt virtutum Chriſtianarum, quæ ſunt fructus fidei, & effectus Spiritus ſancti, donati credentibus à Deo patre, per & propter Filium Ieſum Chriſtum. vt in eis exuſcitet nouos motus, placentes Deo, quos homo non regeneratus carens fide ſine Chriſto & auxilio Spiritus ſancti efficere non poteſt.

Cauſa Chriſtianarum virtutum ſunt, Spiritus ſanctus mortificans carnem, regenerans & accendens per verbum in homine nouam lucem, fidem, agnitionem Dei, & voluntatis eius, ac regens & gubernans mentem, vt in fide iuxta Dei verbum cogitet, iudicet ac eligat, ac voluntatem mouens & gubernans,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vt in fide iuxta Dei verbum obtemperet: De-
inde mens à ſancto Spiritu renouata, docta ac
illuminata, rectę cogitãs & iudicans iuxta Dei
verbum, & voluntas à Spiritu ſancto reno-
uata, gubernata & mota, obtemperans iuxta
Dei verbum. Sic Auguſtinus inquit. Agun-
tur Spiritu Dei ſancti, vt agant, non, vt ipſi
nihil agant. Et accedunt, doctrina, inſtitutio
Chriſtiana, ac pietatis exercitia, ſicut ſcriptum
eſt, Exerce te ad pietatem, 1. Timo. 4. In hac
recitatione apparet, cur virtutes Chriſtianæ
in Epiſtola ad Hebræos cap. 11. ex fide oriri
dicantur, & ad fidem referantur, & cur effe-
ctio virtutum Chriſtianarum Spiritui ſancto
tribuatur in ſcriptura, ſicut Galat. 5. ſcribitur:
Fructus ſpiritus ſunt Gaudiũ, pax, patientia,
benignitas, bonitas, manſuetudo &c. Etſi ve-
ro non minus valet iudiciũ mentis, nec minor
eſt libertas regendi locomotiuam in ſanctis,
quam in Ethnicis: tamẽ ambabus manibus re-
tinenda eſt ſententia Chriſti, ſine me nihil po-
teſtis facere, Sicut præclarè Marcus Heremita
dixit, Quoties aliquid virtutis feceris, memor
ſis eius, qui dixit: Sine me nihil poteſtis. Nec
diſcedendũ eſt à Pauli dicto Phil. 1. Deus eſt,
qui operatur in nobis & velle & perficere pro
voluntate. Præit Sanctus ſpiritus ſua gratia, et
adeſt ſuo auxilio ſanctis, etiam in rectione lo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

commotiuæ, gubernans cogitationes, motus & actiones verbo Dei, ſicut prolixè explicatur Pſalm. 119. adiuuans imbecillitatem, mortificans carnis affectus & impetus, impediens Diaboli conatus, ne ſancti contra conſcientiam ruant in ſcelera, ſed vt adiuti ipſius gratia & auxilio præſtent Deo obedientiam. Quæ etſi adhuc eſt imperfecta obedientia propter carnis infirmitatem & inhærens peccatum, tamen placet Deo per fidem in Chriſtum. Cauſa finalis præcipua & prima eſt Gloria Dei, ſicut 1. Corinth. 10. ſcriptum eſt. Quidquid facitis, omnia ad Gloriam Dei facite. Et Chriſtus inquit: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificetur pater veſter, qui in cœlis eſt. Cum hac coniunctæ ſunt aliæ cauſæ finales præcipuæ, videlicet, vt in fide præſtetur Deo obedientia, iuxta ipſius mandata, de dilectione Dei & proximi, ne amittatur gratia Dei, & promiſsio vitæ æternæ, ne excutiatur Spiritus ſanctus, fides, & bona conſcientia, quæ in inuocatione eſt neceſſaria, vt non afficiatur contumelia Filius Dei, verbum, & miniſterium Euangelij & Eccleſia, vt vitentur ſcandala, & ne noſmetipſos excludamus ex promiſsionibus præmiorum, ac ſubijciamus comminationibus pœnarum, nec ſimus piacu-

la &

la & cauſæ publicarum calamitatum: Ad has principales poſſunt poſtea accedere ordinatæ aliæ cauſæ finales, minus principales, ſi modo principales non deſtruant, videlicet ordinata appetitio bonæ famæ, ſeu gloriæ, beneuolentiæ & iuſti præmij.

Hæc recitatio cauſarum facilime ad exempla accommodari poteſt. Ad continentiam Ioſephi, ad liberalitatem Abrahæ, ad iuſticiam Samuelis, ad fortitudinem Dauidis, quæ virtutes etſi videntur ſimiles virtutibus Philoſophicis ſeu Ethnicis, tamen ab eis differunt propria, &, vt Dialectici inquiunt, ſpecifica differentia: Quia in Sanctis ſunt opera fidei, & effectus ſancti Spiritus, habitantis in ipſis, illuminantis & regentis ipſorum mentē, cor, voluntatem, membra, cogitationes & actiones, vt victis per ipſius gratiam tentationibus Diaboli, mundi, & carnis propriæ, militent bonam militiam retinentes fidem & bonam conſcientiam, Item, monſtrantis alias cauſas finales, quas Ethnici & Philoſophi carentes Spiritu ſancto non intelligunt. Hanc differentiam virtutum explicant ſententiæ in principio huius capitis allegatæ. Et vox Dauidis de ſua fortitudine, quam ratio humana iuxta externam ſpeciem non diſtinguit à fortitudine Ethnici Herois, annotatione digna eſt,

quas

qua ſuam fortitudinem fatetur eſſe opus Dei, iuxta dictum Chriſti, Sine me nihil poteſtis facere, diſtinctum à fortitudine Hectoris, aut alterius herois, ita enim inquit Pſalm. 144. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum. Ad hanc conſiderationem differentiæ inter virtutes Philoſophicas & Chriſtianas referri debent exempla, quæ recitat Paulus ad Hebræos 11. quibus docet & demonſtrat Chriſtianarum virtutum propriam, ſeu vt loquuntur Scholæ, ſpecificam differentiam eſſe fidem, ſine qua impoßibile eſt placere Deo.

CAPVT NONVM,

DE TRIPLICI VSV LEGIS DIVINÆ, SEV Decalogi.

RETinenda eſt vſitata doctrina Catechiſmi de triplici vſu Decalogi.

Primò, docetur Decalogus ſeu lex Dei Moralis propter diſciplinam, nimirum vt homines erudiantur, & coerceantur. Hic vſus vocatur Pædagogicus ſeu politicus, & non tantum ad eos pertinet, qui ſunt in cœtu Ec-

clesiæ

cleſiæ,ſed ad omnes homines, etiam Ethnicos. Vult enim Deus doceri omnes homines de virtutibus, & vult coerceri omnes homines honeſta diſciplina, ne committant externa delicta,& punit ipſe, & vult voce miniſterij Eccleſiaſtici,& officio politico, & œconomico & Scholaſtico, puniri omnes, qui ſceleribus diſciplinam violant. Ac ſciendum eſt, contumacem violationem diſciplinæ eſſe peccatū mortale, quod in illis,qui non conuertuntur fide,æterna morte punitur, Sicut eſt ſcriptum Gal. 6. Qui talia agunt,regnum Dei non poßidebunt. Huius vſus Pædagogici ſeu Politici miniſtri ſunt.

Primo concionatores, qui voce Decalogi docent virtutes, ac repræhendunt peccata, & denunciant peccatoribus iram Dei, & comminationes æternarum pœnarum & temporalium, illosq́; qui ſunt publica ſcandala, per legitimum Eccleſiæ iudicium excommunicant.

Secundo ſunt huius vſus miniſtri pædagogi in ſcholis.

Tertio patres ac matresfamilias in Oeconomijs.

Quarto magiſtratus in communitatibus, & ſocietatibus. Magiſter enim in ſchola de-

la debet proponere doctrinam de virtutibus Decalogi, & verbis & virgis caſtigare delinquentes: Sic paterfamilias liberos & familiam ſuam ad virtutem erudire, & ſua autoritate coercere & caſtigare debet: Magiſtratus debet eſſe cuſtos decalogi in ſocietate publica, quod ad externam diſciplinam attinet, non ſolum conſeruatione Decalogi & promulgatione legum, cum Decalogo conſentientium, ſed etiam publicis pœnis. Sicut ſcriptum eſt Gen. 9. Qui ſanguinem humanum effuderit, per hominem fundetur ſanguis ipſius. Deutero. 19. Auferes malum, vt audientes reliqui timorem habeant, non miſereberis eius, & Paulus inquit. Rom. 13. Magiſtratus non ſine cauſa gerit gladium, nam miniſter Dei eſt, vindex in iram, ei qui male agit.

Secundus vſus legis eſt ſpiritualis: Sicut Paulus dicit Roma, 5 Lex ſpiritualis eſt. Eſt enim lex perpetuum & vniuerſale Dei iudicium, requirens ab omnibus hominibus non tantum politicam obedientiam externorum membrorum, ſed perfectam imaginem Dei, & perfectam conformitatem interiorum & externarum virium, & omnium ſenſuum & operationum cum voluntate Dei, & monſtrans, & accuſans totam prauitatem corru-

pta

ptæ naturæ, ac omnia peccata interiora & exteriora, & propterea omnibus hominibus denuncians comminationem, iræ Dei, & ſententiam maledictionis diuinæ, & æternæ condemnationis, ſi non accipiant condonationem per vnigenitum Dei Filium Ieſum Chriſtum, mediatorem & redemptorem noſtrum. Hic vſus eſt ignotus Philoſophis, & tantùm in Eccleſiæ doctrina de pœnitentia traditur. Sicut Paulus in Epiſtola ad Rom. dicit. Reuelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum. Item, Omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Item Per legem eſt agnitio peccati, lex iram operatur, litera occidit, Lex eſt miniſterium mortis: Et in contritione ſinguli aliqua initia, huius iudicij Dei, per legem reuelati, ſentimus, vbi diſcimus lege non iuſtificari hominem, ſed accuſari, iuxta dictum, Lex iram efficit. Semper autem de fine huius vſus repetendum eſt dulciſsimum dictum ad Gal. 3. Concluſit omnes ſub peccatum, vt omnium miſereatur, hoc eſt, Deus per legem reuelat, accuſat & damnat peccata omnium hominum, ſeu vt Iohannes inquit, ἀνομίαν, non vt homines deſperent & pereant in deſperatione, ſicut Cain & Iudas: ſed vt ad thronum gratiæ confugiant, & fide petant miſericordiam propter Chriſtum, Sicut

etiam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

etiam dictum manet eiuſdem capitis, Lex eſt Pædagogus in Chriſtum, vt fide iuſtificemur.

Tertius vſus eſt in his, qui ſunt renati & iuſtificati per fidem in Ieſu Chriſto, etſi enim hi ſunt liberati à lege, ne ipſos damnet, tamen opus eſt illis adhuc doctrina legis tripliciter.

Primo quod ad doctrinam attinet, Opus eſt enim & iuſtis verbo Dei, vt ſciant, qui cultus, & qualia opera Deo placeant, ne excogitent cultum ſine verbo, quemadmodum Monachi. Ideo Deutero. 12. dicitur. Quod præcipio tibi, hoc tantum facias Domino. Et in Ezech. cap. 10. inquit Deus, In præceptis meis ambulate, & Dauid dicit. Lucerna pedibus meis, verbum tuum: Atq; ſententia diuina: Fruſtra me colunt mandatis hominum, diſerte repræhendit cultus ſine verbo, opinione humana excogitatos.

Secundo, Quod attinet ad vetuſtatem carnis, & reliquias peccati manentes in carne, donec hæc vita manet: Neceſſe eſt vetuſtatem carnis & reliquias peccati ſemper argui, & coerceri, etiam in renatis, vt ſemper & ſit, & creſcat vera pœnitentia, & ſeria petitio remiſſionis peccatorum, in quotidiana

inuo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

inuocatione, Ideo etiam renatis aſsidua do-
ctrina & voce legis opus eſt, ne languefiat &
extinguatur agnitio peccati & pœnitentiæ, fa-
cilime enim homo fit ſecurus & contemptor
peccati ac pœnitentiæ, ſilente voce legis.

Tertio quod ad obedientiam attinet,
nam etſi ſimus liberi à lege ne damnet creden-
tes in Chriſtum, tamen non tollitur obliga-
tio obedientiæ, nec conceditur licentia ad
inobedientiam, ſed manet ordinatio & volun-
tas Dei, vt homo Deo creatori & redempto-
ri obtemperet. Hoc debitum etiam in iuſtifi-
catis manet, ſicut Chriſtus inquit: Hoc eſt
mandatum meum, vt diligatis vos inuicem,
Et Paulus dicit, Roma. 6. Debitores ſumus.
Item, Liberati à peccato ſerui facti eſtis iuſti-
ciæ & Deo. Et notum eſſe debet omnibus
Chriſtianis illuſtre dictum ad Epheſios 2. Gra-
tia ſeruati eſtis per fidem, & hoc non ex vo-
bis, Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis
glorietur: Ipſius enim factura ſumus, creati
in Chriſto Ieſu, in operibus bonis, quæ præ-
parauit Deus, vt in illis ambulemus: Imo da-
tur renouatis ſanctus ſpiritus, vt ſcribat le-
gem in cordibus ipſorum, & inchoet in ipſis
nouam obedientiam, iuxta legem & volun-
tatem Dei, quæ obedientia etſi eſt in ſanctis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſpontanea, & voluntaria, licet ſit imperfecta, tamen eſt debita. Ideo Paulus Romanorum tertio dicit: Legem non aboleri, ſed ſtabiliri per fidem.

CAPVT DECIMVM.

DE CAVSIS PROPTER QVAS BONA OPERA facienda ſunt.

Bona opera nullo modo faciunt hominem iuſtum coram Deo, neq; vlla cauſa ſunt ſalutis & vitæ æternæ. Ideo reijcitur forma loquendi, Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Sed non minus etiam repudiendæ ſunt iſtæ formulæ loquendi, quod bona opera non ſint neceſſaria, & quod bona opera obſint ſaluti. Tenenda eſt itaq; ſimplex & ſincera doctrina, de bonis operibus, quam monſtrat Spiritus ſanctus in ſcriptura ſacra, videlicet obedientiam ſeu bona opera eſſe debita, ſicut Paulus Roma. 8. dicit: Fratres debitores ſumus: Et Roma. 6. Serui eſtis iuſticiæ & Dei. Item, Roma. 13. Oportet eſſe ſubditos propter conſcientiam. Et quidem abijcientes bonam conſcientiam etiam circa fidem naufragium faciunt 1. Timoth. 1. Sunt itaq; bona opera neceſ-

ſaria

ſaria, quia ſunt debita, neq; intelligatur neceſſitas calumnioſe, de coactione tyrannica, neq; de cauſa ſalutis, ſed de veris cauſis, propter quas iuſtificatis ſeu renatis noua obedientia bonorum operum præſtari debet.

Primo, neceſſaria eſt noua obedientia bonorum operum propter mandatum Dei, cuius obedientiam non tollit aut ſoluit Chriſtus, aut fides in Chriſtum, ſicut Paulus dicit: Lex non abrogatur ſed ſtabilitur per fidem, Roma. 3. Et Dominus inquit Iohannis 13. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Et Matth. 5. Non veni ſoluere legem, ſed implere. Implet autem Chriſtus quatuor modis legem.

Primo, ſua integra obedientia, ſicut ſcriptum eſt, Peccatum non fecit. Item, Quis arguet me de peccato. Item, Et factus eſt obediens patri, Philip. cap. 2.

Secundo, Suſtinendo pœnam, & perſoluendo pro nobis, quia ipſe innocens ſine peccato, pro nobis victima factus eſt, iuxta dictum. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

Tertio, Effectiuè implet legem, quia ipſe inſtaurat humanam naturam, & dat Spi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ritum ſanctum, & vitam æternam, vt rurſus in homine exiſtat vera obedientia, quæ hic inchoatur, & perficitur in reſurrectione, & erit æterna, ſicut dicitur: Dabo Legem meam in corda eorum: vbi diſertè dictum eſt, meam legem, vt ſciamus nouam & æternam vitam, verè eſſe ſapientiam, iuſticiam, obedientiam congruentem ad ipſam legem.

Cùm igitur dicitur Chriſtum legem implere, etiam hic gradus complectendus eſt. quod videlicet efficiat dato Spiritu ſancto, vt in nobis vera, integra & æterna obedientia reſtituatur, Et quia dicit, Legem meam, ſatis intelligi poteſt, Legem moralem eſſe æternam ſapientiam in mente diuina, quia non vult eam deleri, ſed vult eam inſtituere in hominum cordibus. Non eſt igitur abolita, ſicut abijcitur Calendarium præteriti Anni, aut lex aliqua abrogata, in politijs, vt aliqui inſulſe exiſtimant.

Quarto, Implet Chriſtus legem docendo, ſeu ſanciendo ſeu repetendo Decalogum. Etſi enim non eſt miſſus, vt ſit legislator tanquam Moiſes: tamen ipſe quoq; legẽ repetit et enarrat, & detergit Phariſaicas ſordes, quibus hypocritæ legem corrumpunt, vt teſtetur ſe eam non abolere ne fiat, ſed proponere eam vt peccata arguat, & doceat quæ opera Deus poſtu-

poſtulet, & teſtetur nouam obedientiam iuxta Normam Decalogi eſſe neceſſariam.

Secunda cauſa eſt, quare Noua obedientia eſt neceſſaria, quia eſt immotus ordo, vt creatura ſuo creatori obtemperet, ſicut Angeli boni obtemperant Deo, & vt redemptus gratus ſit ſuo redemptori: & hic ordo quoq; vtroq; modo vocatur debitum, nec deſtruitur hic ordo, ſed ſtabilitur in regeneratione ſeu iuſtificatione fidei: Hæc ſecunda cauſa neceſſitatis primæ eſt cognata. Sint itaq; ſemper in conſpectu hæc dicta ſcripturæ, quod præcipuè ad conſiderationem vtriuſq; cauſæ pertinent. Epheſ. 2. Dei opus ſumus conditi per Chriſtum ad bona opera, quæ præparauit Deus, vt in eis ambulemus, Roma. 6. Sepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum in mortem, vt, quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ne igitur regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis illi per concupiſcentias eius. Neq; accommodetis membra veſtra arma iniuſticiæ peccato, ſed accommodetis voſmetipſos Deo, velut ex mortuis viuentes & membra veſtra arma iuſticiæ Deo. Roma. 6. Nulla eſt condemnatio his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non iuxta carnem ambulant, ſed iux-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ta carnem ambulant, ſed iuxta Spiritum, Fratres, debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus, Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini, Quod ſi ſpiritu facta carnis mortificabitis, viuetis. Tit. 2. Illuxit gratia Dei ſalutifera omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegata impietate, & mundanis concupiſcentijs ſobriè, iuſtè & piè viuamus in præſenti ſeculo, expectantes beatam illam ſpem & illuſtrationem gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibi populum peculiarem, factorum bonorum operum. Hæc loquere & hortare, & argue cum omni præcipiendi ſtudio. 2. Petri 1. Ideo vos curam omnem adhibentes præſtate in fide veſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia continentiam, in continentia patientiam, in patientia pietatem, in pietate amorem fraternum, in amore fraterno charitatem. Hæc enim ſi vobis adſint, non vacuos, nec ſine fructu vos conſtituent in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitionem. Cui enim non præſto ſunt hæc, cæcus eſt & captus oculis, oblitus purgationis veteris ſuorum delictorum. Quapropter Fratres magis ſtudete, vt certam veſtram vocationem & electionem faciatis.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hæc enim facientes non labimini, Sic enim abundanter præſtabitur vobis introitus in Regnum Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hæc, inquam, & ſimilia ſcripturæ dicta ſemper ſint in conſpectu, ne opinemur Chriſtianam libertatem tollere debitum obedientiæ, & concedere licentiam viuendi, & agendi ſecundum carnis libidinem. Scriptum enim eſt: Si ſecundum carnem viuetis, moriemini.

Tertia cauſa. Veram conuerſionem ſeu fidem prælucentem in vera pœnitentia, ſeu ipſam donationem Spiritus ſancti in vera conuerſione, ordine cauſæ & effectuum ſequuntur bona opera nouæ obedientiæ, Sicut grauiter concionatur Chriſtus, Matth. 7. Omnis arbor bona, bonos fructus facit, non poteſt arbor bona malos fructus facere. Et Dauid vtitur eadem ſimilitudine. Pſalm. 1. Vir beatus ſeu pius eſt tanquam arbor plantata ad riuos aquarum, quæ fructus ſuos dat in tempore ſuo. Paulus ad Galat. inquit: Fides per Charitatem operatur. Item fructus Spiritus ſunt, Charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.

Etſi autem hic ordo cauſæ & effectuum eſt ſpontaneus, tamen nihilominus mandato exigitur, ſicut dicit Baptiſta, Lucæ 3. Facite

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

fructus dignos pœnitentia. Et Chriſti præceptum ad omnes conuerſos pertinet: vade, noli amplius peccare, Iohan. 5. & 8. Item, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis vos inuicem.

Quarta cauſa propter quam bona opera nouæ obedientiæ ſunt neceſſaria, eſt neceſſitas bonæ conſcientiæ, qua amiſſa ſimul etiam amittitur fides & Spiritus ſanctus, & non poteſt fieri inuocatio vera, Ideo præcipit Paulus Timotheo, vt militet bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam, quia abijcientes bonam conſcientiam etiam circa fidem naufragium faciunt, 1. Timoth. 1. & 1. Corinth. 3. inquit: An neſcitis, quod templum Dei eſtis vos, & ſpiritus Dei habitat in vobis? ſi quis templũ Dei prophanat, hunc perdet Dominus. Atq; de inuocatione ſunt illuſtria dicta, 2. Timoth. 2. Diſcedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini, 1. Timoth. 2. Volo viros orare in omni loco ſuſtollentes puras manus abſq; ira & diſceptatione, 1. Iohan. 3. Si cor noſtrum non condemnat nos, fiduciam habemus erga Deum, & quicquid petierimus ab eo, accipiemus, quoniam præcepta eius cuſtodimus, & quæ placita ſunt coram eo, facimus. Exemplum huius annotationis de bona conſcientia in inuocatione

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſione extat Pſalm. 7. vbi Dauid in inuocatione teſtimonium allegat bonæ conſcientiæ: Domine Deus meus, ſi feci illud, ſi eſt iniquitas in manibus meis, ſi retribui malum pacifico meo, ſi ſpoliaui inimicum meum ſine cauſa, perſequatur inimicus animam meam, & compræhendat & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem redigat. Iudica me Domine ſecundum iuſticiam meam, & ſecundum innocentiam meam.

Sit etiam in hac conſideratione in conſpectu grauiſſima ſententia Dei, quæ extat Eſaiæ 51. Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum, et peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne audiret.

Quinta cauſa eſt, quia bona opera nouæ obedientiæ ſunt teſtimonia fidei & innouationis noſtræ, tum nobis ipſis tum alijs. Sicut econtra mala opera ſunt teſtimonia incredulitatis. Sic 1. Iohan. 3. ſcriptum eſt: Filioli nemo vos ſeducat, qui facit iuſticiam, iuſtus eſt, in hoc manifeſti ſunt Filij Dei, & filij Diaboli. Omnis qui non eſt iuſtus, non eſt ex Deo, Et, qui non diligit fratrem ſuum. Item, Nos ſcimus quoniam translati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres, qui non diligit manet in morte. Et Iohan. 13. inquit Chriſtus: In hoc cognoſcent omnes,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quia Diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis inter vos.

Sexta, Neceſſaria ſunt bona opera propter ordinatos fines, id eſt, ad gloriam Dei, hoc eſt, vt & nos glorificemus Deum, & alij quoq; bonis noſtris operibus inuitentur ad glorificationem Dei, non præbeatur illis occaſio propter noſtra mala opera contumelia afficiendi nomen Dei. Item, vt ornetur doctrina, miniſterium & profeſſio Euangelij, Matth. 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. 2. Corinth. 5. Vt per multos agantur gratiæ Deo. 1. Timoth. 6, Ne nomen Dei & doctrina malè audiant.

Septima cauſa, ſunt promiſſæ benedictiones ſeu præmia, quæ promittuntur cuſtodientibus pietatem, & vitatio pœnarum. Eſt enim Dominus Deus noſter fortis Zelotes, viſitans iniquitatem eorum, qui oderunt ipſum, Et diligentibus ipſum benè faciens. Et illuſtre eſt dictum Apoſtoli Pauli, 1. Timoth. 4. Exerce te ad pietatem, Nam pietas ad omnia vtilis eſt, habens promiſſiones huius & futuræ vitæ. Hanc cauſam illuſtrant multæ ſententiæ ſcripturæ, & exempla omnium hiſtoriarum ac vniuerſalis experientiæ. Extant

inſignes

Inſignes loci de præmijs obedientiæ, & pœnis inobedientiæ, Leuit. 26. Deut. 7. 27. vbi expreſsè dicitur: Ecce propono in conſpectu veſtro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, ſi obedieritis mandatis Domini Dei noſtri, quæ ego hodie præcipio vobis: Maledictionem, ſi non obedieritis mandatis Domini Dei veſtri, ſed receſſeritis de via, quam ego nunc oſtendero vobis. Nec eſt impium in exercitijs nouæ obedientiæ ordinatæ etiam ad promiſſa præmia reſpicere, ſicut de Moſe ſcriptum eſt Heb. 11. Reſpiciebat ad remunerationem.

Octaua cauſa, Propter proximos etiam ſunt neceſſaria bona opera, vt eos non ſcandalizemus ſeu offendamus malis exemplis, ſed bonis exemplis inuitemus ad amorem pietatis, ſicut Paulus præcipit Timotheo: Typus eſto fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Et de ſcandalo grauiſsimè dicit Chriſtus Matth. 18. Væ homini illi, per quem ſcandalum venit, qui ſcandalizauerit vnum de puſillis, qui in me credunt, expedit ei &c.

Nono, Neceſſaria eſt obedientia bonorum operum etiam propter hunc finem, vt ſit honeſta diſciplina & tranquilla ſocietas, & benigna communicatio mutuorum beneficio-

rum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

rum beneficiorum & officiorum, in hac vita, ſine quibus eſſet belluina vita hominum. Hæ cauſæ ſæpe ſunt repetendæ & in docendo, & in priuatis meditationibus, vt de debito nouæ obedientiæ rectè ſentiamus, & ad eius amorem excitemur.

CAPVT VNDECIMVM.

DE DISCRIMINE INTER PECCATVM POLIticum, Philoſophicum & Theologicum.

PEccatum communi vſu linguæ latinæ ſignificat errorem, vel delictum contra officium admiſſum, Quia autem de officio aliter præcipiunt Iureconſulti, aliter diſputant Philoſophi, multò verò aliter de integritate naturæ & obedientia, quam lex Dei requirit, docent Theologi, ideo quoq; diſcrimen conſtituendum eſt inter peccata, quæ puniunt Iureconſulti & Magiſtratus, & quæ Philoſophi repræhendunt, & quæ arguit & damnat doctrina legis diuinæ in Eccleſia.

Iureconſultorum & Magiſtratuum leges tantum de externa diſciplina præcipiunt, ideoq; in politia virtus eſt externa obedientia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tia iuxta leges, hanc qui præſtat, bonus vir, ſeu bonus ciuis eſſe iudicatur.

Sic quoq; peccatum politicum eſt externa violatio politicæ diſciplinæ, quod proprie ſcelus dicitur, à quo ſcelerati nominantur, qui externis actionibus contra leges diſciplinæ agunt, & pœna digni ſunt, vt periuri, ſeditioſi, homicidæ, adulteri, fures, raptores, & ſimiles. Politica regula eſt: Cogitationis pœnam nemo patitur, ſcilicet, quatenus manet cogitatio tantum, nam incendiarius ſuam cogitationem minis prodens punitur propter minas.

Philoſophica præcepta non tantum requirunt externam diſciplinam, ſed etiam προαίρεσιν ad rectè faciendum, & interiorem quandam affectuum, & actionum moderationem.

Itaq; virtutem Philoſophi definiunt, quod non tantum ſit externa actio honeſta, ſed quod ſit habitus voluntatis bonus, inclinans voluntatem ad agendũ ſecundum rectam rationem. Exempli gratia.

Iuſticia politica eſt actio ſuum cuiq; tribuens.

Sed iuſticia Philoſophica eſt conſtans, & perpetua voluntas ſuum cuiq; tribuens, vel nemini iniuriam faciens. Sic etiam peccatum

in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in Philoſophia non tantùm vocatur externa actio ſcelerata, ſed etiam affectuum contumacia contra rectam rationem, quemadmodum manifeſtum eſt, Philoſophos etiam odia & iram iniuſtam reprehendere, quæ magiſtratuum legibus non puniuntur, donec non erumpunt in externas actiones. Vocatur itaq; peccatum in Philoſophia vitium, idq; hoc modo definitur, Quòd ſit habitus voluntatis malus, inclinans ad agendum contra rectam rationem.

At Lex Dei non tantùm requirit externa facta, aut illam diligentiam Philoſophicam frenandorum affectuum, ſed requirit vt natura integrè ſit conformis imagini & voluntati Dei, quæ in Lege expreſſa eſt, & præſtet integram obedientiam ex toto corde, ex tota anima & ex omnibus viribus.

Itaq; peccatum in Theologia vocatur non tantùm actio ſcelerata, neq; tantùm affectuum internorum contumacia, ſed tota ἀνομία, *vt Iohannes inquit, hoc eſt, quicquid in homine eſt, quod cum lege Dei non conſonat, ſeu cum lege Dei pugnat, ſiue ſit defectus & malum in ipſa natura, ſiue in actionibus externis & internis, hoc eſt, in affectibus ſenſuum, cogitationibus, ſermonibus aut operibus. Atq; peccatum definiunt hoc modo;*

Peccatum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Peccatum eſt defectus, vel inclinatio, vel actio pugnans cum lege Dei, offendens Deum, damnata à Deo, & faciens reos æternæ iræ, & æternarum pœnarum, niſi fiat remiſsio, ſicut in ſententia Legis dicitur: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.

CAPVT DVODECIMVM.

DE PECCATI CAVSIS.

Firmo aſſenſu & ſine omni dubitatione retinenda eſt immutabilis ſententia, Deum non eſſe cauſam peccati, ſicut ſcriptum eſt in Geneſi: vidit Deus omnia quæ fecerat & erant valde bona. Et Pſal. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Deus eſt ſolus & totus bonus, & non vult nec approbat peccatum, ſed illud prohibet & punit temporalibus & æternis pœnis. Ideo luce clarius eſt, Deum nec creatione, nec creaturarum ſuſtentatione, nec gubernatione, nec prædeſtinatione, nec prouidentia, nec præuiſione, nec determinatione, nec ordinatione fati, nec tentatione, nec alio quocunq; modo eſſe cauſam & authorem peccati, aut creaturam ad peccandum mouere, aut impellere.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

impellere. Reijciendæ ſunt itaq; omnes diſputationes, quibus quacunq; ratione peccatorum cauſa ad Deũ refertur oppoſitione huius dicti: Non Deus volens iniquitatem tu es. Si Deus non vult peccatum vel iniquitatē, ergo nec iniquitatē facit. Omnia enim quæcunq; voluit, fecit in cœlo & in terra.

Quanquam autem etiã rationis lumen aliquo modo intelligit abſurdiſsimè Deo, qui eſt ſummum bonum, aſſcribi cauſam malorum, ſicut Euripides inquit: Dij ſi turpe faciunt, non ſunt Dij. Et Plato in definitione Dei inquit: Deum eſſe mentē æternam, cauſam boni in natura. Atq; in 2 de legibus: Omni contentione pugnandum eſt, ne quis in ciuitate, quæ bene regi debet, vel dicat vel audiat, ſiue ſenex, ſiue iuuenis, ſiue in poemate, ſiue in alio ſermone, Deum eſſe alicui cauſam malorum, quia hoc neq; ſanctè ita dici poteſt, neq; vtile eſt ciuitati, neq; ſecum conſentit in explicatione. Hoc quanquam aliquo modo mens humana intelligit, tamen quia eſt magna petulantia ingeniorum, neceſſe eſt vt omnibus labyrinthis argumentationum anteponamus immutabilem veritatem ſacræ ſcripturæ, quæ aſſeuerat, Deum nec facere, nec velle, nec approbare peccatum, ſed illud prohibere, odiſſe & punire. Diſcerni itaq; debent opera Dei à peccato, &

quæri

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quæri debent cauſæ peccati extra Deum, & extra Dei actiones, quia vt Auguſtinus inquit: Nimis impius & indoctus eſt, qui vicium naturæ non diſcernit ab authore naturæ. Sunt autem cauſæ peccati, voluntas Diaboli, & volũtas hominis, ſua libertate & ſponte ſe auertentis à Deo, & obedientis Diabolo, Deo nec volente nec approbante illam auerſionem, & actionem malam. Sic deſcribuntur cauſæ peccati, Gen. 3. Diabolus ſeducit aſtutia ſua Euam, vt contra mandatum comedat de pomo. Eua voluntate libera auertit ſe à Deo, & à mandato Dei, concupiſcit pomum, & de ipſo comedit, atq; Adam facit ſimiliter. In iſto primo exemplo lapſus humani, manifeſte oſtenduntur cauſæ peccati. Et conſentiunt alia ſcripturæ dicta, quæ de peccatorum cauſis loquuntur, vt Iohan. 8. Vos ex patre Diabolo eſtis, & vultis deſiderijs patris veſtri obſequi, ille eſt homicida & mendax, & eius rei pater. 1. Iohan. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo eſt, quia Diabolus ab initio peccat, 1. Iohan. 2. Concupiſcentia carnis non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Iacob. 1. Nemo cum tentatur, dicat ſe à Deo tentari, Nam Deus vt malis tentari non poteſt, ita ipſe neminem tentat, vnuſquiſq; autem cum tentatur à concupiſcentia ſua illectus ineſcatur. Deinde

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

concupiſcentia, cum concepit, parit peccatum, peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem.

Hac ſententia conſtituta, quod Deus non ſit cauſa peccati, manifeſtè ſequitur, peccati cauſas non eſſe ordinatas à Deo ad neceſſitatē talis euentus, neq; per creationem, neq; per prædeſtinationem, neq; per prouidentiam & præuiſionem, neq; per determinationem, neq; per ordinem ſeu conuectionem cauſarum, quam Stoici fatum appellant.

CAPVT XIII.

DE DIVISIONIBVS PECCATI.

PRIma diuiſio hæc eſt. Aliud eſt & nominatur peccatum Originale aliud actuale peccatum.

Originale ab origine nomen habet, quia per vnum hominem intrauit in mundum, & ab Adamo vſq; per traducem immundi ſeminis, vt Iob inquit, ſeu per generationem carnalem propagatum eſt, propagatur & propagabitur in omnes homines, excepto vnico & ſolo Deo, & homine Domino noſtro Ieſu Chriſto, concepto ſine virili ſemine de Spiritu ſancto, & nato ex Maria virgine: De ea propagatione

tione peccati loquitur Dauid 51. *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Et Chriſtus Iohan. 3. *Quod natum eſt ex carne caro eſt.* Eſt autem peccatum originale non tantum reatus propter Adæ peccatum, ſed ſimul in ſingulis hominibus carentia iuſticiæ originalis debitæ ineſſe, cum reatu proprio ad pœnam, hoc eſt, caligo et ignorantia Dei in mente, & in voluntate auerſio à Deo, & in corde ac omnibus ſenſibus & membris contumacia contra legem Dei, quæ mala ſunt digna æterna morte, & pœnis, niſi fiat remiſſio. Sic Paulus non tantum de propagatione reatus, ſed etiam de proſeminatione ipſius mali in natura corrupta, cum reatu proprio, loquitur ad Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ſic mors in omnes homines pertranſij, t quatenus omnes peccauerunt,* id eſt, ſunt peccatores. Auguſt. hæc mala omnia, nomine concupiſcentiæ cõplectitur, quia Paulus ea voce vtitur ad Ro. 7. Significat autem concupiſcentia apud Auguſt. & defectum & vitioſum habitũ, qui ſucceſſit, ſicut etiã Thomas dicit: Peccatum originis habere priuationem originalis iuſticiæ & cum hoc inordinatã diſpoſitionem partium animæ, vnde non eſt, inquit, priuatio pura, ſed quidam habitus corruptus.

Tenenda eſt autem deſcriptio peccati Originalis, vt ſciamus nos non ſolum naſci cum reatu ſeu obligatione ad mortem propter transgreſſionem Adæ, Sed nos ſingulos afferre nobiſcum ἀνομίαν, & prauitatem in immundo ſemine, ſeu in ipſa natura corrupta noſtra hærentem, ſicut à leproſis parentibus natus ſecum affert in ipſa natura corporis malam ſcabiem. Quare dicendum eſt, quod peccatum originis non ſit tantum pœna, ſed ſit etiam vere peccatum in ipſa natura corrupta, propter quod ſinguli homines ex patre & matre nati rei ſint iræ Dei, & æternæ mortis natura, niſi accipiant remiſſionem propter Chriſtum. Ariſtoteles tertio Ethicorum miratur eſſe quiddam in homine, quod pugnat cum ratione, ſed quia inueſtigare non poteſt, vnde illud ſit, & quid ſit, ideo exiſtimat non magnopere referre vt illud ſciamus. Sed nos qui Chriſtiani ſumus, ſciamus magnoperè referre, vt corruptionem & malitiam, quæ eſt in natura noſtra deprauata rectè ex verbo Dei cognoſacmus.

Actuale peccatum eſt fructus peccati originalis, & ab actione nomen habet, quia eſt ἀνομία in actionibus interioribus & exterioribus, hoc eſt, Peccatum actuale eſt omnis

actio

actio ſiue interna ſiue externa, pugnans cum lege Dei, vt in mente dubitationes de Deo, & aliæ malæ cogitationes, in voluntate & corde incendia malorum affectuum, & in membris actiones externæ vitioſæ & malæ.

August. Peccatum actuale definit, quod ſit omne dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei.

Solet etiam talis recitari definitio, quod ſit omnis cogitatio, dictio aut actio pugnans cum lege Dei.

Secundo, diuiditur peccatum in regnans ſeu mortale peccatum, & non regnans vel veniale. Suntq́; regnantia & mortalia peccata. Primò, in non renatis, omnia peccata originalia & actualia, interiora & exteriora, quia non renatus propter illa omnia & ſingula reus eſt iræ Dei & pœnæ æternæ. Deinde quoq; peccata regnantia ſeu mortalia ſunt, quando renati rurſus aſſentiuntur erroribus in fundamento, aut labuntur contra conſcientiam, vt Aaron aſſentiens Idolomaniæ & eam committens, & Dauid committens adulterium & homicidiū, habent peccata regnantia & mortalia, quibus excutitur Spiritus ſanctus, & amittitur fides, gratia Dei, remiſſio peccatorum, & ipſi rurſus fiunt rei

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

æternæ damnationis, donec non conuertuntur, Dicit autem Paulus expreſſè ad Timoth. quod peccantes contra conſcientiam faciant, naufragium circa fidem, qua omiſſa ſimul amittuntur omnia bona, quæ fides appræhendit. Ideo ad Galat. 5. inquit Paulus, Non tantum de non renatis, ſed etiam de renatis, & rurſum labentibus contra conſcientiam, Qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt, id eſt, donec non conuertuntur.

Peccatum non regnans, quod vſitato vocabulo vocatur veniale, eſt in renatis & conuerſis malum originis, & dubitationes, & incendia malorum affectuum, & multæ nõ affectatæ ignorantiæ, & omiſsiones ſeu negligentiæ, quibus tamen non aſſentiuntur & delectantur renati & conuerſi, ſed eis auxilio Spiritus ſancti repugnant, ne ruant contra conſcientiam, & dolent propter has ſordes, & credunt ſe propter mediatorem Deo placere, & has ſordes tegi ac condonari, gratia Dei exuberante ſupra peccatum. Rectè autem dicit Gerſon: Nullum peccatum eſſe ſua natura veniale ſed ſola miſericordia Dei.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XIIII.

DE TRIBVS GRADIBVS DELICTORVM, dolo, culpa, fortuito caſu.

ET in foro & in Eccleſia, neceſſe eſt noſſe diſcrimen inter voluntaria & non voluntaria delicta, & tenenda eſt regula, in infinitum diſtare lapſus contra conſcientiam, et peccata ignorantiæ præſertim nō affectatæ. Lapſus contra conſcientiam, id eſt, qui fiunt à ſcientibus, & volentibus contra legem Dei, excutiunt fidem & Spiritum ſanctum, ſicut Apoſt. ad Timot. expreſſè dicit. Sunt enim contemptus Dei, accerſitus à ſciente & volente. At in renatis ſunt aliqui næui & lapſus non contra conſcientiam, qui tamen non excutiunt Spiritum ſanctum, & ſancti illis repugnant per Spiritus ſancti auxilium. Ac multis quoq; triſtiſsimis peccatis non voluntarijs implicantur ſancti, etiam cum putant ſe aliquid boni effecturos eſſe, vbi euentus lugubres poſtea errorem oſtendunt.

Ideo ſcriptum eſt, Non eſt iuſtus in terra faciens bonum, qui non peccet, vt clare conſpicitur in diuerſis actionibus. Bene meretur Dauid magnis & vtilibus rebus geſtis, ſed idem multa negligit, & aliquoties errore

impingit, vt cum populum numerat, cuius erroris ſeu delicti magnitudo, per pœnam ſequentem declarata eſt. Hic neceſſe eſt intelligere diſcrimen inter voluntaria & non voluntaria delicta, inter dolum & culpam. Ac ſciendum eſt dolo peccantes excutere fidem & Spiritum ſanctum. Nunc gradus deſcribamus.

Tres gradus in doctrina ciuili traduntur: Dolo facta, culpa, & caſu facta.

Et culpæ gradus ſunt, lata, leuis & leuiſſima.

Sumuntur autem hæc diſcrimina à cauſis, & declarant magnitudinem delictorum, & pœnarum differentias, Nam etiam iudicio Dei aliqua ſunt delictorum diſcrimina, & abſurdiſſimum eſt dicere, omnia delicta eſſe paria, vt autem proprie virtus eſt, cum concurrunt mens recte iudicans, & voluntas liberè eligens, & recto iudicio obtemperans: Ita propriè ſcelus eſt, ad quod concurrũt, mens ſciens, quid ſit agendum, & voluntas libere contra rectum iudicium faciens.

Hic gradus proprie dicitur in doctrina Ethica, dolus, vt Dauid ſcit, non rapiendam eſſe alterius coniugem, & ſcit Bethſabeam eſſe coniugem Vriæ, & tamen contra hoc iudicium liberè & volens peccat.

Sic

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sic Pilatus ſcit, non eſſe condemnandum innocentem, & ſcit Ieſum à Iudæis accuſatum eſſe innocentem, & tamen liberè & volens contra hoc iudicium eum condemnat, & mandat interfici.

Hic primus gradus habet plurimum turpitudinis. Et de eo inquit Ariſtoteles 5. Ethicorum: Qui nocet conſultò & cum deliberatione, iniuſtus & improbus eſt. Vicina dolo eſt affectata ignorantia, & affectata omiſsio ſeu negligentia.

Vocatur autem affectata ignorantia, cùm voluntas peccat non volens inquirere ea, quæ quiſq; debet ſcire, de iure & de facto. Et dici ſolet: Ignorantiam iuris naturalis & diuini eſſe affectatam ignorantiam, quæ non excuſat. Sic ignorantia veri Dei & Euangelij Ieſu Chriſti dicitur affectata ignorantia, quia omnes homines debebant noſſe verum Deum, & audire ac diſcere Euangelium. Quare talem ignorantiam in gentibus damnat Paulus Rom. 1. Et Ephe. 4. Et multo magis eſt affectata ignorantia in Iudæis & Papiſtis, qui quotidie legunt & audiunt ſacram ſcripturam, & tamen non volunt diſcere, ſed contumaciter repugnant verbo Dei, de quibus dicitur Iere. 32. Verterunt ad me terga, & non faciem, cùm docerem eos diluculo, & erudirem,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

direm, & nollent audire, vt acciperent diſciplinam. Item Oſeæ 4. Populus meus perit, quia diſcere non vult.

Talium ignorantia non ſolùm eſt affectata, ſed etiam obſtinata obduratio, & diabolica excæcatio, ſicut eam Paulus appellat 2. Corinth. 4. Et proculdubio etiam durius punietur, quàm ignorantia aliarum gentium, quemadmodum admonet Chriſtus, propoſitis exemplis, Matth. 10 & 11. Dicit autem Chriſtus vniuerſaliter de affectata ignorantia Euangelij: Hoc eſt iudicium quòd lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Sic, ſi homicida, aut adulter, aut periurus, dicat ſe neſcire, hæc peccata lege Dei prohibita eſſe, Affectata ignorantia eſt, quæ non excuſat, ſed eſt malicia.

Omiſſio ſeu negligentia affectata vocatur, cùm voluntas conſultò peccat, non volens facere ea, quæ facere debet. Negligentia Mariæ & Ioſephi, cùm Puerum Ieſum relinquerent Hieroſolymis, Luc. 2. non erat affectata, ſed venialis, Sed negligentia Papiſtarum et Epiſcoporum omittentium officia vocationis, eſt affectata omiſſio ſeu negligentia, quæ eſt peccatum contra conſcientiam.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

De peccatis omiſsionis ſeu negligentiæ affectatæ dicitur Iere. 48. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter vel negligenter. Matt. 25. Inutilem ſeruum eijcite in tenebras, quæ ſunt foris. Luc. 12. Ille ſeruus, qui cognoſcit voluntatem Domini ſui, & non præparauit ſe, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis. Et Paulus inquit: Væ mihi ſi non Euangelizem.

Proximus gradus eſt culpa lata, vt cùm quis craſſa negligentia, nec tamen affectata, peccat, vt ſi quis in ciuitate aliquandiu commoratus, non nouit Magiſtratum, & eum hoc errore irreuerenter tractat. Item, cùm quis rebus ſuis ſaluis amittit depoſitum, quia hoc fortè negligentius cuſtodiuit. Hinc diſputant, an lata culpa ſit dolus.

Exiſtimo, inquit Philippus Præceptor, eruditè dici toto genere diſtare dolum & culpam & peccatum ignorantiæ & negligentiæ, ſeu errores, quos ſi ſancti intelligerent, non eſſent contra conſcientiam commiſſuri, & talia intelligantur excuſabilia peccata ignorantiæ & negligentiæ non affectatæ.

Reliqui

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Reliqui gradus ſunt culpa leuis & leuiſsima, & caſus fortuitus, Nam hi gradus vicini ſunt, videlicet cùm deeſt voluntas delinquenti, nec accedit affectata negligentia, imò fit mediocris diligentia, quæ tamen alicubi falli tur in circumſtantia aut propter caſum ſeu infortunium aliquod, vt caſus ſeu infortunium eſt: Si quis extrahit aliquem ex puteo, ne mergatur, effodit illi oculum. Hi gradus habent excuſationem in Ethicis.

CAPVT XV.

DE IGNORANTIA FACTI.

DEut. cap. 19. recitatur caſus inuoluntarij homicidij, quod exemplum oſtendit ignorantiam facti, cùm non eſt affectata, & prorſus ſine omni dolo & malo propoſito, habere excuſationem. Suntq́; verba Moiſis propter circumſtantias attentè obſeruanda: Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita ſeruanda eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, qui heri & nudiuſtertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abijſſe cum eo ſimpliciter in ſyluam, ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit

gerit

gerit manum, ferrumq́; lapſum de manubrio, amicum eius percuſſerit & occiderit, hic ad vnam ſuprà dictarum vrbium confugiet, & viuet, ne fortè proximus eius, cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus perſequatur, & appræhendat eum, ſi longior via fuerit, et percutiat animam eius, qui non eſt reus mortis, quia nullum contra eum, qui occiſus eſt, odium prius habuiſſe monſtratur. Ex hoc exemplo, ab ipſo Deo præſcripto, iudicari poteſt de ſimilibus caſibus, de quibus dicit Euripides: Qui peccat inſcius, dolo & culpa vacat.

Sed vt dixi, attentè ſunt obſeruandæ circumſtantiæ in hoc caſu Moſaico, quæ excludunt omnem dolum, fraudem, ſimulationem, malum propoſitum, & quicquid eſt affectatum & accerſitum, vt faciant hanc excuſationem ignorantiæ facti probabilem. Nam ſi quis non proſpiciens è feneſtra, lapidem proijcit, & prætereuntem interficit, etiamſi neſciens homicidium committit, tamen in tali caſu non excuſat eum facti ignorantia, Multo minus excuſat ignorantia facti, ſi quis iratus alium petens, amicum inſciens interficit. Aut, ſi quis obrutus ebrietate, delictum perpetrat. De talibus exemplis dicit Ariſtoteles: Ignorantia, quam volens aliquis accerſit, non excuſat, ſed eſt malitia. Iratus inſciens interficiens

amicum,

amicum, accerſit ſibi illum errorem per iram ſuam, eſtq́ cauſa ignorantiæ ſeu erroris ipſius mala voluntas indulgens furori. Sic ebrius accerſiuit ſibi cauſam ignorantiæ. Ideo rectè inquit Ariſtoteles: Ebrij peccatum dupliciter puniendum eſt.

Obſeruentur autem hæ ſententiæ, ſeu potius regulæ Ariſtotelis in 5. Ethicorum: Delinquit is, in quo initium eſt culpæ, vt in ebrio & caſu interficiente amicum, cùm alium peteret telo, initium eſt culpæ. Item. Quæ delinquunt non ſolùm ignari, ſed etiam inuiti propter ignorantiam ſunt venia digna: Quæ autem admittunt ignari quidem, ſed tamen non ignorantia, ſed cupiditate aliqua incitati, nec naturali nec humana lege ſunt venia digna.

FINIS LIBRI I. doctrinæ moralis.

LIBER

LIBER SECUNDUS

DOCTRINÆ ETHICÆ SEU MORALIS.

CAPUT PRIMUM.

DE FINE HOMINIS.

APud Philoſophos variæ ſunt diſputationes de fine hominis, hoc eſt, de propiio & ultimo fine, officio ac bono, propter quod & ad quod hæc præſtans creatura rationalis eſt condita, Tale enim proprium officium & bonum cuiuſq; naturæ vocatur eius finis. Eſt autem boni ingenij virtus, abſurdas opiniones fugere, atq; amplecti veras ſententias cōgruentes cū verbo Dei, aut cum vero iudicio rectæ rationis, et mentis non delirantis. Epicurus longiſſimè à vero fine aberrat, cùm diſputat, finem hominis voluptatem eſſe, propterea, quòd omnes homines voluptatem naturaliter appetãt, & quòd voluptas ſit naturæ conſeruatrix. Contrà verò, virtus multis ſit cauſa mortis & deſtructionis.

Facilimè refutari Epicurus poteſt, nam illa Epicurea voluptatum appetitio non eſt in natura creata diuinitus, ſed eſt ἀταξία in natura corrupta per peccatū, non eſt conſer-

uatrix

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

uatrix naturæ, ſed cauſa multarum pœnarum. Et quidem homo ſanus conſiderans ſcintillam luminis reliquæ in mente, animaduertit rationem ſeu iuditium mentis, quæ eſt pars hominis ſuperior & præſtantior, inordinatas appetitiones improbare: Sicut dicit Ariſtoteles: Ratio eligit optima. Et quamuis accidit ſæpe, vt multi propter virtutem incidant in magnas calamitates, imò ſæpe etiam interficiuntur, vt Socrates propter virtutem interfectus eſt, & in Eccleſia Martyres propter pietatem & confeßionem fidei trucidantur, tamen eruditi ſciant, diſtinguendas eſſe cauſas per accidens, à cauſis per ſe. Socratis virtus non eſt cauſa per ſe mortis ipſius, ſed odium inimicorum ipſius, qui eum propter virtutem amare debebant, ac tyrannis ac iniuſticia iudicum, qui debebant ipſum propter virtutem defendere. Ariſtoteles finem hominis conſtituit actionem virtutis, ſeu ipſam virtutem, demonſtratione ſumpta ex principijs Phyſicis:

> *Propria actio cuiuſq; naturæ eſt eius finis,*
> *Actio virtutis eſt propria actio hominis,*
> *Ergo actio virtutis eſt finis hominis.*

Stoici adhuc propius accedunt ad veritatem, cùm addunt: Cætera omnia hominum cauſa condita eſſe, Homines verò Deorum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cauſa, id eſt, vt per homines Deus honore afficiatur & noticia eius in humana ſocietate luceat, Euripides in deſcriptione finis hominis, has duas ſententias coniungit. Sunt autem Verſus valde illuſtres, quos citat Lycurgus in oratione contra Leocratem:

Cauſam quare procreamus liberos,
Hanc eſſe præcipuam putandum eſt, vt Dei
Noticia luceat futuris ſeculis,
Semperq́ cuſtodes ſint ſuperſtites,
Cœleſtium legum, atq́ templorum Dei,
Qui in patria tueantur has res optimas,
Et diſciplinam ciuium & mores bonos,
Non impia feritate deleri ſinant.

Nihil potuit ab Ethnico Philoſopho & Poeta dici ſapientius, & quidem ſi ad eum ſenſum accommodetur hoc dictum, quem lex Dei præſcribit. Magna eſt huius ſentẽtiæ cum lege Dei conuenientia. Nos Chriſtiani in diſputatione de fine hominis ſimpliciter reſpiciamus ad verbum Dei: In hiſtoria creationis manifeſte de fine hominis dicitur: Hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatum eſſe, hoc eſt, vt ſicut imago refert & oſtendit Archetypum, & cum Archetypo conuenit, ita vt in homine ſit vera & perfecta noticia Dei patefaciens Dei gloriam & cognitionem, & conformitas obe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dientiæ cum Dei voluntate, & ſimul beati-
tudo æterna cum Deo.

Ideo enim legem ſuam dedit, quæ de hoc fine nos admonet, & hanc imaginem à nobis requirit. Docet itaq; lex finem hominis eſſe, vt ſit imago Dei, agnoſcens Deum ac ei conformis perfecta obedientia, obtemperans, atq; ſic in æternum ſit homo beatus cum Deo. Addit autem lex triſtiſſimam doctrinam & ſententiam, quod nemo omnium hominum in hac natura corrupta, ſuis viribus aut virtutibus ad hunc finem peruenire poſſit, vt ſit imago Dei, quod per peccatum factus eſt homo imago Diaboli, ignorans verum Deum, contrarius Deo, hoſtis Dei, & obnoxius cum Diabolis æternæ damnationis. Aliter itaq; Euangelium de fine hominis docet, videlicet finem hominis eſſe agnoſcere verum Deum, agnitione & fiducia Filij Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuxta promiſſionem Euangelij, & hac fide accipere rurſum oblatam miſericordiam, remiſſionem peccatorum, donationem Spiritus ſancti, inchoantis in nobis reparationem imaginis Dei, in vera Dei agnitione, ſanctitate, iuſticia, nouæ obedientiæ & lætitiæ in Deo, & donationem vitæ æternæ, & beatitudinis cum Deo, in qua vita æterna hæc imago conſummabitur, Cum Deus erit omnia in omnibus.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT SECVNDVM,

DE DVABVS TABV-LIS DECALOGI ET eius ſumma.

MOyſes dicit digito Dei legem duabus tabulis inſcriptam eſſe, quare Decalogi præcepta in duas tabulas diſtinguuntur, retineatur autem ſine diſputatione vſitata & ab Eccleſia recepta diſtinctio, qua primæ tabulæ tria præcepta de dilectione & cultu Dei immediato : Secundæ vero ſeptem, de dilectione proximi tribuuntur.

Sitq́; nota integra recitatio ex Moyſe, Exodi 20. Deuter. 5. Locutus eſt Dominus omnes ſermones hos: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis.

Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, nec omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra, non adorabis ea neque coles. Ego ſum Dominus Deus tuus fortis Zelotes, viſitans iniquitatem Patrum in Filios, in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

me & faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Dei fruſtra.

Memento vt diem Sabbati ſanctifices, Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & Filius tuus, & Filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum & aduena, qui eſt iuxta portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. Ideo Dominus benedixit diei Sabbati & ſanctificauit eum.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, & bene ſit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi.

Non occides.

Non mœchaberis.

Non furtum facies.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

Non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Non concupiſces domum proximi tui.

Nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

Additur autem ad hæc præcepta grauiſsima commendatio Deut. 6. & 11. quæ omnibus hominibus ſæpe proponi debet.

Ponite hæc verba mea in cordibus, & in animis veſtris, & ſuſpendite ea pro ſigno in manibus, & inter oculos veſtros collocate, docete Filios veſtros, vt illa meditentur, Et meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in vineis, dormiens atq; ſurgens, ſcribes ea ſuper poſtes & ianuas domus tuæ, vt multiplicentur dies tui & filiorum tuorum in terra, quam iurauit Deus patribus tuis. Et Ioſuæ Dominus mandat cap. 1. vt non recedat à lege ad dextram neq; ad ſiniſtram, ſed eam meditetur die ac nocte, vt intelligat cuncta quæ agat, & dirigat viam ſuam, & intelligat eam. In his verbis Emphatica ſignificatio eſt diſcedens à lege, etſi ſæpe exiſtimat ſe ſapientiſſime & conſilia & actiones inſtituere, tamen longè errat, & tanquam ſtultus opera ſua non intelligit: Hac phraſi etiam Plato vſus eſt in Timæo, vbi inquit veriſsime hoc dictum eſſe,

Soli ſapienti conuenire, quod ſeipſum, & ſua, & ea quæ agit intelligat.

Summam autem diuinæ legis, ſeu Decalogi, duobus præceptis eſſe comprehenſam, inquit Chriſtus, Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, hoc eſt primum & maximum mandatum, ſecundum autem huic ſimile eſt: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, In his duobus mandatis pendet vniuerſa lex & Prophetæ: Paulus quoq; Roma. 13. inquit: Qui diligit proximum, legem impleuit, ſiquidem illa non adulteraberis, non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod aliud præceptum eſt, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: Dilectio proximi malum non operatur. Et 1. Corinth. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit nequiter, vel perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit, quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum non gaudet ſuper iniquitatem, congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.

Sicut itaq; Philoſophi iuſticiam vniuerſalem definiunt, quod ſit obedientia erga

omnes

omnes leges, complectens omnes virtutes quemadmodum in verſu dicitur:

Iuſticia in ſeſe virtutes continet omnes.

Ita Paulus dilectionem definit, quod ſit legis plenitudo ſeu perfectio R.m.i. 13.

TERTIVM CAPVT,

DE PRIMO PRÆCEPTO, EIVSQVE PRIma virtute agnitione Dei.

VERba primi præcepti ſunt: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Duo membra ſunt, quæ oſtendunt in explicatione præcepti eſſe inquirēdas virtutes, quas Deus in hoc præcepto ab hominibus exigit, & peccata quæ prohibet. Orditur autem Deus præceptum hoc à ſui cognitione: Eſt itaq; prima virtus, Agnitio Dei, quæ eſt noſſe Deum eſſe, & quis ſit, & quæ ſit eius voluntas in lege & Euangelio patefacta. Atq; ſicut vera Dei agnitio non eſt ſine filij vnigeniti mediatoris noticia, quemadmodū dicit filius: Qui videt me, videt patrem: Ita quoq; vera Dei agnitio ſimul includit

fiduciam nitentem Filio Dei Ieſu Chriſto, mediatore & redemptore. Ideo dicit Chriſtus, Iohan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum eſſe Chriſtum. Cùm Deus nominatur intelligitur mens æterna, omnipotens, conditrix creaturarum omnium, conſeruatrix & gubernatrix, iuſta, bona, ſapiens, & miſericors. Eſſe Deum dicunt omnes creaturæ cum diligenter conſideratur earum formatio, ordinatio, conſeruatio & gubernatio. Nam humanis mentibus manet aliqua noticia impreſſa de Deo, & creaturarum ac creationis conſideratio, item gubernatio aſsidua et conſeruatio, hanc noticiam certis teſtimonijs confirmat & inuiſibilia Dei, æternam, ſcilicet ipſius virtutem & diuinitatem demonſtrat, Sicut Paulus Roma. 1. docet. Sed hæc qualiſcunque noticia obſcuratur valde, & in multis etiam quantum in ipſis eſt, extinguitur caligine, dubitationibus & petulantia opinionum quibus ſe Diabolus miſcet, vt veritatem in iniuſticia & mendacio quaſi captiuam teneat in impijs hominibus. Quare agnoſcamus immenſum beneficium Dei, quod ipſe verbo expreſſo certis & euidentibus ſignis, miraculis, & teſtimonijs confirmato, & obſignato, noticiam ſui Eccleſiæ

reue-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

reuelauit, & reuelat, In qua reuelatione acquieſcere, & opponere eam dubitationibus & diuerſis opinionibus debemus, quas ſapientia carnis, inſpirantibus Diabolis, contra illas demonſtrationes, quæ in creaturis oſtenduntur, petulanter excogitat. Conſideremus igitur attentè hæc verba Domini: Locutus eſt Dominus cunctos ſermones hos: Ego ſum Dominus Deus. Ergo ſine omni dubitatione certò & firmiter ſtatuamus, ſciamus, & credamus, eſſe Deum. Dicit enim: Ego ſum Deus, ergo veriſsimè eſt Deus: Et ſicut ipſe dicit: Qui eduxi te è terra Ægypti de domo ſeruitutis, ita certò quoq; & firmiter ſine dubitatione ſtatuamus, ſciamus, credamus, hunc eſſe Deum verum & non alium, qui ſe hoc teſtimonio miraculoſæ liberationis, eductionis & defenſionis in populo Iſraelitico habente promiſsionem de Meſsia patefecit.

Hunc ordinem in confirmanda agnitione Dei obſerua in lectione totius ſacræ ſcripturæ, cùm & quoties audis nominari Deum, vt cùm Moſes dicit: In principio creauit Deus cœlum & terram. Item, Dixit Deus. Apparuit Deus Abraham &c, Tunc ſine hæſitatione cogita, Ergo veriſsimè eſt Deus, quia non nominatur fictum idolum, quod nihil eſt, ſed Iehoua ſeu Deus verè exiſtens, ſeu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

verè Ens, ſicut hic dicit Deus: Ego ſum Deus, & Exod. 3. ad Moſen inquit: Ego ſum qui ſum, ſic dices filijs Iſrael, Qui eſt, vel Sum, miſit me ad vos. Deinde cùm audis prædicari opera Dei, vt opus creationis & miracula conſeruationis, gubernationis, ordinis, defenſionis, liberationis, apparationis, collocutionis cum patribus, & ante omnia reuelationem promiſsionis de Meſsia, & ipſius vnigeniti Filij exhibitionem ſeu miſsionem in mundum, incarnationem, paſsionem, mortem, reſurrectionem, in cœlum aſcenſionem, & ſancti Spiritus donationem, tunc ſine hæſitatione cogita, & crede, hunc & non alium eſſe veriſsimè verum Deum, qui his teſtimonijs veriſsimè ſe patefecit, & teſtatus eſt. quòd ſit, & quis ſit, videlicet, vnus æternus & omnipotens Deus, creator cœli & terræ, Pater æternus, λόγος ſeu Filius vnigenitus, conſubſtantialis Patri, & coæternus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ex Maria virgine homo natus, pro nobis paſſus, mortuus & reſuſcitatus, iuxta promiſsiones. Et Spiritus ſanctus Patri Filioq; conſubſtantialis & coæternus, qui ab vtroq; procedit, & mittitur ad opus ſanctificationis, vnus verus Iehoua Elohim, hoc eſt, vnus verus Deus, tres perſonæ. Et in hac agnitione non ſinas tibi obſtrepere

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſtrepere quicquam, vel quenquam, neq; propriæ rationis cogitationes, neq; Philoſophorum ſapientiam carnalem, neq; Hæreticorum argumentationes. Nam vt rectè inquit Hilarius: A ſolo Deo diſcendum eſt, quid de Deo intelligendum ſit, qui non niſi ſe authore cognoſcitur.

Hæc breuiter dixi de eſſentiæ Dei agnitione, videlicet, quòd ſit Deus, & quis ſit verus Deus. Pertinet autem ad noticiam Dei, etiam cognitio voluntatis ipſius, hoc eſt, quomodo velit à nobis coli, quid requirat à nobis, & quomodo erga nos ſit affectus, ita enim de noticia hominis dicimus: Filius rectè nouit patrem, amicus amicum, qui non tantùm faciem & nomen alterius nouit, ſed etiã voluntatem & affectum cordis. Reuelauit autem Deus homini voluntatem ſuam in creatione, cùm hominem ad imaginem ſuam creauit, vt in iuſticia & ſanctitate vera ipſi obediret, & voluntatẽ illam repetiuit promulgatione legis, qua poſtulat ab omnibus hominibus perfectam dilectionem Dei et proximi, addita triſtiſſima ſententia, in qua reuelatur eius ira ſuper omnes tali perfecta dilectione carentes, nimirum: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hæc itaq; voluntas Dei, in Lege reuelata, condemnaret iuſto iudicio omnes homines. niſi per & propter interceßionem, & ſatisfactionem Filij ſui eſſet placatus & reconciliatus, vt iram ſuam iuſtam propter Filium condonaret credentibus: & ipſis amorem paternũ, miſericordiã ſuam & gratiam promitteret: Euangelij itaq; promißio ſeu doctrina reuelat miſericordiam Dei, & benignam voluntatem, propter Filium Ieſum Chriſtum, ſcilicet quòd Deus per ſuam miſericordiam & amorem propter vnigenitum Filium ſuum Ieſum Chriſtum, Mediatorem & Redemptorem, velit recipere in gratiam, & recipiat omnes credentes in Filium Mediatorem, & velit eis remittere peccata, & donare vitam æternam, Et quòd velit, vt omnes homines hanc miſericordiam ipſius in Filio Ieſu Chriſto fide apprehendant. De hac voluntate in Euangelio reuelata, dicit Chriſtus Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum &c. Et Iohan. 6. Hæc eſt voluntas eius, qui miſit me, Patris, vt omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouißimo die.

Ita autem Euangelium reuelat Dei miſericordiam, ſeu benignitatem, & clementem voluntatem erga credentes, vt non deſtruat

ſtruat

ſtruat ordinem obediētiæ, quam Lex requirit, hoc eſt, vt non concedat licentiā viuendi in peccatis cōtra legē Dei. Itaq; Paulus dicit Ro. 3. Legem non aboleri, ſed ſtabiliri per fidem, ſcilicet, quod ad obedientiam pertinet, manet Dei voluntas, non concedens licentiam ad peccandum, ſed poſtulans ab hominibus obedientiam, ſicut dicit Paulus 1. Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. Et datur credentibus ac renatis ſanctus Spiritus, vt hæc ſanctificatio in hac vita inchoetur. Siquidem non ideo ſumus redempti à Filio Dei, vt in peccatis viuamus, ſeu peccandi concupiſcentiæ indulgeamus, ſed vt ambulantes in nouitate ſeruiamus ipſi in iuſticia & ſanctitate vera, omnibus diebus vitæ noſtræ, quæ iuſticia & ſanctitas in altera vita conſummabitur. Ideo quoq; ipſe Filius Dei admonitionem de dilectione repetit, ſicut inquit: Mandatum nouum do vobis, vt vos mutuo diligatis. Has cogitationes ſimul complectitur vera Dei agnitio.

CAPVT QVARTVM,

DE FIDE SEV FIDVCIA IN DEO, SPE, dilectione & timore Dei.

Dicit

DIcit Deus: Ego ſum Deus tuus, Non habebis Deos alienos coram me. Poſtulat ergo ab homine fiduciam, dilectionem & timorem, ſicut cùm pater dicit ad filium: Sum pater tuus, non eliges tibi alium patrem, illa compellatione exigit à filio virtutes has, fiduciam, dilectionem & timorem ſeu reuerentiam.

Ideo Lutherus breuiter quidem, ſed admodum benè verba primi præcepti explicat ſic: Debemus Deum ſuper omnia timere & diligere, eiq́ ſoli confidere. Etſi autem Lex requirit, vt homo aſſentiatur Deo, & fiduciam in illo ponat, ſeu ab ipſo totus pendeat, tamen doctrina miſericordiæ Dei propter Chriſtum, ſeu Filium Mediatorem. Redemptorem, Reconciliatorem & Saluatorem, eſt propria doctrina Euangelij, quia Lex non monſtrat homini peccatori hoc fidei obiectum, nec dicit Lex homini hanc concionem, quam Filius Dei è ſinu æterni Patris dicit in Euangelio Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum &c. Ideo Paulus inter Legem & doctrinam de fide iuſtificante diſcernit ad Galatas 3. Lex, inquit, non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hæc annotatio vtilis eſt, ne exiſtimetur in definitione fidei doctrinam Legis cum Euangelio confundi.

Fides

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Fides eſt noticia & aſſenſus, quo amplectimur doctrinam, vel omne verbum à Deo nobis traditum, & in hac promiſsionem gratiæ & reconciliationis, & donationis, remiſsionis peccatorum, ſeu imputationis iuſticiæ propter Chriſtum Mediatorem & Redemptorem, Et eſt fiducia acquieſcens in Deo ac Chriſto Mediatore & Redemptore, iuxta promiſsionem, certa confidentia apprehendens Chriſtum, & promiſsionem ſeu promiſſam remiſsionem peccatorum, miſericordiam, gratiam Dei, & donationem vitæ æternæ propter Chriſtum.

Spes eſt certa expectatio vitæ æternæ, iuxta promiſsionem propter Chriſtum, & liberationis, & mitigationis pœnarum, ac calamitatum, in hac vita, iuxta bonam voluntatem & conſilium Dei.

Differunt fides et ſpes, quia fides accipit in præſentia bonum promiſſum, iuxta dictum: Qui credit in Filium Dei, habet vitam æternam. Spes expectat futurum bonum ſeu futurã liberationem vel reuelationem. Hanc differentiam illuſtrant hæc dicta: 1. Iohan. 3. Chariſsimi, nunc Filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit quod futuri ſumus, cùm autem apparuerit, ſimiles ei erimus. Et ad Heb. 11. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.

Scholæ

Scholæ ſolent dicere, quòd fides intuetur in verbum Dei ſeu in promiſsionem rei, hoc eſt, apprehendit in verbo rem promiſſam. Spes intuetur in rem verbi, id eſt, expectat reuelationem rei promiſſæ in verbo. Sæpe hæc diſtinctio non obſeruatur in vſu verbi ſperandi, propterea, quod ſpes includit, vel vt dici ſolet, præſupponit fidem. Ideo verbum ſperare in ſacra ſcriptura ſpem & fidem ſignificat.

Dilectio Dei eſt verus amor, quo homo agnita dilectione Dei erga nos, quam & in ipſa creatione, & rurſum poſt lapſum, promiſsione & donatione Vnigeniti Filij declarauit, & quotidie ſuis beneficijs ſpiritualibus & corporalibus declarat, viciſsim Deum complectitur, & ſe Deo ſubijcit, ac cum auxilio ſancti Spiritus præſtat ſpontaneam obedientiam, quæ etſi adhuc eſt imperfecta: tamen placet Deo, quia fit ex fide in Chriſto, Sic de dilectione dicit Paulus 1. Timoth. 1. Summa mandati eſt dilectio ex corde puro, & conſcientia bona & fide non ficta.

Timoris ſignificatio in latina lingua notiſsima eſt: Sicut autem verè eſt diſcrimen inter timorem filij, cum quo etiam poſt offenſionem patris manet coniunctus naturalis quidam amor, & fiducia quædam ad pa-

trem,

trem, ſicut apparet in Filio prodigo, & inter timorem ſeruilem, cum quo non eſt illa naturalis στοργὴ & inclinatio coniuncta: Ita etiam Theologi diſtinguunt inter timorem Dei filialem & ſeruilem, quæ diſtinctio habet fundamentum, in dictis ſcripturæ: Roma. 8. *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis rurſus in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, per quem clamamus abba Pater. Et Iohannes 4. Timor non eſt in dilectione, ſed dilectio foras pellit timorem, ſcilicet ſeruilem, qui timor ſeruilis eſt pauor & metus iræ Dei ſine fide, propter quem homo fugit Deum, & mallet non eſſe Deum. Sic Adam & Eua timebant Deum poſt lapſum, antequam accepiſſent promiſsionem. Sic Cain & Iudas timebant Deum timore ſeruili.*

Timor filialis eſt vera reuerentia erga Deum, quæ conſtat pauore & metu iræ Dei, & ſimul vera fide, quæ rurſum animum erigit vera conſolatione, & accendit amorem, & fiducia ad Deum accedit, ad Deum tanquam ad benignum patrem & in eius paterno amore acquieſcit, ſeq́ illi reuerenter ſubijcit cum patientia & inchoatione nouæ obedientiæ, iuxta ipſius verbum & voluntatem. Hæc ſignificatio manifeſta eſt in dictis ſcriptu-

ræ. Pſal. 128. Beati omnes qui timent Dominum. Pſal. 147. Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordiam eius. Et in cantico Mariæ: Miſericordia eius à progenie ad progeniem timentibus eum: Abſurdiſſimum enim eſſet, ſi quis ea dicta de timore ſeruili qualis fuit in Cain & Iuda intelligeret.

Synonymon timoris filialis eſt pietas, ſicut collatio harum ſententiarum etiam monſtrat. Pſal. 33. Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum. Et ad Timoth. Sectare pietatem, pietas enim ad omnia vtilis eſt, habens promiſſionem huius & futuræ vitæ. Complectitur autem pietatis appellatio totum cultum Dei, cuius hic eſt ordo, vt ſit in homine vera pœnitentia, in qua luceat fides acquieſcens in promiſſione miſericordiæ Dei propter Chriſtum, & inuocans eum. Cum hac fide ſit coniuncta vera dilectio, & inchoatio nouæ obedientiæ mortificatio carnis, & amor ac ſtudium virtutum, quæ Deo placent, & accedit legitimus & ordinatus vſus cæremoniarum ſanctarum & piarum.

Enumeratis virtutibus principalibus cognatæ ſunt aliæ ſpecies, perſeuerantia, humilitas, patientia.

Per-

Perſeuerantia eſt conſtans permanſio in vera fide & confeßione Chriſti per omnes difficultates, aduerſitates, ærumnas, perſecutiones.

Humilitas eſt virtus, per quam agnoſcentes ſuam infirmitatem ſubijciunt ſe in fide, Dei verbo & voluntati, & poteſtati, non diſputantes nec gloriantes contra Deum, nec appetentes maiora vocatione, ſed in fide ac ſilentio facientes opera vocationis.

Patientia eſt virtus, qua præſtatur Deo obedientia in tolerandis afflictionibus & cruce, per fidem, quæ in ipſis afflictionibus & cruce apprehendit viuificam conſolationem, qua ſe erigit homo credens, & omnes aduerſitates vincit per Ieſum Chriſtum, certò ſtatuens, quod nulla afflictione aut cruce ſeparari poßit à dilectione Dei, quæ eſt in Ieſu Chriſto, Roma. 8.

CAPVT QVINTVM.

DE GRADIBVS PECCATORVM CONTRA primum præceptum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

SIcut tota lex, ita etiam primum præceptum, non tantum damnat actualia peccata, ſed etiam peccatum originis, vel ipſam ἀνομίαν in corrupta natura cum ſuis fructibus damnat. Attamen vſitatus Catalogus peccatorum de peccatis actualibus intelligitur, cum intellectu tamen ipſius radicis.

Primus gradus eſt Epicureorum, & Academicorum, qui negant eſſe Deum, negant Deum curare res humanas, negant verbum, quod habet Eccleſia, eſſe traditum à Deo, aut de his rebus Academico more dubitant, & illis dubitationibus indulgent. De hoc gradu loquuntur hæc dicta ſcripturæ: Pſalm. 14. Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus. Titum 1. Deum confitentur ſe noſſe, factis autem negant. Philip. 3. Multi ambulant, de quibus prædixi vobis, & nunc flens dico, quorum Deus venter eſt. Horrendum hoc eſt, quod Apoſtolus dicit multos tales eſſe Epicuros & Academicos ἀθέους, non tantum inter eos, qui manifeſtè ſe ſegregant ab Eccleſiæ ſocietate, ſed etiam inter eos qui in ſocietate viſibilis Eccleſiæ verſantur, & Chriſtianos eſſe ſe ſimulant. Recte autem dicitur in libro Sapientiæ capite 13. Omnes homines quibus nō eſt ſcientia Dei, eſſe vanos, cuius vocis

ſigni-

ſignificatio in eo loco, vix vlla periphraſi explicari poteſt, ſunt vani, id eſt, Seind loſe Spôtters/ die mit Gott vnd ſeinem Wort jre thorheit treiben / in worten vnd wercken. Dauid Pſal. 14. dicit: Dicunt in corde ſuo non eſt Deus. Et Pſal. 94. dicunt, non videt Dominus, non intelligit Deus Iacob. Et 2. Petri 3. dicunt, Vbi eſt pollicitatio aduentus eius. In Ethnicorum ſcriptis, præſertim in Tragœdijs ſæpe occurrunt tales voces, in quarum conſideratione, & cum ſimilibus exemplis, quæ ſæpe in quotidiana conuerſatione occurrunt collatione, deplorare debemus Diabolicam vanitatem, & malitiam in hominibus, qui ſunt conditi ad agnitionem Dei: Recitabo pauca exempla: Dubitat Thyeſtes an ſit Deus, cum apud Senecam inquit, Et patrios Deos, ſi tamen ſunt Dij, cerne. Sic & Talthybius in Hecuba dubitat: O Iupiter quid dicam, vtrum te homines reſpicere, an opinionem hanc temere obtinere fruſtra, falſo exiſtimantes eſſe Deorum genus, fortunam vero omnia mortalia gubernare: & Clytemneſtra in Iphigenia apud Euripidem cum dubitatione inquit ad Achillem. Si ſunt Dij, tu cum ſis iuſtus bona conſequeris, ſin minus quid opus eſt laborare? Polyphemus autem apud Homerum Odyſſe 9. prorſus negat eſſe

G 3 Deum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Deum, cum enim audiuiſſet Vlyſſem de iudicio Dei & pœnis dicentem, reſpondet, At non Cyclopes numen cœleſte verentur.

Cyclops item apud Euripidem in Cyclope ad eundem Vlyſſem deprecantem pro ſe & ſocijs, inquit, Diuitiæ ô homuncio prudentibus Deus ſunt, reliqua ſunt iactantia quædam & ſplendida verba: Item, Iouis ego fulmen non metuo hoſpes, nec ſcio quod Iupiter eſt me potentior Deus, cæterum non curo, & quare mihi non ſit curæ audi, Quando deorſum mittit pluuiam, in hoc antro habitaculum habeo ſolidum, vitulum aſſatum aut aliquam beſtiam cœnans in lecto, quod capit ſupinum ventrem, tunc ebibens lactis amphoram, veſtem concutio, contra tonitrua Iouis crepans, Quando vero Boreas niuem fundit, pellibus ferarum circundans corpus meum, & ignem accendens, nihil curo. Terra vero mihi neceſſario ſiue velit, ſiue nolit pariens herbam, pinguefacit pecudes meas, quas nulli macto præterquam mihi, non Dijs, & ventri huic, qui maximus eſt Deorum, Quia comedere & bibere quotidie id vero Iupiter eſt hominibus ſapientibus, & nihil ſe angere. Qui vero leges poſuerunt variantes vitam hominum, eos plorare iubeo.

Philo-

Philocrates apud Sophoclem audiens ex Neoptolomeo optimos quoſq; ad Troiam interfectos eſſe, Therſiten vero & Vlyſſem adhuc viuere, reſpondit blaſphemè contra prouidentiam. Sic oportebat, nihil enim mali adhuc perijt, ſed pulchrè ea curant Dij, Si quid malitioſum aut fraudulentum eſt, interire non ſinunt, Iuſta vero ac proba abripiunt, Quid de his iudicemus? quomodo laudabimus Deorum facta, cum ipſos appareat eſſe malos? Conſentiunt verſus blaſphemi apud Senecam in Hippolyto contra prouidentiam.

Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitq; manu
Munera cæca, peiora fauens,
Vincit ſanctos dira libido,
Fraus ſublimi regnat in aula.

Et Iocaſta apud Sophoclem in Oedipo tyranno, ex talibus atheis dictis etiam impijſsimè infert. Quid igitur metuat homo, fortuna dominatur, Prouidentia in nulla re certa eſt, temere viuere optimum eſt, vt quiſq; poſsit.

Homo Chriſtianus tales voces non ſine ſuſpirijs, dolore & horrore legere poteſt in poetis, quibus ipſi opiniones & iudicia impia & blaſphema Cyclopum & Epicureorum expri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

munt. Sed multo horribilius, & multo magis deplorandum eſt, quod etiam inter eos qui Chriſtiani dicuntur ſunt multi, quos eadem ſentire, facta eorum oſtendunt, vt inquit Paulus: Confirmemus itaq; fidem noſtram contra talia impia, blaſphema & Diabolica iudicia, & opiniones, veris teſtimonijs ſacræ ſcripturæ, de agnitione veri Dei, & de prouidentia, de qua valde dulcis extat concio Chriſti, Matt. 6. 10. & Lucæ 12. in quam fidei noſtræ oculi ſemper intenti eſſe debent, quid enim de prouidentia & cura Dei poteſt dici magis perſpicue & clare, quam ſunt hæc Chriſti verba: Nonne quinq; paſſerculi veneunt minutis aſsibus duobus, & ex illis vnus non eſt in obliuione coram Deo, quin & pili capitis veſtri omnes numerati ſunt? Item, Scit pater veſter, quid his omnibus indigetis.

CAPVT SEXTVM.

QVOD FVRIOSÆ ILLÆ VOCES CONTRA DEum, & prouidentiam, etiam cum vera Philoſophia pugnent.

IN primo libro dictum eſt legem naturæ dictare eſſe Deum, quia hæc agnitio diuinitus eſt

eſt impreſſa humanis mentibus, & confirmatur conſideratione operum Dei in creaturis, ſicut Paulus clarè dicit ad Rom. 1.

Eodem modo etiam lex naturæ dictat, quòd ſit prouidentia, hoc eſt, quòd Deus curet res humanas, bonis benè faciat, & malos puniat. Et ſicut ſunt coniunctæ noticiæ de Deo & prouidentia, ita quoq; ſunt coniunctæ demonſtrationes, quarum præcipuas ſemper in conſpectu habere plurimum prodeſt. Præferenda eſt autem omnibus alijs ea demonſtratio, quæ ſumitur ex ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, ſeu verbo Dei. Hæc demonſtratio non eſt Philoſophica, ſed Theologica, & eſt omnium veriſſima & certiſſima, qua confirmanda eſt fides noſtra contra omnes dubitationes. Sed quia etiam ad hunc finem tota natura condita eſt, vt Deum monſtret, ideo quoq; & in nobis ipſis, & in toto creaturarum ordine aliæ demonſtrationes quærantur, quas etiam aliquo modo Philoſophi ſaniores inquiſiuerunt.

Prima ſumitur à naturali noticia in nobis: Omnes homines naturaliter ſciunt eſſe Deum, & eſſe prouidentiam, cuius rei firmiſſima teſtimonia & ſigna hæc ſunt, quòd nulla gens eſt tam barbara, quæ non aliquod Idolum colat, & quòd nemo eſt tam ſceleratus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

qui non ſentiat poſt atrox delictum terrores conſcientiæ, qui ex noticia prouidentiæ & iudicij Dei oriuntur. Hæc itaq; noticia eſt vera, quia non eſt opinio accerſita, ſed ſcientia diuinitus impreſſa, ſeu ſcintilla à Deo in natura accenſa, quam etiam volētes non poſſunt extinguere. Vrit enim ſcintilla illa ſeu igniculus ſceleratorum conſcientias, qui mallent hunc igniculum extinctum eſſe.

Secunda demonſtratio etiam ex noſtri conſideratione ſumitur: In homine eſt mens intelligens, & ſunt ſenſus ordinati ad prouidentiam & curā rerum. Ergo neceſſe eſt eſſe Deum, qui hominem creauit, mentem ſummè intelligentem, ſapientiſsimam, prouidentem & gubernatricem, ſicut Auguſtinus inquit: Deus mentium rex eſt. Quomodo in hoc argumēto contineatur demonſtratio prouidentiæ, id Dauid oſtēdit Pſal. 94. Qui plantauit aurem, non audiret? qui finxit oculum, non videret? qui docet homines ſcientiam. Et Xenophon rectè inquit: Exiſtimandum eſt, non humanos oculos longinquas res videre poſſe, Dei vero oculos poſſe procul proſpicere.

Tertia demonſtratio cum præcedente cohæret, ſumitur enim à diſcrimine honeſtorum & turpium, ac alijs noticijs naturalibus ordinis in hominibus. Cùm enim hæc non poſ-

ſint

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſint eſſe fortuita, ideo certum eſt, quòd author
harum noticiarum, nimirum diſcriminis ho-
neſtorum & turpium, & ordinis, ſit Deus, in-
telligens hoc diſcrimen et ordinem, & volens
vt conſeruetur, & puniẽs eos, qui deſtruunt.

Quarta demonſtratio ſumitur à toto
ſiſtemate creaturarum: Impoßibile eſt ordi-
nem perpetuum in naturra caſu ortum eſſe,
& manere, nimirum perpetuum & conſtan-
tem ordinem motuum cœleſtium, certam
viciſsitudinem temporum, perpetuam conſer
uationem ſpecierũ, & diſpoſitionem partium
ac formæ in ſingulis ſpeciebus. Ex homine na-
ſcitur homo, ex boue bos, ex paſſere paſſer, ex
ſemine violæ viola, et viola violæ ſimilis eſt.
Hic, inquam, ordo, de quo Sapien. 11. dicitur,
omnia in menſura, & numero, & ordine diſ-
poſuiſti, Et 13. Speciei generator hæc omnia
conſtituit, non poteſt eſſe fortuitus, aut ca-
ſu ortus, & caſu manere non poteſt. Neceſſe
eſt itaq; Deũ eſſe, qui talem ordinem in crea-
turis creauit, & conſeruat, ſicut in verſu di-
citur: Præſentem monſtrat vna vel herba
Deũ. Hoc argumentũ aliquoties proponitur
in ſcriptura Ro. 1. Iobis 12. Pſal. 104. Et Ci
cero Philoſophicè idem argumentũ recitat in
libro de natura Deorum: Quid poteſt eſſe tam
conſpicuũ, tamq; apertũ, cùm cœlũ cõſpicimus,

cœleſtiaq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cœleſtiaq́ contemplati ſumus, quàm eſſe aliquod numen præſtantiſsimæ mentis, quo hæc regantur. Et in Tuſculana dicit: Deum cognoſcimus ex operibus eius.

Quinta ſumitur à ſerie cauſarum efficientium, in quibus ſi proceſſus eſſet in infinitum, tunc nullus eſſet ordo, & nulla cohærentia cauſarum. Ergo neceſſe eſt eſſe vnam primam cauſam, à qua reliquæ cauſæ oriuntur, & quæ reliquas cauſas regit & gubernat. Neceſſe eſt itaq́ eſſe Deum, & eſſe prouidentiam ſeu gubernationem diuinam.

Sexta ſumitur à cauſis finalibus. Omnes res deſtinatæ ſunt in natura ad certos fines & vtilitates. Ergo neceſſe eſt eſſe Deum creatorem & gubernatorem, qui hanc diſtributionem & fecit, & conſeruat ſapientiſsimo conſilio, quemadmodum Pſal. 104. ſcriptum eſt: Omnia in ſapientia feciſti.

Septima ſumitur à prædictionibus Propheticis, & ſignificationibus euentuum, quarum obſeruatio monſtrat eſſe Deum, & Deum curare & gubernare res humanas.

Octaua ſumitur à pœnis, quibus puniuntur atrocia ſcelera, iuxta regulam: Atrocia delicta ſequuntur atroces pœnæ. Exempla itaq́ talium pœnarum monſtrant, quòd ſit Deus, qui res humanas curat.

Noua

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Nona ſumitur à heroicis motibus, quibus imperia & artes reſtituuntur, quia ſunt teſtimonium præſentiæ Dei inter homines conſulentis vtilitati hominum. Has nouem demonſtrationes etiam aliquo modo Philoſophi ſani conſiderauerunt, ideo extant in eorum ſcriptis multa præclara dicta, contra Cyclopum & Epicureorum furioſas opiniones, & voces, quæ ex his demonſtrationibus ſumptæ ſunt, quorum aliquot recitabo.

Pythagoras & Phocylides præcepta Ethica ab hoc primo præcepto incipiunt: Principio venerare Deum. Sic Solon quoq; antiquiſſimus legiſlator Atheniẽſib' hanc primã legẽ tulit: Deum cole, & ordinauit actiones τῆς ἀσεβείας, id eſt, impietatis contra Epicureos & blaſphemos, qui Deum eſſe negarent, aut receptam opinionem de Deo contumelia adficerent. Sic accuſati & damnati ſunt Diagoras & Prothagoras, qui negabant Deum eſſe, et prouidentiam diuinam, & Prothagoræ liber huius exordij: De Dijs, neq; quòd ſint, neq; quòd non ſint, habeo dicere, publico iudicio Athenis combuſtus eſt. Eam actionem approbat Ariſtoteles, qui dicit illos pœna dignos eſſe, qui dubitant, vtrum oporteat Deos venerari, & parentes honorare.

Pinda-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Pindarus inquit in Olympiacis Ode. 1. Decet homines de Dijs honeſta dicere, mihi abſurdum eſt, dicere aliquem Deorum eſſe heluonem, quia damnum comitatur crebro maledicos. Et Ode. 9. Conuiciari Dijs odioſa ſapientia eſt. Euripides in Ioue: Non ſunt dicenda Deo contraria. Et in Heraclidibus: Prauus es, ſi vis cauillatione Deum illudere. Cicero lib. 2. de natura Deorum, malam & impiam conſuetudinem eſſe inquit, contra Deos diſputandi, ſiue ex animo fiat, ſiue ſimulatè.

De prouidentia inquit Heſiodus: πάντα ἴδων Διὸς ὀφθαλμὸς, καὶ πάντα νοήσας. *Et Cicero de natura Deorum. Prouidentia Deorum mundus adminiſtratur, ijdem conſulunt rebus humanis, non ſolùm vniuerſis, verùm etiam ſingulis. Clariſſimè autem loquuntur Philoſophi de prouidentia, cùm pœnarum exempla recitant, quæ ſecuta ſunt atrocia delicta, aut cùm ea accommodāt, ſicut Homerus dicit:* ἔχει θεὸς ἔκδικον ὄμμα. *Ita omnes vno ore affirmant illam cladem, quam acceperunt Lacedæmonij in pugna Leuctrica, fuiſſe pœnam diuinitus inflictam, propterea, quòd Lacedæmonij non puniuerunt ſtupratores filiarum Scedaſi. Pauſanias*

talia multa exempla recitat, propter quorum obſeruationem lectione dignus eſt, & quidem ſicut Pindarus inquit, Ixionem implicitum eſſe rotæ apud inferos, clamitare hanc vocē, quam Virgilius reddidit:

Diſcite iuſticiam moniti, & non temnere
Diuos.

Ita vel mediocriter doctis certum eſt, omnes tragicos Poetas ad hanc admonitionem ſuas tragœdias accōmodare, vt ex obſeruatiōe pœnarū diſcāt mortales, eſſe mentem diuinam inſpectricem actionum humanarum, quæ regulariter atrocia ſcelera punit atrocibus calamitatibus & pœnis, iuſtis autem & bonis dat tranquillum curſum. Sed obijcitur ſæpe, etiam accidere exempla, quæ cum hac obſeruatione pugnant, vt viri boni Palamedes & Socrates publico iudicio damnati & interfecti ſunt, ille in militia ad Troiam, hic ab Athenienſibus, & contrà, manent ſæpe impunita in hac vita aliquorum magna ſcelera, Hæc cogitatio in Philoſophorum animis mouet dubitationem de prouidentia, ſicut Claudianus lib. 1.

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et cauſam dubitationis recitat :

Sed cùm res hominum tanta caligine volui
Aſpicerem, lætisq́; diu florere nocentes,
Vexariq́; pios, rurſus labefacta cadebat
Relligio, cauſæq́; viam non ſponte ſequebar
Alterius, vacuo quæ ſemina currere motu
Affirmat, magnũq́; nouas per inane figuras,
Fortuna non arte regi quæ numina ſenſu
Ambiguo, vel nulla putat, vel neſcia noſtri.

Ex ea dubitatione etſi Philoſophus neſciens doctrinam Chriſtianam de cruce piorum, & futuro iudicio, ſeſe non rectè poteſt expedire, tamen Iſocrates eruditè ad eam dubitationem reſpondet, Regulam non euerti paucis & raris exemplis. Vt etſi fieri poteſt, vt aliqui dies æſtiui ſint gelidiores aliquibus hybernis: tamen non ſequitur æſtatem calidiorem eſſe hyeme. Hæc reſponſio à Philoſopho ſapienter cogitata eſt, ſed addenda eſt altera reſponſio, quòd hæc diſſimilitudo ſit ſignum & teſtimonium futuri iudicij, & idcirco quoq́; eſt teſtimonium diuinæ prouidentiæ, ordinantis & gubernantis hanc ipſam diſſimilitudinem, quemadmodum etiam Claudianus in concluſione dicit :

Abſtulit hunc tandẽ Ruffini pœna tumultũ,
Abſoluitq́; Deos, iam non ad culmina rerum
Iniuſtos creuiſſe queror, tolluntur in altum,
Vt lapſu grauiore ruant.

Et

Et obſeruetur raciocinatio quæ extat apud Auguſtinum: Si Deus omnia peccata puniret hic digne, tunc interiret genus humanum, & multi non crederent reſtare aliud iudicium, Si nulla hic puniret, tunc homines fierent Epicurei illuſores, & cogitarent Deum non curare res humanas. Ergo & edit illuſtria exempla pœnarum, vt ex illis diſcamus Deum inſpicere, & curare actiones noſtras, & admoneamur de pietate & pœnitentia, & aliqua delicta non punit hic inſigniter & perſpicue, vt cogitemus certo reſtare aliud iudicium, & alias pœnas.

CAPVT SEPTIMVM.

DE IDOLOLATRIA.

SEcundus gradus peccatorum contra primum præceptum eſt eorum, quos Idolatras appellamus, propterea quod honorem & cultum ſoli Deo debitum idolis tribuunt.

Vocatur autem Idolum fictus Deus, hoc eſt, omne illud quod præter verum Deum, pro Deo habetur, aut diuino honore colitur. Inde Idolatria ipſum nominatur pecca-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tum, quaſi dicas, Idoli cultus. Eſt autem duplex Idolatria. Alia eſt interna, quæ eſt cum quis ſua opinione fingit aliquid eſſe Deum, quod non eſt Deus, & tali figmento tribuit diuinitatem ſeu diuinam virtutem ac opera, aut cum quis in corde ſuo creaturam ſupra Deum amat aut timet, aut in eam ſpem aut fiduciam collocat, etiamſi non accedant externi geſtus & cultus. Alia eſt externa Idolatria cum ad internam adduntur externæ formæ aut geſtus cultuum, vt cum imaginis aut ſtatuæ Idolatricæ adorantur. Vtraq; tam externa quam interna eſt inſignis ſtulticia, ſicut Paulus ad Roma. de idolatris dicit: Stulti facti ſunt. Quam ob cauſam multi non inſcitè Idolomaniæ nomine pro Idolatria vtuntur: Vtq; ea ſtulticia conſpiciatur, ideo hi gradus idolatriæ conſiderentur.

Primus gradus eſt, Ore quidem confiteri verum Deum, ſed in corde magis amare, aut timere creaturam quam Deum, aut creaturæ magis ſeruire & fidere quam Deo. ſic Paulus ad Epheſ. auarum vocat Idolatram, quod auaro Mammon Deus eſt, quem ſupra Deum amat, timet, cui magis ſeruit, fidit, atq; ipſi Deo, atq; hic gradus vſitatior eſt quam quiſquam exiſtimat.

Secun-

Secundus gradus eſt, ore confiteri quidem verum Deum, ſed tamen fiduciam, quæ Deo & Filio eius Ieſu Chriſto debetur, tribuere operibus aut cultibus etiam ſine verbo Dei electis, vt Papiſtæ confidentes ſuis ieiunijs, miſsis, cæremonijs & operibus idolatriam committunt.

Tertius gradus eſt ſanctis mortuis tribuere honorem diuinum, ſicut Papiſtici in inuocatione Sanctorum, in electione Apoſtolorum, ac patronorum transferunt honorem ſolius Dei ad ſanctos mortuos.

Quartus gradus eſt alligare Deum ſeu Dei præſentiam, gratiam, exauditionē & opitulationem, ad imagines, ſtatuas, certa loca, aut alias res, ad quas Deus ſe non alligauit ſuo verbo.

Quintus gradus eſt tribuere ſanctorum ſtatuis & imaginibus, & reliquijs, vel de ipſorum corporibus, vel de veſtibus ipſorum, adorationem & opinionem opitulationis, & virtutem diuinam.

Sextus gradus eſt, ſigna externa diuinitus promiſsioni addita in Deos ſeu numina commutare, vt Chaldæi & Perſæ finxerunt ignem eſſe Deum, quia igni delapſo ex cœlo accenſas eſſe victimas. Et Iſraelitæ æneum ſerpentem commutauerunt in Idolum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Septimus gradus eſt fingere propria opinione Idolum, ſeu Deum fictum, & ignotum, & huic figmento, quod Paulus vere dicit nihil eſſe, tribuere diuinas virtutes, opera & honores, vt Iudæus etiamſi non adorat ſtatuas, aut imagines, tamen fingit ſibi ſua opinione Idolum ſeu Deum falſum, fictum & ignotum, qui non eſt pater Domini noſtri Ieſu Christi, cum Filio & Spiritu ſancto vnus Deus. Huic Idolo ficto ſeu huic figmento ſtultiſsimè tribuit creationem cœli & terræ, reuelationem promiſsionis de Meſsia, eductionem ex Ægypto & omnia opera, miracula & ſermones Dei in Moſe & Prophetis. Hoc Idolum ſeu figmentum vocat Deum Abraham, Iſaac & Iacob, hoc idolum ſeu figmentum amat, veneratur, timet, colit, inuocat, ei ſeruit & confidit. Nec aliter faciunt omnes aliæ gentes idolatricæ, quæ varia numina fingunt, quæ Deos & Deas vocant, & ſunt reuera tantum figmenta humanarum opinionum.

Octauus gradus eſt fingere heroas mortuos conuerti in numina, aut eos humana authoritate in numina tranſmutare.

Nonus gradus eſt ex ſtellis numina ſeu Deos facere.

Decimus gradus eſt fingere, quod virtutes & ſcientia ac dona eximia ſunt numina

numina ſeu Dij, quemadmodum gentes habuerunt templa iuſticiæ, fidei, ſpei, Gratiarum, Mineruæ, Item victoriæ, libertatis &c.

Vndecimus, Bruta animalia, & res inanimatas, à quibus vtilitas aliqua capitur, in Deos commutare, ſicut Ægyptij pro Dijs coluerunt boues, feles, ciconias, hircos, canes, item cæpas & alium.

Duodecimus gradus, Animalia noxia & alias res noxias & morbos in numina vertere, vt Ægyptij Crocodilos & Lupos, Babylonij Draconem, Romani ſerpentem Epidaurium, item febrim & pallorem coluerunt.

Decimus tertius eſt horrenda ſcelera & vitia, hoc eſt, ipſum Diabolum authorem ſcelerum, pro Deo colere, ſicut multæ gentes Bacchum, Venerem, Priapum & ſimilia idola, ſeu dæmonia coluerunt. Poſſent quidem plures gradus enumerari, ſed exiſtimo ad hos reliqua omnia exempla Idolatrica referri poſſe, vel certe præcipua, Et ex horum obſeruatione manifeſtum fieri conſideranti, quod omnis Idolatria vere ſit Idolomania, & inſignis ſtulticia, qua Diabolus homines dementat, vt veri Dei gloriam tribuant Idolis.

CAPVT OCTAVVM.

DE CAVSIS MVLTIPLICIS IDOLOMANIÆ ſeu multorum Idolorum.

CVm ſacra ſcriptura tam ſæpe repetat, & inculcet teſtimonia de vnitate veri Dei, & prohibitiones grauiſſimas, ne alij Dij fingantur, aut colantur, multi non ſine cauſa et mirati ſunt, & mirantur, quæ ſint cauſæ tam multiplicis Idolomaniæ, etiam in illis populis, qui ſacram ſcripturam habent & legunt. Nam etſi etiam multi ſapientes Philoſophi aliquo modo de vnitate Dei diſputarunt, & demonſtrationes ſapientes inquiſiuerunt, cur non poſſent eſſe plures Dij, nimirum quod neceſſe eſt, vt in ordine cauſarum conſiſtatur in vna prima cauſa, & quia inter multos Deos diuerſos, & pariter potentes non poſſet eſſe conſtans, & perpetua concordia, & conſenſus in gubernatione, quare Ariſtoteles hunc accommodat Homeri verſum:

Multos imperitare malum eſt, Rex vnicus eſto: Tamen minus mirum eſt quod gentes ignaræ veri Dei & carentes ſacra ſcriptura, multos Deos finxerunt, quam quod Iudæi & Chriſtiani apoſtatæ idem & fecerunt & faciunt, ſicut Ieremiæ 2. Deus Iudæis exprobrat,

vbi

vbi ſunt inquit Dij tui quos feciſti tibi, ſurgãt & liberent te in tempore afflictionis tuæ, ſecundum numerum enim ciuitatum tuarum Iuda erunt Dij tui. Et quod Papiſtæ varietate Idolomaniæ Iudæos vincant, nemo cui eorum ſuperſtitiones notæ ſunt, ignorare poteſt. Merito itaq; quæritur, quæ ſint cauſæ tam variæ & multiplicis Idolomaniæ.

Prima cauſa eſt Diabolus, hoſtis Dei, qui miſeros homines impellit, vt relicto vero Deo, qui ſe in verbo ſuo patefecit, fingant immani audacia opiniones de Deo, & excogitent Idola, pro ſuo arbitrio & libitu. Sicut Nero horrenda rabie dicebat ſe Deos facere.

Secunda cauſa eſt, mentis humanæ cæcitas, caligo & error, cum ſine verbo proprias opiniones & Diaboli aſtutias & fallacias ſectatur. Hæ ſunt veræ cauſæ Idolomaniæ apud omnes gentes & homines Idolatricos, de quibus legatur cap. 13. Sapientiæ. Nam cum homines ignari veri Dei, aut abijcientes veram Dei noticiam & fiduciam cogitant de Deo ſine verbo, tunc & errant ipſi, & Diabolus ſe illorum cogitationibus miſcet, & cogitantes magis & magis excæcat, ac faſcinat, vt ineptiſſimas opiniones de Deo & varia Idola confingant, ita Diabolus ludit in cogitationibus illorum hominum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

qui non reguntur Spiritu ſancto & verbo Dei, vt verum Deum contumelia afficiat, & miſeros homines à vero Deo & fiducia ipſius abductos in perditionem æternam immergat. Hæ inquam cauſæ ſunt cur gentiles Philoſophi & Poetæ alij alios Deos finxerunt, & alij quidem pauciores, alij plures, ſicut de Orpheo ſcribitur, quod 365. Deos coluerit. Et Euſebius affirmat numerata eſſe deorum Ethnicorum triginta millia, ad quam multitudinem producendam apprimè vtile fuit impium, & ineptiſſimum figmentum de generatione Deorum. Et ſunt eædem cauſæ, cur etiam Iudæi & Chriſtiani apoſtatæ, qui quidem habent veri Dei libros, tamen abiecta veri Dei noticia & fiducia multos Deos fecerunt & coluerunt, & adhuc faciunt & colunt. Vtitur autem Diabolus etiam cauſis προκαταρκτικοῖς, *quibus tanquam flagellis cogitationes idolatricas in hominibus exuſcitat, quales ſunt praua imitatio, propter admirationem ſapientiæ aut fœlicis euentus eorum, qui Idola coluerunt, aut conſideratio euidentis vtilitatis vel nocumenti. Hæc enim opinio multos Deos & Deas peperit, quod Deus hoc ſit hominibus vel ſingulis, vel multis, quicquid naturali & occulta quadam vi, aut ingenio, aut proprietate, vtilita-*

tem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tem aut damnum adfert. Eæ enim ingenitæ & occultæ vires, & proprietates in quacunq; re, ſiue in ſtellis, ſiue in elementis, ſiue in ipſis hominibus, ſiue etiam in beſtijs, exiſtimantur ſeu finguntur eſſe numina. Et ſi ſunt bonæ vires, quæ vtilitatem adferunt, coluntur, vt ea vtilitas ſit perpetua ſicut fertilitas terræ, ad producendas ſegetes nomine Cereris, & innatæ hominibus noticiæ artium aut virtutum, nomine Muſarum, Charitum, Gratiarum & ſimilium coluntur. Sic Ægyptij feles coluerunt, quia naturæ ingenio ſeu proprietate hanc vtilitatem præſtant, vt mures capiant, Canes, quia fures abigunt, Ciconias, quia ſerpentes diglutiunt: Si verò ſunt vires malæ & noxiæ, tunc ideo coluntur ne noceant, vt Rubigo colitur ne noceat frugibus, Crocodili & Serpentes ne noceant hominibus et beſtijs. Exiſtimantur enim numina mala, quæ finguntur eſſe in rebus aut animantibus, mitigari veneratione. Imò etiam euentus boni & mali, quorum non poſſunt euidentes cauſæ monſtrari, ab Ethnicis in numina conuerſi ſunt.

Eſt quoq; impatientia moræ in afflictionibus προκαταρκτικὴ cauſa, qua Diabolus homines incitat, vt fingant Idola, & ſe ad ea conuertant, ſicut cùm Medicus ægrum

citò non curat, quæruntur alij opitulatores, ſic quoq́; affectus vel erga alios vel erga ſeipſum, quæ & φιλαυτία & ambitio dicitur, ſæpe προκαταρκτικὴ cauſa eſt, vt Nimus ob amorem patris Beli, ex ipſo Deũ fecit, & Alexander horribili ambitione & φιλαυτία ſe pro Deo coli voluit, & vtrunq́; exemplum plurimi imitati ſunt & imitantur. Quamuis autem tales cauſæ plures monſtrari poſsint, tamen exiſtimo ex harum conſideratione reliquas intelligi poſſe.

CAPVT NONVM,

DE ORIGINE IDOLATRICI CVLTVS & adorationis ſtatuarum.

ANtiquæ gentes extra Eccleſiam Reges ſuos & Heroas tanquam Deos coluerunt, ſiue ob admirationem virtutis excellentis, ſiue per adulationem, ſiue ob beneficia, quæ ſubditi à Regibus bonis, & ab Heroibus alijs accipiunt. Sic Belo ſecundo Monarchæ filio Nimrodi, dum viueret, diuinum nomen Iouis in ea lingua, cum diuino honore attributum eſt, eiq́; mortuo filius Nimus tertius Monarcha ſtatuam referentem imaginem ipſius poſuit, cui tantam exhibuit reuerẽtiam,

vt reis quibuslibet parceret qui ad eam ſtatuam confugiſſent. Huic igitur ſtatuæ ab incolis regni diuini honores delati ſunt. Et hoc exemplum exiſtimatur fuiſſe primum, à quo mos ille idolatricus adorandi ſtatuas, cum ipſis nominibus Bel, Beel, Baal, Baalim, originem traxit, & à Babylonijs ad alias gentes deriuatus eſt.

In hiſtoria Biblica fit mentio manifeſta idolatricarum imaginum, in hiſtoria Iacobi Patriarchæ, cuius vxor Rachel Idola patris Laban ſecum abſtulit, niſi quis dictum Ioſ. 24. etiam de ſtatuis aut imaginibus intelligere velit: Trans fluuium habitauerunt patres veſtri Thare, pater Abraham, & Nahor, & ſeruierunt Dijs alienis.

Herodotus, Diodorus & Strabo, ſcribunt Græcos accepiſſe cultum ſtatuarum ab Ægyptijs, quos ipſi exiſtimāt Idolomaniæ primos autores fuiſſe, ſed conſentaneum eſt, quòd eam à Babylonijs acceptam auxerint Ægyptij multis ineptiſſimis imaginibus animantium, quam ſtultitiam Iſraelitæ quoq; ex Aegypto redeuntes, formatione & adoratione Vituli aurei ſunt imitati.

Etſi autem, vt in præcedenti Capite dictum eſt, Aegyptij in tanta varietate beluinæ Idolatriæ, maximè ſecuti ſunt ratio-

nem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nem vtilitatis, aut nocumenti, tamen etiam negligenda non eſt annotatio Euſebij, qui libro 11. capite 1. de præparatione Euangelica ſic ſcribit: *Antiquiſsimis temporibus effigies animalium ab Aegyptijs in galeris geſtari ſolitas fuiſſe, pro imperij ſignis. Parta autem victoria, ea animalia, quorum effigies à ducibus geſtatæ eſſent, conſecrata fuiſſe in Deos.*

De Romanis extat inſignis locus apud Auguſtinum lib. 4. de ciuitate Dei cap. 31. quem obſeruationis gratia aſſcribam: *Dicit etiam Varro, antiquos Romanos plus quàm annos 170 Deos ſine ſimulachro coluiſſe, Quod ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur. Cuius ſententiæ ſuæ teſtem adhibet inter cætera etiam gentem Iudæam, nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitatibus ſuis & metum demſiſſe, & errorem addidiſſe, prudenter exiſtimans Deos facilè poſſe in ſimulachrorum ſtoliditate contemni. Quod verò non ait, errorem tradiderunt, ſed addiderunt, iam vtiq; fuiſſe etiam ſine ſimulachris errorem vult intelligi. Hæc Auguſtinus.*

Fuerunt quoq; inter Græcorum ſapientes aliqui, qui cultum ſtatuarum improbauerunt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

bauerunt. De Lycurgo enim Lacedæmonio narratur, quòd lege vetuerit Deos coli imaginibus hominum, aut animalium. Et Socrates inter Philoloſophos ſapientiſſimus, propterea quòd ſculptiles Deos Athenienſium, vt Valerius Maximus ſcripſit, adorare nollet, ſed preces ſuas dixit oculis in cœlum ſublatis, idcirco publico iudicio accuſatus & damnatus eſt, vt cicutam biberet, prætendebatur enim ab accuſatoribus, quòd contemptis Dijs receptis, nubes adoraret & coleret, atq; accuſatores Ariſtophanem precio conduxerunt, vt ad Socratis ignominiam Comœdiam illam ſcriberet, quam nebulas inſcripſit.

Etſi autem, vt dictum eſt, aliqui fuerunt etiam inter ſapientes Ethnicos, qui cultum ſtatuarum non probarent, tamen illi fuerunt perpauci, quia Diabolus idolomaniam ſuam multiplici faſcinatione omnibus ætatibus conſtabiliuit, ſicut veriſſimè dicit Auguſtinus lib. 8. de ciuitate Dei: Immundi, inquit, ſpiritus ſimulachris arte nefaria colligati, cultorum ſuorum animas in ſuam ſocietatem redigendo captiuauerunt. Hoc dictum memoria dignum eſt, quia cauſam explicat, de qua ſine magna admiratione cogitare vix poſſumus, nimirum quomodo fiat,

quòd

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quòd homines in Idolomania tam ſint dementes & ſtolidi, vt ligneis, lapideis, argenteis & aureis ſtatuis, hominum manibus fabrefactis, diuinum honorem & virtutem tribuant, nam quòd id ab Idolatris fiat, etſi multi non facilè concedunt, tamen negari non poteſt propterea, quòd Deus ſcrutator & cognitor cordium & cogitationum hoc ab eis fieri affirmat, Iere. 2. Confuſi ſunt, inquit, Iſraelitæ ipſi, & reges eorum, principes & ſacerdotes, & Prophetæ eorum, dicentes ligno: Pater meus es tu, & lapidi: Tu me genuiſti.

Cauſa autem ea eſt, quia immundi ſpiritus ſeu dæmones Idolatricis ſimulachris colligati, vt inquit Auguſtinus, ita excæcant & faſcinant miſeros homines, atq; ad hanc dementationem hominum vſi ſunt & vtuntur, non tantùm fallacibus prodigijs & miraculis, ſed etiam prædictionibus earum rerum, quæ aut ipſi ſunt effecturi Dei promiſſione, aut quas ex cauſis præcedentibus, & ſignis ſecuturas eſſe colligunt, Sunt enim ſpiritus aſtutiſſimi & ſagaciſſimi, qui memoria tenent totam hiſtoriam vniuerſalis experientiæ, & gubernationis, ab initio mundi.

In hiſtoria Saulis, 1. Reg. 28. legitur, quòd cùm Deus ei amplius nollet reſpondere,

con-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

conſuluit mulierem habentem ſpiritum Ob ſeu Pythonis, hoc eſt, obſeſſam à Diabolo, qui per eam reſponſa dabat conſulentibus. Et ſimile exemplum extat Actorum 16. de puella Pythonica diuinatrice, Talia fuerunt oracula Ethnicorum, quibus Diabolus horrendas Idolomanias conſtabiliuit, vt crederent mortales Idola illa, in quorum templis, & quorum nomine dabantur oracula, Deos eſſe.

Et ſicut negari non poteſt, quòd in Papiſtica Eccleſia Diabolus per ſtatuas Idolatricas multa ſigna & prodigia fallacia fecit et facit, de quibus Chriſtus prædixit Matt. 24. & illa miracula mendacia appellat, quia à patre mendacij fiunt, ad eum finem, vt homines in mendaces errores inducantur, & in eis confirmentur. Ita minus admirari debemus, quòd etiam Ethnicos populos talibus miraculis & prodigijs deluſerunt, & dementauerunt dæmones, vt idolis fiduciam & honores Deo debitos, ad veri Dei contumeliam, & ipſorum perditionem tribuerent. Prodeſt autem aliqua inſignia exempla oraculorum & prodigiorum ſemper inſpicere, ideo aliqua recitabo.

Caput

CAPVT DECIMVM.
DE ORACVLIS ETHNICIS.

Diabolus vt eſt Simia Dei, ita etiam idolatricam religionem ad exemplum veræ religionis praua imitatione inſtituere ſemper ſtuduit. Hinc extitit apud gentes ædificatio templorum & ararum, item ſacerdotum vtriuſque ſexus, ordinationes vel conſecrationes prophanæ ad miniſteria, cultuum & ſacrificiorum, per quos in vtroq; ſexu vaticinia & oracula, tanquam prophetias, edidit, quorum tanta fuit authoritas, vt nihil eximij inciperetur, niſi prius eſſent oracula conſulta, & ſecundum eorum reſponſa omnia conſilia & actiones inſtituebantur. Eſt autem operæ precium in ipſis oraculis gentium conſiderare quaſdam demonſtrationes & ſigna euidentia, quæ luce clarius demonſtrant eorum authores non bonos, ſed malos ſpiritus fuiſſe.

Prima demonſtratio ſumitur à fine oraculorum, iuxta regulam diuinitus præſcriptam Deu. 13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut ſomniator, aut dederit tibi ſignum aut portentum, veneritq; ſignum aut portentum, quod tibi prædixit, & dixerit, eamus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

poſt Deos alienos, quos non cognouiſti, & ſeruiamus eis, non audies verba Prophetæ illius. Eſt autem demonſtratio talis: Nullum diuinum oraculum ſeu prophetia confirmat Idolomanias, ſed oracula Ethnica confirmant horrendas & multiplices idolomanias, Ergo non ſunt diuina oracula.

Secunda demonſtratio ſumitur à deformitate, ſicut de Pythia vate refertur, quod prolatura vaticinia aut reſponſa, ſedit in Apollinis tripode, deuaricatis cruribus, per cuius pudenda ingreſſus ater vapor, hoc eſt, impius Dæmon obſedit & impleuit eam, vt ventre & toto corpore intumeſceret, ore deſpumaret, & furore toto percita debaccharetur, & in illa debacchatione ſeu furore oracula, vel oratione ſoluta, vel verſibus comprehenſa, dubio tamen ſenſu plærunq; proferret. Similem deformitatem etiam Virgilius deſcribit, cum de Sybilla inquit,

Non vultus, non color vnus.
Nec comptæ manſere comæ, ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument maiorq; videri.
Nec mortale ſonans afflata eſt numine quãdo,
Iam propiore Dei.

Affirmari autem non poteſt quod talis furioſa & obſcœna deformitas ſit effectus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Spiritus ſancti, ſed dici neceſſe eſt eam defor-
mitatem à malis & impuris ſpiritibus effici.
Hoc argumentum copioſe tractat Epiphanius
libro 5. demonſtrationis Euangelicæ & Chry-
ſoſtomus in Epiſtola ad Corinth.

Tertio ratio ſumitur ab ambiguitate
oraculorum ſophiſticè & inſidioſè accommo-
data ad deceptionem. Diuinæ prædictiones nō
ſunt ambigua dicta, & obſcura ænigmata, in-
ſidioſè comparata, ad hominum deceptionem.
Talia autem plærunq; fuerunt oracula Eth-
nica, ſicut Virgilius quoq; inquit.

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sybilla,
Horrendas cavit ambages antroq; remugit.
Obſcuris vera inuoluens.

Ergo manifeſtum eſt ea fuiſſe reſpon-
ſa malorum Spirituum, quibus volupe eſt mi-
ſeros homines ænigmatibus & ambiguis re-
ſponſis deludere, ſicut Crœſus & Pyrrhus cum
magno ſuo & regnorum ſuorum malo, ambi-
guis reſponſis ſunt deluſi, vt pote: Crœſus
Halim tranſiens perdet magnum imperium:

Et,

Aio te Æacida Romanos vincere poſſe.

Quarta ratio iterum ſumitur à fine:
Oracula Ethnica ſæpiſſime mandauerunt ma-
ctare

ſtare humanas hoſtias, eo prætextu, quod per illas Dij irati conciliari, & mala amoueri, & optata acquiri poſſent. Cũ Lacedæmone peſtis graſſaretur oraculum reſpondit : *Ceſſaturam eſſe peſtem, ſi promitterent Lacedæmonij, ſe quotannis virginem Apollini immolare velle.* Erechtheus bellum Eunolpho illaturus, reſponſum ab Oraculo accepit, ſe victorem fore, ſi filiam vnicam Dijs immolaret. Miſeri parentes oraculo obtemperarũt, et vnicæ filiæ crudeles parricidæ facti ſunt. Eam hiſtoriam recitat Lycurgus ex Tragœdia Euripidis Erechtheo. Hæc horrenda crudelitas, quæ plena eſt obominandarum impietatum contra Legem & Euangelium, eſt proprijſſimum opus Diabolorum, qui eſt mendax & homicida, vt Chriſtus inquit: Quare non dubitemus talium oraculorum authores eſſe Diabolos.

Exempla huius & præcedentis demonſtrationis multa recitantur à Poetis & hiſtoricis, Herodoto, Plutarcho & alijs, præcipuè vero à Pauſania, cuius lectio valde prodeſt ad cognoſcendas multas manifeſtas, & horrendas impietates, in ſuperſtitionibus Ethnicis. Recitat autem Pauſanias in Laconicis inſigne factum Lycurgi. Cum Oraculum Dianæ Orthygiæ mandaſſet aram humano

ſanguine inbuendam eſſe, ipſe abhorrens à mactatione hominum innocentium, iuſsit vt iuuenes ſorte delecti ad ſacrificia virgis cæderentur, & ſanguine effuſo è vibicibus ara Deæ conſpargeretur. Hæc ſapiens interpretatio, & moderatio oraculi, laude digna fuit: Quia etiam recta ratio non prorſus dementata à Diabolis, intelligit aliquo modo talem crudelitatem Deo non poſſe placere: Ideo Themiſtocles quoq; factum Græcorum improbauit, quod pugnaturi ad Salaminem contra Xerxem tres nobiles captiuos immolauerunt.

Et Romani teſte Plinio, tandem pertæſi eius crudelitatis ſe natusconſultum fecerunt, anno vrbis 656. ne humanæ hoſtiæ amplius immolarentur.

Plures demonſtrationes non addo, quia his quatuor diligenter conſideratis, plures colligere non eſt difficile. Eſt autem dignum obſeruatione, quod Euſebius ſcribit, lib. 5. de præparatione Euangelica: Nato Chriſto omnia Ethnicorum oracula conticuiſſe, etiam Delphicum, ita vt nulla amplius vtilitas ex ijs accipi potuerit. Et eius rei teſtimonium adducit ex Porphyrio Chriſtianæ religionis hoſte. Porro quarta demonſtratio

non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

non tantum ad oracula Ethnicorum, ſed etiam generaliter ad Idolomaniam gentilem accommodanda eſt: *Vnica victima humana filij Dei vnigeniti placatus eſt æternus Deus*, & quamuis etiam Abraham mandata fuit à Deo immolatio filij Iſaaci, vt patris fides probaretur, tamen miſſus eſt angelus, qui occiſionem impediret. Conſideretur itaq; in mactatione victimarum humanarum ad aras Idolorum, non tantum horrenda crudelitas, ſed etiam Diabolica blaſphemia, qua Spiritus ille nequam oblationem Domini noſtri Ieſu Chriſti deriſit & ignominia affecit, ac contemptam reddere ſtudent. Et quod Paulus in genere de ſacrificijs Idolorum affirmat, 1. Cor. 10. Quæ immolant gentes, Dæmonijs immolant non Deo: hoc inprimis ad crudeles humanarũ victimarum oblationes accommodetur: ſicut fit in Pſal. 106. quia Diabolus homicida eſt, & delectatur homicidijs. Ideoq; tales oblationes à Deo ſeueriſſimè ſunt prohibitæ, Leuit. 20. Hæc loqueris filijs Iſrael, ſi quis dederit de ſemine ſuo Idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eum &c.

Fuit autem Moloch idolum Ammonitarum, 3. Reg. 11. cuius ſtatua ad hunc modum fabricata fuit, vt manibus exten-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſis ſuſtinere poſſet pueros impoſitos, & igne ſubiecto in parte caua, vehementer incandeſceret. Huic immani ſpectaculo addere conſueuerunt ſonitum tympani, & aliorum inſtrumentorum Muſicorum, ne clamor puerorum à parentibus audiretur, & ea ſtatua dicta fuit Moloch, hoc eſt, regens, vel Conſiliarius, quia oracula reddebat conſulentibus, ſicut Beelzebub in vrbe Accaron, 4. Reg. 1. Etſi autem prohibitio eſt grauiſſima, quæ extat Leuit. 20: tamen Diabolus multos etiam in populo Iſraelitico, ita dementauit, vt contra expreſſam prohibitionem Dei hanc crudelem Idolatriam gentium imitarentur: Sicut Dauid inquit, Pſalm. 106. Commixti ſunt inter gentes, & didi cerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcandalum, & immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas Dæmonijs, & fuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Canaan. Imo de Salomone narratur, 3. Reg. 11, quod idoli Moloch cultum apud Iudæos inſtituerit, Et de Achas 2. Paralip. 28. & de Iſrahelitis, 4. Reg. 17. quod filios ſuos idolis per ignem conſecrauerunt. Laudatur autem Ioſias Rex, 4. Reg. 11. quod hanc im-

manem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

manem & horribilem Idolatriam aboleuit, vt nemo amplius conſecraret Filium ſuum aut filiam ſuam per ignem Moloh.

Addam aliqua exempla Ethnicorum, vt in eis quoq; tanquam in re præſenti Diabolica immanitas conſpiciatur. Phœnicibus mos fuit, vt in magnis periculis princeps dilectiſſimum ex liberis Dæmoni irato, tanquam λύτρον immolaret & iugularet. Carthaginenſes humanas hoſtias Saturno immolare ſoliti ſunt, Cum autem victi eſſent ab Agathocle Rege Siculorum, iratum ſibi Deum eſſe putauerunt, Itaq; vt eum placarent, ducentos nobilium filios crudeliſſime occiſos immolauerunt. In Cypro Ioui, apud Rhodios quoq; Saturno, apud Chios Dionyſio humanis victimis litabatur. In Heliopoli Ægypti vrbe, ſingulis diebus tres homines Iunoni mactabantur. In Laodicæa Syriæ Palladi virgo, Apud Arabes puer quotannis immolabatur. Latini quoq; olim hominem in Tyberim præcipitem dabant. De Germanis narrant Cæſar & Tacitus quod certis diebus Mercurio humanis hoſtijs litari ſoliti fuerint.

Talia exempla in lectione hiſtoriarum obſeruanda ſunt, quia ſunt euidentiſſima teſtimonia Diabolici furoris in religionibus Ethnicorum. Eſt autem digna memoria an-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

notatio Pauſaniæ de Cecrope & Lycaone, quæ extat lib. 8. in Arcadicis: Eadem inquit, ætate & Cecropem Athenis, & Lycaonem in Arcadia regnaſſe comperio, prudentia tamen rerum diuinarum Lycaonem inferiorem fuiſſe cenſeo. Ille enim cum primus Iouem cognomento ſupremum appellaſſet, nihil vita præditum ei immolandum duxit. Sed liba tantum patria, Pellanos Attici vocant, vt ad aram porricerentur, ſanxit. At Lycaon ad Iouis Lycæi aram infante mactato, humanum ſanguinem libauit, Quare inter ipſa ſacra in lupũ mutatum tradunt. Et poſt Lycaonẽ in ijſdem Lycæi Iouis ſacris, alios fuiſſe ex hominibus lupos factos, tradunt, non tamen in reliquum omne vitæ tempus, ſed decimo tandem anno, ſi interea humana carne abſtinuiſſent, priſtinam hominis figuram recepiſſe, ſin hominis carnes guſtaſſent, lupos eſſe nunquam deſijſſe. Admonet hæc narratio fuiſſe inter ſapientes Ethnicos, qui hanc crudelitatem in religione improbarent, vt Cecrops, Lycurgus Themiſtocles, de quibus ante dictum eſt, Eſtq́ in ipſo nomine idoli Iouis Lycæi, & in fictione illa, quod ſacrificatores in lupos ſint conuerſi, non obſcura ſignificatio reprehenſionis lupinæ immanitatis.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XI.

DE PRODIGIIS ET MIRACVLIS Ethnicis.

DIxi Diabolum Idolomanias Ethnicas conſtabiliuiſſe præſtigijs oraculorum, & prodigiorum ſeu miraculorum, & quid de oraculis Ethnicorum ſentiendum ſit, quatuor argumentis demonſtraui: Et quamuis manifeſta eſt in omnibus euidentia: tamē de primo & vltimo ſæpe cogitare prodeſt. Tireſias, Calchas, Pythia & ſimiles ſacerdotes ac vates Ethnicorum manifeſtè profitentur ſe Idolis ſeruire, & ad eorum cultus homines inuitant. Quis itaq; dubitabit eorum vaticinia etiamſi aliquando euentus reſpondent eſſe diabolica? Et ſi cogitationem addas de humanis victimis, non ſolùm lex Dei: Non occides, ſed ipſe naturæ horror te admonebit, Diabolum homicidam eius crudelitatis certiſsimum authorem eſſe. Tireſias promittebat Thebanis victoriam, ſed ea lege, vt Creontis filius mactatus victima fieret pro patria. Calchas de excidio Troiæ diuinabat, & ſucceſſus fœlices pollicebatur Græcis, ſed iubebat Agamemnonis filiam immolari,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Ionibus petentibus remedium ab oraculo Delphico aduerſus ſæuiſſimam luem, quæ horribiliter graſſabatur in tota vicinia, reſpondebat Dephicus Dæmon, vt eſt apud Pauſaniam in Achaicis, non deſituram luem, niſi Dianæ Triclariæ offerretur Manalippus cum Comæthone, quam ipſe in Dianæ templo ſtuprauerat, & quotannis eodem tempore pro Manalippo elegantiſſimus puer, & pro Comæthone venuſtiſſima virgo mactaretur. Idem de Meſſenijs in longo & difficili bello, quod cum Lacedæmonijs geſſerunt, ſciſcitantibus de exitu, promiſit victoriam, ſed ea conditione, ſi virginem puram ex Epitidarum familia Deo immolarent, verba oraculi recitat Pauſanias in Meſſenicis.:

Neſcia viri puella, genijs inferis,
Epitidum ab alto ſorte ducta ſanguine,
Dat colla nocturnis duris ſecanda cædibus.
Vos hæc ad vndas Hallyi facite ſacra,
Libenter ipſam virginem dantes neci.

Oraculi voce audita virgines omnes ex Epitidarum familia ſorti ſunt commiſſæ: Cumq; Lyciſci filia ducta fuiſſet, eam Ephebolus vates ſacrari voluit, quòd diceret non eſſe à Lyciſco genitam: Verùm vxorem Lyciſci eam, cùm ſterilis eſſet, clam ſibi ſuppo-

ſuiſſe.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſuiſſe. Interea dum vates hæc ad populum agit, Lyciſcus clam abducta puella, Spartam aufugit. Ariſtodemus itaq; vnus ex præcipuis Epitidarum familijs, gratificaturus patriæ, vltrò filiam ad ſacrificium obtulit. Quod audiens ſponſus virginis, dixit eam in patris poteſtate amplius non eſſe, ſed ſuam eſſe contendit. Cùm verò hac ratione nihil proficeret, confinxit virginem ex ſe grauidam eſſe, ideoq; non licere eam pro virgine immolari. Pater ergo furore percitus, filiam vnicam manu propria interfecit, & execto vtero inuenit, omnibusq; oſtendit, eam non fuiſſe prægnantem: Sed tamen nihilominus Ephebolus vates iuſſit aliam virginem immolari, propterea, quòd eius virginis cæde, quam pater iratus interfeciſſet, litatum ex oraculi ſententia non eſſet: Miſer itaq; pater Ariſtodemus, vicem ſuam grauiter dolens, quòd filiam occidiſſet & tamen eius occiſione nihil profuiſſet patriæ, inſuper etiam nocturna viſione in ſomno perterritus eſt. Somniauit ſe ad menſam ſedere, in qua eſſent victimarum exta expoſita. Filiam autem in pulla veſte menſæ aſſiſtere, nudato pectore oſtendentem vulnera, quæ ipſe ei inflixiſſet. Surgens itaq; ad tumulum filiæ acceſſit, & ibi mortem ſibi conſciuit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Nemo ſanus talia ſine maximo horrore legere vel audire poteſt: Et quòd ſint hæc prorſus Diaboli opera, res ipſa manifeſtè oſtendit, & cuilibet iudicium proprium dictat.

Iam de prodigijs & miraculis
etiam dicendum eſt.

NEgari non poteſt, Diabolum præſtigias prodigiorum & miraculorum facere poſſe. Quia Chriſtus Matth. 25. dicit, Pſeudochriſtos & Pſeudoprophetas venturos eſſe cum ſignis magnis & prodigijs, ita, vt in errorem inducantur, ſi fieri poßit, etiam electi. Et Paulus de Antichriſto prædicit 2. Theſſal. 2. Aduentus eius erit ſecundum operationem Sathanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus. Cum his ſententijs conſentiunt exempla. In hiſtoria Moſis Exod. 7. & 8. magi Aegyptij, quorum principes fuerunt Iannes & Mambres, quædam miracula Moſis & Aaronis arte diabolica imitantur.

De Simone mago recitatur Acto. 8. quòd arte magica gentem Samariæ dementauit, adeò, vt eum virtutem Dei appellarent. Et ſcribunt eum poſtea Romam veniſſe, vbi ſimiliter tantùm venerationis adeptus eſt

magicis

magicis præſtigijs, vt ei ſtatua cum hac inſcriptione poſita ſit: Simoni Deo ſancto, fuiſſeq́ Apoſtolo Petro cum ipſo certamina, cumq́ Simon tandem iactitaret ſe in cœlum aſcenſurum eſſe, ſublatus eſt à Diabolis in aërem: ſed Petrus imperauit Diabolis, vt eum abijcerent, ita decidens in terram, extinctus eſt. Hæc exempla oſtendunt, Diabolos poſſe facere præſtigias miraculorum: Quare non mirum eſt, quòd etiam Idolomanias Ethnicas talibus præſtigijs Diaboli confirmauerunt. Sicut etiam Papiſticam Idolomaniam multis præſtigijs miraculorum confirmatam eſſe manifeſtum eſt, permittente hoc Domino iuſto iudicio ſuo propter hominum obſtinatam impietatem: ſicut 2. ad Theſſal. 2, clarè ſcriptum eſt: Pro eo, quòd dilectionem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent: Propterea miſit illos Deus efficaciam illuſionis, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed approbauerunt iniuſticiam.

Eſt autem neceſſario tenenda admonitio de differentia miraculorum diuinorum & præſtigiarum diabolicarum.

Tribus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Tribus modis differunt miracula.

Primò, ipſis rebus, vel ſubſtantia, vt in ſcholis loquimur, vel impoſsibilitate, propterea quòd quædam ſunt imitabilia Diabolis, vt Exod. 7. expreſſè ſcriptum eſt, quòd Magi cùm non poſſent amplius imitari oracula Moyſis & Aaronis, dixerunt: Digitus Dei eſt hic. Sic de miraculis Domini noſtri Ieſu Chriſti veriſsimè dicit Nicodemus: Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi Deus fuerit cum eo, Atq; Iohan. 9. Cæcus à Chriſto ſanatus dicit ad Iudæos: A ſeculo non eſt auditum, quòd quis aperuerit oculos cæci nati: Niſi hic à Deo eſſet, non potuiſſet facere quicquam. Sic impoſsibile eſt Diabolos poſſe mortuis vitam dare, poſſe Solis & Lunæ curſum tenere &c. Itaq; talia miracula, ipſa impoſsibilitate diſcernuntur à præſtigijs & prodigijs Dæmonum.

Secunda differentia eſt, quia miracula Eccleſiæ fiunt ſimplici fide (vt ait Auguſtinus de Ciuitate lib, 10. cap. 9.) ſine incantationibus & carminibus nefariæ curioſitatis arte compoſitis. Nomine incãtationum & carminum, intelligit omnes illas impias & magicas ſuperſtitiones, quarum fundamento & fiducia actiones impoſtorum Idolatricorum, quicunq; illi ſunt, ſiue gentiles ſiue Papiſtici, nituntur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nituntur. Apud Papiſtas tales magicæ ſuperſtitiones ſunt vſitatiſſimæ, quas Auguſt. grauiter reprehendit in lib. de rectitud. Catholicæ conuerſationis. Et Chryſoſtomus duriter inuehitur in ſacerdotes, qui ægrotis Euangelia de collo ſuſpendebãt, dicitq́ eſſe impietatem & inſaniam. In bello Neapolitano in caſtris fuit magna penuria aquæ, Milites dederunt panem conſecratum aſino, præcipitaueruntq́ eum in mare, vt cieret aquas: Is in mare delapſus, excitauit tantas tempeſtates, vt omnes perituros eſſe exiſtimauerint, poſtea ſemper ſuperfluam habuerunt aquam.

Hanc fuiſſe prorſus diabolicam actionem, omnes pij ſine admonitione intelligunt. Non ſic Elias, ſed fideli inuocatione impetrauit pluuias, 3. Reg. 18. Eodem cap. alia hiſtoria deſcribitur: Sacerdotes Baalitici, cum inuocatione Idoli Baal coniungunt ritus ſuperſtitioſos ſaltandi ſuper altare, & vulnerandi corpora ſua cultris & lanceolis, ſperantes, quòd his ſuperſtitionibus poſſent efficere, vt ſacrificium ipſorum miraculosè accenderetur. Et Pauſanias Ethnicum exemplum narrat Eliacorũ lib. 5. Sunt, inquit, in Lydijs, qui Perſici cognomine vocantur, vrbes Hierocæſarea & Hipæpis. In templo vtriuſq; vrbis

ampliſſimo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

pliſsimo Cellæ, cum aris,ſuper his cinis alio longè colore à vulgari cinere,huc ingreſſus Magus,vbi foco lignis impoſitis Tiara caput velauerit, implorat cognomen Dei, quicunq; ille ſit, ex libro enim carmen recitat barbaricum,lingua plane ignota Græcis, vbi perorauit, ſponte ſua è lignis nullo igne admota, puriſsima emicat flamma. Elias autem contra Baaliticos ſacerdotes ſacrificans, nulla vſus eſt ſuperſtitione Magica, ſed conſtructo altari impoſitoq; ſacrificio,in fide ſimplici, vt Auguſt. inquit,inuocauit Deum,dicens:Exaudi me Domine,exaudi me,vt diſcat populus iſte,quia tu es Domine Deus, & tu conuertiſti corda eorum iterum, Ceciditq; ignis Domini & vorauit holocauſtum & ligna, & lapides, puluerem quoq; & aquam, quæ erat in aquæductu lambens.

Tertiam differentiam monſtrat conſideratio finium. Finis miraculorum Diaboli,eſt erroris furoriſue manifeſte impij, blaſphemi & contumelioſi in Deum,aut ſceleris alicuius confirmatio, præceptio,aut approbatio,vt falſorum dogmatum, Idolomaniæ, ſuperſtitionum Idolatricarum, iniuſtarum cædium, & aliarum turpitudinum, quibus delectantur Dæmones, afficitur ignominia Creator,& ipſius verbum,& creatura ad imagi-

nem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nem Dei condita miſerrime ſeducitur & decipitur. De hoc fine admonet Chriſtus, Matth. 23. Surgent Pſeudoprophetæ, & Pſeudo-Chriſti, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem ſi fieri poſsit, etiam inducantur electi.

Et Paulus 2. Theſſ. 2. idcirco vocat Anti Chriſti prodigia & miracula mendacia, hoc eſt, præſtigias & impoſturas eo directas, vt homines à veritate ad mendacia abducantur, & in illis confirmentur. Sed miracula quæ diuina virtute fiunt in Eccleſia, ea directa ſunt ad glorificationem & cultum veri Dei, & Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ad confirmationem doctrinæ diuinitus traditæ, veræ fidei, inuocationis ac verarum conſolationum, conſentiuntq́; cum verbo patefacto, de vera Dei agnitione, veris cultibus, vera inuocatione, fide & conſolationibus. Sic Chriſtus diſcipulis Iohannis quærentibus, An ipſe ſit qui venturus ſit, an vero alius ſit expectandus, mandat vt miracula, quæ videbant, ſignificent Iohanni. Et 20. Cap. Iohan. de miraculis Chriſti clarè ſcriptum eſt: Multa alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quod Ieſus eſt Chriſtus Filius Dei, & vt credentes vitam

habeatis in nomine ipſius. Atq; de Apoſtolorum imo de omnium Sanctorum miraculis in Eccleſia, & ante & poſt natiuitatem ac paſſionem Chriſti dicitur, Marci 16. Illi prædicauerunt, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſignis ſequentibus. Et ſic Elias contendens cum Baaliticis Sacerdotibus inquit, 4. Reg. 18. Domine Deus Abraham, Iſaac & Iſrael, Et oſtende hodie, quia tu es Deus Iſrael ego ſeruus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia hæc.

Cum itaq; conſtat miracula fieri ad hunc finem, vt confirmetur idolomania, & aut furor, aut error impius, tunc, qualiscunq; ſit ille qui facit, aut qualiacunq; ſint miracula: Tamen, ſine omni dubitatione ſtatuatur eſſe mendaces impoſturas, quibus abhiberi fides non debet: Sicut Chriſtus inquit, Matth. 12. Qui non eſt mecum, contra me eſt. Et Deut. 13. dicitur: Si dixerit tibi eamus poſt Deos alienos, & ſeruiamus eis, non audies: ita ſimpliciter iudicandum eſt, tum de Ethnicorum, tum etiam de Papiſtarum miraculis & prodigijs, quibus confirmati ſunt & confirmantur Idolatrici errores & furores, etiamſi aliquando in externa ſpecie eſt quædam ſimilitudo, cum miraculis aliquibus Eccleſiæ. Sicut Magi quædam miracula Moſis imitabantur.

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et negari non poteſt, fieri apud Papiſtas aliquando prodigia ſanationum & aliarum rerum mirabilium, Sicut etiam apud Ethnicos talia prodigia ſæpè facta ſunt, vt Aſpaſiæ, Hermotimi Phocenſis filiæ, vxori Cyri, cum adhuc eſſet virgo, enatus eſt tumor deterrimus in mento, itaq; in ſomno admonita eſt vt roſas ſiccas è ſerto Veneris contritas tuberi imponeret, id cum feciſſet eſt ſanata. Euripides cum Platone in Ægyptum profectus, cum graui morbo laboraret, à Sacerdote aqua marina lotus eſt, & mox conualuit.

Vxor Amaſis Regis Ladice voto pollicita eſt Veneri ſtatuam, vt à marito diligeretur: Et cum voti compos facta eſſet, ſtatuam Cyrenas miſit.

Valeſius Ruſticus diues, vt eſt apud Valerium Maximum, voce quodam monitus, tres liberos peſte laborantes ad locum, qui Terentum dicebatur, duxit, ibiq; eis ex ara Ditis & Proſerpinæ aquam bibendam dedit, qua poeta ſanati ſunt.

Oſſa Heſiodi apud Orchomenios, & Epidaurius ſerpens Romæ peſtem ſedarunt. Eutynnus Diabolum atri lupi ſpecie expulit ex Adoleſcente. Sibari è fluuio Calabro è fonte Calica & ex vrbibus Hera et Themeſſa, vt

refert Pauſanias in Eliacis. Regnante Tarquinio Priſco, Actius Nauius paſtoris puer augurandi artem profitebatur: Rex videns eum, deriſit puerilem ſtoliditatem, & per iocum artem ipſius tentans interrogauit: Num poſſet fieri quod cogitaret? Cumq; reſpondiſſet puer, poſſe id fieri, Atqui inquit Rex, meditabor cotem hanc nouacula ſcindere, poteſt ergo id fieri ait Actius? & accepta nouacula cotem aſpiciente Rege & populo diſcidit. Sic Diabolus huic nouo auguri, & augurandi arti autoritatem apud Regem & populum Romanum fecit. Hæc de differentijs miraculorum cogitare prodeſt, vt rectè diſcerni poſſint. In caſibus autem dubijs, in quibus eſt manifeſta vſurpatio nominis Chriſti, & non eſt aliquod ſignum manifeſtum impietatis, reſpiciendum eſt ad exemplum, Lucæ 9. vbi cum Iohannes Apoſtolus dixiſſet ad Chriſtum: Præceptor vidimus quendam in nomine tuo eijcientem Dæmonia & prohibuimus eum: Quia non ſequitur nobiſcum: Reſpondet Chriſtus, Nolite prohibere, Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt.

Caput

CAPVT XII.

DE SVPERSTITIONIBVS ET ARTIBVS Magicis.

Tertium gradum peccatorum contra primum præceptum conſtituunt Magi. Fuit olim honeſta appellatio Magorum, qui fuerunt Perſici Sacerdotes & ſapientiſsimi Philoſophi ac indagatores naturæ, & arcanarum rerum in natura, ſicut non dubium eſt, & ipſa experientia non ſuperſtitioſa etiam monſtrat, multa myſteria eſſe in rebus naturalibus, quorum certæ cauſæ Phyſicæ non poſſunt monſtrari.

Poſtea cum hi Philoſophi nimis indulgerent curioſitati, miſcuerunt ſeſe illis Diaboli, vt totos ſe dederent ſuperſtitionibus, & artificijs Diabolicis. Itaq; factum eſt, vt Magorũ nomen à Sacerdotibus & Philoſophis deuenerit ad eos, qui fœdera faciunt cum Diabolis, aut alioqui Diabolicis ſuperſtitionibus & artificijs vtuntur: & Magia vocatur artificium à Diabolis traditum, per quod ipſi Diaboli efficiunt ea, quæ Magi ab eis poſtulant. Huius multæ ſunt ſpecies, ſicut Diabolicæ impoſturæ, faſcinationes & maleficia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſunt multiplicia, quemadmodum dicitur Diabolus eſt mille artifex. In Deutero. cap. 18. recitantur nouem Species, quæ vſitate ad duo genera referuntur, videlicet Pythonica reſponſa, & incantationes. Vocabulum Hebraicum Ob, quod verterunt Pythonem, ſignificat Diabolum, ſeu Spiritum inflantem Magos, ſeu obſeſſos, & per eos reſpondentem quærentibus, ſeu conſulentibus. Eſt enim appellatio Ob ſumpta ab vtre, propter inflationis ſignificationem. Sicut vates Ethnicorum reddentes reſponſa oraculorum ſolebant inflari à Diabolis, quemadmodum ante dictum eſt. Ad hoc itaq; genus referantur omnia Diabolica & Magica Oracula vatum Pythonicorum, Aruſpicum, Sortilegorum Nigromanticorum, & eorum qui Diabolos in Cryſtallis, aut alijs rebus ſiue figuris vel inſpectione vel per colloquia conſulunt, & eorũ qui ψυχαγῶγοι dicuntur, propterea quod profitentur ſe Diris & execrationibus Manes ab inferis euocatas percontari, cum reuera ipſos Diabolos accerſitos interrogent. Talis fuit mulier Pythonica, quæ ad poſtulationem Saulis, vt ſuſcitaret Samuelem, accerſiuit Diabolum reſpondentem Sauli ad interrogationem 1. Reg. 28. Et de talibus intelligo dictum Iobis Cap. 3. Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. Se-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Secundum genus eſt incantatio, quæ continet omnia incantatorum artificia, opera, maleficia, & impoſturas, quas res ipſi Diaboli efficiunt. Etſi enim incantatores confœderati Diabolis, vtuntur certis verbis, aut figuris, aut alijs rebus: Sicut ab ipſis Diabolis ſunt docti: Tamen non dubium eſt, ipſos Diabolos eſſe maleficiorum effectores.

Sciendum autem eſt quod contra primum præceptum non tantum peccant ipſi Magi, Pythonici & incantatores, ſed etiam peccant illi, qui eos conſulunt, aut illorum maleficijs vtuntur, ſicut expreſſè ſcriptum eſt Leuit. 20. de vtriſq; vir ſeu mulier in quibus eſt Pythonicus vel diuinationis ſpiritus, morte moriatur, & anima quæ declinauerit ad Magos & Hariolos & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi ſui.

Et exemplum illuſtre recitatur 4. Reg. 1. Ochozias filius Achab rex Samariæ lapſus per Cancellos cœnaculi ſui, miſit ad conſulendum Beelzebub Idolum Accaron de valetudine: Sed angelus Domini mandauit Eliæ, vt nuncio regis iret obuiam, eiq; diceret: Nunquid non eſt Deus in Iſrael: vt eatis ad conſulendũ Beelzebub Deũ Accaron? Quamobrem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hæc dicit Dominus, de lecto ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris.

CAPVT XIII.

DE IVDÆIS, MAHOMETISTIS, PHILOSOphis & Hæreticis.

QVartus gradus peccatorum contra primum præceptum eſt Iudæorum, Mahometiſtarum, Philoſophorum & Hæreticorum, qui omnes aberrant à cognitione veri Dei, & fingunt ſibi ſuos Deos, qui non ſunt Dij, quia non volunt agnoſcere hunc eſſe verum Deum, qui ſe in verbo ſuo & per filium ſuum Ieſum Chriſtum patefecit.

Etſi itaq; Iudæi dicunt, ſe agnoſcere & colere Deum patrum ſuorum Abraham, Iſaac & Iacob. Mahometiſtæ dicunt, ſe agnoſcere Deum creatorem Cœli & terræ. Philoſophi quidam profitentur ſe agnoſcere Deum gubernatorem mundi, & qui eſt cauſa boni in natura, Sicut inquit Plato: Deus eſt immortalis ad beate viuendum ſeipſo contentus, mens æterna, cauſa boni in natura, & Thales dicit: Deus eſt ingenitus & antiquiſsimus omnium quæ ſunt, initio & fine carens, & non

non latet eum homo malè agens, nec cogitans quidem. Et Cicero de nat: Deorum: In mundo eſt Deus aliquis, qui regit, qui gubernat, qui curſum aſtrorum, qui mutationes temporum, rerum viciſſitudines ordinesq́ conſeruat, terras & maria contemplans, hominum commoda vitasq́ tuetur. Et ibidem vocat Deum numen præſtantiſſimæ mentis, quo omnia reguntur.

Hæc, inquam. etſi dicunt Iudæi, & Mahometiſtæ & Philoſophi: tamen ſimul errant omnes. Quia enim non agnoſcunt hunc Deum, qui ſe reuelauit in verbo ſuo, & per Filium vnigenitum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, hoc eſt, non agnoſcunt Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti Mediatoris promiſſi, exhibiti, crucifixi & reſuſcitati, qui cum hoc Filio Ieſu Chriſto & Spiritu ſancto eſt vnus verus Deus in Trinitate perſonarum, & vnitate eſſentiæ. Ideo fingunt ſibi alia phantaſmata, quibus falsò opinionem & nomen Dei tribuunt, contra primum præceptum: Non habebis Deos alienos coram me. Quòd autem non ſit vera agnitio Dei extra verbum reuelatum, et extra Ieſum Chriſtum, id clarè ſignificant hæc dicta Iohan. 1. Deum nemo vidit vnquam, Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis. Iohan. 14. Phi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Ilppe, qui videt mei, vdet Patrem: Non credis, quòd ego in Patre, & Pater in me eſt? Ioh. 5. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Iohan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. De Hæreticis quoq; ſimiliter iudicandum eſt.

Manichæi fingentes duos Deos, Bonum & Malum, pariter æternos, certè à vera Dei agnitione longiſſimè aberrant. Sic errant omnes, qui aut Filij aut Spiritus ſancti diuinitatem negant, & errant omnes Antichriſti. Quemadmodum dicit Chriſtus Iohan. 5. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Qui odit Filium, is & Patrem odit. Et 1. Iohan. 2. ſcriptum eſt: Quis eſt mendax niſi is, qui negat Ieſum eſſe Chriſtum? Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & Filium. Quiſquis negat Filium, is ne Patrem quidem habet.

CAPVT XIIII.

DE RELIQVIS GRADIBVS PECcatorum contra primum præceptum.

Quintus

QVintus gradus peccatorum contra primum Præceptum eſt deſertorum & Apoſtatarum, qui à confeſſione Dei & doctrinæ Euangelij deficiunt, vel metu, vt Petrus negans Chriſtum, qui tamen rurſus conuerſus eſt, vel propter odium & auariciam, vt Iudas, qui ex Apoſtolo factus eſt Chriſti proditor. Porphyrius Sophiſta, cùm à Chriſtianis quibuſdam plagas accepiſſet, odio eorum fidem abiurauit Chriſtianam, & contra ſacram ſcripturam multas blaſphemias expuit: vel propter amorem, gratiam & fauorem hominum, vt de Salomone 3. Reg. 11. ſcriptum eſt, Quòd per vxores, quas ardentiſſimo amore dilexit, cor eius deprauatum eſt, vt ſequeretur Deos alienos, vel propter impatientiam in cruce, cuius exempla aliqua extãt in Iſraelitarm hiſtoria, vel propter alias quaſcunq; cauſas, vt Decebolus luſit cum religione. Et Iulianus Apoſtata, qui cùm priuatus eſſet, profeſſus eſt, ſe eſſe Chriſtianum: Sed Imperator factus, per petulantiam totum ſe Ethnicis ſacris & Dæmoniacis incantationibus deuouit: Mactauit humanas victimas, & ſe illarum ſanguine Baptiſmum abluere dicebat.

Rapotus Phryſorum Princeps, cùm conuerſus eſſet ad Chriſtianam religionem.

& à pio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

& à pio Epiſcopo didiciſſet doctrinam & articulos Fidei, atq; iam alterum pedem in fontem poſuiſſet, vt baptizaretur, interrogauit Epiſcopum, vbinam maiores eſſe ſuos exiſtimaret? & Epiſcopo reſpondente, eos non eſſe ſaluatos, propterea, quòd ſine Chriſto non pateat via in cœlum. Ille mox pedem retraxit, & fidem Chriſtianam rurſum abnegauit, inquiens: quòd ibi eſſe vellet, vbi maiores ſui eſſent. Hoc leuitatis exemplum de multis ſimilibus exemplis admonet.

Sextus gradus eſt deſperantium, vt Cain, Iudas & Saul deſperauerunt. Et neceſſe eſt omnes illos ruere in deſperationem, qui non nouerunt Euangelium de Fide in Chriſto. Eſt autem doctrina Papiſtica de dubitatione: An Deus velit nos audire, nobis ignoſcere ac dare vitam æternam, fomes deſperationis: quare eam deteſtari omnes pij debent.

Septimus gradus eſt eorum, qui non curant & non volunt diſcere Euangelium, de agnitione Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel quia ſunt ſecuri, vel quia ſunt obdurati.

Octauus gradus eſt ſuperborum, hoc eſt, eorum, qui ſe extollunt ſupra Deum, admiratione & fiducia propriæ iuſticiæ & virtu-

tum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tum, vt Phariſæus Luc. 18. Et, ſicut de impio & ſuperbo Rege ſcriptum eſt Eſaiæ 54. Dicebas in corde tuo: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo. Et Daniel. 5. inquit Nabuchodonozor rex: Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ? Item Daniel. 6. Rex Darius præcipit, vt 30 diebus omnes preces ad ipſum ſolum dirigantur. Et de Antichriſto ſeu Papa dicit Daniel 11. Et Paulus 1. Theſſ. 2. quòd extollat ſe ſupra Deum, & oſtentet ſe tanquam ſit Deus.

Huc pertinent ſimilia exempla aliarum hiſtoriarum, vt Aiax profecturus ad bellum Troianum, patri admonenti eum apud Sophoclem, vt cogitet, virtute & auxiliante Deo vincendum eſſe, reſpondet: Adiuuante Deo etiam ignaui vincere poſſunt: Ego vero abſq; auxilio diuino confido me iſtam attracturum eſſe gloriam. Alexander Magnus poſt aliquot inſignes victorias ſemetipſum admiratus, voluit diuinis honoribus coli. Eius ſtultæ & ſuperbæ impietatis multa exempla inueniuntur in hiſtorijs, quæ etiam quidam ex ſapientibus Ethnicis deriſerunt,

propterea

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

propterea quòd ipſa experientia eam refutat, vt portenta hominum, Nero & Caligula ſtatuas ſuas in templis collocarunt, & pro Dijs adorari voluerunt.

CAPVT XV.

DE IMAGINIBVS ET STATVIS.

EXod. 20. in Deuto: hæc appendix primo præcepto addita eſt à Deo: Non facies tibi ſculptile, neq; omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, aut in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis, ſub terra, non adorabis ea neq; coles: Hæc prohibitio copulatiuè intelligẽda eſt. Sicut Leuit. 26. expreſſè ſcriptum eſt: Non facietis vobis idolum ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum. Ego enim ſum Dominus Deus veſter. Et Pſal 97. Confundantur omnes qui adorant ſculptile, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Hic ſimplex intellectus multas rixoſas diſputationes tollit & explicat. Eſt autem controuerſia de imaginibus & ſtatuis, non recens, ſed vetus. Nam notum eſt ex hiſtorijs, quod à tempore Leonis Iſaurici Imperatoris, qui cœpit imperare anno 718. grauiſſi-

grauiſſimæ contentiones fuerunt inter Imperatores & Epiſcopos, de adoratione imaginum, quæ contentiones etiam recenſentur inter cauſas, propter quas facta eſt poſtea ſeparatio Imperij Occidentis ab Orientali, ac tandem ſub Irene ac Conſtantino filio, qui erat gener Caroli Magni, id certamen artibus Epiſcoporũ & conſenſu Imperatoris vtriuſq; eò deductum eſt, vt celebrata ſit Synodus Niceæ, quæ vocatur ſeptima Oecumenica, in qua publico decreto ſtatuæ reſtitutæ ſunt: Et confirmata eſt adoratio earum impia & idolatrica, atq; Anathemati ſunt notati, qui in his oppugnandis Imperatoribus operam ſuam accommodauerant.

Hæc hiſtorica ſciri prodeſt, vt cogitemus, quantopere ſit neceſſarium, vt hæc prohibitio diuina rectè intelligatur. Non enim prohibetur ſine diſcrimine omnis pictura imaginum aut fabricatio ſtatuarum, vel earum vſus, ſi abſit Idolatria, ſed tota prohibitio ad Idolatriam reſpicit, quæ vel ab Ethnicis vel ab alijs impijs, ſiue inter Iudæos, ſiue inter eos qui appellantur Chriſtiani, cum ſtatuis & imaginibus committebatur & committitur. Sicut autem Ezechias non tantùm idola ab hominibus excogitata, ſed etiam

ſerpentem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Serpentem æneum, qui iuſſu Dei factus erat, euertit & confregit, quia ei Idolatrici cultus exhibebantur: Ita cogitent pij Magiſtratus, quod ad ipſorum officium pertineat, Idola imaginum & ſtatuarum prohibere & tollere, quia Magiſtratus in externa diſciplina eſt vtriuſq; Tabulæ cuſtos.

Vtq; inſanus furor & diabolica dementatio eorum, qui imaginibus & ſtatuis diuinos honores & cultus deferunt, perſpicuè conſpiciatur, ideo pauca inſignia dicta ſcripturæ de illa inſania addam Pſal. 115. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: Os habent & non loquuntur, Oculos habent & non vident, Aures habent & non audiunt, Nares habent & non olfaciunt. Manus habent & non palpant, Pedes habent & non ambulant, neq; loquuntur in gutture ſuo: Similes eorum fiant qui faciunt ea, & omnes qui cofidunt in eis. Sapient. 13. ſtultitia eorum, qui ſimulachra colunt, graphicè depingitur: Faber, inquit, arborem è ſylua adferens, ex ea parte, quæ recta eſt, facit aliquod opus neceſſarium, ſed ex ea parte, quæ eſt curua & inutilis, facit ſimulachrum, illudq; pingit coloribus, & clauis affigit parieti, atq; illi ſimulachro facit

vota,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vota, vt augeat ſubſtantiam, det fortunam liberis, & faciat felices nuptias, loquitur cum illo, qui anima caret, & ab eo quod infirmum eſt, petit ſanitatem, à mortuo petit vitam, ab eo quod ambulare non poteſt, petit iter fauſtum & fortunam in acquiſitione diuitiarum, auxilium & laborem, & felicem omnium rerum euentum petit ab eo, quod ad omnia eſt inutile. Nauta nauigare volens, petit felicem nauigationem & conſeruationem in tempeſtatibus ab iſto ligno, quod naue ſua fragilius eſt, Similis deſcriptio extat Ieremiæ 10. Eſaiæ 49. Et ſunt tales deſcriptiones conſiderandæ, vt mundi & præcipuè Papiſtarum inſaniam Idolatricam intelligamus & abominemur. Hac enim phraſi vtitur Propheta Ezechiel cap. 23. vbi dicit, Idolatras inſanire in Idolomania. Prodeſt autem ſemper quaſi in conſpectu habere quædam illuſtria dicta de prohibitione huius Idolomaniæ & pœnarum comminatione, vt Leuit. 19. Nolite conuerti ad Idola nec Deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus veſter. Deut. 4. Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb, de medio ignis ne forte decepti, faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem aut imaginem Maſculi, vel Fœminæ, ſimilitudinem omnium iumen-

torum, quæ ſunt ſuper terram, vel auium ſub cœlo, volatilium atq; reptilium, quæ mouentur in terra, ſiue piſcium quæ ſub terra morantur in aquis, ne forte eleuatis oculis ad cœlum videas Solem & Lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas. Eſaiæ 42. Gloriam meam non dabo alteri, nec laudem meam ſculptilibus. 1. Corinth. 10. Fugite à cultu ſimulachrorum, 1. Iohan. 5. Cauete à ſimulachris. Comminationum ſumma contra omnem transgreſſionem legis poſita eſt in dicto: Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem &c. Sed tamen extant etiam comminationes ſingulares de Idolatria Deut. 6. Non ibitis poſt Deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt: Quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus, in medio tui, ne quando iraſcatur furor Domini tui contra te, & auferat te de ſuperficie terræ. Pſalm. 97. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Eſaiæ 42, Confundantur confuſione magna, qui confidunt in ſculptili, qui dicunt conflatili: vos Dij noſtri, Deut. 8. Si oblitus Domini Dei tui ſecutus fueris Deos alienos, colueriſq; illos, & adora-

ueris:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ueris : Ecce nunc prædico tibi, quod omnino diſpereas, Sicut gentes quas deleuit Dominus in introitu tuo. 1. Corinth. 6. Idolis ſeruientes & auari, qui ſunt Idolorum cultores (Epheſ. 5.) non poßidebunt Regnum Dei. Cum his dictis etiam coniungantur pœnarum exempla : Exodi 32. Propter adorationem vituli aurei puniti ſunt Iſraelitæ, Deute. 8. Manifeſtè ſignificat Moyſes gentes terræ Canaan propter Idolatriam deletas fuiſſe. Salomonis Idolatria in Senectute punita eſt diuiſione regni Iſrael: 3. Reg. 11. Propter idolatriam Ieroboam, qui conſtituit duos vitulos aureos in regno Samariæ, hæc comminatio ad eum dicta eſt: Ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de domo eius mingentem ad parietem, 3. Reg. 14. Totus Iſrael abijcitur & vaſtatur propter Idolatriam, 4. Reg. 14. Et domus Iuda etiam in captiuitatem abducitur, 2. Paralip. 26. Operæ precium eſt autem diligenter conſiderare caput 44. Ieremiæ, vbi populus obijcit Ieremiæ, quod donec coluerunt Melechet cœli, id eſt, reginam cœli, omnibus rebus abundauerint, Sed ſublato eo cultu premantur omnium rerum penuria. Sicut nobis etiam Papiſtæ obijciunt, Tunc, in-

 quiunt,

quiunt abundabamus panibus & bene nobis erat, & non videbamus malum, poſtquam autem ceſſauimus ſacrificare Reginæ cœli, & offerre ei libamina, ſuſtinuimus omnem penuriam, perditi per gladium & famem. Sed Ieremias hanc obiectionem recte ſoluit, ac nobis præſcripta eſt ea ſolutio à Spiritu Sancto, vt ſimiliter etiam Papiſtis reſpondeamus. Sic enim ait Ieremias ad totum populum, verè Dominus recordatus eſt incenſi, quod vos in ciuitatibus Iuda & in plateis Ieruſalem incendiſtis cum Patribus veſtris, Regibus & Principibus, & omni populo terræ, & ſic attendit corde, vt amplius non ſuſtineret malitiam ſtudiorum veſtrorum & abominationes veſtras, quas faciebatis: vnde terra veſtra facta eſt deſerta, ſtupor, maledictio, vt nemo illic inhabitet, ſicut hodie videre licet, quia thura incendiſtis, & contra Dominum peccaſtis, vocem Domini non audiſtis, nec in lege, iudicijs, & teſtimonijs eius ambulaſtis. Ideo & hoc malum accidit vobis, ſicut hodie videre licet.

Caput

CAPVT XVI.

DE SECVNDO PRÆCEPTO.

SEcundum præceptum Decalogi eſt: Non aſſumes nomen Domini Dei tui inuanum. Non enim habebit Dominus inſontē eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei fruſtra: Sicut autem in primo præcepto coniunguntur propoſitiones duæ, altera affirmatiua: Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti: altera negatiua: Non habebis Deos alienos coram me: Ita mens noſtra etiam in alijs præceptis ſemper duas propoſitiones affirmatiuam & Negatiuam conſiderare debet. Sic itaq; prohibitio abuſuum nominis Dei in præcepto ſecundo è contrario præcipit veros vſus nominis diuini. Quare primo de veris vſibus nominis Dei, ſeu de bonis operibus ſecundi præcepti, deinde etiam de abuſibus ſeu peccatis contra ſecundum præceptum dicendum eſt. Quinq; ſunt genera virtutum quas ſecundum præceptum poſtulat:

Vera prædicatio de Deo,
Vera inuocatio Dei, Gratiarum actio,
Confeſsio & Fides iurisiurandi.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Vera prædicatio de Deo eſt, veram doctrinam de Dei eſſentia, & voluntate patefactam in verbo Dei, & de beneficijs Dei alios docere & falſas doctrinas refutare.

Vera inuocatio eſt Deum verum recte adorare in Spiritu & veritate, habetq́ duas partes, ſeu ſpecies, petitionem, qua agnoſcens Deum datorem omnis boni, petit ab eo aliquid, Et gratiarum actionem, qua bonitas Dei celebratur, & gratiæ ipſi aguntur pro acceptis beneficijs.

Confeſſio eſt veram doctrinam de Deo, veram agnitionem Dei, fidem in Deum, & inuocationem veri Dei conſtanter profiteri coram mundo, & eam profeſſionem non abijcere propter odia, pericula, minas aut dolores ſuppliciorum. Item Confeſſionem per bonos fructus ornare & oſtendere, quemadmodum dicit Chriſtus: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Fides iuramenti eſt quando neceſſe eſt per nomen Dei veri iuramentum dare, cum bona conſcientia, quod ſcias te veritatem dicere, & quod non velis fallere. Expreſſè autem de Iuramento ſcriptum eſt, cap. 6. Deut. Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſerues, & per nomen eius iurabis.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XVIII.

DE PRÆCIPVIS ERRORIBVS PHILOSOPHOrum omniumq́; Ethnicorum in hoc præcepto, quomodo Ethnica inuocatio à Chriſtiana differat.

MVlti legentes Socratis diſputationem in Timæo Platonis, aut ſimiles diſputationes Ciceronis vel aliorum, exiſtimant nihil aut parum intereſſe, inter tales ſermones Philoſophicos, & inter prædicationem de Deo, quæ fit in Eccleſia: Similiter iudicant multi de inuocatione & confeßione: Neſtor apud Homerum in 3. Odyſſ: inquit: Orate, omnes enim homines indigent Deo. Iuuenalis dicit: Orandum eſt vt ſit mens ſana in corpore ſano. Apud Sophoclem pater hortatur Aiacem euntem ad bellum, vt auxilium à Deo petat: Mi fili, inquit, virtute velis vincere, ſed auxiliante Deo velis vincere.

Cambyſes filium Cyrum euntem ad auũ Aſtiagẽ admonet, vt nihil vel in publicis, vel in priuatis rebus agat niſi prius peractis ſacris & facta inuocatione: Humanum, inquit, genus plenum eſt erroribus: at Dij cum ſemper fuerint, omnia quæ norint

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

præſentia, præterita, & futura, inuocati, adſunt conſultationibus hominum, quibus propitij ſunt propter pietatem, & oſtendunt quid agere, quibus abſtinere oporteat: Socrates Deos Athenienſium nolebat inuocare: Sed eleuatis in cœlum oculis dicebat precationes Et idcirco publico iudicio eſt condemnatus, vt Cicutam biberet. Multi cum talia dicta & exempla legunt, putant ea cum ſententijs ſacræ ſcripturæ & exemplis Eccleſiæ prorſus conuenire: Sed toto cœlo errant, qui ita exiſtimant. Sicut enim doctrina Philoſophorum & omnium Ethnicorum de Deo, ita etiam eorum inuocatio à vera doctrina & inuocatione Eccleſiæ, duplici præcipuè errore differt:

Primus error eſt de eſſentia Dei, Philoſophi, Iudæi, Turcæ, & omnes Ethnici, etſi dicunt & putant ſe inuocare verum Deum, creatorem cœli & terræ: Tamen quia negant hunc eſſe verum Deum, qui miſit Filium Ieſum Chriſtum, mediatorem, & redemptorem, & qui cum Filio & Spiritu Sancto eſt vnus verus Deus: ideo inuocant Deos ignotos hoc eſt, fingunt ſibi falſa idola & numina, quibus & nomen & honorem Dei falſo attribuunt. Eſt enim æterna & immota regula Ioh. 5. Qui nō honorat filium non honorat Patrem

trem

trem. Hunc errorem monſtrat Chriſtus in Samaritanorum inuocatione, Iohan. 4. Vos adoratis quod neſcitis. Apoſtolus Paulus Athenis inuenit aram, in qua ſcriptum fuit: Ignoto Deo, Actorum 17. Ille titulus etiam hunc errorem manifeſtè indicat. Conſtat autē ex Pauſania in Atticis & Meſſenicis, quòd apud Græcos aræ ignotorum Deorum fuerunt frequentes. Et Laertius originem deſcribit: Erant, inquit, in agro Attico multæ Dijs ignotis aræ, quæ inuento Epimenidis Cretenſis ſunt erectæ: Nam cùm regio peſtilentia laboraret, conſultaq́ Pythia reſpondiſſet, expiari oportere vrbem & agros, nec cui Deo ſacrum fieri oporteret dixiſſet: Epimenides, qui tunc Athenis erat, iuſsit dimitti hoſtias per agros, eaſq́ ſequi ſacrificos, & quo in loco quæque conſtitiſſet, ibi mactari eam, immolariq́ Deo ignoto propitio.

In 1. Epiſtola ad Corinth. cap. 8. dicit Paulus: Idolum nihil eſſe in mundo. Omnis itaq́ inuocatio quæ fit ad idola, aut ficta numina, non ſolùm fit ad ignotum, ſed etiam ad nihil, ſicut ſomnium aut ficta opinio nihil eſt: Talis itaq́ ſtulticia eſt in omni inuocatione gentium extra Eccleſiam veram, Etiamſi dicunt ſapientes, ſe non ſtatuas lapideas aut ligneas, ſed cœleſte numen, aut æternam, diui-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nam mentem, vt Socrates dicebat, inuocare: Itaq; Chriſtus dicit: Vos adoratis quod neſcitis. Sed de inuocatione veræ Eccleſiæ, cuius ipſe eſt caput, expreſſè addit. Nos adoramus quod ſcimus. Et Pſal. 91. dicit Dominus: Nouit nomen meum, ideo protegam eum, inuocat me, ideo exaudiam eum.

Secundus error in Ethnicorum inuocatione eſt de voluntate Dei. Eſt autem Dei voluntas, vt omnes homines audiant vnigenitum Filium eius, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ipſius Euangelium amplectantur, in ipſum credant, & in nomine ipſius inuocent, credentes ſe propter hunc Mediatorem exaudiri. Hanc voluntatem ignorantes gentes extra Eccleſiam Dei, non poſſunt rectè inuocare Deum, ſed ſicut neſciunt ad quem preces ſuas dicant: Ita etiam neſciunt an audiantur preces, an verò non audiantur, an iuuent vel non iuuent: ſicut Hecuba inquit apud Euripidem in Troadibus: O Dij ignauos quidem opitulatores vos inuoco: Tamen habet aliquam ſpeciem inuocare Deos, quando aliquis in aduerſam fortunam incidit. Tales ſunt cogitationes eorum Ethnicorum, qui aliquid adhuc tribuunt precibus. Sunt alij, qui preces prorſus inutiles eſſe exiſtimant, vel

quòd

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quòd omnia ſine diuina gubernatione cæco fortunæ impetu ſeu motu fiant, vel quòd omnia fiant iuxta Stoicum & immutabile fatum. De quibus opinionibus impedientibus prorſus inuocationem, extant horrendi verſus apud Senecam. De priore quidem opinione ſic inquit in Hippolyto:

Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitq́ manu
Munera cæca, peiora fouens
Vincit ſanctos dira libido.
Fraus ſublimi regnat in aula.

De poſteriore opinione in Oedipo ita ſcribit:

Fatis agimur, cedite fatis,
Non ſollicitæ poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Non illa Deo vertiſſe licet,
Quæ connexa ſuis currunt cauſis,
It cuiq́ ratus prece non vlla
Mobilis ordo.

Cohorreſcamus, cùm tales verſus legimus, & agamus æterno Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum Filio & Spiritu ſancto, totis pectoribus gratias, quòd nobis lucem Euangelij & veram doctrinam de recta inuocatione reuelauit, atq́ vt in ea veritate nos conſeruet, indeſinenter oremus.

Impijs

Impijs autem verſibus Senecæ, de immanitate Stoici fati, opponamus Philippi Melanthonis pios verſus, quorum ſententia ex ſacra ſcriptura ſumpta eſt, & cum ea conuenit:

Ipſa etiam quamuis Adamanti inciſa ferãtur,
Cùm petimus cedunt fata ſeuera Deo.
Nec Deus eſt numẽ Parcarũ carcere clauſum,
Quale putabatur Stoicus eſſe Deus.
Ipſe poteſt Solis currus inhibere volantes,
Ipſe velut ſcopulos flumina ſtare iubet.

CAPVT XVII.

DE IVRAMENTIS.

IVrare eſt Deum teſtem interponere, & ſe ad pœnam & vltionem Dei deuouere, ac obligare, ſi in iuramento mentiaris, aut ſi ſciens & volens fidem iuramenti frangas. Talis iuratio tribuit Deo hanc laudem, quòd ſit verax, quòd diligat veritatem, & quòd mendaces ac fallaces puniat. Itaq; cùm ſit in cauſa neceſſaria, tunc eſt cultus veri Dei, ſicut Deut. 6. ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, & per nomen eius iurabis, atq; periuri fiunt rei diuinæ pœnæ, iuxta comminationem ſecundo præce-

pto

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

pto additam: *Non habebit Deus inſontem eum, qui nomen Dei aſſumpſerit vanè.* Alioqui ex verbis Chriſti apud Matthæum cap. 5. colligunt Chriſtianis non licere iurare, quia ibi dicit Chriſtus: *Ego dico vobis, Non iurate omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt, neq; per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius, neq; per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni Regis, neq; per caput tuum iurabis, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum, quod enim his abundantius eſt, à malo eſt.*

Sciatur autem, quòd in hoc dicto Chriſti τὸ ξ̄ν τὸρ non ita intelligendum ſit, vt vniuerſaliter omnia iuramenta prohibeat, nam extant exempla in ſcriptura ſacra, quæ docent, quòd Chriſtianis in neceſſarijs cauſis, & petere, & præſtare iuramentum liceat: Quia ad Hebræos 6. dicitur: *Confirmatio iuriſiurandi eſt omnis controuerſiæ finis.* Ideoq; luce meridiana clarius eſt quòd legitima iudicia iuramentis carere non poſſint. Cùm enim deſunt humana teſtimonia, tunc niſi Iudex ad diuinum teſtimonium referat cauſam, nunquam finire litem poterit. Sic itaq; intelligatur dictum Chriſti apud Matthæum, quòd improbet & prohibeat iuramenta temeraria, quæ ſine honeſta & neceſſaria cauſa, tantùm

priua-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

priuata leuitate & malitia fiunt, ſicut nunc etiam (proh dolor) vulgo moris eſt, ad qualibet fermè dicta, etiam vaniſſima, addere Iuramentum per nomen Domini, & per paſſionem ac vulnera Domini noſtri Ieſu Chriſti, ea leuitas eſt abominanda impietas, et horrendum peccatum eſt contra ſecundum præceptum, nec dubium eſt, quòd ſit cauſa multarum pœnarum priuatarum & publicarum, iuxta huius præcepti grauiſſimam commimationem: *Non habebit Deus inſontem eum, qui in vanum aſſumpſerit nomen Domini.* Deinde etiam reprehendit & prohibet Chriſtus Iudæorum & aliarum gentiū impiam ſuperſtitionem iurandi per creaturas aut idola; Quia de neceſſarijs iuramentis ſcriptum eſt, per nomen Dei iurandum eſſe, propterea quòd in iureiurando tribuitur ei rei, per quam iuratur, honor ille, quòd omnia ſciat, etiam cogitationes & voluntates hominum, & quòd iudicet ac puniat periuros. Et Exod. 23. ac Ioſuæ 23. ea prohibitio expreſſè traditur: ne per Deos gentium fiat iuratio: per nomen Deorum externorum non iurabitis. Sunt itaq; in doctrina de Iuramento quædam Regulæ obſeruandæ.

Prima

Prima Regula:

Iuramentum, vt dictum eſt, debet fieri in nomine veri Dei, Quia eſt pars cultus Dei, pertinens ad Confeſsionem & Inuocationem. Nam iurans confitetur Deum, & Deum inuocat, vt ſit teſtis ſermonum & voluntatis ipſius, & vt puniat fallentem.

Secunda Regula.

Non iurandum eſt temerè, ſed quando cauſæ piæ, honeſtæ & neceſſariæ iuramentum requirunt, tunc cum bona conſcientia & peti & præſtari iuramentum poteſt. Filius Dei ſæpe iuramento doctrinam ſuam confirmat: Amen Amen dico vobis &c. Ipſius autem actio noſtra eſt inſtructio.

Apoſtolus Paulus 2. ad Corinth. 1. Teſtem Deum inuocat in animam ſuam, quòd non redierit ad Corinthios parcens ipſis.

Abimelech Rex Cap. 22. Geneſeos petit ab Abrahamo iuramentum, quòd non velit nocere ipſi. Et Abrahamus cap. 24: poſtulat à ſeruo ſuo Eliezer iuramentum, quòd non velit filio Iſaco accipere vxorem de filiabus Cananæorum, ſed de ſua cognatione.

Et Iacob moriens cap. 47. à filio Ioſepho iuſiurandũ exigit, quòd non velit ipſum in Aegypto

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in Aegypto ſepelire, ſed ad ſepulchra patrum reportare, & hi iuramenta poſtulata præſtiterunt.

Abimelech & Iſaac Gene. 28. Ioſua & Gabionitæ, Ioſuæ cap. 9. Dauid & Ionatas, 1. Reg. 20. iuramentis fœdera inter ſe ſanciunt. Exploratores à Ioſua emiſsi, iurant meretrici Rachab, quòd eam ſeruare velint in occupatione vrbis. Et Dauid Sauli iurat, quòd eius ſemen non velit delere.

Conſideratio talium exemplorum declarat regulam de cauſis pijs, honeſtis & neceſſarijs. Cùm enim non poſsint omnium quæ accidunt exempla proponi, ideo rectè traditur in ſcholis regula vtilis: De ſimilibus idem eſſe iudicium. Recitabo etiam quædam Ethnica exempla.

Magiſtratus & ſubditi, & quicunq; honeſta ac licita fœdera contrahunt, rectè ſe obligant mutuis iuramentis. De huius obligationis vinculo in politijs & ſocietatibus extat inſignis locus in Oratione Lycurgi contra Leocratem, qui dignus eſt memoria & diligenti obſeruatione: Illud, inquit, cogitate, neruum totius publici ſtatus eſſe iuſiurandum. Cùm enim tria ſint membra ciuitatis: Magiſtratus, Iudices & priuati homines, hi omnes

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

inter ſe deuincti ſunt iureiurando hanc ob cauſam, quia multi pœnas effugere poſſunt, quas homines de ſontibus ſumunt, ad iudicium & pœnas diuinas nemo effugere poteſt, etſi non ipſe, tamen poſteri & totum genus in magnas calamitates incidit.

Sic ſuperior demandans inferiori officium ſeu munus honeſtum, non iniuſte facit, cum ab eo iusiurandum fidelitatis accipit. Quemadmodum non tantum in Regiminibus & Politijs, ac militia, ſed etiam in Scholis vſitatum eſt cum gradus conferuntur. Et medicis antiqua forma Hippocratis nota eſt, in qua inter cætera dicitur, Caſte ſeruabo & vitam & profeſſionem meam. Solon ſapientiſſimus Legislator Athenienſibus ciuibus, qui ius ciuitatis petebant, tale iuramentum præſcripſit.

Non faciam indigna ſacris, neq; deſeram meum manipularem, cuicunq; in acie adiunctus fuero, pugnabo autem pro templis, & diuinis ritibus & ſolus & in multitudine, Patriam non deteriorem efficiam, Sed meliorem quàm accepi, & ſemper obtemperabo modeſte rebus iudicatis, & legibus poſitis parebo, & his quas communi conſenſu deinceps populus condet, & ſi quis mutabit le-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ges aut non obtemperabit, non concedam, ero autem propugnator & ſolus, & in multitudine, & patria ſacra colam, Dij ſunt teſtes horum verborum. Et in iuramentis quæ idem Solon Athenienſium Iudicibus præſcripſit hæc verba ſunt. Feram ſententias iuxta leges, nec accipiam munera iudicij cauſa, audiam pariter accuſatorem & reum, & pronunciabo de re de qua proprie actio inſtituta eſt.

Romæ nemini licuit Magiſtratum gerere, niſi qui iuraſſet in Leges, Fuitq; illud maximum iuſiurandum quod nomine Fidei dabatur. Ideoque ſcribitur, quod fidei Deæ & Medijfidei templa Romæ erecta ſint, & propter eius iuramenti religionem plurimæ lites ex Fide bona ſint dijudicatæ. In militari iuramento Græcorum ad Plateas hæc verba fuerunt, quæ Lycurgus recitat: Non pluris faciam vitam meam, quam libertatem nec deſeram duces viuos aut mortuos, & ſocios interfectos in prælio ſepeliam, & cum vicero, nullius Græcorum qui huic prælio interfuerunt ciuitatem delebo, Delebo autem eas quæ cum Perſis ſenſerunt, Nec rurſum extruam templa incenſa, aut euerſa à barbaris, ſed ſinam eas ruinas eſſe monumenta Perſicæ impietatis. In libello

ſacro

ſacro authore Solone Athenienſes & Amphyctiones, vt eſt in oratione Æſchinis, iurando ſe obſtrinxerunt ſe neq; araturos eſſe eam terram, neq; paſſuros arare quenquam, Sed defenſuros Deum & ſacram terram manibus, pedibus ac omnibus viribus, & hanc addiderunt iuramento imprecationẽ: Si quis hæc non ſeruauerit, ſiue ciuitas, ſiue priuatus, ſiue gens, piaculum ſit Apollini & Dianæ, ne ipſis terra fruges ferat, neq; vxores liberos ſimiles parentibus pariant, ſed monſtroſos, neque pecudes naturales fœtus edant, & ſuccumbant in bellis, iudicijs & foro, & funditus pereant ipſi, & domus, & genus ipſorum, & nunquam queant ſacrificare Apollini & Dianæ, neque illi ſacrificia eorum recipiant.

Nec eſt dubium quod Iudex à litigantibus & teſtibus poſſit petere iuramentum. Quia ad Heb. 6. ſcriptum eſt, Iuriſiurandi confirmationem eſſe omnis controuerſiæ finem. Neq; noua eſt conſtitutio ciuilis de iuramento teſtium. Nam eius tale exemplum extat in oratione Demoſthenis περὶ στεφάνου: Celedemus Cleonis filius, Hyperides Callæſchri filius teſtificantur Demoſtheni iureiurando adacti à ducibus, ſcire ſe Æſchinem Atrometi filium Cothocidem conueniſſe noctu

in ædes Thraſonis & conſilia communicaſſe cum Anaximo, qui iudicatus fuit miſſus eſſe explorator à Philippo. Hæc teſtimonia relata ſunt Prætore Nicia, tertio die Iulij. Et in eadem oratione præſtat Demoſthenes calumniæ iuramentum, quod nunc eſt in Iudicijs vſitatiſſimum his verbis. Deos præſides Atticæ inuoco, vt ſi vera dico, & tunc publicè dixi, quando hunc ſceleratum hoc negotiũ attingere vidi, cum quidem ſtatim intelligerem, quid moliretur, vt mihi opem ferant, meq́; aduerſus hunc calumniatorem tueantur. Sin autem vel odio vel cupiditate contentionis falſum crimen aduerſus eum comminiſcor, vt me deſerant omnibus exutum ornamentis. Has formulas iuramentorum antiquorum, et ſi ſint in illis Idolatricæ inuocationes, tamen ideo recitaui, vt admonerentur adoleſcentes veterum iuramentorum obſeruationem apud Hiſtoricos & oratores propter multas res inſignes politicas & morales ad doctrinam Ethicam pertinere.

Tertia Regula.

Cum duplex ſit Iuramentum, videlicet aſſertorium, quo ſine promiſſione aſſeritur, narrationem aliquam aut veram aut falſam eſſe, Et promiſſorium quo confirmatur pro-

promiſsio ſeu pactum aliquod: Ideo de promiſſorio hæc tertia regula teneatur. In Iuramentis & perſonæ & res conſiderandæ ſunt.

Cum enim in promiſsione oporteat eſſe deliberationem & conſenſum, non ſunt Iuramenta aſſeuerationes earum perſonarũ, quarũ nulla eſt deliberatio vt puerorum & furioſorum. Item earum perſonarum, quibus lex adiecit autoritatem, propterea quod ſub aliena poteſtate ſunt, vt pupilli, filius ac filiafamilias, Item vxor. Sic Numerorum 30. de filia & vxore expreſsè ſcriptum eſt, cum pater ac maritus contradicunt mulieri iuranti, non valere iuramentum: Iuxta hanc regulã ſolet iudicari de legato, qui habens mandata de certis rebus egreditur fines mandati, & promittit iuramento de aliena voluntate. Sicut Romanus ſenatus Poſthumij iuratam promiſsionem pronunciauit eſſe irritam, quia Poſthumius fines mandati egreſſus eſſet. Itaq; vſitate dici ſolet: Valere talia iuramenta ſeu promiſſa, ſaluo iure ſuperioris.

Quarta regula.

Iuramentum obligatorium debet fieri de re licita, honeſta & poſsibili, ſicut in definitione Iureconſultorum dicitur: Iuramentũ eſt aſſeueratio de re poſsibili ac licita ſacræ rei atteſtatione confirmata. Quare iuramenta de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

rebus illicitis, inhoneſtis, turpibus, prohibitis & impoßibilibus non valent, ſed ſunt irrita, & quamuis non eſt expreſſa exceptio harum conditionum, tamen in omni iuramento intelligi debet. De impoßibilibus dicitur in regulis Iuris. Impoßibilium nulla eſt obligatio.

NB

Itaq; ſeruus Abrahæ prudenter facit quod antequam iuramentum domino ſuo præſtat, de adducenda ſponſa Iſaci, conditionem impoßibilitatis excipit, quam etiam Abrahamus admittit. Si inquit noluerit ſequi te, non teneberis iuramento. Geneſis 24. 13.

De illicitis & inhoneſtis dicitur, Iuramentum nequaquam ſit vinculum iniquitatis, quia Deus inuocandus eſt, vt ſit teſtis & adiutor rei honeſtæ, non rei inhoneſtæ, illicitæ & prohibitæ: Vt ſi quis iuramento promittit quod velit fieri Idolatra, aut proditor, aut latro, aut fur, aut adulter, ſeruare Iuramentum non debet. Nam peccat talia iurans, & poſtea, ſi iuramentum præſtat, amplius & magis peccat.

Sic peccant Monachi iurantes obedientiam Antichriſto, & cumulant peccata cum propter hoc iuramentum perſeuerant in Idolomania & impietate.

Itaq; ſciendum eſt talia impia iuramenta non obligare eaq; ſine peccato violari.

Nihil

Nihil etiam intereſt ſiue res illa illicita & prohibita in iuramento fuit expreſſa, ſiue non fuit expreſſa, & poſtea additur ac miſcetur, vt Herodes cum Iuramento promittit puellæ quicquid petat, poſtea ipſa petit rem illicitam, & lege Dei prohibitam, nimirum iniuſtam interfectionem Baptiſtæ, ibi Herodes nullo modo fuit obligatus iuramento ad eam Tyrannidem. Quod autem ſimulat ſe Iuramento cogi inuitum, vt Baptiſtã interficiat, impiiſsima hypocriſis & irriſio Dei eſt. Sic Iephte Iudicum 11. nullo modo fuit voto obligatus, cum promiſiſſet ſe immolaturum quicquid primo occurriſſet, intelligenda enim erat promiſsio de re, quam licebat offerre ſecundum legem, non de equis, porcis, canibus, multo minus de hominibus, vel de propria filia.

Simile eſt hoc exemplum, Anno 317 Imperator Valens educens exercitum contra Gothos voluit prius baptizari. Eudoxius itaq; Epiſcopus eum baptizare noluit, niſi prius Iuramentum daret, quod doctrinam Arianorum vellet defendere, & perſequi eos, qui aliter docerent, vt itaq; impium illud iuramentum ſeruaret, factus eſt crudeliſsimus hoſtis Chriſtianorum, recte docentium, & ſentientium.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sciamus itaq; talium iuramentorum nullam eſſe obligationē. ſicut recte ab Iſidoro dicitur. Melius eſt non implere iuramentum, quam permanere in flagitio Item in malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. quod incaute vouiſti. Impia eſt promiſſio quæ ſcelere impletur. Multò melius fecit Dauid. qui 1. Regum 25. iurat ſe interfecturum eſſe Nabal, & eius familiam, & quia rex erat, & defenderat greges Nabal, videbatur iuſtam cauſam iræ ſuæ habere, ſed cum interueniret, deprecatrix Abigail, prorſus abijcit Dauid conſilium de vindicta, quia videt ſecuturam eſſe iniuſtitiam, ſiquidem iuſtè interfeciſſet vxorem Nabal matronam ſanctam, & ſeruos quorum aliqui erant in hoc caſu innocentes.

Et de talibus caſibus etiam Iureconſulti dicunt, Iuramenta facta calore iracundiæ, non habere authoritatem, Sed præcipue conſideretur ſequens iniuſticia quæ tollit obligationem.

Apud Ethnicos ſcriptores recitatur inſigne exemplum de Hippolyto, qui perſuaſus à nouerca Phædra, iurauerat ſe facturum eſſe quicquid ipſa peteret: Poſtea autem cum Phædra peteret inceſtam conſuetudinem, recte dixit ſe iuramento non obligari, & nota ſunt eius verba: Iuraui lingua, mentem iniuratam gero.

Hæc

Hæc ſapientia Hippolyti digna laude eſt, & hinc poteſt ſumi iudicium de multis ſimilibus caſibus, in quibus dolus fraudulenter diſſimulatus, implicat eum, qui iurauit, vt aut peccatum perpetret ſua actione, aut aliena peccata ſuo conſenſu approbet, & notum eſt, quòd circumuentis dolo in contractibus iura certis modis remedium adhibent. Sed quid de exemplo Ioſuæ cap. 9. dicendum eſt, qui etſi fuit circumuentus à Gabaonitis ſimulantibus, quòd è longinqua regione venirent, tamen pepercit eis propter iuramentum, cùm Lex diuina iuſſiſſet omnes Cananæos deleri? Dilucida eſt reſponſio: Quanquam Ioſua deceptus erat, & propter errorem iuramentum videbatur eſſe irritum, tamen non mutat promiſſa, ſed antefert iuramenti reuerentiam mandato, in quo ipſo tamen ſciebat hanc interpretationem comprehenſam eſſe, vt parceretur ſupplicibus: ſicut expreſſè ſcriptum eſt Deut. 20. Et omnium gentium, in quibus mediocris cura fuit iuſtæ gubernationis, mos fuit parcere ſupplicibus. Quòd autem Ioſua deceptionem Gabaonitarum perpetua ſeruitute puniuit, exemplum eſt ad Magiſtratus in ſimilibus caſibus, vt non approbent doloſas & fraudulentas deceptiones.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

In hac Regula obſeruanda eſt exceptio, videlicet quando lex, qua ſe excuſat ille, qui iurauit, nec eſt mandatum, nec prohitio, ſed priuilegium, quo ſine peccato vti quis aut non vti poteſt. Tunc valet iuramentum perſonæ habentis deliberationem. Vt cùm aliquis priuilegio exceptus iurat ſe velle pendere communia tributa, is poſtea ſe priuilegio excuſare non poteſt.

Quinta Regula.

Iuramenta non calumnioſè aut ſophiſticè, ſed ſimpliciter ſecundum communem ſenſum debent intelligi, quia qui loquitur ſophiſticè, odibilis eſt, Eccleſ: 27. Et ſic Iſidorus dicit: Quacunq; arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ſic illud accipit, ſicut ille, cui iuratur, intelligit, ſcilicet, ſi ab eius intellectu etiam abſit calumnia.

Sciamus hanc Regulam excludere à iuramento omnem calumnioſam interpretationem & intellectum. Eſt enim & periurium & blaſphemia in iuramentis ſophiſticè ludere. Non rectè fecerunt Thraces, quòd cùm pacti eſſent 30 dierum inducias, noctu agros Bæotiorum populati ſunt, neq; Cleomenes Lacedæmoniorum rex iuſtè fecit, quòd 7 dierum induciјs factis, tertia nocte Argiuos incautos oppreſſit. Idem Cleomenes aſſumpto in ſocieta-

tem

tem conſiliorum Archonide, iurauit ei, ſi voti compos fieret, ſe omnia cum ipſius capite effecturum eſſe. Cùm verò rerum potitus eſſet, ſocium Archonidem interfecit, & abſciſſum caput vrnæ impoſuit mellis plenæ, & ſecũ circũuexit, & quotieſcunq; aliquid agere vellet, vrnam intuitus eſt, dicens, ſe cũ capite Archonidis deliberare, ſicut iuraſſet. Paches dux Athenienſis Notium oppugnans, poſtulauit, vt Hippias dux ex oppido ad colloquiũ veniret, iuramento dato, quòd in oppidum incolumis eſſet rediturus. Egreſſum Hippiam in caſtra vinctum cuſtodit, oppidum oppugnat, & abſente duce Hippia illud occupat, poſtea Hippiam ſecum in oppidum adducit, & interfecit. Hatto Epiſcopus Moguntinus ſimili fraude Adelbertũ Marchionem Bambergenſem Ludouico Tertio Imperatori prodidit, perſuadet Adelberto, ſi ſecum ad Imperatorem equitare vellet, ſe litem de ipſius inobedientia compoſiturũ eſſe, & iureiurando affirmat, quòd ipſum ſaluum & liberũ in vrbem Bambergã reducere vellet. Credit Epiſcopo Adelbertus, eumq; ad ientaculũ, antequam exeãt, inuitat. Excuſat ſe Epiſcopus, & monet properandum eſſe. Vbi vrbe eſſent egreßi, inquit Epiſcopus: Pœnitet me, quòd non ſumpſi ientaculũ. Adelbertus eũ inuitat, vt ſecũ in vrbem redeat, quia cibus ſit paratus.

Historia NB

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

paratus. Aſſentitur Epiſcopus, quia perfidè exiſtimat iuramenti fidem ſeruatam eſſe, ſi ea ratione Adelbertũ in vrbem reducat. Sumpto ientaculo, rurſum egrediuntur, & ad Imperatorem equitant, ibi perfidus ille Epiſcopus deceptum Adelbertum Imperatori tradit, qui illum decollari iubet. Talia exempla ſunt diabolicæ illuſiones Dei, & ſunt horrẽda periuria.

Sexta Regula.

Iuramentum conditionale non obligat, ſi altera pars conditionem iuramenti non ſeruat. Iuxta hanc Regulam iudicatur de fœderibus & pactis, qui mutuis partium iuramentis ſancita ſunt.

Inquiunt enim Iureconſulti, quòd indubitati iuris ſit, licere non ſeruare fidem ei, qui frangit fidem. Itaq; ſecundo & tertio bello Punico, non Romani, ſed Carthaginenſes facti ſunt fœdifragi & periuri, quì propterea quòd conditionem iuratorum fœderum, ne vtrinq; læderẽtur ſocij, violarunt, cùm Saguntinis, & Maſiniſſæ regi, ſocijs populi Romani, bella intulerunt.

Ad hanc Regulam ſolet accommodari verſus vſitatus, qui tamen prudenter intelligendus eſt de notoria læſione in rebꝰ ad pacta pertinentibus, nõ de alia qualibet offenſione et iniuria: Frangẽti fidem fides frangatur eidem.

Septi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Septima Regula.

Iuramentum etiam hoſti datum obſeruandum eſt, quando ſine peccato ſeruari poteſt: vt ſi quis hoſti promiſit ſe daturum λύτρον, aut ad certum locum rediturum eſſe, tale iuramentum eſt ſeruandum, & non ſeruans, cùm poßit ſeruare, fit periurus.

Ideoq; rectè laudatur Marcus Attilius Romanus, quòd Carthaginem ad exquiſita ſupplicia redire maluit, quàm fidem iuramenti frangere.

In hac Regula ſolet moueri quæſtio de iuramento dato ad redimendam vitam. Incidit quis in latrones, qui ipſi optionem propoſuerunt, vt aut mortem eligeret, aut promitteret ſe daturum eſſe centum aureos pro redemptione vitæ. Solet reſponderi ab Ethicis per diſtinctionem: Si nuda promiſsio ſine iuramento facta fuit, tunc fidem datam violari poſſe. Nam vt iure fit, ſi quis vim vi depellat, ſic fraudulentum fraude circumuenire eodem iure licere. Et ſolet alligari Iulij Cæſaris exemplum, qui cùm magnam pecuniam Piratis promiſiſſet, vt ſe incolumem dimitterent, ipſiq; prædæ inhiarent, per literas curauit, vt Piratæ comprehenderentur, & in crucem agerentur. Si verò promiſſor interpoſuit iuramentum, & teſtem adhibuit Deum, tunc iu-

ramento

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ramento obligatur, ſicut eruditè diſputat Philippus Melanthon:

Quia is, qui habet eligendi poteſtatem, & ſciens iurat de re licita, & poßibili, neceſſariò debet iuramentum ſeruare, iuxta ſecundum præceptum Decalogi, nec valet eluſio de violentia. Nam reuera voluntas in ea promißione libera eſt, quia eligit minus damnum, ſcilicet iacturam pecuniæ, vt vitam redimat, ac de talibus caſibus dicitur: Coacta voluntas eſt voluntas, ſcilicet quæ rem licitam eligit ſciens.

Quod autem in Iure Ciuili prætor dicit, Quod vi metusue cauſa factum eſt, ratum non habebo: Sapienter & iuſtè ſanxit Lex, ne prætor actionem det latroni, quia non debet confirmare latrocinia, ſed cùm poteſtas politica nolit iudicare de alterius conſcientia, reliquit hanc curam tibi ipſi priuatim, ne violes iuramentum. Non igitur prohibet facere promiſſa, tantùm hoc oſtendit, ſe nolle confirmare latrocinia, aut armare ſeu iuuare latronem. Nequaquaquam autem ſunt iuramenta, cùm iurans promittit ſe facturum eſſe rem prohibitam lege Dei, aut impoßibilem, aut quæ ſine peccato fieri non poteſt.

In Iure Canonico excogitata eſt illuſio: Si quis iurauit metu fractus, iubent eum

petere

petere abſolutionem à Pontifice, ſed ſciendum eſt, quòd nemo hominum poteſt ſoluere vinculum iuramenti, cùm promiſſio re ipſa confirmata eſt vero iuramento, quia hæc obligatio fit immediatè inter Deum & hominem, vt Matth. 5. dicitur: Non peierabis, ſed ſolues Deo iuramenta tua. . Vt autem cætera peccata poſt factum conuerſis condonantur, ita violatio iuramenti poſt delictum conuerſis remittitur voce Euangelij audita à quocunque miniſtro. Quando autem iuramentum re vera non eſt iuramentum, promiſſor non obligatur, Ideoq; ſine peccato non obſeruat.

CAPVT XVIII.

DE PECCATIS CONTRA SECVNDVM Præceptum.

PRimus gradus peccatorum contra ſecundum Præceptum ſunt blaſphemiæ in ſermonibus & ſcriptis hominũ Epicureorum & Atheorum. Scriptum eſt autem Leuit. 24. Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte morietur.

Ad hunc gradum pertinent etiam peccata eorum, qui occaſionem præbent, vt nomen Dei blaſphemetur inter gentes, ſicut 2. Re. 12. ad Dauidem dicitur: Quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, morietur filius, qui natus eſt tibi.

Se

Secundus gradus eſt cognatus, videlicet abuſus nominis Domini, & vulnerum Ieſu Chriſti ad maledictiones & execrationes. Sunt autem tales maledictiones etiam blaſphemiæ. Exemplum extat Leuit. 24. vbi quiſpiam, qui in iurgio alteri in nomine Domini maledixerat, lapidatur.

Tertius gradus eſt, prophana leuitas ioeandi cum Deo ſcurrilibus diſputationibus, vel ſermonibus. Inquit Cicero ex ſcintilla rationis, impiam eſſe conſuetudinem diſputandi contra Deum, ſiue ioco id fiat, ſiue ſeriò. Multo magis Chriſtiani talem prophanam ſcurrilitatem, quæ etiam eſt blaſphemia, vitare debent, iuxta hoc præceptum: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Et ſciant pij Magiſtratus & patresfamilias, pertinere ad ipſorum officium, vt externas blaſphemias horum graduum & ſimiles prohibeant & puniant.

Apud Ludouicum, Franciæ Regem, fuit quidam accuſatus, quòd grauiter percuſſiſſet blaſphemũ, ille vocatus ad Regem, dixit: Domine Rex, ſi audirem quenquam tam blaſphemè tuum nomen cõſpurcare, quemadmodum iſte, quem percuſſi, nomen Dei conſpurcauit, certè pugnarem pro nomine tuo vſque ad mortem. Rex hac oratione audita, dedit ei priuilegium,

priuilegium vt blaſphemos impune verberaret per totam Franciam.

Quartus gradus eſt neglectio & omiſſio inuocationis, gratiarum actionis ac glorificationis Dei,

Quintus gradus eſt abuſus nominis Dei in falſis & idolatricis inuocationibus.

Sextus gradus eſt abuſus nominis & verbi Dei ad incantationes.

Septimus eſt abuſus nominis & verbi Dei ad hæreſes & falſa dogmata.

Octauus gradus eſt hypocriticus abuſus nominis Dei & externæ profeſſionis religionis ad libidinem carnis & licentiam viuendi in peccatis & ad ſcandala.

Nonus gradus eſt conſuetudo impia temerè iurandi, quæ nunc (proh dolor) adeo eſt vſitata vt vix tria verba ſine iuramento, etiam puer dicat.

Obſeruentur autem grauiſſima dicta, contra hanc impiiſſimam conſuetudinem, Eccleſiaſtici 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum. Multi enim caſus ſunt in illa, Vir multum iurans replebitur multa iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga. Et cap. 27. Sermo crebro iurantis horrorem incutit, & aures obtundit contentio talium.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Auguſtinus ſæpè repetit admonitionem, ne Chriſtiani ſe aſſuefaciant ad conſuetudinem iurandi. Eſtq́ ipſius concio de verbis Iacobi ſermone 28. diligenti lectione digna, vbi grauiter dicit. Quis homo cui non ſurripit fallacia, & tamen iuratio ab ore non diſcedit, ſed frequentatur? plura ſunt plerunq́ Iuramenta quam verba. Si diſcutiat homo, quoties iuret per totum diem, toties ſe vulneret, quoties gladio linguæ feriat, & transfigat, quis in illo locus inuenitur ſanus? Quia ergo graue peccatum eſt peierare, compendium tibi dedit ſcriptura: Noli iurare, vis ergo longè eſſe à periurio, iurare noli. Qui enim iurat, aliquando verum iurare non poteſt, qui autem non iurat, mendacium iurare non poteſt.

Item, Duo ſunt quæ non damnabo vnquam, veram iurationem & nullam iurationem. Falſa iuratio exitioſa eſt, Vera iuratio periculoſa eſt, Nulla iuratio ſecura eſt. Porrò de neceſſarijs iuramentis dicit Auguſtinus eodem ſermone: Quantum ad me pertinet iuro, ſed quantum mihi videtur, magna neceßitate compulſus. Cum videro non mihi credi, niſi faciam, & ei qui mihi non credit non expedire, quod non credat: Hac perpenſa ratione cum magno timore dico, coram Deo, aut te-

ſtis

ſtis eſt Deus, aut ſcit Chriſtus ſic eſſe in animo meo.

In Scholis ita de neceſsitate iuramenti doceri ſolet: Iuramentum legitimum fit cum impoſitum eſt à Magiſtratu, aut cum neceſſarium eſt pro vocatione, ad confirmationem doctrinæ & veritatis, aut cum noſtram vel aliorum famam & innocentiam tuemur.

Iſocratis dictum eſt ad Dæmonicum: Iuramentum à magiſtratu impoſitum propter duas res accipito, aut vt teipſum turpi crimine liberes, Aut vt amicos ex periculis ſerues.

Decimus gradus eſt periurium. Eſt autem periurus, & qui falſum iurat, & qui iuramenti liciti honeſti & poſsibilis, fidem volens non ſeruat, niſi alia pœna ſit expreſſa in pacto, in quo factum eſt iuramentum, vel in lege addita, ſiue intellecta: Vt ſi quis iurauit ſe velle pactum ſeruare, aut alteri parti dare centum florenos, is non fit periurus, ſi alteram obligationis partem præſtet. Sic ciuis qui iuramentum obedientiæ iuxta leges præſtitit Magiſtratui, aut communitati, non fit periurus qualibet inobedientia contra leges, quia Iuramentum obligat ad legem, Lex autem obligat vel ad obedientiam vel ad pœnam. Sed ſunt tamen caſus certi, qui cri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

men periurij adferunt, vt perduellionis, proditionis, de quibus diſputant Iureconſulti, Item cum mandato ſeu edicto alicui expreſſe addita eſt hæc ſententia, eum qui non obtemperat periurum cenſeri.

Non fit periurus qui illud quod iurauit non ſeruat, quando ſine peccato id ſeruare non poteſt, vt Monachi deſerentes vitam Monaſticam propter Chriſtum & conſcientiam non fiunt periuri.

Herodes non fuiſſet factus periurus ſi parſiſſet Baptiſtæ. Sicut Hippolytus non factus eſt periurus cum nouercæ obedire noluit, Inquiens: Iuraui lingua, mentem iniuratam gero. Ideò Auguſtinus de decollatione Baptiſtæ rectè dicit: Iurauit Dauid, ſed nō impleuit iuramentum maiore impietate.

Sicut autem multæ magnæ res in iuramento continentur, Primùm, veritas, quæ per ſe ſeruanda eſt, etiamſi non ſit additum iuramentū.

II. Inuocatio Dei, quæ debet eſſe ſeria & fieri non ad confirmandum mendacium vel aliud peccatum.

III. Confeßio quod Deus ſit vindex periurij & vltor, quando tanquam falſus teſtis citatur.

IIII. Quod velimus ſuſtinere pœnam, ſi fallimus: Ita econtra quatuor magna peccata unt in periurio.

I. Pec

I. Peccatum eſt mendacium, id per ſe eſt magnum peccatum, etiamſi non accederet violatio Iuriſiurandi.

II. Peccatum eſt falſa inuocatio, quod periurus inuocat Deum ad confirmandum mendacium.

III. Peccatum, contemptus comminationis Dei, qui minatur pœnam, ſed periurus peccat, nihil curans hanc comminationem diuinã.

IIII. Peccatum, mendacium in obligatione, periurus obligat ſe Deo & mentitur Deo cum non curat iudicium Dei. Etſi autem nemo poteſt eloqui quanta ſit magnitudo peccatorum in vnico periurio: Tamen de his quatuor peccatis cogitandũ eſt, & conſideranda ſunt exempla pœnarũ, quibus Deus periuros ſemper puniuit iuxta comminationem præcepti ſecundi, Non habebit Deus inſontem eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui vane.

Vndecimus gradus eſt, de quo ſic ſcribit Auguſtinus de decollatione Baptiſtæ: Ille qui hominem prouocat ad iurationem, & ſcit eum falſum iuraturum eſſe, vincit homicidium, quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, imò duas animas, & eius, quem ad iurandum prouocauit, & ſuam.

Ad hunc gradum refero illos, qui ſciunt ſe aduerſarium iniuſtè accuſaſſe, & tamen

eum ad iuramentum in foro adigunt. Ideo vulgo ſolet dici: Non dari iuramentum in iudicio niſi anima perdatur, Quod tamen rectè intelligendum eſt, videlicet vel de periurio, vel de talibus caſibus, quando exigens iuramentum ſcit ſe iniuſtè facere, & debet intelligi cum exceptione ſequētis pœnitentiæ & conuerſionis.

CAPVT XIX.

DE POENIS PECCATORVM CONTRA SEcundum præceptum.

Generalis comminatio legis ad omnia præcepta pertinet. Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis zelotes, viſitans iniquitatem &c. ſed præter hanc generalem comminationem addita eſt ſecundo præcepto comminatio ſingularis.

Non habebit Deus inſontem eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei vanè. Hæc comminationis repetitio non leuiter curanda eſt. Loquitur autem de pœnis æternis, & temporalibus, Ac de temporalibus pœnis debent conſiderari exempla, non tantum hiſtoriarum ſcriptarum, ſed etiam quotidianæ experientiæ. Nullum enim eſt dubium multas magnas calamitates publicas & priuatas eſſe pœnas horribilis, & blaſphemi abuſus nominis ac verbi Dei,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Dei, & vulnerum ac mortis Domini noſtri Ieſu Christi, & Sacramentorum ſanctorum, in vſitatis maledictionibus & iurationibus. Imò in omni ſermone, adeo enim hæc blasphema impietas creuit, vt vix aliquis ſalutetur, niſi cum blaſphema adiuratione, & puer quatuor annorum vix tria verba ſine blaſphemis maledictis fatur.

Non, inquam, dubitemus propter illas horrendas blaſphemias graſſari pœnas priuatas & publicas, quibus integræ familiæ, Reſpublicæ & politiæ deſtruuntur.

De pœna eius, qui in maledictione vſus fuerat nomine Domini blaſphemè, ſuperiore capite dictum eſt, Propter blaſphemiam Sennacherib regis Aſſyriorum angelus Domini occidit de exercitu eius vna nocte octoginta quinq; millia virorum, 4. Regum 19. Et ipſe domum reuerſus à filijs interfectus eſt.

Hæretici, Cerinthus & Arius blaſphemi in filium Dei horribiliter ſunt puniti, ille ruina balnei cum ſuis diſcipulis obrutus eſt Epheſi, hic eiectione inteſtinorum in cloacam, ad quam abiens ad diſputationem cum orthodoxis è via deflexit.

Iuliani Apoſtatæ Imperatoris fuit horribilis blaſphemia contra filium Dei Ieſum Chri

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſtum & ſecuta eſt inſignis pœna. Cum enim contra Perſas pugnaret, iuraſſetq́; ſi victoria potiretur, quod mox bellum Chriſti populo inferre vellet, in ea expeditione incerto autore ſagitta eſt traiectus, affirmatumq́; eſt cœlitus eam ſagittam demiſſam fuiſſe, moriturus pugillum cruoris in aerem proiecit clamitans: Viciſti Galilæe. Nazianzenus addit quod mox terra dehiſcente & flammas euomente ſit abſorptus.

Antiochus Eupator, 1. Mach. 6. obſidens Ieroſolymam ſuaſu Lyſiæ pacem cum ciuibus fecit iuramento confirmatam, ſed admiſſus in montem Sion rumpit iuramentum, & murum deſtruit, paulo poſt itaq́; vna cum Lyſia ab exercitu traditus eſt patruo Demetrio, ex vrbe Roma redeunti, & vterq́; Antiochus & Lyſias interfectus eſt anno regni 2.

Alcimus Sacerdos 1. Mach. 7. iurat Iudæis quod non velit eis nocere, Fit autem periurus, & multos interficit, atq́; aliquanto poſt ipſe quoq́; ſubito percutitur à Deo Paralyſi, & dat pœnas, mortuus in magnis cruciatibus, 1. Mach. 9.

Ita ſemper fuerunt, ſunt & erunt triſtes exitus eorum, qui fiunt periuri, quod etiam Ethica obſeruatio hiſtoriarum docet, ſicut ſapienter inquit Medea apud Euripidem.

Deus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Deus iuramentorum cuſtos eſt. Et Phocylides dicit:

Principio venerare Deũ, cole deinde parentes,
Ne iuſiurandum violes, nolensq́; volensq́;,
Nam Deus æternus periurum quemlibet odit.

Et de pœnis periurij extant grauiſsimi verſus apud Tibullum, ſumpti ex Homero Iliados δ.

Ah miſer, & ſi quis primò periuria celat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Etſi enim Ethnici in Iuramentis non vtuntur nomine & inuocatione veri Dei: Tamen Deus in ipſis etiam & perfidiam, & voluntatem abutendi nomine Dei ad periuria punit, & ea exempla nos admonent, vt nos, qui verum Deum in iuramentis nominamus & inuocamus, eo magis caueamus periuria.

Grauiſsimum eſt iudicium Pauſaniæ, quòd Philippi Macedonis poſteritas ideo in tantas calamitates incidit, & miſerabiliter deleta eſt, qui Philippus non ſemel factus eſt periurus, ſed quaſi luſit cum iuramentis, ſicut Lyſander ſolitus eſt dicere, Pueros talis ludere, Reges iuramentis.

Hoc iudicium Pauſaniæ conuenit cum ſapientiſsimo dicto Lycurgi, in Oratione cõtra Leocratem: Quòd periurus etſi poteſt aliquando effugere pœnas, quas homines de ſontibus ſumunt, tamen iudicium & pœnas diuinas ef-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſugere nunquam poteſt, etſi non ipſe, tamen poſteri & totum genus in magnas calamitates incidit. Sicut propter Carthaginenſium crebra periuria tandem tota illa ciuitas miſerrimè deleta eſt à Romanis. Et ſicut Glauco Spartanorum regi Pythia reſpondit, commiſſam periurij fraudem in nepotes redundaturam: Herodotus ſcribit Glaucum adeo ob iuſticiæ laudem celebrem fuiſſe, vt ad eum videndum multi peregrini Spartam venerint, accidit autem, vt hoſpes quiſpiam Mileſius magnam vim pecuniæ apud ipſum deponeret, cumq́ hoſpite mortuo, filij ipſius repoſitam pecuniam repeterent, Glaucus poſt quatuor menſes ſe reſponſurum dixit: Interea Delphicum oraculum conſuluit, vtrum iureiurando liceret negare, pecuniam eſſe depoſitam. Territus autem reſponſo Pythiæ, quòd periurij pœna eſſet in nepotes redundatura, veniam petijt, ſed Pythia reſpondit, idem eſſe tentare Deum, & facere, itaq́ reuerſus domum, Mileſijs iuuenibus pecuniam quidem reddidit, verùm ipſe non multo poſt cum tota familia ſua extinctus eſt.

Hoc exemplum in doctrina Ethica obſeruandum eſt, propter admonitionem, quòd aliquo modo etiam ſapientes Ethnici intellexerint προαίρεσιν *ſeu propoſitum malum de magnis ſceleribus puniri à Deo.*

Paches

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Paches ille Athenienſis, de quo ſuperiore Capite dixi, etſi magnas & vtiles res geſſerat pro patria: Tamen quia factus fuit periurus, ideo puniente ipſum Deo, poſtea accuſatus eſt, & in ipſa curia & publico iudicio proprio gladio ſe transfixit.

Hatto quoq; periurus Epiſcopus Moguntinus, cùm ſimili fraude vellet Imperatori Conrado Primo prodere Henricum Saxonem, in ipſo conuiuio, in quo proditionem machinabatur, interfectus eſt.

Iudicant etiam docti, quòd miſerabilis clades Varnenſis, in qua interijt Ladislaus Rex Vngariæ & Poloniæ, Anno 1444. fuerit pœna violati iuriſiurandi: Erat enim inter Ladislaum & Amuratem Imperatorem Turcicum pax facta ſolenni iuramento, ſed cùm Amurates iuxta pacis conditionem vix ex Europæ in Aſiam traieciſſet, Ladislaus rupit fœdus, & Amuratem in Europam retraxit, à Iuliano Cardinale Pontificio Legato perſuaſus, hoc prætextu, quòd ipſi liceret autoritate Pontificia irritum facere iuramentum, quo pax cum Turca ſine conſenſu Papæ eſſet facta, ſed dedit etiam Iulianus ſui mali conſilij pœnas, Nam in fuga non ab hoſtibus, ſed ab Vngaris, qui putabant eum auro onuſtum eſſe, multis vulneribus interfectus eſt.

CAPVT XX.

DE TERTIO PRÆCEPTO.

TErtium Præceptum eſt: Memento, vt diem Sabbati ſanctifices: Quo mandatur, vt timentes & diligentes Dominum reuerenter ſtudeant conſeruare miniſterium Eccleſiaſticum, audiant diligenter ſacras conciones, atq; ſanctis cæremonijs diuini cultus ſedulò & cum pietate interſint. Rectè autem intelligatur præceptum.

Sabbathu Iudaeis. Sabbatum apud Iudæos ſignificabat ſimpliciter ſeptimum diem, qui apud nos Dominicam diem præcedit, & ad quem fuerunt ordinatæ certæ Iudaicæ cæremoniæ, quæ in Moiſe deſcribuntur. Hæc ſignificatio cùm ſit cæremonialis, ideo ſimul cum alijs cæremonijs Iudaicis abolita eſt, neq; ea ſignificatio Chriſtianos obligat, ſicut Apoſtolus Paulus expreſſè docet. Atq; illud Apoſtoli voluerunt ſignificare tranſpoſitione Sabbati in diem ſequentem, quæ à Reſurrectione Domini vocatur dies Dominica, cuius appellationis fit mentio in 1. Capite Apocalypſis. Nam illa mutatio diei etiam mutationem Iudaicarum cæremoniarum continet, quæ tantùm ad eum diem, & non ad alium, erant ordinatæ.

Apud

Apud nos itaq; Sabbatum in hoc Præcepto ſignificat diem Dominicam, & dies feſtos ab Eccleſia vera ſanctè ordinatos, vt in illis Chriſtiani, quieſcentes à ſeruilibus laboribus & officijs, quibus diebus operoſis fatigantur & occupantur, conueniant ad publicas conciones, communem inuocationem, Sacramentorum & verorum cultuum adminiſtrationem.

Deinde ſignificat quietem à laboribus ſeruilibus ad diuini miniſterij & cultus exercitia quouis tempore.

Hæc ſignificatio cùm ſit moralis, congruens cum lege naturæ & morali, ideo cum alijs legibus moralibus etiam manet, iuxta dictum ad Rom. 3. Legem non abolemus per fidem, ſed ſtabilimus. Id in ſcholis ita dici ſolet: Etſi ſpecies huius Præcepti abrogata eſt, quia Chriſtiani ſunt liberi à cæremonijs Moſaicis, Tamen genus, quod in hoc Præcepto requiritur, & eſt morale, manet, ac propterea quod ad hoc genus attinet, id eſt, vt ſint aliqui dies ordinati ad miniſterij Eccleſiaſtici publicam adminiſtrationem, & publicos conuentus, Chriſtiani tenentur hoc Præcepto, quia Deus præcipit omnibus hominibus, vt ſuũ officium ſinguli conferant ad conſeruationem publici miniſterij, & illud non negligant aut contemnant,

temnant,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

temnant, & diebus ordinatis ab Eccleſia ad publicos conuentus Eccleſiaſticos libenter accedant, interſint illis conuentibus, audiant verbum Dei, vtantur Sacramentis, ſimul cum Eccleſia inuocent, & colant Deum.

Illuſtris demonſtratio, quòd hæc ſignificatio Sabbati generalis ſit legis naturæ, & ſic moralis ſumi poteſt ex obſeruatione conſuetudinum apud omnes gentes. Nulla gens fuit aut eſt tam barbara, quæ non habuerit & habeat aliquot dies feſtos, ordinatos ad publicos conuentus ſacrificiorum & cultuum gratia, in quibus etſi multipliciter errauerunt et errant, tamen illæ conſuetudines ex ipſa naturali ſcientia ortæ, teſtantur hanc notitiam mentibus hominis impreſſam eſſe, quòd debeant eſſe ſabbata, id eſt, certi dies deſtinati, non tantùm ad quietem à laboribus, quam natura poſtulat, ſed præcipuè ad publicum miniſteriũ, publicas congregationes Eccleſiæ, & cultus diuinos. Itaq; de recto fine & vſu Sabbati tenenda eſt doctrina vera, de qua breuiter in hoc Præcepto dicitur, Sabbatum ſanctificandum eſſe. Sanctificatio illa complectitur ſancta opera, nimirum:

I. Miniſterium verbi Dei, & Sacramenta, tanquam ſumma Dei dona magnifacere, conferre ſtudium ad ea intelligenda, or-

nanda

nanda & conſeruanda, temerè non negligere Eccleſiaſticos conuentus & congregationes, inuitare alios exemplo, vt rectius & honorificentius de publico miniſterio ſentiant.

II. Iuxta vocationem præſtare diligentiam in docendo, & omnibus officijs miniſterij Euangelici.

III. Conciones ſacras libenter audire, & reuerenter ac piè vti Sacramentis, ſimul cum Eccleſia in congregatione Deum inuocare, laudare & celebrare.

IIII. Retinere veros vſus Cæremoniarum, nec contaminare eas impijs opinionibus, aut conferre eas, vel ad quæſtum vel ad Idolatriam, contra expreſſa verba, quæ aliquoties repetuntur: Sabbatum Domini eſt, Ergo Domino eſt ſanctificandum, non Idolis, non auaritiæ, non alijs abuſibus & impietatibus.

V. Dies feſtos conferre ad publici miniſterij celebrationem. Item ad piam meditationem, & exempla, quæ inuitant alios ad pietatem.

VI. Amare, reuereri & tueri miniſtros & miniſterium Euangelij, ſicut 1. Theſſal. 5. ſcriptum eſt: Rogamus, vt agnoſcatis eos, qui laborant inter vos, & qui præſunt vobis in Domino, & admonent vos, vt habeatis illos in ſummo precio per caritatem, propter opus ſeu miniſterium illorum pacem habete cum illis.

Item,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Item, fouere ſtudia, quæ ad miniſterij conſeruationem pertinent, ac proſunt, Et ſcholas, in quibus eæ doctrinæ docentur & diſcuntur.

VII. Obedire miniſtris verbi, in rebus ad eorum miniſterium pertinentibus, ſicut dicitur ad Hebræos 13. Obedite Præpoſitis veſtris, & concedite, Ipſi enim vigilant pro animabus veſtris, tanquam rationem reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

VIII. Libenter contribuere ad miniſterij conſeruationem, & miniſtrorum nutritionem. Sicus Paulus ad Corinthios & ad Galatas præcipit, & Chriſtus dicit: Dignus eſt operarius mercede ſua.

Hæc ſunt vera opera huius Præcepti, quorum magnitudinem pios conſiderare oportet in recta meditatione verborum: Sabbatum Domini eſt. Item: Requies Sabbati ſanctificata eſt Domino, Nam ea meditatio dilucidè monſtrat verum finem Sabbati, & oſtendit ſimul, quibus operibus tertium Præceptum de Sabbato violetur, videlicet, per quæ Sabbatum non ſanctificatur Domino.

Recitabo itaq; ordinem præcipuorum peccatorum contra hoc Præceptum.

Caput

CAPVT XXI.

DE FESTIS IDOLOLATRICIS ETHNICOrum & Pontificiorum.

AD primum genus peccatorum contra tertium præceptum pertinent omnia feſta Ethnicorum, quæ non ſanctificantur Deo vero, ſed celebrantur cum magna impietate, & multis enormibus turpitudinibus Diabolo, & fictis idolis, itaq; pugnant cum his verbis: Sabbatum Domini eſt. Item, Requies Sabbati ſanctificata eſt Domino. Et cum Pontificij in ordinatione & celebratione feſtorum Idolatricorum ſequantur inſtituta & mores Ethnicorum, ideo idolatrica feſta Pontificiorum etiam ad hunc gradũ referenda ſunt. Herodotus lib. 2. deſcribit quædam feſta Ægyptiorum. Græcorum feſta Pauſanias deſcribit. Apud Romanos quatuor fuerunt genera feriarum.

Statiuæ, quæ ſtatis diebus anni, & menſium obſeruantur, Conceptiuæ, quæ in diem certum à Pontifice vel Magiſtratu concipiebantur, Imperatiuæ, quas Conſul aut Prætor,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tor, vel Pontifex Maximus pro arbitrio induxit, & Nundinariæ.

Fuerunt autem celebrationes feſtorum, apud omnes Ethnicos plenæ non ſolum ſtultis, ſed etiam impijs & immodeſtis moribus præter impia & Idolatrica ſacrificia.

Herodotus ſcribit, quod in feſto Ægyptio, quod in vrbe Bubaſto celebrabatur, plus vini conſumi ſolitum fuerit, quam reliquo anno totius tempore. Idem ſcribit, quod in alio feſto Martis ſeu matris Martis, ſolitus fuerit conuenire populus armatus fuſtibus, & ſimulachrum ex ligneo ſacello deaurato in aliud templum exportare, Sacerdotibus ſimulachri trahentibus plauſtrum, quo ſimulachrum cum ſacello vehebatur, poſtquam introductum fuit, excitatam fuiſſe cruentam pugnam inter eos, qui vota fecerant & inter templi cuſtodes, hos ab ingreſſu templi ad ſimulachrum repellentes, atq; in ea pugna multos vulneratos atq; interfectos fuiſſe.

Dionyſia ſeu Bacchanalia, fuerunt feſta turpiſſimis furoribus & helluationibus dicata, quæ Papiſtici imitantur Dominica quinquageſimæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Lupercalia apud Romanos celebrabantur menſe Februario in honorem Iunonis, Luperci è Romanis appellabantur Sacerdotes, qui nudi per ciuitatem diſcurrebant, & prægnantium mulierum manus Zona è corio capri facta verberabant, id partum iuuare exiſtimabatur. Floralia menſis Martij inſtituta fuerunt Sybilla monente, vt omnia probè deflore ſcerent. Sed alia Floralia duobus vltimis diebus Aprilis, cum prima Maij, celebrabantur, cum nephanda impudicitia, in memoriam Floræ prædiuitis meretricis, ideo quia populum Romanum hæredem fecerat.

Terminalia erant feſta ſacra Deo ſeu Ioui Termino. Cum enim Numa Romanis agros lapidibus poſitis diuiſiſſet, vt quiſq; ſuis agris quiete vti poſſet, ideo vt lapides illi ob Religionem eſſent inuiolati, attributum eſt eis numen, videlicet Iupiter ſeu Deus Terminus, cuius feſtum celebrabatur 7. Calendas Martij. Rubigalia feſta etiam à Numa inſtituta fuerunt ficto Deo, quem Rubigum vocabant, ne rubigine aut vredine ſegetes læderentur ad ſextum Calendas Maij.

Vertumnalia celebrabantur in Autumno Deo Vertumno, qui Deus Mercaturæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

& vſurarum habitus fuit, ac ſi nunc appellaretur (vmbſchlagers Gott.)

Longum eſſet omnes feſtorum Ethnicorum manifeſtas abſurditates & impietates recenſere, De quibus ex his exemplis quilibet facile iudicare poteſt, quæ ideo quoq; recitaui, vt cum eis conferantur multæ ſimiles Idolatricæ abſurditates & fatuitates in feſtis Papiſticis, quorum multa prorſus ſunt ad Ethnicorum imitationem inſtituta & accommodata. Sciendum quoq; eſt, quod omnes illi, qui dies Dominicos & feſtos, non ad pietatis exercitia, ſed tantum ad luxus libidines, voluptates, ludos & conuiuia conferunt, ſunt Ethnicis ſimiles, & contra tertium præceptum Decalogi peccant. Addam reliquos gradus peccatorum.

Secundo peccant contra hoc præceptum illi, qui contumaciter negligunt Conciones & Cæremonias publicas, id eſt, qui nunquam aut raro illis interſunt, & qui temerè ac contumaciter alios impediunt, vt interesse non poßint, vel etiam exemplo ſuo alios abducunt.

Tertio qui non vtuntur ſacroſanctis Sacramentis.

Quarto, qui contumelia afficiunt Sacramenta, eaq; vel omnino ex Eccleſia tollunt,

vel

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vel conferunt ad impios abuſus, & ad quæſtum, ſicut Miſſæ ad turpem quæſtum & impietatem collocantur apud Papiſtas.

Quinto, qui abolent miniſterium verbi, & in officijs miniſterij Euangelici ſunt negligentes.

Sexto, qui impias Cæremonias inſtituunt aut obſeruant, obſcurantes veram doctrinam, & deprauantes verum cultum Dei.

Septimo, qui contumaciter exercent operas impedientes miniſterium verbi, & cultus Dei, id eſt, ſanctificationem Sabbati.

Octauo, qui abolent miniſterium verbi, vel quia miniſtros indignè tractant, vel quia eripiunt eis victum, vel quia abolent ſtudia ad conſeruationem miniſterij vtilia, ſicut Iulianus fecit.

CAPVT XXII.

DE CONGREGATIONIBVS ECCLEſiaſticis.

Diligenter docendi ſunt homines, quod velit Deus eſſe publicas congregationes viſibilis Eccleſiæ, & quare hoc velit, & quod propter has ſeruet regimina, ciuitates & imperia, & donet mediocrem tranquillitatem, vt poſſint fieri congregationes

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Eccleſiæ. Quod velit Deus eſſe congregationes Eccleſiæ viſibilis, probatur per tertium præceptum Decalogi, Sabbata ſanctifices, Nam Deus ſic ordinauerat Sabbata & feſta, vt publica congregatio fieret, nec eſt obſcurum, ſic inſtitutam eſſe Cœnam Dominicam, vt fiat in congregatione, niſi impediat neceſsitas, ſicut ægroti & captiui, ad publicam congregationem accedere non poſſunt. Teſtimonia etiam Pſalmorum de congregatione Eccleſiæ perpetuam Dei voluntatem declarant, vt Pſalm. 22. dicitur. In medio Eccleſiæ laudabo te, in populo magno celebrabo te. Item Pſalm. 149. Laus eius in Eccleſia Sanctorum. Et talia ſunt multa dicta, cum quibus coniungenda eſt dulciſsima promiſsio, quæ nos ad amandas illas congregationes excitare debet. Matth. 18, Vbi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Hanc promiſsionem conſiderantes, dicamus cum Dauide Pſalm. 27. Vnam rem petij à Domino, hanc requiram, vt habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluptatem Domini, & viſitem templum eius. Item, Pſalm. 122. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Etſi autem noſtra inuocatio & cultus non alligantur ad certa loca: Tamen non eſt dubium quod ædificationes ararum, Tabernaculi, templi Hieroſolymitani in veteri Teſtamento, tanquam ſacra exempla nos admonere debent, vt in ſocietatibus ſint loca certa, ſeu templa ad congregationes publicas Eccleſiæ viſibilis deſtinata, ſicut Pſalm 122. dicitur. Ieruſalem eſt ædificata vt ſit ciuitas, cuius ſocietas eſt ſimul, quia illuc aſcendunt tribus Domini, vt ibi fiat teſtificatio nomini Iſraeli ad celebrandum nomen Domini.

Habuerunt Ethnici arcana conuenticula, in quibus facta ſunt multa turpia & nephanda. Sed Deus vult vocem Euangelij ſui publicè ſonare in genere humano, Matth. 5. Nemo ponit lucernam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt, & vult Deus congregationes Eccleſiaſticas eſſe honeſtas, & vult Eccleſiæ confeſſionem eſſe publicam, iuxta dictum, Matth. 10. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus. Et vult congregationes Eccleſiæ eſſe teſtimonia & vincula mutuæ deuinctionis in CHRISTO.

Ideo etiam in illa congregatione Sacramēta diſpenſantur niſi neceſſitas impediat. Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vult vt publicæ congregationes tanquã imagines admoneant nos de congregatione in vita æterna, cum Deo, & ſanctis Angelis, ad quam congregationem colliguntur omnes beati, & quæ congregatio erit æterna.

Sciamus itaq; templa ad veri Dei cultum ædificata, eſſe ſingularia ornamenta vrbium, Regionum & omnium ſocietatum, & voluntatem Dei eſſe vt in illis conueniamus, ad hos fines, videlicet, ad audiendam vocem Euangelij, ad communem inuocationem, ad gratiarum actionem & Sacramentorum vſum, Sicut in Eſaia ſcriptum eſt, & à Chriſto allegatur: Domus mea domus orationis eſt. Et Pſalm. 122. ſcriptum eſt. Illuc aſcendunt tribus Domini, vt ibi fiat teſtificatio Iſraeli ad celebrandum nomen Domini.

Hi cultus ſunt voluptates Domini, quibus libenter intereſſe debemus, ſicut Pſal. 27. admonet. Vere enim nulla comitia, nulli conuentus, quantumuis ſplendidi, etiam maximorum Cæſarum & Regum tam ſunt auguſti, & iucundi, quam ſunt conuentus Eccleſiæ in templis, ad eos fines, de quibus dictum eſt. Qui non volunt adiuuare conſeruationem talium conuentionum, gra-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

grauiter peccant contra tertium Præceptum, et attrahunt pœnas priuatas & publicas. Sicut enim propter congregationes Eccleſiæ ſeruantur imperia, regimina, vrbes & ſocietates, & datur illis pax ac tranquillitas, & reliqua bona corporalia, quemadmodum expreſſè dicitur Pſal. 122. Propter fratres meos & amicos meos loquar ſalutaria pro te, propter domum Domini Dei noſtri quæram bona tibi, Item Iere. 17. Si ſanctificaueritis diem Sabbati, ingredientur per portas ciuitatis huius Reges & Principes, & venient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Hieruſalem portantes holocauſta, id eſt, erunt tranquilla & fructifera tempora: Sic viciſſim Deus punit non tantùm priuatim, contumaces contemptores & violatores huius Præcepti, ſed cùm illi conniuent aut ſimul etiam peccant, quibus cuſtodia diſciplinæ commendata eſt, tunc quoq; publicas pœnas infligit, ſicut Cap. 17. Hiere. etiam dicitur: Si non audieritis me, vt ſanctificetis diem Sabbati, ſuccendam ignem in portis Hieruſalem, & deuorabit domos, & non extinguetur. Et Nehemias cap. 13. videns calcantes torcularia Sabbato, inquit: Quæ eſt hæc res mala, quam facitis, & prophanatis diem Sabbati? nunquid non hæc fecerunt patres noſtri? & adduxit Deus noſter

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſuper nos omne malum hoc, & ſuper ciuitatem hanc.

Etſi autem, vt dixi, cæremoniæ Iudaici Sabbati ſunt nobis abrogatæ, tamen diſciplina pertinens ad legem moralem non eſt abrogata, videlicet vt Sabbatum ſanctificetur Domino. Itaq; iudicemus dicta & exempla de pœnis violati Sabbati omnibus temporibus pertinere ad eos, qui contumaciter & petulanter contemptu miniſterij Euangelici, & congregationum Eccleſiaſticarum Sabbata prophanant, vel ocio ignauo, vel compotationibus, vel alijs operibus, quibus & ſe ſine neceſſitate impediunt, & alijs ſunt cauſa ſcandalorum.

Cùm verò abeſt contumacia & petulantia, ſed dilectio et neceßitas aliquem impediunt, vt congregationibus Eccleſiæ non poßit intereſſe, & operas poſtulant, tunc valere debent regulæ, quibus Chriſtus et ſe et ſuos diſcipulos ſabbatis facientes operas excuſat. Nec fingantur labyrinthi quæſtionum de neceßitate, ſed pia mens in ſua ſimplicitate ipſa ſit iudex.

Mater non ex petulantia aut contemptu manens die Dominica apud ægrotum infantem, nō idcirco condemnanda eſt, etſi ſcrupuloſè de tali neceßitate aliqui diſputant.

Matth.

Matth. 12. cùm Phariſæi accuſarent diſcipulos Chriſti, quòd ſabbato ſpicas vellerent, reſpondet Chriſtus: Si ſciretis, quid ſit, Miſericordiam volo, & non ſacrificium, nunquam condemnaſſetis innocentes. Et eodem Capite ſemetipſum contra Phariſæos defendens, tradit hanc regulam: Licet ſabbatis benefacere. Quam regulam exemplis ex communi conſuetudine adductis & ibi & alijs in locis comprobat. Communis enim & recepta apud Iudæos erat opinio, non violari ſanctificationem Sabbati, ſi animal ſoluerent, & ad aquam ducerent, aut in foueam delapſum extraherent.

Talia exempla, cùm ſine repræhenſione citet Chriſtus, debemus nos quoq; ea, ad declarationem huius Præcepti, vnà cum regulis Chriſti accommodare: Machabæi rectè fecerunt, quòd concluſerunt, ſi iterum impetus ab hoſtibus fieret ſabbato, quòd pugnare vellent. Sic magiſtratus, patresfamilias, aut alij pij ſæpe præoccupantur neceſſarijs officijs, quibus impediuntur ſine contumacia, petulantia & contemptu, Sed ſimul etiam hoc ſciri debet, officia illa dilectionis & neceſſitatis diſpenſationem, non abrogationem legis, habere. Sicut communiter de diſpenſationibus dicitur: Diſpenſatio non ſit legis deſtructio.

Quòd

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quòd autem aliqui propter Pauli dictum ad Coloſſ. 2: Nemo vos iudicet in parte diei feſti, neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, prorſus volunt aboleri Sabbata & feſta, ſtulta ſuperſtitio eſt. Loquitur ibi Paulus de libertate Chriſtiana, quæ non deſtruit ordinem obedientiæ in moralibus, ſed liberat credentes à ſeruitute legis ad meritum iuſtificationis, & vitæ æternæ, & liberat eos à maledictione legis, etiamſi agnoſcunt ſe legem non ſeruaſſe, & liberat eos à forenſibus & cæremonialibus legis Moſaicæ, non ſoluit obedientiam, nec laxat frena inobedientiæ, contumaciæ & petulantiæ. Et quidem, quòd allegata ſententia Pauli loquatur expreſſè de Iudaica cæremoniali feſtorum & Sabbatorum obſeruatione, id additio Antitheſis clarè oſtendit, nimirum quæ fuerunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti. Nemini autem ignotum eſt, vmbræ appellationem de Iudaicis cæremonijs intelligi, quarum ſignificationem impleuit Chriſtus veniens in carnem, & eis finem impoſuit.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XXIIII.

CONSERVATIONEM MINISTERII *Euangelici adiuuandam eſſe.*

DEus inſtituit miniſterium Euangelij in Eccleſia, & vt illud conſeruetur, ideo omnibus temporibus dat operarios, & miniſtros, qui Eccleſiam doceant, & miniſterio Eccleſiaſticō fungantur.

Patres ante Moſen ædificauerunt altaria, ad quæ Eccleſia congregata eſt ad auditionem verbi Dei, inuocationem & ſacrificia. Moiſes iuſſu Domini ædificauit tabernaculum, & populus liberaliter ac promptiſſima voluntate contribuit ſumptus ad ædificationem neceſſarios. Salomon mandato Dei Hieroſolymitarum templum ædificauit, ad cuius conſeruationem Iudæi ſinguli quotannis didrachma contulerunt, atq; certa tribus Leuitarum fuit deſtinata ad miniſterium, præter Prophetas, qui ſingulari vocatione ad docendum miſſi ſunt. Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus elegit ad miniſterium Apoſtolos, et vſq; ad finem mundi ſedens ad dextram Patris, mittit Eccleſiæ miniſtros, quos ſuis donis facit idoneos ad miniſterij Euangelici adminiſtrationem, & Eccleſiæ ædificationem.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

De hac conſeruatione miniſterij ſæpe cogitandum eſt, vt ſciamus eam conſeruationem non fieri conſilijs aut viribus humanis, ſed ab ipſo Deo, atq́ illud ſcientes oremus indeſinenter Deum, vt extrudat operarios in meſſem Eccleſiæ, & pro hoc beneficio gratias Deo agamus, & eam gratitudinem noſtris officijs & benignitate erga miniſterium declaremus. In veteri teſtamento non fuit Leuitis data certa pars terræ, ſicut cæteris tribubus, ſed habitationes eorum per alias tribus diſtributæ fuerunt, & ordinatus fuit eis victus de ſacrificijs, decimis, & alijs oblationibus, quia fuit mandatum, Deut. 16. ne quis in conſpectu Dei vacuus appareret.

Etſi autem ordinationes Iudaicæ in ſpecie ad nos non pertinent, tamen genus doctrinæ & exempli pertinet ad nos quoq́, videlicet, quòd vnuſquiſq́ debeat adiuuare miniſterij conſeruationem, & miniſtrorum ſuſtentationē. Quia vt Chriſtus dicit Matth. 12. Dignus eſt operarius mercede ſua, & Paulus dicit 1. Corinth. 9. Dominum ſic ordinaſſe, vt hi, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, & idcirco ad Galatas 6. grauiſſimum præceptum tradit: Communicet qui catechizatur ſermone ei, qui ſe catechizat in

omnibu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

omnibus bonis, ne erretis, Deus non irridetur. Eſtq; operæprecium conſiderare argumenta, quibus idem Apoſtolus 1. ad Corinthios 9. vtitur, vt demonſtret, Eccleſiæ miniſtris deberi ab Eccleſia δίδακτρα ſeu ſtipendia.

Primum argumentum ſumptum eſt à militibus: Nemo militat ſtipendijs ſuis.

II. A vinitoribus: Qui vineam plantat, edit etiam de fructibus vineæ.

III. A paſtoribus: Paſtor manducat de lacte gregis.

IIII. A bobus triturantibus: Scriptum eſt, inquit, in lege Moſi, Non alligabis os boui trituranti, Nunquid de bobus cura eſt Deo? Nonne propter nos vtiq; ſcripta ſunt? quoniam debet in ſpe qui arat, arare, & qui triturat in ſpe percipiendi fructus.

V. Ab Agricolis: Æquum eſt, vt qui arat & ſeminat, etiam fiat particeps fructuum pro labore: Miniſtri ſeminant ſpirituale ſemen Euangelij, Ergo æquum eſt, vt viciſſim quoq; de corporalibus bonis mercedem laboris accipiant.

VI. Ab ordinatione diuina: In Lege ordinatio Dei eſt, vt qui in ſacrario operantur, ex ho-

ex hoſtijs edant, & qui altari ſeruiunt, cum altari participent. Ita & Dominus ordinauit, vt illi, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Omnia hæc argumenta ex loco communi dicti Chriſti Matth. 12, oriuntur: Dignus eſt operarius mercede ſua. Diligenter etiam notetur argumentum collationis, quod obiter alijs inſertum eſt: Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos, hoc eſt, Si Idolorum ſacerdotes habent ſua ſtipendia & reditus, de quibus viuunt, cur non potius ſacerdotibus & miniſtris veri Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti dantur ſtipendia? Huius argumenti accommodatio eſt illuſtris & vtilis: Sub Papatu opulentiſsima ſtipendia & reditus dātur Diaboli ſacerdotibus, & vix quiſquam eſt tam pauper, qui non aliquid conferat ſupra ordinarias & abundantes diuitias: Sed miniſtris Euangelij nō ſolùm nihil datur, verùm vnuſquiſq; etiam inuidet eis, & quantum poteſt, detrahit ea, quæ ſunt olim deſtinata & data ad Eccleſiaſtica munia, & quæ alioqui à ſeruis Diaboli, & ventris, ad Dei ignominiam et hominum perditionem conſumerentur. Obſeruetur itaq; hoc dictum Pauli: Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos? Cum hoc dicto conſentit exprobratio in Epiſtola 2. ad Co-

ad Corinth. Cap. 11. *Suſtinetis, ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem vos cædit.*

De pœnis, quibus Deus vlciſcitur miniſterij Eccleſiaſtici & Sacerdotum ſuorum neglectionem, ſcribitur Aggæi 1. *Hic populus dicit, nondum venit tempus, vt ædificetur domus Domini, & factum eſt verbum Domini per Prophetam Aggæum, Sed veſtrum tempus venit, vt habitetis in domibus tabulis exornatis. Hæc autem domus manet deſolata, nunc vero ſic dicit Dominus Zebaoth, attendite quid fiat vobis, ſeminatis multum & parum colligitis, comeditis & non ſaturamini, bibitis, & non inebriamini, veſtitis vos & non poteſtis calefieri, & qui meretur mercedem, reponit eam in loculos perforatos, ſperatis multum, & ecce fit parum, & etiamſi in domum veſtram intuleritis, tamen diſſlabo illud. Quare hoc fit, dicit Dominus Zebaoth? Quia domus mea iacet deſolata, & quiſq; feſtinat ad commoda domus ſuæ, idcirco cœlum continuit ſuper vos rorem & terra germen ſuum, & ego vocaui ariditatem ſuper terram, ſuper montes, ſuper frumentum, muſtum, oleum, & ſuper omne quod profert terra, & ſuper homines, & ſuper peccora, & ſuper vni-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

uerſum laborem manuum. Et Malachi. 3. An vobis iuſtum videtur, quod homo fraudem facit Deo, quemadmodum vos mihi fraudem facitis, & dicitis, quomodo fraudem facimus tibi? decimis & primitijs, Idcirco maledicti eſtis, vt omnia euaneſcant ſub manibus veſtris, quia omnes fraudem mihi facitis. Adducite, integram decimationem in horrea mea, vt ſit cibus in domo mea, & probate me per hoc, dicit Dominus Zebaoth, ſi non aperuero feneſtras cœli, & effudero inde benedictionem abunde, & increpabo coram vobis depaſtorem, ne perdat fructus terræ, & ne ſit vobis vitis infœcunda in agro, vt beatos vos dicant omnes gentes dicit Dominus Zebaoth.

CAPVT XXV.

DE ETHNICORVM EXERCITIIS IN *Feſtis.*

HAbuerunt Ethnici quoq; aliquos Sacerdotes publicos, qualis fuit Heſiodus ſacerdos Muſarum in Helicone, qui non tantum ſacrificarunt, ſed quorum officium quoq;

quoq́ fuit, doctrinam Ethicam, Phyſicam, ac in primis Aſtrologicam tradere, ſicut Heſiodi opera teſtantur. Et ex Plinio conſtat, vetuſtatem habuiſſe etiam alium librum Aſtrologicum Heſiodi præter illum, qui nunc extat: Itaq́ in conuentibus feſtiuis, Sacerdotes ſoliti ſunt partē eius doctrinæ, vel ex proprijs vel ex aliorum, vt Pythagoræ, Phocylidis, Theognidis, Homeri & ſimilium ſcriptis, populo prælegere. Sic enim de Solone ſcribitur, quod ſcripta Homeri in libros diſtinxerit, & legibus inſtituerit, vt ordine ſinguli libri in diebus feſtis publicè legerentur. Sunt etiam actæ Tragœdiæ ad doctrinam Ethicam accommodatæ & recitatæ hiſtoriæ. Et poſtea voluptatis gratia exhibiti ſunt ludi publici, & ſpectacula. Apud Romanos Pontifex Maximus reliquis Sacerdotibus ſeu Pontificibus minoribus præerat, cuius munus fuit res ſacras, vel vt dicebant diuinas, hoc eſt, Cæremonias Romanæ religionis tueri & interpretari. Et curare, vt ordinatis temporibus feſta celebrarentur, & ritè peragerentur ſacrificia, & ne peregrini ritus receptis Cæremonijs miſcerentur.

Ex his exemplis poteſt iudicari, de veterum Ethnicorum conſilio & inſtituto. Sed quia hæc tota ordinatio tum feſtorum, tum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sacerdotum apud Ethnicos fuit Idolatrica, Ideo Diabolus varijs modis ſub hoc prætextu religioſo luſit. Inſtituti ſunt certi ordines Sacerdotũ vtriuſq; ſexus, ſicut ſub Papatu ſunt ordines Monachorum & Monacharũ, pleriq; ex ſacerdotibus Ethnicis fuerunt Magi habentes cõmercia cum Diabolis, à quibus expiſcabantur reſponſa ad quaſcunq; quæſtiones, eaq; pro oraculis diuinis reddebant interrogantibus & multa alia tetra peccata in illis ordinibus Ethnicis perpetrata ſunt. Pleraq; etiam feſta tantum fuerant ordinata ad helluationes & crudelia & turpia ſpectacula, & ad ſceleratam licentiam nefandarum libidinum, & aliorum ſcelerum, ſicut Bacchanalia, quorum inſanam & barbaricam impietatem multi inter Chriſtianos turpiter imitantur.

Tales inſanos furores etiam aliqui ſapientes Ethnici repræhenderunt. Extat apud Liuium lib. 4. Decad. 4. ſplendida oratio Marci Catonis contra Bacchanalia, dicit conuentus Bacchi clandeſtinos pugnare cum veteribus legibus, cum honeſtate, & cum bono Reipublicæ, quia in illis multi afficiuntur ignominia, ſtruuntur inſidiæ puellis, matronis honeſtis, & bonis ciuibus, imo ipſi Reipublicæ, & fiunt multa enormia vitia. Atq; notum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſt, Euripidem inſignem Tragœdiam Baccharum ad repræhenſionem Bacchanaliorum ſcripſiſſe. Eſt ea Tragœdia digna lectione. Cadmus Tyrannus & Tireſias Sacerdos, ac Bacchæ celebrant feſtum noui Dei Bacchi, ridiculis veſtibus, & furioſis diſcurſationibus, clamoribus & geſtibus. Pentheus nepos Cadmi ex filia, rediens in ipſo feſto domum ex peregrinatione, grauiter eos furores improbat. & bacchantes duriter repræhendit, Sed tandem à furentibus Bacchis ille bonus iuuenis Pentheus dilaniatur, illudq́; præmium ſuæ honeſtæ admonitionis & obiurgationis accipit. Nos vero agamus gratias Deo, quod in hoc præcepto tertio, docet nos verum vſum Sabbatorum, & oremus indeſinenter, vt ipſe ſanctificationem Sabbatorum per ſuum ſanctum Spiritum, in nobis confirmet, & conſeruet, noſq́; ab Ethnicis, imo Diabolicis, Idolomaniis, ſuperſtitionibus & furoribus Papiſtarum cuſtodiat, ad ſui nominis gloriam & noſtram ſalutem, Amen.

CAPVT XXVI.
& vltimum.

DE ORDINE PARTIVM PIETATIS.

 SIcut

SIcut Iudæi tenebant hanc opinionem, quod ſummus cultus Dei eſſet obſeruare externos ritus Sacrificiorum, & aliarum Cæremoniarum: Ita multi ſub Papatu etiam ſentiunt, ſummam religionis, & pietatis eſſe, celebrare & audire Miſſas, dicere certum numerum precum, ne quidem intellectarum, ornare ſtatuas, obſeruare diſcrimina ciborum, vti certis formis veſtitus, & alijs externis Cæremonijs. Tales ineptas opiniones, non ſolum ſacra ſcriptura in multis locis grauiter repræhendit, & damnat. Sed etiam propria cuiuſq; conſcientia iudicat Deum aliam pietatem & cultum ab hominibus poſtulare, quàm ſolam laruam externarum Cæremoniarum, & quidem non eſt dubium multos eſſe ſapientes inter Papiſtas, qui eam perſuaſionem Monachorum ſciunt eſſe falſam. Imo etiam in Philoſophorum ſcriptis occurrunt aliquando dicta, quæ oſtendunt quoſdam ex ſapientibus Ethnicis aliquo modo ita ſenſiſſe, quod religio ac pietas ad Deum, magis in mente, & affectibus cordis, vnde oriuntur bonæ actiones ad Deum, & ad homines, quam tantum in externa obſeruatione & pompa rituum, conſiſtat; Sic enim Plato dicit: Deus non honoratur geſtibus, ſed virtute. Et Cato.

Si Deus eſt animus, nobis vt carmina dicunt,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hic tibi præcipue ſit pura mente colendus.

Et Ouidius in Epiſtolis:

Non boue mactato cœleſtia numina gaudent,
Sed quæ præſtanda eſt, & ſine teſte fide.

Liuius: Religiones piè magis quàm magnificè coli debent. Perſius Satyra 2. deridet ſumptuoſas Cæremonias eorum, qui ab omni pietatis & iuſticiæ ſtudio ſunt alieni.

Dicite Pontifices in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine puppæ.
Quin damus id ſuperis de magna quod dare lance
Non poßit magni Meſſalæ lippa propago,
Compoſitũ ius, faſq́, animi ſanctoſq́, receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.

Hæc etſi ſapienter in Philoſophia dicuntur: Tamen quia poſtea fingunt Philoſophi obedientiam virtutum Philoſophicarum cum externis cultibus eſſe totam ac veram religionem & pietatem: Ideo error tam in perſuaſione Papiſtica, quam in opinione Philoſophorum monſtrandus eſt ex regulis certis & immutabilibus. Iohan. 4. Spiritus eſt Deus, & qui adorant ipſum, Spiritu ac veritate oportet adorare. Ad Hebræos 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Item, 1. Pet. 2. Offerentes hoſtias Spirituales placentes Deo per Ieſum Chriſtum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Docent hæ regulæ in omni cultu Dei debere prælucere fidem accenſam à Spiritu ſancto, quæ complectitur noticiam Dei cum fiducia Mediatoris Ieſu Chriſti. Sine hac fide nullus cultus placet Deo, imo ſine hac fide nullum opus, aut nulla Cæremonia quantumuis ſplendida, & pompoſa, eſt cultus Dei.

Itaq́; in ordine pietatis primum locum obtinet fides, à qua omnis cultus Dei, & omne bonum opus incipit.

Secundus locus eſt bonæ conſcientiæ, quæ eſt fidei indiuidua comes, Sicut Paulus dicit ad Timotheum: Milita bonam militiam, ſeruans fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragium fecerunt. Manifeſtum autem eſt nominari in ſcriptura abominationes, eorum ſacrificia & cultus, qui perſeuerant in peccatis contra conſcientiam in vtraq́; tabula, Sicut Prouer. 15. dicitur. Victimæ impiorum abominationes ſunt. Et Chriſtus inquit: Matth. 5. Vade prius reconciliare fratri tuo, & sunc veniens offer munus tuum.

Tertio ſequantur Cæremoniæ cum vero intellectu, non Idolatricæ aut ſuperſtitioſæ. Hæc annotatio de ordine partium pietatis, ſeu religionis, monſtrat rectum iudicium de multis controuerſijs. Et pertinet huc

dictum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dictum Oſeæ 6. Miſericordiam volo, non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quàm holocauſta. Item dictum Chriſti Matth. 5. Si offers munus tuum ante altare, et ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque illic munus tuum ante altare, & abiens prius, reconcilieris fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Item Matth. 23. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia decimatis mentam & anethum & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt, legis iudicium & miſericordiam & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.

FINIS LIBRI SECUNDI Ethicorum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

LIBER TERTIUS DOCTRINAE MORALIS SECUNDAE TABULAE DECALOGI.

CAPUT PRIMUM.

DE SUMMA PRAECEPTORUM TABULAE *ſecundæ, & de dicto Chriſti Matth. 22. Secundum Præceptum eſt ſimile primo.*

CHriſtus interrogatus à doctore Legis, quodnam eſſet mandatum magnum in Lege? reſpondit ſapientiſſimè de Summa Legis compræhenſæ duabus ſententijs ſeu mandatis, quæ extant Deut. 6. & Leuit. 19. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, hoc eſt primum & magnum mandatum. Secundum autem eſt ſimile huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Sicut itaq; prima tabula dilectionem Dei poſtulat, ita ſecunda tabula requirit dilectionem proximi, & dilectio reliquas virtutes ſeu

opera

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

opera dilectionis complectitur, ſicut Paulus prolixè docet ad Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi hoc, vt inuicem diligatis, nam qui diligit alterum, legem impleuit. Siquidem illa: Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud præceptum, in hoc ſermone ſummatim compræhenditur, nempe: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, Dilectio proximo malum non operatur, conſummatio legis itaq́ eſt dilectio. Et 2. ad Corin. 13 Charitas patiens eſt, benigna eſt, Charitas non inuidet, Charitas non eſt procax, non inflammatur, non eſt faſtidioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet de iniuſticia, ſed congaudet veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.

Sed videtur eſſe παράδοξον, quòd Chriſtus inquit, ſecundum Præceptum de dilectione proximi eſſe ſimile præcepto primo de dilectione Dei. Non eſt παράδοξον, ſi rectè intelligatur intentio Chriſti, & ipſa collatio ſimilitudinis. Opponit Chriſtus hanc reſponſionem Phariſaicæ opinioni, quòd putabant poſſe negligi dilectionem proximi, & cæremonias ac oblationes multo potiores eſſe, imò multi committebant adulteria, furta, fraudes, in-

iurias,

iurias, & alia ſcelera, & tamen volebant omnia compenſare ſacrificijs, ſicut adhuc eſt opinio Papiſtarum de Miſſa. Ideo docet Chriſtus hac reſponſione, quòd præceptum de dilectione proximi tam non ſit negligendum, ſicut non eſt negligendum præceptum de dilectione Dei, quemadmodum 1. Iohan. 4. ſcriptum eſt: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt, Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere? & hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

Sic itaq; intelligatur hæc collatio ſeu ſimilitudo: Secundum eſt ſimile primo, videlicet, quia ſimilis eſt vtriuſq; obligatio, eſt enim vnus vtriuſq; legislator Deus, qui ſimiliter poſtulat vtriuſq; tabulæ obedientiam, imò vult vtramq; obedientiam eſſe coniunctam, neq; vnam ſine altera accipit, quemadmodum dictum Iohannis admonet.

Deinde ſecundum præceptum eſt ſimile primo, quia obedientia ſecundæ tabulæ cùm ſit in vera fide, ſimiliter eſt cultus Dei, ſicut obedientia primæ tabulæ, adeo, vt cæremoniæ operibus charitatis in ſecunda tabula debeant cedere, iuxta dictum Oſeæ: Miſericordiam volo, non ſacrificium.

Tertiò,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Tertio, Secundum præceptum eſt ſimile primo, quia obedientia ſecundæ tabulæ ſemper includit dilectionem Dei in prima tabula, ſicut Lutherus admonet hac repetitione in ſingulis præceptis: Debemus Deum timere & diligere.

Quartò, Secundum præceptum ſimile eſt primo, quia ſicut prima tabula non tantùm concionatur de externis operibus & geſtibus, ſed requirit dilectionem in anima & corde, ita quoq; ſecunda tabula cum externa obedientia membrorum etiam obedientiam internam in anima & corde requirit, ſimiliter etiam damnat internam inobedientiam cum externa, ſicut prima tabula.

Quintò, Secundum præceptum ſimile eſt primo obligatione ſeu pœna æternæ condemnationis, niſi fiat remiſſio propter Chriſtum. Ad has partes collationis accommodanda eſt explicatio Chriſti Matth. 5. Ego dico vobis, quòd, quiſquis iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio &c. Item Iohannis dictum, 1. Iohan. 3. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Omnis qui fratrem ſuum odit, homicida eſt, & ſcitis, quòd omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem.

Poſtremò conſideretur, quòd etiam ipſa naturalis noticia ſeu ratio aliquo modo

intelligit,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

intelligit, debere eſſe coniunctas virtutes, pietatem ad Deum, & virtutum officia ad homines. Ideo Ethici omnibus moralibus præceptis de officijs virtutum erga homines præponunt præceptum de veneratione Dei. Et Cicero 2. libro de Nat: Deorum inquit: Pietate erga Deum ſublata, fides etiam ac ſocietas generis humani, & vna excellentiſſima virtus iuſticia tollatur, neceſſe eſt.

CAPVT SECVNDVM.

DE QVARTO PRÆCEPTO.

Qvarti præcepti verba ſunt: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt benè ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram.

In ſocietate humana ordo inter perſonas neceſſarius eſt, vt aliæ ſint ſuperiores ſeu imperantes, aliæ inferiores ſeu obtemperantes. Sine hoc ordine nulla ſocietas inter homines poteſt eſſe diuturna. Itaq; Deus non tantùm in ipſa generatione ordinis fundamentum poſuit, ſed etiam ſingulari lege naturæ impreſ-

ſa, &

ſa, & in promulgatione Decalogi repetita, hunc ordinem ſanciuit, & officia, quæ in eo ſunt neceſſaria, præſcripſit ac mandauit. Ita enim de hoc Præcepto eſt ſentiendum, quòd non tantùm de obligatione inter parentes & liberos loquatur, ſed quòd omnes gradus iuſtæ dominationis, & ſubiectionis, inter homines complectatur, quorum graduum & fons & imago eſt ordo inter parentes & liberos, in imperio paterno ſeu œconomico. Sicut enim ſe habent parentes ad liberos, & viciſsim liberi ad parentes, ita in quolibet iuſto imperio, ſuperior erga inferiorem, & inferior viciſsim erga ſuperiorem ſe habet, de qua collatione dicitur communi prouerbio: Quod pater eſt in domo, hoc princeps eſt in ciuitate. Et Xenophon inquit: Bonus princeps nihil differt à bono patre.

Primò itaq; ſciamus, parentum appellatione contineri in hoc Præcepto omnes ſuperiores in ordine iuſtorum imperiorum, quos Deus & Leges alijs præeſſe volunt, & illis regendi poteſtatem attribuunt, vt in paterno & œconomico imperio ſunt parentes, patres & matresfamilias, & qui parentum ſunt loco, tutores & pædagogi, in imperio politico Magiſtratus,

Reges,

Reges, Principes, Conſules, Iudices, & illi, qui ſunt loco magiſtratuum ſuperiorum, vt eorum præfecti & vicarij. Atq; quamuis in Eccleſia non eſt ordinatum dominium, quale eſt in politijs, iuxta dictum Chriſti: Reges gentium dominantur, vos autem non ſic: Tamen quia in Eccleſia etiam eſt ordo perſonarum conſtitutus, vt alij miniſterio Eccleſiaſtico, & officio docendi fungantur, alij ſunt auditores, ideo hoc præceptum etiam de illo ordine intelligatur, ſicut dicitur 1. ad Timoth. 5. Qui benè præſunt Presbyteri, duplici honore digni ſunt. Et ad Hebræos 13. Obedite Præpoſitis veſtris.

Secundò, rectè intelligamus honorandi mandatum. Exiſtimant multi tantùm obligari hoc mandato inferiores, ſuperiores autem nulla obligatione huius mandati tangi. ſed relinqui eis licentiam pro ſuo arbitrio, vtendi autoritate & poteſtate. Ea eſt falſa perſuaſio, nam in mandato honorandi duplex eſt reſpectus, vnus ad ordinationem Dei, ſicut Petrus præcipit, propter Deum obediendum eſſe, et propter hanc ordinationem etiam diſcolis hunc honorē præſtandū eſſe, 1. Pet. 3. Alter reſpectus eſt ad virtutes & officia ſuperiorum, quemadmodum enim de amore inquit Poeta: Vt ameris, amabilis eſto: Ita etiam de

honore

qui hac lege præcipitur rectè dici poteſt, ſignificationem ineſſe relatiuam ſeu reciprocam quæ parentes cum liberis, & ſuperiores cum inferioribus mutuo officiorum debito deuincit: *Vt* honorentur parentes à liberis, Magiſtratus à ſubditis, præceptores à Scholaſticis, paſtores à plebe, cogitent ipſi quod debeant eſſe honorabiles, hoc eſt, ita præſint vt honore ſint digni, ſicut de presbyteris dicit Paulus. Ipſe itaq; ordo requirit, vt huius præcepti explicatio ab officijs ſuperiorum inchoetur, & poſt de officijs inferiorum dicatur.

CAPVT III.

DE PATERNA ET MATERNA DIGNITATE, & Parentum officijs erga liberos.

APud Spartanos lex fuit, vt qui tres filios genuiſſet, ab excubijs liber eſſet, qui vero quinq; genuiſſet, ab omnibus publicis oneribus immunitatem haberet. Ita apud multas gentes inſigne decus fuit eſſe patrem aut matrem, propterea quod iudicabantur parentes magnum beneficium præſtitiſſe communi ſocietati generatione ſobolis, & ſterilitas non procul à probro abfuit, ſicut etiam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Iudaicis mulieribus ſterilitatem grauem fuiſſe conſtat. Verè autem nos Chriſtiani ſic exiſtimare debemus, quod in legitimo coniugio patrem aut matrem eſſe rationalis creaturæ, eximia ſit dignitas, tum quia ipſa procreatio multiplicat & conſeruat genus & ſocietatem humanam, & finis generationis eſt, vt ex genere humano colligatur filio Deo Ieſu Chriſto ſancta Catholica Eccleſia, per mortem ipſius redempta, & à Spiritu ſancto per verbum & Sacramenta regenerata & ſanctificata, vt ſit templum & habitatio Dei, ac ſpirituale corpus, ac ſponſa Filij Dei, adoptata in ipſo ad hæreditatem vitæ cœleſtis & æternæ: Tum etiam quia in lege Dei, ſecundus locus à Deo parentibus attributus eſt. Sicut enim à ſemetipſo Deus primam tabulam incipit, ita ſecundam à parentibus orditur. De hac dignitate non ſolum liberi procreati, ſed etiam ipſi parentes ſæpè cogitare debent, vt & finem generationis conſiderent, ideoq́ ſemper Deum autorē omnis benedictionis implorent, & non ſint ſimiles animalibus brutis, quæ ſine inuocatione Dei, & ſine cogitatione de cauſa finali generant. Vtq́ cum genuerunt etiam de pia & bona educatione ac inſtitutiōe eorum, quos procrearunt ſint ſolliciti, vt ſoboles genita auxiliante Domino fiat vtilis humanæ ſocietati, vel ad

œconomica vel publica officia, & in primis vt inſeratur ſocietati veræ Eccleſiæ, & in ea ad agnitionem Dei, & filij eius Ieſu Chriſti, pietatiſq́ amorē & cultum educetur, vt appareat ſe non Diabolo, ſed Deo ſobolem genuiſſe. Ordine itaq́ de officijs bonorum parentum dicam.

CAPVT IIII.

DE PARENTVM PIORVM OFFIcijs.

PArentes à generatione appellationem habent. Eſt autem generatio Dei benedictio, cuius inſtrumenta ſeu media tantum ſunt parentes, ſicut in Geneſi ſcriptum eſt. Benedixit eis Deus, dicens, Creſcite & multiplicamini. Et Pſalm. 127. dicitur, Filios hæreditatem ſeu donum Dei eſſe.

Primum itaq́ parentes & ſint pij & generationem magnificiant, eiq́ in timore & inuocatione Dei ſeruiant, iuxta generale præceptum de omnibus actionibus Chriſtianorum ad Coloſſ. 3. Omnia quæ facitis verbo aut facto, in nomine Domini Ieſu facite, gratias agentes Deo & patri per ipſum.

Hoc primum eſt officium bonorum parentum: debent eſſe pij, ne ipſorum impietas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

puniatur in ſemine, & ſicut alias actiones, ità etiam generationem ſuam diſcernere debent à generatione brutorum, illaq́; reuerenter vti iuxta Dei ordinationem, & voluntatem. Vt enim pietas ad omnia vtilis eſt, & deprecatio iuſtorum quæ fit in fide multum valet, ita non dubium eſt, propter pietatem & inuocationem parentum, ſæpè dari felices generationes, & viciſſim impietatem parentum & omiſſionem inuocationis, non minimam ſæpè cauſam eſſe generationis infelicis. Vtrunq́; autem expreſſè dicitur in lege, & alijs ſcripturæ ſententijs, & quod parentum pietas liberis proſit ad huius vitæ, gloriam & felicitatem, & quod impietas & ſcelera parentum in liberos redundent, tum ad ignominiam, tum ad pœnas huius vitæ. Sic enim Deus inquit in lege. Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia, his qui diligũt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Et Syra. cap. 10. inquit. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Dominum, Semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini. Item, De patre impio queruntur filij, quoniam propter illum ſunt in obprobrio, Pſal. 112. Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis

datis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

datis eius valdè delectatur, Potens in terra erit Semen eius, generatio rectorum benedicetur. Deut. 28. Maledictus fructus ventris tui. Filij tui, & filiæ tuæ tradentur alteri populo videntibus oculis tuis, augebit Dominus plagas tuas, & plagas ſeminis tui.

Atq́ cum his ſententijs diuini verbi conſentit obſeruatio exemplorum in hiſtorijs, & quotidiana experientia, quæ obſeruatio oſtendit peccata parentum ſæpiſsime in liberis & nepotibus puniri, ſicut expreſsè inquit Dominus ad Salomonem, 3. Reg. 11. quod propter ipſius idolatriam velit maximam partem regni à Filio ipſius transferre ad ſeruum. Sic Pauſanias aſſerit poſteritatem Philippi regis Macedonis in tantas incidiſſe calamitates, propter ipſius crebra periuria. Apud Euripidem in Hippolyto dicit Diana. Dij malos cum liberis & domo perdent. Et in eadem Tragœdia Theſeus miſerabili oratione conquerens de ſuis malis inquit.

Heu heu miſeros miſeros dolores,
Vnde ex longinquo refero
Fortunam hanc, propter errata
Alicuius ex maioribus meis.

Et Hippolytus ibidem ſic dicit.
Maiorum ex quibus natus ſum,

Malum terminatur in me, neq; cunctatur,
Et venit ad me, qui non ſum reus iſtorum malorum.

Verſiculus Græcus memoria dignus eſt.
Εὐσεβέων παίδεσσι, τὰ λώϊα, δυσσεβέων δ' οὔ.

Secundo parentes ſint φιλόστοργοι *erga liberos, hoc eſt, ament ſuos liberos vera dilectione. Eſt autem* στοργὴ *omnibus animantibus à natura tributa erga ea, quæ procreata ſunt. Eam itaq; ſi parentes abijciunt ipſis animalibus brutis ſunt deteriores & crudeliores. Non ſolum autem* στοργὴν *naturalem exuunt, qui fœtus aut liberos genitos necant, vt Medea, ſed etiam qui liberos non amant, non curant, eiſq; alimenta, defenſionem & educationem non præbent & non ſunt induſtrij, vt liberis, cum Deo & bona conſcientia, ſeruatum & conquiſitum patrimonium relinquant: Sicut multi parentes ſunt tam* ἄστοργοι, *qui magis catulos quam liberos ſuos amant & curant, & quaſi dedita opera omnia conſumunt & abliguriunt, vt liberos ſuos ad paupertatē & inopiam redigant. Ea* ἀστοργία *eſt atrox crudelitas, quæ omniū beſtiarum immanitatem ſuperat, & eſt tetrius furtum, quam ſacrilegiū, quia omnia quæ iſti parentes* ἄστοργοι *tam turpiter conſumunt & diſperdunt, ea proprijs*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſuis liberis furantur, quibus cum Deo & bona conſcientia theſaurizare debent, vt inquit Paulus 2. ad Cor. 12. Parentes debent theſaurizare filijs. Et Plutarchus optimè præcipit, parentes debere ſollicitos eſſe, ne ſua culpa liberis paupertatem, non aliter quam grauem & difficilem morbum relinquant.

Tertiò ad στοργὴν & officium parentum pertinet bona educatio liberorum, de qua eleganter dicit Baſilius. Sicut agricolæ diligentia plantarum qualitates mutant, ita liberalis inſtitutio vicioſos animorum affectus corrigit. Et Plato. Educatio & diſciplina bona naturas bonas efficiunt, & bonæ naturæ tali diſciplina aſſuefactæ fiunt præſtantiores. Educationis vocabulum non tantum alimenta & nutritionem complectitur, ſed præcipuè intelligendũ eſt de pia, honeſta & liberali inſtitutione, ſicut Apoſtolus præcipit ad Epheſ. 6. Vos patres educate filios in diſciplina & correptione Domini. Et Syracides cap. 7. Filij tibi ſunt, erudi illos, & curua illos à pueritia illorum, filiæ tibi ſunt, ſerua corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem ad illas. Et cap. 30. Qui diligit Filium ſuum aſſiduat illi flagella, vt lætetur in nouiſſimo ſuo, & non palpet proximorum oſtia, qui docet Filium

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

*ſuum laudabitur in eo, & in medio domeſti-
corum in illo gloriabitur. Sciant itaq́; parentes
non eſſe ipſis liberum inſtitutionem & corre-
ptionem liberorum negligere, ſed ipſis eam cu-
ram et diligentiam ſeriò mandatam eſſe, quam
qui omittunt, aut negligunt, hi & à Deo de ea
neglectione rationem debent reddere, & mox
etiam pœnas eius negligentiæ ſentiunt, ſicut
eadem 30. cap. comminatur Syracides: Equus
indomitus euadit durus, & filius remiſſus eua-
det præceps. Lacta filium tuum, & pauentem
te faciet, lude cum eo, & contriſtabit te. Ne
corrrideas illi, ne doleas. Non des illi poteſta-
tem in iuuentute, & ne deſpicias cogitatus il-
lius, curua ceruicem eius in iuuentute, & tun-
de latera eius dum infans eſt, ne fortè induret,
& non credat tibi, & erit tibi dolor animi, do-
ce filium tuum, & operare in illo, ne inturpitu-
dinem illius offendas. Apoſtolus in ſententia
de educatione liberorũ, diuidit eã in duas par-
tes, nimirum in diſciplinam ſeu educationem.
& correptionem, Germanicè,* In leren vnd
ſtraffen. *Diſciplinæ ſeu eruditionis appellatio-
ne complectitur doctrinarum & artiũ bonarũ
honeſtarum & vtilium genera, quæ diſciplina
ab ipſo fonte omnis doctrinæ & omnis erudi-
tionis & ſapientiæ, ſcilicet à cognitione Dei
& filij eius Ieſu Chriſti, & pietatis doctrina*

incho-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

inchoari debet. Correctio & admonitiones & caſtigationes in gubernatione morum ac vita ſignificat, & cùm ea correptio debeat ex dilectione proficiſci, & ad eum finem dirigi, vt liberi in officio contineantur, ideo carere debet acerba immanitate, & crudelitate, qua liberorum animi non retinentur in officio, ſed potius irritantur ad odium parentum, & omnis honeſtæ educationis. Ideo inquit Paulus: Vos patres videte, ne ad iracundiam incitetis filios veſtros. Et Salomon dicit: Ne ſis leo in domo tua, id eſt, pater non debet eſſe crudelis erga ſuos liberos & familiam.

Quartò, Ad bonam educationem pertinet, vt ſicut in Eccleſia Paſtores debent eſſe typi fidelium, non ſolùm in verbo, ſed etiam in conuerſatione & omnibus virtutibus pietatis. 1. ad Timoth. 4: Ita ipſi quoq; parentes ſint liberis ſuis imagines, & exempla pietatis ac virtutum, in quæ exempla quotidie intueantur liberi, eaq; imitentur. Sicut etiam apud Ethnicum Poetam Virgilium Aeneas ad Aſcanium filium inquit:

Diſce puer virtutem ex me, verumq; laborem.

Caueant parentes, ne verbis aut factis ſcandalum ponant liberis ſuis, quia ſcriptum eſt: Væ homini, per quem venit ſcandalum. Item: Si quis ſcandalizauerit vnum de puſil-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

lis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt mola aſinaria ſuſpendatur de collo eius, & demergatur in profundum maris, videte, ne contemnatis vnum ex puſillis illis, dico enim vobis, quòd angeli eorum vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.

Quintò, Cùm parentes ipſi totum officium educationis perficere non poſſint, ideo ad eorum officium & curam etiam pertinet, vt liberos præceptoribus ſcholaſticis erudiendos, vel honeſtis artificibus inſtituendos tradant, vt in iuuentute diſcant doctrinas & artes vtiles, tùm ad commune bonum, vel in Eccleſia, vel in Rebuſpub. & communi ſocietate hominum, ſicut ad commune bonum procreati ſunt liberi, tùm etiam ad honeſtam rationem quærendi victum, & ſubſidia vitæ, ne propter inopiam ad malas artes animum adiungant: Raró enim parentum bona tam ſunt ampla, vt ex ſolo patrimonio ſinguli liberi honeſtè viuere, & familiam alere poſſint: Etſi quando ſint tam ampla, tamen & ſunt caduca, ac multis damnis obnoxia, quibus etiam ditiſſimi ad paupertatem rediguntur, ſicut diues rex Dionyſius ad tantam paupertatem deuenit, vt ſcholaſtica opera ſe alere cogeretur. Artem autem quæuis terra alit, & locuple-

tum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tum theſaurum ſecum portat, qui artem bonam ſecum portat, quemadmodum Philoſophus cùm interrogaretur, cur ex incendio nihil exportaret, ſicut vicini facerent? reſpondit: Omnia mea mecum porto, ſignificans doctrinam ſuum, theſaurum, eſſe. Atq́ notum eſt germanicum prouerbium, tùm de doctrinis, tùm de opificijs honeſtis & vtilibus: Ein Kunſt hefft ein gülden Boddem / Seu: Bona ars auri fodina eſt. Ideoq́ Solon ſapientiſſimus Athenienſium legislator admonens parentes, vt curarent filios doceri in iuuentute artes bonas & vtiles, hanc legem tulit, filios non debere alimenta patri, à quo nullam artem didiciſſent. Quæ lex etſi videtur dura eſſe, tamen honeſtè & ſapienter admonet parentes de ſuo officio, quod lege & obligatione naturali debent liberis.

Sexto, Parentum muneris eſt, vt liberos, quos in timore & correptione Domini educauerunt, benè honeſteq́ elocent. Cùm autem de hac parte officij parentum in ſexto Præcepto dicendum ſit, ideo nunc admonitionem de ſcholis addam.

Caput

CAPVT QVINTVM.

DE SCHOLIS.

PRæceptum de eruditione liberorum ſæpe repetitur in ſcriptura, Deut. 6. *Erunt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, et narrabis ea filijs tuis.* Deu. 11. *Ponite hæc verba mea in cordibus veſtris, & in animis veſtris, docete filios veſtros, vt ea meditentur, vt multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum.* Ephe. 6. *Patres educate filios in diſciplina & correptione Domini.* Atq; 1. Timoth. 5. extat grauiſsima ſententia de cura boni patrisfamilias: *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.* Vt autem inter domeſticos primum & præcipuum locum à parentibus liberi obtinent, ita etiam rectè hæc ſententia Pauli de illis parentibus intelligitur, qui curam de liberorum ſuorum educatione & honeſta inſtitutione abijciunt, ea negligentia non tantùm reprehenſione, ſed etiam publica animaduerſione digna eſſet. Si enim Reipub. intereſt, vt quis rebus ſuis rectè vtatur, ne propter priuatorum luxuriam Reſpub. detrimentum patiatur, et ſi ſocietati intereſt, ne quis alat ferocia & indomita animalia, à quibus pericula & damna metuenda ſunt,

ſunt,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſunt, quanto magis tùm Eccleſiæ, tùm Reipub. intereſſe exiſtimabimus, vt quis liberos ſuos ad communem ſocietatem natos, quemadmodum etiam Stoici rectè dixerunt: benè educet ad commune bonum, & per ſuam negligentiam non alat domi ſuæ, tanquam viperas aut alia animalia noxia & indomita, communes peſtes & calamitates Eccleſiæ & Rerumpublicarum, hoc eſt, tales liberos, à quibus ſint & publica & priuata pericula ac damna metuenda. Sicut enim verè dicitur, Virum bonum eſſe commune bonum, Ita etiam viciſſim verè dicitur, quòd vir malus, indomitus & ferox ſit commune malum, tanquam monſtrum ſeu belua indomita. Eſt enim hoſtis communis pacis & tranquillitatis, & alijs hominibus non aliter quàm beſtia ſæua, & venenata, formidabilis. Sumus omnes ſoliciti & curioſi in educandis & rectè curandis pecudibus, quæ domi noſtræ natæ ſunt, ſimiliter in curandis teneris arboribus & plantis: Sunt autem liberi noſtri multo præſtantiores omnibus pecudibus, & ſunt plantulæ paradiſi Dei, vix itaq; dici poteſt, quantopere deteſtanda ſit impia & inhumana eorum parentum negligentia, qui has præſtantiſſimas creaturas in terra, ac has plantulas Eccleſiæ & cœleſtis Paradiſi adeo contemnunt & floccifaciunt, vt nulla cura bonæ edu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

næ educationis afficiantur. Cogitent itaq́ parentes de hoc dicto Matth. 18. Videte ne contemnatis vnum ex puſillis iſtis, dico enim vobis, quòd angeli eorum vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.

Sed rectè ſe excuſatos pleriq́ exiſtimant, ſi aut propriam inſcitiam, aut alias occupationes prætendere poßint. Deploranda magis quàm accipienda eſt talis excuſatio. Si parentes tam ſunt rudes, vt nec ſimplicem Catechiſmi doctrinam liberos docere, neq́ inter virtutes & vicia interq́ ea, quæ ſunt honeſta & inhoneſta, decora & indecora, diſcernere queant, enimuero talis excuſatio eſt grauiſsima ipſorum accuſatio: Et de occupationibus quod prætenditur, non ſolùm ſtolidum, ſed impium quoq́ eſt. Vt enim in tota re familiari nullus eſt præſtantior theſaurus, quàm ſunt liberi, ita inter omnes occupationes ea debet eſſe prima, vt liberi rectè curentur. Veruntamen ne hæc excuſatio ignauorum parentum noceat liberis, ideo in communitatibus ſcholæ inſtituuntur, in quibus docentur tùm prima elementa pietatis, quæ à parentibus diſcere, & quaſi cum ipſo materno lacte imbibere pueri debebant, tùm etiam alias doctrinas & artes, quas parentes eos docere haud poſſunt.

Sic

Sic itaq; exiſtimandum eſt, quòd ſemper non tantùm in populo Dei, ſed etiam in omnib. alijs benè conſtitutis Rebuſpub. ſcholæ ad eruditionem iuuentutis ordinatæ fuerunt, quemadmodum Plato rectè dicit, quòd ea cura, vt ſint ſcholæ, in quibus iuuentus rectè inſtituatur, ad officium Magiſtratus boni pertineat.

Patriarchæ & Prophetæ habuerunt diſcipulos, quos vel domi vel in ſcholis publicis erudierunt. Hi filij Prophetarum vocabantur, ſicut 4. Reg. 4. de diſcipulis Eliæ & Eliſei ſcriptum eſt, quadraginta viros de filijs Prophetarum ſecutos Eliam & Eliſeum ad Iordanem, vt raptum Eliæ aſpicerent. Et quia eo in loco illi diſcipuli viri nominantur, idcirco apparet, quòd non tantùm pro pueris ſcholas habuerint, ſed etiam pro adultis, quales ſunt ſcholaſtici Academiarum. Sæpe etiam Synagogarum fit mentio, quæ fuerunt ſcholæ.

In hiſtorijs Ethnicorum ſæpe recenſentur, qui aut literas aut artes docuerunt, vt Orpheus, Linus, Pythagoras, eiusq; diſcipulus Epicharmus Siculus, & multi alij. Athenienſes hanc laudem in hiſtorijs adepti ſunt, quòd Atticarum ſcholarum prima fit mentio.

Socratem habuiſſe ſcholam conſtat, ſed nomen non recitatur.

Plutarchus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Plutarchus narrat, quòd aliquando habuerit obuium Xenophontem Grylli filium: Cumq́; videret adoleſcentem præclaræ indolis eſſe, porrecto baculo iuſſit eum ſtare, interrogauit itaq́; eum, vbinam conficerentur & venderentur variæ merces, ad id cùm promptè reſpondiſſet adoleſcens, iterum ille quæſiuit, vbi homines fierent boni? Reſpondit Xenophon, ſe id neſcire. Me igitur ſequere, inquit Socrates, vt hoc diſcas, ſicq́; eum recepit inter diſcipulos.

Plato Socratis diſcipulus ſcholam inſtituit in villa paterna, in qua natus fuit, non procul à mœnibus Athenarum: In ea docuit vſq́; ad 81. ætatis annum, vocauitq́; Academiam, quam appellationem honoris & memoriæ ergo publicæ ſcholæ retinent. Mortuus eſt autem Plato anno mundi 3620, ante natum Chriſtum anno 343. In Academia ſucceſſit ei Speuſippus, & Hipparchus Piſiſtrati filius Academiam exornauit, ingenti ac ſplendido muro cinctam, vnde prouerbium de magnifico ædificio in vſum venit: Hipparchi ædificium.

Ariſtoteles Platonis diſcipulus in alia ſchola docuit Athenis, quæ Lyceum appellata fuit. Habuit etiam aliam ſcholam Nympheum in Macedonia, quam ei ædificauit rex Philippus, apud oppidũ Miezam, vbi Alexandrum

drum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

drum Magnum Philippi filium inſtituit. Vtriuſq; coætaneus fuit Iſocrates, de quo ſcribit Pauſanias, quod cum 98. annos vixiſſet, nunquam diſcipulos habere deſijt, Scholam autem ipſius non nominat, ſed narrat eum amore libertatis ſpontaneam mortem appetijſſe, poſtquam nuncium acceperat de pugna ad Cheroneam, in qua Philippus pater Alexandri, Rex Macedonum Athenienſes & Bæotios vicit anno mundi 3627.

Etſi autem ad exemplum Athenienſium, etiam aliæ Scholæ in alijs locis ſunt conſtitutæ, vt Romæ, vbi Profeſſores Grammatices, Dialectices, artis Oratoriæ Philoſophiæ, & Iuris habuerunt auditoria in Capitolio. Alexandriæ Thæſis in Silicia, Byzantij in Thrazia, tamen non obſcurum eſt, quod Attici vſq; ad Chriſti tempora, & diu poſtea laudem præſtantiſſimæ Scholæ retinuerint. Siquidem Romani ſuam iuuentutem Athenas, tanquam ad emporium artium, eruditionis & ſapientiæ miſerunt, nec reperias facilè vllum ex Romanis inſigniter doctum fuiſſe, qui non Athenis operam ſtudijs dederit.

Poſt Apoſtolorum tempora ſub Imperatore Commodo circa annum 180. floruit Schola Alexandrina, in qua fuit magna ſtudioſorum frequentia, & interpres doctrinæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Propheticæ et Apoſtolicæ Pantænus, atq; ipſius & collega, & ſucceſſor Clemens. De Pantæno ſcribitur, quod cum ex Philoſopho ad fidem Chriſtianam conuerſus fuit, Scholam Chriſtianam primus aperuerit, hoc eſt, quod lectiones Theologicas in Schola Alexandrina primus inceperit. Inde ea conſuetudo lectionum theologicarum etiam ad alias Scholas eſt translata, vtpote Antiochenam, in qua Malchion, qui ſe Samoſateno oppoſuit, Græcas literas & Theologiam docuit, Cæſarienſem, Laodiceam, Byzantinam ſeu Conſtantinopolitanam, in qua ſimul cum Theologia, etiam aliæ artes & diſciplinæ diligenter traditæ ſunt, & fuit ea longo tempore cuſtos doctrinæ Iuris. Item Bononienſem & Pariſienſem, quam Carolus Magnus conſtituit circa annum Chriſti 790. eiq; præfecit Alcuinum Præceptorem ſuum, Claudium Britannum, Iohannem Scotum, qui poſtea Ticinum miſſus eſt, Rabanum qui factus eſt Abbas Fuldenſis, & deinde Epiſcopus Moguntinus, omnes hi venerabilis Bedæ AngloSaxonis diſcipuli fuerunt.

Hunc Scholarum Catalogum vſq; ad Carolum Magnum ſcire prodeſt, nam à Caroli Magni temporibus hiſtoriæ de Collegijs & Monaſterijs, quæ fuerunt Scholæ, & de alijs Aca-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Academijs notiores ſunt. Etſi autem vulgus indoctum non intelligit quanta ſit dignitas & vtilitas ordinis Scholaſtici, atq; Scholaſticorum officiorum, tamen homines ſapientes ſemper ſic iudicarunt, officinas Scholarum ad iuuentutis inſtitutionem deſtinatas, vt in illis formetur iuuentus ad vtilitatem Eccleſiæ, rerumpub. & vitæ communis, ſuo quidem loco, neq; vtilitate, neq; dignitate ſummis & ſplendidiſsimis officiorum gradibus inferiores eſſe. Ideoq; Præceptores Scholaſtici ſemper à ſapientibus in honore habiti ſunt. Homerus Achillem laudat, quod Phœnici Præceptori dimidium regni & honoris obtulerit. Philippus Macedo Præceptorem Alexandri Filij Ariſtotelem in tanto habuit precio, vt ſæpè ſibi eam felicitatem gratulatus fuerit, quod filium eo tempore genuiſſet, quo Ariſtoteles viueret. Et Alexander poſt patris Philippi, & Magiſtri Ariſtotelis mortem interrogatus, vtrum magis deſideraret, reſpondiſſe fertur, Magiſtrum: Pater enim, inquit, vt eſſem, at Ariſtoteles, vt præclarè inſtitutus eſſem, autor fuit. Extat verſus memoria dignus in veteris & Ludimagiſtri Epicharmi Epitaphio:

Pueris dixit vtilia, ergo ei magna gratia debetur.

Multo autem magis decet nos Chri-

 ſtia-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſtianos de noſtris Præceptoribus, qui verè vtilia dicunt pueris, ſic ſentire & iudicare, quod ſcilicet, & magnus honor, & magna gratia ipſis debeatur, & quidem ſimul conſiderare debemus, ſingularẽ diuinæ ſapientiæ ordinationem & beneficium eſſe Scholas, in quibus homines eruditi vna cum doctrina religionis, & pietatis etiam tradunt iuuentuti cognitionem linguarum, & earum artium, quæ ad formandum intellectum, ad iudicium, & ad doctrinæ cœleſtis conſeruationem, atq́ propagationem, & ad veram conſiderationem operum Dei in creaturis, & ad honeſtam vitæ rationem, bonamq́ gubernationem ſunt vtiles.

Nec longa diſputatione opus eſt, vt refutentur calumniæ eorum, qui clamant, Doctoribus Eccleſiæ artium ſcientiam non eſſe neceſſariam, ideoq́ Scholas inutiles eſſe, propterea quod intellectus, & interpretatio ſcripturæ donum Dei ſit, & Spiritus ſanctus ad miniſterij functionem faciat idoneos. Namq́ non vno modo Deus dona ſua impertit, neq́ vno modo operatur Spiritus ſanctus. Apoſtolis ſingulari miraculo donum linguarum & Prophetiæ, ſine ſtudio Scholaſtico cœlitus datum eſt. Nobis tale miraculum non contingit, & tamen nos quoq́ donum linguarum &

inter-

interpretationis à Deo accipimus in Eccleſia, & nos quoq; Spiritus ſanctus ad miniſterium docendi idoneos efficit, ſed hæc dona nobis alio modo tanquam in officina Spiritus ſancti, ſic enim Chriſtianorum Scholas rectè nominari non dubito, conferuntur.

Et magnam Scholarum laudem eſſe non dubitemus, quod Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus tanti fecit ſcholaſtica exercitia, vt cum alijs, Synagogas frequentauerit, imo etiam prælegendi ſeu docendi officio in Synagogis functus ſit, ſicut expreſſè inquit Lucas cap. 4. *Venit Ieſus Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbatorum in Synogogam, & ſurrexit vt legeret, & traditus eſt illi liber Eſaiæ Prophetæ*, Pro his itaq; diuinis officinis Scholarū, neceſſarijs & vtilibus Eccleſiæ, & Rebuſpub. & communi vitæ hominum, ſimus Deo grati, & eas ſinguli reuerenter amemus & foueamus. Magiſtratus ſciant ad ipſorum officium pertinere, vt has officinas pietatis, virtutum & doctrinarum ad Eccleſiarum & rerumpublicarum vtilitatem conſtituant, defendant & conſeruent.

Præceptores cogitent Deum ab ipſis requirere, vt in his diuinis officinis præſtent

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Deo, Eccleſiæ, Rebuſpub. & communi hominum ſocietati fidem, curam & ſedulitatem tradendi veram doctrinam pietatis, & veras ſententias in artibus, ſine ſophiſtica & corruptelis, atq; regēdi ſtudia, vitam ac mores ſcholaſticorum. Et diſcipuli ſeu Scholaſtici, hoc ſibi certò perſuadeant, ſe Deo gratum cultum, & Eccleſiæ, rebuſq; publicis, ac communi hominum pietati vtiles labores, & officia facere, ſi in hiſce officinis, cum aſsiduo diſcendi ſtudio coniungant vitæ honeſtatem, modeſtiam & pietatem: Quod qui non faciunt, illi non ſolum ſunt Scholarum peſtes, ſed etiam hoſtes Eccleſiæ & Rerumpub. communiſq; hominum ſocietatis.

CAPVT VI.

DE MAGISTRATIBVS.

SVb quarto præcepto etiam continetur ordo regiminis politici, ſeu ciuilis, in quo ordine ita diſtinguuntur perſonæ, vt alij ſint, qui imperio regant ſocietates humanas, alij qui ſint imperio ſubiecti. Hi ſubditi, illi vero magiſtratus communi nomine appellantur. Inter hos ſimilis eſt deuinctio per quartum præceptum, ſancita à Deo, qualis eſt inter parentes & li-

& liberos, in qua obligatione cum vnuſquiſq; officium ſuum & nouit, & rectè facit, ea quidem pulcherrima eſt imperij forma.

Primo autem loco de Magiſtratuum officijs, in quibus ſe ita gerere debent, vt honore ſint digni, dicendum eſt.

Magiſtratus commune nomen eſt eorum, qui hominum ſocietates imperio & legibus regunt, & hoc nomine appellantur, quia ſocietatum ſunt magiſtri, hoc eſt, rectores ſeu gubernatores. Neq; vna, ſed plures in diuerſis regiminum formis Monarchia, Ariſtocratia, Democratia, & regimine mixto, ſunt magiſtratuum ſpecies. Alij Cæſares ſeu Imperatores nuncupantur, alij Reges, Duces, Principes, Comites, Præfecti, Conſules, Senatores, Iudices, Prætores, quorum differentiæ & ordines ex ipſa conſuetudine & vſu in qualibet regione aut ciuitate, melius quam ex prolixis deſcriptionibus cognoſcuntur, & quidem cuilibet in ea politia, in qua viuit, noti eſſe debent. Eſt autem Magiſtratus perſona à Deo ordinata ad conſeruationem diſciplinæ externæ, iuſticiæ & pacis, in ſocietate hominum, iuxta vtramq; tabulam Decalogi, & alias bonas, honeſtas, & vtiles leges, non pugnantes cum Decalogo, & armata gladio ad defenſionem bonorum & pœnam malorum.

Hæc definitio cum ex fundamentis verbi Dei ſumpta ſit, non obſcurè docet hominem Chriſtianum, cum bona conſcientia ad Deum, Magiſtratus officium per legitimam vocationem accipere & eo fungi poſſe, ſicut ſancti reges, Dauid, Aſſa, Ioſaphat, Ezechias & ſimiles officio regio functi ſunt. Nemo enim ſanus inficias ibit, ordinationes Dei ſanctas, & officij à Deo mandati vſum eſſe pium, cum fit rectè. Vt autem quiſq; Magiſtratu ſuo inter homines rectè fungatur, ideo admonitiones quaſdam ſemper in conſpectu habere, & apud animum aßidua meditatione perpendere debet.

Primo & ante omnia Magiſtratus in ſuo quiſq; gradu, & ordine, originem ſuæ excellentiæ, præ alijs hominibus euſdem pietatis, perpendat. Quæ admonitio ſapienti conſilio à veteribus Regum ac Principum titulis inſerta eſt. Scribitur Imperator, aut Rex, aut Princeps Dei gratia, quia omnis præcellentia maieſtatis, authoritatis & poteſtatis à Deo ordinata, & Imperatori, Regi, Principi, aut alijs quibuſcunque Magiſtratibus attributa eſt. Sic itaque cogitet Imperator, Rex, aut Princeps: ſe Dei gratia & ordinatione excellere inter ſuos ſubditos.

Sic

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sic cogitet Conſul, ſe Dei ordinatione excellere inter ciues. Sic etiam ruſticorum præfectus paganus, qui exiſtimatur infimus inter Magiſtratus gradus eſſe, cogitet ſe Dei ordinatione excellere inter ruſticos. Hoc Paulus admonet, cum dicit, non eſſe poteſtatem, niſi à Domino, Ad hanc admonitionem pertinet ille inſignis titulus, quem Deus Pſal. 82. Regibus, Principibus, Conſulibus, Iudicibus tribuit: Ego dixi Dij eſtis, hoc eſt, Ego vos in illa maieſtate & præcellentia collocaui, vt diuina ordinatione & officio inter homines antecellatis, & ſitis conſpicui ac honorabiles.

Iudæi Samuelis tempore, poſtulatione Regis grauiter offendebant Dominum, vt ipſis Regem daret in furore ſuo, quemadmodum inquit Oſeeæ 13. Attamen Saulis electio & in officio regio præcellentia & autoritas fuit diuina ordinatio. Sicut Samuel ad populum inquit: Videtis quem elegit Dominus, cui nemo ex omnibus ſimilis eſt, 1. Reg. 10. Ad quid verò hæc cogitatio Magiſtratibus vtilis eſt? Valdè eſt vtilis, non tantùm ad reprimendam inſolentiam & ſuperbiam, quæ plærunq; præcellentiæ comes eſt, & eſt in omni gubernatione pernicioſa: Sed etiam ad officiorum rectam adminiſtrationem in timore Domini. Cogi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tans enim ſeriò ſe Dei gratia & ordinatione frui præcellentia inter homines, & ſungi imperio & officio, is non poteſt non etiam ſimul cogitare, quòd ei, à quo præcellentiam & imperium accepit, rationem adminiſtrationis reddere, ideoq; ipſi reuerenter & in timore obedire ac ſeruire debeat. Sicut Pſal. 2. dicitur: Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, Seruite Domino in timore.

Secundò, Humana ſocietas non eſt ſimilis gregi pecudum. Itaq; cogitet Magiſtratus, ſe non eſſe armentarium, cui tantùm alimentorum cura, & ne alter alterum violenter lædat, commiſſa ſit, ſed ſicut principalis finis humanæ ſocietatis eſt collectio & ædificatio Eccleſiæ, quemadmodum Pſal. 102. ſcriptum eſt: In conueniendo populos in vnum, & Reges vt ſeruiant Deo, Et Pſal. 122. Hieruſalem eſt ædificata, vt ſit ciuitas, in qua conueniatur, quo aſcendant tribus Domini ad prædicandum populo Iſrael, & ad gratias agendum nomini Domini: Ita ſciant Magiſtratus principaliter ad officium ipſorum pertinere, vt, quod Eſaias dicit, ſint Eccleſiæ nutritores, Sunt autem nutritores Eccleſiæ, qui Eccleſiæ ſemen, quod eſt verbum Dei, eiuſq; prædicatores fouent, idolatrias & blaſphemias prohibent,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hibent & Eccleſiæ hoſpitia præbent. Quod officium à Magiſtratibus requirit Deus per vocem Eſaiæ capite 49. Reges erunt nutritores tui, & reginæ nutrices. Item Pſal. 2. Oſculamini Filium. Pſal. 23. Attollite portas Principes veſtras, & introibit Rex gloriæ.

Tertiò, Cùm omnis ordinatio officiorum fiat ad certas leges, Ideo ſciant Magiſtratus, quòd ipſorum vita & officium non ſit à legibus liberum & immune. Vult enim Deus, vt & ipſi Magiſtratus ſint legi obedientes, & ſint in externa diſciplina cuſtodes legis, & quidem non tantùm ſecundæ tabulæ, ſed etiam primæ. Ideo Deut 17. præcipitur, vt Rex ſedens in ſolio habeat deſcriptum librum legis. Et Ioſuam ſic inſtituit Deus Ioſ. 1. Confortare & eſto robuſtus, vt cuſtodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moſes ſeruus meus, ne declines ab ea ad dextram neq; ſiniſtram. Vt intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus & noctibus, vt cuſtodias & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

Sic

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sic etiam Philoſophus Ariſtoteles ſapienter inquit: ἄρχων ἐϛὶ φύλαξ τȢ̃ νόμȢ. Magiſtratus eſt cuſtos legis, ſcilicet, obedientia, exemplo & imperio. Nam qui Magiſtratibus perſuadent, quòd obedientia erga leges ſit bonum priuatum, hoc eſt, virtus priuatorum hominum, ſed ipſos nullo legum freno teneri, Sicut de Tyrannis dicitur apud Senecam: Reges quò lubet eunt, illi pernicioſi adulatores & Sycophantæ ſunt. Itaq; execranda eſt vox impudiciſſimæ mulieris Iuliæ ad filium Caracallam Imperatorem: Quod libet, licet. An neſcis Imperatorem leges dare, non accipere? Honeſtiſſima autem eſt oratio Imperatoris Theodoſij in Codice: Digna, inquit, vox eſt maieſtate regnantis, legibus alligatum ſe principem profiteri.

Imperij autem, in quo Magiſtratus cuſtos eſſe legis debet, quatuor ſunt partes.

Prima, vt ſonet vocem Legis ſeu Decalogi. Intelligatur autem Decalogi appellatione vniuerſa lex naturæ. Vult enim Deus primas normas & regulas omnium legum, & vniuerſæ gubernationis eſſe has leges, quarum ſummam inenarrabili ſapientia in Decalogo complexus eſt, quem vult rectè intelligi. Et de hac norma inquit Prouerb. 8. Per me

Reges

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Reges regnant, & Principes iuſta decernunt. Item Ioſuæ 2. Ne declines ab ea, ſcilicet lege, ad dextram vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta quæ agis. Item: Tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

Secunda, Vt Magiſtratus ſit executor legum Decalogi, in punienda eorum violatione, poteſtate & vi corporali, quia vult Deus in pœnis oſtendere iudicium ſuum, & cùm velit regi hominum vitam per Magiſtratus, armauit eos gladio, hoc eſt, poteſtate puniendi malos. Sicut in Geneſi dicitur cap. 9. Quicunq; effuderit humanum ſanguinem, per hominem fundetur ſanguis ipſius. Et ad Roman. 13. Principes ſunt terrori malis, ſi malum feceris, time. Non enim ſine cauſa geſtat gladium. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malè agit. Et de ſeueritate puniendi expreſſè ſcriptum eſt Deut. 19. Non miſereberis eius, & auferes malum.

Tertia, Vt Magiſtratus addat aliquas leges Decalogo, ſeu legibus naturæ de ciuilibus negocijs, quæ additiones debent eſſe determinationes certarum circumſtantiarum, adiunctæ communibus noticijs naturalibus. Vt noticia naturalis eſt, latrones, fures, & ſimiles malos puniendos eſſe, ſed modum pœnæ de-

termi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

terminat lex à Magiſtratu addita. Talem poteſtatem condendi nouas leges habent politici Magiſtratus. Sed tantum de ciuilibus negocijs, ac quidem ita, ne condant leges cùm Decalogo, vel lege naturæ, hoc eſt, cum ipſo fundamento omnium legum pugnantes. Sicut Spartani legem habebant, licere cum alterius coniuge conſuetudinem habere, ſi vir permitteret. Tales conſtitutiones pugnantes cum lege Dei, & cum lege naturæ, non ſunt dignæ honeſta appellatione legis, propterea quòd cum ipſo fundamento omnium honeſtarum legum pugnant. Multo minus, debent Magiſtratus condere dogmata in Eccleſia, aut legibus ſuis, ſeu edictis, ſeu mandatis inſtituere idolatricos cultus, ſicut fecit Nabuchodonoſor, & nunc quoq; Papiſtici Magiſtratus faciunt.

Quarta, Vt Magiſtratus ſuarum legum etiam ſit executor in pœnis, quæ habere debent ſuos gradus, ſicut ſunt gradus delictorum. Nam immanitas eſt, non ſeruare modum in pœnis, quæ immanitas in legibus Draconis fuit reprehenſa. Dixerunt enim eas ſanguine humano ſcriptas eſſe.

Caput

CAPVT VII.

DE PRÆCIPVIS BONI MAGISTRATVS virtutibus, & primò de ſapientia.

QVi in Magiſtratu ſunt, duplicem perſonam gerunt, priuatam & publicam, Illam quidem quia & homines ſunt, & Chriſtiani, alijs hominibus ſimiles, hanc verò, quia officium Magiſtratus ſupra alios homines ſuſtinent, quare à Philoſophis Heroes, Semidei, & in ſcriptura Dij aliquando appellantur. Priuatam perſonam ornant priuatæ virtutes bonæ cõſcientiæ, iuxta dictamen rectæ rationis & legis diuinæ. Publicam perſonam ornant virtutes heroicæ ad officij publici adminiſtrationem pertinentes, quæ etſi ſunt etiam legibus naturæ ac Decalogo comprehenſæ, tamen ſingularib. præceptis tam in ſacra ſcriptura quàm in Philoſophorum doctrina præſcribũtur. Et de illis Eſa. 32. dicitur: Princeps ea, quæ digna ſunt principe, cogitabit. Suntq́ illæ heroicæ virtutes ſingularia dona Dei, quod non tantùm ſcriptura docet, ſed etiam Philoſophi aliquo modo intellexerunt, ſicut rectè dictum eſt, Nullum eſſe eximium hominem, neq́ vllam eximiam virtutem, ſine afflatu diuino.

Sciat

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sciat autem Chriſtianus Magiſtratus aliarum virtutum, quæ ad bonam gubernationem ſunt neceſſariæ, fontem eſſe ſapientiam, quam Philoſophi rectè quidem definiunt eſſe diuinarum & humanarum rerum ſcientiam: Sed definitionem ignari veri Dei non rectè intelligunt: Nam ſine Dei cognitione, fide, & timore nulla eſt vera ſapientia, ſicut ſcriptum eſt Prouerb. 1. & 9. Initium ſapientiæ timor Domini. Et Pſal. 119. inquit Dauid: Sapientiorem me feciſti inimicis meis præcepto tuo, teſtimonia tua ſunt meditatio mea. Plus intelligo quàm ſenes, quia mandata tua cuſtodio. Vocamus itaq; in hac doctrina ſapientiam, virtutem Spiritus ſancti, in pio gubernatore, quæ omnes cogitationes, conſilia & actiones regit cognitione Dei & voluntatis ipſius, fiducia in Deum, et timore Dei, ad Dei gloriam, & publicæ ſocietatis omniumq; ſubditorum, veram vtilitatem & bonum.

Hæc ſapientia in bonis gubernatoribus, ſingulare & eximium donum Dei eſt. Itaq; à Deo inuocatione vera peti debet, quemadmodum de Salomone ſcriptum eſt 3. Reg. 3. Cùm Rex factus eſſet, apparuit ei Dominus nocte, iubens vt quod vellet, rogaret. Ipſe verò conſiderans quàm eſſet impar adminiſtrationi regiæ, ſapientiam à Domino rogauit, vt diſcer-

nere

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nere inter bonum & malum, atq; commiſſum populum rectè regere poſſet. Placuit hæc Salomonis petitio Domino, donauitq́; ei ſapientiam admirabilem, & ad ſapientiam etiam addidit alia præclara dona, diuitias maximas, & gloriam illuſtriſſimam.

Extat ſimilis oratio Salomonis in lib. Sapient. Cap. 9. quæ procul dubio à Spiritu ſancto omnibus gubernatoribus præſcripta eſt, vt eam in quotidiana inuocatione dicant. Etſi enim multi exiſtimant ſatis eſſe ad bonam gubernationem adferre ſapientiam ciuilem, quæ eſt ingeniorum ſolertia, cognitio humanarum doctrinarum, legum & hiſtoriarum, vſus longus & experientia, vel tales adhibere ad conſilia, qui hac ſapientia ciuili ſunt inſtructi. Tamen ſi quis rectè & rem ipſam, & hiſtorias, & experientiam conſiderat, is fateri cogitur, eſſe quidem magnum bonæ gubernationis momentum in gubernatorijs & conſiliariorum ingenijs, doctrina, vſu, experientia poſitum: Sed tum demum gubernationem optimam eſſe, cum hæc, de qua diſſero, ſapientia Deum in vera inuocatione & timore agnoſcens, Deo fidens & ad Dei voluntatem omnia dirigens in conſilijs & actionibus tanquam rectrix prælucet, ſicut ad Ioſuam dicitur: Tunc diriges viam tu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

am & intelliges eam. Et Dauid inquit: Teſtimonia tua ſunt conſiliarij mei. Veriſsima hæc eſſe teſtantur multi magni errores eorum, qui ſapientiſsimi ſunt habiti in hiſtoriarum & experientiæ exemplis, ex quibus hæc dicta nata ſunt: Optima cogitata ſæpe peſsime cadunt. Plautus inquit, Centum doctorum hominum ſententias vincit vna fortuna Dea. Æſchylus dicit, ἁμαρτάνει καὶ σόφου σοφώτερος, *id eſt, errat etiam is, qui ſapiente ſapientior eſt, Nimirum ſi abſq; Dei cognitione, timore & fiducia eſt ſapiens. Tales fuerunt errores Alcibiadis, Themiſtoclis, Demoſthenis, Pompeij, Ciceronis, & multorum ſimilium, qui cum ſibi perſuaderent, quod optimè Rebuſpub, conſulerent, magnis & ſe malis, & Reſpub. pernicioſis bellis, periculoſiſq; mutationibus implicuerunt. Eſt enim mens humana multò cæcior & imbecillior, quam vt omnes caſus, qui in rebus humanis, multiplices, varij & perplexi ſunt, proſpicere, & rerum euentus, qui à ſolo Deo pendent, regere poſsit, ſicut Sapient: 9. dicit Salomon. Quis poterit ſcire, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ ſunt, & noſtra prouidentia eſt incerta. Ideo Dauid in Pſalm. 127. rectè dicit. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.*

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et Philoſophus bene dixit: Nulla eſt felix gubernatio ſine Deo.

CAPVT VIII.

DE AMORE ET CVRA RELIGIONIS ET *Eccleſiæ.*

REctè dicitur Magiſtratum non tantum eſſe cuſtodem diſciplinæ externæ, iuxta tabulam ſecundam, ſed etiam iuxta primam, ſicut vtraq; tabula commendatur regi, hoc eſt, Magiſtratibus Deute. 19. & Ioſuæ 2. Ideo etiam cura religionis & Eccleſiæ ad bonum Magiſtratum pertinet, hoc eſt, vt Eccleſia habeat hoſpitia, vt ſonet in Eccleſia purum Dei verbum, Sacramenta rectè adminiſtrentur, fiantq; honeſtæ Eccleſiæ congregationes, vt tollantur idola, & manifeſti idolatrici cultus, blaſphemiæ, abuſus diuini nominis & verbi, pernitioſæ corruptelæ doctrinæ, aliæq; impiæ & ſcandaloſæ prophanationes prohibeantur & aboleantur. De hac virtute boni Magiſtratus dicitur Pſalm. 2. Oſculamini Filium. Pſal. 24. Attollite portas principes veſtras, & introibit rex gloriæ. Eſa. 49. Reges erunt nu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tritores Eccleſiæ, & Reginæ nutrices. Atq́ cum his dictis conſentiunt illuſtria exempla. Dauid, Salomon antequam ad idolatriam defecit, Ezechias, officia Eccleſiaſtica ordinauerunt. Aſſa purgauit ſordes idolorum & Macham matrem ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in loco eius quem conſecrauerat, ſubuertitq́ ſpecum eius, & confregit ſimulachrum turpiſſimum. Ioſaphat vniuerſalem viſitationem inſtituit, Miſit enim ad omnes ciuitates Sacerdotes & Conſiliarios ſuos, cum libro legis Domini, vt erudirent populum, 2. Paralip. 17. Ezechias aperuit templum Domini, deleuit idola, etiam ſerpentem æneum propter idolatricum abuſum deſtruxit, reſtituit veros cultus, præcepitq́ ſacerdotibus ſtipendia dari, iuxta legis ordinationem, ſicut expreſſè ſcribitur, 2. Paralip. 37. Quod præcepit populo vt debita darent ſacerdotibus & Leuitis, vt poſſent vacare legi Domini, & vna cum Azaria pontifice ordinauit Præfectos & Præpoſitos, qui illos reditus Eccleſiaſticos à populo comportatos, fideliter cuſtodirent & diſtribuerent. Nabuchodonoſor, Darius, Cyrus, poſtquam didicerunt veram doctrinam de Deo, prohibuerunt publicis edictis blaſphemias, & contumelias Dei veri. Synodos etiam Sacerdotum conuocauerunt

runt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

runt David 1. Paralip. 14. 15. & 23. Salomon 3. Reg. 8. Ezechias 2. Paralip. 29. Ioſias 4. Reg. 23. & 2. Paralip. 34. Atque hæc exempla ſecuti ſunt, Conſtantinus Magnus, Theodoſius, Carolus Magnus, & multi alij pij Imperatores, Reges, Principes, alijq́ Magiſtratus, quorum veſtigijs etiam hodie multi pij & laudati Principes & Magiſtratus inſiſtunt.

Theodoſius laudatiſsimus Imperator moriturus, vocauit ad ſe filios Arcadium & Honorium, inter quos cum regna eſſet partitus, poſtea vtrumq́ admonuit, vt pietatem & diuinam doctrinam tueri & propagare ſtuderent, hac enim, inquit, & pax conſeruatur, & bella conficiuntur, & hoſtes vertuntur in fugam, & trophæa ſtatuuntur & parantur victoriæ. Digna etiam laude eſt lex Theodoſiana in Codice, ſi rectè intelligatur de doctrina patrum & Apoſtolorum, non de Papiſticis Idolomanijs. Ea enim lege edicitur, vt cuncti populi Romano Imperio ſubiecti in ea religione verſentur, quam Diuus Petrus Apoſtolus tradidit. Auguſtinus lib. 2. contra alteram Epiſtolam Gaudentij, & lib. 1. contra Epiſtolam Parmemini, & in Epiſtola ad Bonifacium comitem refutat er-

rorem Donatiſtarum, qui docebant Princi-
pes debere permittere, vt quiſq; ſequeretur
quam vellet religionem. Et clarè dicit, lib. 3.
contra Creſcentium. In hoc Reges ſicut eis
diuinitus præceptum eſt, ſeruire debent, ſi in
ſuo regno bona iubeant, mala prohibeant, non
ſolum quæ pertinent ad humanam pietatem,
verum etiam quæ ad diuinam religionem.

Extant etiam in hiſtorijs Ethnicis
multa exempla Regum & Magiſtratuum, qui
gentiles religiones ſtudioſè curauerunt, quo-
rum obſeruatio admonet, quod aliquo modo
etiam intelligat ratio, religionis curam ad Ma-
giſtratus pertinere, ſicut dixit Pythagoras,
In Rege profectò requiritur, vt ſit bonus
Imperator & Iudex & Sacerdos. Et Ari-
ſtoteles quinto Politicorum inquit, Prin-
ceps debet eſſe cultor Dei, quia Principi
magis obediunt homines, ſi Dei
cultorem eum eſſe
exiſtimant.

Caput

CAPUT IX.

DE DISCRIMINE MINISTERII ECCLESIASTICI & poteſtatis politicæ: & ſimul de quæſtione An Magiſtratus politicus debeat vi corporali cohercere blaſphemos & hæreticos.

Dictum Chriſti: Reges Gentium dominantur, vos autem non ſic, expreſſè admonet, quod non ſit confundendum miniſterium Eccleſiaſticum cum politica poteſtate, ſicut Papiſtici tribuunt Pontificibus & Epiſcopis vtrumq; gladium, ſeu vtrumq; miniſterium Eccleſiaſticum & politicum. Sunt autem præcipuè differentiæ tenendæ.

Prima eſt, Quod Miniſter Eccleſiæ concione Legis & Euangelij prædicat pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, diſpenſat Sacramenta Chriſti, adhortatur ad fructus dignos pœnitentia iuxta legem Dei, arguit peccatores verbo, & contumaces etiam verbo excommunicat, quærens in ipſa excommunicatione peccatoris emendationem & conuerſionem. Poteſtas politica eſt cuſtos legis diuinæ in externa diſciplina & inobedientes corporali vi & gladio cohercet, punit, & è medio tollit pro ratione delictorum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Ideoq; Magiſtratus politicus eſt armatus gladio, Miniſter Eccleſiæ non eſt armatus gladio, ſed eſt vox clamans, & gerit claues.

Secunda, Miniſter Eccleſiæ non habet poteſtatem condendi leges, quibus neceſſe ſit obedire propter conſcientiam in rebus ſpiritualibus, quia ſcriptum eſt, in libertate qua vocauit vos Chriſtus ſtate, & ne iterum iugo ſeruitutis ſubijciamini, ad Gal. 3. Sed poteſtas politica habet in rebus politicis, ſeu ciuilibus poteſtatem condendi leges nouas, non pugnantes cum lege Dei, quibus ſubditi coguntur obtemperare, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam, Roma. 13.

His differentijs cognitis etiam diſcatur quomodo ad argumentum eorum rectè reſponderi debeat, qui contendunt Magiſtratui politico non licere Hæreticos & Blaſphemos cohercere aut punire. Teneatur autem vera ſententia, quod Magiſtratus & debet tollere impios cultus, & debet apud ſuos ſubditos prohibere Hæreſes & blaſphemias, & punire illos, qui ſine conuerſione perſeuerant in manifeſta blaſphemia, & hæreſi contumelioſa in Deum, & damnata iudicio veræ Eccleſiæ. Hæc ſententia

tentia congruit cum lege Dei de puniendis blaſphemis Leuit. 24. quæ oſtendit, quæ ſit voluntas Dei. Solet vero obijci:

Qui non eſt Iudex, non debet punire,
Magiſtratus politicus non eſt iudex dogmatum in Eccleſia,
Ergo neq; punire hæreticos debet.

Reſpondendum eſt: Magiſtratus ſolus non eſt iudex, ſed debet eſſe pars veræ Eccleſiæ iudicantis de dogmatibus.

Sicut autem poſt legitimum iudicium ſingula membra Eccleſiæ debent facere ea, quæ ſunt proprij officij, Eccleſiaſtes debet excommunicare verbo, Paterfamilias domo debet eijcere hæreticum & blaſphemum: Ita etiam Magiſtratus ſuum officium exequi debet proſcriptione, vel alijs pœnis pro ratione ſceleris.

Rurſum obijcitur Chriſti dictum: Sinite vtraq; creſcere. Reſpondetur, Non prohiberi à Chriſto officia, ſed officiorum confuſionem. Miniſtri docendo debent errores refutare, ſicut Paulus ad Titum 1. præcipit: Argue eos ſeuerè, vt diſcant ſani eſſe in fide. Sicut itaq; hoc officium non prohibetur Chriſti dicto miniſtris Eccleſiæ, Ita neq; Magiſtratui politico neceſſaria & legitima animaduerſio prohibetur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Opponitur quoq; illud:
Magiſtratus non iudicat de mente,
Ergo non debet punire errores mentis.

Et 2. Corinth. 1. ſcriptum eſt: Non dominamur fidei veſtræ,

Ergo nemo ad credendum cogendus eſt.

Conceditur. Quia ſicut Magiſtratus non punit cogitationem delicti, ſed factum, ſecundum dictum: Cogitationis pœnam nemo luit, Ita etiam non punit errorem occultum mentis, ſed externam blaſphemiam, Leuit. 24. & non cogit ad ſenſum mentis, ſed locomotiuam, vt audiatur vera doctrina, vitentur & taceantur hæreſes & blaſphemiæ. Etſi autem alij de his argumentis copioſè diſputant: tamen has breues explicationes bonis ingenijs ſatisfacere exiſtimo.

Conſiderentur etiam exempla diſciplinæ ſeu legum Ethicarum, quæ oſtendunt, quòd etiam lex naturæ de punitione blaſphemiarum præcipiat. Attici habuerunt actionem, ſeu accuſationem, qua accuſabantur ſermones impij ſeu blaſphemi, cuius nomen fuit ἔγκλημα ἀσεβείας, *id eſt, crimen impietatis Sic accuſati & condemnati ſunt Anaxagoras & Diagoras & Prothagoras, quia opiniones de Dijs receptas deriſerunt. Et conſtat,*

quòd

quòd omnes honeſtæ politiæ ſanxerunt pœnas aduerſus periuros propter crimen impietatis ſeu blaſphemiæ in Deum.

CAPVT X.

DE AMORE MAGISTRATVS ERga ſubditos.

PArentum appellatio in quarto Præcepto etiam Magiſtratum complectitur. Sicut itaq; Magiſtratus à ſubditis filialem deſiderant reuerentiam & obedientiam, Ita ſciant ipſi viciſſim, quòd parentum animum, affectionem & voluntatem erga ſubditos gerere debent, quemadmodum Eſa. 22. ſcriptum eſt: Erit quaſi pater habitantium in Iſrael. Et quòd boni Magiſtratus patres patriæ glorioſiſſimo ſcilicet nomine ſunt appellati, ex hiſtorijs eſt notum. Eſt autem magna amoris obligatio, multa officia & beneficia comprehendens in patris nomine, quæ omnia non poſſunt oratione explicari: Sicut nullo ſermone parentibus omnia beneficia & officia, quæ ipſi liberis ſuis debent, præſcribi poſſunt. Eſt enim paternus amor perennis fons beneficiorum & officiorum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quare huius nominis ſui Magiſtratus non debent obliuiſci, ſed de eo ſemper cogitare debent, quoties cum ſubditis vel pro ſubditis aliquid eſt agendum, & quoties ſubditi ipſorum opem implorant. Sicut aliquæ gentes idcirco Regem ſuum vocarunt Abimelech, id eſt, pater meus rex. Extant alia honeſta Epitheta Magiſtratuum. In lib. Iudicum vocantur σωτῆρες, *id eſt, ſeruatores, Luc. 22.* εὐεργέται, *id eſt, benefici, ſeu vt Germani dicunt,* Gnedige Herrn. *Homerus vocat paſtores populi. Et Ariſtoteles inquit octauo Ethicorum: Rex debet ſe habere ad ſubditos, ſicut paſtor ad oues. Ea Epitheta congruunt cum admonitione Ariſtotelis ad Alexandrum, vt meminerit ſibi imperium contigiſſe ad benefaciendum generi humano,* πρὸς εὐεργεσίαν, οὐ πρὸς ὕβριν, *id eſt, ad beneficentiam, non ad petulantiam, de qua dicitur Sap. 5. Malignitas euertit domos potentum. De* εὐεργεσίᾳ *Magiſtratus eleganter dicitur in Senecæ Medea: Hoc habent Reges magnificum & ingens, nulla quod rapiet dies, prodeſſe miſeris, ſupplices protegere, conſulere patriæ, parcere ciuibus, fera cæde abſtinere, mores regere, reddere orbi quietem, ſeculo pacem ſuo. Hæc eſt ſumma virtus, hac petitur cœlum via.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Amorem erga ſubditos declarat Magiſtratus: Primo, ſollicitudine & diligentia in curandis illis rebus, quæ ad ſubditorum bonum & vtilitatem pertinent, quæ ſunt, vera religio, honeſta diſciplina, pax cum exteris, tranquillitas & concordia interna, bonæ ordinationes attinentes ad rationem rei familiaris, & alimẽtorum, nimirum de agricultura, opificijs, negociationibus, contractibus, moderatione ſumptuum, & ſuſtentatione pauperum. Quòd enim debeat bonus Magiſtratus tanquam bonus paterfamilias vniuerſalis, hanc curam gerere, vt ſubditis de victu proſpiciatur, id Ioſephi exemplum in Ægypti gubernatione, & apud Danielem imago arboris, ſub qua ſubditi paſcuntur, clarè oſtendunt.

Secundò, Benignitate, humanitate & comitate erga omnes bonos, & præcipuè miſeros ac ſupplices.

Tertiò, Adminiſtratione iuſticiæ in iudicijs ſine προσωποληψίᾳ, δωροφαγίᾳ, *& alijs quibuſcunq; corruptionibus. Iuſticia Regis, inquit Auguſtinus, pax eſt populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, monumentum gentis, gaudium hominum, ſolatium pauperum, hæreditas filiorum.*

Quartò, Fortitudine & magnanimitate in defenſione ſubditorum, contra iniuſtam violentiam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

lentiam & latrocinia. Atq; huic erga ſubditos amori omnis alia charitas priuatæ vtilitatis, commodi & vitæ, cedere debet. Sicut Cicero grauiter dicit ex Platone lib. 1. Offi. Hi qui Reipub. præſunt, ciuium vtilitatem ſic tueantur, vt quicquid agunt, ad eam referant obliti commodorum ſuorum. Vt enim tutela, ſic procuratio Reipub ad vtilitatem eorum, qui commiſsi ſunt, non ad eorum, quibus eſt commiſſa, gerenda eſt. Et ſic admonet illuſtre ſymbolum Alphonſi Regis Neapolitani, nimirum Pellicanus roſtro proprium pectus fodiens, & ſanguine pullos aſpergens, cum hac inſcriptione: Pro lege & pro grege.

Lycurgus in Oratione contra Leocratem duo Ethnica exempla valdè eximia recitat amoris Regum erga ſubditos. Vnum eſt Erechthei Sexti, Regis Athenienſium, qui obtemperans oraculo, filiam pro patria immolauit, ne caperetur à Barbaris: Etſi autem Erechtheus conſilium Dæmonis ſequens impiè fecit: Tamen in eo errore ſignificatio amoris erga patriam illuſtris eſt. Alterum exemplum eſt Codri vltimi regis Athenienſium, cuius gubernatio incidit in tempora Saulis & Dauidis. Ille cognouit hoſtes Peloponneſios, qui Athenas obſidione cinxerant, edixiſſe militibus, vt Regi Athenienſium parcerent, pro-

pterea

pterea quòd oraculum Delphicum reſponderat, ipſos vrbe potituros eſſe, ſi Regem Athenienſium non occiderent. Vt itaq; rex Codrus morte ſua vrbem liberaret, indutus mendici veſte, ſub qua falcem occultabat, extra portam egreſſus eſt, & ſarmenta collegit. Cumq; duo milites ex hoſtium caſtris occurrerent, ex illis vnum falce interfecit, vt ipſe viciſsim ab altero, necem ſocij vlciſcente, occideretur, atq; ſic euenit. Alter enim miles irritatus, & mendicum exiſtimans, ſtricto gladio Codrum transfixit. Quod cùm factum eſſet, Athenienſes præconem ad hoſtes miſerunt, petitum, vt Regis corpus ad ſepulturam traderent, & conſilium Regis ſui ipſis expoſuerunt. Illi & corpus reddiderunt, & cùm ſcirent, non concedi fatis, vt vrbem caperent, inde diſceſſerunt. Similis eſt hiſtoria apud Liuium de Publio Decio Mure, Conſule Romano, quam etiam Valerius Maximus recitat.

CAPVT XI.

DE HARMONIA IVSTICIÆ ET CLEMENTIÆ ſeu benignitatis, neceſſaria ad bonum regimen.

Nulla

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

NVlla eſt dulciſſimæ Muſices pulchrior harmonia, quàm in bono Magiſtratu duarum virtutum coniunctio, Iuſticiæ & benignitatis ſeu clementiæ. Ideo huius harmoniæ conſpicuum exemplum in ipſo Deo ſupremo Rectore creaturarum ſæpe conſiderari debet, qui admirando temperamento eſt & iuſtus & miſericors, quemadmodum ſæpe in ſcriptura repetitur. Iuſtus eſt ad puniendum, & miſericors eſt ad ignoſcendum & ſeruandum. Hoc temperamento recepit homines lapſos in gratiam, deriuando pœnam in vnigenitum Filium, ne iuſticia ipſius læderetur, & condonando credentibus peccata propter Filium, vt ipſius miſericordia ſit conſpicua. Et hoc temperamento ſeruat et regit mundum, donec eum vult ſeruare. Si enim ſine clementia iuſtus eſſet, dudum mundus eſſet perditus, imò quotidie perderetur iuſta ira & vltione Dei. Si verò ſine iuſticia clemens eſſet, nulla lex, nulla diſciplina, nullus metus, nulla pœnarum exempla eſſent.

Vt itaq; Magiſtratus ſunt in mundi gubernatione Dei miniſtri: Ita etiam prudenter imitari hanc virtutum harmoniam debent, quemadmodum Dauid in exordio Pſal. 101. admonet, quem de ſuo regimine ſcripſit: Miſericordiam & iudicium cantabo, hoc eſt, quomodo

modo clementer & iuſtè iudicandum ſit, docebo. De hac harmonia etiam præcipit Salomon in Eccleſiaſt. cap. 7. Ne ſis nimium iuſtus, & ne ſis nimium impius, hoc eſt, nimis indulgens, quia nimia iuſticiæ ſeueritas in Tyrannidem plerumq́; degenerat, quam, vt dicit Salomon, ſequitur deſolatio. Nulla enim fuit Tyrannis felix & diuturna. Ideoq́; ſapienter dictum eſt, quod qui diſsimulare neſcit, ſcilicet cum opus eſt, is neſcit imperare. Quia vt Comicus inquit. Summum ius ſæpè ſumma iniuria eſt. Nimia autem indulgentia ſeu lenitas impietatis omniumq́; ſcelerum fomes eſt. Sicut enim pueros indulgentia nimia parentum corrumpit: Ita ſocietatum pernicies eſt nimia Gubernatorum conniuentia, Quia licentia omnes deteriores ſumus. Rectè itaq́; ab Auguſtino ſcriptum eſt. Tria neceſſaria hos qui dominantur habere oportet, terrorem ſcilicet, ordinationem & amorem. Niſi enim ametur Dominus & metuatur, ordinatio illius minime ſtare poterit, per boneficia ergo & affabilitatem procuret, vt diligatur, per iuſtas vindictas non propriæ iniuriæ, ſed legis Dei, ſtudeat vt metuatur. Iuſticia Regis pax eſt populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, gaudium hominum, terræ fœcunditas, ſolatium pauperum, hæreditas fi-

ſtorum. Nimia autem iuſticia, id eſt, nimia ſeueritas ſeu rigor iuſticiæ incurrit peccatum, temperata vero iuſticia facit perfectos. Non enim ſine malitia eſt, qui multum iuſtus eſt. Deniq́; Dei temperata iuſticia eſt, peccantibus enim aliquando ignoſcit, aliquando iraſcitur, aliquando reddit, non quantum digni ſunt. Suffert enim eos vt ſint qui proficiant, Lex enim quia ſeipſam mollire non poteſt, mitiganda eſt, vt poßit prodeſſe ſub ſe agentibus. Hic ergo iuſtus non eſt nimium, qui Dei imitator eſt, Dicit idem Auguſtinus, Sicut aliquando eſt miſericordia puniens, ita etiam aliquando eſt crudelitas parcens, Qui enim vni ſcelerato indulgenter parcit, facit iniuriam multis bonis, qui ipſius malitiam quotidie timere coguntur. Et quidem, vt eſt in Æſchinis oratione, mala ingenia licentia adepta fiunt maximarum calamitatum cauſæ.

CAPVT XII.

DE OFFICIO MAGISTRATVS IN IVdicijs rectè exercendis.

MAgna

Magna pars officij Magiſtratus in Iudiciorum vſu conſiſtit, ſine quibus nulla hominum ſocietas regi poteſt, propterea quod homines ad flagitia & iniurias ſunt procliues. Et quanquam ideo poteſtas politica ordinata eſt, vt boni defendantur, & mali coerceantur & puniãtur: Tamen vult Deus vt poteſtas ipſa non priuatis ſeruiat affectibus, in quibus plerunq; dominantur cæci impetus vel fauoris vel odij, ac iræ: Sed vt regatur certa iudiciorum norma, iuxta leges, quæ affectibus carent. Atq; hanc eſſe iudiciorum cauſam ſcire Magiſtratibus vtile eſt, vt cogitent non tantum ſubditos, ſed ſe quoq; legibus, quæ ſunt iudiciorum fundamentum, ſubiectos eſſe, non tantum quatenus homines ſunt, ſed etiam quatenus Magiſtratus ſunt, & gladio, hoc eſt, poteſtate ſunt armati, vt ea non pro libitu, ſed ſecundum leges vtantur. Cyrus puer apud Xenophontem à Pædagogo plagas accepit, quod iuxta ſuam opinionem abſoluiſſet puerum maiorem, qui minori veſtem longam ademerat, reddita illi breuiori tunica, & rectè dicit Pædagogus: Iuſta eſſe quæ cum legibus congruunt, non quæ huic aut illi iuſta eſſe videntur. Tali reprehenſione digni ſunt illi Magiſtratus, qui poteſtatem ad ſuas priuatas opiniones, & affectus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

accommodant, neglectis legibus & certis ſecundum leges iudicijs, quia poteſtas politica eſt miniſtra legum, ad quarum rectam accommodationem ad cauſas ſeu vt loquuntur, caſus, neceſſaria ſunt iudicia legitima hominum ſapientum, qui leges intelligunt, & eas rectè accommodant, ſine affectibus iudicantes verum vſum poteſtatis in legum executione. Sunt autem præcipuæ virtutes iudicis boni pietas, Timor Dei, amor veritatis & iuſticiæ, ſapientia & diligentia, ſicut rectè dicit Iethro, ſocer Moſis Exod. 18. Prouide tibi de omni plebe viros ſapientes & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue eos, vt iudicent populum. Et Ioſaphat ad Iudices ſuos inquit, 2. Paralip. 19. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite. Atq; de his rebus ſemper in vſu Iudiciorum Iudex bonus cogitare debet.

Primo cogitet iudicium, non hominis, ſed Dei ordinationem eſſe, cuius quidem ipſe miniſter eſt, Dei locũ tenens. Sed Deus eſt ſupremus iudex, Inſpector præſens, animaduertens & rationes poſtulans, ſicut Pſal. 82. dicitur. Deus ſtat in congregatione Dei, & iudex eſt inter Deos, id eſt, inter Iudices: Ego dixi Dij eſtis, & filij altiſsimi omnes.

Ve-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Veruntamen ſicut homines moriemini. Eadem eſt admonitio pij Regis Ioſaphat ad Iudices, de qua paulo antea dixi: *Videte quid faciatis: Non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini, et quodcunq; iudicaueritis in vos redundabit. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite.* Grauiter etiam ex quantulacunq; rationis lumine Lycurgus in oratione contra Leocratem dicit. Iudices propter Deum, & propter propriam incolumitatem debere iuſtè iudicare: Quia ante iudicium, ſceleris reus is eſt, qui ſcelus perpetrauit, Sed poſt iniuſtum iudicium ſcelus hæret in Iudicibus: Scitis autem, inquit Iudices, etſi vos clam calculum in vrnam conijcitis: Tamen Deum vniuſcuiuſq; ſuffragationis ſpectatorem & iudicem eſſe. Atq; Demoſthenes in prima, contra Ariſtogitonem monet Iudices, vt Deos vereantur, & inexorabilem vltricem ſcelerum vindictam, quam inquit Orpheus, qui vobis cæremonias tradidit, iuxta Iouis ſedem aſsidere, & omnium hominum facta cernere dixit, hanc cauete ne contumelia afficiatis, & cogitate, quod oculos in ſingulos veſtrum defixerit, & à vobis iusiurandum pignoris loco acceperit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Secundo cogitet Iudex, quod ſicut Deus non corrumpitur muneribus, neq; perſonas curat, Ita neq; Iudex, qui eſt miniſter Dei, muneribus corrumpi, aut ad perſonarum reſpectum, iudicia attemperare debet, ſiue illi, de quibus iudicat, ſint illuſtres, potentes, diuites, amici, propinqui, ſiue non ſint. Hæc admonitio ſæpe repetitur in ſacra ſcriptura, propterea quod eſt valdè neceſſaria: Nam vſitatiſsima querela eſt in mundo, quod Iudicum ſententiæ magis ad perſonas & munera, quam ad leges & iuſticiam accommodantur.

Sint itaq; ſemper in conſpectu aliquot inſignes ſententiæ. Leuit. 29. 34, Deut. 1. Non conſideres perſonam pauperis, neq; honores vultum diuitis. Æquum Iudicium ſit inter vos, ſiue peregrinus, ſiue ciuis peccauerit: Quia ego ſum Dominus Deus veſter, quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ſit, ſiue peregrinus. Nulla erit diſtantia perſonarum, ita paruum audies vt magnum, Quia iudicium Dei eſt, 2. Parali. 19 Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite: Non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum. Attente in his ſcripturæ dictis obſeruetur argumentatio.

Deus

Deus non iudicat iniuſtè, & perſonas aut munera non curat.

Iudex eſt miniſter Dei, locum Dei tenens in officio iudicandi.

Ergo Iudex non debet iudicare iniuſtè, neq; ſententias ſuas, ſeu iudicia ad perſonas aut munera attemperare, qui ſecus facit, non iuſti & veri Dei, ſed iniuſti & mendacis Diaboli miniſter eſt.

De hac cogitatione etiam admonent ſuo modo Philoſophi. Demoſthenes inquit, Regem eſſe animatam imaginem Dei. Nihil potuit illuſtrius à Philoſopho dici. Eſt autem eius ſententia, quod Rex ſeu Iudex ſubditos ſecundum leges iuſtas regens, Dei vicem in politica gubernatione gerat, ſicut Pſalm. 82. dicitur: Ego dixi Dij eſtis. Alias Philoſophi hanc cogitationem ad ipſas leges accommodant, ſicut lex affectibus caret, nec perſonas nec munera curat, ſed omnibus eſt æqualis: Ita Iudex etiam ſine impetu affectuum propriorum, ſine perſonarum ac munerum reſpectu omnibus æqualis eſſe debet, quia vt apud Stobæum Ariſtoteles dicit: Magiſtratus ſeu Iudex eſt Lex viua. Multi hoc dictum non rectè interpretantur, quod Magiſtratui liceat legem pro ſua

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

voluntate flectere. Alia eſt eius ſapientiſsimi dicti ſententia, nimirum quod Magiſtratus ſeu Iudex debeat eſſe viua vox legis iudicans, pronuncians & exequens id, quod lex præſcribit: Quia non affectibus ſed legibus regere & iudicare debet, ſicut Cicero 3. de legibus inquit: Magiſtratus eſt lex loquens. Et pro Cluentio grauiter dixit: Eſt ſapientis iudicis ſemper non quid ipſe velit, ſed quid lex & religio cogat cogitare. Improbus & nefarius Iudex eſt, qui ſuos affectus legum autoritati præponit, & quemadmodum Cicero in 4. Verrina dicit. Qui precio habet addictam fidem & religionem. Erit itaq; tertia cogitatio boni iudicis, de legum conſeruatione, quia ſine legibus non poteſt conſeruari iuſticia in iudicijs, propter nimiã humanarum voluntatum & inclinationum varietatem & mutabilitatem. Ideoq; Deus politiæ ſuæ tradidit ſcriptas leges, & ſapientes gubernatores. Etiam inter Ethnicos leges in tabulis ſeu libris deſcripſerunt, nimirum quia vſu compererunt eſſe neceſſarium, vt extent in ſocietatibus certæ legum normæ, & ſententiæ, quæ non tantum mores & actiones priuatorum gubernent, ſed etiam Iudicum cogitationes & ſententias regant, eorumq; affectus frenent.

Eſtq;

Eſtq́, Ariſtotelis ſententia de ſcripto iure digniſſima memoria in polit: Qui legem, inquit, iubet præeſſe, Deo & Legibus imperium tribuit: Qui autem hominem iubet præeſſe, ſcilicet iuxta ipſius arbitrium ſine lege, is præficit beluam: Nam cupiditates & iracundiæ deprauant etiam optimos viros, Lex autem mens eſt ſine cupiditate. Hanc ſententiam meminerint Magiſtratus, Iudices, & omnes ſtudioſi Iuris, vt ament ius ſcriptum, conſiderent eius vtilitatem & intelligant cauſam, cur oporteat Magiſtratum ſeu Iudicem leges in iudicando ante oculos habere, & non indulgere proprijs affectibus & cupiditatibus, ſicut ſapientiſſimè Imperator Theodoſius inquit in Codice: Digna vox eſt maieſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri, adeò de autoritate iuris noſtra pendet autoritas. Et reuera maius imperio eſt ſubmittere legibus poteſtatem.

Antiqui legumlatores, vt eſſet maior erga ipſas leges & inuiolabilis reuerentia, idcirco ipſarum originem ad Deos retulerunt, ſicut Lycurgus Lacedæmonijs dixit: ſe leges autoritate Apollinis conſcripſiſſe, vt cogitarent, legibus, tanquam Deo ipſo, obedientiam & reuerentiam deberi. Demoſthenes in Orationibus contra Ariſtogitonem ſapienter &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eruditè de vtilitate legum diſputat, & iudices ad earum conſeruationem grauiter adhortatur. Itaq; quaſdam ſententias maximè illuſtres aſſcribam: Vniuerſa, inquit, hominum vita, ſiue magnas vrbes incolant, ſiue paruas, partim natura, partim legibus regitur. Natura incerta & varia eſt, & ſua cuiuſq; hominis. Leges autem communes omnium idem omnibus præſcribunt, Quia enim natura praua eſt, ſæpe improbum conſilium capit in rebus gerendis, atq; inde delicta omnia exiſtunt. Leges verò imperant iuſta, honeſta, vtilia, & eo conſilio leges conduntur, vt quæratur id quod honeſtiſſimum & vtiliſſimum eſt. Quod cùm fuerit deprehenſum, fit edictum, ac proponitur, quo iuxtà omnes teneantur, idq; lex eſt, cui obtemperare omnes decet, tùm propter multa, tùm maximè, quia lex inuentum & donum Deorum eſt, decretum verò prudentum virorum, emendatio delictorum, quæ conſultò vel inconſultò admittuntur, ciuitatis commune fœdus, iuxta quod omnes ciues viuere decet.

Et poſtea: Si legibus abolitis, liceat cuiuis quicquid libuerit, non ſolùm de Repub. actum erit, ſed planè nihil intererit inter ferarum vitam ac noſtram. Proinde illi qui iudicant, conſeruare leges & earum robur defendere debent, quarum ope adiuti boni in ciuitate incolumes

columes ſunt. Et in 2. Orat. Ipſi quæſo ob oculos ponite, quanta commoda ex legibus atq; earum obſeruatione ad vos redeant, & quanta contrà incommoda ex cõtemptu legum naſcantur. Nam ſi id feceritis, non dubium eſt, quin leges ſitis omni ſtudio, diligentia & labore defenſuri. Videbitis enim furores, rerũ omnium perturbationem, atq; ſummam improbitatem ex contemptu legum, tanquam è fonte ſcaturiee. Illis verò florentibus in ciuitate, verecundiam, modeſtiam atq; ſummam iuſticiam conſeruari. Perſpicua hæc res eſt, illas enim Reſpub. omnium optimè adminiſtrari, et maximè florere videtis, in quibus optimi fuere legum conditores. Quemadmodum enim corporum vicia atq; morbi Medicorum induſtria tolluntur: Ita vicioſi animorum affectus per ſaluberrimas legumlatorum ſententias corriguntur. In vniuerſum autem nihil pulchrum aut honeſtum eſt, quod non cum lege aliqua communicet. Contemplamini totum mundum, naturam ipſam, diuina prophanaq; omnia, atq; iſtas annuas commutationes & viciſſitudines temporum an nõ certũ quendam & definitum ordinem obſeruant? Si modo illis credimus, qui ad harum rerum arcana penetrarunt. Vos igitur ipſos excitate Iudices, atque in legum & Deorum immortalium contemptores

acerrimè

acerrimè animaduertite: Id ſi feceritis, non dubium eſt, quin prudenter ſimul & honeſtè ſitis iudicaturi.

Apud Stobæum inquit idem Demoſthenes, Tot tantorumq́; bonorum ac munerum, quæ Dij largiuntur, nullus eſſet fructus aut vſus ſine lege, ſine iure, principe. Ius finis eſt legis, principis opus lex, princeps autem imago Dei, cuncta adminiſtrans. Extant apud Ciceronem & alios autores multæ ſimiles ſententiæ, quarum obſeruatio vtilitatem cum iucunditate coniunctam habet.

Incidit autem hoc loco neceſſaria quæſtio de ἐπιεικεία *ſeu æquitate, quæ eſt, vt inquit Ariſtoteles 5. Ethicorum, emendatio ſeu moderatio legis, & cuius vſum omnes ſapientes ſæpe Iudici neceſſarium eſſe affirmant, propterea quòd ſummum ius, vt inquit Comicus, ſæpe ſumma iniuria eſt. Itaq́; etiam Iureconſulti diligenter diſcernunt inter ius ſcriptum & æquitatem, Et docent in alijs cauſis iure ſcripto, vel, vt loquuntur, ſtricto iure, in alijs æquitate vtendum eſſe.*

Mouet Ariſtoteles in 5. Ethicorum hanc quæſtionem: An contrario modo pugnent Iuſticia & Æquitas? ſicut inter ſe pugnant iuſticia & iniuſticia. Et argutè quidem, ſed

rectiſſimè

rectiſsimè reſpondet: Non pugnant inter ſe; Nam æquum eſt iuſtum, & aliquando eſt melius iuſto, neq; tamen vt contrarium genus eſt iuſto melius. Eadem enim ſunt in genere, iuſtum & æquum, & cùm vtrumq; laudandum ſit, melius tamen eſt æquum. Hæc eſt valde erudita & ſapiens reſponſio, quæ ſi rectè intelligatur, magnam habet vtilitatem, non tantùm in vſu iudiciorum, ſed in tota vita. Quia ſicut ſenex in Comœdia inquit: Non habeo neceſſe, omnia pro meo iure agere: Ita communis vitæ ratio quotidie docet, ſæpiſsime æquitatem ſummo iuri eſſe anteferendam. Eſt autem Ariſtotelis ſententia ſatis perſpicua, quòd æquitas non diſcrepet à iuſto in genere, ſicut iniuſtum genere à iuſto differt. Sed æquitas diſcrepat à iuſto tantùm in aliqua circumſtantia vel moderatione honeſta & probabili.

CAPVT XIII.
DE DISCRIMINE SVMMI IVRIS & æquitate.

NOn tantùm Iudicibus, ſed cuilibet Rectori ſocietatum œconomicæ, ſcholaſticæ, politicæ, Eccleſiaſticæ, imò etiam cuilibet in ſocietate aliqua verſanti, neceſſarium eſt,

tenere

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tenere & obſeruare inter ius ſummum & ἐπιείκειαν ſeu æquitatem, vt prudenter vitentur hæc vitia, nimirum crudelitas, cui ſæpe prætexitur ſpecies ſummi iuris, & indulgentia, cui interdum nomen æquitatis prætexitur. Cùm autem rectè illis vtimur, non ſunt vicia, ſed ſunt vicinæ virtutes, ſeueritas ſeu rigor iuris & æquitas. Sed extrema ſunt vicioſa, nimirum crudelitas & indulgentia,

Primò autem ſciatur, ius ſummum non eſſe ius calumnioſè intellectum. Quia calumnioſa interpretatio ſeu obſeruatio iuris ſemper eſt iniuſta. Vocatur autem calumnioſum ius, ſeu calumnioſa iuris interpretatio, cùm verba legis ſeu conuentionis et pacti contra communem conſuetudinem enarrantur. Eo tempore cùm Athenæ à triginta viris, quos à crudelitate triginta Tyrannos vocant, regeretur, lex erat, ne quis eorum, quorum nomina in catalogo ſcripta erant, interficeretur, niſi re iudicata. Cùm autem Critias, qui erat crudeliſſimus, metueret moderationem Teramenis, accuſauit eum apud collegas, quòd hoſtis eſſet præſentis ſtatus Reipub. & petiuit eum interfici. Cumq́ viciſſim peteret Teramenes ſe audiri ſecundum legem, quia nomen ſuum in catalogo ſcriptum eſſet, At ego, inquit Critias, nomen eius ex catalogo deleo, et eum condemno.

Athe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Athenæus narrat Iphiclum, cùm Rhodij deditionem feciſſent, ita, vt cùm certo numero nauium ipſis abire liceret, impoſuiſſe eos in naues ſine remis & velis, & ſic dimiſiſſe, vt in mari perirent.

Aliud exemplum narrat Thucydides lib. 3. Paches cùm cinxiſſet obſidione Colophonem, euocauit præfectum præſidij data fide, ſe ipſum incolumem remiſſurum eſſe. Cùm igitur ex vrbe egreſſus eſſet præfectus, retinetur in caſtris, & Paches oppidum oppugnat, quia abſente duce præſidij facilis erat oppugnatio. Poſtea capto oppido, reducit ducem in oppidum incolumem, & ibi eum interficit.

Talia exempla multa occurrunt in hiſtorijs, & fiunt ſæpe ſimilia, quæ nequaquam ſunt facta ſummi iuris, ſed ſunt ſophiſticæ crudelitates. Itaq; plerunque ſequuntur etiam atroces pœnæ, quibus Deus tales calumnioſas & crudeles præſtigias punit, ſicut Critias paulò poſt à Thraſybulo eſt interfectus. Et Paches ſibi Athenis in Iudicum conſeſſu manu ſua mortem conſciuit.

Ius ſummum ſeu ſeueritas & rigor legis eſt ſtricta obſeruatio ſcripti, ſine moderatione in eo caſu, de quo principaliter ſcriptum loquitur. ἐπιείκεια *verò ſeu æquitas*

eſt cor-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſt correctio ſcripti, quam Iudex adhibet ſuo conſilio, propter probabiles cauſas, ſumptas ex circumſtantijs, etiamſi non ſit mandata literis illa moderatio ſeu correctio.

Cùm autem diſputatur, An Iudex ex ſcripto iure, an verò ex æquitate non ſcripta iudicare debeat? Reſponderi ſolet, Regulariter iudicandum eſſe ex ſcripto iure, quia lex debet eſſe anima, voluntas & vox Magiſtratus, hoc eſt, Lex debet in iudicando cogitationes, voluntatem & vocem Magiſtratus ſeu Iudicis regere. Ideo enim latæ & ſcriptæ ſunt leges, vt ſit certa norma, ad quam Iudicum ſententiæ congruant. Si enim liceret cuilibet Iudici pro ſuo arbitrio ſententias fingere, neq; congruerent ſententiæ Iudicum, neq; aliqua certa doctrina Iuris tradi poſſet. Teneatur itaq; ea reſponſio de iure ſcripto, quando expreſſè de caſu propoſito ius loquitur, & quidem in cauſis ciuilibus, de bonorum diuiſionibus, & contractibus, in quarum cauſarum dijudicatione ſine vnius partis iniuria, & manifeſto damno, à ſcripto iure recedi non poteſt, debere Iudicem rectè ſequi regulam ſcripti iuris, quilibet ruſticus intelligit. Non enim voluntas Iudicis, ſed lex eſt domina bonorum noſtrorum, neq; licet Iudici alicui ſuum eripere & alteri dare. In cauſis criminalibus etiam cùm

lex

lex expreſſè de caſu propoſito loquitur, Iudex non temerè debet à ſcripto iure diſcedere, præſertim ſi delicta ſint atrocia. Mitigare genus pœnæ poteſt, totam pœnam, cum iniuria legum, & Reipub. niſi in aliquibus caſibus, quorum etiam aliqua exempla leges ponunt, de quibuſdam perſonis, ſingulari excuſatione, vt ætatis, & erroris mentis aut ratione dignitatis, aut euidentis vtilitatis publicæ, aut ſingulari beneficio Priuilegiorum exemptis, condonare temere non debet. Quia de atrocibus delictis dicit Deus, Deut. 19. Non miſereberis eius, & auferes noxium ſanguinem de Iſrael, vt bene ſit tibi. Nec eſt obſcurum, Reipub. intereſſe, ne atrocia delicta maneant impunita: Atrocium enim ſcelerum licentia & impunitas confirmat in petulantia malos, allicit exemplo ad peccandum plures, exponit perpetuis periculis, & in perpetuo metu tenet bonos, reuerentiam legum, & diſciplinæ diligentiam tollit, turbat tranquillitatem publicam, & tandem Deum ad vniuerſales pœnas excitat. Fiunt enim ex delictis illis atrocibus, ad quæ Magiſtratus nimia indulgentia conniuent, peccata in cœlum clamantia, ſicut peccata Sodomorum &c. Sed tamen ſæpè aliqui caſus accidunt, vbi circumſtantiæ caſum ſeu ſpeciem facti mutant,

 & le-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

& legi exceptionem addunt, Quia oſtendunt legem non loqui principaliter de illo caſu, vel alioqui ſunt tam ponderoſæ, vt ſine ſæuitia & crudelitate in executione ſtricti iuris negligi nõ poßint: Tunc Iudex ſeueritatem legis ἐπιεικείᾳ ſeu æquitate corrigere & mitigare debet, vt in furto, ſi quis ætate lapſus, aut in fame ſine vi exiguum aliquid abſtulit, & eſt ingenium ſanabile, Iudex non debet vti legis aſperitate, quæ loquitur de furto atrociter facto: Ideo ſapienter à Luthero dicitur in Eccleſiaſte, quod duo ſunt neceſſaria in omni gubernatione. Legiſlator & moderator legis, id eſt, Lex eſt legis moderatio. Legiſlator, qui bonis legibus Rempub. formet & conſtituat. Moderator verò qui leges rectè applicet, & illis prudenter & rectè vtatur ſecundum caſuum diuerſas circumſtantias. Quia ſæpè ſummi iuris, ſine moderatione obſeruatio fit immanitas & ſæuitia, cuius notam non effugit Bartolus Iuriſconſultus, quem in ſententijs de pœnis delictorum nimis ſeuerum eſſe ſcribunt, & quod eam ſæuitiam conſuetudine aliqua iuuenis imbiberit, quia cum primum è Scholis euaſiſſet anno ætatis primo & viceſimo, Iudex maleficiorum conſtitutus fuit.

Are-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Areopagitici Iudices vt fuerunt ſapientiſsimi, Ita etiam ſæpè ſummum Ius æquitate correxerunt. Martem accuſatum à Neptuno quod filium ipſius Halirothium interfeciſſet abſoluerunt, conſiderata hac circumſtantia, quod Halirothius filiæ Martis Alcippæ ſtuprum attulerat. Oreſtem à Perilao patruele Clytæmneſtræ accuſatum, quod occidiſſet matrem Clytæmneſtram cum marito Ægiſtho noluerunt condemnare. Sed licet ipſum factum non probarent, ſicut apud Euripidem inquit Tyndarus, oportuiſſe Oreſtem matrem accuſare in iudicio, non ſua manu ipſam interficere: Tamen perpendentes hanc circumſtantiam, quod mater cum adultero Ægiſtho antè interfeciſſet patrem Oreſtis Agamemnonem, illum paribus calculis, dilatione iudicij poſt centum annos tacitè abſoluerunt à pœna, ſine factorum approbatione. Et in alio caſu mulierem Smyrneam, quæ maritum veneno necauerat, qui prius ipſius filium in alio matrimonio natum interfecerat.

Congruit cum his exemplis Vngarici Regis Andreæ iudicium, qui anno Chriſti 1201. regnare cœpit: Hic cum in Syria abeſſet cum exercitu, venit in Vngariam frater vxoris ipſius Gertrudis, inuiſendæ ſororis gratia, & conſenſu reginæ clàm conſueuit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cum vxore Banchacani, cui Rex abiens curam regni, Reginæ ac liberorum demandauerat, is ſtupro quod ſciente Regina vxori allatum erat cognito, Reginam obtruncauit. Rex è Syria reuerſus, publico iudicio Banchacanum Reginæ occiſorem abſoluit. Hæc ſunt exempla obſeruatæ æquitatis in iudicando. Addam itaq; etiam alia exempla de ſummo iure ſeuerè obſeruato.

Apud Athenienſes puer auream laminam, quæ ex corona Deæ deciderat, è templo abſtulit, accuſatus eſt in publico iudicio ſacrilegij, parentes & amici puerum excuſant, quod nondum ſit per ætatem doli capax, Iudices vt pueri ingenium tentent, mandant, vt illi proponatur illa lamina aurea, vnà cum puerilibus crepundijs, cumq; puer iterum omiſsis crepundijs laminam auream arriperet, Iudices ſententiam pronunciant, vt ſacrilegij pœna puer afficiatur. Hæc ſententia adeo fuit ſæua, & immanis, vt ne quidem ſummi iuris appellatione digna ſit. Et quidem in illo ſigno nulla fuit doli probatio, ſiquidem auri color & pulchritudo, naturali quodam inſtinctu afficit & oblectat etiam infantes & fatuos, qui nullum eius vſum norunt.

Fuit etiam lex apud Athenienſes, nequis mutaret receptam religionem, cuius obſer-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

obſeruationis etiam nominatim fiebat mentio in iuramento ciuium his verbis. *Et patria ſacra colam.* Cum autem Socrates accuſaretur, quod quaſdam prorſus enormes & abſurdas ineptias in ſacris Atticis reprehenderet, Iudices eum ad Cicutam ſumendam ſummi quidem iuris prætextu, ſed cum ſumma iniuria condemnauerunt.

Romæ lex erat, vt proſcriberetur ciuis, qui ciuem iniuſtè interfeciſſet, Milo Clodium inſidiatorem violentum in publica via, ſed tamen in conflictu elapſum, & in taberna abditum, in ipſo feruore pugnæ, ad defenſionem neceſſariam contra Latronem ſuſceptæ interfecit, non ſeruato modo inculpatæ tutelæ. Etſi autem grauiſſima oratione à Cicerone defenſus eſt: Tamen iudices eum neglectis circumſtantijs, iure ſummo ſine moderatione condemnauerunt.

Manlius Torquatus Conſul Romanus in bello Latino edictum promulgauit, vt ſi quis ſine ipſius voluntate cum hoſtibus pugnaret, capite plecteretur. Accidit autem vt Metius Tuſculanorum dux, progreſſus vſq; ad caſtra Romanorum, aliquem ex Romanis inſolenter prouocaret ad pugnam, Torquati itaq; filius inſolentiæ iſtius impatiens in pugnam deſcendit, & trucidato hoſte glorioſam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

victoriam in caſtra reportat. Pater autem filium victorem pòſt habita omni circumſtantiarum ratione ſecuri plecti iubet, quod ipſius edicto non obediuiſſet. Hoc exemplum etſi cum ſimilibus militaris diſciplinæ prætextu excuſari ſolet: Tamen reuera fuit affectata quædam ſæuitia. Et de talibus exemplis neceſſe eſt ſcire, Non omnia edicta, quæ vehementi quodam animi impetu publicantur, legis nomine cenſenda eſſe: Sed promulgationem legis præcedere debet deliberatio, ſicut inquit Demoſthenes. Quod lex non ſit vnius hominis voluntas ſed ſapientum hominum decretum. Quodſi ea deliberatio in promulgatione omiſſa aut neglecta fuit, tunc in executione, quando agitur de vita aut bonis eius, qui contra edictum tale fecit, negligi non debet.

Hæc admonitio in multis cauſis vtilis eſt. Cum autem ad commonefactionem de diſcrimine ſummi iuris, & æquitatis atq́; vtriuſq́; recto vſu, neceſſaria ſit doctrina de diſcrimine delictorum: Ideo quædam ex primo libro ſunt hoc loco repetenda.

Caput

CAPVT XIIII.

DE DISCRIMINE DELICTORVM.

TRes ſunt gradus actionum. Aliæ ſunt voluntariæ, aliæ inuoluntariæ, aliæ mixtæ.

Voluntaria actio eſt, quæ fit à volente, re deliberata ſine coactione & metu, vt Latro volens latrocinium facit.

Inuoluntaria actio eſt, quæ fit per ignorantiam probabilem, de qua primo libro dictum eſt, vt cum delinquens externa vi cogitur. Atq; de violentia tali, in qua coacto nulla datur electio, ideoq; ipſius conſenſus non accedit, nulla eſt dubitatio, quod excuſet, quia magis paſſio eſt, quam delicti actio, vt cum puellæ prorſus per vim ſtuprum infertur.

Mixta actio eſt, quando voluntas, vt vitet aliam maiorem moleſtiam, aut maius malum, terrore ſeu metu impulſa, minus malum eligit, iuxta vulgare dictum. Ex duobus malis minus eligendum eſt. Quod quidem dictum, tunc locum habet, cum ad electionem propoſita ſunt damna aut paſſiones, quæ non lædunt patientis conſcientiã, vt cum aliquis prædoni promittit pecuniam, vt vitam ſeruet.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Non habet locum cum eligenda eſt actio impia lædens conſcientiam. Itaq; ſocij Danielis rectè maluerunt in ignitum fornacem conijci, quam idolatriam committere. Et apud Senecam inquit Herculis vxor ad Tyrannum: Cogi qui poteſt, neſcit mori.

Etſi autem mixtæ actiones propter electionem fiunt voluntariæ, Tamen in diſputationibus Ethnicis diſcernuntur ab illis, qui prorſus ſine vllo terrore eliguntur, & in his leges adhibent aliquam moderationem.

Recenſentur etiam hi gradus dilictorum: Dolus, lata culpa, leuis culpa, leuiſſima culpa, & caſus fortuitus. De quibus in fine libri primi dictum eſt.

Addam itaq; ex quinto Ethicorum Ariſtotelis paucas ſententias, quæ in hac diſputatione de æquitate ſcitu vtiles ſunt.

Delicta per ignorantiam committuntur, quando agens neq; eum quem putabat, petit, neq; hoc quod cogitauerat agit, neq; cuius cauſa cogitauerat. Item, Quando per ignorantiam accidit, infortunium eſt, Item, Quando nocet aliquis ſciens, verum ſine deliberatione iniuria eſt. Cuiuſmodi ſunt quæ fiunt per iram aut alias perturbationes. Qui enim ſic lædunt, delinquunt, & iniuriam faciunt, nec tamen propterea ſunt iniuſti aut improbi. Non

enim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

enim dolo factum eſt. Qui autem nocet conſultò & cum deliberatione, iniuſtus & improbus eſt, hoc eſt, etſi afficiuntur illi pœna, qui per iram deliquerunt, tamen non fiunt idcirco infames, ſi non acceſsit dolus, vt qui iratus in pugna aduerſarium interficit, punitur quidem, ſed infamis non fit, ſicut latro aut ſicarius, aut inſidiator. Item, delictorum, quæ non ſunt ſpontè facta, quædam venia digna ſunt, quædam non ſunt digna venia. Quæ enim delinquunt non ſolùm ignari, ſed etiam inuiti per ignorantiam, venia digna ſunt. Quæ autem admittunt ignari quidem, ſed tamen non ignorantia, ſed cupiditate aliqua incitati, nec naturali nec humana, non ſunt venia digna. Ideo etiam inquit Ariſtoteles: Ebrij peccatum non excuſari ignorantia, ſed dupliciter puniendum eſſe, quia vltrò & ſpontè ebrietatem non tantùm ignorantiæ, ſed etiam furoris cauſam accerſiuit.

Concluſionis etiam loco addam illuſtrem locum Ariſtotelis de cauſa & recto vſu æquitatis ex eodem loco: Hæc, inquit, eſt diſsimilitudo, quòd æquum eſt iuſtum, non ſecundum legem, ſed eſt emendatio legis. Cauſa autem eſt, Quia omnes leges ſunt vniuerſales, neq; tamen poteſt de ſingulis rectè decerni in vniuerſali. Cùm enim legem neceſſe ſit vni-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

uerſaliter loqui, neq; tamen rectè de ſingulis in vniuerſali conſtitui poßit. Lex id conſtituit, quod plerunq; faciũdum eſt, nec ignorat his ſibi aliquid deeſſe, Nam quòd lex aliquid omittit, id nõ ſit vicio legis aut legislatoris, ſed propter negociorum dißimilitudinem. Talis enim materia eſt actionum, vt ferè aliqua ex parte ſint dißimiles in eodem genere. Quando igitur lex vniuerſaliter loquitur, & tamen accidit aliquid ex parte aliqua dißimile illis, quorum vniuerſaliter mentio ſit, tunc defectus eius corrigendus eſt eatenus, quatenus aberrauit legislator. Ac ſi adeſſet legislator, ipſe idem pronunciaret, & exciperet hunc caſum, à lege iam lata. Quare iuſtum eſt, & melius eſt, non quidem ſimpliciter, ſed melius ſcripto iure, quod nonnihil aberrat. Et hæc eſt natura æquitatis, emendatio legis, quatenus aliquid omiſit propterea, quòd vniuerſaliter loquitur. Hæc eſt enim cauſa, quare non ſemper iuxta leges pronuncietur, quia non poſſunt de ſingulis caſibus leges ferri.

Hunc locum aureum Ariſtotelis ſcire debent omnes Iudices & Iureconſulti.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XV.

DE QVIBVSDAM ALIIS OFFICIIS boni Iudicis.

ARiſtoteles dicit 1. Rhetorico: *Amor, odium & proprium commodum ſæpe faciunt, vt Iudex veritatem non agnoſcat.* Ideo antiqui ſapientes Iudicem tali forma pingebant: *Vir ſenex & grauis, amictus longa ſtola, ſedebat in tribunali, cæcus & ſine manibus, ſed habens magnas & patentes aures.* Significat ea pictura, iudicem non ad fauorem aut odium, aut metum perſonarum ſententiam inclinare, neq; accipere munera debere. Ineſt enim in muneribus, vt in Magnete, occulta quædam vis attrahendi corda hominum. Et quanquam ſæpe Iudex ſibi in animo propoſuit, quòd à iuſticiæ tramite deflectere nolit: tamen ſi munera accipit, tunc eorum oblectatione quaſi toxico aliquo inficitur, vt ſciens & volens quod rectum & æquum ſit, nec ſcire nec facere velit. Itaq; grauiſſimè præcipitur Exod. 13. & Deut. 16. *Non accipies perſonam ac munera, quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Ad eam boni Iudicis picturam, fuit accommodatum ſummum Græciæ iudicium in vrbe Athenienſi, quod Areopagiticum appellatum eſt. In eo iudicio concluſi erant Iudices, & litigatores extra conclaue, cauſas dicebant ſine nominibus & ſine orationis fuco. Sic etiam Iudices proferebant ſententias de rebus ſeu cauſis, quæ proponebantur, cùm perſonas, quarum res agerentur, ignorarent. Etſi autem hæc forma poſtea mutata fuit: tamen exemplum Iudicibus notum eſſe debet. Sed quia de hac parte officij antea dictum eſt, ideo nunc ad alia præcepta accedo.

Lex Dei & ipſa ratio præcipit, vt Iudex vtramq; partem, & actorem & reum, pariter audiat. Iniquiſſimum enim eſt, inauditum condemnare, ſicut Iohan. 7. Nicodemus dicit: Num lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Et venuſtiſſimè dictum eſt: Iudex ſi pronunciauit parte non audita altera, æquum licet dixit, tamen haud æquus fuit. Itaq; ſapienter Solon hanc partem iuramento iudicis inſeruit: Audiam pariter & accuſatorem & reum. De Ariſtide, qui Iuſti cognomen à virtute accepit, narrat Plutarchus, quòd cùm aliquem accuſaſſet, & Iudices vellent ei, tanquam ho-

mini

mini veraci, hunc honorem deferri, vt reum non auditum condemnarent, ipſe reprehenſis Iudicibus, pro reo interceßit, vt cum iuxta legem audirent.

Hæc virtus ſi in accuſatore laudatur, multo magis in Iudice laude digna eſt: qui exemplum Alexandri imitari debet, is enim audiens accuſatorem, digito aurem vnam obturabat, & rogatus cauſam, alteram, inquit, aurem reo integram ſeruo.

Ex huius Præcepti fundamento ſumptæ ſunt leges de citatione rei, qui ſi venire in iudicium recuſat contumaciter, & non eſt manifeſta euidentia facti, damnatur propter contumaciam.

Eſt & hæc diligentia Iudici neceſſaria, vt probationes et teſtimonia accuratè ponderet, ne ſuſpicionibus, calumnijs aut præſumptionibus præoccupetur. Rectè enim dicitur, quòd probationes in iudicio, & præſertim in criminalibus debent eſſe luce meridiana clariores, Et melius eſt iudicium ſuſpendere, quàm pronunciare de re dubia, propterea quòd ignorantia Iudicis plerunq; eſt calamitas innocentis, vt rectè inquit Auguſtinus. Et prudenter ex hoc dicto colligit, quòd Iudex non temerè, ſed ægerrimè debet deſcēdere ad examen torturæ, quo nihil eſt inter probationes pericu-

loſius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

loſius. Quare recitabo integrum locum Auguſtini ex lib. 19. de Ciuitate, capite 6. Quid, inquit, ipſa iudicia hominum de hominibus, quàm miſera, quàm dolenda, quandoquidem hi iudicant, qui conſcientias eorum, de quibus iudicant, cernere nequeunt, vnde ſæpe coguntur tormentis innocentium teſtium ad alienam cauſam pertinentem quærere veritatem? Quid cùm in ſua quiſq; cauſa torquetur, et cùm quæritur, vtrum ſit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto ſcelere certiſsimas pœnas, non quia illud commiſiſſe detegitur, ſed quia non commiſiſſe neſcitur, ac per hoc ignorantia Iudicis plerunq; eſt calamitas innocentis. Et quid eſt intolerabilius magisq; plangendum, rigandumq;, ſi fieri poſſet, fontibus lachrymarum: Cùm propterea iudex torqueat accuſatum, ne occidat neſcius innocentem, ſit per ignorantiæ miſeriam, vt & tortum & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torſerat. Si enim ſecundum illorum ſapientiam delegerit ex hac vita fugere, quàm diutius illa ſuſtinere tormenta, quod non commiſit, commiſiſſe ſe dicit. Quo damnato & occiſo, vtrum nocentem aut innocentem occiderit, adhuc neſcit, quem ne innocentem occideret, torſit, ac per hoc innocentem, & vt ſciret, torſit, & dum neſciret, occidit. In his

tenebris

tenebris vitæ ſocialis ſedebit Iudex ille ſapiens, Conſtringit enim eum, & ad hoc officium pertrahit humana ſocietas, quam deſerere nefas ducit. Quàm ſint hæc vera, quæ Auguſtinus ſcribit, ſæpe miſerabilia exempla declarant.

Valerius Maximus libro octauo, capite quarto, hoc exemplum recitat: Marci Agrij Argentarij ſeruus, Alexandrum Titi Vannij ſeruum occidiſſe inſimulatus eſt, eodq́; nomine tortus à domino, admiſiſſe id facinus conſtantiſſimè aſſeuerauit. Itaq́; Vannio deditus, ſupplicio affectus eſt. Paruulo deinde tempore interiecto, ille, de cuius nece creditum erat, domum redijt.

De Lucano Poeta narratur, quòd metu tormentorum, de matre innocente tetrum flagitium mentitus ſit ad Neronem,

Apud Domitianum Valerius Licinianus ſenator virtute præditus, ab inuidis falſò accuſatus fuit de inceſto, quod cum Veſtali perpetraſſet, & dolore tormentorum victus, crimen falſum confeſſus eſt: Semel enim innocens mori maluit, quàm ante mortem tormentorum dolores atrociores perpeti.

Anno

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Anno 1500. in quadam celebri ciuitate Saxoniæ accidit, vt mercator peregrè profectus, relinqueret domi vxorem cum filia & ancilla. Lictor ſeu carnifex vicinus, obſeruata occaſione clam ſe in cella mercatoris abſcondit, & veſperi ancillam allaturam è cella potum necat: Eius moram ægre ferens filia, ipſa quoq; in cellam deſcendit, & trucidatur: Deſcendit poſtremò & interficitur mater. Lictor cadauera ciſtæ includit, domum compilat, & diſcedit. Mercatore reuerſo, cùm nondum de autore cædium conſtaret, lictor ille accedit ad Iudices, & mercatorem defert, vtq; ſibi fidem faciat, fingit pridie quàm mercator diſceſſerat, fuiſſe inter ipſum & vxorem vehementes rixas. Miſer mercator capitur, examinatur tormentis, ait ſe facinus commiſiſſe, innocens rota plectitur: Sed non multo poſt lictor ſemetipſum prodit venditione argenteorum poculorum, quæ mercatoris illius ſigno notata erant, & comprehenſis ignitis forcipibus dilaniatur.

In alia quadam ciuitate, non minus celebri, aliquis calicem argenteum in nuptijs furatus erat. Veniunt ei obuiam vigiles, fortè videt dormientem in platea ebrium ſeruum, in eius ſinum calicem recondit, vigiles excitant ebrium, inueniunt in ſinu calicem, innocens ille

abducitur

abducitur in carcerem, victus cruciatibus tormentorum, dicit ſe furtum perpetraſſe, damnatur, ſuſpenditur. Poſt aliquot annos alter ille in alio furto deprehenſus veritatem pandit. Talia exempla ſciri debent, vt Iudices periculum tormentorum perpendant & prudenter ac cautè illis vtantur.

Pertinet etiam ad Iudicis officium, ne calumnijs nimium auſcultans, aut affectibus indulgens ſententiam præcipitet, cuius rationem reddere debet DOE ſupremo Iudici, ad quem appellat innocens: imo ad quem omnis iniuſta ſententia coram conſcientia, quæ eſt à Deo ordinatus Notarius & teſtis, appellat. Quod etiam Philoſophi & poetæ admonere voluerunt, fictione iudicij apud inferos, vbi Rhadamantum, Æacum, & Minoa, iuſtiſſimos Iudices omnes cauſas in hac vita malè iudicatas reaſſumere & iterum iudicare fingunt, Ideoq́ grauiter ab Ethnico Cicerone dictum eſt in Officijs. Cum Iudici dicenda ſententia eſt, meminerit ſe Deum habere teſtem, id eſt, mentem ſuam, qua nihil homini dedit ipſe Deus diuinius. Atq́ ob hanc cauſam ſapienti conſilio à Iureconſultis ordo actionum ſeu proceſſuum, vt vocant, præſcriptus eſt, non tantum propter litigantes, ſed etiam propter Iudices, vt cauſæ penitus inueſtigentur, ſicut Iob inquit. Cauſam quam ne-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſciebam diligenter inueſtigabam, Et vt deliberato conſilio ſine furore ac ira, quæ mentem, vt poeta inquit, præcipitant, decernatur. Eſt enim præcipitantia iudicijs noxia, & habet comitem pœnitentiam, ſicut communi prouerbio dicitur. Ad pœnitentiam properat citò, qui iudicat.

Theſeus filium Hippolytum à nouerca Phædra falſò criminis tentatæ pudicitiæ accuſatũ ad beſtias marinas damnauit, ſed poſtea ſera pœnitentia miſerè cruciatus eſt.

Conſtantinus Magnus filium habuit Criſpum ex prima coniuge præſtantem virum, quem cum iam Cæſarem nominaſſet, accuſauit falſò nouerca Fauſta, vt imperium ad ſuos filios tranferret. Pater vehementi ira motus, ſententiam præcipitat, & filium innocentem interfici iubet, Poſtea veritate deprehenſa, in ſummos dolores incidit, & vxorem Fauſtam publico iudicio condemnatam, in ardentes balneas conijci mandat.

Ottonis tertij Imperatoris vxor Maria, filia regis Arrogonum impudicè adamauit nobilem equitem, quem cum ad committendum adulterium perſuadere non poſſet, verſa in furorem, accuſauit illum falſò apud Imperatorem, quod pudicitiam ipſius nefariè tentaſſet, Imperator iratus damnatum iubet capi-

capite plecti, *Vxor* equitis arrepto capite ad Imperatorem accurrit, & qua pœna iniuſtus Iudex dignus ſit, lachrymans interrogat. Cumq́ Imperator morte eum dignum eſſe dixiſſet, illa clamat, Tu ergo morere, qui per ſummam iniuriam maritum meum occidiſti, innocentem eum fuiſſe ego declarabo, portando nudis manibus ignitum ferrum. Id enim antiquitus pro innocentiæ ſigno habitum fuit. Cuius etiam apud Sophoclē in Antigone fit mentio, inquit enim nutrix ad Creontem: *Vnuſquiſq́* erat qui feciſſe videbatur, Et nullus certus, ſed excuſabat ſe neſcire vnuſquiſq́. Eramus autem parati ignitum ferrum manu capere, et ire per ignē & iurare, Quod non feciſſemus neq́ ſciremus quenquam feciſſe noſtro cōſilio. Hoc itaq́ ſigno viſo Imperator, vxorem propriam, explorata quæſtionibus veritate, publico iudicio condemnatam comburi iuſſit, Seq́ qui ſententiam de innocente præcipitaſſet, ita mulctauit, vt viduæ magnam ſummam pecuniæ cum quatuor arcibus in agro Bononienſi, cum titulo comitatus, filio ipſius Collato, donaret. Attamen Imperator deinceps nunquam viſus eſt hilaris, neq́ multo poſt Romæ ab vxore Creſcentij veneno extinctus eſt. Quod ſi Iudex vel quilibet magiſtratus ſiue calumnijs, ſiue iræ feruore impul-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſus iniuſtam ſententiam dixit, & poſtea rei veritatem comperit, tunc ſententiam mutare debet, quæ mutatio non leuitas, ſed virtus eſt. Sic maritus Eſther crudele decretum, quod inſtigatus ab Aman, contra Iudæos promulgarat, vt omnes vno die necarentur, honeſtè mutauit.

Thucydides hanc hiſtoriam recitat, lib. 3. In bello Peloponneſiaco Mitylenæi ab Athenienſibus defecerant. Cum itaq; dux Atticus Paches vrbem Mitylenæorum vi cepiſſet, fecerunt Attici decretum, vt omnes Mitylenæi trucidarentur, & triremem cum legato, qui decretum perferebat, ad Pachetē miſerūt, ſed poſtridie præcipuos gubernatores pœnituit ſæui mandati: Iterum ergo conuocatur concilium ad deliberationē: Cleon longa oratione hortatur, ne crudelem ſententiam mutent. Sed vir ſapiens Diodotus opponit contrariam orationem, plenam ſapientia & æquitate, in qua pulchrè dicit, duas res maximè contrarias eſſe conſilio, feſtinantiam & iram, & grauibus argumentis mutationem immanis ſententiæ ſuadet. Fit itaq; decretum contrarium, vt tantum defectionis authores puniantur ſeruata multitudine. Mittitur cum hoc decreto alia triremis, & legati Mitylenæi promittunt nautis præmia, vt ſtrenuè remis

laborent.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

laborent. Dum ita Paches accepto priore mandato ſe ad executionem parat, ſuperuenit nauis altera mitius mandatum perferens: Atq; ita aliquot millia hominum ſeruantur, quos alioqui ſententiæ feſtinantia immaniter & miſere trucidaſſet. Theodoſius Imperator ad iram fuit procliuior. Cum itaq; feruore animi immanem ſententiam tuliſſet de Theſſalonicenſibus, quæ multis ciuibus crudelem necem attulit, non tantum obiurgatus eſt ab Ambroſio, ſed etiam interdictum eſt ei ſacris, vt ſemeſtri pœnitentia palam oſtenderet, ſe errorem crudelis et præcipitatæ ſentẽtiæ deplorare, & effecit Ambroſius, vt Imperator ad prouinciarum præfectos ſcriberet, vt poſtea executionem pœnarum poſt accepta mandata ad 30. vſq; diem differrent.

Cauere etiam Iudex bonus debet, ne pœna grauior ſit quam culpa. Cùm enim pœna delicto atrocior eſt, apparet Iudicem plus æquo affectibus indulſiſſe, Decet autem Iudicem etiam in ipſis pœnis oſtendere, quod non ipſe, ſed leges ſontem puniant. Itaq; ſapienter à Cicerone lib: 1. off: ſcribitur. Prohibenda eſt maximè ira in puniendo, nunquam enim iratus qui accedit ad puniendum, mediocritatem illam ſeruabit, quæ eſt inter nimium & parum. Cauendum eſt igitur, ne maior ſit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

pœna quàm culpa. Et quod ſapiens Dominus ad ſeruum dicit. Verberarem te niſi iratus eſſem, id etiam in Iudicijs publicis de punitione obſeruandum eſt. Præcipuè Iudicibus à Deo commendatæ ſunt viduæ & pupilli, hoc eſt, perſonæ miſeræ & derelictæ, vt non patiantur eas opprimi. Itaq; ſæpè cogitent Magiſtratus & Iudices de dicto Eccleſiaſtici 4. In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater, & pro viro matri illorum, & eris tu velut filius altiſsimi obediens, & miſerebitur tui plus quam mater tua.

Plura præcepta breuitatis gratia non addam, quia hæc ipſa quæ recitaui, ſunt multorum aliorum fontes, & quotidiana lectio, tum ſacrarum literarũ, tum Philoſophicorum ſcriptorum, Iuris ac hiſtoriarum, plurima ſuppeditat. Cum autem veriſsimum ſit inter omnia officia politica, nullum eſſe difficilius & grauius, officio Iudicis, Ideo committi hoc debet homini non tantum ſapienti, ſed bono & integro, quem Plato tetragonon appellat. Vt enim corpus tetragonon quoquomodo cadat, in baſi firmiter conſiſtit: Ita bonus & integer Iudex in iuſto & bono conſtans eſſe debet. Nulli quoq; ad hoc officium minus ſunt apti, quam qui illud ambitioſè affectant: Hos enim nec difficultatem intelligere, neq; vtilitatem publicam, ſed proprium commodum &

honorem

honorem quærere neceſſe eſt: Grauiter itaq; admonet, Syrac. cap. 7. Noli, inquit, quærere vt fias Iudex, niſi valeas virtute rumpere iniquitates: ne forte extimeſcas faciem potentis & ponas ſcandalum in agilitate tua. Illi autem quibus Deus & communitates hoc officium demandat, ſint diligentes obſeruatores virtutum, quæ tam graue officium requirũt, neq; ſe vlla re, vt ab illis recedant, corrumpi patiantur. De Cambyſe ſcribit Herodotus, quod Siſamnem iniuſtum Iudicem excoriari iuſſit, pellemq; eius inſtrauit tribunali, Poſtea filium Otanem in eam ſedem collocauit, ac iuſſit eum, intuentem patris exuuias, iuſtè iudicare, ne ſimili ſupplicio afficeretur.

CAPVT XVI.

DE CAVSIS, CVR DEVS VELIT SERVARI iudicia Ciuilia.

CLariſſimus Iureconſultus Doctor Henningus hunc morem obſeruaſſe in profectionibus narratur, vt quoties locum ſuppliciorum publicorum præiterret, nudato & inclinato capite diceret: Salua ſancta iuſticia. Ea vox ſapientiſſimi Iureconſulti digna eſt memoria, quia admonet de Iudiciorum, quorũ poſtrema executio ſunt

ſupplicia, dignitate. Recte autem iuſticiam Iudiciorum vocauit rem ſanctam, Quia eſt à Deo ordinata, & vult Deus eam conſeruari, & exerceri ad magnas vtilitates in vita. Quam ordinationem diuinam qui non intelligunt, illi iudicia exiſtimant ab hominibus potentibus ad crudelitatem & rapinas inuenta eſſe, cum his vitijs nihil magis ſit Iudicijs contrarium. Vt autem homo pius reuerenter de Iudicijs & eorum executione ſentiat, idcirco ſæpè cogitandum eſt de cauſis, propter quas Deus vult vt in ſocietatibus humanis & ſint Iudicia & fiant eorum executiones, ſine quibus iudicia tantum ſunt actiones Theatricæ, & leges ipſæ nihil aliud ſunt quam inanes ſoni, aut mutæ tabulæ parietibus affixæ, quas nemo metuit, ſicut ſeruus apud Plautum conquerens, quod non reddatur mutuũ, exclamat: Mores leges perduxerunt iam in poteſtatẽ ſuã, Eæ miſerè ad parietẽ ſunt fixæ clauis ferreis, vbi malos affigi nimio fuerat æquius.

Eſt autem prima cauſa finalis Iudiciorũ politicorum, quia vult Deus conſeruari in humanis ſocietatibus honeſtam diſciplinam, iuxta decalogum, & legem naturæ, ac alias honeſtas leges, ex his extructas, vt ſint exercitia virtutum in vita, & ſit in ſocietatibus pax et tranquillitas, vt vnuſquiſq; vitã ſuam, famam

&

& bona tutò poſſideat. Non poteſt autem in iſta hominum malorum petulantia, contumacia, & rapacitate conſeruari talis honeſta diſciplina & tranquillitas, niſi ſint perſonæ ordinatæ, quæ iuxta leges iuſta ab iniuſtis diſcernant, bonos defendant, iniuſtos ac malos vel coerceant vel pœnis afficiant.

Secunda cauſa, Non debent rixæ & lites inter homines eſſe durabiles & infinitæ, ſed aut earum materia præcidi debet, aut ſi fuerint exortæ, quàmprimum debent extingui. Quod cum amica tranſactione fieri nequit, vltimum & præſentiſſimum remedium eſſe debent iudicia, quæ ſecundum iuſtum & æquum omnes controuerſias dirimunt. Nam contempta iudiciorum cognitione controuerſias tantùm pugnis dirimere, non humanum eſt, ſed beluinum. Ideo enim Deus ratione & legum noticia, homines à beluis diſtinxit, vt & ipſi hanc diſtinctionem in tota vita obſeruent & colant.

Tertia cauſa eſt, vt iudicia ſint commonefactiones de iudicio Dei, non tantùm quod fiet in reſurrectione mortuorum, ſed etiam quod quotidie Deus in hac vita declarat, tùm mediatè per ipſa iudicia humana, tùm immediatè per ſingularia exempla pœnarum, tam publicarum quàm priuatarum. Quia regu-

lariter atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis, etiamſi magiſtratus ſeu Iudices in puniendo officium negligunt, vt propter ſtuprum filiarum Scedaſi, cùm Magiſtratus autores ſceleris punire nollet, Deus clade Leuctrica ciuitatem Spartanam puniuit. Et ſæpe mirabiliter Deus etiam ad iudicia politica retrahit ſontes, vt oſtendat ſe eſſe Iudicem iuſtum, qui velit punire ſceleratos, vt auferantur mali è populo, & vt conſtituantur publica exempla Iuſtitiæ, quibus alij à ſceleribus deterreantur, & ne licentia ac impunitate creſcant ſcelera & eorum pœnæ.

CAPVT XVII.

DE TRIBVS FORMIS POLITICÆ gubernationis.

VEteres recenſent tres formas ſeu ſpecies gubernationis politicæ. Monarchia ſeu regnum eſt, cùm vnus præeſt, & iuxta reges regit ac retinet diſciplinam & pacem. Ariſtocratia eſt, cùm quidam præſtantes ſapientia & virtute præſunt. Democratia vocatur, cùm multi è populo regunt. Æſchinès has formas ſic recitat contra Cteſiphontem: Scitis, inquit, triplices eſſe formas ciuitatum regenda-

regendarum, aut enim penes vnum ſumma Reipub. eſt, aut penes optimates, aut penes populum. Raro autem vna forma inuenitur prorſus ſola. Imperium Germanicum à Monarchia appellationem habet, ſed tamen reuera forma gubernationis habet admixtam Ariſtocratiam, ſimilis eſt forma in plerisq́ regnis. Ciuitatum, quæ habent ἀυτονομίαν, gubernatio plærunq́ conſtat Ariſtocratia & Democratia. Diſputatur inter ſcriptores, quæ nam ſit optima forma regiminis ex his tribus, in qua diſputatiōe ſolet recitari verſus Homeri: Multos imperitare malū eſt, Rex vnicus eſto. Æſchines in ciuitatū gubernatione Democratiam præfert, dicit enim: Illæ ciuitates, quæ vni parent, aut à paucis optimatibus regūtur, ex voluntate eorum gubernantur, qui imperant. Liberæ autem ciuitates, vbi ſummum penes populum eſt imperium, legibus vtūtur. Alij hanc formam maximè vituperant, propterea, quòd populus eſt belua multorum capitum. Legatur hac de re inſignis diſputatio Theſei cū Præcone apud Euripidē. Sed Polydorus ſcitè totā diſputationē dirimit, inquiens: Optimè vnus, optimè populus, optimè pauci imperant, ſi boni ſint.

Atq́ hactenus de præcipuis boni Magiſtratus officijs ac virtutibus quaſi in ſumma diximus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

mus. Sunt autem plures & virtutes et officia, de quibus in illorum præceptorum explicatione, ad quæ propriè pertinent, diſſeremus. Nunc breuem admonitionẽ de Principũ ſignis addemus, propterea, quòd illa aliquã notationem inſignem virtutum & officiorum continent:

Aquilæ effigiem Imperator & multi alij Principes in ſcutis habent, non propter rapacitatem, ſicut vulgus ex vnguium curuitate colligit, ſed tùm propter perſpicatiam, quia aui acutiſſima eſt oculorum acies, & principem in gubernatione Lynceo eſſe perſpicaciorem neceſſe eſt, quod & vetus ſymbolum, nimirum ſceptrum cum oculo ſignificabat: tùm propter fœtuum ſuorum defenſionem & nutritionem, ad quas res eſt acerrima & valde induſtria auis: Atq; Imperatoris Aquila biceps eſt, non tantùm quia ſignificabat vtrumq; Imperium & Orientis & Occidentis, ſed etiam quia duplo alijs principibus perſpicacior eſſe debet. Gubernat enim ſuos ſubditos, & eſt ſupremus inſpector, vt & alij rectè regãt et iudicẽt.

Leonum imagines non ſignificant truculentiam, ſed magnanimitatem heroicam in tota gubernatione & in bellis, quæ ad defenſionem & iniuriarum propulſationem ſuſcipiuntur, fortitudinem contra hoſtes, & clementiam erga ſubditos, ſicut in verſu dicitur:

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Vtroq;

Vtroq; tam pacis quàm belli tempore bonus Princeps gerat animum leonis, hoc eſt, heroicum, non ſinat ſe facilè irritari, ſed multa non atrocia contemnat, quaſi ludibria vitæ humanæ. Sicut leo puerorum & catulorum luſus & irritationes contemnit: Sed cùm neceſſitas poſtulat, ſit animoſus dux populi, quia vt Gabrias Athenienſis dixit: Melius eſt exercitus ceruorum duce leone, quàm ceruo duce exercitus leonum:

Gryphes Æthiopici ſunt benè auriti (vt ſcribunt) & acutiſſimè audiunt. Itaq; ſignificant Principes ſeu eos, qui ſunt in Magiſtratu, ad audiendum debere promptas & attentas habere aures. Sic enim mulier Philippo neganti illi audientiam, reſpondebat: Ergo noli Rex eſſe, admonens Regem aut Principem Magiſtratumq; audire debere.

Bubulorum & Vrorum capita fortitudinem cum prudentia coniunctam ſignificant.

Stellæ ſignificant Principes eſſe perſonas conſpicuas, ad quas omnium oculi vertuntur, ideoq; debere ipſos alijs hominibus lumine & ſplendore virtutum prælucere, quamobrem etiam vocantur Illuſtriſſimi.

Lilia & Roſæ ſignificant beneficentiam: Sicut enim Roſæ vltrò de ſe ſpargunt bonum odorem, Ita Princeps ſeu Magiſtratus ſuas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

virtutes tanquam ſuauem odorem ſpargere & communicare debet.

Trabes ſignificant Principes debere eſſe cuſtodes & conſeruatores œconomiarum, quia trabibus conſtant domus, & œconomiæ ſunt politiarum trabes & fulcra. Inſigne ducatus Holſatiæ, quod eſt folium vrticæ cum tribus clauibus crucifixi Chriſti, illuſtris eſt ſignificatio, quòd Principes debent agere curam religionis, vt prædicetur crucifixus Chriſtus, licet ea cura adferat ſecum crucem & moleſtias vrentes carnem.

Cycni amorem artium & doctrinarum & pacis fortitudinemq́ in neceſſaria defenſione ſignificant. Etſi enim cycni nullas aues laceſſunt, tamē prouocatæ etiā aquilas vincunt.

Quid Epiſcoporum cruces et claues ſignificent, manifeſtum eſt. Debent autem Epiſcopi intuentes ſua inſignia non galea, ſed mitro tecta cum pedo, cogitare, quòd antiquitas admonere voluit de diſtinctione officiorum politicorum & Eccleſiaſticorum, iuxta dictum Chriſti: Reges gentium dominantur, vos autem non ſic. Rectè deridet Bonifacium VIII. Crantius, qui anno 1250 primo die feſti ſolennis in Iubilæo venit Romæ in templū præſentibus legatis Cæſaris cum habitu Pontificiali, benedicens populo conſuetudine Papali,

Sed

Sed ſecundo die in templum rediјt, habitu Cæſareo, Aulico quodam gladium nudum præferente, Cumq́ue conſediſſet, exclamauit alta voce: Ecce duo gladij hic. Addit autem Crantius: Vide ô Petre ſucceſſorem tuum, & tu Salutifer Chriſte, tuum cerne Vicarium. Vide, quò aſcendit ſuperbia ſerui ſeruorum tuorum. Iuxta hæc exempla de aliarum imaginum ſignificationibus indicari poteſt.

Sit autem bonis Magiſtratibus ſemper in conſpectu ſapientiſſima Demoſthenis ſententia, quæ cum verſu conuenit Horatij:
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Quemadmodum (inquit Demoſthenes) in naui ſi quis ex ſeruis aut nautis illis inferioribus peccet, non ita magnum eſt incommodum: verùm ſi ipſe gubernator aberrat aut delinquit, neceſſe eſt omnes periclitari, qui in eadem ſunt naui: Ita in ciuitate quicquid delirant priuati homines, ipſis tantùm autoribus obeſt, nec ſpargitur illud incommodum in totam ciuitatem: At ſi ipſi Magiſtratus atq́ue Reipub. principes rem malè gerant, fieri non poteſt, quin tota ciuitas particeps ſit infortunij.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XVIII.

DE HONORE QVARTI PRÆCEPTI in genere.

COmplectitur Deus in quarto Præcepto omnium inferiorum perſonarum in quolibet ordine officia erga ſuperiores vna honoris appellatione. Quare honoris vocabulum rectè intelligatur. Eſt autem honos exiſtimatio honorifica de alio cum amore, reuerentia & debita obedientia, propter ordinationem Dei, ac propter virtutes & merita.

Complectitur itaq; honos hæc quatuor:

Primo cognitionem diuinæ ordinationis & officij in perſona honorata. Nam filius in parentibus, Seruus in domino, Subditus in Magiſtratibus, Scholaſticus in præceptore, ipſam Dei ordinationem inprimis conſiderare, amare, venerari & reuereri debent, quam qui contumelia afficit, non tantùm homini, ſed & Deo iniuriam facit, quia diuinæ ordinationi reſiſtit, vt inquit Paulus, & veteri latina phraſi impius vocatur.

Secundò comprehendit honos gratam agnitionem operum & beneficiorum Dei, quæ per

per illas impertit Deus, quos in officiorum gradibus collocauit. Eſt enim non ſolùm ad homines, ſed & ad Deum gratitudo, vt liberi, miniſtri, ſubditi, ſcholaſtici, auditores, ea beneficia gratis animis agnoſcant, quæ à Deo per parentes, dominos, magiſtratus, præceptores, Eccleſiarum doctores acceperunt, & quotidie accipiunt.

Tertio, Honoris etiam pars eſt ἐπιείκεια, ſeu candor infirmitates ſuperiorum tegens ac tolerans, neq; enim ſuperiorum næui ignominioſè ſunt reuelandi, ſicut impius Chamus fecit. Sed quemadmodum Petrus dicit: Non ſolùm bonis, ſed etiam diſcolis obediendum eſt: Sicut etiam Socrates dixit: Patri quamuis duro ſicut legi auſteræ obediendum eſt.

Quartò, Complectitur honos debitam obedientiam, quæ eſt virtus inter homines maximè neceſſaria. Sicut enim inobedientia eſt omnium virtutum humanarum, ſocietatum & ordinum peſtis & diſſolutio, quemadmodum rectè dicit Sophocles in Antigona: Inobedientia nullum maius malum eſt, hæc vrbes perdit, & vaſtas domos facit: Ita obedientia in rebus humanis eximium bonum eſt, caſtos & mater, vt Anguſtinus inquit, virtutum, & columen omnium ſocietatum, ſicut apud Stobæum dicit Xenophon: Obe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dientia ciuium fœlicitas vrbis eſt. Et Euripides : Hoc eſt quod ſeruat vrbes, obedire legibus.

CAPVT XIX.

DE HONORIS ET OBEDIENTIÆ ORdine. Item, de obedientiæ metis.

Ante diſtributionem officiorum, quæ perſonæ inferiores in quolibet vitæ genere ſeu ordine ſuperioribus debent, dicendum eſt de ordine obedientiæ, qui præſcribitur in mandato Chriſti: Date Cæſari, quæ ſunt Cæſaris, & quæ ſunt Dei, Deo, Atq; in regula à Spiritu ſancto tradita: Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Vt enim in dignitatis & authoritatis ordine Deus meritò in ſupremo gradu conſiſtit, ita viciſſim ſumma obedientia eſt ea, quæ Deo debetur, à quo omnis obedientia ad homines & initium accipere, & ad eum referri debet, ſicut Petrus admonet: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Dominum, 1. Pet. 2. Et Paulus Ephe. 5. Subditi eſtote inuicem, in timore Dei. Inſignia dicta ſunt, quæ clarè affirmant, obedientiam inter homines non eſſe ex

tyrannide ortam, ſicut ille dixit: Si robuſtior es, impera, ſi infirmior es, dominum patere: Sed eſſe à Deo ordinatam, & quidem ſic eſſe ordinatam, vt amuſsim ſeu regulam habeat timorem Dei, ſeu obedietniam ad Deum, & oſtendentem cauſam obtemperationis inter homines, & demonſtrantem metas, à quibus illa neq; ad dexteram neq; ad ſiniſtram deflectere debet.

Ideoq; vult Deus, vt hanc amuſsim ſeu regulam etiam ſine libris in conſcientia noſtra circumferamus, ſicut Paulus dicit ad Rom.3. Propter conſciẽtiam oportet obedire. Hinc itaq; ſequitur, quòd in ijs, quæ propter Dominum, vel ſaluo timore Dei, ac cum bona ad Deum conſcientia fieri non poſſunt, nulla eſt humanæ obedientiæ obligatio. Et qui eam in tali cauſa ſuperiori negat, ſiue pater ſit, ſiue dominus, ſiuéRex, ſiue Cæſar, non ſit inobediens, propterea quòd Deo obtemperat, cui prima & ſuprema obedientia debetur, iuxta regulam Apoſtolicam: Oportet Deo magis obedire quàm hominibus. Itaq; Auguſtinus rectè dicit: Per obedientiam nunquam debet fieri peccatum, ſiue id Rex, ſiue Cæſar præcipit. Ita Daniel Regi, qui adorationem veri Dei prohibuerat, ſe excuſat, Coram te, inquiens, ô Rex, delictum non feci,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hoc eſt, nihil contra te admiſi iniuſtè, quia Deo obtemperaui. Chriſtus Matth. 10. eam ſuperſtitioſam & impiam obedientiam reprehendit, cùm reuerentia erga homines antefertur pietati ad Deum: Qui amat, inquit, patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus. Et Luc. 13. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, non poteſt eſſe meus diſcipulus. Hanc admonitionem de obedientiæ ordine & metis etiam recta ratio aliquomodo intelligit. Et quidem ipſe humanorum imperiorum ordo exempla monſtrat, in quo ſemper præfertur ſuperioris autoritas, nec inobedientiæ damnatur qui, vt Regi obtemperaret, præfecti regij aut conſulis autoritatem neglexit.

Apud Euripidem in Iphigenia inquit Achilles: Obtemperabimus Atridis, honeſta præcipientibus, ſin inhoneſta præceperint, recuſabimus obedire.

Apud Sophoclem Antigona grauiter ſe excuſat Creonti regi, quòd nõ debuerit ob metum regis violare legem naturæ, quæ ſit diuina, & cùm ad filium Hæmonem defendentem Antigonam ſponſam, dicit Creon: Peſſimè litigas cum patre: Reſpondet Hæmon, Video enim te iniuſta facere.

Creon: An pecco, dum principatum meum honore afficio? Hæ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hæmon : Non honoras, dum honorem Dei conculcas .

Recitabo etiam inſignem Muſonij ſermonem è Stobæo : Iuuenis quidam, quem pater philoſophandi cupidum prohibebat, Muſoniū interrogauit his verbis : An Muſoni per omnia obſequendū eſt parentibꝰ, aut in aliquibus rebus id non faciendum eſt ? Cui ille reſpondit : Parere quidem vnumquemq; ſuis parentibus decorum videtur, & à me commendatur. Sed quid nam ſit parere, videamus. Et primò quidem potius quid ſit immorigerum eſſe. et quis inobediens ſit, diſpiciamus: Age, ſi pater, qui medicus non eſt, neq; ſalubrium ac contrariorum peritus, filium ægrotantem aliquid facere iuſſerit, tanquam conducibile, quod tamen noxium ſit & inutile, Diciturne filius non obtemperare, & inobediens eſſe, niſi iuſſa fecerit ? Non equidem videtur. Item, Si ipſe pater alicuius morbo laborans vinum aut cibum intempeſtiuè petierit, vt quibus aſſumtis ægritudinem aucturus ſit, filius autem id ſciens non exhibuerit patri, an inobediens ille eſt ? Nemo hoc dixerit. Et multo minus illum quis inobedientem appellauerit, qui patrem habens, ab eo furari aut depoſito fraudare quempiam iuſſus, ei non obtemperauerit. Itaq; ſiue patris, ſiue Magiſtra-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tus, ſiue domini præceptis, mala, iniuſta, vel turpia imperantis, non obſequens quis fuerit, nequaquam inobediens eſt, neq; iniuſte neq; perperam facit &c.

Cùm autem huic admonitioni lucem aliquam afferat doctrina de iuſticia vniuerſali & particulari: Ideo eam breuiter declarabo.

CAPVT XX.

DE IVSTICIA VNIVERSALI ET PARticulari.

NOtum eſt, iuſticiæ vocabulum aliter accipi in doctrina Euangelij, aliter in doctrina de moribus. In diſputationibus Theologicis de iuſtificatione hominis coram Deo, ſignificat iuſticiam fidei, remiſsionem peccatorum, ſeu iuſticiæ imputationem, ſed in morali doctrina ſignificat virtutem & obedientiam in homine, propter quam iuſtus dicitur: Atq; in duas ſpecies diuiditur, vniuerſalem & particularem.

Vniuerſalis iuſtitia debebat eſſe perfecta hominis obedientia erga totum Decalogum, ſeu omnes leges ad hominem pertinen-

tes.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tes, ſed quia talis non eſt in hac corrupta hominum natura, ideo Ethicè ſic definiri potest, quòd ſit obedientia iuxta omnes leges in humana ſocietate, quæ honeſtis legibus regitur, habens teſtimonium conſcientiæ de voluntate ſeu proæreſi rectè agendi, ſecundum diſcrimen honeſtorum & turpium, Decalogi & legis naturæ.

Etſi autem magnum eſt diſcrimen inter iuſticiam vniuerſalem hominis Chriſtiani, quam regit Spiritus ſanctus, & Ariſtidis ſeu Socratis, ſicut in primo libro de virtutum differentia eſt dictum: tamen ex ſaniorum Philoſophorum ſcriptis manifeſtum eſt, quòd etiam Ethica doctrina ad vniuerſalem iuſticiam tale teſtimonium conſcientiæ requirat.

Vocat autem Plato priuatam iuſticiam ſimpliciter bonam conſcientiam, ſeu harmoniam & conſenſum virium hominis, quæ facit bonam conſcientiam, ſicut harmonia vocum dulcem Muſicam efficit: Nam ſine hac prima iuſticia, ſecunda iuſticia externarum actionum non eſt verè iuſticia, ſed tantùm ſimulatio, quam propria cuiuſq; mens repræhendit, etſi à nullo homine depræhendatur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Particularis iuſticia, eſt virtus ſuum cuiq; tribuens. Hæc definitio Simonidis, etſi à Platone repræhenſa fuit, tamen & in Philoſophorum & in Iureconſultorum ſcholis retinetur, quia eſt breuis & dilucida.

Ac rurſus in duas ſpecies diſtinguitur ea iuſticia, Diſtributiuam & commutatiuam. Et commutatiua quidem propterea, quòd circa rerum commutationes & contractus verſatur, ad ſeptimum præceptum pertinet. Diſtributiua autem iuſticia eſt, quæ in ſocietate humana perſonas ordinat, diſtributione miniſteriorum & dignitatum. Et viciſſim gubernat obligationem & communicationem honoris, obedientiæ, officiorum, præmiorum, quæ cuilibet perſonæ in ſuo gradu debentur. Vt autem in præcedenti Capite diximus, per obedientiam erga homines non eſſe violandam obedientiam, quam debemus præſtare Deo: Ita & hæc diuiſio Iuſtitiæ admonet ſic colendam eſſe iuſtitiam diſtributiuam, ne violetur Iuſticia vniuerſalis, & quidem ne ea, quam Plato vocat primam & priuatam Iuſticiam propriæ cuiuſq; conſcientiæ, abijciatur.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XXI.

DE LIBERORVM OFFICIIS ERGA parentes.

GRauiſsima eſt Apoſtoli admonitio ad liberos, Filij, obedite parentibus veſtris in Domino, namq; hoc iuſtum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram, Epheſ. 6. Tria ſunt in ea admonitione argumentorum pondera.

Primum de obligatione naturali, quam omnes homines etiam ſine lege iuſtam eſſe iudicant. Eſt enim à Deo naturæ noſtræ ſenſus huius obligationis impreſſus, cuius motum omnes homines in ipſo corde ſentiunt, etiamſi ſint ignari legis, Et hanc naturalem obligationem illuſtrat grata recordatio beneficiorum & officiorum, quæ à parentibus accepimus, Sicut Tobias ſenior ad filium de maternis officijs dicit: Honorem habebis matri tuæ, memor enim debes eſſe, quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te: Et Syracides cap. 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiſcaris, & retribue illis, ſicut ipſi tibi, memento quoniam, niſi per illos, natus nõ fuiſſes.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Secundum eſt mandatum Dei in quarto præcepto, propoſitum ſummo loco inter ea mandata, quæ de officijs hominum inter ſe mutuis præcipiunt.

Tertium eſt promiſſio addita à Deo huic præcepto in Decalogo, & per contrarium ſenſum etiam de comminatione admonens. Hæc pondera conſiderare liberi atq; ſæpe in animo ſimilia Dei mandata, vna cum promiſſionibus & comminationibus, repetere debent. Deut. 5. Honora patrem tuum & matrem tuam, ſicut præcepit tibi Dominus, vt longo tempore viuas, & bene ſit tibi in terra. Eccleſ. 3. Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filijs, & in die Orationis ſuæ exaudietur. Qui honorat patrem ſuū, vita viuet longiore. Qui timet Dominū, honorat parentes, & quaſi Dominis ſeruiet his, qui eum genuerunt, opere & ſermone & omni patientia: Honora parentē, vt ſuperueniat benedictio tibi à Deo, & benedictio illius in nouiſſimo maneat: Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio Matris eradicat fundamenta. Fili ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius, et ſi defecerit ſenſu, veniā da, & ne ſpernas eum in virtute tua. Eleemoſyna enim patris non erit in obliuione: Infamis eſt qui dereliquit patrem & eſt maledictus à Deo, Deut. 27. Maledictus, qui non honorat patrem

trem & matrem: Prou. 20. Qui maledicit patri & matri, extinguetur lumē eius. Prou. 30. Oculum eius qui ſubſannat patrem, et deſpicit matrem effodient corui. Exod. 13. Qui percuſſerit patrem ſuum & matrem ſuam, morte moriatur. Et qui maledixerit patri & matri, morte moriatur.

Vult Deus hanc obligationem in hac vita manere firmam, & nulla mutatione dignitatis, aut honoris aut conditionis mutari vel tolli, Peſſime itaq; facit Romanus Antichriſtus, qui illos quos in ſocietatem ordinis Monaſticorum recipit, impijſſimo iuramento cogit Parentibus in perpetuum negare debitum honorem & obedientiam: Ita ille hoſtis Dei obligationem à Deo & naturæ ſancitam nefariè diſſoluit, neq; intelligit, quod expreſſè à filio Dei repræhenduntur, qui ſuperſtitioſæ religionis prætextu aut negligunt parentes, aut negligendos eſſe docent: Quare vos (inquit, Matt. 15.) transgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem, qui maledixerit patri aut matri, morte morietur: Vos autem dicitis: Quicunq; dixerit Patri vel matri, Corban quodcunq; eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum aut matrem ſuam, & irritum feciſtis præceptum Dei propter traditionem veſtram. Peccant etiam

contra

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

contra hent obligationem, qui ad altiores gradus honorum & fortunæ euecti parentes deſpiciunt: Imitari exemplum debemus filij Dei, Qui Mariæ matri & Ioſepho ſubditus fuit: De Dauide quoq; ſcriptum eſt, 1. Regum 17. Quod poſtquam iuſſu Domini in Regem vnctus fuit, Tamen tanquam miniſter parenti obediuit in officio domeſtico, vt cibum ad fratres ferret.

Mors omnes obligationes huius vitæ ſoluit: Attamen quando Chriſtus filium viduæ ad hanc vitam ex morte reuocauit, (Luc. 7.) reddidit eum matri ſuæ, vt illuſtri exemplo palam oſtenderet vinculum huius obligationis nulla emancipatione, aut conditionis mutatione in hac vita rumpi debere. Quare non meretur laudem exemplum Venetum. Anno 1361 Laurentius Celſus dux Venetæ Reipub: eſt creatus, is mox cum patre ſuo de reuerentiæ debito contendere cepit, neuter enim nudato capite voluit alteri aſſurgere & honorem exhibere. Pater quia pater eſſet, Filius quia dux eſſet, donec tandem communi conſilio ſenatus hoc inuentum eſt remedium, vt pileo ducali aurea crux affigeretur, vt coram ea pater, quoties filium ducem accederet, caput reuerenter nudaret & inclinaret: Non fuiſſet opus hoc conſilio ſi obliga-

obligationem præcepti quarti recte, ſicut Ioſephus, Dauid & Salomon, intellexiſſent.

†Debent quoq; liberi parentibus egenis & ſenibus officiorum & alimentorum communicationem, quam Deus larga præmiorum remuneratione compenſat. Sicut Syracides dicit: Eleemoſyna patris non erit in obliuione: Nota eſt hiſtoria Ioſephi, & Dauidis cum Saulem fugeret, qui magis de ſenibus parentibus, quam de ſemetipſo ſollicitus fuit. Eos enim regi Moabitarum commendauit, 1. Regum 22. Græci vocant ἀντιπελαργεῖν, propterea quod Ciconiæ ſenes parentes portare & alere ſcribunt.

Et non debent liberi parentum precationes, execrationes ſeu benedictiones & maledictiones leuiter curare, ridere aut contẽnere: Duobus filijs pijs Semo & Iapheto benedixit, Noa impio autem Chamo maledixit: Gen. 8. Quanto cũ deſiderio Iacob expetiuerit benedictionem patris Iſaaci: docet hiſtoria Geneſ. 27. Benedictiones quas Iacob ſuper liberos dixit, ſcribuntur Gen. 49. Et conſideratio hiſtoriarum atq; euentuum, qui ſunt ſecuti, veritatem & effectum demonſtrant. Quare inhæreat ſemper in memoria Syracidæ dictum: Benedictio Patris firmat domos filiorum.

Male-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Maledictio verò matris eradicat fundamenta.

Eſt autem piorum parentum benedictio pia precatio pro liberis, quæ vt Iacob inquit, multum valet: Et eorum maledictio quaſi domeſtica eſt excommunicatio & prophetia de pœnis, quæ comminationes Dei ſequuntur.

Atq; obſeruatione dignum eſt, quod etiam in communi vita Ethici Philoſophi exempla obſeruauerunt. Sic enim ex Pampeli Pythagorici libro de parẽtibus recitat Stobæus: Exiſtimandum eſt nullum apud Deos magis honorandum ſimulachrum habere nos poſſe, quam patres & auos ſenio confectos, ſimiliter & matres: Nam ſi quis muneribus aut honoribus parentes exhilarat, Deus bona rependit. Niſi enim Deo curæ eſſent parentes, minime illos ſuper filios precantes exaudiret: Mirabilius profecto, & auguſtius parentum ſimulachrum, quàm inanimes quæq; imagines videri debent: Nã quæ animã habent, quando coluntur & ornantur à nobis, pro nobis orant, & optima dona pro nobis precantur, quando deſpiciuntur, contra: Quæ vero anima carent, neutrum horum faciunt, quo circa qui erga parentes & auos cæteroſq; huiuſmodi ſe recte gerit, is ad Deos ſibi conciliandos ſimu-

lachro.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

lachrorum omnium optima poßidet: Omnes igitur qui ſapit, colat & veneretur paren- preces & execrationes, multas illarum ſæpe tum euentu comprobatas ſciens: Sic & Plato dicit: Preces parentum aduerſus filios ſæpe audiuntur, cuius ergo pater vel mater, vel horum parens ſenio confecti, quaſi theſaurus quidam domi exiſtunt: Is putet nunquam aliquod ſibi tale ſimulachrum magis efficax domui ſuæ affuturum, ſi rectè, vt decet, ab eo colatur.

Omnes quoq; honeſtæ leges obedientiam & honorem parentum præcipiunt apud omnes gentes, atq; inobedientes coerceri & puniri mandant: Athenis, vt Xenophon teſtatur, actio fuit data in iudicio contra eos, qui parentes non afficiebant honore, & erga ipſos ingrati erant, atq; iudicatum eſt, eos eſſe indignos, qui ad Magiſtratus & ſacrificium admitterentur. Hinc eſt illud apud Demoſthenem contra Ariſtogitonem. Quis illi fidem habeat, qui ex animo parentum amorem eiecit? Ego non modo nihil ei fidei habeo, ſed & Dijs inuiſum ac hominibus eſſe exiſtimo, qui parentes neglexerit. Neq; vlla atrocior pœna, quam in parricidas conſtituta fuit, quos leges inſutos culeo

cum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cum cane, gallo, vipera & Simia in aquas abijci iubent: De quo ſupplicij genere ſic ſcribit Cicero: Nullum ſatis vere ſupplicium in eum reperiri poteſt, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atq; humana poſtulant. Solon cum interrogaretur, cur nullum conſtituiſſet ſupplicium in eum, qui parentem necaſſet? Reſpondit: Se id neminem facturum putaſſe: Sapienter feciſſe videtur, cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat, ne tam prohibere quã admonere videretur: Maiores noſtri cum intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia, ſupplicium in Parricidas ſingulare excogitarunt, vt quos natura ipſa retinere in officio non poſſet, ij magnitudine pœnæ maleficio ſubmouerentur. Inſui voluerunt in culeum viuos, atq; ita in flumen deijci, & videntur hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repente Cœlum, Solem, terram, aquam ademerunt, vt qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret ijs rebus ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. Noluerunt corpus obijcere feris, ne beſtijs quidem, quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus vterentur, non ſic nudos in flumen deijcere, ne cum delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera quæ violata ſunt, expiari

putan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

putantur. Talia legentes in Ethnicis ſcriptoribus cogitare debemus, quanto magis oporteat nos, qui Chriſtiani ſumus parentes noſtros honorare. Et eſt certum quod Deus benefaciat illis, qui Parẽtes colunt, & viciſsim puniat illos, qui parentibus honorem debitum non præſtant. Sicut eſt punitus ingratus filius Dauidis Abſolon, & multi alij: Vt autem hæc admonitio ex Ethnicorũ collatione ſumpta magis infigatur animis, Ideo plura quædam, tum dicta, tum exempla ex Philoſophorum libris proferam, Hyeroclis dictum eſt: Si quis parentes ſecundos & terreſtres quoſdam Deos dixerit, non errabit. Neceſſarium autem eſt exiſtimare, vnum, erga ipſos, gratitudinismo dum eſſe, perpetuam & nunquam remittentem beneficia ipſorum rependendi animi promptitudinem. Quantumuis enim multa in ipſorum gratiam fecerimus, ſemper tamen inferiora erunt omnia quam eſſe deberent. Theognis dicit: Nihil inter homines patre & matre præſtantius habent illi, qui ſanctam colunt iuſticiam, qui non honorant ſeneſcentes parentes, eorum regio parua eſt.

Euripides in Heraclide.

Quiſquis parentes hic pie viuens colit,
Hunc viuentemq́ mortuumq́ amat Deus.

Non liberis eſt pulchrius munus aliud,
Quam liberos dici parentis optimi,
Parentibuſq; dignum honorem reddere.

Menander.

Lex iubet parentibus honores diui-nis æquales præſtare.

Sophocles.

Iuſtum eſt vt liberi iuuent parentes.
Quid eſt ô pater cur hominibus liberi naſcun-
Niſi in aduerſa fortuna feramus opem? (tur

Timocles.

Quicunq; patrem timet ac reueretur,
Hic in bonum ciuem euadet proculdubio.

Orpheus.

Iupiter inſpicit illos, qui colunt iura parentum
Et qui negligunt per animi imprudentiam
Ac illis quidē benignus ac mitis bona largitur,
His verò infenſus indignatur per furias,
Sunt enim vehementes in terra parentum fu-
riæ.

Homerus de Simoiſio.

Nulla parentibus almis
Debita pro vita & pro dulci præmia victu
Reddidit, idcirco breuis ipſi eſt vita tributa.

Perictiones Pythagoricus.

Mali quicquam parentibus nec dicto, nec facto exhiberi oportet, ſed obedire cuiuſ-

cunq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cunq; conditionis fuerint, & in quacunq; corporis, animi, rerumue fortuna, In pace, bello, ſanitate, morbis, diuitijs, paupertate, gloria, infamia, ſiue priuatis, ſiue in Magiſtratu conſtitutis parentibus adeſſe ipſis oportet, nec vnquam deſerendi ſunt. Hæc enim ſapienter, & recte fieri ab hominibus pijs exiſtimantur: Contemptus autem parentum peccati genus eiuſmodi eſt, quod in viuis ſimul & defunctis diuinitus damnatur, ab hominibus odio habetur, & ſub terra in loco impiorum vna cum reliquis impijs perpetuo punitur à iuſticia & infernalibus Dijs, qui his rebus inſpiciendis deſtinati ſunt: Honeſtiſſima enim eſt parentum facies imo diuina, & aſpectus vultuſq; eorum tanti fieri debet quanti nec ſolis, nec omnium ſyderum, quæ gratiſſimas cœli choreas conſtituunt, aut ſi qua alia res iſtis maior à quoquam æſtimatur. Deos equidem arbitror, ſi contemni parentes viderint, haudquaquam eſſe toleraturos. Quamobrem colere eos par eſt, nec vnquam eis contradicere: Verum ſi quid ignorent morbi aut animi deceptionis vitio, conſolari atq; docere oportet, odiſſe nunquam: Maius enim inter homines peccatum admitti nequit, quam erga parentes impietas.

Cicero de Aruſpicum reſponſis: Parentibus nos prius natura conciliat, quos non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

alere nefarium eſt. Recitantur à Philoſophis & hiſtoricis etiam inſignia quædam exempla pietatis à liberis parentibus exhibitæ, quæ meminiſſe vtile eſt: Virgilius pingit Æneam parentem ſenem humeris ſuis ex Troiano incendio exportare.

Lycurgus, Pauſanias & Ælianus memorabilem hiſtoriam recitant, quæ accidit Olympiade 81. hoc eſt, circa annum Mundi 3510. ætate Eſdræ & Nehemiæ: Æthna Siciliæ mons ſemper ardens eructauit ignitos torres & globos, qui tum in reliquam viciniam, tum vero in oppidum Catanam delati ſunt ipſamq́ incenderunt; ibi cum alij ſui ipſorum ſaluti conſulentes celerrime fugerent, Philomonus & Callias fratres, quos alij Anphinoum & Aſtropum vocant, parentes ſenes & imbecilles humeris impoſitos aſportauerunt. Cum vero impediti onere procedere celeriter non poſſent ac implicarentur turbine flammarum, tunc oſtendit Deus præſens, pios à ſe diligi ac curari: Dicitur enim flamma circumfuſa cæteros velocius præcedentes, qui parentes reliquerant corripuiſſe, diuiſa vero his viam præbuiſſe, eoſq́ ſolos manſiſſe incolumes, quam ob cauſam appellatio loci eſt, campus piorum, Deſcripta eſt etiam à Virgilio hæc hiſtoria his verſibus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Illis diuitiæ ſolæ materq; paterq;,
Hanc rapiunt prædã mediumq; exire per ignẽ
Ipſo dante fidem properant, ô maxima rerum,
Et merito pietas homini tutiſſima virtus.
Erubuere pios Iuuenes attingere flammæ
Et quæcunq; ferunt illi veſtigia cedunt.

✠ Valerius Maximus ſcribit Cimonem Athenienſem, vt patrem Miltiadem publice damnatum eximeret vinculis, vltro ſe carceribus obtuliſſe, Et filiam Cimonis patrem ſenem in cuſtodia publica mammis ſuis tanquam infantem aluiſſe, plura exempla apud Valerium extant.

Contrarium vero narratur de Tarquinio Superbo, vltimo Romanorum Rege, eiuſq; vxore Tullia, Seruij Tullij Regis filia, Cum enim ambo, Tarquinius & vxor regnandi libidine arderent, immiſerunt in Socerum & patrem Tullum ſicarios, qui eum interficerent. Et Tullia mox vt patrem occiſum intellexit, vehiculo ſe ad maritum deferri iuſſit. Vbi ad locum cædis ventum eſt, Auriga conſpecto in via cadauere equos remoratus eſt, ſed nefaria mulier equos cum curru per patris corpus agi iuſſit: quam nefariam impietatem deſcribit Ouidius 6. Faſtorum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Filia carpento patrios viſura penates
Ibat per medias alta feroxq́ vias.
Corpus vt aſpexit lachrymis auriga profuſis,
Reſtitit, hunc tali corripit illa ſono:
Vadis, an expectas precium pietatis amarum?
Duc inquam inuitas ipſa per ora rotas:
Certa fides facti eſt, dictus ſceleratus ab illa
Vicus & æterna res ea preſſa nota eſt.

Horum filius Tarquinius cum Lucretiæ vim intuliſſet, nefarij parentes cum nefario filio regno ſunt pulſi, & Reſpublica Romana pro Regibus conſules accipit.

Ariſtoteles dicit hoc vere vulgo euenire, vt qualis quiſq́ fuerit in parentes, tales viciſsim experiatur in ſe liberos: Quidam accuſatus quod patrem verberaſſet: hoc modo excuſauit impium ſcelus, & ille, inquit, Patrem ſuum verberauit, & hic, oſtenſo filio, me verberabit, adeo nobis hoc eſt familiare: Alius quiſpiam cum à filio crinibus traheretur, ventumq́ eſſet ad domus limen, exclamauit, Deſine fili, nam & ego patrem meum huc vſq́ traxi. Hæc ſunt horrenda exempla, quæ congruunt cum regula: In quo quis peccat in eo punitur.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XXII.

DE OFFICIIS SCHO-LASTICORVM SEV *diſcipulorum.*

SCholaſticus eſt perſona, ordinata voluntate Dei ad diſcendam doctrinam generi humano vtilem & neceſſariam de Deo & alijs rebus bonis, ne extinguatur noticia Dei inter homines, ſed ſeruetur Eccleſia, & ſeruetur diſciplina, & habeant homines alias honeſtas vtilitates in conſeruatione ſocietatum & corporum ex artibus, in quibus grata Dei fama ſpargitur. Vt autem in omni vitæ inſtituto & actione finem inſpiciendum eſſe recte ſapientes admonent: Ita Scholaſtici cogitatio ſemper in finem ſtudiorum intenta eſſe debet, vt eò omnes actiones & totam vitam dirigat.

Primo itaq; diſcat veram doctrinam Religionis, vt ſit ipſe membrum Eccleſiæ, vere agnoſcens Deum, & Filium eius Ieſum Chriſtum, in cuius cognitione ſumma ſapientia, & ipſa virtus æternæ vitæ conſiſtit, & recte Deum inuocans, & recte ſentiens de omnibus doctrinæ Chriſtianæ partibus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Deinde diſcat alias honeſtas, vtiles artes ac linguas honeſtas & vtiles, quæ ſunt neceſſariæ in Eccleſia in Rebuſpub. in ſocietatibus, & in vita, atq; cum diſcendi ſtudio coniungat etiam diligentiam per auxilium Spiritus ſancti, pie & modeſte inſtituendi vitam, & regendi mores, iuxta normam legis diuinæ, & aliarum honeſtarum legum præceptionem, ac iuxta doctrinam de virtutibus.

Decet enim vt hominis ſtudioſi vita ſit conformis profeßioni de ſtudijs, Sicut Plato dicit: Diſciplinam honeſtam eſſe ſororem ſtudiorum.

Et vulgo dicitur: Qui proficit in ſcientia, & deficit in moribus plus deficit quam proficit: Quemadmodum enim turpe eſt, doctori, cum culpa redarguit ipſum. Ita etiam turpe eſt ſtudioſo pietatis, & bonarum artium: ſi vitam agat cum pietate, virtute, & bonarum artium, præceptionibus pugnantem, Quid autem magis contrarium eſt pietati, virtutibus, doctrinarum præceptis de conſeruatione honeſtatis, iuſticiæ, tranquillitatis, & diſciplinæ in ſocietatibus, & valetudinis in corporibus, quam ea eſt vita, quam multi profitentes ſe Scholaſticos ſe-

ctan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſtantur, plenam impietatis, inobedientiæ, libidinum, iniuriarum, helluationum & aliorum flagitiorum? quorum licentiam ſi quis ſibi prætextu ſtudiorum conceſſam eſſe putat, næ ille flagitioſè ſtudioſæ vitæ & ordini facit iniuriam. De diſcendi ſtudio eleganter dicit Plato, diſcipulum debere eſſe φιλομαθῆ, φιλήκοον, ζητητικὸν, hoc eſt, cupidum diſcendi & audiendi & inquirendi, quod fit auditorum repetitione, meditatione & interrogatione de non intellectis. Rectè enim dicitur in verſu vſitato:

Lectio lecta placet, decies repetita placebit.

Atq; in Thæteto, tanquam peſtem pernitioſiſsimam, cauere iubet, ne ſimus αὐτοδίδακτοι, qui falſa perſuaſione faſcinati contemnunt docentes, & plærunq; fiunt autores abſurdarum opinionum, quibus veras doctrinas in Eccleſia & artibus corrumpunt. Extat & inſigne dictum ſimile veteris Comici, quod eruditè compræhendit requiſita ad ſtudia doctinarum, & repræhendit eos, qui ſe ſtudioſorum officio præclarè perfunctos eſſe exiſtimant, ſi multos annos otioſi in ſcholis perdiderint:

> Neq; natura ſine arte ſufficit
> Cuiquam, omnino, quocunq; in ſtudio:
> Nec ars per ſe ſine naturæ præſidio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quòd ſi iſta duo conueniant
Simul, adhuc deſiderantur ſumptus,
Amor, exercitium, oportunitas, tempus,
Iudicium, quod dicta ſtatim accipiat & intelligat.
Nam quocunq; iſtorũ deſtituatur quiſpiã,
Non aſſequetur inſtitutũ ſibi terminum.
Natura, voluntas, diligentia, ordo,
Sapientes faciunt bonosq; viros,
Annorum verò numerus nihil præter ſenectutem parit.

Cùm autem ea, quæ ad diſcendi diligentiam & vitæ culturam attinent, quotidie a bonis præceptoribus proponantur, idcirco ſciant diſcipuli, ſe hunc honorem præceptoribus debere, vt ipſorum legibus & monitis obtemperent, quæ eſt præcipua in diſcipulo erga præceptores reuerentia, qua illi maiorem honorem nullum à diſcipulis exoptant.

Sit autem cum hac obedientia coniunctus amor præceptorum, & erga ipſos gratitudo, non tantùm donec ſub ipſorum inſtitutione viuũt ſcholaſtici, ſed etiam poſtea. Nam rectè inquit Ariſtoteles: Sicut Deo & parentibus, ita præceptoribus, qui nobis veram ſapiẽtiam impertiunt, non poſſe à nobis parem honorem & gratitudinem referri.

Alexander Magnus cùm interrogaretur,

retur, vtrum magis deſideraret patrem Philippum, an Ariſtotelem præceptorem? Reſpondit: Præceptorem, pater enim, vt eſſem, ſed Ariſtoteles, vt præclarè eſſem autor fuit.

M. Antonius Imperator, præceptorum ſuorum aureas imagines in templo Larũ poſuit, ac dixit: Illos ſuos lares eſſe, hoc eſt, Deos domeſticos. Quanti Socratem fecerit Plato & Xenophon, oſtendunt eorum ſcripta. Ariſtoteles etſi à Platone præceptore in aliquibus doctrinæ partibus diſſenſit, tamen eum tanti fecit, vt nomini ipſius aram in templo cum ſtatua conſtruxerit, in qua ſcriptum fuit, Hunc eſſe illum, quem probi omnes honorare & imitari debeant. Xenocrates cùm audiret Dionyſium Tyrannũ dicere ad Platonẽ præceptorẽ: Aliquis tibi caput auferet, forti animò ſubiecit, non prius quàm hoc, ſuũ demonſtrãs.

Noſtra ætate Deus ſingulari beneficio duos diuinos Præceptores Germanis dedit, Prophetam Lutherum, et collegam ipſius Philippum Melanthonem, quorum nomina nemo verè doctus ſine reuerentia vel audit, vel ipſe nominat. Sed quàm multi ſint ingrati diſcipuli quos ipſi fideliſſimè docuerunt, & maximis beneficijs affecerunt, qui illos, in primis verò Philippum, viciſſim nefarijs contumelijs & criminationibus inſectantur, vulgo no-

tum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tum eſt. Sed proculdubio Deus illam barbaricam ingratitudinem puniet, Quæ de officijs Eccleſiæ erga doctores hoc loco dicenda eſſent, de illis in expoſitione tertij Præcepti dictum eſt.

CAPVT XXIII.

DE OFFICIIS SVBDITORVM ERGA Magiſtratus.

DE ſubditorum officijs erga Magiſtratus grauiter præcipit Paulus ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non eſt enim poteſtas, niſi à Deo. Quæ autem ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt, Itaq́ qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nam Principes non ſunt timori bono operi, ſed malo, Vis autem non timere poteſtatem, bonum fac, & habebis laudem ex illa, Dei enim miniſter eſt tibi in bonum, Si autem malum feceris, time, non enim ſine cauſa geſtat gladium. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Ideo neceſsitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam: Ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debitum, cui tributũ, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorẽ, timorem, cui honorem, honorem. Ad Titum 3. Admonito illos, vt principatibus ac poteſtatibus ſubditi ſint, vt Magiſtratibus pareant. Et Petrus Epiſtola 1. Cap. 2. Subditi eſtote omni humanæ creaturæ, propter Dominum, ſiue regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: Deum timete, Regem honorate.

Non eſt obſcurum, quòd iſtæ Apoſtolorum conciones ſeu admonitiones ex Chriſti reſponſo ad Iudæorum legatos ſumptæ ſunt: Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & quæ ſunt Dei Deo. Diſtribuunt autem Apoſtoli officia ſubditorum in tres partes: Honorem, timorem & perſolutionem tributorum. Ac de honoris generali ſignificatione in quarto Præcepto dictum eſt cap. 18: Quòd videlicet complectatur honorificam exiſtimationem, quæ oritur ex veneratione ordinis diuini, & ſemper ſecum habet coniunctum amorem, & quæ ſequitur, obedientiam voluntariam, vocaturq́ reuerentia: Deinde gratam beneficiorum agnitionem, quæ Deus per hunc ordinem impertit; quæ agnitio reuerentiam alit & confirmat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

firmat. Item ἐπιείκειαν coniunctam habet cum patientia, qua Magiſtratus infirmitates teguntur ac tolerantur, ne ordo diuinitus inſtitutus & publica tranquillitas turbetur per ſeditiones, ſicut Abſolon & Syba ordinem & tranquillitatem turbauerunt motis ſeditionibus contra Dauidem. Mephiboſet autem filius Ionathæ, etſi afficiebatur à Dauide magna iniuria, ſiquidem Dauid credens calumnijs ſerui ipſius Sybæ, ademit ipſi inaudito contra ius omnia bona, eaq́ calumniatori dedit. Poſtea cùm ſe excuſaret innocens Mephiboſeth, interpellando excuſationem abrupit, & iuſſit, vt cum ſeruo calumniatori bona partiretur. Hæc non fuit leuis iniuria: Attamen Mephiboſeth piè & ſapienter fecit, quòd fuit patiens, & ab omni cogitatione & ſtudio ſeditionis abſtinuit, in qua, ſicut rectè Thucydides dicit, eſt omne malum.

Admonet itaq́ hoc exemplum ſæpe etiam in gubernatione peccari à bonis Magiſtratibus: ſicut Salomon in Eccleſiaſten inquit cap. 7. Non eſt homo in terra, qui faciat bonum & non peccet: Ideo neceſſe eſt, vt ſubditi ſemper ob oculos præcepta Domini habeant, quæ reuerentiam Magiſtratus mandant, & ſtudium ſeditionis prohibent: Ad Roman. 13. Qui Magiſtratui reſiſtit, Dei ordinationi

dinationi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dinationi reſiſtit, Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Prouerb. 22. Cum ſeditioſis ne commiſcearis, quia repentinus veniet interitus eorum: Sicut multis exemplis ſacris & Ethnicis declaratum eſt. Atq́ ius Regis, quod per Samuelem Iudæis, cùm Regem peterent, propoſitum eſt, multorum grauium onerum facit expreſſam mentionem, quæ ſecum adfert gubernatio. Petrus etiam ait diſcolis dominis obediendum eſſe.

Quia verò multi ſunt tam mali & petulantes, vt Magiſtratus & leges oderint, neq́ ſponte & libenter velint debitam obedientiam præſtare, ideo ordinauit Deus, vt Magiſtratus timeatur, & idcirco armauit Magiſtratum gladio ſeu poteſtate coërcendi & puniendi vi corporali, ſecitq́ illum terribilem, vt quos amor ad reuerentiam ordinis diuini, ad obedientiam legum, & ad ſtudium virtutum non flectit, eos metus pœnarum in officio retineat, rectè enim dictum eſt:

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Atq́ ipſa experientia vitæ oſtendit, in hac malicia humana multum ad eam, quæ eſt adhuc in plebe, diſciplinæ, honeſtatis, iuſticiæ & tranquillitatis conſeruationem conferre

ferre metum pœnarum. Si enim abſq; eo metu eſſet, melius inter feras immaniſsimas, quàm in humana ſocietate viueretur. Nec negligenda eſt hæc conſideratio, quòd Deus admirando modo hunc metum conſeruat. Nemo enim tam malus & petulans eſt, qui non ſentiat ſe conſpectu Magiſtratus terreri, non aliter, ac ſi in fronte Magiſtratus ſignum aliquod terribilis Maieſtatis impreſſum cerneret. Et venefici, qui ſe diabolis mancipauerunt, cùm Magiſtratus iuſſu vinciuntur, venefica potentia deſtituuntur. In his exemplis conſiderari debet vis diuinæ ordinationis, quæ vult, vt Magiſtratus, malis, timori eſſe debeat, vt Paulus inquit: Si malè feceris, time poteſtatem, non enim ſine cauſa gladium geſtat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit.

Tertia pars officiorum, quæ ſubditi Magiſtratibus debent, eſt perſolutio vectigalium & tributorum, ſiue ea ſint ordinata ſiue vrgente neceſsitate indicta: Nam gubernatio & defenſio Reipub. magnos ſumptus exigit, quibus ſæpe non ſufficiunt ordinati reditus ſeu penſiones, præcipuè belli tempore, ſicut Archidamus Lacedæmonius præſtans vir & militia clarus, rogantibus ſocijs, quantum pecuniarum ſatis eſſet ad bellum Peleponneſia-

cum, ſa-

cum ſapienter reſpondit: Bellum ordinata non quærit: Apoſtolus duas ſpecies penſionum ordinatarum nominat, φόρος ſignificat ordinata tributa ex fundis, & bonis ſubditorum. Τέλος vectigal eſt, quod penditur ex rebus, quæ aduehuntur vel euehuntur, ideo vt prohibeantur latrocinia & prædationes in vijs & in mari. Omnium autem tributorum hi ſunt fines: vt ſint ſtipendia gubernatorum, vt ſit theſaurus publicus, è quo ſumantur ſalaria miniſtrorum, qui ſocietati communi ſeruiunt in officijs Eccleſiaſticis, & ciuilibus, atq; alij ſumptus, quos publica neceſſitas multos & varios requirit, vtq; ſint ornamenta pacis & nerui bellorum.

Eſt autem valde neceſſarium in quolibet regimine vt æraria recte curentur, vtq; cum decente magnificentia & libertate ſit coniuncta honeſta parſimonia, quò proſpiciatur, ne inutilibus profuſionibus æraria exhauriantur atq; onerentur vſuris: Sapientiſſimus dux Luneburgenſis Erneſtus dicere ſolitus fuit: Miſerum eſt in paupertate regere.

Eam miſeriam ſentiunt multis modis tam gubernatores quam ſubditi. Porro ſicut Deus Magiſtratum & ſubditos in ſua ordinatione vinculo conſcientiæ & ſacroſancti

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

iuramenti colligauit. Ita Magiſtratus condens leges, proponens edicta, & indicens tributa ſemper in conſilium vocet ſuam ipſius conſcientiam coram Deo, ne quid in illis rebus faciat, quo conſcientiam ad Deum contaminet & lædat, atq; viciſsim ſubditus præſtans obedientiam & perſoluens tributa debita conſcientiam propriam pro teſte & inſpectore à Deo adiunctam adhibeat, vt & in faciendo & dando ſit fidelis: Bona enim conſcientia tutiſsimus eſt Magiſtratus conſiliarius, & eſt certus teſtis de ſubditorum fidelitate, quam qui lædit, ille non homines tantum, ſed ipſum etiam Deum lædere ſe ſciat. De qua re etiam philoſophicum dictum Menandri admonet: Omnibus hominibus conſcientia Deus eſt. Hoc eſt, dictamen bonæ conſcientiæ à Deo eſt, & viciſsim quod contra bonam conſcientiam fit, id contra Deum fit: Sed multo clarius admonet de hac re Spiritus ſanctus, ſubditos nimirum Chriſtianos, vt Paulus & Petrus dicunt, oportere obedire propter conſcientiam in timore Domini & propter Dominum: Hæc ſunt grauiſsima verba, quæ pium ſubditum ſemper de fide erga Magiſtratum debent admonere, & ſimul conſolari, quando ea quæ imperantur, ſunt dura.

In

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

In omibus enim, quæ propter Deum & conſcientiam in timore Dei patimur & ferimus, præſtanda eſt obedientia Deo, Quanquam igitur peccant Magiſtratus, cum ſine neceßitate immoderatis oneribus, grauaminibus, expilationibus ſubditos onerant, excruciant & deglubunt: Tamen ſciant ſubditi. quod ſicut cæteræ peccatorum pœnæ, ſic quoq; iſta onera patienter ferenda ſint, iuxta dictum: Patientia vobis neceſſaria eſt: Item Patientes vbi opus eſt.

Omnino enim cauere debent ſubditi, ne ſint ſeditionum autores vel ſocij. Itaq; etiam tunc cum atrox iniuria, quæ ſine peccato ferri non poteſt neceſſariam recuſationem obedientiæ poſtulat, non ad ſeditionis auxilium, ſed ad beneficium legitimæ & conceſſæ defenſionis recurrendum eſt: Seditiones eſſe Diabolorum furores inſigni portento oſtenſum eſſe ſcribit Nicephorus. Nam cum Antiochæi ſeditionem mouerent contra Theodoſium, propter impoſitum nouum vectigal, nocte ea, quæ diem ſeditionis præceßit, viſa eſt in aere furia, hoc eſt, Diabolus in forma mulieris magnitudine ingenti & aſpectu horrendo diſcurrens, & aerem magno flabello concitans, ac talem vocem edens,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

qualem edere ſolent, qui in caueis beſtias ad ferociam excitant.

CAPVT XXIIII.

REVERENTIAM CVM DILECTIONE vtiliorem eſſe quam metum ſine amore.

SApienter Mitio apud Terentium de Paterno imperio diſſerit:

Pudore & liberalitate liberos
Retinere ſatius eſſe credo, quam metu.
Et errat longe mea quidem ſententia,
Qui imperium credit grauius eſſe aut ſtabilius
Vi quod fit, quam illud quod amicitia adiungitur.
Mea quidem ſic eſt ratio, & ſic animum induco meum,
Malo coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet.
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas ex animo facit,
Studet par referre, præſens abſenſq; idem erit.
Hoc patrium eſt potius conſuefacere filium
Sua ſponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater et dominus intereſt, hoc qui nequit,
Fateatur ſe neſcire imperare liberis.

Ea

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Eá oratio etiam non inepte ad Politicum imperium accommodatur, cuius malus eſt ad diuturnitatem cuſtos ſine dilectione metus, de quo imprudenter Tyrannus in Tragædia dicit: Oderint dum metuant: Quem enim multi ſine amore metuunt, eum viciſsim metuere multos neceſſe eſt. Sicut Dionyſius Siculus adeo ſubditos metuit, vt in toto regno nulli hominum niſi filiæ tonſuram barbæ crederet, quam poſtremo etiam metuens, ìpſe ſibimet admota pruna barbam adurere conſueuit: quid tali vita poteſt eſſe miſerius? de qua miſeria dicitur: Tyrannus metuit Turbam, metuit ſolitudinem, metuit Satellitij abſentiam, metuit ipſos etiam cuſtodes, Nec armatos illos apud ſe nec inermes libenter videt: Et Claudianus dicit:

Qui terret, plus ipſe timet, ſors iſta Tyrannis
Conuenit, inuideant claris, forteſq; trucident.
Muniti gladijs viuant ſeptiq; venenis,
Ancipites habeant artes trepidiq; minentur,

Quanto vero beatior fuit Princeps ille Palatinus, qui cum audiret alios Principes de ſua potentia & diuitijs gloriari, ipſe hanc beatitudinem ſuam prædicauit, quod ſciret ſe à ſubditis ita diligi, vt nemo inter ipſos eſſet, in cuius ſinu non vellet ſine cuſtode integram noctem dormire in vaſto campo. Recte

itaq; à Philone dictum eſt, Rex cum potentia manſuetudinem ſeruet, vt potius reuerentia à ſubditis colatur quam metu: Eſtq́; lectione dignum hac de re Neronis & Senecæ colloquium in Octauia.

Nero ad miniſtrum.

Perage mandata, mitte qui Plauti mihi
Syllæq; cæſi referant abſciſſum caput.

Ille reſpondet.

Iuſſa haud morabor, caſtra confeſtim petam.

Interpellat Seneca.

S. Nihil in propinquos temere conſtitui decet.
N. Iuſtũ eſſe facile eſt, cui vacat pectus metu.
S. Magnum timoris remedium clementia eſt.
N. Extinguere hoſtẽ maxima eſt virtus ducis.
S. Seruare ciues maior eſt patriæ patri.
N. Præcipere mitem conuenit pueris ſenem.
S. Regenda magis eſt feruida adoleſcentia.
N. Ætate in hac ſatis eſſe conſilij reor.
S. Vt facta ſemper ſuperi comprobent tua.
N. Stulte verebor eſſe cum faciam Deos.
S. Hoc plus verere, quod licet tantum tibi.
N. Fortuna noſtra cuncta permittit mihi.
S. Crede obſequenti parcius, leuis eſt Dea.
N. Inertis eſt neſcire quid liceat ſibi.
S. Id facere laus eſt quod decet, nõ quod libet.
N. Calcat iacẽtẽ vulgus. S. Inuiſum opprimit.
N. Ferrum tuetur principem. S. Melius fides

N. De-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

N. Decet timere Cæſarem. S. At plus diligi.
N. Metuant neceſſe eſt. S. Quicquid exprimitur graue eſt.
N. Iuſsiſq; noſtris pareant. S. Iuſta impera,
Pulchrum eſt eminere inter illuſtres viros,
Conſulere patriæ, parcere afflictis, fera
Cæde abſtinere, atq; tempus iræ dare,
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo:
Hæc ſumma virtus, hac petitur cœlum via.
Sic illæ patriæ primus Auguſtus parens
Complexus aſtra eſt.

CAPVT XXV.
DE CONSILIARIIS.

SYracides inquit: Fili ſine conſilio nihil facias & poſt factum non pœnitebis. Id præceptum non tantum ad priuatos, ſed etiam ad Magiſtratus pertinet, quibus ideo magis ſapienti conſilio ad actiones opus eſt quam priuatis, quia ipſorum errores non tantum ipſis ſolis nocent, ſed adferunt pericula & calamitates publicas, Atq; præclare à Gregorio in Moralibus dictum eſt. Niſi per conſilium fulciatur fortitudo, deſtruitur, quia quo plus ſe poſſe conſpicit, eo virtus ſine moderamine deterius in præceps ruit: Sit ergo guberna-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tor pijs fidelibus & ſapientibus conſiliarijs inſtructis, quia temeritas & conſiliorum contemptus multorum malorum cauſa eſt in omnibus imperijs, ſicut exemplum Roboam oſtendit. Salus autem eſt, vt ait Salomon, Prouerb. 11. vbi multa conſilia ſunt, nimirum ſi cum timore & inuocatione Dei, à quo venit omnis bona & vtilis ſapientia ac felicitas, ſint coniuncta. Idq; tam gubernatores quam conſiliarij ſemper cogitent de inuocatione Salomonis petentis ſapientiam à Deo ad gubernationem piam, bonam & felicem, Atq; de Dauidis dicto: Pſalm. 119. quo affirmat præceptum Domini eſſe ſuos conſiliarios & ad horum normam & præſcriptum ſe per Spiritum ſanctum in deliberationibus & actionibus gubernari petit. Apud Romanos hanc fuiſſe conſuetudinem legimus, vt quoties haberetur Senatus de publicis negotijs, omnis deliberatio à religioſa cauſa inciperetur, Sic enim exiſtimabant ſe afflatu numinis, afflatum ad deliberationes excitare. Menander Comicus grauiter dicit:

Ægeſtatem conſilij
Mortalibus crebra afferre in commoda.
Recta enim conſultatione nihil eſt tutius:
Sacra profecto res eſt conſultatio

A viro

A viro ſapiente conſilium admittas,
Sapiens enim è ſapientibus conſilium naſcitur.

Homerus pingit Regem ſedere inter ſapientes & ſenes conſiliarios, cumq; illis de omnibus rebus deliberantem, ac ſine ipſorum conſilio nihil conſtituẽtem vel dicentem, h.e. nihil mandantem & reſpõdentem publicè, niſi prius auditis eorũ cõſilijs. Talẽ fuiſſe Alexandrum Seuerum, qui anno Chriſti 225. factus eſt Imperator Romanus, hiſtoriæ teſtantur. Fuit ille Imperator laude dignus ob multas virtutes, & præcipuè ob iuſticiam & amorem doctrinarum, iudicia iuſtè adminiſtrari voluit, & Thurenum Verconium iniuſtum hominem fumo necari iuſſit, clamante præcone: Fumo punitur, qui fumos vendidit, quia ille ſolitus erat accepta pecunia Imperatoris reſponſa fingere, cùm cauſas nunquam ad Imperatorem retuliſſet. Scholas publicas aperuit, & conſtituit ſtipendia non tantùm docentibus, ſed etiam diſcentibus pauperum ingenuorum filijs, & has virtutes etiam in Ethnico ornauit Deus aliqua felicitate gubernationis & illuſtribus victorijs. Quamuis poſtea in Germanico bello vnà cum matre Mammæa Moguntiæ in tumultu militum, quem auaritia matris excitauerat, miſerè cum ipſa eſt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

interfectus à Maximino Thrace. Cùm itaq; aliquando Conſtantinus Magnus audita hiſtoria de ipſius virtutibus, quæreret, quo pacto ille adoleſcens Cyrus in laudatum adeò principem euaſiſſet, cùm pauci boni Imperatores, ſed multa tetra monſtra hominum Heliogabalus, Caracalla, Domitianus, Nerones, Caligula præceſſiſſent? Reſponſum eſt ei, id potiſſimum probitati ac virtuti, ſapientiæq; eorum acceptum ferendum eſſe, qui Seuero ſemper adfuerunt à conſilijs. Fuerunt autem illi Vlpianus, Iulius, Paulus, Pomponius, Alphænus, Martianus, Fabius, Sabinus, Aphricanus, Hermogenes, Celſus, Modeſtinus, præſtantiſſimi Iureconſulti, Catilius, Seuerus, doctiſſimus Ælius Seuerianus, qui habitus eſt à populo vir omnium ſanctiſſimus. Tales cùm habuerit conſiliarios, ſapienter & cum laude imperium gubernauit. Porrò quod Sophocles de officio fidi ciuis ſeu ſenatoris dicit in Antigone, id etiam de officio boni & fidi conſiliarij in aulis principũ intelligi debet:

Ego, ſi quis in graui periculo ciuium
Verè ſalutarem ſciens ſententiam
Eam timore victus occultat tamen,
Hunc iudico ciuẽ eſſe malũ & inutilem.
Et ſi quis antefert ſaluti patriæ
Priuati animi gratiam, atq; munera:

Hic eſt omniũ mortalium iniuſtiſſimus.
Ego Deum teſtem inuoco, ſi pasriæ
Diſcrimen impendere video meæ,
Me voce dicturum, atq; mente libera
Sententiam, veriſſima quæ videbitur.
Nec vllus hoſtis ciuitatis publicus
Priuatim amicus eſſe ducetur mihi.
Sed nauis hæc quæ ſeruat omnes vnica,
Sed ciuitas, qua cũ vehementer integra
In ipſa amicos quærere florenti licet.

Solon ſapienter dixit apud Laërtium.
Principi conſule non dulciora, ſed optima.

CAPVT XXVI.
DE CIVITATIBVS.

Ciuitas eſt ciuium cohabitantium communitas ſeu ſocietas, quæ habet ius & facultatem viuendi ſub proprio Magiſtratu vrbano, iuxta leges ſeu communes, ſeu municipales, & vtendi ac fruendi ſimul templis, iudicijs, priuilegijs & foris, Nec ædificia & muri ſine ciuibus faciunt ciuitatem, nec ciues ſine ordinata & legitima diſpoſitione & forma Reipublicæ ſeu politiæ, ſed hæc in ciuitate coniuncta eſſe debent, vt rectè dicit Ariſtoteles, ciuitatem non eſſe propter muros, ſed propter politiam,

quam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quam definit eſſe ordinem inter habitantes ciuitatem, in regendo ac obediendo. Atqui ædificia alia ſunt Eccleſiaſtica ſeu ſacra, nimirum templa, quæ ſunt domus Dei, deſtinatæ ad Eccleſiaſticas congregationes, vt in illis prædicetur verbum Dei, adminiſtrentur Sacramenta Chriſti, fiat publica Dei inuocatio, ac ſancti cultus diuini, et ſcholarum ædificia, in quibus iuuentus eruditur in doctrina pietatis & bonarum artium, quæ ſunt piæ, honeſtæ, vtiles & neceſſariæ. Alia ſunt ciuilia ædificia, (nam propter ſanctum vſum & finem inter Chriſtianos prophana nominari non debent, quamuis à multis, proh dolor, nimis turpiter prophanantur) Ea ſunt aut publica, vt Curiæ & Tribunalia, in quibus habentur ſenatus, exercentur iudicia, Et quæ defenſioni, vt muri, portæ, propugnacula, vel alijs vſibus publicis ſeruiunt. Aut ſunt priuata ædificia, in quibus patresfamilias cum ſuis domeſticis habitant: Ciues autem ſeu incolæ ciuitatum, quos Ariſtoteles vnius ciuitatis ſocios appellat, in hos ordines diſtribuuntur: Alij ſunt Eccleſiaſtici, videlicet ſacerdotes, qui miniſterijs Eccleſiæ funguntur, quibus adiunctus eſt ordo doctorum & ſcholaſticorum. Alij ſunt ciuiles ſeu politici, inter quos Magiſtratus ſunt tanquam caput: Reliqui ciues

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſunt corpus ciuitatis. Vt autem vna anima caput cum reliquo corpore ſeu membris colligat: ita Magiſtratus & omnes ciues colligati & deuincti ſunt vna religione, iuramento & legibus, & amore inter ſe mutuo, qui facit, vt illi tanqam patres patriæ regant, hi tanquam filij obediant. Atqui de iuramenti vinculo grauiter dicit Lycurgus, illud neruum eſſe totius publici ſtatus, quo inter ſe deuinciuntur omnes, qui ſunt vnius politiæ ſocij, eam ob cauſam, quia etſi multi hominum pœnas poſſunt effugere, tamen iudicium & pœnas diuinas nemo effugere poteſt, etſi non ipſi, tamen eius poſteri & tota familia puniuntur. Addit etiam iuramenti obligationem cum ipſa hæreditate ad hæredes tranſire.

Ciuitatibus vnius imperium inutile eſſe ſapienter dixit Demoſthenes:. Ariſtocratia autem vel mixta quædam politia ex Ariſtocratia & Democratia ciuitatibus vtiliſsima eſt. Et quamuis alibi aliter ſunt gradus Magiſtratuum diſtincti, Sunt enim alij Conſules, alij Prætores, Iudices, Senatores, tamen omnium Magiſtratuum hæc eſſe propria debent, vt ſint legitimè electi, vt fidi ſint patres ciuitatis, ſicut Romani ſenatum vocabant honeſtiſsimo nomine Patres conſcriptos, vt

iuſtè

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

iuſtè ſecundum leges regant, & iudicent, defendentes bonos,& punientes malos,inq; eo officio potius totum corpus, quàm priuatas ſingulorum perſonas intueantur, & curent, vt quantum in ipſis eſt, ſint cuſtodes pacis & concordiæ, tùm internæ, tùm externæ, vt ſemina ſeditionum, diſcordiarum & bellorum ſtudioſiſſimè caueant, & cùm iacta eſſe ſentiunt, mox in ipſo puluere ſeu in ipſa herba ſapienter opprimant. Ciuitatibus enim diſcordiæ,ſeditiones & bella ſunt peſtifera: Concordia & pace creſcunt, diſcordijs, ſeditionibus & bellis vaſtantur, vt ſint alieni à tyrannide, auaritia, ambitione, ſuperbia, petulantia,& vicinorum contemptu. Hæc enim vicia cùm eorum animos occupant, qui ſunt in Magiſtratu, etiam optimas & florentiſsimas Reſpublicas euertunt. Itaq; etiam illi, penes quos eſt eligendi Magiſtratum poteſtas, cùm eligunt, Deum inuocare, & non ſuas affectiones erga perſonas ſequi, ſed vtilitatem Reipublicæ, & cum pietate virtutes ad felicem & bonam Reipublicæ gubernationem neceſſaria ſpectare debent. Nec negligenda eſt Ariſtotelis admonitio libro ſecundo Ethicorum, Felicem eſſe ciuitatem, in cuius Magiſtratu ſunt Philoſophi, id eſt, homines doctrina excellentes. Et Politicorum tertio:

Melius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Melius eſt regi ciuitatem à viro optimò quàm à lege optima. Bene enim ciuitati eſſe inquit Pyttacus, vbi malis imperare non licet. Socrates apud Platonem Dialogo octauo de Republica, deridet illos, qui in electione præferunt diuites. Et ſi quis, inquit ad Adimanthum, in nauis gubernatione à cenſus æſtimatione gubernatores eligat, pauperem verò licet gubernandi peritum, haud quaquam admittat, quid ex hoc ſequuturum cenſes? Adim: Vt malè nauem regat. Socrates: An non eodem modo quoq; in Magiſtratu accidet? Et apud Thucydidem libro 6. dicit Athenagoras: Diuites quidem meliores eſſe pecuniæ cuſtodes, ſed conſilia meliora dare viros prudentes. Cleon etiam libro quinto Thucydidis ſic dicit. Plerumq; illi, qui ſunt mediocribus ingenijs præditi, melius regunt ſuas Reſpublicas, quàm aſtuti. Hi enim volunt videri ſapientiores legibus, & vincere ea, quæ ab alijs dicũtur, quia ingenia in maiore re oſtentare non poſſunt, Ideo in multis negocijs ciuitates euertunt. Mediocres verò diffidentes ingenijs nõ volunt eſſe callidiores legibus, nec certare dicnedo cũ alijs, conſcij ſibi ſuæ infirmitatis, ideo ſæpius proſunt ciuitatibus.

Reliquum corpus ciuitatis eſt, vt dixi, populus, cuius partes tanquam membra ſunt,

primò,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

primo patricij, qui ex antiquis familijs ſunt oriundi, Secundò Agricolæ, de quibus Ariſtoteles dicit ſexto Politicorum: Optimus populus eſt, qui terræ colendæ eſt deditus. Tertiò Mercatores. Quartò Opifices. Quintò Inſtitores. Sexto Mercenarij.

Sic itaq; ciuitas omnium eorum, quos recenſuimus, pulchra eſt Harmonia politica, in qua cùm conſeruatur conſenſus & concordia, nihil vrbana ſocietate eſt in humana vita dulcius & iucundius. Sed cùm hanc Harmoniam interna diſcordia perturbat, tunc, quemadmodum diſſona Muſica beluinos mugitus refert, ita ciuitas belua eſt multorum capitum. Grauiter autem dicit Pindarus in Pythijs: Facile eſt ciuitatem concutere etiam imbecillibus, ſed rurſum in tranquillum ſtatum collocare, difficile eſt, niſi Deus ſit gubernator.

Tunc autem ſeruatur concordia, cùm ciues Deo & Magiſtratibus, Magiſtratus autem Deo et legibus obtemperant, & cùm tam Magiſtratus quàm populus vniuerſus omniũ ordinum ſua ſtudia, actiones & conatus ad hos fines, ſuo quiſq; loco confert, vt in vrbana ſocietate colantur ſtudia bonarum artium, doctrinarum & virtutum, conſeruetur honeſta diſciplina, iuſtè exerceantur iudicia ad defen-

defenſionem bonorum & pœnam malorum, & ad cuſtodiam tranquillæ vitæ, pacis, iuſticiæ, concordiæ & amicitiæ inter ciues, vt ſint mores pij, caſti, ſobrij, modeſti, ſine impietate, luxuria, libidinibus, iniuria, violẽtia & petulantia, actiones & contractus ſint iuſti, ſine auaritia, vi, dolo, ac fraude, ſermones ſint veraces ſine contumelia & criminationibus, negociationes & opificia communi neceſsitate & vtilitate ſeruiant cum honeſto lucro, & non ſint impoſturæ, aut rapinæ, quibus plebs exugatur aut compiletur. Inprimis autem vt celebretur gloria Dei, conſeruetur vera Religio, vt prædicatione verbi diuini & vera adminiſtratione ſacramentorum colligatur & ædificetur Eccleſia, quæ Deum vera inuocatione adoret, ſine cuius auxilio aut gratia nulla politia aut Oeconomia felix eſſe poteſt. Sicut Dauid Pſal. 127. grauiſsime & ſanctiſsime admonet. Et quod hi debeant eſſe principales fines non tantum ciuitatum, ſed omnium quoque ſocietatum aliarum, in quocunq; imperio, regio. prouinciali aut vrbano, nimirum, vt celebretur, colatur & inuocetur Deus, propagetur noticia veri Dei, & exerceantur iudicia ad conſeruationem iuſticiæ, aliarumq; virtutum, ac pacis publicæ: id expreſſe dicitur, Pſalm. 122. Hieruſalem ædificata eſt, vt ſit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ciuitas, cuius ſocietas eſt ſimul, Quia illic aſcendunt tribus, vt ibi fiat teſtificatio Iſraeli ad celebrandum nomen Domini, quia ibi ſedent ſedes in Iudicio, ſedes domus Dauid, precamini ſalutaria Hieruſalem. Et Pſalm. 102. de qualibet ſocietate dicitur. Colligentur populi in vnum, & regna vt ſeruiant Domino, Item, Pſal. 147. Lauda Hieruſalem dominum, lauda Deum tuum Sion, Quia confortauit ſeras portarum tuarum, Benedixit filijs tuis in te, qui emittit eloquium ſuum terræ, qui annunciat verbum ſuum Iacob, Iuſticias & iuditia ſua Iſrael.

Apud Pindarum Oda: 13. in Olymp: laudatur Corinthus hoc Encomio, quod deſcriptionem optimæ politiæ continet:

Laudans domum victricem benignam ciuibus & aduenis,
Corinthum celebro, veſtibulum Neptuni, ornatum viris.
In ea lex habitat & ſorores eius
Iuſticia, fundamentum vrbium,
Et concors pax,
Filiæ Themdis, quæ ſunt cuſtodes opum,
Et quæ iniuriam arcent matrem faſtus.

Conuenit hoc Encomium cum dicto Euripidis in ſupplicibus. Quod continet vrbes, hoc eſt, quando leges ſeruantur. Ciuitatis & poli-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

politiæ Athenienſis deſcriptio eſt in oratione Periclis apud Thucydidem lib. 2. & collatio Athenienſium cum Lacedæmonijs in oratione Corinthiorum apud eundẽ autorem lib. 1. Eas orationes imo totũ Thucydidem ſæpe legere & relegere debent ciuitatũ gubernatores, quia is author cõtentiones, diſcordias, pugnas & bella græcarum ciuitatum deſcribit & multa exempla vtiliſsima obſeruatu proponit.

Porro monſtrant hiſtoriæ, quod ſicut homines, ita etiam imperia & ciuitates naſcuntur, & quaſi per gradus ætatum creſcunt, corroborantur, & rurſum ſeneſcunt, debilitantur et moriuntur, quas imperiorũ & ciuitatũ ſiue periodos, ſiue ætates, ſiue terminos Philoſophi ad fatũ referunt. Etſi autem etiam recte ad has periodos accommodatur dictũ Salomonis in Eccleſiaſte capite 3. Singulis ſuum tempus ſub ſole eſt, tempus eſt naſcendi, & tempus eſt moriendi, tempus eſt ædificandi, et tempus diruendi, tempus pacis, & tempus belli: tamen ſciendum eſt, quod ſicut Deus in hominum vita pietatem & virtutes ornat longæuitate, & felicitate, atq; viciſsim impietatem & ſcelera punit infelicitate & horribilibus pœnis, quibus flagitioſorum vita abrumpitur, iuxta dictum: Pſalmi 55: Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, Ita etiam in imperijs, regnis, ducatibus, ciuitatibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

*donat Deus longam felicitatem, ſi colatur pie-
tas, honeſtas, virtus, punit autem ſeditioni-
bus, bellis, alijſq; pœnis & tandem prorſus de-
uaſtat, ſi neglecta pietate & virtute indul-
geatur impietati, vitijs, ſceleribus, flagitijs:
Hoc docent ſacræ literæ & hiſtoriæ multis in-
ſignibus ſententijs & exemplis, quæ debent
omnibus Chriſtianis eſſe nota: De imperio-
rum mutationibus generaliter dicitur Eccleſi-
aſtici. 10. Regnum à gente in gentem trans-
fertur propter iniuſticias, & iniurias, &
contumelias & diuerſos dolos: De vaſtatio-
nibus terrarũ ſæpe legatur caput 24. Eſaiæ
& 16. Ierem. De ciuitatum euerſionibus ca-
put Eſaiæ 1. & 23. Sæpiſsime autem cogite-
tur de deuaſtatione Hieroſolymitana, quam
Deus exempli gratia omnibus ſocietatibus
propoſuit, ſicut expreſſe dicitur, Ierem. 25.
Ecce in ciuitate, in qua inuocatum eſt nomen
meum, ego incipio affligere, & vos quaſi in-
nocentes & immunes eritis? non eritis im-
munes, ego gladium voco ſuper omnes habi-
tatores terræ dicit Dominus. Quod itaq; de
Hieroſolymorum vaſtatione dicit Chriſtus,
Matth. 23. & Lucæ 19. id omnia regna,
omnes ciuitates, imo omnes ſocietates & ho-
mines ſibi dictum eſſe exiſtiment, videlicet:
Ideo quod non cognouiſti tempus viſitationis
tuæ,*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tuæ, Sic enim etiam cap. 17. Eſaiæ dicitur: Eris deſerta, quia oblita es Domini Dei, ſaluatoris tui & fortis adiutoris tui non es recordata: Sophoniæ 3. deſcribitur imago peßimæ ciuitatis, quæ peccatis & ſceleribus ſuis ruit prona in interitum. Ciuitas tyrannica & polluta, neq; audiri, neq; caſtigari vult, Magiſtratus eius ſunt leones rugientes, Iudices vrſi, Sacerdotes prophani & contemptores, populus malus neſciens erubeſcere. Talis inquit ciuitas deſolabitur, vt vir in ea non remaneat. Docent etiam hiſtoriæ ethnicæ & Philoſophorum dicta, quod imperia & vrbes virtute creſcant & ſeruentur, propter ſcelera vero rurſum decreſcant, puniantur & pereant. Manifeſtum eſt nullā fuiſſe in mundo Rempub. ampliorem, ſplendidiorem, auguſtiorem & potentiorem Romana, at illa ex paruis initijs virtute in tantam amplitudinem & maieſtatē creuit, Cum Seruius Tullus rex primum cenſum Romæ ageret, ditißimus inter ciues in bonis habuit non amplius mille & centum aureis, at ſequentibus ætatibus multi ciues Romani cum magnis principibus certarunt diuitiarum ſplendore & copia, Ipſa vero Reſpub. omnibus imperijs & gentibus terrori fuit. Atq; hæc maieſtas tam diu durauit, donec gubernatores operam dederunt, vt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in vrbe, & in municipijs, ac prouincijs virtutes colerentur, iuſta legum & iudiciorum autoritas vigeret, & honeſta diſciplina, pax, tranquillitas conſeruaretur, atq; donec ſocios æquitate fideq; defenderent, ita, vt (quemadmodum Cic. inquit 2. offic.) illud patrocinium orbis terræ verius quam imperium nominari poſſet. At vero poſtquam neglecto virtutis ſtudio & neglecta iuſticia gubernatoribus cordi eſſe cæperunt ambitio, auaritia, iniuſticia, & idcirco vitijs indulgerent ipſi, & ſcelera in alijs relinquerent impunita, tunc illa Romana amplitudo & maieſtas rurſus decreuit & extincta eſt ſeditionibus internis, bellis externis, pœnis & vaſtationibus, de quibus Cicero, qui etſi initia eorum malorum tantum vidit, grauiſsime tamen 2. Offic. dicit: Iure igitur plectimur, niſi enim multorum impunita tuliſſemus ſcelera, nunquam ad vnum tanta perueniſſet licentia. Intellexit Ethnicus ille mutationes & calamitates imperiorum eſſe pœnas diuinas, quæ ob ſcelera infligũtur, quod nunc multi, qui Chriſtiani nomen gerunt, vix agnoſcunt, ſed aut ad Stoicũ fatum aut Epicureo more ad caſum omnia referũt. Apud Euripidẽ in ſupplicibus inquit Theſeus ad Adraſtũ:

Negligens Deos perdidiſti ciuitatem,
A iuuenibus adductus, qui cum honore afficiuntur,

Gau-

Gaudent, & augent bella ſine iure,
Corrumpentes ciues, alius vt fiat Imperator,
Alius vt aliũ contumelia afficiat nactus po-
Alius propter auaritiã, nõ conſiderans (tẽtiã,
Populo an accidat aliquid damni.

Ariſtoteles polit. 5. dicit: Politias maxime diſſolui propter iuſticiæ transgreſſionem, Obſeruetur etiam ſapientiſſimum Plauti dictum: in Perſa Sagariſtio ſeruus dicit.

Quid eſt id quod vidiſti?
Vt munitum muro tibi viſum eſt oppidum?
Perſa. (bitror,
Si incolæ bene morati ſint, pulchre munitũ ar-
Perfidia, peculatus ex vrbe & auaritia ſi ex-
ulent, (tio,
Quarta inuidia, quinta ambitio, ſexta obtrecta-
Septimũ periuriũ, octaua indiligentia, (ſcelus.
Nona iniuria, decimũ quod peſſimum aggreſſu
Hæc niſi aberunt centuplex murus rebus ſeruandis parum eſt.

Neq; extremi hoſtes ciuitatibus tantum nocent, quantum inter muros nocent libidines, luxus, auaritia, impoſturæ, iniuriæ, violentia & ſeditio, Vt autem his vitijs maturè reſiſtatur, idcirco in omni bene conſtituta Repub. ſceleratorum hominum accuſationem fieri neceſſe eſt: Tria enim, inquit Lycurgus, ſunt munimenta Reipub. leges, iudicum ſententiæ & accuſationes, nocentes in iudicium adducentes, leges oſtendunt quid

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

facere ciues & quæ vitare oporteat. Accuſator eos indicat, qui cum contra leges commiſerunt, pœnas Reip. debent, Iudex vero ſua ſententia eos, quos lex & accuſatoris vox oſtendunt eſſe reos, punit. Hæc cùm ita ſint, neceſſe eſt accuſatores eſſe, quia ſine voce accuſatoris leges & iudicia ſunt muta. Talis eſt etiam Pythagoræ ſententia, Quod eius ciuitatis ſtatus ſit optimus, in qua iniuriarum autorem in ius trahunt, accuſant, puniunt, etiam illi, qui iniuriam non ſunt paſsi, quia non tam eius qui iniuria affectus eſt, quam totius Reipub. intereſt, vt ſcelera non maneant impunita, tum vt ipſi ſcelerati coerceantur, aut è medio tollantur, tum vt alij pœnarum exemplis à flagitijs abſterreantur, præcipuè vero vt Deo obtemperetur, nec impunitate ſcelerũ irritetur vindicta diuina. Ad pœnarum autem executionẽ opus eſt miniſtris, quos lictores ſeu carnifices nominamus, de quorum officio dixit Auguſtinus: In bene ordinata ciuitate etiam carnifex ſuum locum tenet.

CAPVT XXVII.

DE HONORE, QVEM IVVENTVS DEBET ſenectuti.

PAulus ad Tit. 3. dicit virtutes ſenum eſſe: ſobrietatem, caſtitatem, ſanctitatem,

fidem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

fidem, dilectionem & patientiam , quibus etiam moderationem affectuum , grauitatem & cognatas virtutes complectitur . Talis ſenectus eſt venerabilis apud omnes gentes, quia mandatum Domini, & ipſa natura eam reuereri, colere & honorare præcipit, & ea, quibus dotata eſt, virtutes ſui admiratione eum honorem depoſcunt . Nam in priuata vita ſunt ſenes, tanquam præceptores & cenſores iuuentutis, qui viuis virtutum exemplis ea præcepta morum & vitæ, quæ in ſcholis audiuntur, illuſtrant, & elegantia ac pulchritudine morum grauitateq́ vultus & geſtuum, non ſecus ac ludimagiſter admonitionibus & virgis iuuentutem ad amorem & imitationem virtutum alliciunt atq; excitant, & à vitijs retinent & abſterrent . In vita autem communi, ſeu ſocietatibus vtiliores ſunt ſenes ad conſilia, quibus gubernatio regitur, quàm iuuenes, tùm quia ſenum prudentia longo vſu & multis experientiæ exemplis eſt comprobata et confirmata, tùm quia ſenum conſilia, in quibus deferbuerunt, vehementes animorum impetus, plerunq; ſunt matura & moderata . Iuuenum autem conſilia, in quibus adhuc feruent iuueniles impetus, coniuncta cum φιλαυτίᾳ & admiratione ſui, ſæpe ſunt immatura, & calida, atq; eam ob

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cauſam periculoſa, ſicut ille dixit: Qui nobis perdiderunt Rempub. Oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli. Rectè itaq; ab antiquis hanc appellationem accepimus, vt Patres conſcriptos, qui ad gubernacula Reipub. ſedent, ſenatum & ſenatores nominemus, à ſenio ſeu ſenili prudentia, ſicut etiam in ſacra ſcriptura ijdem ſeniores populi, & ſacerdotes presbyteri vocantur. Non tamen hæc in eam ſunt accipienda ſententiã, quòd ſenectutis ita ſit ſapientia propria, vt omnes ſenes ſint ſapientes, & ſapiens nemo ſit, niſi idem etiam ſenex ſit. Salomon cùm annum exceßiſſet viceſimum, benignitate & dono Dei omnes mortales ſapientia vicit, & ſenex non annis, ſed mulierum perſuaſione factus eſt delirus. Atq; Romani Papyrij prætextati adoleſcentis prudentiam ſenatorio ordine & loco dignam iudicauerunt: Ita ſunt aliquando etiam inter iuuenes, qui ſingularibus Spiritus ſancti, vel ingenij ac naturæ dotibus ornati, vix cuiquam è ſenibus ſapientia cedunt, & vicißim inueniuntur ſenes annis, qui intelligentia & conſilijs pueri ſunt. Extant autem in ſcriptura ſacra aliqua dicta, quæ reuerentiam ſenum præcipiunt, & eorum prudentiam ac conſilia prædicant, Leuit. 19. Coram cano capite aſſurge, & honora perſonam ſenis, & time Domi-

num

uum Deum tuum. Prouerb. 16. Corona dignitatis ſenectus, quæ in vijs iuſticiæ reperitur. Eccleſiaſt. 25. Quàm ſpecioſum caniciei iudicium, quàm ſpecioſa veteranis ſapientia, & glorioſus intellectus, & conſilium, corona ſenum multa peritia, & gloria illorum timor Domini. Iob. 12. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. Pueros quadraginta duos, qui ſenem Eliſæum conuicijs afficiebant, diuina vltione vrſi dilaniabant, 4. Reg. 2. Similia præcepta ſunt etiam in Philoſophorum & Poetarum ſcriptis. Laconibus mos patrius fuit, vt iuuentus non ſolùm ſuos quiſque parentes revereretur, & morem eis gereret, verùm etiam, vt omnes ſeniores honorarent, tùm de via cedentes, tùm è ſedibus aſſurgentes. Et Chilon Lacon dicere ad adoleſcentes ſolebat. Honorem à iunioribus ſenectuti habendum eſſe, vt etiam ipſi ſenes facti, ab alijs haberentur in precio.

Inſignes ſunt verſus Iuuenalis Satyra 13.

Improbitas olim fuit admirabilis æuo,
Credebant hoc grande nefas et morte piandũ,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicunq; puer, licet ipſe videret
Plura domi farra & maiores glandis aceruos,
Tã venerabile erat præcedere quattuor annis.

Cicero

Cicero ait Offic: 1. Eſt adoleſcentis maiores natu vereri, ex hiſq; deligere optimos & probatiſsimos, quorum conſilio atq; autoritate nitatur. Ineuntis enim ætatis inſcitia ſenum conſtituenda & regenda eſt prudentia. Menander inquit:

Sententia ſenis tutior eſt quàm iuuenis,
Suntq; ſententiæ ſenum præſtantiores.

Sophocles:

Senilem ætatem prudentia & oportuna conſilia ſequi ſolent.

Vt verò ſenes ſint venerabiles, idcirco diligenter caueant, ne eum, quem ipſis Deus & natura tribuit honorem, ipſimet turpi vita commaculent, & ſe indignos honore faciant. In Eccleſiaſtico dicit Deus: Tres ſpecies odit anima mea, pauperem ſuperbum, & diuitem mendacem, & ſenem fatuum ac inſenſatum. Eſt enim ſenum improbitas noxia iuuentuti, ſicut Plutarchus dicit: Vbi impudens eſt ſenectus, ibi inuerecundos eſſe iuuenes neceſſe eſt. Hæreat itaq; ſenibus ſemper in mente illud dictum Eccleſiaſtici: Corona ſenum multa peritia, & gloria illorum timor Domini. Et Apoſtoli præceptum ad Titum 3. Senes ſobrij ſint, pudici, prudentes, ſani in fide & dilectione, & in patientia. Sæpe etiam de Ciceronis dicto cogitetur, quod eſt

in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in 1. Offic. Senibus labores corporis ſunt minuendi, exercitationes animi etiam augendæ videntur. Danda eſt autem opera, vt & amicos & iuuentutem, & maximè Rempub. conſilio & prudentia quam plurimum adiuuent: Nihil autem magis cauendum eſt ſenectuti, quàm ne languori deſidiæq́ ſe dedat. Luxuria verò, vt omni ætati, tùm ſenectuti fœdiſſima eſt.

CAPVT XXVIII.

DE MODESTIA.

AD rectam honoris inter homines communicationem etiam ea virtus pertinet, quæ modeſtia vocatur, de qua præcipitur Rom. 12. Honore inuicem præuenientes. & 1. ad Theſſal. 4. Vnuſquiſq́ poſſideat vas ſuum cũ ſanctificatione & honore. Eſt autem Modeſtia virtus, quæ moderatur animi motus, ne nos ſuperbè & faſtuosè efferamus opinione, geſtibus, ſermone, cum aliorum, ſiue ſuperiorum, ſiue æqualium, ſiue inferiorum contemptu, ſed vt humiliter de nobis, & de alijs honorificè ſentiamus & loquamur, atq́ iuxta hanc exiſtimationem etiam actiones & motus corporis regamus, vt cùm vocationis noſtræ ratione, cum decoro, cum ordine naturæ, legum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

gum,officiorum,perſonarum & locorum conueniant, atq; à faſtu,ſuperbia, toruitate, & à deformitate,quam Græci ἀσχημοσύνην vocant,ſint alieni.

Talis itaq; modeſtia complectitur plures pulcherrimas virtutes, quarum prima eſt Humilitas, quæ philautiæ,ſuperbiæ,& arrogantiæ oppoſita eſt, & timore Dei atq; propriæ imbecillitatis agnitione regit opiniones, & ſermones de nobis ipſis, vt ne quid amplius nobis tribuamus aut arrogemus, quàm æquum aut decorum eſt, atq; aliorum quoq; dona reuerenter agnoſcamus & magnifaciamus, eisq; ſuum locum & honorem libenter tribuamus. Cicero ſapienter eos præcipere ait, qui monent,vt quanto ſuperiores ſumus, tanto nos ſubmiſsius geramus.

Secunda, Moderatio animi, ſeruans decorum & modum in vtraq; fortuna, ſiue proſpera ſiue aduerſa, ne quid committamus, vel cupiditatibus,vel dictis, vel factis, contra aureum illam ſententiam apud Terentium: Ne quid nimis. Et apud Plautum: Quod ſatis eſt,ſatis eſt. Vt enim naturæ,ſic etiam decoro inimicum eſt omne,quod eſt nimium, & tùm nobis ipſis,tùm alijs moleſtum eſt,ſicut Plautus inquit in Pœnulo: Modus in rebus eſt optimus, nimia omnia nimium exhibent negocium

gocium

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

gocium hominibus ex ſe. Sapienter itaq; Q. Delium erudit Horatius :

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non ſecus in bonis,
Ab inſolenti temperatam
Lætitia moriture Deli.

Et Pindarus ſapienter dicit: Proſperitas humana non diu durat, ſemper ad præſentem fortunam accommodabo animum, ne quid ſupra vires moliar. Extat de hac virtute inſignis concio L. Æmilij apud Liuium Decad. 5. lib. 5. Exemplum inſigne cernitis mutationis rerum humanarũ. Ideo in ſecundis rebus nihil in quenquam ſuperbè aut violenter conſulere decet, nec præſenti credere fortunæ, cùm quid veſper vehat, incertum ſit. Is demum vir erit, cuius animum nec proſpera flatu ſuo efferet, nec aduerſa infringet. Cùm autem de morib. vſitatis dicat Ouidius:

Luxuriant animi rebus plærunq; ſecundis,
Nec facile eſt æqua commoda mente pati:

Ideo hominibus fortunatis admonitiones de hac virtute maximè ſunt neceſſariæ, qualis eſt illa Hecubæ apud Euripidem:

Non oportet victores imperare, quæ non decet,
Neq; felices putare, quòd feliciter agent ſemper,

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et ego enim felix eram, ſed nunc non ſum
amplius,
Vniuerſam enim felicitatem vna dies mi-
hi eripuit.
Et Senecæ in Troad. *Quoq; fortuna altius*
Euexit ac leuauit humanas opes,
Hoc ſe magis ſupprimere felicem decet,
Varioſq; caſus tremere metuentem Deos
Nimium fauentes.

Cicero hac laude præfert Philippum Macedonem Alexandro filio, quòd modeſtior & moderatior fuerit. Atq; laudatur Agathoclis Syracuſani regis factum, quòd ſemetipſum in cœna vaſis fictilibus de hac virtute admonere voluerit, ſicut eſt in Epigram. Auſonij:

Fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regē,
Atq; Abacum Samio ſæpe oneraſſe luto.
Fercula gemmatis cùm poneret aurea vaſis,
Et miſceret opes pauperiemq; ſimul.
Quærenti cauſam reſpondit: Rex ego qui ſum
Sicaniæ, figulo ſum genitore ſatus.
Fortunam reuerenter habe, quicunq; repente
Diues ab exili progrediere loco.

Tertia eſt Grauitas temperata manſuetudine. Illa opponitur leuitati, Hæc verò grauitatem moderatur, ne degeneret in toruitatem, ſeu auſteritatem intractabilem, qualis

fuit

fuit Catonis, quam in Demea reprehendit Terentius: Eam in concionatore etiam Paulus, & in patrefamilias reprehendit Syracides: Manſuetudo mitigat & ſedat affectus atq; perturbationes, ne ira furorq; mentem præcipitent, neue etiam iniuſtis obiurgationibus & pœnis modus excedatur, De hac virtute Sacerdotes admonet Paulus in Epiſt. ad Titum & Timoth. vt non ſint præfracti, iracundi, ſed modeſti, benigni, æqui, arguentes & exhortantes dure quidem, & grauiter, ſed cum lenitate tamen. Ad Epheſios etiam de hac virtute parentibus præcipit, ne ad iram prouocent liberos: Atq; in omni gubernatione ſit rectoribus notum Syracidæ mandatum, Cap. 4. Ne ſis tanquam leo in domo tua, euertens domeſticos tuos, & opprimens ſubiectos tibi. Plato ita iræ imperauit, vt cum aliquando famulus plagas meritus eſſet, dixerit ad Xenocratem aſtantem, tu illum flagris affice, ego enim iratus ſum. Alio tempore ad Seruum dixit, quomodo te acciperem, niſi iratus eſſem? Nunquam enim, vt Cicero inquit Offic. 1, iratus qui accedit ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum. Prudenter dicit Senex apud Terentium. Pro maximo peccato parum ſupplicij ſatis eſt Patri. Capitolinus M. Anto-

 nium

nium laudat, quod etiam ad facinoroſos in pœnis publicis moderatione vſus ſit, vt ſemper ſupplicia legibus conſtituta mitigatione quadam leniret.

Quarta eſt, Amor mediocritatis in tota vita, Sunt enim mediocria tutiora, vt eſt in verſu Phocylidis:

Omnia ſunt mediocribus optima
Mediocris ergo volo eſſe in ciuitate:
Sublimia vero & excelſa ſunt periculoſa.

Sapienter etiam dictum eſt:

Felix ille animi diuiſq́; ſimillimus ipſis,
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Sollicitat, non faſtoſi mala gaudia luxus.
Sed tacitos ſinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

Et Ouidius præcipit:

Vſibus edocto ſi quidquam credis amico
Viue tibi, & longe nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumq́; potes præluſtria vita,
Sæuum præluſtri fulmen ab arce venit.

Item:

Crede mihi bene qui latuit, bene vixit, et intra
Fortunam debet quiſq́; manere ſuam.

Horatij Oda 10. libri carminum digna eſt, quam omnes memoriter teneamus, propter inſignem admonitionem de amore mediocritatis, & de ea, de qua antea diximus, moderatione animi. *Recti-*

Rectius viues, Lycini, neq; altum
Semper vrgendo, neq; dum procellas
Cautus horreſcis, nimium premendo
Littus iniquum.

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celſæ grauiore lapſu
Decidunt turres, feriuntq; ſummos
Fulmine montes.

Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem bene præparatum
Pectus, informes hyemes reducit
Iuppiter, idem

Summouet, non ſi male nunc, & olim
Sic erit, quondam Cithara tacentem
Suſcitat Muſam, neq; ſemper arcum
Tendit Apollo.

Rebus anguſtis animoſus, atq;
Fortis appare, ſapienter idem
Contrahes vento nimium ſecundo
Turgida vela.

Quinta eſt ſedulitas cum modeſtia & quiete faciendi propria atq; neceſſaria, & vitãdi πολυπραγμοσύνην, quæ in gubernatione & ſocietate omni eſt noxia. Turbat enim ordinem Iuſticiæ diſtributiuæ, & non tantum iniuria ſed etiã contumelia afficit alios, quibus officia ſunt cõmendata: itaq; in omni vocatiõe & functione obſeruetur præceptũ Apoſtolicũ,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

1. Theſſ. 4. In hoc incumbatis vt quieti ſitis, & agatis res proprias: & Petri admonitio, Nemo patiatur vt Allotrio Epiſcopus, qui & Polypragmon dicitur, quem etiam repræhendit Terentius: Tantum ne eſt otij tibi à re tua, aliena vt cures? Sitq́; notum ſapiens Plauti dictum in Perſa:

Si quam rem accures ſobrie aut frugaliter,
Solet illa rectè ſub manus ſuccedere,
Atq; ædepol vt quiſq; rem accurat ſuam, ſic ei procedit,
Si malus aut nequã eſt, male res vertũt, quas agit,
Si autem frugi, eueniunt frugaliter.

Sexta, Ciuilitas morum, quæ regit ſtatum, inceſſum, ſeſsionem, accubationem, oculos, linguam, manuum & pedum motus, vt teneant decorum. Ideoq́; à Cicerone decorum Speciale vocatur: De hac virtute ſæpe multumq; legendus eſt à Iuuentute elegantiſſimus liber Eraſmi Roterodami.

Septima, Verecundia, de qua Ariſtotelis filia Pythias interrogata, qui color eſſet pulcherrimus, venuſtè reſpondit: Qui ingenijs per verecundiam oboritur. Oppoſita eſt impudentiæ & obſcœnitati, quo crimine infames fuerunt Cynici: Itaq́; Cicero Offi: 1. dicit: Cynicorum ratio tota eſt reijcienda, eſt enim inimica verecundiæ, ſine qua nihil re-

ctum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ctum eſſe poteſt, nihil honeſtum. Eſt autem naturæ noſtræ conſideratio non negligenda, quod Deus huius virtutes ſignum hominibus impreßit in ea parte, quæ omnium eſt maxime conſpicua, fronte & oculis, ſicut Euripides dicit, Pudor in oculis naſcitur, & quod totam humani corporis fabricam ad verecundiæ rationem conſtruxit: Sic eleganter ſcribit Cicero Offi. 1. Principio corporis noſtri magnam natura ipſa videtur habuiſſe rationem, quæ formam noſtram reliquamq́; figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in promptu, quæ autem partes corporis ad naturæ neceßitatem datæ aſpectum eſſent deformem habituræ, atq; turpem, eas contexit, atq; abdidit, hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata eſt hominum verecundia, quæ enim natura occultauit, eadem omnes qui ſana mente ſunt, remouent ab oculis, ipſiq́; neceßitati dant operam, vt quam occultißime pareant, quarumq́; partium corporis vſus ſunt neceſſarij, eas neq; partes, neq; earum vſus ſuis nominibus appellant, quod facere turpe non eſt, modo occulte, id dicere obſcœnum eſt. Quare ſic exiſtimandum eſt, quod impudentes non ſolum cum ciuilitate morum, ſed cum natura quoq; pugnant, quæ quaſi proteſtationem contra inuerecundos edit, quando etiam in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

illis, qui frontem perfricuerunt, ſeq́ aſſuefecerunt vt ſint gnauiter impudentes, tamen ſæpe ruborem, & vultus deiectionem efficit. Vt autem & Deus & omnes ſani homines, non ſolum inter Chriſtianos, ſed Ethnicos quoq́, impudentiam maxime deteſtantur: Sicut Ieremias de illis queritur, qui erubeſcere neſciunt, & apud Philoſophos multæ deteſtationes extant, vt Diphilus dicit: Homine impudente nullum eſt animal audacius.

Menander.

Qui neſcit erubeſcere, etiam timere neſcit.

Xenophon:

Impudentia ad omnem turpitudinem dux eſt,

Euripides:

Maximum omnium vitiorum impudentia eſt:

Ita verecundiam nos maxime amare, & colere decet, quæ & alijs & nobismetipſis, etiam tunc cum ſumus ſoli, imo quoq́ Deo & ſanctis angelis hunc honorem exhibet, vt turpiter & obſcœne nihil faciamus aut dicamus, cuius nos vel coram hominibus, coram propria anima, & conſcientia, vel coram Deo & Sanctis ſpiritibus pudeat, & vt in illis etiam actionibus, quas naturæ neceſsitas exigit, ipſius naturæ Pædagogiam verecundè ſequamur: Amiſſa enim verecundia nihil boni, vel in ho-

in homine, vel in ſocietate reliquum eſt: Sicut Plautus ſapienter dicit in Bacchidibus.

Illum ego perijſſe dico, cui perijt pudor &c.

Et Seneca in Agamemnone.

Periere mores, Ius, decus, pietas, fides.
Et qui redire neſcit, cum perit, pudor.

Teneant itaq́ adoleſcentes Apoſtolicum dictum: 1. Theſſ. 4. Poßidete vaſa ſeu corpora veſtra in ſanctificatione & honore. Et ſimiles etiam Philoſophorum ſententias, Vt Plautus dicit: Decet verecundum eſſe adoleſcentem. Theognis: Nullum thesaurum recondes intus meliorem verecundia. Theophraſtus, Reuerere teipſum, & non erubeſces coram alijs. Plato: Inter homines verecundos verſatur Deus. Item: Metus & pudor ſunt cuſtodes virtutum. Diogenes apud Laertium: Rubor virtutis color eſt: Terentius: Erubuit, ſalua res eſt, Cicero de Orator: Cuſtos virtutum omnium, dedecus fugiens, & laudem maximam conſequens, verecundia eſt. Idem, 2. de finibus: Verecundia eſt moderatrix cupiditatum. Valerius Maximus lib. 4. Verecundia parens eſt omnis honeſti conſilij, Tutela officiorum, Magiſtra innocentiæ, cara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore, fauorabilem præferens vultum.

CAPVT XXIX.

DE HVMANITATE ET BENIGNItate.

HOmines ad ſocietatem conditi ſunt, vt in ea coniunctione primum ſeruiant Deo, Deinde inter ſe inuicem officia communicent: Ideo Ariſtoteles dicit: quod homo ſit animal ciuile ſeu ſociabile, & Ariſtotelis ſenſum exponit Cicero officiorum 1. Natura, inquit, vi rationis hominem conciliat homini, & ad orationis & vitæ ſocietatem. Nam vt omnia, quæ in terris gignuntur ad vſum hominum creantur, ita homines hominum cauſa generatos eſſe, Stoici dicebant, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poßint. Itaq; ſecundum naturam eſt virtus, quam Latini humanitatem, Græci φιλανθρωπείαν vocant, et quæ huic cognata eſt benignitas, ſeu beneficentia, à quibus virtutibus homines humani et benigni, ſeu benefici dicuntur, qui ſtudia & officia ſua libenter in commune conferunt, nihilq; à ſe alienum eſſe putant, quod ad conſeruandam vitæ coniunctionem pertinere videtur, ideoq; ſtudent, vt eam & affabilitate, & comitate, & rerum, conſiliorum, atque officiorum, quibus aliorum indiget neceßitas, communicationem colant.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

De talibus hominibus rectè dicitur: Bonus vir bonum commune eſt, quia bonitas eſt communicabilis, hoc eſt, bonitas benefica eſt, Item, Homo homini Deus eſt, quia Deum in ciuili vita & conſuetudine imitatur, eò, quòd humanitatem & beneficentiam erga alios homines, & præſertim miſeros & opis conſilijq́ʒ indigos exercet. Contrà verò, inhumani, moroſi, & miſanthropi, ad ſocietatis inter homines cultũ, ac conſeruationẽ ſunt inepti, & cùm accedit (vt plerumq́ʒ fit) truculentia, tunc ſocietatum peſtes, & aliorum hominum calamitates ſunt, ſicut in Prouerbio dicitur: Homo homini lupus, & homo homini Diabolus eſt. De Epaminunda refert Ælianus, quòd monere ſolitus fuerit amicos, ne vnquam è foro diſcederent, niſi nouum amicum aliquo beneficio ſibi adiunxiſſent. Et de Tito Veſpaſiano narrat Suetonius, quòd dicere conſueuerit: Non oportet quenquam à facie Principis triſtem diſcedere. Et quòd aliquando veſperi recordatus, quòd eo die nemini beneficium præſtitiſſet, exclamauerit: Hunc diem perdidimus amici. Inter doctos noſtri temporis non vidit ſol humaniorem et benigniorem hominem Philippo Melanthone, de quo verè dici poteſt, quòd profuit omnibus, obfuit nemini, & ſine beneficijs nullum diem tranſegit.

CAPVT XXX.

DE GRATITV-DINE.

GRatitudo reſpondet beneficentiæ, & eſt pars honoris, qui debetur benè meritis.

Eſt autem virtus, quæ agnoſcit & profitetur, ſe ab alio beneficium accepiſſe, & viciſsim reddit debitam gratiam, pijs votis, animi beneuolentia, ſermone, atq́; alijs, quibus poteſt, officijs. De hac inquit Cicero pro Planc: eam non ſolùm maximam, ſed etiam matrem reliquarum virtutum eſſe. Heſiodus præcipit, vt in referenda gratia agros fertiles imitemur, qui multo plus adferunt, quàm acceperunt. Sed quia non eſt omnium hominum ea fortuna aut conditio, vt huic præcepto Heſiodi obedire poſsint, ideo addenda eſt ad præceptum admonitio Ciceronis in 3. Philipp. Cui referri gratia non poteſt quanta debetur, habenda tamen eſt, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt. Et quidem tale eſt plerumq; hominum beneficorũ ingenium, vt magis oſtenſione gratitudinis, quæ fit pijs votis, ſermone et obſeruantia, quàm quæ redditione & remuneratione fit, delectentur. Et pertinet ad eam Ciceronis admonitionem verſiculus: Vt deſint vires, tamen eſt laudanda voluntas.

Sicut

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sicut autem Gratitudo excitat beneficos, vt velint valde eſſe benefici, quemadmodum à Sophocle dictum eſt: Gratia ſemper gignit gratiam: ita contrà, ingratitudo fontem beneficentiæ exiccat & obſtruit, & ſibimetipſi & alijs nocet, quam ob cauſam Cicero ingratum hominem communem hoſtem tenuiorum eſſe dicit. Hinc eſt illa exclamatio apud Plautum in Aſinaria:

Ingrata atq; irrita omnia eſſe intelligo
Quæ dedi, & quod beneſeci, at poſthac tibi
Malè quo potero facere faciam, meritoq; id
faciam tuo.

Et apud Catullum:

Deſine de quoquã quicquã benè velle mereri,
Aut aliquem fieri poſſe putare pium.
Omnia ſunt ingrata, nihil feciſſe benignũ eſt.

Sed meminerimus nos à Chriſto aliter inſtitutos eſſe, vt in benefaciendo mandatum & exemplum Dei ſequamur. Eſt mundus ingratus Deo, tam pro ſpiritualibus quam pro corporalibus beneficijs, de qua ingratitudine multæ extant querelæ in ſcriptura. Nec de Iudæorum nefaria ingratitudine erga Filium Dei ſaluatorem ſatis cogitari poteſt. Et tamen Deus theſaurum ſuæ beneficentiæ non prorſus claudit, ſed vocem Euangelij prædicari vult in mundo, vſq; ad vltimum diem,

& Solem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

& Solem ſuum oriri ſinit ſuper bonos & malos, nutrit & alit eos, interim & cõminationibus, & pœnarum exemplis oſtendit, quòd ingratitudinem deteſtetur, & quòd velit punire ingratos, non ſolùm in hac vita, ſed etiam in nouiſſimo iudicio. Sic etiam mundus eſt ingratus erga homines beneficos, & benemeritos, atq; talis ſemper fuit & erit mundus. Ingratitudo impiorum contra Prophetas, Apoſtolos & miniſtros Dei nota eſt. Laban ingratitudo erga generum Iacob, Gene. 31. Pincernæ erga Ioſephum, Gene. 40. Ammonitarum & Saulis erga Dauidem 1. Reg. 10. & 19. deſcribitur.

Athenienſes Solonem ſapientiſſimum legislatorem, qui multis alijs etiam beneficijs patriam affecerat, Salamina recuperauerat, Pyſiſtrati tyrannidem repreſſerat, tandem in exilium eiecerunt. Idem euenit in eadem Republica Ariſtidi, qui Iuſti cognomen virtute adeptus erat, & Themiſtocli duci feliciſſimo, qui in exilio dicere ſolitus fuit: Se ſimilem fuiſſe plantis, ſub quarum vmbram occurrunt homines tempeſtate afflicti, & eaſdem, vbi redijt ſerenitas, euellunt. Accidit hoc apud Lacedæmonios Lycurgo, de quo Apollo per oraculum dixerat, neſcire ſe, vtrum eũ propter ſummas virtutes homi-

num

num an Deorum numero aggregaret. In Romana Repub. Scipioni Africano, qui in exilio cùm moreretur, iuſſit ſepulchro ſuo inſcribi: Ingrata patria, ne oſſa mea quidem habebis. At his tamen vita relicta eſt. Phocion autem ciuis & dux optimus, & Socrates præſtantiſsimus Philoſophus, ac iuuentutis Atticæ præceptor, publicis iudicijs damnati ſunt, vt cicutam biberent. Hæc ſunt exempla ingratitudinis, de quo ſcelere, quod eſt vſitatiſſimum in mundo, queritur verſus Catulli:

Omnia ſunt ingrata, nihil feciſſe benignũ eſt.

Et alius, qui in celebri quadam Germaniæ vrbe veſtibulo Curiæ inſcriptus eſt:

Sic mos eſt horum, Vndanck in fine laborum.

Eſt quoq; eadem in his carminibus ſententia:

Sunt homines, humeris quos ſi quis portet ad vrbem
Auſoniam, domiti quæ caput orbis erat,
Nec tamen ad portas placidè deponat eoſdem,
Gratia præteriti nulla laboris erit.

Atq; talis cùm ſit mundus, ſciamus, Deum quidem eam ingratitudinem horribiliter punire, ſicut cõminatio ſonat Prouerb. 17. Qui reddit malum pro bono, non recedet malum de domo eius. Sed tamen velle, vt benefaciendo pergamus, propter ipſius mandatum, & propter

& propter communem Eccleſiæ & vitæ neceſsitatem ac vtilitatem. Nam ad coniunctionem vitæ nihil magis eſt neceſſe, quod quidem ab hominibus præſtari poteſt, quàm officiorum communicatio, quæ fit mutua beneuolentia, benignitate & beneficentia, de qua communicatione in Græco verſu dicitur:

Ἀνὴρ γὰρ ἄνδρα καὶ πόλις σώζει πόλιν,
χεὶρ χεῖρα νίπτει· καὶ δάκτυλος δάκτυλον.

Vir virum, & ciuitas ciuitatem ſeruat.
Manus manum lauat, & digitus digitum.

Atq; cogitemus Deum eſſe remuneratorem, etiamſi nemo hominum ſit gratus. Semper itaq; cogitet homo pius in quocunq; vitæ genere poſitus, de dicto Apoſtolico Galat. 6. Bona faciendo ne defatigemur, tempore enim ſuo metemus non defatigati. Itaq; dum tempus habemus, operemur bonum, tùm erga omnes, tùm maximè erga domeſticos, Etiam optimi quiq; inter Ethnicos, voluntatem & ſtudium benefaciendi propter vulgi ingratitudinem non abiecerunt, ſed conſtanter retinuerunt, propterea quòd ſentirent virtutem propter ſe expetendam eſſe. Themiſtocles, Phocion & Ariſtides vſque ad mortem beneuolentiam retinuerunt erga patriam. Themiſtocles, cùm Rex alienus, ad quem confugerat, contra Athenienſes, à quibus expulſus fuerat,
vellet

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vellet vti, maluit ille veneno, quod in calamo ferebat, vitam finire, quàm ingratæ patriæ bellum inferre. Phocion cùm accepta cicuta interrogaretur, ecquid filio, qui peregrè aberat, nunciari vellet? reſpondit: Dicite illi, ne mortem patris vlciſcatur, neq; eius interfectores odio habeat. Ariſtides in exilio ſuo Deos precari ſolebat, vt Athenienſibus, quæcunq; cuperent, benignè fauſteq; euenirent. Commendent adoleſcentes memoriæ aliquot inſignia dicta contra ingratitudinem, deterrimũ vitium, ex ſacra ſcriptura et Philoſophis, vt Prouerb. 17. Qui reddit malum pro bono, non recedet malũ de domo eius. 16. Ingrati ſpes tanquã hybernalis glacies tabeſcet, & peribit tanquam aqua ſuperuacua. Eccleſiaſticus: Ciuitas parua, & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam, perfecta eſt obſidio, inuentusq; eſt in ea vir ſapiens et pauper, qui liberauit vrbem per ſapientiam ſuam, & nullus deinceps recordatus hominis illius pauperis. Mimus inquit: Ingrato homine terra nihil peius creat. Item: Dixeris cuncta maledicta, cùm hominem ingratum dixeris, quæ ſententia hoc diſticho compræhenſa eſt:

Cũcta ſimul verbo maledicta expreſſeris vno,
Ingratum ſi quem dixeris eſſe virum.

Plautius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Plautus in Perſa. Nihil amas, cùm ingratum amas. Et in Ciſtellaria : Herculè miſerum eſt ingratum eſſe hominem. Cicero Offic. 1. Omnes immemores beneficiorum oderũt &c. De Perſis ſcribit Xenophon, quòd vix vllum vitium grauius damnauerunt & puniuerunt, quàm ingratitudinem, cùm ſciuiſſent ingratos potuiſſe gratiam referre. Laudantur etiam Athenienſes & Macedones: quòd legibus actionem dederunt aduerſus ingratos, quam vocarunt actionem ingratitudinis. Et inſigne exemplum recitatur in hiſtoria Philippi Macedonis, qui fuit pater Alexandri Magni. Is militem quendam iuſſerat nauigare ad certa loca ſpeculandi ſeu explorandi gratia, Interim coacta tempeſtate nauis, victa procellis & fluctuum impetu, fracta eſt. Cumq́; miles ille nataret inter fluctus maris, fortè accidit, vt Agricola ad littus accederet, cuius villa non procul à mari aberat, Is audito clamore Militis periclitantis, opem ei adfert, & receptum ex aquis in ſuam cymbam vehit in domum, defatigatumq́; labore natandi, confectum fame, inſomnia, mœrore, frigore, ac penè exanimatum recreat, ad focum, impoſituq́; lectulo, refectũ cibo potuq́; fouet omnibus officijs, donec animum viresq́; recipiat: poſt triduum abire cupientem viatico etiam

inſtruit:

inſtruit. Miles diſcedens rectà pergit ad Regem Philippum, narrat naufragium, iactat ſuos labores, exaggerat pericula, petit præmium, Philippus iubet nominatim petere donum. Ibi nebulo iſte petit villam Ruſtici ſeruatoris ſui, eo quod naufragus ad hanc villam enataſſet, ideoq; eum locum ob memoriam calamitatis ſingulari affectu proſequeretur. Impetrat à Rege liberali & ignaro beneficiorum Ruſtici donationem villæ illius, confirmatam diplomate. Cum quo miles ad villam proficiſcitur, & Ruſticum à quo ſeruatus, & multis beneficijs affectus erat, expellit. Is verò mox rectà ad regem iter inſtituit, & commemorat ſua in eum militem beneficia, & iniuſtum eſſe queritur ſe à ſuo alumno pro hoſpitalitatis beneficio eijci ex paterna poſſeßione. Philippus Rex cognita militis perfidia & ingratitudine iubet eum reduci, & in carcerem conijci, & cum ignominia exautorato fronti eius hæc verba inuri mandat:

HOSPES INGRATVS. *Villam vero Ruſtico reſtituit.*

CAPVT XXXI.

DE ÆMVLATIONE ET GLORIÆ APpetitione.

ÆMulationis vocabulum medium eſt, quod aliquando liuoris & inuidiæ contentionem, aliquando honeſtum ſtudium imitandi aliorum virtutes ſignificat: Inuidiæ æmulationi ſemper adhæret cognatum vicium ambitio, quæ eſt inordinata, & ſuperba appetitio gloriæ, & officiorum, ſine legitima electione, ſeu vocatione, contra regulam & doctrinam Apoſtoli ad Heb. 5. Nemo ſumit ſibi honorem niſi qui vocatur à Deo tanquam Aharon, Ita & Chriſtus non ſemetipſum glorificauit, vt fieret Pontifex, ſed is qui dixerat illi, filius meus es tu, ego hodie genui te: Sicut & alibi dicit: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: Hæc itaq; vitia coniuncta, vt ſunt maximè vulgaria, ſicut Heſiodus dicit, quod figulus figulum æmulatur, faber fabrũ: ita & ſunt grauiſſima peccata coram Deo, et omni ſocietati in Eccleſia & Repub. ſunt in primis noxia. Vbi enim æmulatio eſt & contentio, ibi eſt omne opus prauum, inquit Iacobus cap. 3. Et Cic. Offi. 1. dicit. Maxime adducuntur plerieq; vt eos iuſticiæ capiat obliuio, cum in Imperiorum, hono-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

bonorum, gloriæue cupiditatem inciderint, quod enim eſt apud Ennium: *Nulla ſancta ſocietas nec fides regni eſt*, id latius patet, nam quicquid eiuſmodi eſt, in quo non poſſunt plures excellere, in eo plerunq; fit tanta contentio, vt difficilimum ſit ſanctam ſeruare ſocietatem. Declarauit id tempeſtas C. Cæſaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit, propter eum, quem ipſe ſibi opinionis errore finxerat principatum. Eſt autem in hoc genere moleſtum, quod in maximis animis ſplendidiſsimisq; ingenijs, plerunq; exiſtunt honoris, imperij, potentiæ, gloriæ cupiditates, quo magis cauendum eſt, ne quid in eo genere peccetur. Omnes hiſtoriæ ſacræ & prophanæ, plenæ ſunt exemplis, quæ teſtantur, ex praua æmulatione & ambitione vana naſci in Eccleſia ſchiſmata & ſectas, in Rebuſpub. vero ſeditiones, bella inteſtina, & demum earum mutationes & euerſiones, in amicitijs contentiones, lites, diſcordias, rixas, ſimultates, & odia. Sapienter itaq; dicit Cicero in Lælio, peſtem nullam maiorem in amicitijs eſſe, quam honoris & gloriæ certamen, ex quo inimicitiæ ſæpe maximæ inter amiciſsimos extiterunt. Arium in tantam impietatem demerſit ambitio, vt cum in petitione Epiſcopatus Alexandriæ repulſam paſſus eſſet, blaſphemam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hæreſin contra filium Dei excogitauerit, qua Eccleſia multis annis miſerrime dilacerata & afflicta fuit, & quæ neq; hodie planè extincta eſt. Ciuilia exempla poſſent infinita recitari, tum de politijs, tum de priuatis amicitijs, ſed vnum illud, cuius Cicero mentionem facit, maxime eſt illuſtre. Inter Cæſarem & Pompeium amiciſſimos affines orta fuit æmulatio, & fuit vterq; ambitioni plus nimio deditus. Pompeius ſemper in ore habebat verſum græcũ, eius ſententiæ, quòd ſemper cuperet tenere principatum, & alijs præcellere, Cæſar dicere conſueuit, Si violandum ius eſt, regni cauſa violandum eſt, in cæteris pietatem colas. Et præteriens aliquando oppidulum cùm aliquis è comitibus moueret quæſtionem, Anne ibi etiam de principatu eſſet contentio, reſpondit Cæſar, ſe quidem ibi malle eſſe primum, quàm Romæ ſecundum, Quid autem illi vtriuſq; ambitio & æmulatio in Romana Repub: effecerit, quantum turbarum & damni dederit, & quomodo ipſi quoq; autores puniti ſint, id non tantum doctis, ſed ferme vulgo notum eſt.

Altera autem æmulationis ſpecies non ſolum in vitio non eſt, ſed laudem etiam meretur, atq; habet adiunctam piam & honeſtam gloriæ appetitionẽ, eius nimirum glo-

riæ,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

riæ, quæ eſt approbatio Dei & propriæ conſcientiæ, aliorumq́; bonorum, ac recte iudicantium teſtimonium, & celebratio, de qua gloria dicit Apoſtolus: Gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod cum ſimplicitate & ſinceritate Dei, non ſapientia carnali, ſed per Dei gratiam conuerſati ſumus in mundo, Et 1. Timoth. 3. Oportet bonum teſtimonium habere ab extraneis, ne in opprobrium incidat, & laqueum calumniatoris. Salomon in Eccleſiaſtiaſte Cap. 7. Bonum nomen melius eſt quàm vnguenta precioſa. Plautus etiam dicit in Moſtellaria: Ego ſi bonam famam mihi ſeruaſſo, ſat ero diues, Ac notus eſt verſus vulgaris:

Omnia ſi perdas, famam ſeruare memento,
Qua ſemel amiſſa, poſtea nullus eris.

Quare ita æmulari aliorum virtutes, vt ſine inuidentia & liuore vera Dei & hominum approbatio vnà cum bonæ conſcientiæ teſtimonio appetatur, ea æmulatio pia, honeſta & laudabilis eſt, ſicut dicit Apoſtolus, Galat. 4. Bonum eſt æmulari in re bona ſemper. Et quidem ipſa veræ gloriæ dulcedo, & pulchritudo, haud parum bona ingenia ad virtutis ſtudium excitat, ſicut eſt apud Ouidium: 5. de Triſtibus.

Deniq́ non paruas animo dat gloria vires,
Et facunda facit pectora laudis amor.

Eſt enim, vt Cicero inquit 3. de finibus, hominis ingenui & liberaliter educati, velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris, & futura poſt mortem famæ etiam, detracto ſenſu, conſulendum eſt. Talem, de qua dixi, gloriam qui negligit, eum Auguſtinus crudelem eſſe dicit, Et Poeta inquit: Leuis eſt, nec illum ſtimulat gloriæ decus.

CAPVT XXXII.

DE QVÆSTIONE: AN LICEAT PETERE *officium in Eccleſia, vel Republica.*

Apoſtolus diſerte dicit: 1. ad Timoth. 3 Si quis Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: Non itaq́ peccatum eſt, cum quis conſcius ſibi mediocris induſtriæ, & aptitudinis per Dei gratiam offert ſuam operam Eccleſiæ, ad ædificationem, ſeruato modo inculpatæ petitionis, qui modus & ad Deum & ad homines obſeruandus eſt, nimirum. vt petens officium ſeria inuocatione,

Primò, ſubmittat ſe voluntati Dei, agnoſcens vocationes à Deo regi, & diſtribui

ab

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ab ipſo miniſteria, & ſine ipſius auxilio, & gratia eſſe vocationes inutiles & infelices, ſicut Ioh. 3. Baptiſta dicit. Non poteſt homo ſibi ſumere quicquã, niſi datum ſit illi de cœlo.

Secundo, vt ſe humiliter etiam ſubijciat iudicio eorum, penes quos eſt legitima & ordinata electio, ac vocatio, vtrunq; voluntate Dei aſſcripturus, ſiue eligatur, ſiue repudietur.

Tertio, ne donis promiſsis, perſuaſionibus, aut alijs artibus electorum iudicia corrumpat, aut quoquo modo vulgi ſtudia ſibi conciliet, vt contra ordinatæ electionis rationem intrudatur. Hæ conditiones cum obſeruantur, tunc petitio miniſterij in Eccleſia iuxta dictum Apoſtoli, eſt licita, & non pugnat cum ea ſententia, quæ eſt ad Hebræos 5. Nemo ſumit ſibi honorem, niſi qui vocatur à Deo tanquam Aharon. Imo vero talis petitio huic ſententiæ eſt conformis, ita enim petens non vult ſibi ſine legitima vocatione honorem accipere, ſed ideo ſuam operam humiliter defert, vt legitimam vocationem expectet, Et hæc admonitio etiam ad officia ciuilia accommodetur: Nulla fuit Reſpub. in qua officiorum publicorum petitiones vſitatiores fuerint, quam Romana, Et quamuis ſæpiſſimè inculpatæ petitionis modus neglectus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſuit, tamen non eſt dubium multos honeſtos viros eum modum, quantum ab Ethnicis fieri potuit, & intellexiſſe & cuſtodiuiſſe. Cum autem homini mediocriter idoneo per legitimam electionem & vocationem offertur miniſterium, excuſare quidem ſe, modeſtiæ eſt, planè repugnare, eſt hominis inobedientis, ignaui & de auxilio Dei deſperantis. De talibus cauſis etiam à Cicerone diſputatur: 1: Off. Excuſabat ſe Moſes cum à Deo vocaretur ad eductionem populi Iſraelitici, Exod. 3. & 4. quòd ad illud officium non eſſet idoneus, ſimili ratione excuſabat ſe Ieremias Cap. 1. Sed Dominus vtriuſq; excuſationi & ſuam voluntatem, & promiſsionem ſuæ præſentiæ, gratiæ & auxilij opponit. Ionas vocatus à Domino, vt Niniuitis pœnam imminentem annunciaret pœnitentiæ concione, aufugiebat, ſed Dominus eum naufragio quidem caſtigatum, ſed tamen in ventre cœti cuſtoditum, ad miniſterium capeſſendum extraxit.

Hæc exempla admonent vocationi diuinæ non eſſe pertinaciter reſiſtendum, ſed voluntati Dei vocantis humiliter parendum eſſe, cum vera inuocatione et fiducia, vt Paulus inquit 2. Cor. 3. ad Deum, per Ieſum Chriſtum, non quòd idonei ſimus ex nobis ipſis

cogi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cogitare quicquam, tanquam ex nobis, ſed quòd omnis ſufficientia noſtra à Deo ſit, is per Spiritus ſancti gratiam & dona fecit idoneos Prophetas & Apoſtolos ad miniſteria Eccleſiæ, pios Reges ad gubernationis officia. Is etiam nunc eos, quos ad miniſteria ſua, ſiue in Eccleſia, ſiue in politijs, per legitimas electiones vocat, idoneos faciet, ſi ipſum in fide inuocauerint. Hanc conſolationem etſi Plato & Cicero neſciuerunt, tamen vterq; ſapienter reprehendit eos, qui acciti ad officia Reipub. capeſſere ea nolunt, vel quia ignauiæ, & ocio ſe dediderunt, vel quia à moleſtijs & curis, quas gubernatio ſecum adfert, abhorrent, quas expertus Demoſthenes, dicere ſolebat: Quòd ſi vitam retexere poſſet, & duæ viæ ſibi proponerentur, altera ad tribunal, altera ad inferos, ſe eam, quæ ad inferos duceret, electurum eſſe. Sapienter Plato dicit: Vocante te patria ad Rempub. abſurdum eſſet, non parere, hoc enim tibi reputandum eſt, nullum noſtrum ſibi ſoli natum eſſe, ſed ortus noſtri partem ſibi vendicare patriam, partem parentes, partem amicos, & ſi tu parere nolueris, illud accidere poterit, vt prauis hominibus, qui nullam honeſti & boni ſint habituri rationem, aditus ad publica officia relinquatur. Et Cicero Officiorum 1. His forſitan conce-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dendum ſit Rempublicam, non capeſſentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ ſeſe dediderunt, & his, qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliquo grauiore cauſa impediti, à Republica receſſerunt, cùm eius adminiſtrandæ poteſtatem, alijs laudemq; concederent, quibus autem talis cauſa non eſt, ſi deſpicere ſe dicant, quæ plæriq; admirantur, imperia & Magiſtratus, his non modò non laudi, verùm etiam vitio dandum puto, quorum iudicium in eo, quòd gloriam contemnant, & pro nihilo putent, difficile factu eſt non probare, ſed videntur labores & moleſtias, tùm offenſionum et repulſarum, quaſi quandam ignominiam timere & infamiam. Sed his, qui habent adiumenta rerum gerendarum, abiecta omni cunctatione adipiſcendi Magiſtratus, & gerenda eſt Reſpublica, nec enim aliter aut regi ciuitas, aut declarari animi magnitudo poteſt.

CAPVT XXXIII.

DE PECCATIS CONTRA QVARTVM Præceptum.

Recitaui pleraſq; virtutes quarti Præcepti, nam eas conſultò omiſi, quarum declaratio in alijs præceptis repetenda fuiſſet. Addidi etiam mentionem contrario-

rum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

rum vitiorum, vt tamen eum, quem in alijs Præceptis ordinem ſeruaui, etiam in hoc Præcepto retineam, ideo breuiſſimè præcipua tantùm peccata, quaſi per catalogũ, enumerabo.

Primum peccatum eſt Negligentia, non tantùm parentum, ſed omnium hominum, qui gubernandi & regendi officio funguntur, in faciendis operibus neceſſarijs. Vt enim ſedulitas & diligentia mandata eſt omnibus gubernatoribus in dicto Rom, 12. Qui præeſt, ſit diligens, Et illa diligentia eſt virtus Deo placens, quemadmodum Salomon dicit Prouerb. 12. Qui fideliter agunt, placent Domino. Et Samuel 1. Reg. 10. ad electum Regem inquit: Fac quæcunq; inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt: Ita viciſſim negligentia in quacunq; vocatione eſt magnum peccatum, ſicut Iere. 48. ſcribitur: Maledictus, qui facit opus Domini neglĩgẽter. Eſtq; negligentiæ ſpecies, omiſſis neceſſarijs, occupari ijs, quæ nõ ſunt neceſſaria, quo vicio multi in omni gubernatione politica, œconomica & ſcholaſtica laborant, qui ſe probè excuſatos exiſtimant, ſi aliquid faciant, non conſiderantes quid ſit aut non ſit, quid minus aut magis ſit neceſſarium. Tenẽda eſt itaq; Regula: In omni vocatione opera propria & neceſſaria omnibus alijs operibus anteferẽda ſunt.

Rectè

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Rectè enim dicit Nazianzenus: Laborem non neceſſarium, nequaquam laborem voco, quia non neceſſaria negligenda ſunt.

Secundum, Negligentia maius peccatum eſt malitia in gubernatoribus abutendi poteſtate ad impietatem, inſolentiam, ſuperbiam, iniuſticiam, tyrannicam violentiam, πλεονεξίαν, & quaſcunq; iniuriarum, quibus boni opprimuntur, & iuſticia violatur, molitiones. Extant in Prophetis multæ atrociſsimæ comminationes diuinæ, contra quaslibet huius malitiæ ſpecies, quas ante oculos ſibi proponere illi debent, qui ſunt in gubernatione, Summam autem comminationum complectitur unicum hoc dictum Sapient. cap. 6. Audite Reges & intelligite, diſcite Iudices finium terræ, præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſsimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. quoniam cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, neq; cuſtodiſtis legem iuſticiæ, neq; ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis, horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium duriſsimum his, qui præſunt, fiet, exiguo enim cōceditur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et Pſal.2. ſcriptum eſt: Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Oſculamini Filium, ne quando iraſcatur Dominus, quia in breui exardeſcet ira eius. Et quanquã Rationis ſapientia de iudicio Dei & æternis pœnis nihil certi per ſemetipſam intelligit, tamen etiam apud Philoſophos ſæpe inueniũtur pœnarum comminationes, ex lege naturæ & experientia ſumptæ, qualis eſt illud apud Senecam in Thyeſte dictum:

Vos, quibus Rector maris atq; terræ
Ius dedit magnum necis atq; vitæ,
Ponite inflatos tumidosq; vultus,
Quicquid à vobis minor extimeſcit,
Maior hoc vobis Dominus minatur,
Omne ſub regno grauiore regnum eſt,
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.

Steſichorus inquit, Cicadas in campis ſonare tyrannorum ſcelera, & querelas perferre. Significat autem, miſeræ plebeculæ gemitus & querelas à Deo exaudiri, cùm enormiter graſſantur tyranni. Ad hunc gradũ peccati etiam pertinet malitioſa & petulans dominandi libido, qualem in Cæſare fuiſſe vox eius impia indicat: Si violandum Ius eſt, regni cauſa violandum eſt, in cæteris pietatem colas. Et apud Senecam dicit Polynices in Thebaide:

Pro

Pro regno velim patriam, penates, coniugem
flammis dare,
Imperia precio quolibet conſtant benè.

Tertius gradus peccatorum complectitur enormia peccata parentum et gubernatorum, quæ vel impijs & ſcandaloſis mandatis, aut exēplis liberos & ſubditos ad peccandum excitant, vel etiam ipſa atrocitate iram Dei non tantùm contra ipſos parentes & gubernatores, ſed etiam contra poſteros, & totas familias et communitates irritant, Sicut enim peccata parentum puniuntur in liberis vſq; in tertiam & quartam generationem, ita etiam Magiſtratuum atrocia delicta puniuntur in communitatibus, præcipuè ſi etiam ſubditi peccata Magiſtratuum imitantur, ſicut de Ieroboam & alijs impijs regibus aliquoties in ſcriptura dicitur, quòd peccauerint contra Dominum, & peccare fecerint populum. Teſtantur exempla hiſtoriarum, quòd propter ſuperiorum delicta etiam ſubditi pœnis corporalibus implicentur, ſicut in verſu dicitur: Quicquid delirant Reges, plectūtur Achiui. Et memoria digna eſt hiſtoria, quam Moſes recitat, cùm Abimelech rex Geraræ vellet ſibi matrimonio iungere Saram, quam putabat eſſe ſororem Abrahæ, admonitusq; idcirco eſſe à Deo, ne id faceret, quia haberet maritum,

tum, agnoſcit ille ſe eo peccato non ſibi tantùm, ſed etiam regno ſuo pœnas accerſiturum fuiſſe. Ideoq́ primùm ad Deum dicit: Domine, num gentem ignorantem & iuſtam interficies? deinde ad Abrahamum inquit: Quid peccauimus in te, quia induxiſti ſuper me & ſuper regnum meum tam grande peccatum? Nouit Abimelech regulam iudicij Dei in pœnis temporalibus, cuius meditatio certè debet metum peccandi in illis, qui alijs præſunt, augere.

Quiſquis enim à Deo in gradu dignitatis conſtitutus es, primùm quidem ideo à peccatis abſtine, quia Deus ea prohibuit, & parce tibi, ne tibimetipſi temporales & æternas pœnas accerſas.

Secundò parce etiam communitati, cui præes, ne illam quoq; pœnis, quas tu meritus es, implices, vel vna tecum facias peccare, vt ſimul & temporalibus & æternis pœnis puniamini. Facilimè enim liberi parentum, ſubditi gubernatorum, plebs ſacerdotum vitia & peccata imitantur, ſicut dicitur: Qualis rex, talis plebs, qualis ſacerdos, talis populus, qualis pater, tales liberi. Et Poeta inquit:

Vtq́ ducum lituos, ſic mores caſtra ſequũtur.

Peccata autem pœnas, ſicut Magnes ferrum, attrahunt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Tertiò, parce etiam nomini ac famæ tuæ & familiæ ac communitati, Nam

Omne animi vicium tanto conſpectius in ſe
Crimẽ habet, quãto maior, qui peccat, habetur.

Quartum peccatum eſt irreuerentia liberorũ erga parentes, & omnium inferiorum erga ſuperiores, quæ eſt, de illis irreuerẽter ſentire, aut loqui, & obtrectationibus ac calumnijs illorum famæ & autoritati & dignitati detrahere, & huic peccato affine eſt, non orare pro parentibus aut Magiſtratibus. Sit autem notum dictum Exod. 22. Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices. Chami irreuerentia erga patrem Noam vna cum maledictione deſcripta eſt Gen. 9. Et Semei maledicentia aduerſus Dauidem, 2. Reg. 16. pœna autem eius, 3. Reg. 2. In legibus grauiſsimè puniuntur crimina læſæ Maieſtatis, quæ ad hoc genus peccatorũ pertinẽt.

Quintum peccatum eſt Inobedientia, quæ etiam concludit odium & inſolentiam inferiorum contra eos, quibus à Deo ſubiecti ſunt, infidelitatem, ſeditionem, & cognata vicia, quæ vna voce petulantiæ comprehendi poſſunt, de quibus vitijs antea dictum eſt, & contra quæ omnia teneatur dictum inſigne, quod eſt in Eccleſiaſt. cap. 9. Ego os Regis obſeruo, & iuramentum Dei.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sextum peccatum eſt Ingratitudo.

Septimum eſt immodeſtia cum cognatis vitijs, quibus honor ordinis diuinitus in ſocietate humana inſtituti violatur.

FINIS LIBRI Tertij.

LIBER QVARTVS

DOCTRINÆ MORALIS.

DE PRÆCEPTO QVINto Decalogi.

CAPVT PRIMVM.

DE SVMMA PRÆCEPTI QVINTI.

DEus eſt ſapientiſſimus legislator, & ſapientiſſimus eſt legum Decalogi ordo, non tantum in prima, ſed etiam in ſecunda tabula, quem nulla humana ſapientia inuenire, & tam breui Legum Catalogo includere potuiſſet.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Poſtquam enim in ſecunda Tabula diſtributi ſunt in ſocietate humana, gradus officiorum & ordinata poteſtas, autoritas, honor & obedientia, mox ſancitur pax inter homines, ſine qua nulla ſocietas conſtare poteſt, mandantur opera, quæ ad pacis conſeruationem pertinent, & fit prohibitio, ne quis alterius corpori & vitæ noceat, Deinde etiam ne noceat alterius coniugi, bonis, famæ ac nomini, & quidem non ſolum facto, ſed etiam affectibus prauis, Siquidem etiam praui Affectus contrarij ſunt Caritati, quæ eſt pacis ac concordiæ vinculum, & diuinæ Legis ſummà, ſicut teſtatur ſententia, quæ ſemper in explicatione præceptorum Decalogi repetenda eſt: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum ſicut teipſum, Item, Dilectio eſt Legis conſummatio.

Quod autem ad Quintum præceptum attinet, non poteſt eius ſumma melius explicari, quam facit Chriſtus hac concione Matthæi quinto: Audiſtis quia dictum eſt Antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quod omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio, qui autem dixerit fratri ſuo Racha,

reus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

reus erit concilio, Qui autem dixerit fatue, reus erit Gehennæ. Si ergo offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum, Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduerſarius tuus Iudici, & Iudex tradat te Miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem. Item, Ego dico vobis, Non reſiſtite malo, ſed ſi quis percuſſerit te in dexteram maxillam, præbe illi & alteram. Item, Audiſtis, quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum, Ego autem dico, Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt filij ſitis Patris veſtri, qui eſt in cœlis, qui ſinit Solem ſuum oriri ſuper Bonos & Malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

Hæc expoſitio admonet prohiberi hoc præcepto non ſolum externas iniurias & violentias, quibus corpus alterius iniuſte læditur, ſed etiam internos affectus, in quibus eſt

nocendi cupiditas, ſicut Iohannes dicit: Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. 1. Ioh. 3. Et viciſſim præcipi, tum officia externa caritatis, quibus vita proximi conſeruatur & defenditur, tum etiam beneuolas affectiones in corde, Sicut 2. ad Corinth. 13. ſcriptum eſt: Charitas patiens eſt, benigna eſt, non irritatur, non cogitat malum, omnia ſuffert, omnia ſuſtinet. Et 1. Petri 4. Charitas operit multitudinem peccatorum, hoc eſt, multa condonat proximo. Sic enim in huius Præcepti ſententia, ſicut & in alijs Præceptis vtraq; pars Antitheſis, nimirum & prohibitio peccatorum & virtutũ præceptio conſiderari debet. Namq; ea eſt vis Legum, vt Oratio affirmatiua contrariam negatiuam, & negatiua contrariam affirmatiuam includat.

CAPVT II.

DE EXCEPTIONE QVINTI PRÆCEPTI, & de duplici vindicta, Publica & priuata.

HOmines phanatici generalem interpretationem Quinti præcepti opponunt officio Magiſtratus, Vt Leges de pœnis ſcelerum abrogent, & tollant, ac Magiſtratum

tum priuent gladio, hoc eſt poteſtate punien-
di. Hæc interpretatio multa abſurda gignit, & Leges Ciuilis Regiminis prorſus eneruat. Quare iſti abſurdæ interpretationi opponenda ſunt clara dicta, & mandata diuina, in quibus pœnæ corporales ſunt ordinatæ & Magiſtratibus præceptæ.

Sic enim Geneſis 9. ſcriptum eſt: *Quicunq; effuderit humanum ſanguinem, per hominem fundetur ſanguis ipſius.* Atq; Exodi 21. & Leuit. 20. recitatur Catalogus aliquot ſcelerum, quæ Deus morte puniri mandauit. Et Nume. 35. ac Deut. 19. expreſſe additum eſt. Non accipietis precium ab eo, qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe moriatur, non miſereberis eius, & auferes noxium ſanguinem de Iſrael, vt bene ſit tibi. Paulus quoq; Rom. 13. dicit: Magiſtratū non fruſtra gerere gladium, quia eſt Miniſter Dei, vindex in iram ei, qui male agit. Et non ſunt ignoti loci de bellorum legitimorum vindicta, in qua aliquoties Deus etiam mandauit perſonarum inermium interfectionem.

Addenda eſt itaq; quinto præcepto neceſſaria exceptio de vſu gladij, qui Magiſtratui eſt mandatus, tum ad aliorum, tum etiam ad huius præcepti cuſtodiam. Iubetur enim occidere Magiſtratus, vt obedientia erga

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hoc præceptum: Non occides, & erga alias conſeruetur, & puniantur, qui enormiter & petulanter obedientiam violant. In Scholis hæc exceptio ſolet declarari erudita diſtinctione vindictæ.

Duplex eſt vindicta. Vna eſt publica & ordinata, quæ eſt mandata Magiſtratibus, Eſtq; opus quod fit authoritate & mandato Dei, & vere pertinet ad hanc ſententiam: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Eſt enim diuina vindicta, quia à Deo eſt ordinata, vt fiat per Magiſtratus. Huius vindictæ multæ ſunt ſpecies & partes: Iudicia, bella iuſta, Defenſio legitima contra violentiam, pœnarum executio iuxta leges, quæ non ſunt prohibita, ſed ſunt res à Deo ordinatæ.

Alia eſt vindicta priuata, quæ fit contra ordinationem & mandatum Dei, & ſine authoritate Magiſtratus, ea eſt prohibita in hoc præcepto, & ſæpe alias, Vt Chriſtus inquit: Qui gladium acceperit, gladio peribit, Et Paulus ad Romanos 12. Non voſmetipſos vlciſcentes chariſsimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

Vt autem ille, qui ſe in neceſsitate defendit contra violentiã iniuſtam et atrocem, etſi eſt priuatus, tamen non priuata, ſed pu-

blica

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

blica vindicta vtitur. Quia defenſio neceſſaria à legibus conceſſa eſt, ita contra Magiſtratus non publicam ſed priuatam vindictam exercet, cum ſine Legum authoritate, priuata tantum cupiditate & affectibus alium lædit.

CAPVT III.

DE CAVSIS, CVR NECESSARIA SIT VINdicta Magiſtratus, & cur priuata vindicta ſit omittenda.

SCiri neceſſe eſt, quod vindicta Magiſtratus, ſit a Deo ordinata, & præcepta, & quod non ſit omittenda à Magiſtratu. Atq; conſiderari quatuor cauſæ debent, propter quas Deus vult, vt ſcelerati pœnis afficiantur.

Prima. Quia Deus eſt iuſtus, Ideo vult puniri illos, qui petulanter iuſticiam violant externis delictis, vt in talibus exemplis conſpiciatur ipſius iuſticia, & homines per talia ſpectacula commonefiant, quod ipſe quoq; ſit puniturus peccantes, etiamſi pœnas Magiſtratus euadant.

Secunda, Quia neceſſe eſt ſceleratos puniri, ne ipſorum impunita ſcelera clament in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cœlum, & attrahant pœnas publicas, Sicut peccata Sodomiticorum & illorum, qui Leuitæ coniugem per impudicitiam necabant. Atque extat apud Pauſaniam quoq; inſigne exemplum de Lacedæmonijs, quorum Magiſtratus cum nollet punire ſtupratores filiarum Scedaſi, ſed miſeri patris querelas contemnerent, punita eſt ideo tota Ciuitas ſeu communitas cruentiſſima clade Leuctrica. Nam cõniuentia in tam atrocibus factis reputatur pro conſenſu, & ideo punitur iuxta Regulam: Faciens & conſentiens eadem pœna digni ſunt, Et hæc cauſa conſideranda eſt in dicto Deuter. 9. Auferes noxium ſanguinem de Iſrael, vt bene ſit tibi, hoc eſt, ne tu ſimul puniaris.

Pertinet etiam huc dictum Euripidis in Iphigenia Aulidenſi: Quando impietas habet magnam vim, virtus vero ab hominibus negligitur, & iniquitas Leges vincit, tunc commune eſt periculum hominibus, ne veniat Deorum pœna.

Tertia, neceſſe eſt ſceleratos puniri, vt ſeruetur communis tranquillitas in ſocietate, quam ſcelerati turbant. Recte itaq; apud Stobæum dicitur: Qui punit iniuſtos, is cæteris iniuriam fieri prohibet. Nam plerumq;

rumq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

rumq; accidit, vt qui ſemel eſt pollutus ſanguine humano, poſtea rurſus fiat homicida, & qui ſemel ac iterũ petulãter furatus eſt, poſtea rurſum furetur. Itaq; nunquam erit ſocietas in tranquillo & tuto ſtatu, neq; boni vnquam ſine metu & periculo erunt, niſi mali puniantur, ne amplius noceant. Sicut neceſſe eſt occidere rabioſos canes, & quidem, ſicut iniuriam facit toti communitati ille, qui rabioſum canem alit, & graſſari permittit, ita Magiſtratus, qui ſine excuſabili cauſa parcit ſceleratis, facit iniuriam ſocietati humanæ, iuxta dictum: Qui parcit vni malo, facit iniuriam multis bonis.

Quarta, Quia vult Deus ſpectaculis & exemplis publicarum pœnarum deterreri & perterrefieri alios, ne prauis exemplis ſceleratorum deprauentur, ſed vt ſimilia ſcelera & pœnas vitent, Nam etiam praua ingenia metus pœnarum ſæpe in officio aliquo modo retinet, ſicut in verſu dicitur: Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Et Sophocles inquit: Debebant omnes pœnam luere, qui contra Ius ſceleratè agere ſtudent, tunc flagitia minus crebra forent.

Cum harum cauſarum conſideratione coniungantur hæc inſignia Ciceronis dicta Philippica 9. In corpore ſi quid eſt eiuſmodi, quod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quod reliquo corpori noceat, vri ac ſecari patimur, vt membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: Sic in Reipublicæ corpore, vt totum ſaluum ſit, quidquid eſt peſtiferum, amputetur. Officiorum 3. Quotuſquiſq; reperitur, qui impunitate propoſita abſtinere poſſit ab iniuria, impunitas enim eſt maxima peccandi illecebra. Sicut etiam Terentius dicit: Licentia omnes deteriores ſumus. Actione 5 in Verrem: Eſt vtilius vnius improbi ſupplicio multorum improbitatem cohercere, quàm propter multos improbos vni parcere.

Addam etiam cauſas, cur priuata vindicta omittenda, eiq; non indulgendum ſit.

Prima eſt prohibitio Dei, quæ ſimul continet comminationem contra iniuriarum autores: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

Secunda cauſa, Vt retineamus tranquillitatem conſcientiæ, quæ turbatur cupiditate vindictæ, ſeu ipſa vindicta priuata, & vt poſsimus cum bona conſcientia in inuocatione dicere: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et quemadmodum Dauid dicit: Seruaui pacem cum his, qui oderunt pacem.

Tertia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Tertia cauſa eſt, Tranquillitas publica, ne vlciſcentes nos, maiores turbas excitemus, ſicut Iulius vlciſcens iniuriam, perturbat totam Rempublicam Romanam.

Quarta cauſa, Ne cupiditate vindictæ, vel etiam ipſo facto nos quoq; mali efficiamur, hoc eſt, delinquamus contra Deum, contra legem & officium, & ſic nobiſmetipſis, tùm Magiſtratus, tùm Dei, pœnas accerſamus, ſicut multi ardore vindictæ perpetrant iniuſta homicidia, aut alia flagitia, & viciſſim à Magiſtratibus puniuntur. Plurimi cupiditate vindictæ alunt in cordibus inſanabilia odia, ſimultates, iras, in quibus ſæpe moriuntur, & ſic ſemetipſos æternis pœnis ſubijciunt. Ideo contra hanc cupiditatem priuatæ vindictæ aſſiduè repetenda eſt meditatio Pſalmi 37. Noli æmulari &c. In quo hæc admonitio cum ſingulari diligentia obſeruetur: noli indignari, vt & tu malè facias. De Oreſte inquit Pindarus, quòd interficiens matrem malam, vindicta priuata factus ſit ipſe, matre deterior. Phocylides dicit: Ne imiteris maliciam, iuſticiæ autem relinque vindictam, conciliatio enim vtilitatem, contentio contentionem gignit.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT IIII.

DE HOMICI-DIO.

HOmicidium dicitur quaſi hominis cædes. Eſt enim iniuſta hominis interfectio, quam qui perpetrat, Homicida vocatur. Quæ appellatio non debet tribui illis, qui per vindictam ordinatam legibus alios aut necari iubent, aut necant. Cùm enim Magiſtratus aut Iudex Lictori mandat, vt legibus damnatum interimat, nec ipſe nec Lictor homicidium committit contra legem, Quia vterq; eſt Dei & Iuſticiæ miniſter in executione legis, quæ ſontibus pœnas infligit. Simile iudicium eſt de milite, qui in legitimo bello hoſtem, aut de illo, qui in neceſſaria defenſione latronem interficit.

Cùm autem manifeſtiſsimum ſit homicidium contra hanc legem commiſſum, eſſe horrendum peccatum, dignum temporali & æterna morte, niſi fiat remiſsio propter Chriſtum, & tamen ipſe Deus aliquos homicidiorum caſus in lege Moſaica excuſet: Ideo primò de peccati atrocitate, tum de ſpeciebus homicidiorum, poſtea de illis caſibus, qui habent excuſationem, dicendum eſt.

Ad

Ad atrocitatis declarationem pertinet dictum Chriſti Iohan. 5. *Diabolus eſt homicida ab initio. Et locus Capitis noni in Geneſi: Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu hominis, de manu viri, et de manu fratris eius, requiram animam hominis. Quicunq; effuderit humanum ſanguinem, per hominem fundetur ſanguis ipſius, ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.*

Huius dicti exemplum præcedit in quarto Capite, vbi Deus mox à perpetratione homicidij requirit ſanguinem Abelis à fratre parricida Caino. Et quidem dicit ad eum: Quid feciſti? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et licet nondum tunc temporis poteſtas gladij ad corporalem vindictam eſſet ordinata, tamen punit Deus Cainum horribili maledictione, & excommunicatione: Nunc ergo, inquit, maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & accepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos, vagus & profugus eris ſuper terram. Quam etiam excommunicationem ſigno reatus in ipſo conſignauit. Et quidem fuit hæc excommunicatio Caino morte grauior, ſicut triſtiſſima voce cum deſperatione horribili confitetur: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt ve-

niam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

niam conſequar. Ecce, eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus & profugus in terra, Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Atq; eiuſdem maledictionis et excõmunicationis diuinæ grauitatem etiam ſenſerũt alij homicidæ, ſicut mox eodem cap. homicida Lamech etiã dicit: Occidi virũ in vulnus meum, & adoleſcentem in liuorem meũ. Quamuis multi victi deſperatione, in vera pœnitentia per fidem rurſum à Deo recipiũtur in gratiam, donata remiſſione peccatorum, propter Filium, ſicut Dauid interfector Vriæ in vera conuerſione rurſus eſt receptus.

In locis, quos allegaui ex Geneſi, conſideretur vis horum verborum: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Item: De manu hominis, de manu viri, & de manu fratris requiram animam hominis. Hæc verba prodeſt infigi intimis ſenſibus pectoris, & vt timor Dei coherceat homines, & vt agnoſcamus præſentiam & iudicium Dei, non relinquentis homicidas impunitos ſed mirabiliter eos retrahentis ad pœnas, vel ſi aliquando humanas pœnas effugerint: tamen mirabiliter eos punientis triſtiſſimis calamitatibus, & tandem æterna condemnatione, niſi fuerint conuerſi, ſicut ſcriptum eſt: Homicida non habet vitã æternam in ſe manentẽ, 1. Ioh. 3.

Sunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sunt autem omnes hiſtoriæ plenæ, & ipſa vita plena eſt multis horribilibus exemplis, quomodo Deus etiam profugos homicidas ſæpe ad pœnas corporales retrahat, & in illis etiam, qui Magiſtratus iudicia effugiunt, aut non metuunt, tamē hoc peccatum puniat. Quæ exempla oſtendunt, quòd Deus ſua ope hāc legem conſeruet, & à Magiſtratibus quoq; conſeruari velit, vt retineatur pax inter homines, & vita tranquilla ac tuta ſit.

Teneat itaq; Magiſtratus mandata diuina, quæ de politica executione huius Præcepti quinti loquuntur, quæ & ipſa de atrocitate homicidij ſunt intelligenda, cum eorum caſuum exceptione, quæ Deus & honeſtæ leges excipiunt. Gene. 9. *Homicidæ ſanguis per hominem effundetur.* Num. 35. *Homicida ſub teſtibus punietur, ad vnius teſtimonium nemo condemnabitur. Non accipies precium ab eo, qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe moriatur.* Deut. 19. *Non miſereberis eius, & auferes noxium ſanguinem de Iſrael, vt benè ſit tibi.*

Omnes etiam honeſtæ Reſpublicæ apud Ethnicos habuerunt leges de homicidarum pœnis, inter quas mitiſſima fuit exilium, & excommunicatio cum geſtatione ſigni reatus, quo ſignificabatur, tales perſonas eſſe pia-

cula

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cula & à ſocietate templorum, fori ac communis vitæ arcendos eſſe, donec publica expiatione rurſum reciperentur. Et forma antiquæ excommunicationis tam contra autores cædium, quàm contra conſcios & occultatores, extat apud Sophoclem in Oedipo Tyranno, quæ cognitione digna eſt. Sunt autem verba Oedipi, quibus ille inſcius ſeipſum execratur:

Omnibus huius vrbis ciuibus hoc denuncio.
Quicunq; vidit, à quo viro
Laius Labdacides interfectus eſt,
Huic ego impero, vt rem omnẽ mihi indicet.
Et ſi fortè, ne in crimẽ veniat, metuit, libero
Metu de ſeipſo, nam aliud nihil patietur
Triſte, præterquam vt ex hac terra incolumis abeat:
Si autem quis alium nouit peregrinum
Autorem cædis, ne taceat, nam præmium
Ego retribuam, & gratia ipſi repoſita erit.
Sin autem tacebitis, & aliquis vel amico
Metuẽs vel ſibiipſi, nõ obediet huic ſermoni.
Quid deinde facturus ſim, audite:
Eum ego virum edico, quicunq; eſt, ne quis
Hac, cuius ego Rex ſum, (in terra
Recipiat, neq; ſermone, aut precationibus, aut ſacrificijs,
Quicquam cum eo commune habeat, neq; ſacram aquam ei attribuat.

Sed

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sed omnes à domo ipſum arceant, Nam ille
homo
Piaculum nobis eſt, quemadmodum Delphicũ
Apollinis Oraculum mihi oſtendit.
Hoc igitur modo decreui, & diuinam vocem,
Et illum mortuum defendere.
Execror autem cædis cultorem, ſiue is
Vnus cum eſſet latuit, ſiue à pluribus adiutus
eſt,
Vt malus male excommunicatus vitã exigat,
Et imprecor etiam meis ædibus, ſi
In illis me conſcio deliteſcit,
Eadem, quæ paulo ante imprecatus ſum,
Vobiſq́ omnia iſta vt exequamini committo,
Mea cauſa, & Dei,
Et huius terræ.
Et hæc non obedientibus à Dijs imprecor,
Ne illis vnquam terra fruges ferat,
Neue mulieres ſobolem gignant, ſed vt letho
Tali moriantur, aut etiam triſtiore.
Vobis autem cæteris ciuibus Thebanis precor,
quicunq́
Iſta approbatis, vt ſit adiutrix diuina iuſticia
Et vt omnes vobis dij ſemper fauẽtes adſint.

Apud Euripidem in Oreſte Tyndarus grauiter reprehendit eos, qui Homicidas tantum mulcta pecuniaria puniunt, & tali, vt ipſe vocat, beſtiali & homicidali conſuetudi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ne, præbent ipſimet occaſionem, vt homicidia ex homicidijs, conceſſa ſeu vendita pro pecunia poteſtate, & Iure vindictæ priuatæ naſcantur, Ita vero inquit Tyndarus:

Interrogabo te hoc Menelae:
Si interficiat aliquem tua coniux,
Et illius filius rurſus interficiat matrem,
Et natus ex interfectore illo cædem cæde
Soluat, finis malorum quouſq; procedet?
Recte poſuerunt maiores olim hæc,
Non ſinebant in conſpectum venire (guinis,
Neq; in occurſum, quiſquis forte reus eſſet ſan
Sed expiabāt exilio, nō viciſſim occidere ſine·
Sēper enim vnus foret, cæde obnoxius (bāt.
Extremā contaminationem accipiēs manibus,
Ego defendam quantum poſſum legem,
Beſtialem hunc & homicidialem morem
Tollens, qui ſemper terras perdit & vrbes.

Ad execrationem homicidij etiam pertinet cogitatio de dicto Domini, Geneſis 9. Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu beſtiarum. Cum quo conſentit Lex Exodi 21. Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius.

*Solon Athenienſibus legem tulit, vt etiam inſtrumenta, quibus homicidium commiſſum eſſet, imo etiam ligna, lapides, fer*rum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

rum & alia, ſi quem caſu occidiſſent, publico iudicio damnarentur, vt tanquam res execrabiles abijcerentur, cuius legis meminit Æſchines. Eſt autem manifeſtum, quod ea Lege voluerit Solon homines ab atrocitate homicidij deterrere, propter quod etiam res inanimatæ & ſenſu carentes eſſent abominandæ, & extra vſum hominum exterminandæ.

CAPVT V.

DE HOMICIDIORVM SPECIEBVS ET GRADIbus, & quorunadm caſuum excuſationibus.

NOn eſt in homicidio eadem, ſimiliſq; culpa. Ideo diſtinctione diſcernenda ſunt homicidia.

Eſt autem aliud Voluntarium, aliud Inuoluntarium. Et voluntarium quidem eſt, quod animo & voluntate occidendi committitur, vel facto, vel mandato, vel conſilio, vel auxilio, neq; intereſt ferro, aut ligno, aut lapide, aut ſtrangulatione, aut veneno, vel alio quouis modo, ſiue aperta vi, ſiue doloſe, ſiue inſidioſe perpetretur. Sed in hoc diſcrimen poſitum eſt, Si de induſtria & deliberato fiat, aut ſi repentino iræ affectu,

ſiue προαιρέσεως committatur, in illo enim grauior, in hoc vero leuior culpa eſt. Itaq; Leges etiam Latronem, Sicarium, & veneficum grauiore ſupplicio afficiunt, quam eum qui iratus in rixa alium interfecit. Et Exodi 21. expreſſe dicitur: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur, ſi quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab Altari meo auellas eum, vt moriatur, Deu. 19. Si quis odio habens proximũ inſidiatus fuerit vitæ eius, fugienſq; percuſſerit illum & mortuus fuerit, fugienſq; ad vnam de ſupra dictis vrbibus, mittent ſeniores ciuitatis illius & accipient eum de loco effugij tradētq; in manus proximi eius, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur. Numer. 42. Si per odium quis impulerit hominem, vel iecerit quippiam in eum per inſidias, aut cum eſſet inimicus manu percuſſerit, & ille mortuus fuerit, percuſſor Homicidij reus erit. Sed de eo quod per iram fit etiam dicitur eodem capite: Qui percuſſerit ſeruum ſuum vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, reus criminis erit.

Auget etiam atrocitatem tum ſceleris tum pœnæ circumſtantia perſonæ, quæ occiditur: Nam ſi pater eſt aut mater, aut filius, aut

aut filia, Auus vel Auia, Nepos vel Neptis, vxor vel maritus, frater vel ſoror, aut tales, qui parentis loco coli debent, vt ſunt Patrui, Auunculi, Tutores, Præceptores, Magiſtratus, tunc non ſimpliciter Homicidium, ſed parricidium nominatur, quod in Legibus atrociori pœna, quam aliud commune Homicidium afficitur, ſicut in quarto Præcepto diximus.

Inuoluntarium Homicidium eſt, quod fit ſine voluntate eius, qui facit. Eſtq́; duplex, Aut enim fit neceſſariæ defenſionis gratia, Nimirum cum ille, qui Latronem aut Sicarium in inſtanti interficit, non ideo enim percutit, vt occidat, ſed vt ſeipſum, aut eum, cui defenſionem debet præſtare, contra iniuſtam & atrocem vim, ne interficiatur, defendat. Tale Homicidium defenſionale excuſatur in omnibus Legibus, & citatur lex Naturæ, Quod vim vi repellere liceat, de qua lege eruditiſſime diſſerit Cicero in oratione pro Milone.

Addunt autem Leges cautelam, vt ſeruetur Moderamen ſeu Modus inculpatæ tutelæ, de quo etſi in iure diſputetur, tamen reuera nihil aliud eſt, quam ipſa neceſſitas defenſionis, quæ ſine euidenti & præſenti periculo vitæ omitti non poteſt. Vt autem diffi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

difficilimum eſt in ipſo actu defenſionis, cum animus iniuſta & atroci violentia hoſtis irritatus eſt, omnes circumſtantias inculpatæ tutelæ obſeruare, quas aliquæ leges, præſertim municipales præſcribunt: ita etiam periculoſiſſimum eſt, cum iudices in talibus caſibus ius ſummum ſine mitigatione ſequuntur, ſicut ſolet diſputari de Milonis cauſa, qui iure ſummo eſt condemnatus propterea, quod Clodium inſidiatorem & latronem non in ipſo loco pugnæ occidit.

Sic autem exiſtimandum eſt, quod quædam circumſtantiæ in Legibus magis ideo ſint additæ, vt defendens ſe earum cogitatione animi impetus frenet, quam vt per earum inconſideratam violationem totum ius defenſionis amittatur, & illa leuis culpa neglectæ alicuius circumſtantiæ, in defenſione neceſſaria, æquiparetur atroci crudelitati latronis & Sicarij. Quod cum iniquiſſimum ſit, ideo iudex in talibus caſibus adhibere debet ἐπιείκειαν, vt conſulat ſaluti eius, qui in neceſſario defenſione iuſto dolore irritatus, aliquam leuem circumſtantiam transgreſſus eſt, & ſic etiam quidam Iurisprudentes conſulunt: Quod is qui in inſtāti percuſſorem ſequitur de facto, & occidit, non ſit af-

fici-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſiciendus ſupplicio ſicut doloſus, quia inconſultus calor crimine caret.

Altera ſpecies Inuoluntarij homicidij eſt cædes fortuita, vel caſualis, quæ fortuito caſu accidit. Huius ſpeciei extant quædam expreſſæ excuſationes in lege Diuina, de quibus tertio loco dicere propoſui, Sed prius hanc admonitionem addo, quod caſus fortuitus debet vacare dolo & affectata negligentia, quæ culpam latam coniunctam habet, vt cum quis proijciens lapidem è feneſtra in caput prætereuntis, non prius proſpexit, aut clamore caueri admonuit, talem culpam latam, non excuſatione, ſed animaduerſione dignam eſſe quiuis intelligit.

Nunc ipſa verba legis Diuinæ recitabo, in quibus aliqui caſus exprimuntur, vt ex illis de ſimilium excuſatione iudicari poſsit. Nam iniuſtum eſt eos à Magiſtratu puniri, quos Deus in ſua Lege excuſat, & pro quibus ipſe ordinauit in ſuo populo Aſyla, vt in illis tuti eſſent. Exodi 21 cum diſtinctione dicit Deus ad Moyſen: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manum eius, conſtituam tibi locum, in quem fugere debeat, Num. 35. Quando transgreſſi fueritis Iordanem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in terram Chanaan, decernite quæ vrbes debeant eſſe in præſidia fugitiuorum, qui nolentes ſanguinem fuderunt, in quibus cum fuerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in conſpectu multitudinis, & cauſa illius iudicetur. De ipſis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum ſubſidia ſeparantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filijs Iſrael, quam aduenis & peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens ſanguinem fuderit.

Hi duo loci expreſſe deſcribunt inuoluntarios caſus, carentes, vt dixi, culpa. Nam ſunt notanda verba: Qui nolens occiderit, & qui eum occidit, quem Dominus ei in manus tradidit. Additur autem eodem capite in Numeris, Quod ſi fortuito, & abſq; odio & inimicitijs occiderit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atq; inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata, liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem, ad quam confugerat, manebitq; ibi donec Sacerdos magnus, qui oleo Sancto vnctus eſt, moriatur.

Atq; Deut. 19. ſpecialiter ponitur caſus fortuitus. Qui percuſſerit proximum

ſuum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſuum neſciens, & qui heri & nudiuſtertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abijſſe cum eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſuccisione lignorum ſecuris fugerit manu, ferrumq́, lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit, hic ad vnam ſuprà dictarum vrbium confugiet, et viuet, ne forſitan proximus eius, cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus perſequatur, & apprehendat eum, & percutiat eum, qui non eſt reus mortis, quia nullum contra eum, qui occiſus eſt, odium prius habuiſſe monſtratur, Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus eſt, addes tres alias ciuitates, & ſuprà dictarum trium vrbium numerum duplicabis, vt non effundatur ſanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi poſsidendam, ne ſis ſanguinis reus. Repetitur eadem conſtitutio Ioſuæ 20. Obſeruent autem tam Iudices, quàm accuſatores in talibus caſibus hæc verba legis diuinæ: *Ne ſanguis innocens effundatur, & ne tu fias ſanguinis reus.* Effundetur ergo innocens ſanguis, cùm homicida innocens iniuſtè ſupplicio afficitur. Et tam accuſator quàm Iudex in tali caſu ſit reus homicidij.

Athenis diuerſa fuerunt olim iudicia de cædibus, & Curiæ Iudicum diuerſæ. De cæde ex inſidijs facta, & de incendijs iudicabant Areopagitæ hoc ordine, Primùm oportuit dari iuramentum calumniæ, poſtea rem narrare ſine prœmijs & ſine affectibus, deinde produci teſtes, nec colloqui iudicibus licebat, ſed calculis latæ ſunt ſententiæ, iuxta leges. Erat etiam vſitatum Iudices primùm iurare iuxta leges. Condemnatus autem reus afficiebatur capitali ſupplicio.

De cæde non facta ex inſidijs, ſed defenſionis cauſa, iudicabatur in alio loco, ſcilicet Delphico, & ab alijs Iudicibus, ac oſtenſa neceßitate defenſionis, reus abſoluebatur ita, vt maneret ciuis, & omnia ornamenta ciuis retineret. Ibi Theſeus cauſam dixit, & abſolutus eſt, cùm interfeciſſet Pallantidas, qui fuerant eum inuaſuri, & ei regnum erepturi.

De cæde non facta defenſionis cauſa, ſed fortuita, iudicabatur etiam in alio loco, in Palladio. Pœna erat fortuitæ cædis exilium, ſicut ex multis veteribus exemplis conſtat. Telamon, quia in ludo fratrem Phocum occiderat, coactus eſt ab Æaco in exilium ire. Patroclus exulauit, quod in ludo occiderat Lyſonymum. Eſtq́; dignum conſideratione, quòd defenſioni maior data eſt venia, quàm fortui-

to caſui,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

to caſui, quia in fortuito caſu aliqua negligentia accedit. In Prytannæo de ferro alijsq́; rebus inanimis & ſenſu carentibus iudicium fiebat.

Quod autem ad Aſyla attinet, oſtendit exemplum Legis, quæ ſit in ea cauſa voluntas Dei, & bono conſilio etiam à Chriſtianis Imperatoribus, Regibus & Principibus talia priuilegia certis oppidis, & locis attributa eſſe. Sed non debet accedere ille atrox abuſus, qui nunc in plæriſq; locis vſitatus eſt, vt ſine diſcrimine omnes, etiam crudeliſſimi parricidæ & Sicarij, in tutelam, non ſolùm contra vim, ſed etiam contra ius, ſeu iuſtum accuſatorem recipiantur. Ea conſuetudo non eſt ex lege Dei ſumpta, in qua expreſſè dicitur Deut. 19. Quòd homicida, qui per odium fuit inſidiatus vitæ proximi, etiamſi ad ciuitatem priuilegiatam confugerit, tamen reddi à ſenioribus debet, vt viciſſim moriatur. Et Exod. 21. dicitur, Quòd talis etiam ab Altari Domini ſit auellendus. Sicut Salomon iuſſit homicidam Ioab in ipſo tabernaculo ad Altare interfici. Sed conſuetudo illa ex κακοζηλίᾳ gentium orta eſt. Nam Hercules apud Græcos conſtituit talia Aſyla, & apud Latinos Romulus, in quibus omnes ſcelerati defenſi ſunt, ſicut eſt in diſticho:

Romulus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Romulus vt ſaxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris.

Et acceßit vnà cum Magiſtratuum δωροφαγίᾳ *& conniuentia, etiam exemplum ſuperſtitionis Papiſticæ, qua ſine diſcrimine prohibitum fuit, ne quis ſceleratus à lucis ſacris abriperetur, cuius ſuperſtitionis etiam exempla in Ethnicis hiſtorijs extant, in quibus hoc tamen obſeruatione dignum eſt, Quòd cùm Pauſanias Lacedæmonius reuocatus ab Ephoris ad iudicium, in templum confugiſſet, ne ob religionem ſinerent ipſum Ephori impunitum, fores templi muro obſtruxerunt, vt in templo fame moreretur. Et ſcribitur, quòd ob atrocitatem ſceleris, quia voluerat patriam prodere, mater ipſius Alcithea primum lapidem in ea obſtructione poſuit. Ad inuoluntaria homicidia etiam illud refertur, quod ab homine furioſo committitur, propterea, quòd furioſus mentis ſuæ impos eſt, nec voluntatem regere poteſt, ſicut dicitur: Furioſus non conſentit. Lex dicit in ff. Furioſus ſatis ſuo furore punitur.*

CAPVT VI.

DE INTERFICIENTIBVS SEMETIPSOS.

Themiſto-

THemiſtocles Athenienſis cùm optimè meritus eſſet, tamen odijs inuidorum ex tota Græcia pulſus eſt, & ad regem Perſicum profugit, qui cùm eum facere vellet ducem militiæ contra Græciam, ipſe hauſto veneno, quod in calamo habebat, ſemetipſum interimere, quàm patriæ bellum inferre maluit. Cato Vticenſis ſecutus partes Pompeianas, cùm accepiſſet nuncium, iterum in Africa Pompeianos eſſe ſuperatos, omnibus rebus benè conſtitutis, liberiſq́; ſuis Lucio Cæſari Proquæſtori commendatis, cùm ſine ſuſpicione dormitum iuiſſet, gladio in cubiculo ſe traiecit, ne in manus Iulij Cæſaris deueniret.

Porcia filia Catonis, audita morte Bruti mariti, victa dolore, cùm ferrum conſequi non poſſet, ardentes bibit ore fauillas, & ſic vitam finiuit.

Lucretia Romana propter amiſſam pudicitiam violentia Tarquinij Iunioris, ſibimetipſi mortem conſciuit. Idem fecerunt Leuctris Scedaſi filiæ, vim à Lacedæmonijs iuuenibus paſſæ.

Valerius Maximus narrat lib. 2. cap. 1. In ciuitate Galliæ Maßilia conſuetudinem fuiſſe, vt qui mori cuperet, cauſam ſui deſiderij deferret ad Sexcentos, id enim Senatus nomen fuit, Illi re deliberata, ſi cauſam ſatis

grauem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

grauem eſſe iudicarent, decernebant, vt ve-
nenum cicuta mixtum, quod publicè cuſto-
diebatur,acciperet, eamq; conſuetudinem non
in Gallia natam, ſed è Græcia eò tranſlatam
eſſe inde colligit, quòd eandem in Iulide oppi-
do inſulæ Ceæ obſeruari,vnà cum Sexto Pom-
peio viderit. Fortè enim, inquit, euenit, vt
ſummæ dignitatis ibi fœmina, ſed vltimæ iam
ſenectutis,reddita ratiõe ciuibus, cur excedere
vita deberet, veneno conſumere ſe deſtina-
rit,mortemq; ſuam Pompeij præſentia clario-
rem fieri magni æſtimarit : Nec preces eius
vir ille, vt omnibus virtutibus, ita humani-
tatis quoq; laudibus inſtructiſſimus aſpernari
ſuſtinuit, venit itaq; ad eam, facundiſſimoq;
ſermone, qui ore eius, quaſi è beato quodam
eloquentiæ fonte, manabat,ab incepto conſilio
diu nequicquam reuocare conatus, ad vlti-
mum propoſitum exequi paſſus eſt, Quæ no-
nageſimum annum transgreſſa, cum ſumma
& animi & corporis ſynceritate,lectulo,quo-
tidiana conſuetudine cultius ſtructo recu-
bans, & innixa cubito, Tibi, inquit, Sexte
Pompei, Dij magis,quos relinquo,quàm quos
peto,gratias referant, Quia nec hortator vitæ
meæ, nec mortis ſpectator eſſe faſtidiſti.
Cæterum ipſa hilarem fortunæ vultum
ſemper experta, ne auiditate lucis triſtem
intueri

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

intueri cogar, reliquias ſpiritus mei proſpero fine, duas filias, & vnum nepotum gregem relictura, ſuperſtitem permitto. Cohortata deinde ad concordiam ſuos, diſtributo eis patrimonio, & cultu ſuo, ſacriſq́ domeſticis maiori filiæ traditis, poculum, in quo venenum temperatum erat, conſtanti dextera arripuit. Tunc defuſis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, vt ſe placido itinere in meliorem ſedis infernæ deduceret partem, cupido hauſtu mortiferam traxit potionem, ac ſermone ſignificans, quasnam ſubinde corporis ſui partes rigor occuparet. Cùm iam viſceribus eum, & cordi imminere, eſſet locuta, filiarum manus ad ſupremum opprimendorum oculorum officium aduocauit. Noſtros autem, tametſi nouo ſpectaculo obſtupefacti erant, ſuffuſos tamen lacrymis dimiſit. Hæc Valerius.

Recitaui hæc exempla Ethnica, vt primùm Philoſophorum iudicia de talibus factis conſiderentur. Socrates in Phædone apud Platonem reprehendit ſemetipſos occidentes, niſi cogantur per ſententiam Magiſtratus, ſicut ipſe coactus eſt cicutam bibere. Sic enim intelligo eius verba, cùm dicit, Non prius decere hominem ſeipſum interficere, quàm Deus aliquam neceſsitatem im[illegible]ſuerit, qualem no-

bis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

bis, ait, impoſuit in præſentia. Apparet autem, quòd Cæenſes ex prauo intellectu ſententiæ Socratis, eam, de qua Valerius dicit, conſuetudinem ſumpſerint, quæ ad Maſſilienſes deriuata fuit. Ariſtoteles in Ethicis bis mouet hanc quæſtionem, An ſeſe interficiens faciat ſibi iniuriam, & ſit iniuſtus. Ac primo loco refutat argumentum:

Scienti & volenti non fit iniuria,

Ergo, Qui ſciens & volens ſemetipſum interficit, iniuriam ſibi non facit.

Reſpondet Ariſtoteles: Scienti & volenti nō fit iniuria, ſcilicet ſimpliciter volenti, & in re, quam poteſt velle, interficiens autem ſemetipſum vult hoc, quod iure non poteſt, & non debet velle. Quia vt Iureconſulti dicunt: Nemo eſt dominus ſuorum membrorum, idcirco facit ſibi iniuriam.

Poſtea aliter reſpondet: Eum non tam ſibi, quàm Reipublicæ iniuriam facere, & peccare contra iuſticiam vniuerſalem, Quia lex ciuitatis prohibet ciuem necari à ſe, vel ab alio, Et punit infamia eos, qui ſibi mortem adferunt, Significat itaq; ab illis iniuſtè factum eſſe.

Cum hac reſponſione conſentit conſtitutio antiqua, quam recitant Æſchines contra Cteſiphonem & Egeſyppus, quòd manus dextera ſolebat

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſolebat abſcindi illis, qui ſibi mortem intulerant, tanquam membrum iniuſtum & ſceleratum, quod corpori proprio & Legibus & Reipublicæ iniuriam intuliſſent. Seneca de Catonis exemplo aliter diſputat, Fuiſſe illud factum viri fortis & conſtantis. Sed Ioſippus rectius ait: Non eſſe viri fortis ſemetipſum interficere, ſed ignaui & abiecti animi. Quia vir fortis vtramq; fortunam expectat, & cum decoro fert, Ideo autem Cato ſe interfecit, quia metu imminentis periculi ſi in Cæſaris manus deueniſſet, fractus fuit.

In Chriſtiana Religione recte dicimus, eos qui ſemetipſos occidunt, atrociter peccare horribili deſperatione contra Deum patrem, Filium & Spiritum ſanctum: Quia abijciunt contumaciter gratiam Dei, & merita Filij Dei Ieſu Chriſti, atq; blaſphemè negant Spiritus ſancti teſtimonium & veritatem in conſolationibus Euangelicis, Quam deſperationem ſequitur æterna condemnatio, niſi in poſtremo agone adhuc fiat vera ad Deum conuerſio per fidem.

Deinde etiam recte dicimus, Eos peccare contra quintum Præceptum, in quo mandatur, ne quis vel alij vel proprio corpori iniuriam adferat, Atq; ea etiam de cauſa fiunt rei æternæ maledictionis, niſi accedat, vt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dixi, conuerſio, Quia lex dicit : Maledictus omnis, qui non manſerit &c. Et fiunt rei Excommunicationis Eccleſiaſticæ, & pœnæ Magiſtratus, propterea quod externa vi in ſemetipſos, violauerunt diſciplinam externam, & obedientiam debitam Magiſtratui, iuxta Leges: Nemo enim eſt membrorum ſuorum Dominus, ſed Deus & Lex. Etſi autem pœna ignominioſæ ſepelitionis quæ fit per carnificem, in loco inhoneſto, non adfert mortuis dolorem, tamen perpetuam adfert infamiam, & eſt exemplum publicum, neceſſarium ad conſeruationem bonæ diſciplinæ.

Moueri autem ſolet Quæſtio: An liceat cui ſemetipſum occidere, ne cogatur peccare, Sicut quinquaginta Spartanæ Virgines cum ad Meſſeniorumn vrbem miſſæ eſſent, ſemetipſas interfecerunt, ne à Spartanis Iuuenibus vim impudicam paterentur. In hiſtorijs Ethnicis laudatur factum, & quidem amor caſtitatis laude dignus eſt, Sed factum eſt iniuſtum. Itaq; homo Chriſtianus in tali caſu obediat Præcepto: Non occides, cum conſtanti propoſito, quod velit potius ab alijs occidi, quam impiæ coactioni conſentire. Non enim ſunt facienda mala, vt eueniant bona, Et pati vim ſine conſen-

ſione

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſione, paßio eſt, non actio. Sic etiam in Tragœdia dicit puella: Cogi non poteſt, qui paratus eſt mori, id eſt, Non poteſt ille cogi ad malam actionem perpetrandam, qui libentius vult pati, vt occidatur, quam vt turpe quid faciat.

CAPVT VII.
DE BELLIS.

CVm in bellis multa homicidia fiant, idcirco ad Præcepti quinti enarrationem pertinet admonitio de bellis. Dici autem bellum Grammatici exiſtimant per Antiphraſin, quod minime bellum ſit, omnia enim in bello mala inſunt, & ſunt in bellis triſtia, miſera & calamitoſa omnia, ſicut in verſu Virgilij dicitur:

Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.

Et Cicero in Oratione pro L. Manilia dicit: Non ſolum aduentus belli, ſed etiam metus ipſe calamitatem adfert. Ideo ſapientißima eſt oratio Cyri apud Xenophontem, libro 5. Sic agendum eſſe, vt quam minimum ſit bellorum, Quam admonitionẽ Imperatores, reges, Principes, & eorũ Conſiliarij ſemper in conſpectu habere debent, in conſultationibus de bellis, quibus in tota gubernatione de re-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

bus Ciuilibus, nullæ ſunt deliberationes, & difficiliores & periculoſiores. Pindari dictum eſt: Dulce bellum in expertis, expertus autem ſi ad cor apponit ſupra modum horret, Quod dictum quam ſit verum omnes Hiſtoriæ oſtendunt: Accidit enim inexpertis illud quod Euripides dicit.

Cum de bello ſuſcipiendo ſuffragia fert populus,
Tunc nullus mortem ſibi immineret cogitat,
Sed iſtud infortunium in alium conijcit.
Quod ſi mors ob oculos eſſet, dum feruntur ſuffragia,
Nunquam inſano belli amore capta periret Græcia.

Sit igitur, vt dicit Cyrus, ea cura cordi omnibus, & qui regunt, & qui ad conſilia adhibentur, vt quam minimum ſit bellorum.

Inhumanus enim, inquit Homerus, & ferus
Qui bellū cupit in populo deteſtabile, (ille eſt,
Occiduntur viri, conſumitur igni ciuitas,
Abducuntur liberi, & mulieres &c.

Sed quia neceſſitas ſæpe etiam amantiſſimos pacis ad bella trahit, ſicut Dauid, Ezechias, & alij pij Reges, ad bella gerenda ſunt compulſi: Ideo in hac materia de bellis ante omnia explicanda eſt Quæſtio:

An

AN CHRISTIANVS CVM BONA conſcientia bellum gerere aut militiam ſequi, Iuramentum militiæ præſtare & hoſtem in bello interficere poſſit.

Ad eius Quæſtionis explicationem neceſſaria eſt diſtinctio inter bellum legitimum & illegitimum.

Bellum legitimum eſt ſpecies vindictæ publicæ, ordinatæ ac Magiſtratibus mandatæ, contra multos aut potentes iniuſtos, qui communi, & tranquillo Iudicij ordine coherceri non poſſunt. Eſtq́; vel legitima defenſio, vel legitima recuperatio, vel legitima pœna, quæ fit corporali vi per Magiſtratus. Vt defenſio erat cum Græci reprimebant Xerxen, aut Romani Hannibalem, aut Conſtantinus Licinium, Machabæi Antiochum, Recuperatio erat cum Dion recuperabat Syracuſas, Thraſybulus Athenas, Alexander ciuitatibus Ionicis iniuſte oppreſſis reſtituit libertatem. Pœna erat cum Iſraelitæ bellum intulerunt tribui Beniamin propter ſtupratam Leuitæ coniugem, Iudicum 20. Similis deſcriptio iuſti belli eſt in his verbis Auguſtini de ſermone Domini. Apud veros Dei cultores etiam bella patrata ſunt, quæ non cupi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio gerun-
tur, & vt mali coherceantur, & boni ſuble-
uentur. Liuius iuſtum bellum ſic definit lib.
9. Decad: 1. Bellum eſt iuſtum, quod neceſſa-
rium eſt, Et arma ſunt pia, quibus nulla niſi
inermis ſpes relinquitur.

Illegitimum bellum non tantum eſt
ſpecies priuatæ & temerariæ ac inordinatæ
vindictæ, etiamſi à ſummo Magiſtratu gera-
tur, ſed etiam eſt publicum latrocinium, eſtq́;
illud, quod vel propter cauſas impias & iniu-
ſtas, vel ſine iuſtis & neceſſarijs cauſis, petu-
lantia, & malitia extirpandi Euangelium
Chriſti, delendi Eccleſiam, turbandi publicam
pacem, euertendi Reſpublicas, vel temeraria
dominandi libidine, aut priuata irà, odio,
alijsve affectibus prauis, vel huic ſine cauſa
nocendi, vel alteri gratificandi, ſuſcipitur.

Exemplorum talium plenæ ſunt hi-
ſtoriæ Ethnicæ. Plura enim bella iniuſta &
non neceſſaria, quam neceſſaria & iuſta geſta
ſunt. Atq; in ſacra ſcriptura etiam exempla
recitantur piorum Regum, qui aut non neceſ-
ſaria bella mouerunt, aut ſine neceſſarijs cau-
ſis impijs tulerunt auxilia, Ideoq; & repreben-
ſi & puniti ſunt. Quæ exempla idcirco à Spiri-
tu ſancto proponuntur, vt eorum conſideratio
alios cautiores faciat. Amaſias Rex Iudæ,
qui

qui fuit initio pius & fœlix, poſtea mutatus mouit bellum non neceſſarium, diſſuadentibus Prophetis, in quo eſt victus à Ioa Rege Iſraelis, & templum ſpoliatum eſt, & ipſe poſtea fugiens ex Hieroſolyma eſt interfectus, 4. Reg. 14.

Ioſias ſimiliter mouit non neceſſarium bellum aduerſus Necao Regem Ægypti, qui Aſſyrijs bellum intulerat, in quo cum vulnus accepiſſet, aliquanto poſtea mortuus eſt, 4. Reg. 23. Ioſaphat facto fœdere cum impio rege Achab tulit ei auxilium contra Regem Syriæ, & idcirco grauiter obiurgatus eſt à Propheta Iehu, 2. Para. 19. Impio, inquit Propheta, præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, ſed inuenta ſunt in te bona opera, eo quod abſtuliſti lucos de terra Iuda, & præparaſti cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.

In hiſtorijs, vt dixi, Ethnicis exempla illegitimorum & temerariorum bellorum plurima recitantur, quæ quantas attulerint calamitates publicas & priuatas, imperiorum mutationes, regionum deuaſtationes, vrbium euerſiones, & infinita alia mala, nemini eſt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ignotum. Ideo vere dicit Demoſthenes: Miſerrimum eſt bellum temere mouiſſe.

Quod autem homo Chriſtianus legitimum bellum cum bona conſcientia gerere, & in eo militare, iuramentum & officia militiæ præſtare poſsit, ſic probatur.

Pium & bonum opus eſt, vt Magiſtratus cogente neceſsitate, vindictæ diuinæ ſit executor, & gladio, quod non fruſtra gerit, vt Paulus inquit, ſed à Deo accepit, vtatur ad defenſionem bonorum & pœnam malorum, In hoc ergo officio qui Magiſtratum adiuuāt in legitima & neceſſaria ſuorum defenſione, & iuſta vindicta, illi iuſte & recte faciunt, & milites qui in tali officio ſunt Dominis infideles peccant, Sicut Ieremiæ 48. ſcriptum eſt: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, & qui prohibet gladium ſuum à ſanguine.

Hanc Reſponſionem comprobant exempla bellorum, quæ à ſanctis Regibus & alijs geſta ſunt in nomine Domini, ſicut Dauid dicit ad Goliath, Ego ad te venio in nomine Domini, & in vera Fide ac inuocatione Dei, Quemadmodum in Pſalmo dicit Dauid: Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus. Et ad

Heb.

Heb. 11. ſcriptum eſt: Gedion, Baruch, Samſon, Iephte, Dauid, per fidem vicerunt regna.

Atq; extant quædam valde inſignes precationes, quæ ſancti in prælijs dixerunt, & ſunt à Deo exauditi. Imò verò in Ioſua cap. 1. & 2. Machab. cap. 10. ſingularibus apparitionibus Deus declarauit, quòd ipſemet cum ſanctis Angelis ſit præſens in illis bellis, quæ à pijs ob neceſſarias cauſas in vera fide & inuocatione Dei geruntur.

Dauid verbis Pſal. 143. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, expreſſè dicit, Fortitudinem bellicam & rei militaris ſcientiam in homine pio donum Dei eſſe, Ergo à Deo approbatur & placet ei. Accedit etiam teſtimonium Baptiſtæ, qui milites interrogantes, quid facere debeant, non iuſſit militiam deſerere, ſed quomodo rectè militiam agere poſſent, inſtruxit: Neminem, inquit, concutiatis, neq; calumniemini, & eſtote contenti ſtipendijs veſtris. De qua Reſponſione dicit Auguſtinus: Non prohibet militare, qui proprium ſtipendium ſufficere præcipit.

Etſi autem pauci inter milites de hac quæſtione, proh dolor, ſolliciti ſunt, ſicut etiam veteris poetæ Lucani querela teſtatur:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Nulla fides, pietasq́; viris, qui caſtra ſequuntur,
Venalesq́; man⁹, ibi fas, vbi maxima merces.

Tamen boni hanc Reſponſionem obſeruare debent, quæ poſſet pluribus argumentis defendi, ſed hanc breuem admonitionem bonis ingenijs ſufficere exiſtimo.

Illud autem addo, quòd non tantùm mouentes notoriè iniuſta bella, & præſertim contra Eccleſiam Dei, horribiliter peccant, ſed etiam ſimul peccant omnes milites, qui eam impietatem adiuuant. Sed quid iudicandum eſt, Si ſubditus aut miles ignoret, cauſam belli, in quo militet, eſſe iniuſtam? Reſpondeo: Cùm contra Eccleſiam geritur bellum, tunc ignorantia neminem excuſat, quia omnes homines ſcire debent, quæ ſit vera Eccleſia, ſicut in Symbolo omnes dicimus: Credo ſanctam Eccleſiam Cathoilcam: Sed in ciuilibus cauſis multi caſus accidere poſſunt, in quibus vel dubitatio vel ignorantia ſubditi aut militis eſt excuſabilis, & tunc valet regula: Tene certum, & relinque incertum. Eſt autem perſpicua & certa norma, obtemperandum eſſe poteſtati, non manifeſtè & notoriè iniuſta mandanti. Hæc regula excuſat ſubditos & milites, cùm obtemperant dominis, etiamſi non norunt ea, quæ ſcire ipſos ne quidem poßibile eſt, ſicut Theocles ſeruum

obiurgat

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

obiurgat multa ſciſcitantem de bello, & tandem ſeruus: Taceo, & patiens feram, quod eſt fatale. Hæc plerunq; eſt vox populi ignorantis fontes negociorum, qui hac excuſatione ſit contentus, quòd regulæ perſpicuæ de obedientia obtemperandum ſit. Domini autem, qui gerunt bella, debent noſſe veras cauſas, nec gerant, niſi ſint cauſæ iuſtæ, magnæ & perſpicuæ, nec gerant reclamante & dubitante conſcientia, ne peccent contra mandata Dei: Non occides, & : Non furtum facies, & ne non tantùm hoſtibus, ſed & proprijs ſubditis ſine iuſta & neceſſaria cauſa noceant, quia bellū et hoſtibus et amicis graue eſt, & inter plagas Dei recenſetur. Sæpe etiam domini cogitent de querela militis apud Virgilium lib. 11. qua deplorat temeritatem mouendi bella non neceſſaria:

Scilicet vt Turno contingat regia coniux,
Nos animæ viles, inhumata, infletaq; turba
Sternamur campis &c.

Eſt verò etiam obſeruatione dignum, quòd Philoſophi quoq; in ea temeritate iudicium Dei punientis peccata hominum aliquomodo conſiderauerint, ſicut Liuius de talibus exemplis dicit lib. 5. Decad. 1. Vrgentibus Rempublicam fatis, Dei & hominum ſalutares admonitiones ſpernuntur. Et Cicero

pro

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

pro Ligario de belli ciuili calamitatibus inquit: Mihi quidem ſi proprium & verum nomen noſtri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidiſſe videtur, & improuidas hominum mentes occupauiſſe, vt nemo mirari debeat, humana conſilia diuina neceſſitate eſſe ſuperata. Lucani verſus de eadem cauſa valde ſunt inſignes:

Hoc placet ô ſuperi, cùm vobis vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen,
Cladibus irruimus, nocituraq́ poſcimus arma.

Et ſapienter dictum eſt.

Iratus ad pœnam Deus ſi quos trahit,
Auferre mentem talibus prius ſolet,
Suas vt in clades velut cæci ruant.

Iſocratis querela eſt, Cùm natura hominum per ſe multis malis obnoxia ſit, nos ipſi plura etiam excogitamus, bellis & ſeditionibus inter nos excitatis.

CAPVT VIII.

DE LEGIBVS BELLORVM.

GEnerale præceptum Dei eſt: In mandatis meis ambulate. Nec ceſſat lex Dei inter hoſtes, ſicut inquit Chriſtus: Diligite inimicos veſtros. Impia itaq́ perſuaſio eſt

propha-

prophanorum militum, quòd ius belli deſtruat iura naturæ, & ipſam legem Dei. Etſi vxor & filiæ Darij, et Allucij Hiſpani ſponſa, fuerunt in bellis captæ, & illa ad Alexandrum, hæc ad Scipionem adducta, tamen manebat obligatio legis diuinæ: Non mœchaberis. Nec bellum tribuebat ius Alexandro & Scipioni, vt alterius vxores, filias & ſponſas attingerent. Sic Conſaluus Genuæ iuſtè fecit, qui cùm in domum, in qua miles prædam quærens, etiam matronam cogere voluit ad adulterium, præteriret, audiens eiulatum mulieris, ingreſſus eſt domum, & audita querela honeſtæ matronæ, militem ſua manu interfecit. Et Alexander Magnus iuſsit Timoclæam liberam eſſe, quæ interfecerat vnum ex Tribunis militum deturbatum in puteum, in quo theſaurum abſconditum eſſe dicebat, propterea quòd ipſam ad adulterium coëgiſſet.

Cùm in bello Germanico, quod anno Chriſti 1546. geſtum eſt, Alexander Farneſius quædam inter matronas inhoneſtè feciſſet, Carolus V. Imperator ſic exarſit ira, vt gladium ſtrinxerit, & diceret, ſe ſua manu illum interfecturum eſſe, ſi adeſſet, ac iuſsit ſtatim ei mandari, vt ex Germania diſcederet.

Sciendum eſt igitur, Legem diuinam inter hoſtes non ceſſare, & in bellis retinendam

dam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dam eſſe bonam conſcientiam, quam abijcientes, vt Paulus inquit, fidem amittunt, & non poſſunt in inuocatione puras manus ad Deum attollere.

Sit itaq; prima lex bellica: Ne moueatur bellum, niſi ſit neceſſarium & legitimum, tunc enim vocatio & mandatum Dei, qui Magiſtratum gladio armauit, cogit arma ſumere, ſicut Lex Dei cogit latrones & ſeditioſos reprimi & puniri, vt Deut. 19. dicitur: Non parcas ei. Et ad Rom. 13. Magiſtratus non fruſtrà gerit gladium, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram facienti malum.

Maximè autem perſpicua cauſa & neceßitas gerendi bellum eſt, caſus veræ & non ſimulatæ defenſionis, vt vis & iniuria propulſetur, & pax conſeruetur, ſintq; tranquillæ & in tuto Eccleſiæ, Reſpublicæ & Oeconomiæ, qualis fuit neceßitas defenſionis in bello Romanorum contra Hannibalem, & in Machabæorum bello contra Antiochum & alios.

Hanc regulam ſapientißimus rex Alphonſus inſigni ſymbolo complexus eſt, cùm pinxit Pellicanum ſibi pectus perfodientem, & ſanguine ſuo alentem pullos, & adſcripſit hæc verba: Pro lege & pro grege. Atq; Cicero optimè dixit, Suſcipienda eſſe bel-

la ob

la ob eam cauſam, vt ſine iniuria in pace viuatur, Off. 1.

Secunda lex eſt, quæ traditur Deut. 20. Si quando acceſſeris ad oppugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem, ſi receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi ſub tributo: ſin autem fœdus inire noluerit, et cœperit contra te bellum, oppugnabis eam. Hac lege Iudæis lata, oſtendit Deus ſuam volũtatem eſſe, vt bella prius parti aduerſæ denuncientur, ſeu indicentur, eo animo, vt ſit integrum pacem aut bellum eligere, & ſi pacem eligat & expetet, etiam pacis conditiones æquas admittendas eſſe.

Atq́; non obſcurum eſt, hanc legem ex ipſo fine belli, qui eſſe debet, vt pax conſtituatur, ſumptam eſſe. Si enim poteſt pax abſq́; bello conſtitui, equidem conſultius eſt, pacem certam anteferre bello, cuius euentus ſemper eſt dubius, etiamſi ſapientiſſimè omnia ſint præmeditata & præparata, atq́; etiam cùm felix eſt, tamen ſine cladibus & magnis damnis ac periculis rariſſimè vel nunquam ad eum peruenitur. Ideo ſapienter dicit Cicero: Mea quidẽ ſententia paci, quæ nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendum, Offic. 1. Et miles apud Terentium in Eunucho:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cho: Omnia prius experiri, quàm armis, ſapientē decet. Hāc itaq; legem de belli indictione, quam etiam ratio ipſa dictat, ſecutæ ſunt omnes honeſtæ gentes, ita vt Cicero dicere auſit, Iniuſtum bellum eſſe, quod non ſit prius denunciatum & indictum. Offic. 1.

Tertia lex, Quando hoſtis petit pacem, ſeruandum eſt ius ſupplicium. Suntq; ſupplices, qui aut nihil peccarunt, & deprecantur manifeſtè iniuſtam violentiam, aut qui peccauerunt, & faciunt deditionem, offerentes ſe ad pœnam, & petentes mitigationem propter probabilem cauſam, quia aut error fuit, aut paucorum temeritas. Talibus vult parci Deus, ſicut recitata lex Deut. 20. teſtatur. Et cap. 24. Deut. dicitur: Non occidentur patres pro filijs, neq; filij pro patribus, ſed vnuſquiſq; pro peccato ſuo morietur. Sic etiam Ethnici ius ſupplicum religioſè obſeruauerunt, cuius cuſtodem & vindicem iudicauerunt eſſe Iouem, ſicut fabula Æſopica de aquila & ſcarabæo monet. Et adhuc in prælijs hoc ius ſupplicum ſeruatur, ne vita eripiatur deditis, qui arma abijciunt. Pauſanias in Achaicis recitat inſigne exemplum pœnæ Achæorum, propterea quòd ius ſupplicum violaſſent: Cùm Achæi, inquit, ſupplices è templo abſtractos trucidaſſent, non fuit lenta

aut

aut ſegnis ira Dei ad pœnam repoſcendam, ingens enim terræ ac repentinus motus non ipſa tantùm mœnia, ſed vrbis etiam totius aream ita obruit, vt ne veſtigia quidem vlla poſteris agnoſcenda relinquerentur.

Lacedæmonij in Hiſtorijs vituperantur, quod Platæenſes poſt deditionem interfecerunt, & procul dubio pœnæ quæ ſecutæ ſunt, etiam ex illa cauſa ſimul cum alijs promanarunt. In Leone finxit Deus imaginem heroici bellatoris, itaq; in Leone non ſolum eſt heroica magnanimitas cum robore corporis coniuncta, ſed etiam eſt heroica clementia erga proſtratos, ſicut dicitur:

Parcere proſtratis ſcit nobilis ira leonis.

Vtriuſq; igitur virtutis imaginem imitari bonus bellator debet, ſicut grauiſſimè Virgilius dicit:

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Et Cicero libro 2. de Oratore: Nihil tàm eſt regium, quàm opem ferre ſupplicibus, excitare afflictos, dare ſalutem, liberare periculis homines. Sigiſmundus Imperator cuidam expoſtulanti, quòd victis & ſupplicibus hoſtibus non ſolùm vitam, & opes relinqueret, ſed etiam eos inter amicos reciperet & extolleret, Tibi, inquit, videtur inimicum occidere, quia à mortuo nihil periculi ſit, iuxta di-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

[illegible]um, Mortu[illegible] non mordet, At ego inimicum occido, dum [illegible]pplici parco, & amicum facio, dum extollo. [illegible]apientiſſima vox fuit Imperatoris, cuius exempla multa inueniuntur in antiqua Hiſtoria Romanorum, qui ideo quod ius ſupplicum, cum alijs æquiſſimis legibus belli, quas fœciali iure conſcriptas eſſe Cicero teſtatur, obſeruabant, multos Reges & populos ſibi adiungebant.

Quarta Lex. In bellis parcendum eſt multitudini inermi, & infantibus, pueris, impuberibus, virginibus, matronis, decrepitis. Quia hæ perſonæ omnes præſumuntur innocentes & ſupplices eſſe, niſi inueniantur in armis. Sic Deut: 20. præcipitur, vt in vrbium occupatione mulieres & infantes non occidantur. Quod autem aliquoties iuſſit Deus, non ſolum homines, ſed etiam iumenta interfici, nec mingentem ad parietem relinqui, ſingularia exempla ſunt iræ & vltionis Dei, atrocibus peccatis hominum irritatæ, ad quam etſi ſimilia exempla, cum accidunt, referri poſſunt, tamen ea ratione enormis crudelitas contra ius belli, carens ſingulari mandato, excuſari non poteſt.

Quinta Lex. Parcendum eſt Sacerdotibus, templis ſeu ædificijs & locis ſacris. Hanc legem etiam Ethnici in religione idolatrica obſer-

obſeruauerunt. Ergo Chriſtiani multò magis obſeruare eam debent. Eſt autem inſignis admonitio Herculis ad Philoctetem, Neoptolemum, & Vlyſſem apud Sophoclem in Philoctete: Hoc vero memineritis, cùm terram Troianam vaſtabitis, vt Religionem tueamini, quia omnia alia poſteriora ducit Iuppiter. Et Euripides in Troadibus dicit.

> Stultus eſt qui expugnata vrbe
> Templa, et tumulos, & ſacra mortuorum
> Dat ſolitudini, nam paulò poſt ipſe etiam perit.

Sexta Lex Deut: 20. Non ſuccides arbores, de quibus comedi poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem, quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium numerum contra te augere. Hæc Lex non tantùm de arboribus frugiferis, ſed de omnibus frugibus terræ intelligatur: Eſt enim horrenda impietas, dona Dei ad vitam hominum data, proteruè & ſine neceſſitate conculcare. Aliud enim eſt eripere hoſti commeatum, & aliud ſine neceſſitate per petulantiā perdere dona Dei. Imo de Cyro ſcribit Xenophon libro 5. Quòd non tantùm voluerit fruges in agris ſeruari, ſed etiam Lege cauerit,

ne agricolis in bellis vis fieret, ne agricultura impediretur. Et narratur memoraſſe factum Friderici Palatini, qui tribus Principibus captis in prima cœna, cùm alioqui ſplendidè excepti eſſent, non dedit panem, & captiuis interrogantibus cauſam reſpondit, eos inboneſte feciſſe, quod agros ſine neceßitate vaſtaſſent.

Septima Lex. Auguſtinus in Quæſtionibus ſuper Ioſuam dicit: Cum iuſtum bellum eſt, nihil ad iuſticiam intereſt, vtrum aperta pugna, an inſidijs quis vincat. Sic etiam Antigonus interrogantibus quomodo oporteret hoſtes aggredi? dixit: Aut dolo aut vi, aut aperte, aut per inſidias. Et Virgilus dicit: Dolus an virtus quis in hoſte requirat.

Hæc Lex de ſtratagematibus belli intelligi debet. Sed addenda eſt legi exceptio calumniæ fraudis & perfidiæ. Nam vox illa doli, non debet in hac lege ſignificare perfidiam, fraudem, ſed prudens ſtratagema. Sic diſputatur de hac exceptione in c. vtilem ſimulationem 22 q:2. Et in Gloſſa in verbo Malignantium c. Cupientes de Electionibus lib: 6. Thraces pacti inducias dierum aliquot noctu populabantur Bœotiorum agros, vt Strabo recitat.

Thucydides narrat lib: 3: Quod cum Paches cinxiſſet obſidione Colophonem, euoca-

uit

nit præfectum præſidij Arçadem, data fide, ſe incolumem ipſum in vrbem remiſſurum eſſe. Cum igitur ex vrbe egreſſus eſſet præfectus, retinetur in caſtris, & Paches oppidum oppugnat, atq; quod abſente duce facile erat, occupat. Poſtea reducit præfectum in oppidum captum & ibi eum interfecit. Hæc non fuerunt ſtratagemata, ſed perfidæ calumniæ, mendacia & fraudes, quibus ſtratagemata bellica carere debent.

Sit igitur Lex octaua: Quod Fides etiam hoſti data ſeruanda ſit: Carthaginenſes perfidorum infame cognomen inde acceperunt præcipue, quod aliquoties facta cum Romanis pace, ſtudioſe per fas & nefas occaſiones violandæ fidei quæſiuerunt, cuius leuitatis & perfidiæ tandem grauiſſimas pœnas dederunt, euerſa & deleta penitus eorum vrbe à Scipione Africano, duce Romano. Patrũ noſtrorum memoria Vngarorum Rex Ludouicus perſuaſus à Cardinale Romano, fregit pacta cum Turcorum imperatore inita, retractoq; exercitu Turcico bellum renouauit, in quo ipſe perijt, & cuius miſerabilem cladem, etiam hodie non Vngaria ſolum, ſed tota ferme Europa deplorat.

Seruetur itaq; hoſti Fides promiſſorum, induciarum, pactorum, conuentionum,

præſtantiſsimum pignus & nobiliſsimum obſidem hoſti tradit, qui veritatem & fidem ſuam exponit, Et nihil maius & ſanctius addi poteſt, quàm ſi iuramentum addatur. Itaq; indigniſsima res eſt, fidem datam petulanter fallere, & iuramentis ludere, ſicut pueri talis ludunt, quod Philippus Macedo fecit, cuius poſteritatem idcirco tam miſerè deletam eſſe homines ſapientes etiam inter Ethnicos iudicarunt, quæ pœna anno 12 in filio ipſius Alexandro Magno præſtantiſsimo Rege poſt magnam fœlicitatem antecedentium annorum incepit. Cicero de hac Lege ita ſcribit libro 1. Offi: Atq; etiam, ſi quid ſingul temporibus adducti, hoſti promiſerint, eſt in eo ipſo fides conſeruanda, vt primo Punico bello Regulus: captus à Pœnis, cum de captiuis commutandis Romam miſſus eſſet, iuraſſetq; ſe rediturum, primum, vt venit, captiuos reddendos in ſenatu, non cenſuit: deinde, cùm retineretur à propinquis & amicis, ad ſupplicium redire maluit quàm fidem hoſti datam fallere. Secundo autem bello Punico, quos decem Hannibal Romã aſtrictos miſit iureiurando, ſe non redituros eſſe, niſi de redimendis ijs qui capti erant impetraſſent, eos omnes cenſores, quoad quiſq; eorum vixit, qui peieraſſent, in ærarijs reliquerunt, nec minus illum qui iuriſiurandi

fraude

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

fraude culpam inuenerat. Cum enim Hannibalis permiſſu exiſſent è caſtris, rediijt paulò poſt, quod ſe oblitum neſcio quid diceret, Deinde egreſſus è caſtris, iureiurando ſe ſolutum putabat, et erat verbis, re non erat. Semper autem in fide quod ſenſeris, non quid dixeris cogitandum.

Nona Lex. Legati hoſtium ad aduerſam partem miſſi, & præ ſe ferentes ſigna legationis, non ſunt violandi. Eſt autem antiqua conſuetudo, vt tales legati in bellis ad hoſtes cum manifeſto ſigno veniant, ſicut caduceatorũ vetus appellatio teſtatur. Si enim ſine ſigno veniunt, non pro Legatis, ſed pro ſpeculatoribus habentur. Recitat autẽ Thucydides lib: 2. quod Athenienſes interceperũt legatos Lacedæmoniorum euntes ad Regem Perſarum, vt eum ſibi adiungerent, contra ciuitatem Atticam, Et Liuius libro 3. Decad: 3 narrat Romanos cepiſſe Legatos Hannibalis, euntes ad Regem Macedonicum. Hæc exempla oſtendunt vſitatum fuiſſe Legatos hoſtium, perferentes mandata nocitura patriæ, intercipere.

Decima Lex. Eatenus licet nocere hoſtibus, quatenus Lex Dei concedit, vt Lex Dei iubet hoſtem iniuſtè pugnantem reprimi aut puniri. Itaq; homicidia quæ in tali iuſto bello fiunt, ſunt pœnæ le-

legitimæ vindictæ, et præda legitimi belli, iuſto titulo acquiritur, ſicut textus dicit, Deut. 20. Omnem prædam exercitui diuides, & comedes de ſpolijs hoſtium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sed donec viuit hoſtis, manet vinculum coniugij diuinum, Quos Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Iniuſtum itaq; eſt in bellis matrimonia diſtrahere, aut violare. Recte ergo celebratur factum Tholæ Regis Gothici, qui poſt victoriam in Italia, multas honeſtas matronas, & virgines, & adoleſcentulos captiuos remiſit parentibus, & maritis. Ad hanc Legem etiam exemplum pertinet, quod à Cicerone recitatur in Officijs: Maximum, inquit, exemplum eſt iuſticiæ in hoſtem à maioribus noſtris conſtitutum: Cùm à Pyrrho perfuga Senatui eſt pollicitus, ſe venenum Regi daturum, & eum necaturum, Senatus & C. Fabricius perfugam Pyrrho dedit. Ita ne hoſtis quidem & potentis, et bellum vltro inferentis cum ſcelere interitũ approbauit.

Vndecima Lex. Pugnandum eſt cum hoſtibus, non cum natura. Itaq; Anaxilaus, vt eſt apud Xenophontem, cum Bizantij deditionem feciſſet, eò quod multi fame morerentur, & idcirco in iudicio Spartano accuſaretur, quod vrbem ſibi commendatam hoſtibus tradidiſſet, recte reſpondit, ſe defendiſſe vrbem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

bem, donec cum hoſtibus bellum eſſet, poſtquam verò vidiſſet bellum eſſe cum natura, & perire eos, quibus in bello parci ſoleret, iudicaſſe ſe finem belli eſſe. Ac honeſta excuſatione audita, Iudices eum abſoluerunt.

Duodecima lex: Victoria non debet eſſe inſolens & crudelis, ſed modeſta & clemens, atq; ad pacis conſtitutionem, eorumq; qui deuicti ſunt, & facti ſunt ſupplices, conſeruationem directa. Bis enim vincit, inquit Mimus, qui ſe vincit in victoria. Neq; victor extra omne periculum eſſe ſe exiſtimabit. Apud Senecam Agamemnon admonitus, ne crudeliter vtatur victoria, inſolenter dicit: Victor timere quid poteſt? Reſpondet Caſſandra: Quod non timet, hoc eſt, multa inſperata ſunt victori timenda. Et apud eundem in Troade, cùm dixiſſet Pyrrhus: Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit. Reſpondet Agamemnon: Quod non vetat lex, hoc fieri vetat pudor. Pyrrhus: Quodcunq; libuit facere, victori licet. Agamemnon: Minimum debet libere, cui multum licet. Ageſilaus ea fuit in victos humanitate, vt ſæpe milites pro concione monuerit, ne captiuos cruciatu aliquo afficerēt, ſed cogitarent eos homines eſſe, qui aduerſam fortunam ſint experti, à qua nemo, dum viuit, ſit alienus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Cùm Thraſybulus recuperatis Athenis liberaſſet populum à triginta Tyrannorum ſæuitia & oppreſſione, ſapienter moderatus eſt victoriam, conſtituta lege de Amniſtia, hoc eſt, de iniuriarum obliuione, quam legem niſi ſanxiſſet, nimis ea victoria crudelis futura erat, quia nunquam deſiiſſent inter Ciues lanienæ, niſi vna parte aut penitus trucidata, aut ex vrbe eiecta. Quod exemplum ſecuti ſunt Romani poſtridie poſt interfectum Cæſarem. Sed ea Amniſtia non diu ſeruata eſt.

Præter has leges omnium ſumma lex eſt, vt Chriſtiani gerentes bellum iuſtum in timore Dei obſeruent piam diſciplinam militarem, ne ſuis ſceleribus ſupremi hoſtis iram contra ſe concitent, ſed vt cum bona conſcientia Deum inuocare, ab ipſo auxilium & victoriam petere, eiq; ſe in prælijs commendare poſſint, & vt omnem felicitatem agnoſcãt eſſe beneficium Dei, agantq; Deo gratias, ſicut facit Dauid Pſal. 144. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Item: Qui ſubdis populum meum ſub me. Non ſolùm autem in ſacra ſcriptura docemur, euentum belli & victoriam in Dei voluntate & manibus poſitam eſſe, nec pendere principaliter

à multitu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

à multitudine & robore militum: Sed dixerunt hoc etiam aliqui ex ſapientibus inter Ethnicos, ſicut Demoſthenes aliquoties repetit ſententiam: Euentus bellorum gubernari diuinitus. Et apud Xenophontem in Pædia Cyri extat hoc dictum: Scitis victoriam in bello nec multitudine nec fortitudine parari, ſed vtri Deorum auxilio freti, fortioribus animis inuaſerint, vt plurimum ab aduerſarijs non ſuſtinentur.

Sophocles ſapientiſſimus ſcriptor Aiacem reprehendit, quòd cùm iturum ad bellum Troianum pater admoneret, vt cum Dei auxilio pugnaret, ipſe impiè reſpondit: Ignauis opus eſſe Dei auxilio, ſe etiam ſine auxilio diuino poſſe vincere. Et affirmat Sophocles, quòd propterea ſit punitus inſania, in qua ſemetipſum interfecit. Sunt autem verba nuncij redeuntis à Calchante digna memoria:

Homines magni & immodeſti
Incidunt in graues pœnas Deorum,
Sic inquit vates, ſi quis conditione mortali
Natus eſt, nec iuxta humanum morem ſapit.
Aiax verò ſtatim initio cùm à domo proficiſceretur,
Patri benè monenti, vt homo amens reſpondit,
Pater enim, mi fili, inquit, virtute
Velis vincere, ſed auxiliante Deo ſemper velis vincere.

Ipſe

Ipſe verò ſuperbè ac ſtultè reſpondebat,
Adiuuante Deo, inquit, etiam ignaui
Vincere ſolent, Ego verò vel abſq;
Auxilio diuino confido me iſtam attracturum
eſſe gloriam.
Tam ſuperbos iactabat ſermones, atq; deinde
iterum
Cum Minerua ipſum hortaretur,
Iubens vt contra hoſtes manum cruentam
verteret,
Tunc atrocem & infandam vocem emiſit.
Domina, inquit, alijs Græcis auxilio
Adſiſtes, noſtro loco nunquã perrũpent hoſtes.
Talibus ſermonibus implacabilem
Deæ in ſe concitauit iram, non vt hominem
decet ſapientem.

Poſtremò in doctrina de bello ſciendum eſt, nullum belli genus eſſe miſerius & calamitoſius, bellis inteſtinis & ciuilibus, atq; ſeditionibus, veriſsimumq; eſt dictum Ciceronis: Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus, ſed nihil miſerius, quàm ipſa victoria, quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ferociores reddit. Ideo viri boni animus à ſeditionibus & ciuilibus bellis abhorrere debet.

Cùm autem ſcriptura ſacra nos doceat, quòd bella immittantur à Deo propter peccata noſtra, ſicut Leuitici 26 expreſſè ſcri-

ptum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ptum eſt: Si non volueritis recipere diſciplinam, ſed ambulaueritis ex aduerſo mihi, Ego quoq; contra vos aduerſus incedam, & percutiam vos ſepties propter peccata veſtra, & inducam ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Et Matth. 22. Rex iratus miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit, id eſt, Deus iratus immittit bella, & excitat hoſtes, ſicut multa exempla in Scriptura recitantur.

Itaq; certò ſit nobis perſuaſum, quòd nullum eſt præſentius & fortius remedium contra belli calamitates, & præcauendas & auertendas, quàm in vera pœnitentia ardens inuocatio Dei, ſicut quotidie in Eccleſia canimus: Da pacem Domine in diebus noſtris, quia non eſt alius qui pugnet pro nobis, niſi tu Dominus Deus noſter. Et hac ratione pius rex Ezechias cum omni populo ex præſentiſſimo periculo internecionis & excidij eſt liberatus, cùm vrbem Hieroſolymam obſideret Aſſyrius Sennacharib, in cuius exercitu vna nocte ab angelo Domini ſunt occiſa centum & octoginta quinq; millia hominum, atq; ſic ipſe non ab hominibus, ſed à Deo fugatus eſt, vt obſidionem relinqueret. Cum quo exemplo plura alia in Scriptura conſentiunt, quæ nos ad imitationem exhortantur.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT IX.

DE IRA, ODIO, RIXIS, SIMVLTATE.

Inuidentia, Diſcordia, Inimicitijs &c.

EX concione Chriſti de quinto Præcepto, quæ extat Matth. cap. 5. atq; ex Iohannis dicto: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, liquidò conſtat, quòd hi, quos in titulo eunmeraui, affectus praui, & vitia, cum quinto præcepto pugnent, quæ etiam Apoſtolus Paulus cap. 5. ad Galatas in catalogo fructuum carnis recenſet.

Eſt antem horum vitiorum quaſi radix & mater Ira. idcirco primo loco de matre, poſtea de filiabus dicendum eſt.

Attentè autem obſeruentur verba Chriſti: Qui iraſcitur fratri ſuo fruſtrà vel temerè, reus eſt iudicio. Eſt enim in ipſis verbis incluſa diſtinctio, quòd alia ira ſit temeraria, quæ cùm iuſtis cauſis iraſcendi careat, iniuſta ira dicitur. Alia verò ſit ira iuſta, quæ non temerè aut fruſtrà, ſed grauibus de cauſis accenditur, & idcirco ſub hanc reprehenſionem Chriſti non cadit. Siquidem ipſe Chriſtus, qui ab omni vitio immunis fuit, & nullius peccati potuit argui, tamen ira haud vacauit. Sic enim de ipſo ſcriptum eſt Mar-

ci 3.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ci 3. quòd cùm in ſanatione manus aridæ Iudæi ad hanc quæſtionem: Vtrum liceat ſabbathis benefacere aut malefacere, animam ſeruare aut perdere, obmuteſcerent, ipſè cum ira circumſpexit, condoleſcens ſuper cæcitate cordis eorum. Neq; ſine ira fecit flagellum è funiculis, & inſtitores ac nummularios è templo eiecit. Ideo de ipſius ira citatur in ea hiſtoria Iohan. 4. dictum Pſalmi 69. Zelus domus tuæ comedit me.

Sciamus itaq; iuſtam iram eſſe virtutem, quam amor gloriæ Dei, pietatis & iuſticiæ ab omnibus hominibus exigit, & quæ præcipuè debet eſſe in illis, quibus gubernatio aliqua, ſiue Eccleſiaſtica, ſiue ciuilis, eſt demandata, vocaturq; vel zelus vel νέμεσις. Et ſic definiri poteſt: Quòd ſit ardens dolor & indignatio aduerſus manifeſtam impietatem, turpitudinem & ſcelera, quibus defamatur gloria Dei, ſcandalizantur boni, & prouocantur pœnæ diuinæ, ſuper totas communitates, quæ indignatio oritur ex ardenti amore gloriæ Dei, pietatis, iuſticiæ, & cæterarum virtutum, & habet coniunctam ardentem cupiditatem depellendi & puniendi ſceleratos impœnitentes. Talis ira non eſt peccatum, ſed eſt, vt dixi, virtus quam dilectio in Lege præcepta requirit. Nam vbi talis ira,

quæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quæ vocatur zelus, non eſt, præſertim in gubernatoribus, ibi nimis frigidus eſt amor Dei, pietatis & iuſticiæ, & nimis pigrum & ignanum pectus eſt.

Moyſes iratus ob idolatriam populi, proiecit tabulas Legis, Exod. 32. Cùm de ſeditione Core reſciuiſſet, iratus eſt valde, atq; dixit ad Dominum: Ne recipias ſacrificia eorum. Nume. 16. Pinehas zelo Dei accenſus, ſcortatorem & meretricem transfodit, & placauit hoc facto Dominum Deum, vt ad Moiſen dixerit: Pineas filius Eleazari ſacerdotis auertit iram meam à filijs Iſrael, quia zelo meo commotus eſt, Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi quàm ſemini eius pactum ſacerdotij ſempiternum, quia Zelotes eſt pro Deo ſuo, et expiauit ſcelus filiorū Iſrael. Num. 28. Saul cùm audiret, quòd Naas Ammonites peteret in ſymbolum fœderis dexteros oculos Labenitarum, à Spiritu Domini accenſus eſt ira, vt eam inſolentiam truculentam vlciſceretur, 1. Reg. 11. Dauid Pſal. 119 inquit: Tabeſcere me fecit zelus meus, quo obliti ſunt verba tua inimici mei. Hæc exempla & dicta de ira iuſta ſunt manifeſta, De qua Bernhardus dicit: Nolle iraſci, vbi iraſcendum eſt, peccatum eſt. Et Baſilius in ſermone de ira: Pars animi iraſcibilis ad multa virtutis opera ne-

ra ne-

ra neceſſaria eſt. Chryſoſtomus ſuper Matthæum: qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio, Ergo qui cum cauſa iraſcitur, non erit reus. Nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Iuſta ergo ira mater eſt Diſciplinæ. Itaq; non ſolum non peccant, qui cum cauſa iraſcuntur, ſed econtra, niſi irati fuerint, peccant, quia patientia irrationabilis vitia ſeminat, negligentiam nutrit, & non ſolum malos, ſed etiam bonos inuitat ad malum. Ira autem quæ cum cauſa eſt, non ira, ſed iudicium eſt.

Iniuſta & temeraria ira, quantum ſit peccatum nemo hominum explicare melius po teſt, quàm Chriſtus fecit Matt:5. Qui iraſcitur fratri ſuo fruſtra, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo Racha, reus erit conſilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit Gehennæ incendio. Talis iniuſta & temeraria ira multo eſt frequentior apud homines, quàm ira iuſta, & ad illam natura à Diabolo homicida corrupta, nimis in omnibus hominibus eſt procliuis & prona. Eſtq; ira hæc ad omnia mala fœcunda, ſicut dicit Sophocles: Ex ira ſcio cuncta prodere mala. Ideo homo Chriſtianus contra iræ tentationes apud animum quotidie perpendere debet dicta & exempla ſcripturæ, quæ ad eam meditationem de iræ malo ſunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

propoſita, Iacobus inquit cap: 1. Fratres mei dilecti, ſit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram. Nam ira viri iuſtitiam Dei non operatur. Veriſſime dicit Iacobus, virum iratum non facere, quod coram Deo iuſtum & rectum ſit. Malæ enim cauſæ malus eſt effectus.

De Cain ſcriptum eſt Gen: 4. Iratus eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius, & quamuis admoneretur à Domino, vt affectum malum reprimeret, tamen neglecta admonitione diuina vocauit Abelem fratrem ſuum in agrum, & interfecit eum. Illud primum exemplum iræ iniuſtæ eſt, quod à Moyſe eſt deſcriptum, ex quo de alijs exemplis iudicari debet. Etſi enim non omnes irati fiunt actu homicidæ, tamen hoc accidit ſæpiſſime, & cum non accidit, tamen ipſe affectus homicidij culpam apud Deum habet. Nam iratus ei, cui iraſcitur, mortem & omnia mala vel corde vel ſimul maledictis & corde imprecatur. Paulus Rom. 12. admonet non eſſe indulgendum iræ, quia ſcriptum eſt: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Et Eph. 4. grauiſſime repetit & explicat admonitionem Pſalmi 4. Iraſcimini et nolite peccare, Sol non occidat ſuper iram veſtram. Nolite locum dare Diabolo. Apparet hanc expoſitionem ex

Sau-

Saulis hiſtoria ſumptam eſſe, Quia cum retineret iram contra Dauidem initio conceptam, propterea quod populus laudem victoriæ Dauidi tribuiſſet, eò tandem miſeriæ venit, vt recederet ab ipſo ſpiritus Domini bonus, & intraret in ipſum Diabolus, ſeu ſpiritus nequam, qui eum ad implacabile odium & tyrannicam perſecutionem innocentis Dauidis, atq; tandem ad deſperationem adegit. Hoc exemplum homines iracundi, & qui iræ indulgent conſiderare debent, ne in ſimilem calamitatem ob iram incidant, ſed admonitioni Apoſtolicæ obtemperent, quam etiam repetit ad Coll: 3. Deponite iram, indignationem, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam ab ore veſtro. Auguſtinus fratribus ſuis hanc Regulam propoſuit: Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca, & animam faciat homicidam. Scriptum eſt enim: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.

Illud etiam conſideretur, quod donec quis indulget iræ iniuſtæ, inuocare Deum nō poteſt, Qui enim iratus proximo dicit hanc precationem: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, ille contra

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſemetipſum orat,et ſibimet Dei irã ac maledictionẽ imprecatur, quo nihil poteſt horribilius cogitari,ſicut Pſal:109.expreſſe dicitur: Voluit maledictionem,et veniet ei,et induet eam ſicut veſtimentum,et intrabit in interiora eius ſicut aqua,et in os eius ſicut oleum. Et quemadmodũ iratus orare nõ poteſt,ita nullum poteſt cultum præſtare Deo gratum, donec cor ira iniuſta ardet,quia venenum iræ,quo cor infectum eſt,omnia opera irati hominis inficit, & omnium præceptorum diuinorum memoriam extinguit.Ideo ira à Spiritu ſancto Lucæ 6. vere vocatur amentia, & Salomon dicit Prouerb: 27. Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor,& impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit? Prodeſt quoq; prudentes ſententias aliorum authorum,tam Eccleſiaſticorum quam Philoſophorum habere in conſpectu, quibus iræ vitium depingitur. Auguſtinus dicit: Sicut acetum corrumpit vas, ſi diutius in eo fuerit, ſic ira corrumpit cor, ſi in alium diem durauerit. Hieronymus: Quid iracundo furor ſuus confert, quem ſæuiſſimis exagitatum ſtimulis conſcientiæ ita ab omni conſilio & mente deturbat, vt dum iraſcitur inſanire credatur. Gregorius: Per iram ſapientia perditur, vt quid quouis ordine agendum ſit neſciatur, per iram Iuſticia relinquitur, quia

dum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dum perturbata mens iudiciũ ſine ratione exa-
ſperat, omne quod ſuggerit furor, rectũ putat.

Sapientes ſunt & hæ Philoſophorum
& Poetarum ſententiæ. Theognis inquit.

Nihil ô Cyrne tam iniuſtum eſt, quàm ira quæ
dominum (tum faciat.
Suum lædit, vt animo commoto miſere gra-

Philemon.

Inſanimus omnes cum iraſcimur.
Nam iracundiam cohibere laborioſum eſt.
Omnia quæ iratus agis, errata poſtmodum in-
telliges Iræ moderator:
Euripides: Tempus requirit, vt animum ira
ſuperiorem habeas.
Conſilia enim vincit iracundia,
Quæ mala maxima gignit hominibus.
Animus commotus atq; dolens nihil ha-
bet tuti.

Cum hoc dicto conſentit commune pro-
uerbium: Æger animus ſemper errat.

Idem Euripides. Nemo iratus quicquam
recte deliberat,
Quia, vt latinus Poeta ait,
Furor iraq; mentem præcipitant.

Menander.

Etſi doles vehementer, haudquaquam ta-
men irritatus
Ages temere, Nam iram rationis inſciam re-
frenare

In perturbationibus, in primis ſapientem oportet.

Apollonius. Inſania flos eſt iracundiæ.

Item.

Affectus iræ niſi curentur, & caſtigentur, in naturalem morbum abeunt.

Platonis conſuetudo fuit, vt neminem ex miniſtris ſuis iratus verberaret. Cum itaq; aliquando ipſum famulus grauiter commouiſſet, gratias, inquit, Dijs agito, quod iratus ſum, verberarem enim te niſi iratus eſſem. Et alio tempore cum adeſſet ipſi Xenocrates, tu, inquit, hunc famulum caſtiga, ego enim ſum iratus. Quod Plato in domeſtica diſciplina obſeruauit, id omnes homines quotidiana conuerſatione obſeruare debent, & præcipue illi, qui ſunt in publico officio. Quia iratus nunquam obſeruat decorum, Et ſicut in quarti præcepti explicatione dictum eſt ex Cicerone: Iratus nunquam obſeruat modum in pœnis. Cotys Thraciæ Rex fuit natura celer ad iram, & ſæuus caſtigator eorũ, qui in miniſterio deliquiſſent. Itaq; cum hoſpes quidam ei donaſſet vaſcula artificioſe elaborata, ſed fragilia, dedit quidẽ hoſpiti munera, ſed mox ipſe omnia vaſcula confregit. Demirantibus cur id faceret, ne, inquit, ſæuiam in eos, qui ea fracturi erant

rant

rant. *Theodoſius qui fuit iracundus valde, cum ſæpe per iracundiam ſæuijſſet, tandem doctrinam accepit, vt iratus nihil diceret, niſi prius Græcum Alphabetum apud ſe recitaſſet.*

CAPVT X.

DE RIXIS ET LITIBVS.

EX ira oriuntur Rixæ, contentiones, lites & iurgia, ſicut Syracides dicit cap: 25. Homo iracundus intendit litem, & peccator turbat amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam. Et Salomon Prouerb: 26: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, ſic homo iracundus ſuſcitat rixas. Plerumq; enim accidit vt rixæ & lites, non tantum alijs, ſed etiam proprijs authoribus noceant, maxime, quia Deus eos punit, ſicut Prouerb: 17. ſcriptum eſt: Semper iurgia quæris malus, Angelus autem crudelis mittetur contra eum. Sit itaq; hominis Chriſtiani animus alienus a ſtudio rixandi, ſed magis operam det, vt rixas ab alijs motas patientia & lenitate,

compeſcat, Sicut Prouerbiorum 15. ſcriptum eſt: Vir iracundus prouocat rixas, & qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.

CAPVT XI.

DE ODIO ET SIMVLTATE.

INter Filias iræ peſſimæ ſunt odium & ſimultas. Etſi autem etiam odium illam diſtinctionem iræ recipit, vt aliud ſit iuſtum, de quo gloriatur Dauid Pſal: 137: Quod hoſtes Dei perfecto odio proſequatur, Aliud ſit iniuſtum: tamen cum hoc ſit inter homines frequentiſſimum, ideo vſitate odij nomen in malam partem accipitur, & ſignificat, vt Auguſtinus dicit, iram inueteratam & continuam, quæ ſi adhuc latet & tegitur, ſimultas nuncupatur. Semper autem de odio repetatur dictum Iohannis: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. 1. Iohannis 4. Quem enim quiſq; odit, perijſſe expetit. Chryſoſtomus dicit, odium omne malum ſuggerit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XII.

DE INVIDENTIA ET LIVORE.

EXcellentem virtutem, donum & fortunam aſſectatur Inuidentia, ſicut vmbra corpus ſequitur. Ideo Salomon in Eccleſiaſte cap. 4. dicit: Contemplatus ſum omnes labores hominum, & induſtrias animaduerti patere inuidiæ proximi, in hoc enim vanitas eſt & cura ſuperflua.

Eſt autem Inuidentia ſeu liuor affectus malus, compoſitus ex odio alterius, propter ipſius virtutem, dona, fauorem & honores, atq; ex propria φιλαυτία, qua dolemus nobis alios antecellere & præferri, ideoq; ſemper adiunctam habet maleuolentiam & ἐπιχαιρεκακίαν, quæ eſt exultatio in aliorum calamitatibus. De quo vicio Prouerb. 17 dicitur: Qui in ruina alterius lætatur, non erit impunitus. Et cap. 27. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum, ne fortè videat Dominus, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam.

Cùm ſenex pater Iacobus filio natu minimo Ioſepho pulchram tunicam dediſſet, corripuit inuidentia fratres, vt eum idcirco odio proſequi inciperent, & augebatur liuor

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

at maleuolentia ſomnijs Ioſephi, quibus ipſius præcellentiam ſignificari intelligebant. Impulitq; hic malus affectus fratres, vt in Ioſephi necem conſpirarent, ſicut Sapient. 14. dicitur: Alius alium per inuidiam occidit, Et fuiſſet patratum parricidium, niſi Ruben & Iudas impediuiſſent, quorum ille conſilium dedit, vt in ſiccum puteum conijceretur, hic verò conſuluit, vt peregrinis mercatoribus venderetur. Similis fuit inuidentia Aaronis & Miriam contra fratrem Moyſen, & Miriam lepra punita eſt. Item, Core & coniuratorum, qui ſeditionem aduerſus Moyſen mouerunt. ſed à terra ſunt abſorpti, & viui deſcenderunt in infernum. Item, Saulis contra Dauidem, cùm comperit eum à Domino prælatum eſſe.

Hoc itaq; peccatum grauiter reprehenditur dicto Chriſti Matth. 20. An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Eſt enim generalis ſignificatio ſententiæ non tantùm de vna ſpecie, ſed de omni inuidentia ſeu liuore. Homo inuidus & liuore laborans habet oculos nequam, idcirco quia Deus erga alios homines eſt benignus, ſicut fratres Ioſeph oculos nequam accipiebant, quia pater Iacobus erga ipſum benignus erat, donatione pulchræ veſtis, et hac phraſi deſcribitur Saulis

liuor,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

liuor, 1.*Reg.*18. *Non rectis oculis Saul aſpiciebat Dauidem.*

*Tenendum eſt horribile dictum Salomonis Sapient.*4. *Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum, imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius. Satan lapſus & eiectus è cœlo, cùm videret homines fruituros eſſe in æternum ea beatitudine, quam ipſe ſine recuperandi ſpe amiſerat, inuidentia motus conſilium cœpit de homine ſeducendo, vt vnà cum ipſo beatitudinem perderent homines. Hanc, inquit Salomon, maliciam ſiue maleuolentiam Diaboli omnes inuidi imitantur. Eſt itaq; verè diabolicum vitium, quod etiam Saulis exemplum oſtendit, à quo vitio omnes boni, tanquam ab ipſo Diabolo, abhorrere debent. Itaq; Paulus ad Galat.* 5. *admonet: Non efficiamini inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Et Petrus: Deponentes omnem maliciam & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, ſine dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem,* 1.*Pet.*2. *Et non tantùm ipſum vicium debet eſſe abominabile, ſed fugienda etiam eſt inuidorum ſocietas, quemadmodum Prouerb.* 23 *dicitur: Non comedas cum homine inuido, & ne deſideres cibos eius. Et Sap.* 6. *Cum inuidia tabeſcente*

iter

iter non habebo, quoniam talis homo non erit particeps ſapientiæ.

Deteſtantur omnes boni etiam apud Ethnicos inuidentiam, propterea quòd optimos quosq; homines, & optima quæq; dona Dei odio proſequitur. Malis enim & miſeris nemo inuidet, ſed bonis, & his, qui excellenti aliquo aut ingenij aut fortunæ dono præſtant, certatim inuidetur ab omnibus. Et quanto magis communi vtilitati quis inſeruit, tanto maiorem inuidiam experitur. Ariſtidi inuidebatur ab Athenienſibus, ideo, quia dicebatur eſſe bonus. Idcirco etiam Philoſophorum ſcripta plena ſunt reprehenſionibus inuidiæ, quibus declaratur turpitudo huius vitij, & quòd hoc vitium, licet ſit in ſocietatibus multorum malorum cauſa, tamen nemini magis quàm proprio domino noceat.

Hippotoon dicit:

Inuidia Dea peſſima eſt & iniuſtiſſima,
Malisq; gaudet, & bonis triſtatur.

Pallades:

O maximam inuidiæ improbitatem,
Inuidus odit fortunatũ, quẽ Deus amat,
Adeo ſtolidi per inuidiam erramus.
Si quis enim odit hominẽ, quẽ Deus amat,
Maximam ſtultitiam ſibi inducit,
Manifeſtè enim cõtra Deũ ipſum pugnat.

Maximam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Maximam iram ex inuidia recipiens,
Amandus enim eſt ille, quem Deus amat.

Æſchylus:

Perpaucis hominum hoc ingenium eſt,
Vt amicum fortunatũ ſine inuidia colant.

Carcinus:

Gaudeo te inuidẽtem aſpicere, ſciens quòd
Vnum quiddam peculiare ſibi faciat inuidia,
Ipſa enim poſſeßio poſſeſſorem ſuũ perdit,
Peßima res inuidia hoc vnum in ſe habet boni,
Quòd inuidorum oculos & cor tabefacit.

Menander:

Adoleſcẽs haud videris mihi intelligere, quòd
Res ſingulæ ab inſito aliquo vitio pereunt,
Et omnes corruptionis cauſæ veniunt intrinſecus,
Et ferrugo, ſi conſideres ferrum,
Si veſtes tineæ, teredo ſi lignum ſpectes,
Inuidia verò malorum omnium peßima,
Tabidum fecit hominem, & faciet, & facit
Propter impias animæ prauæ cogitationes.

Periander:

Quemadmodum ærugo ferrum, ſic inuidia animam illius, cui ineſt, conterit.

Hippias:

Inuidi duplo magis, quàm cæteri, calamitoſi

toſi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

toſi ſunt, Non enim ſolùm proprijs malis grauantur, ſed etiam alienis bonis.

Socrates dixit, Inuidiam eſſe vlcus animæ.

Democritus:

Inuidia ſeditionis parit initium.

Euſebius:

Si quis inuidet bono viro fortunato, is quoq; patriæ, ac toti Reipublicæ, deniq; etiam ſibijpſi inuidet. Nam vir bonus feliciter agens, communis eſt proſperitas & ciuitatis, & vniuscuiuſq;, qui felicitatis eius particeps fieri poteſt.

Quintus Curtius:

Inuidi homines nihil ſunt aliud quàm virtutis tormenta.

Horatius:

Inuidus alterius rebus marceſcit opimis,
Inuidia Siculi non inuenere Tyranni
Maius tormentum.

Inſignis & graphica eſt deſcriptio inuidiæ apud Ouidium in 2. Metamorph:

Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto.
Nuſquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle viret, lingua eſt ſuffuſa veneno,
Riſus abeſt, niſi quem viſi mouere dolores,
Nec fruitur ſomno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabeſcitq; videndo

Succeſſus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Succeſſus hominum, carpitq́ & carpitur vnà,
Suppliciumq́ ſuum eſt.

Et apud Virgilium.

Liuor tabificum malis venenum
Intactis vorat oſsibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem,
Quo quiſquis furit, inuidetq́ ſorti,
Vt debet, ſibi pœna ſemper ipſe eſt,
Teſtatur gemitu graues dolores,
Suſpirat, gemit, incutitq́ dentes,
Sudat frigidus, intuens quod odit.
Effundit mala lingua virus atrum,
Pallor terribilis genas colorat,
Infelix macies renudat oſſa,
Non lux, non cibus eſt ſuauis illi,
Nec potus iuuat, aut ſapor Lyæi,
Nec ſi pocula Iuppiter propinet,
Atq́ hæc porrigat & miniſtret Hebe.
Aut tradat Ganymedes ipſe nectar,
Non ſomnum capit aut quieſcit vnquam,
Torquet viſcera carnifex cruentus,
Veſanos tacitè mouet furores,
Intentans animo faces Erinnys,
Lethales: Tityiq́ vultur intus,
Qui ſemper lacerat comeſtq́ mentem,
Viuit pectore ſub dolente vulnus,
Quod Chironia nec manus leuaret,
Nec Phœbus ſoboles ve clara Phœbi.

Diſti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Diſtichon Stigel. contra liuorem ſeu inuidiam:

Paſcere liuor iners odio, ſaturare furore,
Mors tua recta Deum facta colentis erunt.

Pindarus dicit: Melior eſt inuidia, quàm miſeratio. Quod dictum paſſiuè intelligendum eſt, hoc eſt, melior eſt conditio hominis, cui multi inuident, quàm eius, cuius multi miſerentur. Ideo apud Euripidem aliquis dicit: Inuidiam non probo, malim tamen mihi propter bona ab alijs inuideri.

CAPVT XIII.

DE CRVDELITATE ET IMMANITATE.

Seueritas moderata propriè dicitur Grauitas. Eſtq; neceſſaria virtus in omnibus hominibus, qui in aliquo ſunt officio, ſed cùm ſeueritas modum excedit, fit crudelitas & immanitas. Difficulter autem homines iracundi modum obſeruare poſſunt, itaq; iracundia plerunq; crudelitatem ſeu immanitatem, quæ etiam Sæuitia & Tyrannis dicitur, parit.

Cùm autem vitium hoc, quod dicitur Crudelitas ſeu Immanitas, ſit proprium ferocium beluarum, idcirco ab homine alieniſſimum

mum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

mum eſſe debet, ſicut de patrefamilias dicit Syracides: noli eſſe Leo in domo tua, capite 4. Huius dicti ſententia non tantùm de vna ſpecie patrisfrmilias, ſed de toto genere gubernatorum intelligenda eſt. Eſtq; indigna omnibus hominibus ratione præditis, & ab alijs beluis diſtinctis, ea vox, quæ prouerbio dicitur: Homo homini lupus. Qua voce non tantùm gubernatorum, ſed omnium hominum crudelitas reprehenditur. *Veteres in ipſis nominibus crudelitatis & immanitatis atrocitatem vitij depinxerunt.*

Crudelitas à crudo dicitur. Eſtq; crudelis propriè, qui crudam carnem aut crudum hominem deuorat, ſicut leones, vrſi, lupi deuorant homines. Et eam crudelitatem imitantur Anthropophagi, qui ab hac crudelitate, quia homines vorant, appellationem acceperunt.

Immanitas propriè eſt ſæua malitia. Nam Priſcis manum ſignificauit bonum, vnde animas defunctorum Manes, & primam diei partem, quæ ad omnes labores, et rebꝰ naſcentibus optima eſt, Mane dixerunt.

Vt autem vna cum præcepto Dei: Non occides, etiam exemplorum atrocitate homines abſterreãtur à crudelitate, ideo quædã exempla

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

empla recitabo in certas ſpecies diſtributa, vt ſit facilior accommodatio.

Prima ſpecies crudelitatis ſeu immanitatis eſt ea, quæ circa religionem verſatur, atq; in duabus rebus conſiſtit, Aut in mactatione immani humanarum hoſtiarum, Aut in crudeli perſecutione veræ Eccleſiæ. Nihil autem horribilius & abominabilius cogitari poteſt, quàm homines ita eſſe amentes, vt exiſtiment, Deum crudeli mactatione vel interfectione hominum innocentium, quam ipſe ſeuerè prohibuit, oblectari. Et tamen hac perſuaſione omnibus temporibus faſcinauit Diabolus multas gentes, imò verò multos etiam in populo Iſraelitico, vt liberos ſuos crudeli pietatis opinione mactarent, Quemadmodum Pſal. 106. ſcriptum eſt: Immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas Dæmonijs, & effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum & filiarum ſuarum, quos ſacrificauerunt ſculptilibus ſuis: Atq; vt interfectione ſanctorum Prophetarum & Apoſtolorum, imò verò vnigeniti Filij Dei ſaluatoris mundi, putarent ſe cultum Deo præſtare, ſicut dicit Chriſtus Iohan. 16.

Prioris generis exempla recitata ſunt libro 2. cap. 11. quæ ex eo loco repetantur. Et extant eius crudelitatis ſingulares prohibitiones,

bitiones, quæ ſimul ad primum & quintum Præceptum pertinent. Leu. 20. Hæc loqueris filijs Iſrael: Si quis dederit de ſemine ſuo idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit ipſum. Et Deut. 12. Ne imiteris gentes, dicens: Sicut coluerunt gentes Deos ſuos, ita & ego colam, Non facies ſimiliter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas auerſatur Dominus, fecerunt dijs ſuis, offerentes filios & filias & comburentes igni.

De perſecutionum verò crudelitate ita dicit Chriſtus Matth. 10. Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte afficient eos, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Abhorret natura humana etiam à lectione & cogitatione tantæ immanitatis, & tamen exempla hiſtoriarum oſtendunt veritatem non mentiri. Cain fratrem Abelem propter nomen Chriſti, quia ipſius ſacrificium in fide Chriſti oblatum à Deo accipiebatur, crudeli manu interemit.

Et Papa Romanus noſtra ætate Diaſium Hiſpanum fecit Epiſcopum, qui germanum fratrem ob confeſsionem Chriſti trucidauit, ſed ipſe poſtea in Concilio Tridentino ſuijpſius carnifex factus eſt, ſeq; in ſtabulo ſuſpendit. Non poſſet humana natura tantæ immanita-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tis ſcelera patrare, niſi à Diabolo impelleretur, Ideo de eius immanitatis cauſa ſic inquit Chriſtus Iohan. 8 ad Iudæos: Vos quæritis me interficere hominẽ, qui veritatem vobis locutus ſum, quam audiui à Deo, Vos facitis opera veſtri patris, Vos à patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere, ille homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo. Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & pater eius rei. Matth. 23 incipit Chriſtus perſecutiones Eccleſiæ, in quibus ſanguis iuſtorum effuſus eſt, ab Abele filio Adæ primo Martyre. Et fuiſſe perſecutiones frequentes, non tantùm poſt Chriſti paſſionem, ſed etiam antea, temporibus Patrum & Prophetarum, ex ſcriptura Biblica eſt manifeſtum. Atq; valde crudeles fuerunt, Nimrodi perſecutio ætate Noë poſt diluuiũ, Ieroboam perſecutio tempore Semeiæ Prophetæ. Ieſabelis & Achab Eliæ tempore, Manaſſæ tempore Eſaiæ, quem ſerra lignea diſſecuiſſe ſcribitur. In Babylonica captiuitate Nebucadnezaris, & Darij tempore Danielis, cuius prædicatione vterq; conuerſus eſt, Antiochi tempore Machabæorum & Eleazari ſacerdotis, cuius martyrium deſcribitur 2. Machab. 6. & capite ſequente Martyrum ſeptem fratrum cum

matre.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

matre. Chriſti ætate interfecti ſunt ab Herode infantes innocentes, Zacharias pater Baptiſtæ à ſacerdotibus inter templum & altare interemptus eſt, propterea quòd doceret, Filium Mariæ eſſe Meſsiam, Baptiſtam Herodes interfecit, Chriſtum Iudæi & Pilatus, Erga Apoſtolos magnam crudelitatem exercuerunt Iudæi, & ſunt alij in alijs locis & ab alijs interfecti.

Petrus à Nerone cruci affixus eſt.

Paulus ab eodem decollatus eſt.

Andreas frater Petri patris, in Achaia eſt ſuſpenſus in cruce, in qua eum tres dies uiuum pependiſſe & concionatum eſſe ſcribunt.

Iacobus Maior ab Herode Agrippa gladio necatus eſt.

Philippus Hierôpoli in Aſia minore pendens in cruce, lapidibus eſt obrutus.

Matthæus in Æthiopia ad aram obtruncatus eſt.

Bartholomæus in India detracto corio eſt interfectus, iuſſu regis Aſtyagis. Euſebius ſcribit, quòd caput ei amputatum ſit.

Iacobus Minor, Alphæi filius, cùm Hieroſolymis annos triginta docuiſſet, tandem à furioſis Iudæis fullonis fuſte trucidatus eſt.

Eius frater Simon, qui ipſi ſucceſsit, iuſſu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Traiani cruci eſt affixus, anno ætatis 120, ne, cùm eſſet de poſteritate Dauidis, ſeditionem aliquando moueret.

Iudas Lebbæus ſeu Thadæus in Perſia ab Ethnicis ſacerdotibus eſt interemptus.

Matthias in Macedonia lapidatus eſt.

Lucas Euangeliſta Thebis ſuſpenſus eſt de olea.

Marcus Alexandriæ per vrbem tractus & necatus eſt.

Cùm autem non poßint omnes perſecutiones breui narratione recitari, & ne quidem omnes deſcriptæ ſint: Ideo tantùm decem illas vniuerſales perſecutiones, quæ ab Aſcenſione Chriſti, vſq; ad Conſtantinum acciderunt, enumerabo.

Prima eſt Neronis, ab anno Chriſti 66. vſq; ad 70. in qua Petrus & Paulus die 29 Iunij Romæ martyrio coronati ſunt.

Secunda Domitiani, quæ incepit anno Chriſti 96. in ea perſecutione relegatus eſt Iohannes Euangeliſta in Pathmon inſulam. Timotheus à cultoribus Dianæ lapidatus eſt. Dionyſius Areopagita Parriſijs, Geruaſius & Prothaſius Mediolani gladijs cæſi ſunt.

Tertia Traiani, in qua Simeon Hieroſolymitanus Epiſcopus Romæ obiectus eſt beſtijs.

Quarta

Quarta, Marci Antonini Philoſophi, in qua Polycarpus Smyrnæ Epiſcopus rogo eſt impoſitus. Cùmq́ corpus igni non læderetur, mucrone confoſſus eſt, & corpus tantum ſanguinis riuum profudit, vt ignis extingueretur. In ſupplicio dixit: Seruio Deo annos octoginta ſex. In eadem perſecutione etiam Iuſtinus Philoſophus, Photinus Lugdunenſis Epiſcopus, Felicitas vidua Romana cum ſeptem filijs, Concordius Presbyter, Spoletanus, & innumerabiles alij Martyres paſſi ſunt ſupplicia.

Quinta, Seueri Imperatoris anno Chriſti 205. in qua Leonides pater Origenis occiſus eſt.

Sexta, Maximini Imperatoris, quæ circa annum Chriſti 238. mota eſt tantùm contra Doctores & Epiſcopos Eccleſiarum, inter quos etiam Pamphilus Cæſarienſis numeratur.

Septima Decij Imperatoris anno Chriſti 253. in qua necati ſunt Romæ Fabianus Epiſcopus Romanus, & ipſius Diaconus Laurentius, Hieroſolymis Alexander, Antiochiæ ſenex Babyla, qui cum tribus filijs iuſſus erat ſacrificare idolis, quod cùm facere recuſaret, ducti ſunt ad ſupplicium pater & tres filij. Cumq́ ſupplicio afficiendi eſſent,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

pater petiuit prius interfici filios, ne ſpectantes patris necem fierent languidiores, ipſe interea & mater aſtantes confirmauerunt filios, poſtea mater, cùm fuiſſet ſpectatrix necis mariti & filiorum, eos ſepelijt.

Octaua, Valeriani, qui cùm initio fuiſſet mitis erga Chriſtianos, poſtea à Mago Ægyptio incitatus eſt, vt perſecutionem moueret, qui perſuaſit etiam ei, vt humanas hoſtias mactaret. In hac perſecutione trucidatus eſt Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus in Africa, & Dionyſius Alexandrinus. Chereon Epiſcopus in vrbe Ægypti Nilopoli, cùm in exilium pulſus eſſet cum magna multitudine Chriſtianorum, & propter ſenectam ipſe & coniux procedere non poſſent, ſpectante multitudine, in cœlum ſublati ſunt. Ita Deus teſtimonium præſentiæ ſuæ inter exules oſtendit.

Nona, Aureliani, quæ ſtatim ipſius morte ſedata eſt.

Decima, Diocletiani, Maximiani, Maximini & Maxentij, quæ cœpit anno 306, durauitq́ annos 13. In ea fuit propoſitũ edictum, ſimile Antiochi edicto, vt omnes homines vbiq́ terrarum ſacrificarent Dijs Imperatorum, & non ſacrificaturi afficerentur ſupplicio, vtq́ templa & libri Chriſtianorum delerentur.

Alexan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Alexandriæ Petrus Epiſcopus cum 300. martyribus, Cæſareæ in Palæſtina Pamphilus, Sidonæ Zenobius Epiſcopus, Nicomediæ Anthonius, Panthaleon, Adrianus militum præfectus, Georgius imperatoris cubicularius, in Gallia Sanctus Mauritius, Dux Legionis Thebanæ, vna cum ſuis militibus, in Hiſpania S. Vincentius Diaconus, Cæſarauguſtæ 18 Martyres Cæſarauguſtani, quos Prudentius vno hymno celebrat, Romæ S. Cyriacus Diaconus, Vitus, Pancratius, Tiburtius, Victorinus, Mediolani S. Sebaſtianus item Coſmus & Damianus Medici interfecti ſunt. Nulla magna vrbs fuit, in qua non quotidie circiter 100 raperentur ad ſupplicium, & annotatum eſt, in vno menſe ſeptendecim millia in diuerſis locis trucidatos eſſe. Conſpectum eſt Beſtias parcere multis, qui eis obiecti erant, & abſtinere a carnibus Sanctorum, atq; ſæpe ipſos carnifices & ſpectatores lacerare. Ita oſtendit Deus beſtias mitiores eſſe Eccleſiæ & pijs, quam Tyranni ſunt.

Has decem perſecutiones vniuerſales ſecutæ ſunt plurimæ aliæ, vt Licinij collegæ et affinis Conſtantini Magni in Oriente, anno 320. quæ mouit Conſtantinum, vt contra Licinium affinem ad defenſionem Chriſtianorum moueret bellum, quod fuit bellum longe

maius quàm fuerunt Iulij vel Auguſti bella, Nam dimicauerunt Conſtantinus & Licinius in vtram partem fieret inclinatio, an deinceps totus orbis pareret Chriſtianis principibus deleturis Ethnicas religiones: An vero pareret Ethnicis deleturis Chriſtianos, Atq; Deus Iudex dedit victoriam Conſtantino Chriſtiano imperatori. Licinio victo ereptum eſt Imperium, & deprecante Conſtantia vxore, quæ erat Soror Conſtantini, vita ei donata eſt, ea conditione, vt Theſſalonicæ priuatus viueret, ibi cum iterum res nouas moliretur, à præſidio Conſtantini interfectus eſt.

Poſt mortem Conſtantini ortæ ſunt quaſi ciuiles & inteſtinæ perſecutiones Arrianorum, qui ſe à vera Eccleſia ſeparabant excogitato blaſphemo dogmate contra Diuinitatem Filij Dei. Hæ perſecutiones diu durauerunt.

Secuta eſt Iuliani perſecutio, qui vocatur Apoſtata, & idolomaniam Ethnicam reſtituit anno 366. eam Rufinus deſcribit, item perſecutio Gottica & Cagani Arriani, cuius milites exercitus Angelorum ex obſidione Conſtantinopolitana depellere viſus eſt, ea nocte qua Regiam incendere volebant hoſtes. Perſecutio Vandalica Genſerici, & Hunnerici,

ci,ſeuHonorici & aliorum,à Victore Epiſco
po deſcripta eſt.Cum Genſericus obſideret
Hipponam Africæ vrbem,mortuus eſt in ipſa
obſidione Auguſtinus , eius vrbis Epiſcopus.
Rurſus perſecutio Gottica Theodorici Vero-
nenſis Arriani, in qua Iohannes Epiſcopus
Romanus mortuus eſt in carcere,& duo ſena-
tores Romani Symmachus & Boeticus inter-
fecti ſunt. Poſtea Hunnorum & Cagani Vn-
garici Regis perſecutio. Poſt quam ſtatim cœ-
pit perſecutio Mahometica tempore Heraclij
imperatoris, qui Phocæ ſucceſsit anno Chriſti
612.& non diu poſt etiam crudelitas Papa-
rum Romanorum vnà cum nouo titulo & ho-
nore primatus exorta eſt,quæ in concilio Con-
ſtantienſi tandem,quod cœpit anno 1415.&
in quo Iohannes Hus & Hieronymus Pra-
genſis Martyres combuſti ſunt,in manifeſtam
perſecutionem erupit. Hæ duæ perſecutiones
vſq; ad præſentem diem durant, & magis
magiſq; exaſperantur. Et quidem Papiſtica
perſecutio ab anno 1520. quando Doctrina
Lutheri à Papa & Vniuerſitatibus damnata
eſt, in hunc vſq; diem non ceſſauit. Ideoq; pro-
cul dubio hæc ea eſt perſecutio , cuius nun-
quam fuit ſimilis donec mundus ſtetit , &
quam Chriſtus Ieſus Iudex viuorum & mor-
tuorum ſuo aduentu finiturus eſt. Interim ta-
men

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

men Deus omnibus temporibus etiam pœnis temporalibus perſecutores Eccleſiæ puniuit, & punit,ſicut eis vtramq; pœnam corporalem & æternam in ſcriptura comminatur. Pſal.2. Qui habitat in cœlis irridebit eos,& Dominus ſubſannabit eos, Tunc loquetur ad eos in ira ſua,& in furore ſuo conturbabit eos. Hieremiæ 30. Qui comederunt te, deuorabuntur, qui vaſtant te,vaſtabuntur,& omnes prædatores tuos dabo in prædam. Similes loci ſunt Abdiæ 1.Sophoniæ 2. Pſal: 37.53.58. Et Chriſtus Matt: 22.inquit: Iratus Rex miſſis exercitibus perdidit homicidas illos & ciuitatem eorum ſuccendit, Et 23. capite: veniet ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti vſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam, item: Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Sintq; nota quædam inſignia exempla pœnarum.

Pharao Ægyptius miraculoſe ſubmerſus eſt mari rubro cum toto exercitu. Manaſſes abductus eſt captiuus in Babylonem,in qua duriſſima captiuitate cum ageret pœnitentiam, reſtitutus eſt in regnum. Achab in bello interfectus eſt, & canes ſanguinem eius

linxe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

*ſinxerunt. Ieſabel eius vxor è feneſtra præci-
pitata & à canibus vorata eſt. Sennacharib
reuerſus ex obſidione Hieroſolymitana, in
qua Angelus Domini centum & octogin-
ta quinq; millia de exercitu ipſius vna nocte
interfecerat, eſt à proprijs filijs interemptus.
Nebucadnezar ſeptem annis bruti vitam
vixit, donec egit pœnitentiam. Antiochus E-
piphanes cum audiret profligatos eſſe exerci-
tus ſuos à Iudæis, & idolum è templo eiectum
eſſe, iratus nouam expeditionem ſuſcepit, ſed
cum in eo apparatu excuſſus eſſet ex curru, ca-
ro in viuo cadauere vermibus ſcatens putre-
facta eſt, & ſic tandem in maximis cruciatibus
extinctus eſt, 2. Machab: 9. Eodem morbo, qui
Phthiriaſis dicitur, puniti ſunt Herodes Aſ-
calonita, interfector puerorum innocentium.
Herodes Agrippa interfector Iacobi, Maximi-
nus Diocletiani collega & Hunnericus Van-
dalus. Pilatus cum à Vitellio Syriæ præſide
iuſſus eſſet proficiſci Romam, & coram impe-
ratore ad accuſationem Iudæorum de ipſius
crudelitate reſpondere, metuens iudicium ſe-
metipſum in itinere gladio interfecit. De mor-
te Neronis, qui Apoſtolos Petrum & Pau-
lum interfecit, ita ſcribit Europius lib. 8:
Sententia Senatus conſtitutum eſt, vt nudus
per publicum ductus, vnco collo eius inſerto,*
vir-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

virgis vſq; ad mortem cæderetur, atq; inde è ſaxo præcipitaretur, Itaq; deſertus vndiq; è palatio aufugit, noctis medio vrbem egreſſus, & in ſuburbano liberti ſui ſe ictu gladij tranſegit, adiuuante trepidantem manum impuro Eunucho Sporo, cum prius nullo à quo feriretur inuento exclamaſſet, itane iam nec amicum nec inimicum habeo? turpiter vixi, turpius peribo. Domitianus conſilio vxoris Domitiæ interfectus eſt à libertis ſuis, propterea quod vxor inuenerat catalogum interficiendorum, in quo etiam ipſius & multorum amicorũ libertorum nomina ſcripta erant. Maximinus Thrax iratus ſenatui Romano, & Romam ducturus exercitum in via obſedit Aquileiã, quæ eum recipere noluerat in ea obſidione, Milites cognita voluntate Senatus medio die quieſcentem illum in tentorio interfecerunt, vnà cum filio, cum paulò ante Mimus quidam in Theatro coram ipſo hos verſus græcè recitaſſet:

Elephans grandis eſt & occiditur,
Leo fortis eſt & occiditur,
Tygris fortis eſt & occiditur,
Caue multos, ſi ſingulos non times.

Decius pugnans contra Gottos in locis paluſtribus amiſit in prima acie filium, ipſe

itaq;

itaq; ira & dolore longius procedens merſus eſt in paludem & ibi perijt. Valerianus profectus contra Perſas victus et captus eſt à Sapore Rege Perſico, qui aliquot annos quoties equum conſcendit, pedem ceruici Valeriani imponens, pro ſcabello eo vſus eſt, tandem in poſtrema ſenecta viuenti cutem à ceruice detraxit. Diocletianus imperio ſponte ſe abdicauit, eo quod Chriſti nomen propter conſtantiam Martyrum penitus non poſſet delere, & Mediolani priuatus viuens primum hydrope intumuit, poſtea lentè emarcuit, & lingua blaſphema vermibus eſt arroſa, & putrefacta, vt aſtantes fœtorem ferre haud poſſent, poſtremo canis more latrans ſibimetipſi manus attulit, & ſic ſceleratam effudit animam. Eius collega Maximinus phthiriaſi, vt dixi, obijt. Maximianus à filio Maxentio Roma pulſus, Maſsiliam fugit, ibiq; iuſſu generi Conſtantini, cui inſidias ſtruxerat, quas filia, maritum patri præferens, detexit, eſt interfectus. Maxentius filius à Romanis ad pontem Miluium victus & in flumen merſus perijt. Itaq; Chriſtiani dixerunt interitum Maxentij ſimilem fuiſſe pœnis Pharaonis. Et horum collegarum præfectus Pyrrophogon cum 40. miniſtris lapſu cameræ oppreſſus eſt. Flaccus poſt Martyrium Epiſcopi Spoletani ab Angelo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

gelo percuſſus inteſtina euomuit. Dioſchorus cum filiam ſuam Barbaram occidiſſet, igne cœleſti abſumptus eſt. Iulianus Apoſtata Imperator bellum gerens cum Perſis in prælio vulnus accepit in epate, itaq; relatus in caſtra ſanguinem caua manu excipiens ſurſum ſparſit, clamans: Viciſti tandem Galilæe: Hac voce emiſſa, qua faſſus eſt impiam ſuam voluntatē, et oſtendit ingentē fremitum et ſenſum pœnarum, extinctus eſt, Anno ætatis 32. Nazianzenus eum mox terra commota abſorptum & flammis emicantibus abſumptum ſcribit. Congruit eius exitus cum dicto Pſalmi 55: Viri ſanguinum & doloſi non attingent dimidium dierum ſuorum, fuitq́; Athanaſij vaticinium de ipſius interitu verum, qui, cum Eccleſiæ paſsim in magno dolore & metu eſſent, dixit, Hunc tyrannum eſſe nubeculam citò tranſituram. Valens Arrianus cum ad Adrianopolim præliaretur cum Gottis, accepto vulnere ex equo decidit, & in proximum tugurium ductus eſt, quod cum ſequentes hoſtes incendiſſent, ipſe quoq́; flamma conſumptus eſt. Prædixerat autem vir ſanctus, cum ad prælium proficiſceretur, quod igne periturus eſſet. Plura exempla ex Hiſtorijs colligi poſſunt, pertinent autem omnia ad verba Pſalmi 37. Impius minatur iuſto & frendet ſuper eum

denti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dentibus ſuis, Dominus autem irridet eum, proſpicit enim quod venit dies eius, Gladium ſtringunt impij & tendunt arcum ſuum, vt deijciant afflictum & pauperem, & trucident recta incedentes, ſed gladius eorum ingredietur in corda ipſorum & arcus eorum confringetur.

CAPVT XIIII.

DE CRVDELITATE SEV IMMANITATE TYrannorum in politica gubernatione.

SEcunda ſpecies immanitatis eſt Tyrannorum crudelitas in ciuili gubernatione.

Fuit autem olim Tyrannus honeſta appellatio eorum, qui fortitudine ſua regnum ſibi paraſſent, atq; illud prudenter conſtabilirent.

Deducta enim vox eſt à τυςέω, hoc eſt, conſiſto: Vt ſit Tyrannus, quaſi firmiter in regno ſuo conſiſtens: Sicut hodie Reges potentes & inuictos appellamus.

Verum cum multi potentia ſua ad ſæuitiam abuti conſueſcerent, Ideo Tyranni

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

poſtea dicti ſunt Reges aut Magiſtratus crudeles & immanes, ſicut triginta viris, qui à Lyſandro Atticæ ciuitati præfecti fuerũt, inq́; ea atrocē crudelitatem exercuerunt, & Siculis Regibus ob ſæuam immanitatem hoc nomen attributum eſt, vt tyranni vocarentur. Rectè autem Ariſtippus Syrenenſis Philoſophus cum interrogaretur, quomodo regnum à tyrannide differret? Reſpondit, tantum diſtare, quantum lex ab eo Reipublicæ ſtatu, qui legibus careret.

Nam Rex aut bonus Magiſtratus eſt, qui habet προαίρεσιν ſeu voluntatem recte gubernandi & faciendi ſecundum leges

Tyrannus autem eſt, qui habet προαίρεσιν imperandi pro libitu, ſicut in verſu Tyrannico dicitur.

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

Accidit autem plerumq́; vt voluntas mortalium, cum eſt armata potentia, & non regitur freno legum, fiat effera & ferox. Ideo dicit Plutarchus: Inter animalia immitia maximè noxium animal eſſe Tyrannum, Leones enim, Vrſi, Lupi, vno ſemper modò aperta nimirum vi nocent, & cicurari arte poſſunt, vt non noceant, præſertim

illis,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

illis, à quibus cibos accipiunt : Sed Tyranni varias nocendi artes excogitant, atq; vel vtilitatis, vel ſatiandæ libidinis gratia, nec amicis, nec hoſtibus parcunt. Verum tamen ſicut ipſorum ſæuitia metuitur ab omnibus : Ita viciſsim ipſi tàm amicos quam hoſtes metuunt. Malicia enim omnis eſt timida, Itaq; Mimus dicit: Multos timere neceſſe eſt, quem multi timent.

Et Claudianus.

Qui terret plus ipſe timet, ſors iſta Tyrannis
Conuenit, inuideant claris, forteſq; trucident.
Muniti gladijs viuant ſeptiq; venenis,
Ancipites habeant artes, trepidiq; minentur.

Sæpiſsime etiam quod metuunt euenit, iuxta dictum: Quod impius timet, hoc accidit ei. Quia conſcientia mala ſentiens iudicium Dei ſolet eſſe præſaga futuri. Itaq; de interitu Tyrannorum ſcribit Iuuenalis.

Ad generum Cereris, ſine cæde & ſanguine pauci
Deſcendunt Reges & ſicca morte Tyranni.

Habet autem Tyrannorum immanitas varias cauſas : Iniuſtis cædibus Imperia occupant. Sicut Polynices apud Senecam dicit.

Pro

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Pro regno velim patriam, penates, coniugem
flammis dare,
Imperia precio quolibet conſtant bene.

Iulij Cæſaris vox fuit: Si violandum ius eſt, regni cauſa violandum eſt, in cæteris pietatem colas. Occupata cædibus retinere ſatagunt, cædibus opes quærunt, & cum amari ſe à nemine, odio verò haberi ab omnibus ſciant, cædibus, & tormentorum crudelitate, autoritatem ſibi facere, & populum in metu retinere ſtudent, illud cogitantes: Oderint dum metuant. Aliqui verò tantum petulanti quadam libidine immanitati indulgent.

Primi generis exempla hæc ſunt: Abimelech filius Gedeonis nothus, vt imperio potiretur, 70 fratres occidit, Et viciſsim in obſidione turris a muliere interemptus eſt.

Samri Dominum ſuum Hellam Regem Iſraelis interfecit: Et cum ſeptem diebus regnaſſet, obſeſſus ab Amri, incenſa aula regia, ſemetipſum combuſsit.

Sellum interfecit Zachariam Regem Iſrael, & cum vnum menſem regnaſſet, viciſsim a Manahem interfectus eſt.

Et in hiſtorijs Barbararum Gentium

ac an-

ac antiquorum Cæſarum, plurima extant exempla ſimilia.

~~Secundi generis~~ hæc ſunt : Aſtyages Medorum Rex metuens duorum ſomniorum præſagia de potentia Nepotis, iuſsit Harpago, vt interficeret Cyrum infantem, natum ex filia & Cambyſe præfecto : Ille abhorrens à crudelitate infantem expoſuit, qui diuinitus ſeruatus eſt, quocunq; modo id factum fuit. Cum verò poſtea comperiſſet Cyrum ſuperſtitem eſſe, & Harpagum mandato non optemperaſſe : filium Harpagi mactari & coqui iuſſit, patriq; ad epulas inuitato proprij filij carnes appoſuit, quibus cum ille ſe ſatiaſſet, iuſsit caput & manus etiam afferri, illisq; in menſa collocatis interrogauit miſerum patrem: Quomodo cibus placuiſſet? Pater premit imò corde dolorem, & tempori inſeruiens, reſpondet: Mihi quidem placet, quidquid Rex facit. Sed profectus ad Cyrum re detecta autor & adiutor illi fuit, vt collecto exercitu auo materno Aſtyagi bellum inferret. Ita Aſtyages victus à Cyro & regno exutus, pœnas immanitatis dedit.

Tiberius Cæſar metuens ſuæ potentiæ, honori & vitæ, magna cum diligentia ex-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

plorabat tempora, quibus præcipui ex nobilitate in lucem prodijſſent , & in quorum genethliaca figura inueniebat ſignificationes dominij, & potentiæ, eos iubebat è medio tolli.

Tertij generis fuit exemplum illud Ieſabelis, mandantis interfici Naboth, vt maritus Achab vinea ipſius potiretur.

Triginta Tyranni in Attica ciuitate plures quam mille & quingentos ciues indemnatos necarunt. quibus ne contigit quidem audire cauſam, cur interficerentur, vt bona ipſorum inter ſe Tyranni diuiderent.

In coniuratione Triumuirorum poſt Iulij Cæſaris necem, cum honeſtus & diues ciues nullius factionis conſcius, in villa ſua à lictoribus caperetur, exclamauit: O Villa Aureliana, cur perdis Dominum tuum?

Ad Quartum genus pertinet crudelitas Roboam, qui, cum exiſtimaret ſe velle ſubditos patris retinere in officio crudelibus minis, amiſit decem tribus regni. Minimus inquit digitus meus grauior erit dorſo patris mei. Pater meus cecidit vos flagellis: At ego Scorpionibus vos cædam.

Darius Hyſtaſpis filius Perſarum Rex, cum aduerſus Scythas expeditionem pararet,

raret,

raret, rogatus fuit ab Artabazo nobili ſene vt è tribus liberis, quos ad militiam vocaſſet vnum ipſi relinqueret pro ſenectutis baculo, Reſpondit Darius, ſe plus quam rogaſſet præſtiturum, treſq; filios ſimul remiſſurum eſſe, abienſq; in caſtra iuſſit tres filios Artabazi iugulari, & cruentos ante pedes patris abijci.

Id exemplum ſequutus eſt filius Xerxes: Cum enim prædiues ille Pythius, à quo cum toto exercitu hoſpitio exceptus, & ingenti copia auri ac argenti donatus fuerat, poſt illa beneficia rogaſſet Regem, vt è quinq; filijs vnum ſibi donaret, qui ſecum domi maneret: Iuſſit Rex, vt Pythius quem mallet eligeret: Electum verò mox in duas partes diuidi, interq; eas exercitum tranſire iuſſit, vt conſpectus crudelis exempli abſterreret alios, ne de manſione in Patria cogitarent.

Celebratur inprimis Siculorum Regum Tyrannis, qui cum eſſent cum populo Inſulano, & feroci vndiq; concluſi mari, id ſibi ſtudio habuerunt, vt exemplis crudelium ſuppliciorum ſubditos domarent. Itaq; excogitandis etiam nouis tormentorum & ſuppliciorum generibus pleriq; fuerunt dediti.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Qua in re omnes excelluit Phalaris Tyrannus, cuius tamen vnum illud factum laude dignum eſt: Perillus faber ærarius animaduertens Tyrannum delectari nouis tormentis, crudeli artificio fabricauit taurum æneum & concauum, eumq́; Tyranno donauit, addens: Illum ita fabrefactum eſſe, vt ſi homo includeretur ſubmiſſo igne, taurus ille æneus eiulatum hominis in boatum mutaret. Phalaris re audita, mox iuſsit taurum igni imponi, & artificem Perillum includi, vt de inuenta arte primum experimentum ederet ipſe artifex.

De hoc exemplo ſic ſcridit Claudianus.

Sic opifex Tauri tormentorumq́; repertor,
Qui funeſta nouo fabricauerat æra dolori,
Primus inexpertum Siculo cogente Tyranno
Senſit opus, docuitq́; ſuum mugire Iuuencum.

Quinti generis exemplum eſt, quod Caligula optabat populum Romanum vnam ceruicem habere, vt vno ictu vniuerſum populum perdere poſſet. Idem vt immanem libidinem ſatiaret, homines innocentes ex ſpectaculis abſtrahi, aut beſtijs obijci, aut gladijs interfici, aut de ponte in vndam deijci iubebat.

Talia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Talia exempla plura occurrunt in illorum Imperatorum hiſtorijs, qui portenta hominum potius quàm homines fuerunt, vt Nero tantùm petulantia interfecit matrem, duas coniuges Octauiam & Pompeiam, & multos præſtantes viros. Atq; Caligula dignas crudelitatis pœnas dedit, iuxta regulam: In quo quis peccat, in eo punietur. Nam diſcedens ex ludis publicis à milite interfectus eſt. Et nemo eorum, qui aderant, ab ipſo manus continuit, ſed mortuum confecerunt vulnerib9. Aliqui etiam carnem illius dentibus lacerarunt, Miſerè etiam occiderunt ipſius vxorem, & filias. De Neronis pœna antè dictum eſt.

Commodus multos ſenatores & alios innocentes viros petulanter ſine cauſa interfecit. Et viciſsim à Præfecto prætorio Læto & Martia concubina ſtrangulatus eſt.

Illud in hoc capite addendum eſt, quòd etiam boni Magiſtratus, victi affectuum impotentia, aliquando crudele quid faciunt, vt Dauid crudeli mandato, vt ſuo amore potiretur, iuſsit interfici Vriam.

Theodoſius, cùm audiuiſſet Theſſalonicenſes per ſeditionem ipſius præfectum Vdericum cum multis nobilibus viris trucidaſſe, propterea quòd Præfectus Aurigam ludorum Circenſium gubernatorem, ob nefandam libi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dinem carceri incluſerat, eumq́ populo poſcenti impunitum reddere nolebat, vehementia iræ ſuperatus, pœnæ modum crudeliter exceſsit. Miſit enim cohortes aliquot militum in vrbem, qui 7000 hominū interfecerunt. Ambroſius eam crudelitatem reprehendit, quia non inquiſitis ſontibus ſæuitum eſſet promiſcua cæde in multitudinem, & excluſit Theodoſium è templo. Octauo autem menſe, cùm celebraretur feſtum Natiuitatis Chriſti, acceſsit Theodoſius iterum ad templum, & reuerenter petita atq; accepta ab Ambroſio abſolutione admiſſus eſt ad ſacra. Addidit autem Ambroſius commonefactionem, vt legem ferret, vt poſt reſcripta Imperatoris differantur ſupplicia capitalia dies 30. ne accuſati iniuſta ira, rebus non ſatis inquiſitis, interficerentur.

Iuſtinianus ducem habuit Beliſarium, præſtantiſsimum & optimè meritum virum, à quo cùm falſis ſuſpitionibus & delationibus abalienatus eſſet, oculos ei effodit, & omnibus opibus ereptis ſtipem mendicare ipſum compulit.

Hæc exempla etſi ſunt valde crudelia, tamen diſtinguenda ſunt ab alijs exemplis tyrannorum, quia, vt in definitionibus dictum eſt, προαίρεσις tyrannicè faciēdi diſtinguit tyrannum à bono Magiſtratu.

Ca

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XV.
DE CRVDELITATE PRODITORVM.

PRoditio immanitatis quarta ſpecies eſt. Nam proprij emolumenti, aut vitæ gratia, amicos, dominos, ſocios, patriam, totasq́; communitates hoſtium crudelitati prodere, immane & truculentum ſcelus eſt, quod ipſam tyrannorum crudelitatem ſuperat.

Dares Phrygius & Dictys Cretenſis Æneam & Antenorem huius criminis inſimulant.

Cum Cyrus obſideret Sardorum arcem inuictam, filia Crœſi Nanis pacta cum Cyro matrimonium eum clam vnà cum aliquot militibus intromiſit. Sed patrata proditione Cyrus pacta reſcidit: Quia vt Antigonus dixit: Proditor dum prodit amatur, quando prodidit odio habetur. Et notum eſt Prouerbium ſeu Apophtegma apud Plutarchum: Proditionem amo, proditorem nō laudo. Nam qui ſemel prodidit, iterum proditurus præſumitur.

Tarpeia filia Tarpeij præſidis Romani Capitolij arcem Sabinis prodidit, ea conditione, vt mercedis loco acciperet id, quod in ſiniſtris manibus gêſtarent Sabini, quorum con-

ſuetudo

ſuetudo erat, vt armillis aureis læua brachia ornarent. Sed Sabini intromiſsi ſcutis ſuis, quæ ſiniſtris manibus geſtabant, proditricem obruerunt.

Pauſanias Lacedæmoniorum dux, quòd à Perſis 50. auri talenta accepiſſet, vt patriam proderet, cùm ad ſupplicium quæreretur, ad templum confugit. Sed Lacedæmonij fores templi muro obſtruxerunt, matre primum lapidem ponente, vt inedia in templo necaretur.

Mahometus Turcorum Imperator Conſtantinopolim occupauit Anno 1453. 4 Calendas Iunij, proditione ciuis, qui Conſtantino Imperatori infenſus erat. Ei Mahometus filiam ſuam, cum maxima dote, mercedis loco promiſerat: Sed peracta proditione, iuſsit Mahometus magnum auri pondus in medium afferri, conuerſusq; ad proditorem, Quomodo, inquit, tibi filiam meam dare potero, cùm non ſis circumciſus: Cutem itaq; iſtam exuas oportet, vt dignus Mahometica ſponſa fias. Adeſt è veſtigio carnifex, & proditori cutem de toto corpore detrahit, aſperſumq; ſale & cineribus in lectum ponit, quaſi ea ratione noua cutis ſuccreſcere poßet: Sed proditor ita in maximis cruciatibus ſceleratam animam expirans, pœnas nefandæ & immanis proditionis perſoluit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XVI.

DE IMMANITATE ERGA HOSTES, VEL viuos vel mortuos.

VItuperantur in omnibus hiſtorijs, qui enormi crudelitate in hoſtes vſi ſunt, ſiue viuos, ſiue mortuos. Sit itaq; hæc quarta immanitatis ſpecies.

Mitridates rex, vno edicto octoginta millia ciuium Romanorum, in Aſia per vrbes negociandi cauſa diſperſorum, interemit.

Carthaginenſes Romanos milites, in bello captos, crudeli facinore nauibus ſubſtrauerunt, vt earum carinis & pondere preſſi, ſimulq; mari ſubmerſi, noua mortis ratione interirent. Et Attilium Regulum reſectis palpebris, machinæ, in qua vndiq; præacuti ſtimuli imminebant, incluſum, vigilantia pariter & continuo dolore necauerunt.

Hannibal Romanos captiuos oneribus & itinere feſſos, prima pedum parte ſucciſa, relinquebat, quos verò in caſtra perduxerat, ex ijs paria fratrum ac propinquorum iungens, ferro eos decernere cogebat, donec ad vnum victorem omnes redegiſſet.

Mahometus Turcus, victoria parta, captiuos Chriſtianos in conſpectum ſuum adductos,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ctos, aut in fruſta conſcindi, aut palo per anum in totum corpus adacto, in ſublime erigi iubebat.

Achilles Hectorem interfectum ter circum Troiæ muros raptauit, & poſtea cadauer patri Priamo venale expoſuit.

Tomyris Maſſagetarum regina, Cyrum Monarcham in bello occiſum, capite truncari iuſsit, & caput in vrnam, humano ſanguine plenam ipſa demerſit, inquiens: Filij mei ſanguinem hauſiſti, & meum ſanguinem ſitiuiſti: itaq; ego te ſanguine ſatiabo.

Cambyſes Cyri filius Amaſis Ægyptij regis corpus è ſepulchro erui, verberibus cædi, acutiſq; ferramentis pungi, ac tandem in foro comburi iuſsit.

Marcus Antonius Triumuir, proſcriptos ciues Romanos, & eos, qui proſcriptis opem aliquam tuliſſent, crudeliter interficiebat, & occiſorum capita inter epulas afferri mandabat, vt eorum conſpectu ſe oblectaret.

Sergius Tertius Papa, corpus Formoſi Papæ è tumulo erutum, palam in foro capite mulctauit, & in Tyberim proiecit.

De talibus exemplis obſeruetur Homeri dictum, qui eos, qui in mortuos ſæuiunt, telluri ſurdæ contumeliam & vim facere inquit.

Et

Et Æſchylus ait:

Vita functos beneficijs proſequere.
Nam iniuriam illis inferre, facilè quidem fa-
ctu eſt,
Verùm Nemeſis, quæ nobis ſuperior eſt,
Et ipſa Iuſtitia, mortuum vindicat.

CAPVT XVII.

DE CRVDELITATE CALVMNIATORVM & delatorum.

QVinta immanitatis ſpecies eſt Crudelitas eorum, qui falſis & atrocibus delationibus & calumnijs potentes ad ſæuitiam incitant atq; irritant, cuius exemplum proponitur in hiſtoria Eſther: Aman enim propterea quòd à Mardochæo non coleretur, quantũ volebat, falſis delationibus ab Aſſuero impetrabat crudeliſsimum edictum, vt omnes Iudæi in toto regno vno die occiderentur: Sed ſuſpenſus eſt ipſe Aman de trabe, quam Mardochæi ſuſpendio parauerat.

Idem accidit libidinoſis Suſannæ accuſatoribus, qui à Daniele falſitatis conuicti, lapidibus obruti ſunt.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XVIII.

DE CRVDELITATE DOMESTICA.

SExta ſpecies immanitatis eſt crudelitas domeſtica, ad quam pertinent non ſolùm parricidia liberorum in parentes, & parentum in liberos, cōiugum, fratrum & cognatorum inter ſe mutuò, fœtuum extinctiones, puerorum expoſitiones: ſed etiam aliæ ſæuitiæ exempla in coniugem, liberos ac familiā, quæ ſæuitia domeſtica his dictis prohibetur: Eccleſiaſtici 4. Noli eſſe quaſi leo in domo tua. Ad Coloſſ. 3. Viri diligite vxores veſtras, & ne ſitis amarulenti erga illas. Patres, nolite irritare filios veſtros, ne deſpondeant animum. Domini, quod iuſtum & æquum eſt, ſeruis præſtate, ſcientes, quòd & vos Dominum habetis in cœlo. Ad Ephe: 6. Vos domini eadem facite ſeruis, remittentes minas, ſcientes, quia illorum & veſter Deus eſt in cœlis, & perſonarum acceptio non eſt apud Deum. Eccleſiaſt. 7. Ne lædas ſeruum fideliter operantem.

Hæc, inquam, præcepta domeſticam crudelitatem prohibent.

Ouidius Pollio Auguſti Cæſaris familiaris in piſcinis murænas habebat, quæ carnibus

humanis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

humanis alebantur, illis ſeruos obijcere ſolebat, quos punire vellet. Accidit autem, cùm Auguſtum conuiuam accepiſſet, vt pincerna poculum Cryſtallinum frangeret. Pollio itaq; mox eum Murænis obijci iuſſit. Seruus autem cùm ad pedes Auguſti prolapſus, veniam peteret, Auguſtus Pollione grauiter obiurgato, vaſa cryſtallina omnia, quæ in prõptu erant, confregit, inquiens, Se Pollioni ſæuo domino occaſionem ſæuiendi præripere.

Mahometus Otthomannus Turcus, deambulans in horto Conſtantinopolitano, animaduertit pomum de arbore recens decerptum eſſe. Itaq; ſtatim trium nobilium puerorum, qui ipſum comitabantur, ventres iuſſit ſecari, & pomum in viſceribus quæri. Sed cùm illud in primi pueri ſtomacho inuentum eſſet, reliqui duo vitam retinuerunt.

CAPVT XIX.

DE CRVDELITATE VENEFICORVM, LATRONUM, piratarum, & ſimilium ſceleratorum hominum.

AD vltimam immanitatis ſpeciem refero crudelitatẽ veneficorum, latronum, piratarum, & ſimilium ſceleratorum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

hominum, qui vel venenis, vel veneficijs vel latrocinijs, alijsve modis truculenter homines è medio tollunt.

Valerius ſic ſcribit lib. 2. cap. 1. Veneficij quæſtio, & moribus & legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto ſcelere orta eſt, quæ cùm viros ſuos clandeſtinis inſidijs perimerent, vnius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centum ſeptuaginta numerum compleuerunt.

Pauſanias teſtatur in Achaicis Philippo Macedonum Regi vltimo Demetrij filio hoc ſcelus familiare fuiſſe, vt conuiuis mortiferas potiones apponeret, eosq́, quos vellet, venenis è medio tolleret.

Hildebrandus, qui Gregorij Papæ nomen geſſit, magicis veneficijs ſex anteceſſores necauit, vt ipſe tandem ſede Pontificia poti-retur.

Henricum VII. Imperatorem, qui dictus fuit Lucelburgenſis, Monachus Ordinis Prædicatorum, intoxicato Euchariſtiæ pane, necauit. Imperator ſentiens vim veneni, vocatum ad ſe Monachum fugere iuſſit, ne à Germanis interficeretur.

Crudelitatem latronum deſcribit Perſius hoc verſu:

Vt iugulēt homines ſurgūt de nocte latrones.

Virgi-

Virgilius Baliſtæ, qui ex ludimagiſtro factus fuit latro, & lapidibus obrutus eſt. hoc Epitaphium fecit:

Mōte ſub hoc lapidū tegitur Baliſta ſepultus,
Nocte dieq; tuum carpe viator iter.

CAPVT XX.

DE ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΊΑ, CVIVS FILIÆ SVNT *Amicitia, Pax, Concordia.*

PRopria virtus quinti Præcepti eſt φιλανθρωπία, quam Latini humanitatem vocant, quòd maximè ſecundum naturam humanam ſit, vt homo hominem amet: Siquidem in ipſa creatione Deus hominem homini conciliauit. Et cùm ex cæteris animalibus pleraq; armauerit, hominem creauit & naſci voluit inermem, vt ſignificaret, nihil hominis naturæ eſſe aptius & conuenientius φιλανθρωπίᾳ & eius filiabus, amicitia, pace, concordia. Nihil eſſe alienius quàm μισανθρωπία & violentia, quæ amicitiam, pacem & concordiam deſtruunt atq; tollunt.

Eſt autem amicitia mutua inter homines animorum copulatio & coniunctio, pariens mutuam communicationem ſtorgarum, amoris, beneuolentiæ & officiorum.

 Ariſtote-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Ariſtoteles apud Laërtium dicit, Quòd amicitia eſt æquitas reciprocæ beneuolentiæ.

Itaq́ ſciendum eſt, amicitiam virtutem eſſe, & quidem, vt Ariſtoteles dicit, æquitatem, ſeu iuſticiæ ſpeciem. Quia in amicitia amor pro amore, & beneuolentia pro beneuolentia redditur.

Sicut autem de virtute rectè dicitur in genere, quòd virtus propter Deum & propter ſe expetenda ſit: Ita quoq́ ſciamus amicitiam principaliter propter Deum & propter ſe eſſe expetendam. Vult enim Deus coli inter homines amicitiam, & nihil eſt amicitiæ iucunditate in hac vita mortali dulcius, etiamſi nulla alia vtilitas ſequeretur. Sequuntur autem plerunq́ magnæ in hac vita vtilitates. Quare Herodotus inquit, Pretioſiſsimum theſaurum eſſe, omnibusq́ opibus antecellere amicum prudentem & beneuolum. Sed principaliter propter vtilitates colere amicitias, ſancto amicitiæ nomine indignum eſt, Itaq́ qui hoc faciunt, grauiſsimè à viris ſapientibus reprehenduntur.

Ouidius dicit 2 de Ponto:

Illud amicitiæ quondam venerabile nomen
Proſtat, & in quæſtu pro meretrice ſedet.

Turpe

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Turpe quidē dictu: ſed ſi modo vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.

Item 1. Faſtorum:

In precio precium nūc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias, pauper vbiq; iacet.

Item:

Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.

Et Cicero dicit 2. de natura Deorum:

Si amicitiam ad vſum referamus noſtrum, non ad illius commodum, quem diligimus, non erit iſta amicitia, ſed mercatura vtilitatum ſuarum.

Optima & fideliſſima amicitia eſt, quam vna fides Chriſtiana, ſeu potius vnus Spiritus ſanctus in omnibus Chriſtianis habitans conciliat, quæ amicitia, vt eſt ſanctiſſima, ita etiam eſt firmiſſima, & durabit vſq; in æternum.

Illam ſimilitudinem membrorum humani corporis, quæ vnius animæ communicatione & inhabitatione inter ſe deuinciuntur, deſcribit ſacra ſcriptura.

Proxima eſt, quam natura vel lex, vel vſus coniungit. Natura enim nos primò adiungit Deo, ſed deinde coniuges, parentes, liberos, cognatos, amicitiæ nexu conſociat. Lex coniungit nos cum patria, hoc eſt, cum Re-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

publica & ciuibus. Vſus communis vitæ coniungit nos cum vicinis, & cum ſtudiorum ac periculorum ſocijs.

In his amicitijs ſi accedit voluntatum & morum ſimilitudo bonorum, tunc demum & firmæ ſunt, & nihil illis ad hanc mortalem & ciuilem vitam eſt melius. Ita enim natura comparatum eſt, vt ſimilia cum ſimilibus iungantur. Et ſicut in veteri Prouerbio eſt, ſimile ſit amicum ſimili.

Hoc etiam Cicero dicit Officiorum 1. Ea eſt iucundiſsima amicitia, quam ſimilitudo morum coniunxit.

Et pro Plancio: Vetus eſt lex iuſtæ veræq; amicitiæ, vt idem amici ſemper velint: nec eſt vllum amicitiæ certius vinculum, quàm conſenſus & ſocietas conſiliorum & voluntatum.

Notum eſt etiam dictum: Idem velle & idem nolle, ea demum firma amicitia eſt.

Talem itaq; amicitiam Ariſtoteles apud Laërtium vocat animam vnam in corporibus duobus.

Et de ea præclarè à Cicerone in Lælio ſcriptum eſt: Haud ſcio, an excepta ſcientia quicquam ſit homini à Dijs immortalibus datum amicitia melius: Nihil eſt tam naturæ aptum, tamq; conueniens ad ſecundas & ad-

uerſas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

uerſas res, quàm amicitia. Qui amicum intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur ſui. Quocirca & abſentes adſunt, & egẽtes abundant, & imbecilles valent. Et quod dictu difficilius eſt, mortui viuunt. Serpit neſcio quo modo per omnem vitam amicitia: Nec vllam ætatis degendæ rationẽ patitur eſſe expertẽ ſui.

Proprium amicitiæ eſt, vt ſit coniunctio inter bonos. Sicut Socrates apud Platonem dicit: Solus bonus ſoli bono amicus: Malus autem nec bono nec malo amicus efficitur. Quæ autem inter malos eſt ſocietas, non amicitia eſt, ſed aut prauum ſodalitium aut conſpiratio ſcelerata heluonum, lurconum, ganeonum, aleatorũ ſocietas, prauum ſodalitium eſt latronum, piratarum, furum, ſeditioſorum ſocietas ſcelerata conſpiratio eſt. Tantùm ſocietas & coniunctio eorum, qui ſunt Dei, virtutis & honeſtatis amantes, amicitia dici debet, cuius hæ ſunt leges.

Prima lex: Omnis amicitia à Deo & à virtute inchoãda eſt, et eò quoq; referri debet. Fugienda eſt itaq; conſociatio cum impijs & ſceleratis hominibus, & ſit, vt Cicero in Lælio ait, vna in amicitia cautio & prouiſio, ne diligamus indignos: Digni autem ſunt amicitia, quibus in ipſis ineſt cauſa cur diligantur, hoc eſt, virtus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Deinde amicitiæ ergò fiat nihil, quod ſit Deo, virtuti & honeſtati contrarium, ſicut idem Cicero Offi. 3. ſcribit: Cùm in amicitia, quæ honeſta non ſunt, poſtulantur, religio & fides præponatur amicitiæ.

Et Pericles rectè dixit: Gratificandum eſſe amicis vſq; ad aras, hoc eſt, ita, ne religio & pietas ad Deum lædatur.

Notum eſt dictum Scholarum: Amicus Plato, Amicus Socrates, magis amica veritas.

De P. Rutilio narrat Valerius, cùm amici iniuſtæ rogationi reſiſteret, atq; is per indignationem dixiſſet: Quid ergo mihi opus eſt tua amicitia, ſi quod rogo, non facis? Reſpondit Rutilius: Imò, quid mihi tua amicitia opus eſt, ſi propter te aliquid inhoneſtè facere debeam?

Secunda lex: In amicitia ſit mutuus amor & mutua beneuolentia, atq; ſi facultas adeſt, etiam mutua beneficentia. Inquit enim Iacobus capit. 4. Qui tollit miſericordiam ab amico, timorem Domini dereliquit. Et Salomon Prouer. 1. Ne dicas amico tuo: Vade & reuertere, cras tibi dabo, cùm ſtatim dare poßis. Et Syracides capi. 29. Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & ne abſcondas illam ſub lapide in perditionem.

Plu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Plutarchus quoq; grauiter dicit: Viciſsitudo beneficiorum in amicitia eſt neceſſaria: Semper enim accipere beneficia, & nunquam, ſi poſsis, reddere, non ſolū inciuile, ſed etiam inhumanum eſt. Quod ſi quis vero beneficium reddere non poteſt: is gratum animū & voluntatem debet reddere. Nam viri boni gratitudinem animi ſæpè pluris faciunt, quàm benefacta.

Tertia lex. In amicitia ſit amor ſyncerus ſine πλεονεξία *& adulatione, ſicut Cicero 2. de finibus dicit: Meipſum oportet ames, non mea, ſi veri amici futuri ſumus. Et 1. de legibus: Eſt in amicitia neceſſarium, vt alter nihilo plus ſe quàm alterum diligat: Quod ſi tantillum interſit, iam amicitiæ nomen occiderit. Cuius ea eſt vis, vt ſimul ac ſibi aliquid quàm alteri maluerit nulla ſit. Et Ariſtoteles 4. Ethicorum: Amicus debet ſe habere ad amicum, tanquam ad ſeipſum. Eſt enim amicus alter ipſe. Plutarchus grauiter ſcripſit de quinq; differentijs veri amici & adulatoris ſeu paraſiti, cuius doctrinæ ſummam tenere eſt vtile.*

Prima differentia eſt: Amicus verus manibus & pedibus eſt τετράγωνος, *id eſt, ſemper ſui ſimilis. Adulator vero ſeu paraſitus eſt varius & mutabilis inſtar Polypi.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Secunda differentia. Amicus verus tantum bonas actiones laudat. Paraſitus ſeu Adulator, omnes actiones, tum bonas, tum malos laudibus in cœlum effert.

Tertia differentia. Amicus anteponit honeſtum & vtile delectationi. Paraſitus cuncta ad voluptatem refert. Et nec quid honeſtum ſit, nec quid ſit alteri vtile, curat.

Quarta differentia. Proprium amici veri eſt, quod ſentit dicere. Paraſiti ſeu adulatoris proprium eſt, aliud ſentire, & aliud dicere, nec attingere aliorum vlcera metu offenſionis.

Quinta differentia. Amicus præſtat officia liberali pectore, ſine captatione gloriæ, & mercatura propriarum vtilitatum. Paraſitus ſeu adulator eſt κενόδοξος *&* πλεονεκτικὸς *in dandis muneribus & officiorum communicatione.*

Graphicè autem paraſitus apud Terentium in Eunucho ſuas ipſius proprietates depingit, inquiens: Quidquid dicunt laudo. Id rurſus ſi negant, laudo id quoq́, negat quis, nego, ait, aio. Poſtremo imperaui egomet mihi omnia aſſentari, is quæſtus eſt nunc multo vberrimus.

Quarta lex. Amicitia careat ſimulatione. Sicut Heroicus vir apud Ennium dicit:

Eo

Eo ingenio natus ſum, amicitiam
Atq; inimicitiam in fronte promptam gero.

Iudas oſculo prodidit Filium Dei. Et Ioab Amaſan, dum oſculum pararat, nefariè interfecit. Horum ſimiles ſunt, qui geſtibus & verbis amicitiam fingunt, in corde alunt odia. De quibus Dauid ſæpe in Pſalmis queritur,

Quinta lex. In amicitia ſit libertas & candor ſine diffidentia & ſuſpitione, quæ vt Auguſtinus inquit, Amicitiæ venenum eſt.

Vt itaq; amicus libertate vti debet in admonendo: Ita alter candore debet vti, in accipienda admonitione.

Et quod Plinius Iunior dicit: Apud amicos æquè grata eſſe debet ſimplicitas diſſentientis, quàm autoritas probantis.

Sedebat aliquando pro Tribunali Auguſtus Cæſar, & commotus multos erat condemnaturus. Id cum animaduerteret Mecœnas, nec poſſet ad eum accedere, mittebat ipſe ſchedulam, in qua ſcripſerat hæc verba: Tandem ſurge carnifex. Placebat Auguſto libertas amici, & è veſtigio, è iudicio diſcedebat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quod autem quædam ſententiæ, tam in ſcriptura, quam apud Philoſophos videntur præcipere diffidentiam in amicitijs, de illis ſciendum eſt, quod ſint querelæ & ſimul admonitiones accommodatæ ad perfidiam, quæ in amicitijs eſt vſitata, & cum veræ amicitiæ natura ac iure pugnat.

Tales ſunt hæ ſententiæ Micheæ 7. Noli credere amico, ab ea, quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui. Hieremiæ 9. Vnusquiſq; ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam: Quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit, Et omnis amicus fraudulenter incedit: Et vir fratrem ſuum deridebit & veritatem non loquetur. Eccleſiaſt: 4. 19. & 32. à filijs tuis caue, & ab amicis & domeſticis tuis attende, amico & inimico noli narrare ſenſum tuum.

Epicharmus ſapientiſſimus Ludimagiſter dixit: Neruos atq; artus ſapientiæ eſſe non temere credere. Euripides ait: Sapiente diffidentia nihil eſt mortalibus vtilius.

In fabula Æſopica, auicula decepto aucupe ſedens in arbore canit verſum:

Crede parum, tua ſerua, & quæ periere relinque.

Sexta

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sexta lex. In amicitia ſit conſtans & perpetua fides, ſine fallacia & deceptione: vt enim facilimum, ita turpiſſimum eſt amicum fallere.

Damon & Pythias Pythagorici tam fidam, vt Valerius refert, inter ſe amicitiam iunxerunt, vt cum alterum ex his Dionyſius Syracuſanus interficere vellet, atq; is tempus ab eo, quo, priuſquam periret, domum profectus res ſuas ordinaret, impetraſſet, alter vadem ſe pro reditu eius Tyranno dare non dubitauit: ſolutus erat periculo mortis, qui modo gladio ceruices ſubiectas habuerat, eidemq; caput ſuum obiecerat, cui ſecurè viuere licebat. Igitur omnes & in primis Dionyſius nouæ ac ancipitis rei exitum expectabant: Appropinquante deinde definita die, nec illo redeunte, vnuſquiſq; ſtultitiæ tam temerarium ſponſorem damnabat: At is nihil ſe de amici conſtantia metuere prædicabat. Eodem autem momento & hora à Dionyſio conſtituta, ille qui abierat redijt. Admiratus amborum animum Tyrannus ſupplicium fidei remiſit inſuperq; eos rogauit, vt ſe in ſocietatem amicitiæ tertium ſodalem reciperent. In hoc exemplo dubitare quis poſſet, vtrum alterius fides, an alterius confidentia maiore ſit admiratione & laude digna.

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et ſimile exemplum tàm confidentiæ quam fidei inter amicos recitat Lucianus in Toxan: Eudonidas Corinthius pauperrimus Aretæum Corinthium & Carixenum Sycionium amicos ſuos opulentos hæredes ſcripſit hunc in modum.

Lego Aretæo matrem meam alendam, atq; in ſenectute fouendam, Carixeno vero filiam meam elocandam cum dote. quanta ab illo maxima dari poterit. Si quid autem interim acciderit alterutri, huius quoq; partē alter habeto. Illi ergo cum rata eſſe iuſſiſſent, ea quæ Teſtamento fuerant ab amico legata, Carixenus quinq; duntaxat diebus ſuperuixit. Itaq; Aretæus & matrem Eudanidæ aluit, & filiam eius duobus talentis è ſuo dotatam elocauit.

Admonet etiam hæc lex de conſtanti & perpetua fide amicitiæ, quod etiamſi offenſio inter amicos oriatur, tamen maneat obligatio fidei in ijs rebus, quæ durante amicitia ſunt concredita, quæ ſi quis ad damnum alterius reuelat, is etiamſi amicus amplius non eſt: tamen perfidè amicitiæ iura transgreditur. Recte itaq; à Cicerone ſcriptum eſt in Philippicis: Literas ad ſe ab amico miſſas, offenſione aliqua interpoſita in medium proferre, palamq; recitare, nihil aliud eſt, quàm

tolle-

tollere è vita ſocietatem, tollere amicorum colloquia abſentium. Et quidem cum amicorum colloquia ſint quaſi cogitationes in propria anima, iuxta dictum: *Amicus eſt alter ego.* Ideo etiam ad ius ſeu Priuilegium cogitationum pertinere debent, de quibus dicitur: *Cogitationis pœnam nemo patitur.*

Excipiuntur autem illi caſus, qui ipſa reuelatione conſiliorum, aut machinationum, iura amicitiæ diſſoluunt, & ſine impietate atq; atroci ſcelere taceri non poſſunt, quia vergunt vel ad ignominiam & blaſphemiam Dei, vel ad Eccleſiæ, Magiſtratus, Reipub. vel proximi quoq; manifeſtam pernitiem.

Septima Lex. In amicitia ſit ſympathia ſine inuidentia & ἐπιχαιρεκακίᾳ. Sic Ariſtoteles dicit: *Amicus gaudet bonis, & condolet triſtibus amici ſui,* Cum enim amicus ſit alter ipſe, decet etiam inter amicos eſſe ſocietatem gaudij & doloris, Quemadmodum Apoſtolus dicit: *Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.*

Sympathia in membris humani corporis eſt illius ſympathiæ in amicitia imago. Membra enim ſine inuidia conferunt mutuas operas ad communem corporis, & ſingularum parti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

partium incolumitatem, & vno ex membris malè affecto omnia ſimul dolent. Sicut autem eſt in Apologo, quod cum alia membra inuiderent ventri ocium, & idcirco ventrem amplius alere nollent, totum corpus emarcuit & interijt, ita inuidentia amicitias emori, imo ſocietates omnes, quas amicitiæ vinculum continet, diſſolui & interire neceſſe eſt.

Octaua & vltima lex. Amicorum omnia ſunt communia. Quam legem non rectè interpretantur, qui eam ſic exponunt, aut intelligunt, vt tollat diſtinctiones dominiorum & proprietatum, atq; vincula matrimoniorum ſoluat. Eſt hæc lex ſubiecta legi diuinæ & naturæ, atq; eam cõmunicationem officiorum & rerum in amicitia præcipit, quæ legi Dei & naturæ non aduerſatur.

Hortenſius ab amico Catone Martiam vxorem ſibi tradi petijt. Cato amico eam conceſsit, & ſponſalibus ipſe interfuit. Hoc exemplum ad hanc regulam non pertinet: Quia legem coniugij deſtruit. Præcipit autem hæc lex vtilitatem amicitiæ in hac vita, quæ communicatione officiorum & rerum carere non poteſt. Ideo etiam ſcriptura ſacra amicitiarum vtilitates prædicat. Syracides inquit cap. 25. Beatus eſt, qui inuenit amicum

verum

verum. Et caput 6. Amicus fidelis protectio fortis, qui inuenerit illum, inuenit theſaurum. Amicus fidelis medicamentum vitæ & immortalitatis, & qui metuunt Dominum, inueniunt illum. Amico fideli nulla eſt comparatio, & non eſt digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.

Idem dixit Philoſophus, ſe amicitiam boni viri pluris facere quam Darij opes.

Menander inquit:

Eximium æſtima virum, cui contigit vel
amici vmbra.

Ariſtoteles 8. Ethicorum. Nullus eligeret viuere ſine amicis habens omnia bona.

Inſignis eſt ſententia Græcorum verſuum de vtilitate amicitiæ.

Vir virum ſeruat, & ciuitas ciuitatem,
Manus manum lauat, & digitus digitum.

Quæ ſententia conuenit cum dicto Syracid. cap. 4. Melius eſt duos eſſe ſimul, quam vnum. Habes enim emolumentum ſocietatis tuæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ ſoli, quia cum ceciderit, non habet ſubleuantem. Vt autem amicus verus eſt precioſiſſimus theſaurus vitæ: Ita contra amicus falſus & perfidus pernicioſiſſima pe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſtis eſt. Ideoq; Antigonus Rex quotidie clara voce Deum precari ſolebat, vt aduerſus amicos defenderetur, atq; interrogatus, cur non potius ſe aduerſus hoſtes protegi oraret? ab illis, inquit, qui palàm hoſtes ſunt poſſum ipſemet mihi mediocri diligentia cauere, ſed ab amicis fucatis & perfidis non poſſum mihi ipſe cauere, ſed Deo protectore eſt opus. Et Ariſtoteles conſiderans quod in multitudine amicorum ſoleant etiam plerunq; multi eſſe amici falſi, crebro ſolitus fuit dicere: O amici nullus eſt amicus. Rectè autem ſcribit Iſocrates, quod ſicut ignis aurum, ita res aduerſæ amicos probant.

Quam ſententiam Ouidius ſic reddidit:

Scilicet vt fuluum ſpectatur in ignibus aurũ,
Tempore ſic duro eſt experiunda fides.

Mimi dictum eſt: Amicos res optimæ parant, aduerſæ probant.

Martialis eſt admonitio.

Si vitare velis acerba quædam,
Et triſtes animi cauere morſus,
Nulli te facias nimis ſodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis.

Caput

CAPVT XXI.

DE CONCORDIA

Concordia dicitur quaſi cordium & voluntatum vnio, conſonantia & conſenſio. Et concordes quaſi vnum cor, ſeu eundē cordis ſenſum aut voluntatē habentes. Synonyma ſunt vnanimitas & vnanimes.

Eſtq́ Concordia propriè conſenſus eorum, qui ſunt vnius officij collegæ, aut vnius ſocietatis vel Eccleſiaſticæ vel politicæ, vel œconomicæ membra, in retinendis & defendendis veris ſententijs, & ad promouendum commune bonum vniuſcuiuſq́ ſocietatis. Contra verò diſcordia, cordium ſeu voluntatum diuiſionem ſeu diſſenſionem & repugnantiam ſignificat. Sic Oſeæ 10. diſcordia deſcribitur: Diuiſum eſt cor eorum, nunc peribunt.

Iſidorus diſcordiam ſic definit: Diſcordia eſt aliquorum diuerſio, quos prius amoris vinculum colligauit. Studium concordiæ, Græcè φιλησυχία, Virtus eſt in omni ſocietate neceſſaria, quæ modeſtia, humiltate, manſuetudine, patientia & æquitate, quæ eſt ἐπιείκεια, prudenter tuetur concordiam & conſenſum ad communem vtilitatem, & cauet, ne petulantia & non neceſſarijs ac immo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dicis contentionibus & litibus, conſenſus & tranquillitas turbetur, ad communem ſocietatis perniciem. Breue quidem, ſed ſapientiſsimum eſt Saluſtij dictum: Concordiæ res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Et Platonis de Repub. Nihil pernicioſius eſt ciuitati quâm diuiſio: Et nihil melius quam vnio. Idem dicit Auguſtinus Epiſtola 5. Concordia ciuitates conſtruuntur, Diſcordia autem deſtruuntur. Et lib. 2. de ciuitate comparat concordiã harmoniæ Muſicæ, quod ſicut harmonia cantus: ita concordia ſocietatis ornamentum & iucunditas eſt.

Adhortationes ad concordiam in ſacra ſcriptura multæ ſunt, 1. Corinth. 1. Obſecro vos per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idem loquamini omnes, & non ſint inter vos diſsidia. Sed ſitis integrũ corpus eadẽ mente & eadẽ ſententia. Ephe. 4. Cum omni humilitate et manſuetudine cum patientia tolerate vos inuicẽ, per caritatem ſtudentes ſeruare vnitatẽ Spiritus in vinculo pacis. Philip. 2. Similiter affecti ſitis, eandem charitatẽ habentes, vnanimes, idem ſentientes per humilitatem, vnuſquiſq; alium ſe præſtantiorem exiſtimet, nec ſua quiſq; ſpectet, ſed quæ aliorum ſunt.

Et valdè illuſtrat has admonitiones ſimi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſimilitudo membrorum humani corporis, cuius accommodationem grauiter & eleganter tractat Apoſtolus, 1. Corinth. 11. Extant quoq; multæ inſignes admonitiones & ſententiæ in Philoſophorum ſcriptis.

Xenophon tali vſus eſt ſimilitudine de concordia Collegarum in gubernatione: vt oculi inquit, manus, pedes, ideo bini conditi ſunt, vt coniuncti ſe adiuuent, & non impediant, ſic decet fratres & collegas animos, conſilia, & actiones conferre. Sed omnes omnium ſapientum admonitiones & commendationes vincit Pſalmus 133. qui quotidiana meditatione ab omnibus Chriſtianis, præſertim illis, qui aut ſocietatibus præſunt, aut ſunt præcipua ſocietatum membra repeti debet.

Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum.

Sicut Balſamum ſuper caput, quod deſcendit paßim in barbam Aaron: & in oram veſtimentorum eius.

Sicut ros Hermon, qui deſcendit ſuper montes Sion.

Quoniam ibi mandauit Dominus benedictionem, & vitam vſq; in ſeculum.

Dauid adhortatur Chriſtianos ad ſtudium concordiæ tribus argumentis:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Primum eſt. Quia concordia, vt eſt à Deo ordinata & mandata, ita etiam eſt res iucunda, ſuauis & bona, placens Deo, atq; hominibus vtilis: Id enim ſignificant duæ voces, Bonum & iucundum.

Secundum eſt argumentum decori: Chriſtiani in Eccleſia ſunt fratres: Quia ſunt filij vnius patris cœleſtis, vna fraternitate coniuncti filio Dei Ieſu Chriſto: Et ciues eiuſdem Reipublicæ fratres ſunt in vna patria. Collegæ fratres ſunt in vno officio, Socij in vna ſocietate, familiares & domeſtici in vna familia & domo. Vt ergo fratres germanos, Ita etiam fratres in vna Eccleſia, Republica, ſocietate, officio, familia, domo, nihil magis decet quàm concordia.

Tertium argumentum eſt vtilitatis, in quo explicatur cauſa vtilitatis, quam Philoſophi cernere non potuerunt. Viderunt ſapientes in exemplis hiſtoriarum & experientia, quod concordia res paruæ creſcerent, & contrà maximæ res diſcordia labefactarentur & interirent: Sed veram cauſam vtriuſq; rei neſciuerunt, quam Dauid in hoc Pſalmo monſtrat, nimirum Dei promiſsionem, qua Deus mandauit, hoc eſt, decreuit & ordinauit, vt concordiam comitetur benedictio

& vita

& vita, boni & proſperi & durabiles ſucceſſus afferentes lætitiam & tranquillitatem.

Addit David declarationis gratia duas ſimilitudines. Vnam de concordia Eccleſiæ, alteram de concordia Ciuili. Cum in Eccleſia eſt concordia & cōſenſus, tunc ſicut balſamum de capite Aaronis defluit in ipſius barbam, & veſtimenta, totumq́; corpus, & omnes veſtes iucundo odore inficit: Ita per prædicationem Concionatorum defluit doctrina Dei, cum gratia & benedictionibus ſpiritualibus, in omnia Eccleſiæ membra, ſeu in auditores. Et cum in Politica ſeu ciuili ſocietate eſt concordia, tunc ſicut ros à magnis montibus delabitur in colles, & adſert fœcunditatem toti terræ: Ita corporales Dei benedictiones à magiſtratibus ſapienter gubernantibus defluunt in totam Rempublicam, & ſocietatem, atq; in ſingulas domus, vt ſit felix & ſalutaris gubernatio, & ſint felices œconomiæ.

At vero vbi diſcordia eſt, ibi Deus non promiſit aut mandauit benedictionem & vitam, ſed maledictionem & mortem, id eſt, ibi infelices & triſtes euentus ac exitus minatus eſt: Quia non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. 1. Corinth. 14. Ideo Oſeæ 10. dicitur: Diuiſum eſt Cor eorum, nunc interibunt. Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Chriſtus Matth. 12. inquit: Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Paulus ad Galat. 4. Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini. Ament igitur & ſua manſuetudine, modeſtia, æquitate & patientia, quantum in ipſis eſt, foueant ac tueantur concordiam omnes boni, quibus communis ſalus Eccleſiæ, Reipub. Oeconomiæ vel cuiuſcunq; ſocietatis eſt cordi, & toto pectore abhorreant à diſcordijs, quibus qui ſtudet, illum Deus odit & deteſtatur, quemadmodum Prouerb. 6. ſcriptum eſt, & eſt communis calamitas ac peſtis humanarum ſocietatum.

Silurus Scytha octoginta filios habuit, quos moriturus vocauit ad lectum, & ordinè ipſis iaculorum faſciculum dedit, vt eum frangerent: id cum ſe facere poſſe omnes pernegaſſent, tunc ſoluto faſciculo ſingulis vnum telum dedit, quod cum ſinguli facilimè frangerent, ipſe talem admonitionem addit: Si concordes eritis validi inuictiq; manebitis. Contra ſi diſsidijs & ſeditionibus diſtrahemini, eritis imbecilles, & facile à quouis vincemini.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XXII.
DE PACE.

ETſi tùm apud authores, tùm in communi ſermone, ſicut etiam in ſcriptura, ſæpiſſimè pro ſynonimis vſurpantur nomina concordiæ & pacis, tamen cùm proprietatem ſignificationum conſideramus, aliquid eſt diſcriminis in doctrina Ethica. Proprijſſimè enim concordia litibus, rixis et diſſenſionibus, pax verò bellis, pugnis, ſeditionibus, & concertationibus opponitur. Vt autem belli nomen triſte, ita pacis nomen dulce eſt. Et res ipſa non ſolùm multò, quàm dici poteſt, dulcior & iucundior, ſed etiam maximè ſalutaris. Itaq; non tantùm Chriſtani, quotidianis, votis & precibus pacem à Deo petunt, ſed fuit & eſt hoc votum etiam commune omnibus bonis, apud cunctas gentes, ſicut ille apud Virgilium dicit:

Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.

Et debent cum eo voto etiam omnium hominum, præcipuè Chriſtianorum, ſtudia conſentire, vt ſint pacis amantes & ſtudioſi. Quemadmodum præcipit Apoſtolus Roman. 12. Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habete. Et Dauid Pſal. 120. inquit: Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sæpe autem conſiderentur cauſæ & argumenta, quibus & noſmetipſos & alios ad pacis amorem excitare debemus.

Prima cauſa eſt mandatum Dei, ſicut modò diximus. Et illuſtratur mandatum 1. Corinth. 14. inſigni dicto: Non eſt enim diſſenſionis Deus, ſed pacis, hoc eſt, præcpiit Deus, vt ſimus pacis ſtudioſi & amantes, in Eccleſia & Rebuſpublicis, & tota vita communi: Quia ipſe eſt amans pacis.

Quod autem in mandato dicitur, colendam eſſe pacem cum omnibus hominibus, ſi fieri poteſt, & quantum in nobis eſt, Ea eſt vtilis & neceſſaria exceptio. Illud in nobis eſt, vt pacem colamus cum omnibus hominibus, quæ ſine impietate & iniuſticia, lædente conſcientiam, ad Deum & ad homines ſeruari poteſt. Itaq; Dauid dicit, ſe fuiſſe pacificum, etiam erga eos, qui pacem oderant.

Et ſic etiam ſapientes Ethnici dixerunt, Iniquam pacem æquiſsimo bello præferendam eſſe. Sed cùm ſine impietate, & iniuſticia, lædente conſcientiam, ad Deum vel ad homines coli pax non poteſt, Tunc cum pace Dei & propriæ conſcientiæ pati damna, & moleſtias bellorum & concertationum, ſeu contentionum, atq; ad neceſſariam defen-

ſionem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſionem ſui ſuorumq́; ea facere, quæ Deus, natura & leges concedunt, melius eſt, quàm propter pacem humanam amittere pacem diuinam, & lædere tranquillitatem propriæ conſcientiæ.

Sic itaq́; de ſanctis, qui in cauſis pijs & iuſtis bella & contentiones paci, quæ pietati aduerſa, & conſcientiam læſura fuiſſet, prætulerunt, iudicari debet, ſcilicet, quòd tales caſus à communi mandato excipiantur, per hanc clauſulam: Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt.

Et notum eſt dictum Chriſti de bellis & contentionibus, quæ excitantur ab impijs contra eos, qui profitentur Euangelium. Matth. 10. Luc. 12.

Auguſtinus dicit: Bonus habere ergà malos pacem poteſt, tenere autem cum eis pacem non poteſt, quam ipſi non tenent.

Demoſthenes de politicis & ciuilibus cauſis dicit: Pax diutius retineri non poteſt, quàm vicini patiuntur.

Secunda cauſa eſt Dei promiſſio, ſicut Matth. 5. dicitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Complectitur

autem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

autem appellatio filiorum Dei theſaurum benedictionum. Sic etiam 2. Corinth. 13. dicitur: Pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum.

Et in Pſalmo de concordia, qui Capite præcedente allegatus eſt, dicitur: Quia ibi mandauit Dominus bene dictionem & vitam vſq; in ſeculum.

Prouerb. 12. Qui pacis ineunt conſilia, ſequitur eius gaudium.

Ex hac ſecunda cauſa promanat tertia de vtilitatibus, ſicut inquit Dauid, Quòd ille, qui vult videre dies bonos, debeat ſequi pacem, hoc eſt, pacis ſtudioſus eſſe. ----

Sunt autem præcipuæ vtilitates pacis, quæ redundant ad Eccleſiam, nimirum vt Eccleſia habeat tranquilla hoſpitia, & in pace cuſtodiatur, & propagetur vera doctrina, noticia, cultus, religio. Ideo Pſal. 122. mandatur, vt propter Eccleſiam fiant ad Deum preces & ſupplicationes de pace, atq; additur dulciſſima promiſſio: Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem. Beati qui diligunt eam. Sit pax in exercitu tuo, Et proſperitas in palatijs tuis. Propter fratres meos & amicos meos loquor ſalutaria pro te, propter domum Domini Dei noſtri quæro bona tibi.

Poſtea

Poſtea Rebuſpublicis & Oeconomijs tantas adfert pax vtilitates, quantas in rebus humanis nulla res alia. De quo nemo vnquam homo ſapiens dubitauit. Hinc enim ſunt illa præclara pacis præconia apud Poetas & Philoſophos, quæ cùm ex ipſa experientia, quam Deus gubernat, ſumpta ſint, idcirco etiam Chriſtianorum cognitione ſunt digna.

Egregiè dicit Silius Italicus:

— — — — pax optima rerum,
Quas homini nouiſſe datum eſt, pax vna
triumphis
Innumeris potior,, pax cuſtodire ſalutem
Et ciues æquare poteſt.

Tibullus:

Interea pax arua colit, pax candida primùm
Duxit araturos ſub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & ſuccos condidit vuæ
Funderet vt gnato teſta paterna merum.
Pace bidens vomerq́; vigent. at triſtia duri
Militis in tenebris occupat arma ſitus.

Ouidius.

Sub iuga bos veniat, ſub terras ſemen aratas,
Pax Cererem mittit, pacis alumna Ceres.

Menander:

Nemo tã ſtultus eſt, qui bellũ pro pace eligat.
O veneranda pax, largitrix vuarum, quo te nomine appellabo?

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et vnde verbum ſatis magnificum accipiam?
Pax agricolam etiam inter ſaxa alit benè.
Bellum in plano ſolo quoq; malum eſt.

Bachilides:

Res maximas producit pax,
Nēpe diuitias & ſuauiſſimorū cātuum flores,
Hæc efficit, vt Dijs in pulchris aris ſacrificetur,
Hæc facit, vt gymnaſia iuuenes, & tibias & conuiuia colant.

Euripides:

Nuptias, feſta, cognatos, liberos, amicos,
Diuitias, ſanitatē, annonam, vinū, voluptatē,
Pax confert. Quòd ſi hæc omnia defecerint,
Perit omnis communiter viuentium vita.

Neq; hæc præconia tantùm de voluptatibus et delitijs intelligantur, vt vulgus exiſtimat, ſed in genere de Rerumpublicarum & Oeconomicarum ſalute, ſicut in verſibus Silij dicitur:

—— —— —— —— pax cuſtodire ſalutem,
Et ciues æquare poteſt.

Et Cicero in Philippicis inquit: Pax eſt tranquilla libertas, & ſublata pace, leges & iudicia, quæ inter arma ſilent, eſſe non poſſunt, quibus deſinentibus, vita humana fit barbaries.. Semel enim motis imperijs & Rebuspublicis, poſteà fiunt vaſtationes & confuſiones plurimarum rerum, diſtrahuntur religio-

nes, Ec-

nes, Eccleſiæ, ſcholæ, negligitur iuſtitia, turbatur & diſſoluitur diſciplina, homines induunt affectus ferarum, fiunt vaſtationes gentium, regionum et ciuitatum, inducuntur odia in longam poſteritatem, ſicut Lucanus dicit: Alta ſedent ciuilis vulnera dextræ.

Et docent hoc omnes hiſtoriæ, quòd cùm ſemel fit inſignis deſtructio alicuius imperij aut politiæ, nunquam recuperatur vetus dignitas; ſed quod remanet, ruderibus ſimile eſt. Ideo amanda, tuenda et fouenda pax eſt, maxima, qua fieri poteſt, moderatione.

Quarta cauſa: Studendum eſt paci, quantum fieri poteſt, & quantum in nobis eſt, ne quis fiat pernicies publica Eccleſiæ, Reipublicæ & Oeconomiarum.

Pindarus grauiſsimè dicit: Turbare Rempublicam quiuis poteſt, ſed turbatam in tranquillum ſtatum reducere, ſolius Dei opus eſt.

Quinta cauſa eſt, vt vitentur pœnæ, quibus Deus punit eos, qui ſine cauſa pacem violant, & tranquillitatem turbant. Nam quod de Eccleſiæ turbatoribus dicit Apoſtolus ad Galatas, id etiam vniuerſaliter de pacis turbatoribus verum eſſe, multa exempla hiſtoriarum oſtendunt: Qui vos conturbat, portabit iudicium Domini, quiſquis fuerit.

Conſen-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Conſentit comminatio Prouerb. 17. Malus ſemper iurgia quærit. Angelus autem crudelis mittetur contra eum.

Arrius turbans pacem Eccleſiæ, inteſtina deiecit in cloacam.

Pompeius & Cæſar turbabant Rempublicam Romanam, & vterque miſerrimè perijt.

Talia exempla iudicij diuini, tùm in Eccleſiæ, tùm in politiarum gubernatione obſeruanda ſunt, vt eorum cogitatio ad amorem pacis corda exuſcitet.

Poſtremò de his cognatis virtutibus, amicitia, concordiæ & pacis ſtudio, noti ſint inſignes verſus Prudentij in ψυχομαχίᾳ *de pugna concordiæ & diſcordiæ.*

Quod ſapimus coniungat amor, quod viuimus vno
Conſpiret ſtudio, nil diſſociabile firmum eſt.
Vtq́ homini atq; Deo medi⁹ venit inter Ieſus.
Qui ſanat mortale Patri, ne carnea diſtent
Spiritui æterno, ſitq; vt Deus vnus vtrunq;:
Sic quidquid gerimus mētisq́ et corporis actu,
Spiritus vnimodis texit compagibus vnus.
Pax plenū virtutis opus, pax ſumma laborū.
Pax belli exacti preciū eſt, preciumq́ pericli.
Sidera pace vigent, conſiſtunt terrea pace.
Nil placitū ſine pace Deo, nō munus ad aram

Cùm

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Cum cupias offerre, probat, ſi turbida fratrem
Mens impacati ſub pectoris oderit antro.

CAPVT XXVIII.

DE RECONCILIATIONE.

IN humanis ſocietatibus maximis vel exiguis, crebræ accidunt offenſiones, ſæpè etiam inter amiciſſimos, propterea quod ille qui dies noctesq; circum nos obambulat, hoſtis eſt amoris & tranquillitatis, & caro noſtra ad affectuum indulgentiam prona & procliuis eſt. Hinc venit, vt quam in amore viciſſitudinem eſſe dicit Terentius, ea fermè in omni hominum amicitia inſit:

In amore, inquit, hæc omnia inſunt vicia, iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ, bellum,
Pax rurſum, incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus ages,
Quam ſi des operam, vt cum ratione inſanias.

Sæpiſſimè quoq;, ſicut ex parua ſcintilla magnum incendium: Ita ex leuibus cauſis atroces diſcordiæ, diſſidia, odia, lites, contentiones, turbæ, ſeditiones, tumultus, bella oriuntur, ex quibus magna plerumq; ad vtramq; partem, & non raro ad totas communitates & ſocietates, ſequuntur incommoda, calamita-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

lamitates, damna. Neq; dubium eſt, quin multis inueterata odia, ex paruis initijs enata, æternum exitium & mortem adferant: Qui enim odit fratrem ſuum, inquit Iohan. Cap. 3, homicida eſt. Et ſcitis, quod omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem.

Neceſſario itaq; locis de amicitia, concordia & pace, additur admonitio de reconciliatione, qua fit amoris, quem offenſio, aut iniuria, aut ira, aut ſuſpitio, aut ſimile quid diſſoluit, redintegratio, ad quam qui conſilia, operas & ſtudia conferunt, rem Deo gratam, & ſalutarem hominibus faciunt, ſuntq; laude magna digni, Et ſi Chriſtiani ſunt, pertinet ad eos præconium Chriſti: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

Non poſtrema inter Ciceronis laudes eſt, quam ei Plutarchus tribuit, quod impenſè ſtuduit Pompeium cum Cæſare reconciliare. Sic enim de ipſo ſcribit Plutarchus: Priuatim vtriq; autor fuit, crebrò ad Cæſarem ſcribendo, Pompeium crebro rogando, & vtrumq; mitigando, atq; placando, qua in re, ſi ipſi eſſet obtemperatum, multa magna mala à Republica Romana, & à priuatis domibus, à multis Senatoribus & ciuibus, & ab ipſis belli ciuilis autoribus fuiſſent auerſa.

Quod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quod autem ad partes diſsidentes attinet, ſciant omnes, qui ſimultates, iras, odia, inimicitias inter ſe gerunt, ſeuerè ipſis à Deo præceptam eſſe reconciliationem, & eam quidem non tardam, ſed quantum fieri poteſt citiſsimam, ne ſol, vt Paulus monet, ſuper iram occidat: Si enim in vllius rei, certè in reconciliationis mora periculum eſt.

Sit itaq; ſemper in conſpectu & in animo mandatum Chriſti de reconciliatione, Matthæi 5. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuū ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius tuus iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis, donec reddas nouiſsimum quadrantem.

Ad vtramq; diſcordantium partem accommodata eſt præceptio. Pars iniuſta, quæ læſit alterum, nihil prius habere debet, quàm vt veniam & condonationem à læſo petat, eam curam omnibus alijs rebus, etiam diuino cultui ſine mora anteferre debet. Quia non placet Deo cultus & inuocatio cum mala conſcientia, propterea quòd, vt Paulus docet, illi qui bonam conſcientiam abiecerunt, etiam fe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cerunt naufragium circa fidem, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo.

Pars læſa non debet eſſe dura, & pertinax, ſed æqua & facilis ad condonationem: ſicut inquit Chriſtus: Eſto conſentiens aduerſario in via. Et quidem non ſemel tantum, aut iterum, ſed quoties ab aduerſario rogatur, debet condonare, Quemadmodum Lucæ 17. præcipitur: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & ſi pœnituerit, remitte ei: Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens: pœnitet me, remitte ei. Et Matth. 18. cum Petrus interrogaſſet, Domine, quoties peccabit in me frater, & remittam ei, vſq; ſepties? Reſpondit ei Chriſtus: Non dico tibi vſq; ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties.

Diſcamus ergo ignoſcentiam ſeu condonationem offenſionum, & iniuriarum, homini Chriſtiano eſſe neceſſariam, & non eſſe liberam, tum quia eſt mandata, tùm quia ſine illa non poteſt fieri recta inuocatio. Quia Matthæi 11. dicit Chriſtus: Cum ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & pater veſter, qui in cœlis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Atq; non dimittentibus ſeuerè comminatur, Quod ſi non dimiſeritis, inquit, nec Pater veſter qui in cœ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in cœlis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

Hæc grauiſſima comminatio declaratur horribili exemplo in Parabola Matth. 18. Vbi Rex ſeruum nequam, qui poſt acceptam donationem immenſi debiti nolebat conſeruo ſuo debitum exiguum condonare, iubet tortoribus tradi vſq; ad ſolutionem vniuerſi debiti. Cui exemplo eandẽ quoq; comminationem annectit Chriſtus: Sic & pater meus cœleſtis, inquit, faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris. Et quidem quiſquis ſine condonatione hæc verba in precatione dicit: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Is ſibimetipſi retentionem peccatorum, cum maledictione Dei, & pœnis temporalibus ac æternis imprecatur.

Eſt adhuc alia cauſa, quæ nos ad ignoſcentiam debet inuitare, nimirum conſideratio immenſæ & ineffabilis clementiæ Dei, & filij eius Ieſu Chriſti erga nos, qui ipſum quotidie noſtris peccatis offendimus, & tamen quotidie, imò ſingulis horis & momentis condonationem petimus, & per fidem accipimus. Huius cauſæ meditationem commendat Chriſtus in eadem parabola his verbis: Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam ro-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

gaſti me: Nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut ego miſertus ſum tui?

Oſtendit Chriſtus nos condonatione fraterna debere declarare gratitudinem noſtram erga Deum pro remiſſione peccatorum, magnorum & multorum, quam quotidie ab illo accipimus. Et Lucæ 6. dicit Chriſtus: Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Paulus Coloſſ. 3. Cum patientia ſubportate vos inuicem, condonantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam: ſicut & Chriſtus donauit vobis, ita & vos facite.

Et hanc patientiam & manſuetudinem non dubitemus Deo gratam eſſe: ſicut Dauid patienter parcens maledico Semei, inquit: Reddet mihi Dominus bonum pro maledictis iſtis.

Laudem meretur vox Conſulis Lubecenſis Iordani Pleſconij, qui cùm mandato Cæſaris Sigismundi poſt longum exilium, cum Collegis in vrbem reductus, priſtino loco & dignitati reſtitueretur, atq; ſeditioſus Senatus ſupplex veniam peteret, humaniſſimè & piè reſpondit: Eſt nobis Deus miſericors, & remittit nobis noſtra peccata: Itaq; libenter etiam vobis propter Deum omnem iniuriam condonamus.

Huius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Huius virtutis, quæ eſt effectus charitatis & amoris ſinceri, iuxta dictum: *Vniuerſa delicta operit charitas*. Item *charitas patiens eſt, benigna eſt, non irritatur, omnia ſuffert*, 1. Corinth. 13. Huius, inquam, virtutis ſimulachrum quoddam etiam Ethnici nouerunt: Quia neceſſaria eſt, in tota vita hæc manſuetudo ferendi & condonandi iniurias & offenſiones, ſine qua nulla ſocietas, ne quidem duorum hominum, conſtare diu poteſt.

Romani Templum Concordiæ in vrbe extruxerunt, nullam aliam ob cauſam, quam vt hominum inter ſe odia & ſimultates in eo factis ſacrificijs deponerentur: Etſi qui eodem tempore Magiſtratum ſimul geſturi eſſent, eos publico decreto cogebant, depoſitis inimicitijs in gratiam redire, ne propter ipſorum odia Reſpublica detrimentum acciperet. Sunt enim inimicitiæ gubernatorum maximè noxiæ Rebuſpublicis.

Thraſybulus in Attica ciuitate, humaniſsimum decretum fecit de ἀμνηστίᾳ, hoc eſt, iniuriarum obliuione & mutua condonatione. Quod decretum conuenit cum lege Dei, Leuit. 19. *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum*. Quàm

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

legem de ἀμνηστίᾳ piè etiam & ſapienter Pleſcouius ſecutus eſt.

Quærat vero aliquis: Si omnes iniuriæ condonandæ ſunt, Ergone iudicia ſunt tollenda? Hæc eſt Anabaptiſtarum argumentatio, ad quam prudenter reſpondendum eſt: Fraterna ſeu priuata innocentia & condonatio, de qua hoc loco diſſerimus, diſcernenda eſt à legitimo ordine & executione vindictæ publicæ, quæ eſt à Deo ordinata ad conſeruationem iuſticiæ, Et de qua dicitur: Quod iuſtum eſt, iuſtè exequaris. Condonans aduerſario offenſionem ſeu iniuriam deponit odium, iram & alios affectus vindictæ priuatæ. Et quamuis ſæpè ſpontè & ſapienter de ſuo iure cedit, propter tranquillitatem, & alias cauſas graues, ſicut Dauid laceſsitus maledictis Semei, de iure ſuo ceſsit: Tamen ad hanc ceſsionem præſertim in atrocibus & notorijs iniurijs & damnis, vt ſcilicet legitima cognitio iudicij omittatur in perniciem alicuius, nemo debet cogi: propterea quod iudicia non fruſtra à Deo ſunt ordinata: Sed ad iuſtitiæ adminiſtrationem, defenſionem bonorum & pœnam malorum: Et quidem ſæpe tam atroces et enormes iniuriæ contingere poſſunt, in quibus ſine enormi læſione ſui ac ſuorum fieri ea ceſsio non poteſt.

Tales

Tales itaq; caſus pertinent ad regulam: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Eſt enim etiam iudicium legitimum Magiſtratus vindicta Dei, quia Deus illud ordinauit.

Optimum itaq; conſilium eſt, vt in talibus caſibus ſeu cauſis, vnuſquiſq; & ſuam conſcientiam conſideret, & viros pios ac ſapientes in conſilium adhibeat, remotis fictitijs & ſophiſticis prætextibus, quatenus debeat imitari exemplum Dauidis, aut exemplum Abrahæ, qui Gene. 13. litigantibus ſuis & Lothi paſtoribus de paſcuis, dixit ad nepotem Lothum: Ne, quæſo, ſit iurgium inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, fratres enim ſumus: Ecce vniuerſa terra coram te eſt, recede à me, obſecro, ſi tu ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo: ſi tu ad dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. Et cùm nepos Lothus optimam partem eligeret, Abraham ea electione fuit contentus.

Sic etiam ſapientiſsimè & humaniſsimè dicit Thucydides: Non eſt turpe domeſticos domeſticis cedere, nec amicum amico, vicinum vicino, ciuem ciui cedere, propter tranquillitatem turpe eſt. Plus enim ſæpe commodi adfert ceſsio, quàm ſtricti iuris perſecutio. Et illa quidem tranquillitatem animi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

neceſſariam ad inuocationem, & ad rerum neceſſariarum rectam adminiſtrationem adfert, quæ non exiguum bonum eſt.

Rurſus quærat quis: Si ille, qui læſit, incipere reconciliationem petitione veniæ nolit, quid læſa pars facere debeat? Reſpondeo: Tunc læſus, qui eſt appetens reconciliationis, aut ſequatur præceptum Iacobi: Confitemini alterutrum peccata veſtra, & eo modo carbones ignis, vt Paulus dicit, ponat ſuper caput aduerſarij, vt dicat: Tu me læſiſti, Ego etiam habeo peccata affectuum, Ego tibi condono, Tu viciſsim mihi condonato. Hoc conſilium conuenit cum dicto: Iuſtus eſt in principio accuſator ſui, Quia in ſemetipſo etiam peccata inuenit: Aut committat cum bona conſcientia cauſam Deo, Quemadmodum Dauid facit Pſal. 7. Domine Deus meus, ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis, ſi reddidi malum pacem habenti erga me, ſi ſpoliaui inimicum meum ſine cauſa, perſequatur inimicus animam meam. Iudica me Domine ſecundum iuſticiam meam, & ſecundum innocentiam meam.

Quòd ſi pars læſa alteri parti roganti nolit condonare, Quid faciet is qui læſit, & fruſtra condonationem petiuit? Reſpondeo: Ordo reconciliationis eſt, vt pars iniuſta fiat

ſupplex,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſupplex , humiliter fateatur culpam, & petat veniam & reconciliationem: Si verò pars læſa eſt tam dura, vt nolit condonare & reconciliari, tunc conſcientia ſupplicis eſt libera, & Deus erit Iudex, ſicut Chriſtus dicit: Rex tradet implacabilem hominem miniſtro, vt in carcerem mittatur.

Ad actiones reconciliationis opportuna eſt admonitio Iocaſtæ ad filios Eteoclem & Polynicem, in Phœniſsis Euripidis:

Celeritas non iuſtè agit,
Tarda conſilia efficiunt multa ſapienter.
Remitte toruos oculos, & flatum animi.
Non enim intueris præciſum à faucibus caput
Gorgonis, ſed vides venientem fratrem tuum.
Tu rurſus vultum ad fratrem verte Polynices,
Nam in eūdem vidēs oculis, dices melius,
Et melius excipies huius ſermonem.
Admonere aliquid ſapienter volo:
Quando amicus aliquis iratus amico,
Congrediens mutuò aſpicit,
Oportet tantùm ea conſiderare propter quæ venit,
Priorum verò malorum nequaquam meminiſſe.

Mediatores

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Mediatores reconciliationum ſint æqui vtriq; parti. Et in primis debet caueri, ne pax ſeu reconciliatio ſit inſidioſa. Quia omnis reconciliatio debet eſſe actio bonæ fidei, ſine dolo & fraude. Ideo Cicero Offic. 1. inquit: Paci, quæ nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendum. Eſt autem pax inſidioſa, cùm in reconciliatione aliquid monſtri alitur, quod in alterius partis notoriam iniuriam & detrimentum vergit, vt cùm calumnioſæ conditiones pacis vel ſcribuntur vel intelliguntur.

Popilius in conditionibus pacis factæ cum Antiocho ſcripſerat, dimidium nauium Romanos Antiocho relicturos eſſe. Poſtea naues diſſecat, & diſſectarum trabium dimidium incendit, dimidium relinquit Antiocho: Vel cùm inter belligerantes pax conſtituitur, eam ob cauſam, vt vna pars recuperatis viribus meliorem occaſionem renouandi bellum quærat. Sicut in bellis Punicis faciebant Carthaginenſes, ſed cum ſuo magno malo. Deus enim tandem illam inſidioſam perfidiam puniuit Carthaginis euerſione.

Quia autem fuit omnibus temporibus illa fallacia nimis vſitata, Ideo Plato conqueritur, Pacis inane nomen eſſe in terra,
Bellum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Bellum autem occultum & inexpiabile eſſe omnibus contra omnes.

Et Iſocrates dicit: Nunc bella non componimus, ſed differimus, dùm alios alij extremis calamitatibus afficiamus.

Rectè etiam vituperatur inſidioſa actio Q. Fabij Labeonis, qui cùm miſſus eſſet à Senatu Romano, vt litem de finibus inter Nolanos & Neapolitanos componeret, vtriſque perſuaſit, vt pacis cauſa ab antiquis terminis retrogredi, quàm progredi mallent. Cùm itaque vtrique retroceßiſſent, ipſe conſtitutis nouis terminis intermedium agrum populo Romano adiudicauit.

CAPVT XXIIII.
DE FORTITVDINE.

Stoici fortitudinem definiunt eſſe virtutem pugnantem pro æquitate. Ariſtoteles dicit virtutem eſſe, quæ mediocritatem efficit ſecundum rectam rationem inter pauorem & audaciam, interque mœſtitiam et lætitiam exultantem in rebus ſecundis.

In ſcholis eſt vſitata hæc definitio: Fortitudo eſt virtus, quæ propugnat iuſticiam, & non facit contra iuſticiam aut honeſtatem metu periculi aut ſpe commodi.

Cicero

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Cicero ſplendidiſſimam virtutum appellat, quòd in animo magno & elato humanasq; res deſpiciente conſiſtat. Ab ea viri fortes & magnanimi appellantur, quos ſimul & bonos & ſimplices iuſticiæ ac veritatis amantes, minimèq; fallaces eſſe oportet: Ea enim, inquit Cicero, elatio animi, quæ cernitur in periculis & laboribus, ſi iuſticia vacat, pugnatq; non pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis, in vicio eſt, & fortitudinis gloriam nemo inſidijs & malitia eſt adeptus. Nihil enim honeſtum eſſe poteſt, quod iuſticia vacat. Præclarum igitur illud Platonis eſt: Non ſolùm ſcientia, quæ eſt remota à iuſticia, calliditas potius, quàm ſapientia eſt appellanda, verùm etiam animus apparatus ad periculum, ſi ſua cupiditate, non vtilitate communi, impellitur, audaciæ potius nomen habet, quàm fortitudinis.

Duplex autem eſt fortitudo: Priuata & publica. Priuata, vt Cicero aefinit, eſt, quæ in rerum externarum deſpicientia ponitur, cùm perſuaſum eſt, nihil hominem niſi quod honeſtũ decorumq; ſit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere, nulliq; neq; homini, neq; perturbationi, neq; fortunæ ſuccumbere, hoc eſt, quæ ſolùm honeſtatem pro bono habet, & deſpicit res, quæ ab alijs magnifiunt, honores,

res,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

res, opes, voluptates, atq; conſtanter fert ea, quæ iudicantur eſſe mala, dolorem, paupertatem, exilium, ſupplicia, mortem. Ea fortitudine fuit præditus Socrates, Platone teſte, & apud Ro: Attilius Regulus, qui Carthaginem ad exquiſita ſupplicia maluit redire forti animo, quàm iuratam fidem inhoneſtè frangere. Excelluit hac virtute etiam Papinianus Iureconſultus, à quo cùm Caracalla Imperator flagitaſſet, vt interfectionẽ fratris Getæ defenderet, ipſemet interfici, quàm nefando ſceleri Imperatoris patrocinari maluit. Dixit enim non tam facile eſſe parricidium defendere, quàm patrare.

Cùm hæc virtus regitur à Spiritu ſancto, vt in vera fide & ſpe confeſſio Dei, pietas ad Deum, & bona conſcientia anteferãtur omnibus alijs rebus, quæ ſunt caræ, etiam ipſi vitæ, ita, vt omnia illa libentius amittantur, quàm vt pietas ad Deum & bona conſcientia violetur, tunc hæc virtus eſt, & dicitur fortitudo, conſtantia & patientia Chriſtiana, de qua Eſaias inquit capi. 30. In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra. Et Dauid Pſal. 27. Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & expecta Dominum. Pſal. 31. Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.

Atq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Atq; hæc fortitudo in omnibus rebus ad-uerſis patientes, in confeſsione fidei Martyres & Confeſſores facit, ſic enim nominat Eccleſia ſanctos Chriſti teſtes, Martyres quidem, qui propter nomen & doctrinam Chriſti forti ſpiritu vitam amiſerunt, Confeſſores autem, qui perſecutiones & mala paſsi ſunt propter nomen Chriſti, ſed ſine amiſsione vitæ. Admirabilis fortitudo Eleazari, ac ſeptem fratrum eorumq; matris, deſcripta eſt 2. Machab. 6. & 7. Eſtq; tota hiſtoria Eccleſiæ plena exemplorum.

Publica fortitudo, vt idem Cicero definit, eſt, quæ res gerit magnas et maximè vtiles, & vehementer arduas, plenaſq; laborum ac periculorum, cùm vitæ tùm multarum rerum, quæ ad vitam pertinent. Hæc prioris comes eſt, nunquam enim fortiter res magnas geret, niſi qui magno animo omnia humana deſpicit, & ſe ad ferenda pericula & damna bonorum ac vitæ compoſuit.

Diuiditur autem in Togatam ſeu Ciuilem & Bellicam. Togata circa adminiſtrationem iuſticiæ in ciuili gubernatione verſatur. Multitudo hominum belua eſt multorum capitum, eam qui iuſtè regere ſtudet, vt pax & diſciplina conſeruetur, boni defendantur, & mali coërceantur & puniantur,

eum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eum certe oportet non puſillo, ſed forti animo eſſe præditum, vt malorum odia, inuidias, inimicitias, iras, minas, ſeditiones, violentias, contemnere poßit, Qui enim iuſtè agit in gubernatione, ille multos quotidie offendit. Ideo Eccleſiaſt. 7. dicitur: Noli quærere fieri Iudex, niſi valeas virtute perrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in agilitate tua.

Demoſthenes expertus gubernationis moleſtias & pericula dixit: Si ſibi duæ viæ propoſitæ eſſent, vna ad inferos ſeu mortem, altera ad Curiam, ſe eam electurum eſſe, quæ recta ad inferos duceret: Equidem ſi puſillanimis in conſulatum fuiſſet Cicero, nunquam ſe Catilinariæ coniurationi, cum vitæ diſcrimine oppoſuiſſet. Et rectè dubitet quis, maiorem ne fortitudinem Cicero in oppreßione Catilinariæ factionis, quam Scipio in deletione Carthaginis præſtiterit.

Bellica fortitudo in neceſſaria defenſione, & executione iuſticiæ, quæ fit armata manu conſiſtit. Eſt enim virtus, quæ cum opus eſt armis, iuſticiam propugnat, & pro defenſione Eccleſiæ, patriæ, communitatis, Reipub. coniugum, liberorum, amicorum, vicinorum, iuſticiæ labores & pericula ſuſcipit.

Pp *Ariſto-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Ariſtoteles eam ſic definit, Fortitudo eſt inconcuſſum à mortis metu & conſtantem in malis & intrepidum ad pericula eſſe, & malle honeſtè mori, quam turpiter ſeruari: Habetq́ adiunctam confidentiam, induſtriam, tolerantiam: Et quanquam non tantum Dux aut Miles in acie fortiter dimicans, hanc virtutem exercet, ſed etiam priuatus, cum in neceſſaria defenſione pro ſe aut illis, quibus defenſionem debet, pugnat: tamen in militibus & præcipue bellorum Ducibus, Principibus, Regibus, Imperatoribus, hæc virtus maxime eſt conſpicua, eoſq́ non ſolum in primis commendat, ſed etiam maximè ipſis eſt neceſſaria: Bellum enim fortem ducem, & fortes milites requirit, Meticuloſus & timidus miles ad bellum ineptus eſt, Ideo cum Gideon pugnaturus eſſet contra Madianitas, mandauit ei Dominus, vt timidos ante pugnam dimitteret, Iudicum 7. Dux vero puſillanimus certa eſt belli calamitas, ſicut magnanimus & fortis Dux eſt robur exercitus, Quamobrem Chabrias Athenienſis, vel vt alij recitant, Philippus Macedo, dicere ſolitus fuit, ſe malle habere exercitum Ceruorum duce Leone, quam exercitum Leonum duce Ceruo,

Diſcernenda autem eſt Fortitudo à ferocia & ab audacia: Ferox eſt, qui ſine iuſti-

cia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

cia fortis eſt : Sæpe autem & recte dicit Cicero: Quod fortitudo cum ſit virtus, pugnans pro æquitate, iuſticia vacare non debet, Et quod omnis animi elatio, Iuſticia vacans eſt in vitio, & nō virtus, ſed crudelis immanitas, quæ omnem humanitatē repellit, vocanda eſt.

Audax eſt, qui temerario impetu & calore, ſine conſilio & prouidentia periculū adit: Hæc non eſt fortitudo, quia vt Ariſtoteles dicit, Fortis medium locum tenet inter timidum & audacem, Et quamuis prouerbio dicitur: audaces fortuna iuuat, tamen exempla docent, regulariter audaciam temerariam infelicem eſſe, iuxta dictum: Qui amat periculum, peribit in illo. Itaq; ſi prouerbij authoritas valere debet, audaces non temerarij, ſed fortes intelligendi ſunt. Terentius Varro, & Flaminius Romani, hic ad Thraſymenum, ille ad Cannas, dum nimium ſuis viribus confidunt, & Hannibalem hoſtem contemnunt, audacia ſuæ rem Romanorum fermè ſubuerterunt. Cepio temere contra Cymbros pugnans, octoginta millia amiſit, vt Liuius ſcribit: Et Iuuenalis inquit Sat: 10.

——————— Viribus ille
Confiſus perijt admirandiſq; lacertis.

Fortis autem eſt, qui cum conſilio & prouidentia, & ſapientia eſt audax, vbi ne-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ceſſe eſt, hoc eſt, qui non temere ſe ac ſuos periculo committit, ſed diligenti cautione, proſpectione, cura, induſtria, omnibus obſeruatis, quæ humana diligentia obſeruari & caueri poſſunt, tunc cum eſt neceſſe, fretus Dei auxilio, & cauſæ bonitate, animoſe & intrepidè adit pericula, & manum cum hoſte conſerit. Id ſignificat Ariſtoteles, cum dicit fortem tenere medium inter timiditatem & audaciam. Et Auguſtinus dicit: Qui vera virtute fortis eſt, nec temere audet, nec conſulte timet.

Ethnici viros fortitudine excellentes heroas vocarunt, quod in illis virtus quædam naturæ ineſſet præſtantior, quam in reliqua multitudine, & inter homines quaſi Semidei, & naturæ miracula eſſent: quale miraculum Heros Hercules à Poetis pingitur, cuius à puero exantlati labores, ærumnæ, pericula, magno numero recenſentur: Atq; admirati ſunt Ethnici, vnde eſſet in Heroibus illa vis præclara, & ſupra communem hominum ſortem poſita, per quam Heroes ideo vt alijs hominibus proſint, omnia humana, etiam ipſam vitam, quæ maximè ſecundum naturam eſt, contemnant: Rectè autem vt de omnibus eximijs naturæ donis, ita etiã de virtute heroica dixe-

dixe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

dixerunt Stoici, Nullam eſſe eximiam virtutem ſine afflatu diuino. Et Poeta:

Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Idem in Didonis iudicio de Ænea dicitur:

Credo equidem, nec vana fides, genus eſſe Deorum,
Degeneres animos timor arguit.

Ex Platonis & aliorum Philoſophorum diſputationibus eadem ſententia colligi poteſt, nimirum cum Deus velit eſſe & conſeruari politias in humana ſocietate, ad quarum gubernationem & defenſionem opus eſt naturis & animis ſupra communem ſortem præſtantibus & excellentibus, Ideo diuinitus humano generi, Regionibus, communitatibus, Rebuſpub: donari heroas, quorum animi excellentioris virtutis ſunt, quam reliquæ plebis, vt ſicut aſini non ab aſinis, boues non à boue reguntur & paſcuntur, ſed ab homine, cuius natura eſt præſtantior: Ita homines non ab hominibus communis ſortis, ſed ab heroibus, qui reliquum populum naturæ donis, & virtutibus vincunt, & regantur & defendantur: Et quidem heroas ad efficiendas res magnas, non ſolum habere acriores impetus, ſed etiam eſſe fortunatiores & feliciores, tum quia Deus ipſis ob virtutum ſimilitudinem,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

& quaſi cognationem magis faueat, tum quia ſint quaſi organa diuina ad bonum publicum deſtinata. Hæc non malè dicuntur, verè enim ita res habet, quod Deus imperiorum & politiarū honeſtarum apud omnes gentes autor & conſeruator, etiam dat politijs ſalutares gubernatores & protectores, Miltiadem, Themiſtoclem, Fabium, Scipionem, & ipſorum Conſilia, & facta in recta gubernatione & defenſione adiuuat, & dat felices ſucceſſus, donec vult conſeruare imperia & politias. Sed homo Chriſtianus illud quoq; ex ſacra ſcriptura nouit, quod fortitudo heroica, Ciuilis & bellica, ſit in homine Chriſtiano ſingulare opus Spiritus ſancti, & fructus ſeu effectus veræ fidei. Sic enim dicit ſcriptura, Heroas in populo Dei, quales fuerunt Abraham, Moſes, Gideon, Samſon, Dauid, Machabæi, & ſimiles, diuinitus excitatos, & Spiritu ſancto indutos fuiſſe, & per fidem res magnas effeciſſe, ac victorias inſignes conſecutos eſſe, Atq; notus eſſe de hac tota quæſtione debet versus Dauidis, Pſalm. 144. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum, Item, Enumeratio Heb. 11. Gedeon, Barah, Samſon, Iephte, Dauid, Samuel per fidem vicerūt regna, operati ſunt iuſticiam, adepti ſunt promiſsiones,

miſſiones, obturauerunt ora Leonum, effugerunt aciem gladij, fortia facta fecerunt in bello, caſtra verterunt exterorum: Ad fortitudinis cõmendationem pertinet dictum Iohannis: Debemus animas pro fratribus ponere. Temere ſe obijciens vitæ periculo procul dubio peccat contra præceptum: Non occides, ſicut ſcriptum eſt: Qui amat periculum peribit in illo. Sed qui hoc facit cogente & poſtulante neceſſitate vocatiõis, & zelo ac amore iuſticiæ, Reipub: Coniugis, liberorum, amicorum, proximorum, is iuſtè & benè facit, iuxta hoc dictum. Debemus animas pro fratribus ponere: Sicut inquit Iudas Machabæus, ad ſocios ſuos, 1. Machabæorum 9. Abſit vt fugiamus, ſed ſi appropinquauit tempus noſtrum, moriamur in virtute, propter fratres noſtros, & non inferamus crimen gloriæ noſtræ.

Grauis ac ſapiens eſt commonefactio Hectoris ad Troianos, quam recitat ac magnopere laudat Lycurgus in oratione contra Leocratem:

Conferti naues animis ingentibus inter
Quiſq; ſuo pugnate loco, nec vulnere quiſquã
Seu mortis fugiat pauidus formidine victus,
Sed iaceat ſi quem fati ſors dura peremit,
Pro patria magnũ decus eſt profundere vitã,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Nam reliqui ciues noſtra virtute teguntur
Et ſaluæ interea matres, natiq; manebunt,
Qui ſunt ætatis venturæ ſemina & vrbis.
Templa manent, legeſq; bonæ, pietaſq; pudorq;,
Et tunc quiſq; ſuis rebus fundiſq; fruetur,
Cum pulſi fugient hoſtes in patria regna.

In eadem Oratione ſcribit Lycurgus lege Laconica conſtitutum fuiſſe, vt in caſtris armati ciues ad Regis tabernaculum conuenirent, audituri Tyrtæi Poetæ & fortiſſimi ducis Elegiam, qua ille in bello Meſſeniaco Lacedæmonios ad fortitudinem cohortatus fuerat.

In prima pugnantem acie cecidiſſe, decorũ eſt,
Seruantem patriæ mœnia chara ſuæ:
Nam miſerũ eſt patria amiſſa laribuſq; vagari
Mendicum & timida voce rogare cibos,
Cum natiſq; errare ſuis, & coniuge mœſta,
Et cum Matre pia, cumq; parente ſene.
Omnibus inuiſus, quoſcunq; acceſſerit, exul
Semper erit, ſemper ſpretus egenſq; iacet.
Nullus honor generi eſt, & perdita gratia formæ eſt,
Cunctaq; tabeſcunt membra dolore graui.
Curat nemo vagos, & lædere nemo veretur,
Non exul curæ dicitur eſſe Deo.
Intrepidi pugnate viri, & profundite vitam,
Quam patriæ debet reddere quiſq; ſuæ.

Nem-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Nemo aciem linquens, alijs ſit cauſa pauoris,
Iunge maniplari corpus & arma tuo.
Ingentiq; ira flagrent audacia corda,
Nec vitæ nimius pectora frangat amor.
Nec iuuenile agmen tardos ætate relinquat,
Corpora ſunt quorum languidiora, ſenes.
Indignum eſt aciem ante ſenilia fuſa iacere
Corpora, iam iuuenum diffugiente manu.
Quæ magis hoc miſerũ eſt in puluere linquere
Canicie quòd ſint iã veneranda ſua. (vitã,
Quàm triſte eſt latis ſpectare iacentia paſſim
Nudata in campis mẽbra cruenta ſenum,
Qui quanquã exhalãt animas, meminere pudo
Quaſq; decet partes occuluiſſe, tegũt. (ris,
Ac ſuperant formæ iuuenilia corpora flore,
In quibus hæc virtus gratior eſſe ſolet.
Inq; acie iuuenem prima pugnare decorũ eſt,
Signa etiam, decus eſt, ſi cadat ante ſua.
Ergo tuo conſiſte loco pede firmus vtroq;,
Compreſſos dentes & labra morſa tenens.

CAPVT XXV.
DE MORTE.

NIl eſt tam ſecundum naturam, quàm vita. Itaq; natura maximè eam appetit, Mortem verò tanquam ſummum malum, & ſui deſtructionem, timet & auerſatur,

Et quidem, vt Euangeliſtæ referunt, ipſe Filius Dei accedente hora mortis cœpit expaueſcere & angi. Atq; ad diſcipulos dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, ſupplexq; Patri æterno factus, petiuit, vt, ſi poſsibile eſſet, Calix iſte tranſiret. Etſi autem Filius Dei in hac anguſtia ſenſit iram Dei aduerſus peccata mundi, quæ ipſe portabat, tamen ipſius horror ſimul etiam eſt teſtimonium, quòd mors ſit amara, & inimica ſit humanæ naturæ, quæ ab initio non ad mortem, ſed ad vitam creata fuit, ſicut in libro Sapientiæ dicitur: Deus mortem non fecit, creauit enim omnia vt eſſent. Item: Deus creauit hominem inexterminabilem. Philoſophi etſi ſentiunt in ſemetipſis, & vident in alijs mortis horrorem, quem natura per ſe non poteſt abijcere, licet quis maiorem fortitudinem ſimulet, quàm Curtius, qui Romæ in voraginem fori cum equo inſiluit: tamen ſic de morte diſputant, quaſi ſit res naturalis, & ſicut conſiderant naturales cauſas, cur putreſiat pomum, aut moriatur brutum, ita etiam tantùm phyſicas cauſas inquirunt, cur homo moriatur, hoc eſt, cur in ſene aut in eo, qui morbo conficitur, vel qui lethaliter vulneratur, vita tanquam lucernæ flamma, vel deficiente eo, quo ali-

tur,

tur, vel vi extinguatur. Ea eſt valde languida & imperfecta conſideratio mortis, quæ monet nos ita per peccatum à Diabolo eſſe excæcatos, vt nec proprium malum noſtrum, quod quotidie in corporibus noſtris circumferimus, rectè cognoſcamus. Quòd ſi autem mortis noſtræ originem & cauſas ſine Deo doctore indagare non poſſumus, quanta eſt dementia de vitæ æternæ acquiſitione ſine Deo diſputare velle? Docet autem Scriptura diuina, quòd mors ſit malum pœnæ, iuſto Dei iudicio humano generi inflictæ, propter peccatum, pugnans cum natura humana, ſicut à Deo fuit creata, cuius mali primæ & originales cauſæ ſunt Diabolus & peccatum primorum parentum, à quibus hoc malum vnà cum cauſa, id eſt, peccato, in omnes poſteros propagatur. Sic de cauſis mortis loquitur Scriptura Sapient. 2. Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ſic in omnes homines mors pertranſijt, eò, quòd omnes peccauerunt, hoc eſt, ſunt peccatores. De pœna autem iudicij Dei extat expreſſa comminatio in Geneſi: De arbore ſcientiæ boni & mali ne comedas, quacunq; enim die comederis ex ea, morte morieris.

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et Pſal.90. dicit Dauid: In ira tua perimus, & in furore tuo terremur. Omnes dies noſtri abeunt in ira tua, annos noſtros finimus vt ſermonem, Dies annorum noſtrorum ſunt ſeptuaginta anni, aut ad ſummum octoginta, è quibus quod eſt optimum, moleſtia eſt & labor, tranſitus enim celer eſt & auolamus. Quis nouit potentiam iræ tuæ, & quis metuit furorem tuum? Niſi hæ cauſæ mortis eſſent, neq; mors eſſet, nam aliæ cauſæ, quas Philoſophi conſiderant in natura, nimirum defectus virtutis vitalis in ſenectute, aut in morbo, vel ipſius morbi aut externæ violentiæ vis, non principales, ſed ſeruientes & quaſi mediæ cauſæ ſunt, quæ neq; eſſent, neq; vitam hominum extinguerent, niſi humanum genus propter peccatum morti eſſet obnoxium.

Deinde docet Scriptura, mortem hominum duplicem eſſe, Corporalem ſeu temporalem & Æternam. Corporalis mors eſt ſeparatio animæ à corpore, qua ſeparatione corpus vita priuatur, redigitur in terram, vnde factum eſt, vſq; ad mortuorum reſurrectionem. Anima verò ſeparata à corpore non moritur, ſed ſortitur vſq; ad Iudicij diem locum beatum & cœleſtem, ſi eſt hominis pij, malum verò, ſi eſt hominis impij. Sic enim de ani-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

de animabus ſeparatis à corporibus docemur: Lazari anima portata eſt ab Angelis in ſinum Abrahæ. Ad Latronem dextri lateris dicit Chriſtus in cruce: Hodie mecum eris in Paradiſo. Sapient. 3. ſcriptum eſt: Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum maliciæ. Ergo impiorum animæ à ſenſu tormentorum & mortis non ſunt immunes.

Æterna mors eſt æterna condemnatio, abiectio & cruciatus totius hominis, corporis & animæ. Hanc omnes meriti ſumus noſtris peccatis, originali & actualibus, ſed condonatis peccatis, ſimul etiam mors æterna condonatur credentibus in Chriſtum Ieſum Filium Dei, qui nos ſua ſatisfactione & morte à peccatis & condemnatione mortis redemit & liberauit, ac vitam æternam acquiſiuit, quam vnà cum remiſsione peccatorum accipimus per fidem in ipſum. Etſi itaq; in prima ſententia: Morte morieris, æterna mors cum corporali morte eſt connexa, tamen propter hanc condonationem peccatorum & mortis æternæ, piorum mors corporalis, amiſſo aculeo ſuo, etiam vires mortis perdit, & ſomni naturã induit. Atq; idcirco dulciſsima ſomni appellatione in ſcriptura nominatur, in quo deponitur quicquid corruptionis adhæret corpo-

ri ex

ri ex peccato, vt in nouiſsimo die reſurgat corpus incorruptibile, immortale, ſpirituale et glorioſum, conforme corpori Ieſu Chriſti Domini noſtri. Hinc eſt illa differentia mortis piorum & impiorum, de qua dicit Dauid Pſal. 116. Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Et Pſal. 34. Mors peccatorum peſsima. Atq; ad huius differentiæ cauſam & conſiderationem pertinet dulciſsima vox Chriſti Oſeæ 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. Quam vocem Chriſti cum inſigni accommodatione repetit Paulus 1. ad Corinth. 15. Abſorpta eſt mors in victoriam, vbi tuus mors aculeus, vbi tua inferne victoria? Aculeus autem mortis peccatum, potentia verò peccati Lex. Deo autem gratia, qui dedit nobis victoriam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Hanc totam doctrinam de æterna morte, eiusq; cauſis, atq; rurſus condonatione, propter Chriſtum, ignorant Philoſophi, & omnes Ethnici ignari ſacræ ſcripturæ, Ideo tantùm de morte corporali loquuntur, cuius, vt dixi, cauſas Phyſicas tantummodo inquirunt, eamq; maxima eorum pars, ſicut bruti animalis, ita etiam hominis finem eſſe exiſtimat,

mat,

mat. Quam opinionem Salomon in Eccleſiaſte recitat: Euentus filiorum hominum, & euentus beſtiarum ſimiles ſunt, ſimiliter ſpirant omnia, & non amplius habet homo, quàm beſtia, quia omnia ſunt vana, & omnia abeunt ad vnum locum, omnia de puluere facta ſunt, & omnia reuertuntur in puluerem. Quis ſcit, an ſpiritus hominis deſcendat ſurſum, & ſpiritus beſtiæ deſcendat deorſum in terram? Non dubitat Salomon, quia in fine libri dicit, quòd reuertatur puluis in terram ſuam, ſicut erat ab initio, ſpiritus autem reuertatur ad Deum, qui dedit illum. Sed dubitationem hominum, qui ignorant ſacram ſcripturam, mimiticôs recenſet.

Verè enim ita eſt, quod ſapientia humana doctrinam de æternitate poſt hāc vitam non intelligit: Etſi enim illa hominum conſcientia teſtatur, ſupereſſe in mente aliquam ſcintillam, quæ admonet mortem corporalem non prorſus abſumere totum hominem, vt nihil ſuperſit, tamen ea noticia valde eſt exigua, infirma & obſcura, multisq; dubitationibus obruta. Itaq; cùm Socrates apud Platonem in Phædro, aut alij Philoſophi, definiunt mortem eſſe ſeparationem animæ à corpore, quæ ſoluta à corpore per ſe exiſtat.

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Et cùm de eius immortalitate, Item de piorum poſt mortem felicitate ac impiorum cruciatibus diſputant, exiſtimemus eos recitare cogitationes, partim ex noticia naturali notas, partim ex doctrina patrum ſando imperfectè acceptas, ſed cum magna dubitatione, ſine certo aſſenſu & fide. Quamobrem etiam illas qualeſcunq; cogitationes in abſurdas fabulas conuertunt, aut de campo Elyſio, aut de animarum tranſmigratione in alia corpora, ſeu brutorum ſeu hominum, aut de earum aberratione in mundo, à quibus fabulis abhorrere mentes piorum debent. Diſputationes autem ipſas de animæ immortalitate propter collationem & propter argumenta cum legis doctrina aliquo modo congruentia, cognoſcere & iucundum & vtile eſt. Breuem itaq; ſummam præcipuorum argumentorum ex Philoſophis, præſertim ex Platone, Xenophonte & Cicerone recenſebo.

Primum Argumentum:

Conſenſio omnium gentium lex naturæ æſtimanda eſt,

Omnes homines ſentiunt eſſe aliquid, quod ad eos pertineat, qui è vita exceſſerunt:

Erga hæc noticia eſt pars legis naturæ.

Minor probatur teſtimonio conſcientiæ in omnibus hominibus, ſicut Poëta inquit:

Conſcia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Conſcia mens vt cuiq; ſua eſt, ſic concipit intra
Pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis.

Et quamuis, vt Cyrus diſputat, homines audaces poſt patrata ſcelera maxime conantur excutere conſcientiæ timorem, & dolores, tamen id facere nequeunt, propterea quod vis quædam arcana cæco verbere, vt dicit Iuuenalis, cædens omnem conatum vincit & ſuperat: De hoc conſcientiæ teſtimonio præclare ſcribit Plato, Primo de Repub. Poſtquam proceſſerit quiſpiam, vt proſpiciat ſibi moriendum eſſe, irruunt in illum, & timor, & cura earum rerum, quas antea non timuerat: Namq; ob ea quæ de inferis prædicantur, in quibus iniuſti homines pœnas luant, veretur ſe illic afflictandum, & quæ ſibi fabuloſa olim, & ridicula videbantur, tunc euertunt, concutiuntq; animum, quod reuera illa ſint, expaueſcentem, Hic idem, vel ſenectæ debilitate, vel quia illis, quæ illic geruntur, propior eſt, illa ipſa magis proſpicit, quo fit, vt ſuſpitione & pauore repleatur, nec non ſecum ratiocinetur atq; conſideret, num iniuſte quempiam affecerit, tunc ſi qua ante actæ vitæ crimina menti ſe ingeſſerint, ſpe mala vitam ducit, ſi vero nihil mali in ſe conſpexerit, dulcis ſemper ſpes adhæret, atq; ſenum nutrix bona, quemadmodū Pindarus ait: Sci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tè namq́, ille ô Socrates iſtud cecinit: Quicunq́, videlicet iuſte ſanctéq́, vitam exigit, dulcis eum ſpes comitatur, cor nutriens, ſenectutemq́, fouens, quæ maximè hominum volubilem gubernat animum.

Secundum Argumentum.

Antiquitas quo propius aberat ab ortu, & diuina progenie, eo melius, quæ erant vera, cernebat:

Tota antiquitas ſenſit animas eſſe immortales, nec vna cum corporibus extingui.

Ergo, hæc ſententia eſt vera.

Hoc Argumentum in Eccleſia intelligitur de antiqua autoritate, ab ipſis vſq́, patribus primis, nitente promiſſione & verbo Dei: Sed à Philoſophis de antiquis ſapientibus intelligitur, quos etſi aliquid quaſi de longinquo audiuiſſe de patrum doctrina, eſt veriſimile, tamen vt antea dixi: Omnia miſcuerunt fabellis & alijs fictiõibus: Stoici finxerũt animas diſcedentes à corporibus, quia ſint igneæ naturæ, diutius quidem ſuperſtites eſſe, & aliquot ſeculis in hoc aere circũuolitare, ſed tamẽ tandẽ ceu fumos diſſipari. Plato ſecũ non conſentit, vt in diſputatione, quam ratio explicare non poteſt, alias arbitratur excellentes & heroicas animas non nimium pollutas contagio corporum, tanquam puriores ſurſum euola-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

euolare, Cæteras ignauas & voluptatibus corporum contaminatas, humi vagari circa ſepulchra, & has, ſicut Papiſtici indocti putant, eſſe ſpectra illa, quæ ſæpe cernuntur: Alias abſurdiſsime fingit animarum tranſmigrationem ex hominibus in beſtias, & rurſus in homines, propterea quod ſine corporibus animas in perpetuum eſſe non poſſe, aut cogitauit ipſe, aut ex doctrina patrum fortaſsis audiuit: Alij de animarum conuentu in campo Elyſio fabulantur, Alij alia fingunt, quæ fictiones ab argumento tanquam vana ſomnia ſeparari debent.

Tertium Argumentum:

Iudicium debet capi ex optima quaq; natura:
Optimi quiq; homines, Principes, Poetæ, Philoſophi, ſapientes, artifices, ſpem immortalitatis habent,
Ergo eſt ſtatuendum animas immortales eſſe:

Horum trium argumentorum magna eſt cognatio.

Quartum Argumentum eſt Phyſicum.

Omne quod ſeipſum mouet, ſemper mouetur.
Anima hominis ſemetipſam mouet.
Ergo ſemper mouetur, Ideoq; eſt immortalis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hoc argumentum valde languidum eſt & nihil certi probat, quia etiam anima bo-uis ſemetipſum mouet.

Quintum Argumentum etiam Phyſicum eſt.

Natura non orta ab Elementis non corrumpitur:

Anima eſt orta ab Elementis.

Igitur, Non extinguitur corporis interitu.

Minor ita probatur: Impoßibile eſt in natura Elementari oriri noticias, & quidem vniuerſales, atq́, de rebus non corporeis, de Deo, de Numeris, de ordine, de diſcrimine honeſtorum & turpium: Has autem noticias tenent aliquo modo animæ hominum, etiam non accepta doctrina.

Ergo neceſſe eſt eas non ab elementari, ſed à præſtantiore & perpetua natura oriri.

Hoc argumentum ait Plato videri poſſe ſufficientem demonſtrationem, niſi gloriari odioſum eſſet: Quoquo modo autem de hac confirmatione Platonica aliquis ſentiet, tamen hoc manifeſtum eſt, illas inſitas noticias non fallax teſtimonium eſſe, quod animæ noſtræ non caſu ortæ ſint, ſed magna arte ab æterna mente Architectatrice ſint conditæ.

Omitto diſputationem de origine animarum, an ex traduce ſint, vel non ſint, quia

non

non eſt huius loci, ſiquidem hic tantum Philoſophorum argumenta recito.

Sextum Argumentum eſt legale & Ethicum:

Norma prouidentiæ & iuſticiæ diuinæ eſt immota, vt bonis bene ſit, & malis male.

Sed in hac vita multi honeſti & boni viri, vt Socrates, iniuſtè interficiuntur, & contra multi improbi & mali ſunt felices.

Ergo, Neceſſe eſt ſequi aliam vitam, in qua bonis ſit bene, & mali afficiantur ſupplicijs.

Sic Pindarus dicit in Olympicis Ode 2. Qui ſtellas poſsidet, nouit poſt mortem iniuſtas mentes pœnas luere: Nam delicta in hoc Iouis imperio punit quiſpiam ſub terra, dicens ſententiam ingrata neceſsitate, Boni vero vita fruuntur ſine labore, ſemper æqualiter noctu & interdiu ſolem habentes, non terram turbantes robore manuum, nec mare propter inopiam, ſed iuſti apud Deos lætam vitam agunt, Mali vero horribilem cruciatum ſuſtinent.

Hoc argumentum etſi recitatur à Philoſophis, tamen ab illis non intelligitur, fit autem illuſtrius & firmius conſideratis ſenten-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tijs ſcripturæ, & exemplis in Eccleſia, quia vera & integra doctrina huius diſputationis ad Eccleſiam pertinet. Sed tamen, vt dixi, non eſt inutile etiam Philoſophorum argumenta conſiderare. Execrandum autem prorſus eſt Epicureorum delirium, quo etiam faſcinati fuerunt Sadducæi apud Phariſæos, inter quos fuit Hannas, vt Acto. 5. ſcriptum eſt: Et omnibus temporibus multi fuerunt, & ſunt, qui talibus opinionibus indulgent: Recitatur opinio Epicureorum horrenda à Seneca in Troade:

Calidiſsimus fumus ab ignibus
Vaneſcit, ſpacium per breue ſordidus,
Vt nubes grauidas, quas modo vidimus,
Arctoi Boreæ diſsipat impetus:
Sic hic, qua regimur, ſpiritus effluet,
Poſt mortem nihil eſt, ipſaq́ mors nihil.

Item.

Quæras, quo iaceas poſt obitum loco,
Quo non nata iacent.
Tempus nos auidum deuorat & chaos,
Mors indiuidua eſt noxia corpori.
Nec parcens animæ.

Toto itaq́ pectore exhorreſcere debemus, cum tales Epicureas voces vel legimus, vel audimus. De quibus dicit Paulus ex Poeta:

Cor-

Corrumpunt bonos mores colloquia praua:
Et orare debemus Dominum, vt nos in vera doctrina Eccleſiæ conſeruet & confirmet.

CAPVT XXVI.

DE MEDITATIONE MORTIS, ET COLLATIONE conſolationum philoſophicarum & Chriſtianarum contra metum & terrorem mortis.

Omnes
Vna manet nox, & calcanda ſemel via lethi;
Mixta ſenum & iuuenum denſantur funera,
inquit Horatius.

Atq; idem dicunt Ouidij verſus.
Fata manent omnes, omnes expectat auarus
Portitor, & turbæ vix ſatis vna ratis.
Tendimus huc omnes, metam properamus ad vnam,
Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.

Hæc eſt omnium hominum noticia, quam exempla vniuerſorum, qui & ante nos, & nobiſcũ vixerunt, docent, itaq; etiam ſapientes inter Ethnicos admonuerunt, quod ſicut tota vita hominis debeat eſſe mortis meditatio, quod in meditatione mortis magna ſapi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

entiæ pars de vitæ actionibus recte inſtituendis & regendis, conſiſtat.

Eſt autem res admiratione digna, quod vitæ huius incertæ ac inſtabilis dulcedo, ac voluptatum delectatio, in pleriſq; hominibus tam manifeſtam notitiam adeo poßit quaſi obruere, & delere obliuione, vt magna pars hominum maximam vitæ partem ſecurè ſine recordatione & cogitatione mortis tranſigat, & ſtudijs, curis, voluptatibus huius momentaneæ vitæ ita ſe dedat, ac ſi illa mancipio data atq; fine caritura ſit: Quam quidem obliuionem, & quæ eſt illi coniuncta, ſecuritatem, etiam nos qui Chriſtiani nominamur, in nobiſmetipſis quotidie ſentimus, & ſi negare velimus, conuincimur pleriq; noſtris ſtudijs & actionibus, Id quod Chriſtus Lucæ 12. admonet exemplo ſtulti diuitis, qui gaudens diuite copia rerum, mortiſq; immemor, Neſtoreos annos veſpere ſibi pollicebatur, cum ea nocte animam redditurus eſſet. Talem obliuionem cum vitæ huius amor auferat, ideo quotidie precationem Dauidis repetere debemus, quæ eſt in Pſalm. 39. Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, quis ſit, vt ſciam, quod ego eſſe deſinam. Ecce ſicut menſuram palmi poſuiſti dies meos, & tempora mea ſicut nihilum co-

ram

coram te, Quàm nihil, niſi vanitas, eſt omnis
homo ſecurus, Sela. Eheu, quàm ſicut vmbra
pertranſit homo, & quàm vanè ſolliciti ſunt,
Colligit, & ignorat, quibus ſit ea congregatu-
rus, & nunc quæ expectatio mea Domine?
in te ſperabo. Et Pſal. 90. Doce nos, vt ſcia-
mus numerum dierum noſtrorum, hoc eſt, vt
ſciamus, quòd moriendum ſit nobis, vt ambu-
lemus corde ſapienti. Et cum tali precatione
coniungamus cogitationem ſententiarum ſcri-
pturæ ſacræ, quæ ad aſsiduam mortis medita-
tionem cohortantur, eamq; præcipiunt. Sy-
racides ait capi. 7. In omnibus operibus me-
morare nouiſsima tua, & in æternum non pec-
cabis. Capi. 14. Memor eſto, quoniam mors
non tardat. Cap. 38. Memento nouiſsimo-
rum, & deſine inimicari. Cap. 38. monet, vt
quoties mortuorum funera ſequimur, aut oſſa
eorum conſpicimus, aut de mortuis cogita-
mus, exiſtimemus nos ab ipſis hiſce verbis
compellari: Memor eſto iudicij mei, ſic enim
erit & tuum, Mihi heri, tibi hodie. Atq; hoc
nobis ſit animo perſuaſum, quòd ſicut tempus
nouiſsimi diei nobis ideo non eſt reuelatum
à Deo, vt ſemper oremus & vigilemus, ex-
pectantes Domini noſtri aduentum, ita etiam
eandem ob cauſam, cùm nihil ſit certius mor-
te, tamen nihil eſſe hora mortis nobis incer-

 tius,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tius, & magis nobis incognitum, vt in meditatione & expectatione mortis, totam vitam noſtram tranſigamus, ſic ſemper viuentes, vt ſemper parati ſimus ad moriendum. Sit itaq; pia mortis meditatio aſsidua, vt fiamus ſapientes, quemadmodum Dauid inquit, hoc eſt, vt ſapienter pièq; viuamus, & ſapienter pièq; moriamur. Hæ enim duæ ſunt eius meditationis partes, ſeu fines, ad quos illa directa eſſe debet, nimirum, vt & vita rectè inſtituatur & tranſigatur, ac ſemper in promptu ſint conſolationes contra imminentis, & quaſi ſingulis momentis ob oculos verſantis, mortis terrores.

Primam meditationis partem breuiter & ſummatim complectitur dictum Apoſtoli ad Heb. 9. Conſtitutum eſt omnibus hominibus ſemel mori, poſtea iudicium erit. Duo admonet hoc dictum, vnum, quòd mors omnibus hominibus immineat, neq; quiſquam ſit qui eam effugere poſsit, ſicut admonuerunt etiam veteres ſapientes, cùm homines mortales vſitato nomine appellarent. Mortui ſunt longæui patres, Adam, Seth, Enoh, Mathuſalem, Noë, mortuus eſt fortiſsimus Samſon, mortuus eſt Salomon, omnium hominum ſapientiſsimus, & Phyſicorum omnium poſt Adam doctiſsimus. Cogitemus itaq; nos quoq;

eſſe

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſſe morituros, & quemadmodũ Iacob inquit, vitã noſtram eſſe dies peregrinationis breues & malos, ſiquidem in hoc mundo non domicilium perpetuũ, ſed hoſpitium tãtummodo habemus, ex quo nudi egrediemur, ſicut nudi ingreſſi ſumus, nihilq́ ex eo efferemus, ſicut nihil intulimus. Non itaq́ ſint animi affixi rebus mundanis, ac ſi noſtra vita & habitatio in hoc mundo, atq́ rerum terrenarum poſſeſſio & vſus ſit futurus æternus, ſed verſemur in mundo, tanquam peregrini in hoſpitio, vtentes quidem, dum à Deo conceditur, rebus mundi, ſicut decet, ſed tanquam non vtamur, vt inquit Apoſtolus 1. Corin. 7. hoc eſt, animi noſtri non ſint agglutinati, ſed ſint intenti & recti per fidem ad vitam, habitationem, bona, & gaudia cœleſtia. Et ſicut Abraham fide peregrinatus eſt in terra promiſſa, cum Iſaac & Iacob, expectans ciuitatem æternam regni cœleſtis. Heb. 11: Ita nos quoq́ fide in hoc mundo peregrinemur, quærentes ea quæ ſurſum ſunt. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, ſed ciuitas noſtra in cœlis eſt, vbi Chriſtus ſedens ad dexteram Patris, æternas manſiones nobis parauit.

Alterum, de quo dictum Apoſtolicum admonet, eſt illud, quòd ita hæc vita ſit tranſigenda, vt cum bona & tranquilla con-

ſcientia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſcientia expectemus diem nouiſsimi iudicij. in quo omnes ſtabimus ad tribunal Chriſti, & vnuſquiſq; pro ſe rationem reddet Deo, vt referat propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum, Ac Rom. 6. 2. Corinth. 5. Ita iudicij mentio omnes homines de pœnitentia admonet, quemadmodum Actorum 17. ſcribitur: Deus annunciat hominibus, vt omnes vbiq; pœnitentiam agant, eò, quòd diem conſtituit, in quo iudicaturus eſt orbem terrarum in iuſtitia. Nemo in illa die abſentiæ excuſationem edere, nemo dignitatis, potentiæ, aut alterius cuiuſcunq; præcellentiæ exceptionem prætendere, nemo ſe in multitudine abſcondere poterit. Sicut Syracides inquit capi. 16. Non dicas: Abſcondar à Deo, non agnoſcar in populo magno, quæ eſt enim anima mea in tam immẽſa creatura? Ecce cœlum & cœli cœlorum, abyſſus & vniuerſa terra, & quæ in eis ſunt, in conſpectu eius cõmouebuntur, & cùm conſpexerit illa Deus, tremore concutientur. Cogitantes itaq; de morte, etiam cogitemus de ſecuturo iudicio, vt abſtinentes à peccatis, & agentes pœnitentiam, militemus bonam militiam, retinentes fidem & bonam conſcientiam, ac parati ſimus quouis momento ſtare ante tribunal Chriſti. Hæc cogitatio ſi eſt in animo hominis pij & timentis

timentis Deum, fieri non poteſt, quin pariat peccatorum odium, & diligentiam vitandi, per implorationem auxilij Spiritus ſancti, lapſus contra conſcientiam, ſicut inquit Syracides: In omnibus operibus memorare nouiſſima tua, & non peccabis in æternum:

Sequitur ſecunda pars de meditatione mortis, quæ conſiſtit in inquiſitione & cogitatione conſolationum contra mortis dolores, & metum. Cùm autem etiam Philoſophi aliqui hac inquiſitione fuerint occupati, vtilis eſt, quemadmodum dicit Baſilius, collatio, quæ oſtenſo diſcrimine demonſtrat tùm infirmitatem conſolationum philoſophicarum, tùm verò Euangelicarum conſolationum diuinarum potentiam, efficatiam & virtutem. Senſerunt etiam Philoſophi, quòd Philoſophicæ conſolationes non habeant efficacem & certam virtutem expellendi metum mortis, & faciendi mentem tranquillam, ideo apud Platonem rectè dicitur, quòd ſint meræ nugæ. Nam quemadmodum Pſal. 73. de impijs ſcriptum eſt: Moriuntur cum terrore, ita Virgilius mortem omnium Ethnicorum deſcribit: Vitaq; cum gemitu fugit indignata ſub vmbras. Contra verò nos Chriſtiani, in pia meditatione Euangelicarum conſolationum, ſentimus eas non eſſe dubia ſomnia, aut nugas humana

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

mana ſpeculatione effictas, ſed eſſe veram & certam veritatem Dei, & potentiam Dei ad ſalutem omni credenti, & quemadmodum Chriſtus dicit de ſuo verbo, Spiritum & vitam eſſe, quia per illas conſolationes efficax eſt Spiritus ſanctus, teſtificans Spiritui noſtro, quòd ſimus in gratia, conſolans nos, & accendens ipſam fidem in nobis, quæ nitens morte & reſurrectione Ieſu Chriſti Filij Dei, verè eſt victoria mortis, inchoatio vitæ æternæ, pax, tranquillitas ac lætitia conſcientiæ in ipſa morte, ſicut Simeon dicit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Et Eccleſia canit: Cum pace & gaudio ex hac vita migro. Item: Mors ſomnus meus factus eſt. Nunc conſolationes recitabo, & in collatione indicabo diſcrimina.

Prima conſolatio Philoſophica, eſt cogitatio de neceſsitate, ſicut Euripides inquit in Phœniſsis: oportet fatalia ferre. Et notum eſt dictum: Feras, non culpes, quod mutari non poteſt. Sic conſolatur ſe Polyxena in Tragœdia: Sequar te, inquit, ad Vlyſſem, & neceſsitatis gratia, & mori volens, ſi verò non velim, ignaua apparebo & amans vitæ mulier. Cogitat etiam homo Chriſtianus de neceſsitate, iuxta dictum: Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. Item: Hæc eſt,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſt vita omnis carnis. Sed multo aliter cogitat, quàm homo Ethnicus. Primò enim nouit & hanc neceſsitatem eſſe Dei ordinationem, quam Deus pro ſua bona erga nos voluntate gubernat. Si enim, vt Chriſtus dicit, non cadit paſſer in terram ſine voluntate Domini, multo minus homo Chriſtianus, qui eſt emptus ſanguine Filij Dei, & membrum corporis eius eſt, ſine Dei voluntate moritur. Qui capillos capitis noſtri numerauit, is procul dubio etiam dies vitæ noſtræ paterna ſolicitudine numerat. Eſt itaq; in ipſius manu poſita vita & mors noſtra, prolongat ipſe vitam noſtram, quàm diu vult, ſicut Eſaiæ vitam prolongauit. Et Deut. 30. dicitur: Dominus vita tua, & longitudo dierum tuorum. Et auocat ille nos, ſeu, vt Simeon dicit, dimittit nos ex hac vita, quando vult, ſicut Pſal. 90. ſcriptũ eſt: Tu facis homines mori. Et Sap. 4. Placita erat Deo anima eius, propterea properauit educere illam de medio iniquitatum.

Secundo, nouit homo Chriſtianus ordinationi Dei, ſicut in omni cruce, doloribus & pœnis, ita etiam in morte obediendum eſſe cum ſapientia & ſpe, ſicut ſcriptum eſt Pſal. 27. Subditus eſto Deo, & ſpera in eo. Propterea quòd neceſsitas à Deo ordinata pijs ſeu credentibus in Chriſtum non eſt exitioſa,

ſed

ſed bona & vtilis: ſic ordinatio ſeu neceſsitas mortis eſt nobis vtilis & bona, vt ex malis, calamitatibus, ærumnis, contagione peccatorum eripiamur, & vt corruptio in incorruptionem mutetur, & mortale immortalitatem induat, Seminatur enim corpus corruptibile, & reſurget incorruptibile, ſeminatur ignobile, & reſurget glorioſum, ſeminatur animale, & reſurget ſpirituale, 1. ad Corinthios 15.

Secunda conſolatio eſt cogitatio de dignitate virtutis, coniunctæ cum teſtimonio bonæ conſcientiæ, in cauſa iuſta, & cum gloria bonæ famæ apud poſteros. Ita enim argumentatur Cicero: Mors pro patria aut virtute eſt honeſta, & affert gloriam, Ergo non eſt mala. Hæc eſt cogitatio fortium Heroum, pugnantium pro aris et focis, ſeu, vt extrat in Alphonſi ſymbolo, pro lege & pro grege, quemadmodum eleganter dicitur ab Hectore in adhortatione ad milites, quæ ſupra recitata eſt in Capite de fortitudine bellica:

Pro patria magnum decus eſt profundere vitam.

Et non tantùm bellatorum ea cogitatio eſt, ſed omnium, qui mortem ferre malunt, quàm contra virtutem & propriam conſcientiam delinquere, vt Papinianus Iureconſultus

maluit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

mauult interfici, quam defenſione iniuſti parricidij conſcientiã lædere, atq; hanc conſtantiam in re iuſta, & honeſta exiſtimat meliorem & digniorem eſſe, quam vitam cum turpitudine & mala conſcientia. Socrates damnatus à Iudicibus, conſolatur ſe bona conſcientia, quod innocens patiatur. Melius multo hanc quoq; conſolationem intelligit homo Chriſtianus. Magna eſt dignitas virtutis quod Machabæi in neceſſaria & pia defenſione, Prophetæ, Apoſtoli & Martyres in veritatis & nominis Chriſti confeſſione, Iohannes Baptiſta & Laurentius ſimul, & in vera confeſſione Chriſti, & in cauſis iuſtis, ille ob conſtantem reprehenſionem inceſtæ libidinis, hic propter fidam conſeruationem theſauri pauperum, forti animo mori potius volunt, ſeruantes fidem & bonam conſcientiam, quam abiecta bona conſcientia fidem & ſalutem amittere.

Pertinent autem ad hunc conſolationis locum dicta Chriſti, Matt. 5. Beati, qui perſecutionem patiuntur, propter iuſtitiam. Marc. 8. Qui perdiderit animam ſuam propter me, & Euangelium ſaluam faciet eam, qui enim me confeſſus fuerit, & verba mea in generatione iſta adultera & peccatrice, et filius hominis confitebitur eum, cum venerit in gloria patris ſui, cum Sanctis angelis. Et Petri di-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ctum, 1. Epiſtolæ cap. 4. Nemo veſtrum patiatur vt homicida, aut fur, aut facinoroſus, aut inſidiator, Si autem vt Chriſtianus patitur, non erubeſcat, glorificet autem Deum in iſto nomine, quoniam tempus, eſt vt incipiat iudicium à domo Domini.

Tertia conſolatio ſumitur ex conſideratione exemplorum, homo ſum, inquit ille, humani nihil à me alienum eſſe puto: Superbia eſt, non velle communem mortalium ſortem ferre: Itaq; ſicut chorus apud Sophoclem Electram obiurgat, nimium lugentem ob mortem patris, ita etiam reprehendendi ſunt illi, qui, cum moriendum eſt, indignantur, quaſi iniuriam patiantur.

Non tibi ſoli, inquit Chorus, ô filia ex omnibus hominibus triſtia acciderunt.

Quid igitur tu magis, quam cæteri te affligis?

Eſt autem hæc conſolatio in Philoſophia valde infirma, ſicut ridicule ſeruus improbus ſe conſolatur, quod pater, auus, proauus, atauus, abauus, tritauus, omnes in crucem acti ſint. Sed in Eccleſia conſolatio ab exemplis Sanctorum non eſt contemnenda, aut exigua. Ideo enim mortes piorum Patriarcharum, & interfectiones Martyrum proponuntur in Eccleſia, vt illis exemplis nos conſolemur, ſunt

enim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

enim mortes piorum, tenentium fide promiſſionem æternæ vitæ, propter Chriſtum, teſtimonia certiſſima, quod mors non ſit interitus, ſed ſit commigratio ad aliam vitam, propterea quod promiſſio Dei, in cuius fide Sancti moriuntur, ſeu obdormiunt, fallere et mentiri nequit, iuxta dictum: *Verbum Domini, manet in æternum*, Itaq; in Geneſi cap. 15. Dominus prædicens Abrahamo mortem, inquit ad illum: *Tu ibis ad Patres tuos*, & cap. 25. Mors Abrahæ ita deſcribitur, deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, prouectæq; ætatis, & plenus dierum, congregatuſq; eſt ad populum ſuum, Non fuit ergo ipſius mors interitus ſed commigratio. Sic itaq; nos etiam, qui in fide Ieſu Chriſti morimur, non interimus, ſed migramus, & colligimur ad Patres noſtros, hoc eſt, ad ſocietatem Eccleſiæ triumphantis, & Sanctorum, qui ante nos in fide Chriſti obdormiuerunt, de quibus dicit Dominus: *Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob*, In quo dicto Chriſtus argumentum fortiſſimum veræ conſolationis commonſtrat, Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium: Ergo Abraham, Iſaac & Iacob omneſq;, qui in fide Chriſti ad ipſos collecti ſunt, non ſunt mortui, hoc eſt, non interierunt, ſed viuunt Domino, qui eſt Deus eorum, & non ſolum ſeruat in ſinu

ſuo animas ipſorum, ſed etiam corpora eorum cuſtodit, & conſeruat, ad futuram reſurrectionem glorioſam, non aliter ac ſi vnum noctem in cubilibus ſuis dormiant. Eſt enim Deus non tantum animarum Deus, ſed etiam corporum Deus eſt, quia Chriſtus totum hominem ſuo ſanguine redemit, & à morte liberauit.

Exemplum huius conſolationis contra mortem violentam in perſecutionibus extat in verbis Chriſti, Matth. 5. Sic perſecuti fuerunt Prophetas, qui ante vos fuerunt.

Quarta conſolatio ſumitur ex collatione euentuum. Sicut Polyxena ſe conſolatur, Quid me oportet viuere, cui pater erat Rex Phrygum omnium, hoc mihi primum vitæ. Deinde nutrita ſum ſub ſpe optima, regibus ſponſa, æmulationem non paruam nuptiarum habens, ad cuius domum focumq́; aduentura eſſem, Domina vero eram inter Troianas mulieres, & virgines conſpicua, Sicuti Dea aliqua, propter mortem, nunc ſerua ſum, primum quidem hoc nomen inſuetum facit, vt mortem amem, Deinde fortaßis Dominos ſæuos poſſem conſequi, quicunq́; me emet argento, adiget me ad panificium in ædibus, & domum verrere, radijſq́; textorijs totam diem aßidere cogar, Lectum vero meum ſeruus

emphti-

emptitius quiſpiam contaminabit, quæ antea regibus digna iudicata fui. Non ita fiet: relinquam potius oculorum lucem, inferis meum corpus afferens: Tu vero mater non ſis mihi impedimento, ſed conſentias potius vt moriar, priuſq; turpia non pro dignitate conſequar. Quicunq; enim non conſueuit guſtare mala, fert quidem, ſed dolet cum collo ſupponit iugo.

Mortuus vero eſt felicior quam viuens,
Viuere enim inhoneſte magna eſt calamitas,
Præbebo itaq; ceruicem robuſto pectore.

Sic etiam inquit Thalthybius in eadem Tragœdia: ſenex quidem ſum, attamen mihi contingat mori potius, quam vt turpi implicer caſu aliquo. Et chorus in Aiace Sophoclis. Satius eſt mori, quam incurabili morbo teneri. Item, Antigone, Si aliquando citius moriar, lucrum hoc dixero, Nam qui in magnis malis, vt ego, viuit, huic mors pro lucro eſt, Sic & mihi, & hoc fato mori, nullus dolor eſt. Hæc conſolatio ſomnium tantum eſt in Ethnicis, ſed in Eccleſia valde eſt perſpicua, quia hæc ſola veram collationem inter ærumnas huius vitæ, doloresq; mortis naturalis, & lætitiam æternæ vitæ intelligit, iuxta dictum ad Romanos 6. Exiſtimo, quod non ſint condignæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. De hac collatione in vera conſolatione loquuntur hæ ſententiæ ſcripturæ, Eccleſiaſt. 30. Melior eſt Mors, quam vita amara, & requies æterna, quam languor perſeuerans. Cap. 41. O mors bonum eſt iudicium tuum homini indigenti, qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui eſt cura in omnibus. Eſai. 26. Vade populus meus, intra in cubiculum tuum, claude oſtia tua ſuper te, adſcondere modicum, donec pertranſeat indignatio. Eſaiæ 57. Iuſtus perit, & nemo eſt, qui id corde accipit, viri pietate conſpicui colliguntur, & nemo eſt qui aduertit, à facie maliciæ colligitur iuſtus, hoc eſt, auocatur à Domino, ne videat malitiam & calamitates in hoc mundo. Sapientiæ 4. Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores tranſlatus eſt, raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius. Placita erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Paulus propter hanc collationem piorum mortem lucrum appellat ad Philippenſes 1. Mihi viuere Chriſtus, mori lucrum.

Quin-

Quinta conſolatio Philoſophorum eſt quod mors ſit finis omnium malorum. In Hippolyto Euripidis inquit Chorus ad Phædram, quid facies ô paſſa inexplicabilia? Reſpondet Phædra, Neſcio niſi vnum mori, quod eſt malorum vnicum remedium. Caſſandra in Agamemnone Senecæ dicit, Mors mihi eſt ſecuritas. Quam vana ſit hæc Ethnicorum conſolatio, norunt omnes, qui ſciunt mortem impiorum non agnoſcentium Chriſtum, peſſimam eſſe. Pſalm. 34. Quia non eſt malorum finis, nec eſt ſecuritas, ſed æternarum pœnarum & cruciatuum initium eſt, Sicut monet hiſtoria de diuite epulone. Lucæ 16. & Pſalm. 47. ſcriptum eſt. Sicut oues in inferno iacent, mors depaſcit eos. Sed in Eccleſia eſt hæc conſolatio veriſſima iuxta dictum: Hodie mecum eris in Paradiſo. Item, Lazarus portatus eſt ab angelis in ſinum Abrahæ. Item, Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Apocalyp. 14. Eſaiæ 67. Iuſtus venit ad pacem, & viri pij quieſcunt in cubilibus ſuis. Sapient. 3. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tangit illos tormentum mortis, viſi ſunt oculis inſipientium mori, & æſtimata eſt afflictio exitus illorum, illi autem ſunt in pace.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sexta conſolatio ſumitur à ſimilitudine ſomni, in 1. Tuſcula: Somnus non eſt malus, ſed res ſuauis & dulcis, Mors eſt ſimilis ſomno, ſicut Poeta inquit: Stulte quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago? Ergo mors non eſt mala. Eadem eſt in hac conſolatione Philoſophica vanitas, quæ in præcedente, Nemo enim vnquam fuit inter Philoſophos, qui hanc conſolationem credidit eſſe veram, Nam ex ſomno homo refectis viribus animæ & corporis euigilat, & reſurgit, eã reſurrectionẽ ex mortis ſomno, & neſciunt & non credunt omnes, qui ſunt ignari verbi Dei. In Eccleſia vero hæc ſimilitudo, quæ aliquoties in ſcriptura repetitur, eſt dulcis & conſolatione plena, ſicut cum ſingulari ſenſu gaudij & conſolationis canimus, Mors ſomnus meus facta eſt.

Prima autem cauſa, Deinde rationes ſimilitudinis conſiderentur, Filius Dei Ieſus Chriſtus, qui peccatum, mortis aculeum, à credentibus abſtulit, eoſq; à morte & inferno liberauit, factus mors morti, & peſtis inferno, is mortem noſtram ſua morte & reſurrectione commutauit in ſomnum, quia ipſe eſt vita & reſurrectio noſtra. In appellatione illa dulciſſima ſomni hæ ſimilitudinis ſeu collationis rationes inſunt.

Prima

Prima, Homo dormiens quieſcit à laboribus, curis & moleſtijs, cum quibus per diem conflictatus fuit. Eſt autem tota hominis vita labor & dolor, Pſal. 90. Et tanquam dies mercenarij. Iob 7. Obdormiens autem in Chriſto, venit ad requiē & ad pacem. Eſa. 57. Iuſtus venit ad pacem, et viri pij requieſcunt in cubilibus ſuis.

Secunda, Cùm homo dormit, tunc corpore iacente ac ſi mortuum ſit, tamē anima ſeu ſpiritus viget. Sic corporibus noſtris dormientibus in ſepulchris, tanquam in cubilibus, animæ noſtræ viuunt apud Deum, quæ mori non poſſunt, ſicut inquit Chriſtus, animam occidere non poſſunt.

Tertia, Vadimus dormitum in ſpe euigilationis, quæ tamen ſpes eſt dubia, propterea quod incerta eſt hora mortis, Sed morientes in Chriſto obdormimus in ſpe euigilationis & reſurrectionis ad vitam æternam, quæ ſpes eſt certiſsima.

Quarta, Dormientes recenſentur in numero viuentium. Parentes tam amant & curant liberos dormientes quàm vigilantes, ſic Deus mortuos in fide Chriſti inter viuos numerat, amat & curat. Quemadmodum dicit Deus de patrib. olim mortuis: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob, Deus autem, in-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

quit Chriſtus, non eſt mortuorum Deus, ſed viuentium. Et Paulus idem de omnibus credentibus dicit ad Romanos: Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, et reſurrexit, et reuixit, vt viuentibus & mortuis dominetur.

Quinta, In ſomno deponitur laſsitudo virium, & omnes vires animæ & corporis reficiuntur, euigilatq́ quaſi nouus homo, agilis ad omnes actiones: Sic etiam de morte & euigilatione, ſeu reſurrectione piorum dicit Paulus 1. ad Corinth. 15. Seminatur in corruptione, reſurgit in incoruptibilitate, Seminatur in ignominia, reſurgit in gloria, Seminatur in infirmitate, reſurget in potentia, Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpirituale, quemadmodum geſtauimus imaginem terreni, ita geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.

Sexta, Pater iubet liberos ſuos ex conuiuio ebrioſorum ire dormitum, ne malis exemplis inficiantur, aut incidant in aliquam calamitatẽ, Sic Pater cœleſtis dilectos ſuos ex turbis, periculis & calamitatibus huius vitæ per mortem auocat, ne corrumpantur contagio malorum exemplorum aut impiarum opinionum, neve implicentur communibus malis & pœnis, Eſa. 26. & 57. Sapient. 4.

Has

Has conſiderationes non nouerunt Ethnici, ſed Eccleſia illas nouit, itaq; ſicut eſt in hac vita ſomnus dulciſsimus, quem homo non tantùm fatigatus laboribus & curis, ſed etiam voluptatibus expletus auidiſsimè appetit, tanquam fatigationis requiem, & complementum voluptatum: Ita cogitatio de obdormitione mortis, debet Chriſtianis eſſe iucunda, & dulcis, ſicut Simeoni fuit, cùm diceret: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Et Paulo dicenti: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Et Dauidi Pſal. 4. In pace ſimul cubo, & dormio quoniam tu Domine ſolus in ſpe conſtituiſti me. Pſal. 17. Ego in iuſticia tua videbo faciem tuam, cùm euigilauero ad ſimilitudinem tuam. Pſal. 118. Non moriar, ſed viuam, & narrabo opera Domini.

Septimam conſolationem ſumunt Philoſophi ex incerta & dubia cogitatione, vel de perpetua indolentia et ὀυδενίᾳ, vel de immortalitate, & felicitate animarum poſt hanc vitam ſiue in campo Elyſio, ſiue alio quouis loco. Sic enim ſe conſolatur Socrates in poſtrema Oratione ad Iudices, cùm mortis damnatus eſſet: Magna, inquit, me ſpes tenet, Iudices, benè mihi euenire, quòd mittor ad mortem, neceſſe eſt enim alterum ſit de duobus, vt aut

ſenſus

ſenſus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur, quamobrem ſine ſenſus extinguitur, morsq́; & ſomno ſimilis eſt, qui nonnunquam etiam ſine viſis ſomniorum placatiſsimam quietem adfert. Dij boni, quantum lucri eſt emori? Sin vera ſunt quæ dicuntur, mortem eſſe migrationem in eas oras, quas qui ex hac vita exceſſerunt, incolunt, id multo beatius eſt, locum ab his, qui ſe Iudicum numero haberi volunt, euaſeris, ad eos venire, qui verè Iudices appellantur, Minoem, Rhadamantum, Triptolemum, conuenireq́; eos, qui iuſtè vixerunt. Vt verò colloqui cum Orpheo, Muſæo, Homero, Heſiodo liceat, quanti tandem æſtimatis? Equidem ſæpe mori, ſi fieri poſſet, vellem, vt ea, quæ dico, mihi liceret inuenire, Quanta delectatione autem afficerer, cùm Palamedem, cùm Aiacem, cùm alios, iudicio iniquorum circumuentos, conuenirem, ne vos quidem Iudices illi, qui me abſoluiſtis, mortem timueritis? Nec enim cuiquam bono mali quicquam euenire poteſt, vel viuo vel mortuo, nec vnquam eius res à dijs immortalibus negligitur, nec mihi ipſi hoc accidit fortuitò. Atq; ex Areopago diſcedēs ſic dixit: Iā hora eſt diſcedendi, mihi quidem morituro, vobis autem victuris, vtri verò noſtrum ad optabilius ne-

gocium

gocium eant, ignotũ eſt omnibus, præterquam Deo. Cicero hanc conſolationem repetit in 1. Tuſcul. Eſt autem, ſicut Socrates ipſe fatetur, dubia in mentibus omnium Ethnicorum, quæ dubitatio per ſe vim conſolandi eneruat & extinguit. Omnis enim dubitatio anxietatem in animis efficit. Deinde prorſus eſt vana. Nam omnia, quæ ſapientia humana de felicitate animarum poſt mortem, ſine reuelato verbo Dei cogitat, ſomnia ſunt & figmenta poëtica, in quibus non maior ineſt ad conſolandum virtus, quàm in hilari ſomno, ſeu in phantaſia aut fabula iucunda. In ſola autem Eccleſia nouimus veram doctrinam, tùm de immortalitate animæ, tùm de reſurrectione corporum, & de vita, ac beatitudine æterna piorum. Itaq; etiam in ſola Eccleſia ſcimus, & fide in Chriſto apprehendimus hanc conſolationem, quæ poſita eſt in promiſſione, & ſpe immortalitatis atq; ſocietatis cum Deo, ſanctis angelis ac omnibus beatis in vita æterna ac cœleſti.

Recitaui Philoſophicas conſolationes contra mortem, & facta collatione cum conſolationibus Eccleſiæ, monſtraui diſcrimina, ex quibus manifeſtum fit, Philoſophorum conſolationes eſſe inanes nugas & ſomnia, earumq́; finem eſſe non mentis tranquillita-

tem,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tem, ſed maximam anxietatem & indignationem in morte, ſicut Virgilius dicit:

Vitaq; cū gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Et Epictetus apud Arianum inquit: Non poſſum effugere mortem, metuendo quidem eam non effugiam, ac moriar lugens ac tremens. Similis eſt querela in verſibus Hadriani Imperatoris, qui fuit Philoſophus doctus:

> Animula vagula, blandula,
> Hoſpes, comesq; corporis,
> Quæ nunc abibis in loca?
> Pallidula, rigida, nudula,
> Nec, vt ſoles, dabis iocos.

Contrà verò hæc collatio oſtendit, quanta ſit conſolationū, quas Eccleſia ex verbo Dei colligit, illisq; confidit præcellentia, quarum virtus & potentia vt magis adhuc ſit conſpicua, ideo ſummam earum ſubiecta breuitate repetam. Fundamētum omnis conſolationis Euangelicæ contra mortem eſt obedientia, ſatisfactio, redemptio, mors & reſurrectio Ieſu Chriſti Domini noſtri. Ex hoc fundamento ſequuntur efficaces & potentes conſolationes:

I. Per fidem in Chriſtum ſumus dilecti filij Dei, ſicut ad Epheſios 1. dicitur: Dilexit nos in dilecto Filio, Ergo impoſsibile eſt, vt ſine bona Dei voluntate ex hac vita euocemur, & eſt

& eſt impoßibile, vt mors nos à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu, ſeparet, Rom. 8.

II. Filius Dei, qui nos emit proprio ſanguine & morte ſua, vt det nobis vitam æternam, eſt verus Deus cum Patre & Spiritu ſancto, Ergo neq; mors, neq; Diabolus nos ex ipſius manu eripient, ſicut ipſe dicit Iohan. 10: Ego æternam vitam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eos quiſquam de manu mea, Pater meus, qui dedit mihi, maior eſt omnibus, & nemo poteſt rapere eos ex manu Patris mei. Ego & Pater vnum ſumus.

III. Filius Dei contriuit caput ſerpentis, & deſtruxit opera Diaboli, peccatum, mortem & infernum, & credentibus meruit, donat in ſuo verbo, obſignat ſacroſanctis Sacramentis, oppignorat arra & pignore Spiritus ſancti remiſsionem peccatorum, vitam æternam & hæreditatem regni cœleſtis, Ergo credentes in Chriſtum mortem & infernum, à quibus eos Filius Dei liberauit, timere non debent.

IIII. Filius Dei redemit nos à maledictione, condonans nobis peccata noſtra, quæ erant aculeus mortis. Et mortem noſtram in dulcem ſomnum permutauit, ex quo nos eſt reſuſcitaturus in nouißimo die, Iohan. 6.

Filius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

V. Filius Dei eſt noſtra vita & reſurectio, Ergo qui credit in eum, etiamſi mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit & credit in eum, non morietur in æternum, Iohan. 11.

VI. Filius Dei ad latronem in cruce commendantem ſe ipſi in fide, dicit: Hodie mecum eris in Paradiſo. Et de Lazaro Mendico ait, quòd in ſinum Abrahæ ab angelis portatus ſit, Ergo animæ noſtræ ſunt immortales, & in manu Dei conſeruantur vſq; ad reſurrectionem corporum, Sapient. 4. Et deinde vnà cum corporibus in æternum fruentur cœleſti beatitune & gaudio.

VII. Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, mortui obdormiuerunt in fide Meſſiæ Ieſu Chriſti, & promiſsionis Euangelicæ, quæ vitam æternam promittit omnibus credentibus. Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundū &c. Ergo impoſsibile eſt eos interijſſe, ſicut impoſſibile eſt verbum Dei perire, de quo ſcriptum eſt: Verbum Dei manet in æternum. Manet itaq; in æternum, qui in fide verbi Dei aut viuit auc moritur.

VIII. Henoch & Elias viui rapti ſunt in cœlum, nos habemus cum ipſis idem verbum, eundem Meſsiam, eandem promiſsionem; Ergo noſtra quoq; ciuitas & manſio æterna in cœlo eſt.

Deus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

IX. *Deus dicit ſe eſſe Deum Abrahæ, Iſaac & Iacob, cum illi olim eſſent mortui, & Paulus ſimiliter de omnibus credentibus dicit, Roma. 14. Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus, In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, & reuixit, vt viuentibus à mortuis dominetur, Deus autem non eſt Deus mortuorum ſed viuentium. Ergo Abraham, Iſaac, Iacob, Deo viuunt, & vna cum corporibus reſurgent, & nos ſimiliter, poſtquam obdormiuerimus, tamen Domino viuemus, & cum noſtris corporibus reſurgemus.*

X. *Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit à morte, aſcenditq; ad cœlos aperiens nobis viam regni cœlorum, Ergo etiam nos, qui ſumus Chriſti membra, per fidem & inhabitationem Spiritus ſancti ipſi agglutinata, licet naturali morte obdormiemus, tamen in morte non manebimus, ſed ad vitam æternam reſurgemus, caput enim trahit poſt ſe, & ad ſe, membra ſua, vt vbi ipſe Chriſtus eſt, ibi & nos ſimus.*

XI. *Sumus cum Chriſto per baptiſmum mortui, & cum illo ſumus conuiuificati, & conreſuſcitati & concollocati in cœleſtib. Ergo mors noſtra non eſt mors, ſed ſomnus qui nobis ad vitam, quam in Chriſto Ieſu iam accepimus per fidē nihil poteſt nocere aut obeſſe.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

XII. Chriſtus per afflictiones & mortem intrauit in gloriam, relinquens nobis exemplū, vt tollamus crucem noſtrum, & ſequamur illum, ſicq; illi conformemur in cruce, & liberatione, Sicut Paulus dicit, Si compatimur & conglorificabimur, momentanea enim & leuis afflictio noſtra, ſupra modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis, dum non ſpectamus ea quæ videntur, ſed quæ non videntur, Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quæ autem non videntur, æterna.

XIII. Morientes in perſecutione ob confeſſionem Chriſti conſolari ſe debent hac promiſſione: Conſitebor eos coram patre meo cœleſti. Item, Qui perdiderit animam, ſeruabit eam. Deinde etiam cogitatione finium. Morientes in confeſſione oſtendunt ſe non ſimulaſſe profeſſionem, voluptatis aut lucri gratia, obſignant ſuam confeſſionem, & oſtendunt ſe expectare Iudicium, & relinquunt poſteris exemplum conſtantiæ, Sicut ſenex Eleazarus dicit in hiſtoria Machabæorum.

XIIII. Totum Euangelium, hoc eſt, omnes promiſſiones Euangelicæ in Moſe, Prophetis, Euangeliſtis & Apoſtolis promittunt credentibus vitam æternam in Ieſu Chriſto. Eſt autem Euangelium Dei verbum, Dei veritas, Dei virtus & potentia ad ſalutem omni

credenti.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

credenti. Sit itaq; ea in nobis diligentia, vt præcipuas promiſsiones ediſcamus, & quotidiana meditatione fidei repetamus, ne mors inopinata inueniat nos imparatos.

CAPVT XXVII.

DE QVÆSTIONIBVS, AN LONGA VITA SIT *expetenda, & an mors optanda ſit.*

IN Philoſophorum ſcriptis extant contrariæ ſententiæ. Theognis dicit: Optimum eſſe non naſci aut natum quam primum mori. Sophocles inquit: Oportere natum deplorari, vt maxima ingreſſum mala, & mortuum efferre cum gaudio. Neoptolemus: O mors vtinam te capere noſtri eſſet arbitrij, vt te mihi ſumerem omnium primam, Quantumuis enim inimica, tamen gratiſsima mihi eſſes. Contraria ſunt hæc dicta apud Euripidem, Lux hominibus aſpectu ſuauiſsima eſt, apud inferos nihil eſt, Inſanit autem qui optat mori, malè viuere præſtat, quam benè mori, Item: vnuſquiſq; etſi fuerit ſeruus, lucis aſpectu gaudet, Mortalibus enim cunctis anima cara, miſericordiam mouet vbiq;, ſuauius eſt viuere, quam mori prudentibus. Et quidem huic ſententiæ de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vitæ optione, ipſe ſenſus naturæ aſtipulatur. Sicut Pheres ait in Alceſtide: Fruſtra ſenes mortem optant, culpantes ſenectam, & longum tempus vitæ, vbi vero propius mors acceſſerit, nullus vult mori, ætaſq; non amplius grauis eſt. Et Lycophron: Quando procul adhuc mors abeſt, Orcus deſideratur ab infortunatis. Cum vero obrepit vltima vitæ vnda viuere cupimus, nulla enim viuendi ſaturitas. Apud Homerum 11. Odyſſeæ quidā inquit, ſe ruſtico pauperi malle ſeruire, quā omnibus vmbris mortuorum imperare. Speuſippum Philoſophum, vehementiſſimè crurum dolore laborantem, cum Diogenes hortaretur, vt ſeipſum vita priuaret. Reſpondit Speuſippus, Non cruribus viuimus, ſed mente. Iudicauit enim vitam cum dolore corporis meliorem eſſe morte. Quæ quidem Philoſophi reſponſio etiam illud monet. Quod interficientes ſemetipſos, vt Cato, non naturam, ducem ſequatur, ſed incitati à malis ſpiritibus, contra naturam, ac naturalis iudicij ſenſum faciant.

Ex his contrarijs ſententijs non poteſt certa reſponſio ad quæſtiones colligi, Sicut dubitatiuè Euripides dicit: Quis nouit, an viuere ſit, quod nos vocamus mori, Mors autem vita? Enimuero homines ægrotant viuentes,

uentes, defuncti autem non ægrotant, nec mala experiuntur, Sed quid de quæſtionibus hiſce conſtituere dicitur homo Chriſtianus? Reſpondeo: Licet Chriſtiano vtrunq; nimirum & vitam longiorem optare, & mortem, Modo ſuam optionem in vera fide, & humili obedientia voluntati Dei ſubijciat, iuxta exemplum Chriſti, petentis in agone mortis, vt ſi poßibile eſſet, calix iſte tranſiret, ſed cum hac conditione, vt æterni patris voluntas fieret. Honorantibus parentes promittitur vita longa & felix. Ezechias laborans peſte, petiuit longiorem vitam, exauditaq; eſt ipſius petitio, & vita eius annis quindecim prolongata eſt. Deus creauit herbas, aliasq; res ad valetudinis conſeruationem, & morborum curationem vtiles, atq; inſignem medicinæ artem, atq; curationis dona addidit. Et Siracides inquit: Quod homo ſapiens medicum, & medicinæ ſcientiam, ac remedia à Deo data, non contemnit, ſed eis vtitur in neceßitate. Exaudiuit Chriſtus preces Archiſynagogi, eiuſq; Filiam mortuam excitauit. Miſertus eſt viduæ & ſororum Lazari, Illi filium vnicum, his fratrem ex morte reſuſcitatum reddidit. Cum Phariſæi conſiliũ caperent de interficiendo Ieſu, ipſe ceßione ſibi conſuluit, Matt. 12. Cum lapidibus eum Iudæi obruere vellent,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

abſcondidit ſe, & exiuit de templo, Iohan. 8. Paulus vt vitam ſeruaret, in ſporta de muro vrbis Damaſci demiſſus eſt noctu, & aufugit, Acto. 9. Et ne quod medium, quo cum bona conſcientia vti poſſet, ſciens & volens negligeret, ad Cæſaris tribunal appellauit. Iacobus imminente vrbis Hieroſolymitanæ excidio, vna cum Eccleſia Pellam profectus eſt.

Hæc exempla clare docent, quod liceat Chriſtiano & ſibi, & alijs longam vitam petere, & quantum cum bona conſcientia piè fieri poteſt, conſeruationi vitæ conſulere, vſq; dum veniat hora noſtra, quæ nobis ignota eſt. Quod etiam mortem optare Chriſtiano liceat, id Eliæ & Pauli exempla docent. Elias enim cum Iezabelis tyrannidem fugeret, ſedens ſub arbore, ſufficit, inquit, Domine, tolle animam meam. Et Paulus ad Philip. 1. inquit: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Cum autem eo in loco Paulus totam diſputationem de his duabus quæſtionibus explicet, videlicet, quam ob cauſam & mortem, & vitam expetere Chriſtiano liceat, ideo integrum locum aſſcribam: Magnificabitur Chriſtus, inquit, in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere Chriſtus, mori lucrum. Quod ſi viuere in carne fluctuoſum eſt, & quid eligam ignoro, Coarctor enim ex duobus, deſiderium

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, id multo melius erat. Permanere autem in carne magis neceſſariũ propter vos. Et hoc confidens ſcio, quod manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum veſtrum, & gaudium fidei, vt gratulatio veſtra abundet in Ieſu Chriſto per me, in meo aduentu iterum ad vos. Bonum eſt in Paulo deſiderium diſſolutionis & liberationis ex hac vita mortali, peccatis & malis multis obnoxia, et clari conſpectus Dei ac Filij eius Ieſu Chriſti in vita cœleſti. Bonum etiam eſt ipſius deſiderium diutius viuendi, vt ſeruiat Eccleſiæ. Hoc exemplum Apoſtoli in vtraq; optiõe, plus pater familias, Magiſtratus, concionator, aut alius quiuis pius ſine peccato, imitari poteſt, ſubijciens ſe voluntati Dei.

CAPVT XXVIII.

DE LVCTV FVNEBRI.

PRopinquorum στοργαὶ, *& amicorum amor, etiam mortuos proſequitur, Ideo apud omnes honeſtas gentes vſitatum eſt. vt mortui cum luctu, & cæremonijs funebribus honeſtè, vel conburantur, vel ſepeliantur. Habeturq; honor ſepulchris, quæ violare nefas eſſe iudicatur. Ac primum de luctu dicendum eſt, Enim Stoici reprehendunt, qui cum hominem omnibus affectibus exuunt, naturã hominis, quantum in ipſis eſt, in homine deſtituunt,*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

unt. Deus fecit hominem φιλόστοργον, & ſicut dolorum ſenſus eſt in ipſa natura, Sic etiã Storgarũ ſenſus in natura eſt, quod etiam Homerus in hac diſputatiõe de luctu funebri dicit Iliados 24. Patientem hominibus fata dederunt animum, hoc eſt, animus hominis ita formatus eſt, vt luctus paßionem ſeu affectum ſentiat. Ἀστοργία itaq; contra naturam eſt, & vel Diabolica quædam faſcinatio eſt, vel mentita & violenta dißimulatio, eius, quod in ipſa natura ſentitur, qualis erat ἀπάθεια Stoici exclamantis. O dolor nihil agis. Fatetur enim ipſa exclamatione, quod dolorem ſentiat, quantumuis eum dißimulare velit. Solon etſi lege prohibuit lamentationes funebres, quia nihil prodeſſent, Tamen ipſe amiſſo filio lachrymas retinere non potuit. Et cum quidam ei ex propria lege obieciſſet, quod flendo nihil efficeret, propter hoc ipſum ſe flere dixit. Qua reſponſione teſtatus eſt, ſe nunc ipſa re experiri, legem de ἀστοργίᾳ cum natura hominis pugnare. Quamuis ego exiſtimem Solonis legem, non de luctu moderato, ſed de immoderatis eiulatibus & alijs inhumanis aliquorum Ethnicorum ritibus, qui etiam legi Dei expreße ſunt prohibiti, locutam eſſe. Atq; ſic etiam Platonis legem, lib. 12. intelligo: Lacrymis mortuos decorare aut

non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

non,turpe legumlatori cogere eſt, Plangere verò,et extra domum verſari,prohibitum eſt. Non puto duos ſapientiſſimos Philoſophos, Socratem et Platonem,in illa opinione Stoicorum fuiſſe, quòd mortui nequaquam deflendi ſint. Quæ opinio præterquam, vt dixi, quòd cum ipſa natura pugnat,etiam cõtraria eſt bonis moribus. Indecorum enim eſt, in funere parentum,propinquorum aut amicorum ridere,aut iocoſè(ſicut fatuus in Apologo fecit) cantillare. Ideoq́; & ab Homero Philoſophorum patre opinio Stoicorum reprehenditur Odyſſ.4:

Hic ſanè eſt miſeris mortalibus honor,
Tondere comã, et genis lachrymas effundere.

Et Iliad. 8. Patroclum defleamus. Hic enim honos eſt defunctorum. Si itaq́; mortui honorantur luctu,Ergo contra bonos mores eſt non lugere,ſed ἄϛοργον eſt. Et quòd hæc interpretatio legum Solonis ac Platonis,de nimiæ & immoderatæ lamentationis prohibitione recta ſit,id eiuſdem Homeri verba Iliados 24. docent:

> *Suſtineas, inquit, neq́; nimis in animo tuo lugeas.*
> *Nihil enim proficies,vtcunq́; grauiter ob filium dolens;*
> *Nec excitabis eum.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Sic & Euripides dicit in Iuone:

Agnoſce res humanas, neq; ſupra modũ
Dole, non ſola enim malè affligeris.

Antiphanes:

Lugendi ſunt moderatè mortui,
Non enim mortui ſunt, ſed eãdem viam,
Quam ingredi omnibus neceſſarium eſt,
Præiuerunt, nos etiam in poſterum,
In idem cũ ipſis veniemus diuerſorium,
Communem vnà reliquam acturi vitam.

Hypierides ait: Res eſt forſan difficilis, illos conſolari, qui huiuſmodi affectibus laborant. Luctus enim neq; ratione neq; lege ſopitur. Verùm natura cuiuſq; & amicitia erga defunctum, lugendi terminum continet, animum tum erigi oportet, ac triſtitiam, quoad fieri poteſt, minuere, atq; meminiſſe, non ſolùm funeris defunctorũ, ſed etiam virtutis, quam reliquerunt: Non enim lachrymis digna paſſi ſunt, ſed magnis laudib. celebranda facta ediderunt. Quòd ſi mortalem ſenectam non attigerunt, immortalem tamen gloriam conſecuti ſunt, & per omnia felices euaſerunt.

Hæc, quæ recenſui de luctu, philoſophica ſunt. Nunc quid Chriſtianum hominem deceat, inquirendum eſt. Apoſtolus Paulus Chriſtianos de luctu funebri ita inſtruit 1. Theſſ. 4. Nolo vos ignorare fratres de illis,

qui

qui obdormierunt, ne doleatis, quemadmodum cæteri ſpem non habentes. Nam ſi credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ſic & Deus illos, qui obdormiuerunt, per Ieſum adducet cum illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quòd nos qui viuemus, & reliqui erimus in aduentu Domini, nequaquam præueniemus eos, qui dormiunt, Quoniam ipſe Dominus cum hortatu & voce Archangeli, ac tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto reſurgent primùm, deinde nos, qui viuemus, ſimul cnm illis rapiemur in nubibus, in occurſum Domini in aëra. Non prohibet Apoſtolus Chriſtianis luctum, quia Spiritus ſanctus non deſtruit in homine creatas ςοργὰς, ſed ſicut rectè dicit Lutherus, affectus ſtorgarum in pijs laudat & gubernat. Ideo in Scriptura etiam non pauca exempla luctus ſanctorum non vituperationis, ſed laudis ergò recitantur, ex quibus videre eſt, quòd quo quis ſanctior eſt, eo longius abſit à delirio Stoico, & eo excellentiores ςοργὰς habeat, magisq́ earum ſenſu afficiatur. De Abrahamo ſcribitur Gene. 23. quòd mortua vxore venerit domum, vt plangeret & fleret eam. Ac de Iſaac ſcribitur 24. capi. quòd accepta vxore Rebecca, adeò eam dilexerit, vt dolorem, quem ex morte matris acceperat, temperaret.

Non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Non ergo Iſaac in funere matris riſit, aut iocosè cantauit, nec Stoicam aſtorgiam finxit, ſed vnà cum ſancto patre fleuit & luxit.

Iacob exiſtimans filium Ioſeph à beſtijs deuoratum eſſe, ſciſſis veſtibus, & induto cilicio luxit longo tempore, Gene. 37. Ioſeph moriente patre Iacob, ruit ſuper faciem eius flens, & deoſculans eum, Gene. 50. Mortem Aaronis, Moſis, Samuelis, populus publico luctu aliquot diebus defleuit.

Hæc exempla oſtendunt, decere ſanctos, mortes propinquorum, amicorum, & eorum, qui fuerunt communi ſocietati vtiles, non tantùm lachrymis, ſed etam honeſtis ritibus funebribus, & lugubribus perſequi. Charitas enim dolet ob priuationem eius, qui fuit dilectus & vtilis, eoq; dolore oſtendit & gratitudinem & deſiderium, atq; ſicuti Chriſtus deflens mortem Lazari amici, proculdubio cogitauit de cauſa breuitatis & miſeriarum humanæ vitæ, ac mortis, quæ cogitatio eſt lamentabilis, quemadmodum Pſal. 90 docet: Ita homo pius videns ante ſe funera, & præſertim eorum, quos charos habuit, non poteſt non affici talibus cogitationibus, quibus ad lachrymandum commoueatur. Et tum ipſa triſtitia animi adſert ſecum non ſolùm triſtem vultum, ſed etiam abſtinentiam à cultura ve-

ſtium,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſtium, conuiuijs, & alijs rebus, quibus dele-
ctantur illi, quibus animus eſt hilaris, tùm
etiam honeſtas vitæ communis, quæ ſine cæ-
remonijs eſſe, & coli non poteſt, aliquos ritus
poſtulat, qui ſint teſtes & indices triſtitiæ &
luctus in animo. Itaq; Apoſtolus luctum fu-
nebrem non prohibet, neq; dolorem ſeu triſti-
ciam prorſus è natura abijcit Stoicè, ſed vult,
vt Chriſtiani non ita doleant & lugeant, ſicut
Ethnici, ſpem non habentes. Ethnici enim ca-
rentes ſpe reſurrectionis mortuorum, & vitæ
æternæ, dolent ſine conſolatione vera. Etſi
enim fingunt aliquas conſolationes, tamen, vt
præcedente Capite dixi, ſunt illæ tantùm me-
ræ nugæ, & quaſi ſomnia conſolationum, in
quibus nulla virtus eſt ad conſolandum. Itaq;
eorum dolor nulla alia re, quàm longinquitate
temporis, paulatim deletur & extinguitur:
Deinde Ethnici aliqui multis inhumanis riti-
bus in luctu vtuntur, qui ſunt expreſſa lege
prohibiti, Num. 19. Super mortuo non inci-
detis carnes veſtras, neq; figuras aut ſtigmata
facietis, Ego Dominus. Homo autem Chri-
ſtianus, etſi verè ſentit in animo dolorem &
triſtitiam, tamen viciſſim verè ſentit per fi-
dem in Chriſtum, qui eſt piorum reſurrectio
& vita, efficacem conſolationem, certæ ſpei
reſurrectionis mortuorum, & vitæ æter-
næ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

næ. Quæ conſolatio dolorem moderatur & vincit. Seruat quoq; Chriſtianus modum in externis luctus ritibus, vt nihil contra pietatem fiat, & ipſa moderatione etiam fidem ſuam ac ſpem cordis, vincentem triſtitiam, oſtendit.

Sit itaq; notum dictum Syracidæ ca. 22. Modicùm deplora mortuum, quoniam requieuit. Et Chriſti dictum de mortuis: Non eſt mortuus, ſed dormit. Sed quid faciendum eſt, cùm propinqui aut amici impij moriuntur? Tunc enim ſpes nulla conſolatur? Reſpondeo: Hoc Dauid duobus exemplis docuit. Namq; ipſe etiam hoſtibus ſuis, Saule rege, & Abſolone filio, in impietate mortuis, fleuit & planxit, 2. Reg. 1. & 18. Equidem is dolor homini pio omnium eſt grauiſſimus, quem non ſpes æternæ vitæ, ſed cogitatio iuſti iudicij Dei finit.

CAPVT XXIX.

DE SEPVLTVRA ET SEPVLCHRIS.

VLtimum officium, quod corpori humano ab homine præſtari poteſt, eſt honeſta funeratio. Itaq; omnes gentes [...]mant eum honorem mortuis deberi. Et [...]ntes in Teſtamentis, ſeu vltimis voluntatibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

luntatibus eum expetunt. Neq; vnquam ſapiens aliquis Cynenum Diogenis dictum probauit: Perinde ſibi eſſe, humi ne an ſublimè putreſceret. Iuſsit idem corpus ſuum inhumatum abijci, inquiens: Si à canibus lacerabitur, Hircana ſepultura erit, ſi à vulturibus, Hybera, at ſi nullum animal acceſſerit, ipſum tempus pulcherrima mihi ſepultura erit, corpore à rebus precioſiſsimis, nimirum Sole et imbribus abſumpto. Imò verò ſepulturæ honeſtæ priuatio ignominioſa eſſe ab hominibus ſapientibus iudicatur. In Eccleſia etiam ſic ſentimus, Piorum corporibus honorem ſepelitionis honeſtæ præſtãdum eſſe, qua cùm aliquis vel Dei, vel Eccleſiæ, vel Magiſtratus iuſto iudicio priuatur, id maximum exiſtimatur eſſe probrum, maximaq; infamia. Iudicio Dei priuati ſunt ſepultura Ieſabel & Ioachim, de illa ſcribitur 3. Reg. 21. & 4. Reg. 9. Canes comedent carnes Ieſabel, Et erũt carnes eius ſicut ſtercus ſuper faciem terræ. De Ioachim verò Ieremiæ 22. Oculi tui & cor tuum non reſpiciunt, niſi commodum tuum, & vt effundas ſanguinem innocentem, atq; facias calũniam & oppreſsionem, Idcirco ſic dicit Dominus ad Ioachim filium Ioſiæ regem Iuda: Non plangent eum: væ frater & væ ſoror: Non, inquam, plan-

gent

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

gent eum. Heu Domine, & heu inclite. Sepultura aſini ſepelietur, proiectus & putrefactus extra portas Hieruſalem.

In hiſtorijs ſacris ſeu Biblicis, inſignia exempla honorificarum ſepelitionum deſcripta ſunt, quas etiam ſanctos ex hac vita diſcedentes piè deſiderare, Iacobi, Ioſephi & Tobiæ exempla docent. Abraham emit ducentis Daleris agrum, in quo ſepulchrum vxori Saræ fecit, quo in ſepulchro ipſe quoq; & filius Iſaac cum Rebecca ſepulti ſunt. Rachaeli fecit Iacob ſepulchrum in via Bethlehemitica, & ſtatuam ſupra ſepulchrum pro Epitaphio memoriæ ergò collocauit. Liam in ſepulchro Abrahæ ſepeliuit, & moriens filijs ſuis mandauit, vt ex Ægypto ad idem ſepulchrum reportaretur. Ioſeph quoq; vltima voluntate oſſa ſua rurſum in terram Canaan referri iuſsit. Et Tobias ſenior poſtremam ad filium admonitionem ita incipit: Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum ſepeli, & honorem habe matri tuæ. Cùm autem ipſa compleuerit tempus vitæ ſuæ, ſepelias eam apud me. Id exemplum iuſsionis de ſepultura ſolent Chriſtiani in Teſtamentis imitari.

Plura exempla ſepelitionum ex hiſtorijs veteris Teſtamenti non recito, quia ſunt vbiq; obuia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

obuia. In nouo Teſtamento Filius Dei Ieſus
Chriſtus, Dominus & Saluator noſter, poſt-
quam in cruce, pro nobis expirauit, honorifi-
centiſsimè in ſepulchro nouo eſt depoſitus. At-
que de ipſius ſepulchro prædixerat Eſaias cap.
11. Sepulchrum eius erit glorioſum. Verè
fuit glorioſum illud ſepulchrum, in quo iacuit,
& ex quo reſurrexit tertia die à mortuis, Fili-
us Dei Ieſus Chriſtus, Victor mortis, qui o-
mnibus credentibus ſepulchra ſanctificauit.
vt ſint glorioſa ipſorum cubilia, in quibus i-
pſi placidè requieſcunt, non ſolum liberati ab
omnibus malis & miſerijs huius vitæ, ſed
etiam tuti à vi mortis & potentia Diaboli,
Et ex quibus glorioſe ad vitam æternam re-
ſurgent, imò qui totam terram hominibus
pijs ad glorioſum cubiculum ſanctificauit. Etſi
enim multi non veniunt in ſepulchra ipſis fa-
cta, tamen omnes ad hoc cubiculū terræ deue-
nimus. Hæc eſt noſtrorum ſepulchrorum glo-
ria, qua illa omnem ſplendorem Ethnicorum
ſepulchrorum ſuperant, videlicet, quod per ſe-
pulturam Chriſti terra eſt ſanctificata, ad
commune Chriſtianorum cubiculum, in qua
ſepulchra ipſa ſunt cubilia corporum, à Chri-
ſto redemptorum, in quibus ipſa vſq; ad glo-
rioſam reſurrectionem tuta & ſecura ab
omni moleſtia, iniuria, & vi non hominum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tantum, ſed etiam Diabolorum dormiunt, & quieſcunt. Eſtq́ dignum conſideratione Patrum conſiliũ, qui conſtituerunt, vt ſepulchra Chriſtianorum eſſent, vel in templis, vel iuxta templa, quæ loca Cœmiteria dulci nomine appellantur. Significare enim voluerunt, quod etſi mortui in Chriſto ex ſocietate vitæ huius emigrauerũt, tamẽ non ſint ſeparati ab æterna communione ſanctæ Eccleſiæ, Sicut dormientes in domo non ſunt ſeparati à ſocietate familiæ. Imò verò admonere etiam voluerunt viuos, cum ad ſepulchra mortuorum audiunt Euangelium, baptizantur, & Cœna Domini fruuntur, cogitent fieri hæc ad ſpem vitæ æternæ, ad quam mortui in Domino, & illic quieſcentes præceſſerunt. Scribit Cicero 1. Tuſculana, ex ſepulchrorum ceremonijs intelligi, eſſe in morte ſenſum, neq́ exceſſu vitæ ſic deleri hominem, vt funditus intereat, Quia homines maximis ingenijs præditi, eas tanta cura non coluiſſent, nec violatas tam inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi hæſiſſe in eorum mentibus, mortem non interitum eſſe omnia tollentem ac delentem, ſed quaſi quandam migrationem commutationemq́ vitæ, quæ præclaris viris & fœminis, dux in cœlum ſoleret eſſe, in cæteris humi retineretur & maneret tamen. Si gentes quædam

dam ſine verbo Dei, ex antiqua ſepulturæ ac ſepulchrorum reuerentia, tales cogitationes, quamuis incertas & dubias hauſerunt: Quantò magis nos Chriſtiani, qui in verbo Dei ſepulturarum exempla legimus, & quotidie ea in Eccleſia conſpicimus, cogitatione & intuitu eorum, memoriam reſurrectionis mortuorum ad vitam æternam, quaſi alere debemus, & his cogitationibus occupati eſſe, præſertim cum funera, quæ cum pijs & ſpiritualibus canticis ad ſepulturam deferuntur, vel præcedimus vel ſequimur. Sicut monent verſus in hymno Prudentij, qui diligenti lectione & meditatione dignus eſt:

Nam quod requieſcere corpus
Vacuum ſine mente videmus,
Spacium breue reſtat, vt alti
Repetat collegia ſenſus.

Venient citò ſecula, cùm iam
Socius calor oſſa reuiſat,
Animataq́ſanguine viuo
Habitacula priſtina geſtet.

Quæ pigra cadauera pridem
Tumulus putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras,
Animas comitata priores:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hinc maxima cura ſepulchri
Impenditur, hinc reſolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.

Quidnam ſibi ſaxa cauata
Quid pulchra volunt monumenta?
Res quod niſi creditur illis
Non mortua, ſed data ſomno.

Hoc prouida Chriſticolarum
Pietas ſtudet, vtpote credens,
Fore protinus omnia viua,
Quæ nunc gelidus ſopor vrget.

Pompa funebris & ſepulchrorum ornatus, nec nulli, nec immoderati eſſe debent: Quia Chriſtianos modus in omnibus rebus decet. Immoderatos ſumptus etiam Poeta Euripides reprehendit? Mentes, inquit, hominum inſaniunt, cum inutiles ſumptus pro mortuis expendunt. Socrates cicutam hauſturus cum interrogaretur, quomodo ſepeliri vellet, Eo inquit modo, qui vobis facilimus fuerit. Græci ſumptibus funebribus modum lege poſuerunt, ne quis maioris operæ ſepulchrum extrueret, quam quod decem homines triduo perficere poſſent. Romæ quoq; ſepulchrali lege cautum fuit, ne ampliori opere excitaretur ſepulchrum, quam quod tribus vel quinq; diebus ab-

ſoluere-

ſolueretur, nec maiori lapide, quam qui laudes ſepulti & titulos honorum acciperet.

L. Scylla legem promulgauit, quo funebres impenſas ſeu ſumptus moderatus eſt. Ægyptij tribus gradibus ſepulchra diſtinguebant. Sumptuoſa vno talento, hoc eſt, ſexcentis coronatis. Mediocria viginti minis, quæ faciunt coronatos ducentos. Humilima paruo ſumptu, pro facultatibus, & voluntate cuiuſq; conficiebantur. Artemiſia regina Halicarnaſſi, marito Mauſolo tam magnificum ſepulchrum extruxit, vt à Plinio inter ſeptem orbis miracula illud numeratum ſit, à quo deinceps, precioſa Regum & Principum monumenta Mauſolæa ſunt nuncupata.

Alexander Macedo, decies mille talenta Epheſtionis funus contuliſſe ſcribitur. Licinus tonſor Romanus, vir ditiſſimus ſepulturam maximis impenſis fieri ſibi voluit, quæ ſepultura hominis ignobilis à Poeta deridetur:

Marmoreo Licinus tumulo iacet, at Cato paruo,
Pompeius nullo, credimus eſſe Deos.

Parentalia & exequiæ funebres, cum ſine ſuperſtitione fiunt moderatè, ad memoriam eorum, qui perpetua laude propter egregias & ſingulares virtutes & merita præclara digni ſunt, & exhortationem viuentium, ab

antiquis toleratæ ſunt. Sed cum ſuperſtitio accedit Papiſtica, prorſus omittendæ & damnandæ ſunt.

Sepulchra petulanter violare, non ſolum à Chriſtianis, ſed etiam ab Ethnicis impium eſſe iudicatur. Itaq; Euripides dicit in Troadibus. Stultus eſt qui expugnata vrbe, templa, & tumulos, & ſacra mortuorum, vaſtat. Nam paulo poſt ipſe etiam perit.

Semiramis regina ſepulchro ſuo ſic inſcribi iuſſerat. Quisquis Rex pecunijs eguerit, aperto monumento, quantum volet accipiat. Darius vero Rex auiditate auri incitatus, cum ſepulchrum aperuiſſet, auri quidem nihil, ſed in altero lapidis latere, hæc verba inſculpta inuenit: Ni vir malus eſſes, & pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos mouiſſes.

In fine huius loci de morte & ſepultura addam quædam inſignia Auguſtini dicta, lib. 1. de ciuitate Dei capite 12. ſic ſcribit: Curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompa exæquiarum, magis viuorum ſunt ſolatia, quam mortuorum ſubſidia, Si aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa, oberit pio vilis aut nulla. Libuit de hac re Poetæ Lucano dicere:

Cœlo tegitur qui non habet vrnam.

Et cap. 13. Non ſunt contemnenda &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

da & abijcienda corpora defunctorum, maximeq; iuſtorum atq; fidelium, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia bona opera, ſanctus vſus eſt ſpiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tanto carius eſt poſteris, quanto erga parentes maior extitit affectus. Nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtiq; multo familiarius, atq; coniunctius, quam quælibet indumenta geſtamus.

De luctu funebri libro 19. cap. 8.

Quorum nos vita, propter amicitiæ ſpecialis ſolatia, delectabat, vnde fieri poteſt, vt eorum mors nullam nobis ingerat mœſtitudinem, quam qui prohibet, prohibeat ſi poteſt, amica colloquia, interdicat animalem ſocietatem, vel intercidat affectum omnium humanarum neceſsitudinum. Quo pacto enim futurum eſt, vt eius mors nobis amara nõ ſit, cuius dulcis vita fuit. Hinc eſt enim luctus quidam in humano corde, quaſi vulnus aut vlcus, cui ſanando adhibentur officioſæ conſolationes.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XXX.

ORATIO FVNEBRIS DE SPLENDIDISSIMA

Familia, pietate, virtutibus, atq; pia in Chriſto obdormitione, sereniſsimæ, potentiſsimæq; Principis & Dominæ, Dominæ Sophiæ, ſanctæ memoriæ, Reginæ Daniæ & Noruegiæ &c. Matris Illuſtriſsimorum, laudatiſsimorum Principum & Dominorum ac Dominarum hæredum Noruegiæ, Ducum Sleſuici, Holſatiæ, &c. Domini Iohannis Senioris, Domini Adolphi, Dominæ Elizabetæ, nuptæ Illuſtriß. Principi Vlrico, duci Megapolenſi, & Dominæ Dorotheæ.

ILLuſtriſsimi Principes, Clementiſsimi Domini, ac Clariſsima, ampliſsimaq; nobilitatis congregatio, Cum ita Deo Opt. Max. viſum ſit, vt sereniſsimam, potentiſsimam et laudatiſsimam Principem, ac dominam dominam Sophiam, Reginam Daniæ, & Noruegiæ, natã ex illuſtriſsima & antiqua familia Ducũ Pomeraniæ, Ducem Sleſeuici, Holſatiæ, Stormariæ, atq; Ditmarſiæ, Comitem Aldenburgenſem & Delmẽhorſtenſem, Dominam noſtram clementiſsimam, ex hac mortali vita ad cœleſtia

ſtia & æterna gaudia euocaret. Et nunc Regiæ Maieſtatis ipſius ſepultura peragatur, decet nos omnes, qui ſumus huius Regiæ, & Chriſtianæ ſepulturæ ſpectatores, illis cogitationibus occupari, tùm quæ ad honorificam & gratam Regiæ Maieſtatis ipſius memoriæ conſeruationem faciunt, tùm quæ ad conſolationem & admonitionem ſuperſtitum ſunt vtiles. Hæc enim in funebribus orationibus fieri debere præcipiunt veteres, vt honorificæ memoriæ ergò commemorentur hiſtoriæ de genere, vita & moribus defunctorum, conſolatione adficiantur illi, quibus vel propter ſanguinis, vel propter amicitiæ coniunctionem, vel propter benefactorum merita, cari fuerunt, & vt poſteri ad virtutum imitationem inuitentur. Habent enim domeſtica exempla ſingularem quandam vim ad mouendum & incitandum animos, quam ob cauſam antiqui maiorum ſuorum, qui vita honeſtè & prælarè perfuncti erant, imagines ſtatuasve in familijs ſtudioſè conſeruabant, vt poſteri in eas intuentes, exiſtimarent, ſe ab illis, qui repreſentabantur, non aliter, quàm ſi adhuc in viuis eſſent, ad virtutum amorem & officia admoneri. Et primùm quidem non ſolùm honeſtum, ſed etiam pium eſt, defunctorum, qui fide & pietate ad Deum, et virtutum beneficiorumq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

meritis, ac laude, apud homines excelluerunt, memoriam cum obſeruantia & reuerentia conſeruare. Cùm enim Regius Propheta Dauid dicat: Sanctorum mortem in conſpectu Dei precioſam eſſe, debet certè etiam eorum, non ſepultura tantum, ſed perpetua quoq; memoria apud homines eſſe precioſa. Quia itaq; hoc officium nunc ſuſtineo, vt in hoc publico luctu Illuſtriſsimorum ac Clementiſsimorum Principum, ac Dominorum noſtrorum, ob amiſſam dilectiſsimam & pientiſsimam matrem, & totius magnificæ nobilitatis, omniũq; ordinum, ob amiſſam Reginam & Dominam, quæ propter multas Regias & Chriſtianas virtutes, multaq; præclara beneficia erga ſubditos, verè ac dignè illam auguſtam appellationem merita eſt, vt Mater patriæ nuncupetur, Orationem funebrem habeam, principiò commemorabo hiſtoriam antiquæ familiæ & generis, nec non vitæ, ac virtutum huius Sereniſsimæ ac ſanctæ Dominæ Reginæ, cuius funus in hoc præſenti luctu, vultibus triſtibus, & cum lachrymis omnes conſpicimus, & ad eam commemorationem, de reliquis partibus pauca quædam addam, & humiliter peto, vt, licet ego non poſsim dicendo aſſequi excellentiam virtutum, qua Regia eius Maieſtas prædita, & di-

uinitus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

uinitus ornata fuit, tamen clementer & benignè audiat.

Eximia laus eſt, vt inquit Poëta Græcus, à bonis & præſtantibus originem ducere, & cum bonis & excellentibus connubia iungere. Vtraq; felicitas Sereniſſimæ Dominæ Reginæ contigit, Nam patrem habuit Bugislaum X. Illuſtriſſimum & laudatiſſimum Pomeraniæ Ducem, cuius memoria ob præclaras virtutes debet nobis eſſe grata. Cùm pater ipſius è vita decederet, & Bugislaus puer eſſet, Marchio adminiſtrationē Pomeraniæ petebat, quòd puer ad tantam Prouinciæ gubernationem non eſſet idoneus, Subditi verò petitione Marchionis non admiſſa, Bugislao puero iuramentum fidei & obedientiæ præſtiterunt. Quæ res argumento eſt, conſpectam fuiſſe in ipſius puerili ætate, indolem egregiam, & illarum virtutum ſemina, quæ in bono Principe requiruntur. Neq; feſellit ſubditos ea ſpes de Principe puero concepta. Nam multæ eius virtutes eximiæ prædicantur, ſapientia, iuſticia, clementia, ſtudium pacis, amor ſubditorum, & ſingularis magnanimitas, quam Deus etiam inſigni robore & fortitudine corporis ornauit, vt in Heroico corpore Heroicus animus, tanquam in ſpeculo, eluceret. Gubernatio eius, Deo dante, fuit

felix,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

felix, & longa, nam ſeptuageſimum annum ætatis attigerat, quando placida ac pia morte ex vita hac ad cœleſtem beatitudinem commigrauit, anno à reparatione ſalutis 1523. Quamuis autem maxima pars ætatis ipſius incidit in Papiſticas tenebras, niſi quòd in vltima ſenecta vidit ſancti Lutheri ſcripta, tamen non dubium eſt, eum fuiſſe inter veræ Eccleſiæ reliquias, retinentes inter ſtipulas humanarum doctrinarum & opinionum, verum & ſolidum fundamentũ fidei, & agnitionis vnigeniti Filij Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti, vnici Mediatoris & Redemptoris, pro nobis crucifixi & reſuſcitati. Nam quòd nequitiam Papiſticorum, etiam diu, antequam ſanctus Dei Propheta Lutherus eam ſuis ſcriptis planè detexit, aliquo modo intellexerit, & zelo ac amore pietatis improbauerit, id ex vno facto, quod laude & recordatione dignum eſt, haud obſcurè poteſt colligi. Ferre enim non voluit, vt Romanus Papa, Pomeranis, quos vellet, Epiſcopos obtruderet, quorum mores ipſis ignoti, & religioni ac pietati non eſſent conformes. Sed omni ſtudio contendit, vt Epiſcoporum Pomeraniæ electio penes Principes ipſos, ac Proceres, Ordinesq́ue eſſet, vt noti & idonei Eccleſijs poſſent præfici. Quod etiam nouo & laudabili exemplo, ſua

conſtantia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

conſtantia tandem apud Alexandrum Papam obtinuit. Id exemplum ſi plures & Principes fuiſſent imitati, melius multis in locis, & Eccleſijs, & Rebuſpublicis fuiſſet conſultum, Sed eò eſt hæc virtus Ducis Bugislai magis conſpicua & admirabilis, quôd iſto tempore rarum, imò rariſsimum exemplum fuit pietatis, & conſtantis zeli, contra Antichriſti Romani tyrannidem.

Mater sereniſsimæ & ſanctæ Dominæ Reginæ, Anna, vxor ſecunda Bugislai, quam duxit mortua Margareta Marchica, fuit filia Caſimiri Poloniæ Regis, qui patrem habuit Iagellonem, Lituaniæ Ducem Magnum, quem Heduigis Ludouici Regis filia, regni Polonici hæres, ea conditione ad connubium & regnum acciuit, vt cum ſubditis Chriſtianam religionem amplecteretur, & Lituaniam Maſſouiamq́; regno Poloniæ adiungeret. Quas conditiones cùm ipſe accepiſſet, baptizatus eſt ante nuptias, & coronationem Cracouiæ, cum tribus fratribus, multis nobilibus, & toto comitatu, anno 1387. & in Baptiſmo nomen Vladislai accepit. Moxq́; cum Regina vxore Lituaniam ingreſsus adductis ſecum pijs ſacerdotibus, idola Ethnica deſtruxit, religionem Chriſtianam, auxiliante Deo, plantauit, & non prius in Poloniam reuerſus eſt,

niſi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

niſi omnes eius ſubditi baptizati, & Eccleſiæ in Lituania conſtitutæ eſſent. Ea Domina Anna, mater Sereniſsimæ & ſanctæ Dominæ Reginæ noſtræ, in Chriſto Ieſu nunc defunctæ, ex ſplendidiſsima familia duodecim Imperatorum Romanorum, ac multorum Regum & Principum fuit oriunda, cuius ſplendidiſsimæ auguſtiſsimæq; familiæ cognationem, ipſa filiæ, eaq; viciſsim hæredibus ſuis Illuſtriſsimis, & Clementiſsimis Principib⁹ et Dominis noſtris reliquit. Fuit enim neptis Imperatoris Romani Alberti II. ex filia Elizabetha, quæ poſt mortem patris Caſimiro Polono nupſit. Is Albertus proauus noſtræ Dominæ Reginæ, Imperator Romanus, fuit Archidux Auſtriæ, & habuit abauum paternum, Rudolphum Habsburgenſem Romanorum Imperatorem, proauum Albertum I. qui ducta vxore filia Comitis Tyrolenſis, & Carinthiæ, in Comitijs Auguſtanis à patre factus eſt Archidux Auſtriæ, & poſt mortem patris in Romanum Imperatorem eſt electus, Anno 1298. Auum verò habuit Albertum Archiducem Auſtriæ, à quo originem ducunt Fridericus III. Maximilianus I. Carolus V. Ferdinandus I. & Maximilianus II. Imperatores Romani.

Collocauit autem Alberto II. Imperator Sigiſmundus, filius Caroli IIII. ex vxore

vltima

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vltimæ Bugislai Pomeraniæ Ducis filia, Rex Vngariæ & Bohemiæ, filiam ſuam Elizabetham in vxorem, atq; dotis nomine Morauiam tradidit. Cùm verò moreretur Sigiſmundus ſocer, ſine maſcula prole, inſtituit generum Albertum hæredem duorum ampliſſimorum regnorum Vngariæ ac Bohemiæ, tribuens ei cum regnis hoc illuſtre & ſplendidum teſtimonium, vt diceret: Beatum fore illud regnum, cui Albertus eſſet imperaturus. Quod teſtimonium ſapientiſſimi ſoceri, tantam habuit etiam apud Electores Imperij Romani autoritatem, vt vnanimi conſenſu mox à morte ſoceri, Albertus in Cæſarem eligeretur. Sed non fuit mundus dignus tam excellenti felicitate, ideo Deus eum ſtatim altero anno è vita mortali euocauit. Electus enim eſt anno 1428. die Martis poſt Dominicam Reminiſcere: cùm Electores ipſi Dominica die primùm eſſent congreſſi, adeò vnanimis fuit omnium Electorum ad eam electionem inclinatio, quæ magnam admirationem virtutum, quæ in ipſo conſpectæ fuerunt, non obſcurè ſignificat: deceſſit autem è vita anno ſequenti, ſexto Calend. Nouembris.

Ex hac narratione conſtat, Sigiſmundum Imperatorem, ſocerum Alberti II. fuiſſe noſtræ Dominæ Reginæ, & agnatum a patre,

& mater-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

& maternum abauum. Is verò & fratrem habuit Venceslaum Imperatorem, & patrem Carolum IIII. qui Dominæ Reginæ atauus, & eius pater Iohannes Lucelburgenſis, qui cum nuptijs Elizabethæ Bohemiæ hæredis, regnum illud conſequutus eſt. tritauus Reginæ fuit, pater verò regis Iohannis Henrcus VII. Imperator fuit Dominæ Reginæ Tritauus magnus. Redeo ad Dominam Annam, Caſimiri regis filiam, huius Dominæ Reginæ noſtræ matrem. Ea fratres habuit ſex, & ſorores totidem, maximus natu Ladislaus, viuente adhuc patre, ab Vngaris & Bohemis in Regem eſt electus. Is reliquit filium Ludouicum Vngariæ Regem, maritum Mariæ reginæ, ſororis Caroli V. & Ferdinandi Imperatorum, & Annam Ferdinandi vxorem matrem Maximiliani II. qui nunc Imperium Romanum feliciter gubernat. Ex fratribus tres ſucceſsiuè præfuerunt regno Polonico, Iohannes Albertus, Alexander, & Sigiſmundus Magnus, pater Sigiſmundi Auguſti regis, qui adhuc eſt ſuperſtes. Ex ſororibus natu maxima Heduigis, Georgio Bauariæ Duci, Sophia Marchioni Brandenburgenſi, Elizabetha Lignicēſi Duci, Barbara Georgio Duci Saxoniæ nupſit, auo materno Illuſtriſsimæ ac Clementiſsimæ Principis ac Dominæ noſtræ, Dominæ

Chriſtinæ,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Chriſtinæ Illuſtriſſimi ac clementiſſimi Principis, ac Domini noſtri, Domini Adolphi, dilectiſſimæ cõiugis. Atq; de parentibus, maioribuſq; & auita familia Dominæ Reginæ hactenus. Quæ breuis commemoratio oſtendit, quàm ſplendidam, amplam, & auguſtam affinitatem ipſius Regia maieſtas ad Maritum, sereniſſimum & potentiſſimnm Principem, ac dominum, dominum Fridericum primum, Daniæ & Noruegiæ Regem, &c. cognationem verò ad hæredes illuſtriſſimos Principes & Dominos, Dominum Iohannem, & Dominũ Adolphum, eorumq; Celſitudinum illuſtriſſimas ſorores, clementiſſimos noſtros Dominos & Dominas attulerit, præter inclytam familiam Ducum Pomeraniæ, in qua nunc Dei beneficio viuunt, & feliciter regunt, Illuſtriſſimi Principes, & duces, pietatis, religionis, pacis, iuſticiæ, omniumq; virtutum amore clari, Dominus Barnimus ſenex, Reginæ frater, & Filij Ducis Philippi, Reginæ ex fratre Georgio nepotes.

Tantum verò familiæ, generis & cognationis ſplendorem plurimum auxit illuſtriſſimum, & auguſtum coniugium, ſicut in ſententia Græca dicitur. Eam quoq; eximiam laudem eſſe, cum bonis & excellentibus connubia iungere. Cum enim ſereniſſimus &

potentiſſimus Rex Fridericus primus, Sanctæ memoriæ, quando adhuc ſine regio titulo erat, Hæres Noruegiæ, Dux Slesuici, Holſatiæ, Stormariæ atq; Ditmarſiæ, Comes Aldenburgenſis & Delmenhorſtenſis, per mortem amiſiſſet priorem coniugem, Marchionis Brandenburgenſis Filiam, matrem ſereniſſimi & potentiſſimi, ſanctiq; Regis Chriſtiani tertij, ac Illuſtriſſimæ Principis ac Dominæ Duciſſæ Boruſſiæ, cuius vtriuſq; pietas eximia, & virtutes præclariſſimæ fuerunt, & æternam laudis memoriam merentur, ſapientiſſimo conſilio ſibi hanc Dominam Reginam ad ſecundum matrimonium delegit. Fuit id matrimonium, Deo dante, vtriq; iucundum ac dulce, propter ardentem amorem mutuum, & vnanimem concordiam, quæ tam firma fuit, vt exemplis præclariſſimis eorum coniugum, qui ſe ſingulari dilectione ad admirationem vſq; cõplexi ſunt, adnumerari debeat. Ideoq; Deus author, & amator ſinceræ & piæ dilectionis, & concordiæ coniugij non ſolum fœcunditatis benedictione hoc coniugium ornauit: nam nati ſunt ex eo, illuſtriſſimi & laudatiſſimi Principes, ac Domini, Dominus Iohannes, & Dominus Adolphus, Domina Elizabetha, nupta illuſtriſſimo Duci Megapolenſi, Vlrico, Domina Dorothea, hæredes Noruegiæ, Duces ac

Duciſſæ

Duciſſæ Sleſeuici, Holſatiæ, Stormariæ ac Dit-
marſiæ, Comites et Comitiſſæ Aldenburgenſes,
Delmenhorſtenſes, Clementiſsimi Domini ac
Dominæ noſtræ, quod illuſtriſsimas Celſitudi-
nes, vt omnipotens Deus, ſuo ſancto Spiritu
clementer gubernet, ac benignè defendat, di-
uq; ſuperſtites conſeruet, omnes vnanimiter
totis pectoribus oramus, nec non piè in Chriſto
defunctos, & requieſcentes dominam Annam,
& dominum Fridericum Epiſcopum Hildes-
hemenſem, & Sleſeuicenſem, laudatiſsimæ &
piæ memoriæ, cui ſi Deus longiorem vitam
conceſsiſſet, ad ſummos dignitatis gradus inter
Principes Germaniæ proculdubio celſitudo
ſua fuiſſet euecta: non ſolum, inquam, tam exi-
mia fœcunditate ornauit Deus, hoc ſanctum
& concors coniugium, ſed etiam maxima feli-
citate, & ſplendore auxit. Cum enim Chriſtia-
nus II. Rex Daniæ, Sueciæ et Noruegiæ, nepos
Friderici ex fratre Iohanne Rege, propter in-
ternā diſcordiam, ſuo quodam conſilio regnis
cederet, & propterea illis maximū periculum
ab internis diſſenſionibus, et externis hoſtibus
immineret, ita vt nulla humana ſapientia pro-
ſpicere poſſet, quomodo regnis conſuli rectè
poſſet, vt & interna diſsidia componerentur,
& externa vis propelleretur, tunc Deus Opt.
Max. qui ſolus iuxta ſuam voluntatem &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

conſilium, regna ordinat, transfert & conſeruat, & quod ſapiens Poeta Pindarus dicit, ſolus motas, ac conturbatas reſpub. & imperia ad tranquillitatem adducit, ſedans ac compeſcens bella, tumultus & ſeditiões, tanquã ventorum tempeſtates, & maris procellas: Is, inquam, clemens & miſericors Deus, in tantis diſſidijs internis, & periculis vndiq; circumſtantibus, conſilia procerum gubernauit, & rexit, vt in tam turbulentiſſimo & periculoſiſſimo regnorum ſtatu, per ipſius inuocationem, vnanimi conſenſu, & electione, gubernationẽ duorum regnorum, Daniæ & Noruegiæ ad Fridericum I. deferrent, ſenectuti quidẽ propinquum, ſed non ſolum ſenili ſapientia, longa experientia, & rerum vſu confirmata, verum etiam alijs præclaris virtutibus regijs præditum, atq; diuinitus ornatum, ſingulari animi moderatiõe, pacis, iuſticiæq; ſtudio, nec non ſimul cum viribus corporis, etiam magno, forti, & inuicto animo, ſicut etiam ante de ſocero eius Bugislao Duce diximus, fuiſſe enim inter eos magnam, & heroicorum corporum, et animorum heroicorum ſimilitudinem conſtat.

Etſi autem ægrè potuit perſuaderi Fridericus, vt regnorũ gubernationem acciperet, propterea quod ſuis Ducatibus & prouincijs contentus eſſet, & tranquillitatem amaret: tamen

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

men perſuaſus precibus, & ſupplicationibus Legatorum, qui è regnis miſsi erant, & cogitatione miſeriarum, ac calamitatum imminentium, niſi per auxilium Dei ocyus rectè conſuleretur, atq; ſine omni dubio, à Deo motus, quem in hac graui deliberatione, vna cum dilectiſsima coniuge ſocia deliberationum omnium ardentiſsimè inuocauit, adminiſtrationē duorum regnorum, Daniæ & Noruegiæ, Deo ita volente, per legitimam electionem, & ordinariam coronationē cum hac regia coniuge ſua, commendari ſibi paſſus eſt. Fuiſſe eam electionem regis Friderici diuinitus gubernatā & appropatam, id multa admiranda teſtimonia diuinæ præſentiæ defenſionis, gubernationis & auxilij per totum curſum regiminis declarauerunt. Quantoperè autem Regiæ Maieſtatis ipſius ſapientiſsima, & omniū virtutū regiarum laude abundans gubernatio, cuius laudis ſocietas etiam ad hanc Dominam Reginam Conſiliorum ſociam pertinet, vtilis & ſalutaris fuerit regnis, id vna hora non poteſt pro dignitate dici. Nam regiam ipſius maieſtatem ampliſsimas res, tum pacis tempore in gubernatione, tum belli tempore in neceſſaria defenſione, cum ſumma ſapientia & magnanimitate geſſiſſe, & effeciſſe, hiſtoria eorum temporū luculenter teſtatur. Et adſunt in hoc auguſto cœtu

 nobi-

nobiles & præſtantes viri, qui res geſtas ipſius Regiæ maieſtatis, quarum vel ipſi, vel nobiles eorum patres pars magna fuere, adhuc recordantur, qui me in hac prædicatione virtutum Regiæ maieſtatis ipſius, non adulari, ſed verum dicere, imò ne quidem ipſam excellentiam virtutum non togatarum, quam bellicarum atq; regiorum benefactorum ac meritorum, hac mea tenui, & ieiuna oratione aſſequi norunt. Vt enim alia omnia nunc breuitatis gratia prætercam, quis quæſo duas has virtutes & merita, quæ ex illis conſequuta ſunt, ſatis prædicare poteſt? Amorem pietatis, & veræ doctrinæ Euangelij, vereq; Chriſtianam reformationem Eccleſiarum, vtriuſq; Regni, Ducatus & Prouinciarũ, ipſius regiæ maieſtatis ſubiectarum, atq; ſtudium aureæ pacis, eiuſq; poſt longos & periculoſos tumultus, in regnis reſtitutionem & conſeruationem. De qua verè quidem poſt pietatis & verbi Dei donum dixit Poeta Italicus.

Pax optima rerum
Quas homini nouiſſe datũ eſt, pax vna triumphis
Innumeris potior:

Quis, inquam, de his virtutibus, & meritis regiæ Maieſtatis ipſius dignè ſatis dicere poteſt? Sed quia breuitati inſeruiendũ nunc eſt, ideò ad inſtitutũ præſentis orationis reuertor, ſicut Domina Regina auguſtiſsimæ atq; ampliſsimæ

ami-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

familiæ,& cognationis ſplendorẽ atq; decus ad maritũ attulit,ita ipſa viciſsim ab illius Regia maieſtate, non tantum ſocietate regiæ Coronæ, & dignitatis,quæ inter mundanos & honores tantum vnico gradu dignitatis Imperatoriæ vincitur,ſed etiã per ipſam cõiugij coniunctionem ſummo familiæ ſplendore,eſt condecorata.Fuit enim rex Fridericus natus patre Chriſtiano I.rege,paterna origine ex antiquiſsima familia Comitũ Aldenburgenſiũ oriundo,Materna vero ſtirpe ex illuſtriſsima Ducũ Sleſuicenſiũ domo, Habuit enim auunculũ Dominũ Adolphum Sleſuici & Holſaciæ Ducem Gerhardi Filium, Principem optimũ & præſtantiſsimum, cui propter virtutũ præſtantiũ poſt mortẽ regis Chriſtophori Bauari,à Proceribus regnorum Daniæ & Noruegiæ adminiſtratio Regia,per legitimã electionem eſt oblata, quã ille excuſans ſenectutem ſuam,modeſtè recuſauit,et de eligẽdo nepote ex ſorore Chriſtiano I. quem illi in aula ſua,à puero educauerat,conſiliũ dedit.Is itaq; ſuaſu Auunculi, à Proceribus electus, ducta vidua Regina à Rege Chriſtophoro relicta, filiæ Marchionis Brandẽburgẽſis,genuit ex ea Olaum, qui in pueritia mortuus eſt,Iohannẽ Regẽ,patrem Chriſtiani II. & Fridericum I. patrem,de cuius regia maieſtate in præſentiarũ dico, Atq; filiam Margare-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tom, quæ in matrimoniũ data eſt Iacobo III. Scotiæ regi, & mater fuit Iacobi IIII. auia Iacobi V. proauia vero Reginæ, quæ Galliæ Regi Franciſco ante annos non multos copulata fuit, ſed eo mortuo in Scotiam rediјt. Tempus me admonet, vt omiſſa longiore recitatiõe Regiarũ familiarũ, ad commemorationem virtutum ſereniſſimæ & ſanctæ dominæ Reginæ accedam. Nam rectè à Salomone dictum eſt, Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo, mulier autem timens Deũ ipſa laudabitur. Prima & præcipua virtus Chriſtianorum eſt, pietas ad Deum, quæ cõplectitur agnitionem Dei & Filij eius Ieſu Chriſti, mediatoris Dei & hominum, vnici redẽptoris ac ſaluatoris noſtri, cum vera fide, nitente promiſſione gratiæ, & remiſſionis peccatorũ per & propter Chriſtum, et in hac fiducia Deum indeſinenter inuocante, & cum ardente dilectione Dei, qua præſtatur ei obedientia actionũ, & patientia in paſſionibus crucis, & cum vero timore Dei, quo vitatur ipſius offenſio, & lapſus contumaces, qui vocãtur peccata contra conſcientiã. Hæc eſt pietas, quam Apoſtolus cõmendat Chriſtianis, vt eam ſectentur, quia eſt vtilis ad omnia habens promiſſionẽ huius, & futuræ vitæ: Aſſiduè eã ſectata eſt ſereniſſima & ſancta Domina Regina. Cum .n. per ſingularẽ gratiam Dei, & illuminationẽ ſancti Spiritus, vna cum ſereniſ-

ſimo,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſimo, et ſancto Rege, dilectiſſimo marito, ex tenebris Papiſticis ad agnitionē Euangelij Ieſu Chriſti eſſet adducta cum tanto amore, gaudio & zelo, diuinā illā lucem veræ & ſalutiferæ doctrinæ eſt amplexa, vt tota mente, corde, auribus et oculis, mox à Papiſticis idolomanijs, ſuperſtitionibus, erroribus, fabulis, abhorruerit, & ſancto Regi ac marito, per eiuſdē ſancti Spiritus gratiā ſpontè meditanti extirpationē earum, quas dixi, Papiſticarum idolomaniarū, & Eccleſiarū in regnis & ducatibus piā reformationem, per plantationem veræ & incorruptæ doctrinæ Euangelij, ſuis indefeſſis admonitionibus, die nocteq; fuerit cohortatrix et inſtigatrix. Habēt, n. in concordi coniugio, mutua piorum coniugum colloquia, & admonitiones, virtutem quandā ſingularē ad pietatis amorē accendendum, incitandum et confirmandum, propterea quòd Filius Dei talibus colloquijs, & mutuis admonitionibus pijs delectatur, et in ipſis cum Patre & Spiritu ſancto eſt præſens.

Eliſabetha, Vngariæ Regis filia, quæ propter eximium ſanctitatis ſtudium in hiſtorijs ſancta appellatur, vxor Ludouici Landgrauij, ſua pietate maritum etiam ad pietatis amorem adduxit, non aliter quàm de Monica Auguſtini matre ſcribitur, ſic noſtra Domina Regina, Regem maritum, per Dei gratiam, amantem pietatis, ſuis cohortationibus indeſinentibus,

in ea confirmauit. Et quantum ad eam confir-
mationem momentum adſerat coniunctio pre-
cum & inuocationis in coniugio vnanimi, id
inſigne & dulce dictum Filij Dei luculenter
docet: Si duo conſenſerint ſuper terram, de
omni re, quamcunq́ petierint, fiet illis à Patre
meo, qui in cœlis eſt. Vbicunq́ enim duo vel
tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in
medio eorum. Hæc itaq́ coniuncta pietas, &
vnanimis ac coniuncta inuocatio ad Deum
mariti Regis & Reginæ vxoris, quantos fru-
ctus & vtilitates, ad plantationem Euangelij,
& Eccleſiarum rectam reformationem regnis
& ducatibus attulerit, res ipſa, nimirum præ-
ſens Paradiſus Eccleſiæ Dei, ab ipſorum Re-
gijs Maieſtatibus, per Dei gratiam & auxi-
lium plantatus, & per ſucceſſores ac hæredes,
ſereniſſimos, potentiſſimos, illuſtriſſimos, pien-
tiſſimosq́ Reges & Duces, Dominos noſtros
Clementiſſimos, vſq́ ad hunc diem excultus,
luce meridiana clarius oſtendit, vt hoc præ-
clarum exemplum perſpicuè monſtret, verè ad
ipſorum Regias Maieſtates pertinere dictum
Eſaiæ: Reges erunt nutritores Eccleſiæ, &
Reginæ nutrices.

Quod dictum cùm ſapientiſſimus Dux
Elector Fridericus primùm vel legiſſet, vel
audiuiſſet, tãto amore Eccleſiæ à Deo inflam-
matus

matus eſſe dicitur, vt diuinitus excitatum reformatorem ſanctum Prophetam Lutherum, cum ſummo periculo vſq; ad vitæ exitum. contra totum Imperium, & omnem vim atq; inſidias & minas Romani Antichriſti conſtanter, & magno animo defenderit. Et quidem veriſsimum eſt, nullam poſſe maiorem laudem de Regibus & Principibus prædicari, quàm hæc eſt, quòd Eccleſiam nutriant, tanquam nutrix infantem nutrit.

Ad hanc itaq; laudem aſpirare & eniti omnes Reges et Principes debent hæc æquantur ſanctiſsimis illis regibus, Dauidi, Eſechiæ, Aſſæ, item Conſtantino, Theodoſio, Carolo Magno, Ludouico Pio, quibus meritò adnumero ſanctos Reges & Principes, Fridericum I. Chriſtianum III. Daniæ & Noruegiæ Reges, Electores, Fridericum, eius fratrem Iohannem, & huius filium, Iohannem, Fridericum ſeniorem, Philippum Landgrauium Heſsiæ, Erneſtum Luneburgenſem, & ſimiles. Hæc laus non aboletur vlla obliuione, aut morte, ſed erit glorioſa, fulgens ac ſplendens corona in omnem æternitatem.

Prædicant omnes, qui Sereniſsimæ ſanctæ Reginæ ſeruierunt, quàm aſsiduè indeſinenter, & ardenter Deum inuocare ſolita ſit, quàm auidè, quantaq; cum attentione & ſpi-

rituali

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

rituali voluptate verbum Dei et legerit ipſa, & in ſacris concionibus audierit, quàm liben ter de verbo Dei fuerit loquuta. Hæc ſunt firmiſsima teſtimonia veræ fidei, per quam fuit et manet in omnem æternitatem filia electa Dei, & templum Spiritus ſancti, ouis dilecta Domini noſtri Ieſu Chriſti Filij Dei, imò habitatio totius indiuiduæ Trinitatis, quemadmodum Filius Dei dicit: Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit, Oues meæ audiunt vocem meam, & ego vitam æternam do eis, & nemo rapiet eas ex manibus meis. Qui diligit me, ſermonem meum ſeruat, et Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.

Et quanquam multi exiſtimant, has pietatis virtutes priuata bona eſſe: tamen nos ex verbo Dei ſcimus, eas nontantùm priuata, ſed etiam publica bona eſſe. Dixerunt ſapientes Philoſophi: Bonum virum publicum bonum eſſe, propterea quòd bonitas eſt communicabilis. At multo verius nos Chriſtiani ſic exiſtimare debemus, hanc ſanctam Dominam Reginam, verè fuiſſe bonum publicum, non ſolùm propter communicationem beneficiorum ad ſubditos, ſed inprimis propter ipſius Regiæ Maieſtatis indefeſſam inuocationem, & deprecationem, pro tota ſocietate

regentium

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

regentium & ſubditorum in regnis & ducatibus. Multum enim valet deprecatio iuſti ad Deum, quemadmodum Iacobus inquit: Helias homo erat, ſimiliter obnoxius afflictionibus, vt nos, & oratione precatus eſt, ne plueret, & non pluit ſuper terram annis tribus, & ſex menſibus: rurſum autem inuocauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra produxit fructus ſuos. Ita non dubitemus precationes ſanctæ Dominæ Reginæ multa bona à Deo impetraſſe regnis & ducatibus, & multa imminentia mala auertiſſe, multasq; pœnas mitigaſſe. Et quid aliud dicere poſſumus? Sæpe maxima & præſentiſſima pericula ante oculos conſpeximus, quæ admirando & miraculoſo beneficio Dei, tanquam nubeculæ, euanuerunt. Hæc miracula impetrauit ſanctorum inuocatio.

Pugnante Ioſua in deſerto contra Amalechitas, manifeſto ſigno oſtenſum eſt à Deo, maiorem virtutem profligandi hoſtes eſſe in oratione Moſis, quàm in robore exercitus. Nam extendente Moſe manus ſuas, ſuperiores erant Iſraelitæ, at illo remittente manus, etiam robur illorum remittebatur, & ad hoſtes inclinabat victoria. Itaq; Aaron & Hor brachia eius vſq; ad ſolis occaſum ſuſtentabant, & oratione ipſius victoria obtenta eſt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

eſt. Sic in conſideratione illorum inſignium miraculorum, quibus aliquoties præſentia mala diuinitus ab his terris, imò à ceruicibus noſtris depulſa ſunt, de inuocatione huius ſanctæ Dominæ Reginæ cogitare nos conuenit.

Interpoſuit ſe Moſes inter Deum & Iſraëlitas oratione ſua, quando ipſi Deum peccatis ſuis ad iuſtam iram concitauerant, vt de perditione ipſorum cogitaret: ſic procul dubio hæc ſancta Domina Regina, ſuas preces fiducia Filij Dei, ſæpe inter Deum & has terras, tanquã murũ, interpoſuit, vt pœnæ meritæ aut condonarentur, aut mitigarentur.

Quàm inſignis & præclara fuerit Sereniſſimæ Dominæ Reginæ patientia, quæ crucem paterna voluntate Dei, ſecundum Angeli dictum ad Thobiam: Quia acceptus eras Deo, ideo neceſſe fuit, vt tentatio tribulationis probaret te, Item iuxta illud: Quos Deus diligit, caſtigat, impoſitam portauit, tuleritq́, id prædicari ſatis non poteſt.

Cùm obdormiret in fide Ieſu Chriſti Saluatoris, dilectiſſimus Rex Fridericus, ſanctæ & laudatæ memoriæ, eamq́, cum Illuſtriſſimis Principibus, filijs & filiabus, ætatis adhuc teneræ & infantilis, viduam ac orphanam relinqueret, nullum in ea vel viſum vel auditum fuit impatientiæ ſignum, ſed humiliata

ſub

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſub potenti manu Domini, & ſe & teneros Dominos ac Dominas commendauit curæ & defenſioni benigni & omnipotentis Dei, qui eſt viduarum maritus, & orphanorum pater aſsiduis gemitibus, & voce repetens Iobis dictum: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum, & ſe fide ac cogitatione conſolationum, quæ in verbo Dei abundè propoſitæ ſunt, ſuſtentās. Atq́, quod eſt officij materni, Illuſtriſsimos et cariſsimos liberos ab ineunte ætate ad Dei agnitionem & inuocationem, pietatisq́ amorem ſanctiſsimè & educauit ipſa, & educari ac inſtitui ſolicitè curauit, pro quo beneficio & Deo gratias agere, et gratam ſanctæ Dominæ Reginæ memoriam conſeruare debemus, quoties Illuſtriſsimos Principes, Clementiſsimos Dominos noſtros, tam ſanctè ad verum cultum, & inuocationem Dei, dilectionem verbi diuini, ſtudium pietatis, Eccleſiarum curam, pacis iuſtitiæq́ amorem, enutritos, educatos & inſtitutos intuemur, ac orare, vt Deus ea præclara & diuina dona, in ipſorum Celſitudinibus, per ſanctum Spiritum ſuum confirmet, augeat & conſeruet.

De clementia Regiæ Maieſtatis ipſius erga ſubditos, & eximia beneficentia & liberali-

tate

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

tate in pauperes, egenos, ægrotos, & miſeros, ſi pro dignitate dicere aut vellem aut poſſem, dies me deficeret. Eam laudem prædicant, & prædicabunt ad poſteros omnes regnorum & ducatuum incolæ. Nec dubium eſt, quin egenorum & miſerorum hominum, quibus non pro Regina, ſed pro matre eſſe ſolebat, ad Deum precationes & gemitus tam longam vitam Regiæ Maieſt. ipſius, in corpore adeò tenero & imbecilli, inq; multis curis & ægritudinibus impetrauerint. Atq; in Reſurrectione mortuorum ipſe Filius Dei erit huius laudis præco & teſtis, coram Patre ſuo cœleſti, et cœtu ſanctorum Angelorum, ac omnium beatorum, quando dicet: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis ab exordio mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi cibum, Sitiui, & dediſtis mihi potum, Hoſpes eram, & collegiſtis me, Nudus eram, & veſtiuiſtis me, Infirmus eram, & viſitaſtis me, In carcere eram, & veniſtis ad me, Amen dico vobis, quæ feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Tam piam & ſanctam vitam, etiam pia & ſancta mors, ſeu potius obdormitio in Chriſto Ieſu eſt ſequuta. Eſt enim omnibus hominibus conſtitutum, vt ſemel moriantur, & beati ſunt illi, qui in Domino moriuntur.

Lon-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Longiſsimam vitam vixerunt Adam, Seth, Mathuſalem, ſed quid dicit ſcriptura? Et mortui ſunt, dicit. Hæc enim eſt via omnis carnis, quam viam vnigenitus Filius Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua morte & reſurrectione credentibus ſanctificauit, vt via ſit non ad perditionem & interitum, ſed ad æternam vitam in cœleſti pntria, & cœleſtibus manſionibus, quas ipſa in hac via nos præcedens nobis parauit, vt ſequentes eum paratum locum inueniamus.

Fuit ſereniſsima & ſancta Domina Regina imbecilli corpore & afflicta valetudine multis annis prædita, in qua cruce, vt in alijs omnibus, admodum fuit patiens, ſæpè Pauli vocem cum gemitibus fidei repetens, Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Sciebat enim non habere nos hic manentem ciuitatem, ſed veram patriam noſtram in cœlis eſſe. Cum itaq; hoc poſtremo ſemeſtri infirmitas ingraueſceret, ita vt quaſi tabe cōſumeretur, etſi medicinæ donū non eſt aſpernata ipſius regia Maieſtas, propterea quod nouit Syracidæ dictum, Medicinam à Deo creatam eſſe, & ſapientem eam non contemnere, tamen omni ſolicitudine quæſiuit vnicum & verum medicum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & fide ſumpſit, ſibi applicauit ipſius veram & vi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

uificam medicinam, conſolationem promiſſionum atq; abſolutionis Euangelicæ, & viaticum Sacramenti corporis, & ſanguinis Ieſu Chriſti. Hac medicina ſalutari, & hoc viuifico cibo ac potu ſe refocillauit & ſuſtentauit, per gratiā ſancti Spiritus, in qua medicina, cibo & potu, eſt æternæ vitæ virtus, & participatio, ſicut Chriſtus dicit, Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi, ſi quis ederit de hoc pane, viuet in æternū. Et panis quem ego dabo, Caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in eo, & habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum, in nouiſſimo die. Cum itaq; accederet hora, quam miſericors, Deus & Pater, eius Regiæ maieſtati præſiniuerat, vt ex hac miſeriarum valle, ad cœleſtia gaudia emigraret, commendauit ſe voce & gemitibus æterno Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum fiducia eam precationem repetens, quam ipſe Filius Dei pro nobis in cruce moriens, dixit: Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Et cum amplius præ imbecillitate loqui non poſſet, tamen complicatis manibus, gemitibus, nec non oculorum in cœlum ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, redemptorem & mediatorem, ſubleuatione, fiduciam & conſolatio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

lationem cordis teſtificata eſt. In qua fiducia, placidiſsima morte, qualem omnes nobis à Deo petimus expirans, obdormiuit in Chriſto Ieſu, in ſenectute bona, reſurrectura in nouiſsimo die, cum omnibus ſanctis ad æternam gloriam, atq; dilectiſsimis hæredibus, & liberis illuſtriſsimis Principibus, Dominis ac Dominabus noſtris reliquit ſanctam hæreditatem, pientiſsimæ, laudatiſsimæq; memoriæ, vna cum hæreditate auguſtiſsimæ Familiæ & cognationis multorum laudatiſsimorum Cæſarum, Regum & Principum, Et cum præclaro exemplo omnium virtutum Chriſtianarum, præcipuè verò fidei & pietatis ad Deum, & amoris, clementiæ, ac benignitatis ad ſubditos. Cuius exempli imitatio, Celſitudinibus ipſorum erit apud Deum & homines glorioſa, tum in hac, tum in futura vita, Eam orationis partem, quæ ad conſolandum accommodari debebat, ideo omittò, quia volente Deo, in craſtina concione, conſolationes audituri ſumus. Vnanimi itaq; inuocatione orationem hanc concludamus.

Æterne, omnipotens & miſericors Deus, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pro

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nobis crucifixi, & reſuſcitati, cum Filio, & Spiritu ſancto, vnice & vere Deus, tibi ex intimis cordibus gratias agimus, quod per verbum Euangelij, & ſacroſancta Sacramenta, plantas & colligis inter nos Eccleſiam ſanctam Catholicam, cui ſubinde ſingulari beneficentia donas pios Reges, Principes & Magiſtratus, nutritores & nutrices. Tibi etiam gratias agimus, pro immenſis beneficijs tuis, quæ nobis per ſereniſsimum, potentiſsimum, & ſanctum Regem, Dominum Fridericum primum, Eiuſq́; ſereniſsimam, potentiſsimam, & ſanctam coniugem, Dominam Sophiam, Reginam ſanctæ & laudatæ recordationis, nec non per eorum regiæ Maieſtatis ſucceſſores & hæredes, ſereniſsimum, potentiſsimum, ſanctum Regem, Dominum Chriſtianum tertium, ſimilis recordationis, ac ſereniſsimum, potentiſsimum, illuſtriſsimos, pientiſsimosq́;, Regem & Principes, Dominos noſtros clementiſsimos, hactenus clementer & benignè communicaſti, & quotidie communicas, in gubernatione & defenſione, Eccleſiarum & Rerumpublicarum & œconomiarum. Ac tibi noſtris precibus commendamus vitam & ſalutem clementiſsimorum noſtrorum Dominorum

*norum & Dominarum, & nos omnes. Teq;
obnixè rogamus. vt ipſorum Regiam Maie-
ſtatem, & illuſtriſsimas Celſitudines, longa
& felici vita, bona valetudine, & proſpe-
ro, in omnibus rebus bonis & vtilibus, ſuc-
ceſſu dones, in tui agnitione, vera fide, &
virtutibus pietatis confirmes, donaq; tua in
ipſorum Maieſtate, & celſitudinibus, ad pro-
priam, atq; ſubditorum vtilitatem augeas:
Conſerues apud nos incorruptam doctrinam
verbi tui, Sereniſsimo Regi victoriam, aut
vtilem conciliationem largiaris: Concedas pa-
cem & tranquillitatem Eccleſiæ tuæ, quæ in
his terris colligitur, & regnis & Ducatibus:
ſucceſſum quoq; addas nouæ Scholæ noſtræ,
tua prouidentia, ad vtilitatem Eccleſiarum,
& totius patriæ, clementer & ſapienter con-
ſtitutæ, & apertæ: Et quia omnes ad eandem
metam, quam ſereniſsima, & ſancta Domina
Regina Sophia, ſaluifica fide attigit, ten-
dimus, vt nos quoq; omnes ad extremum vſq;
vitæ halitum, ſimiliter per Sancti Spiritus
gratiam, in vera fide, & agnitione tui, &
Filij tui vnigeniti Ieſu Chriſti, Domini no-
ſtri conſerues, ſimilemq; obdormitionem, ad
glorioſam & lætam reſurrectionem largiaris,
per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chri-*

ſtum, qui eſt noſtra ſalus, reſurrectio & vita, Amen.

DIXI.

CAPVT XXX.

DE MISERIIS VITAE HVMANAE ET patientia.

HOminis vita non ſolum breuis, ſed etiam multis eſt obnoxia calamitatibus, & miſerijs, quemadmodum Dauid dicit, Pſalm 91. Dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni, aut ad ſummum octoginta, è quibus quod optimum eſt, moleſtia eſt & dolor. Et Iob cap. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur & conuertitur, & fugit ſicut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Nec in hac doctrina de humanæ vitæ miſerijs demonſtratione vlla eſt opus, ſiquidem nemo eſt hominum tam felix, qui miſeriarum ſit expers, vt rectè à Sotrate dictum ſit, vnus dies ſi ſine moleſtia contingat, id magnum lucrum eſſe.

Cùm autem Philoſophi ſapientes, diligen-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ligenter quæſiuerint cauſas, cur præſtantiſſimum animal, nimirum homo, ſit omnium animalium calamitoſiſſimum, nec tamen aliam cauſam inuenire potuerint, quàm eam de qua Apollo Delphicus Homero reſpondit. Felix atq; miſer te ſors ad vtrumq; parauit, Quamobrem ipſe poſtea in poemate finxit Iouem habere duo dolia, vnum bonorum, alterum malorum, ex quibus bona & mala hominibus diſtribuat. Idcirco operæ precium eſt, vt huic inquiſitioni ex fontibus ſacræ ſcripturæ operam demus.

Sciamus itaq; vniuerſalem cauſam calamitatum omnium in genere humano, eſſe lapſum primorum parentum, & peccatum hærens in natura. Niſi enim peccatores facti eſſent homines, in Paradiſo beatitudinis manſiſſent. Propter peccatum autem ex Paradiſo excluſi, & in hanc vallem miſeriarum coniecti ſumus. Accedunt deinde in tali vitioſa natura aliæ cauſæ, multiplices errores, & in voluntatibus multa horrenda ſcelera, quæ attrahunt ſingulares pœnas, & Diabolus impellit homines odio Dei ad omnis generis flagitia, & auget calamitates varijs modis.

Hæc vniuerſaliter de cauſis calamitatum, quibus genus humanum affligitur, ſciri ſatis eſt. Sed prolixius eſt dicendum de cauſis, cur Eccleſia durius prematur quàm reliqua pars humani generis, iuxta dictum: Iudicium à domo Dei incipit.

Sunt autem octo præcipuæ cauſæ.

Prima. Peccatum hærens in natura, quod cum contemnat mundus, Deus in Eccleſia vult conſpici iram ſuam aduerſus interiora & exteriora peccata, ideo vt eam agnoſcamus, & nos ſubijciamus iudicio ſuo, commonefacit nos varijs modis. Dicitur ergo Hieremi. 46. Noli timere ſerue meus Iacob, ait Dominus, quia tecum ſum ego, quia ego conſumam cunctas gentes ad quas ieci te, te verò non conſumam, ſed caſtigabo te in iudicio, nec quaſi innocenti parcam tibi.

Sic Iob afflictus fatetur ſe coram Deo iniuſtum eſſe, etiamſi afflictionum ſuarum non ſint cauſa actualia ſcelera, ſicut amici diſputant.

Secunda cauſa eſt, quia Diabolus magis odit Eccleſiam quàm alios.

Tertia, Vt in cruce exerceantur, & creſcant pœnitentia, fides, inuocatio & tota

noui,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nouitas, iuxta dictum: Bonum eſt mihi Domine, quòd humiliaſti me. Pſal. 119. Item: Vexatio dat intellectum, Eſa. 28. Item: In anguſtia quærunt te Domine &c.

Quarta cauſa, Quia plurima ſunt in Eccleſia etiam actualia peccata, vt Dauidis adulterium & ſimilia, quæ punit Deus propter ſuam iuſtitiam, et propter exemplum, vt multos ad pœnitentiam reuocet. Propter hanc cauſam plurimæ calamitates vagantur per vniuerſam Eccleſiam, & paulatim tota hominum natura fit deformior et languidior. De hac dicitur Micheæ 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei. 1. Corinth. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Quinta cauſa, Vt ſanctorum afflictiones, ſicut & ipſa mors, ſint teſtimonium de futuro iudicio, & beatitudine vitæ æternæ.

Sexta cauſa, Vt afflictiones ſanctorum, & præcipuè illorum, qui docent Eccleſiam, ſint teſtimonium de doctrina, quòd verè ſic ſentiant, nec ſui commodi cauſa circumferant fictam doctrinam.

Septima cauſa, Vt fiamus conformes imaginis Chriſti, eumq́; ferendo crucem noſtram quotidie ſequamur.

Octaua cauſa, Vt liberationes in calamitatibus, quæ non ſunt extricabiles humano conſilio, ſint teſtimonia præſentiæ Dei in Eccleſia, vt precatur Moſes Num. 14. Ne deleas nos, vt ſciant Ægyptij, quòd ſis in hoc populo. Et 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis populus, quòd ſit Deus in Iſrael. Eſa. 37. Libera nos, vt ſciant omnia regna terræ, quòd in Iſrael ſit Deus. Et Ioh. 9. reſpondet Chriſtus diſcipulis interrogantibus de cæco, Vt manifeſtentur opera Dei in illo.

Hæc doctrina de cauſis, propter quas Eccleſia cruci & calamitatibus ſubiecta eſt, ſemper ſit in conſpectu, ne offenſi ærumnis Eccleſiæ, exiſtimemus cœtum hunc deformem negligi à Deo. Atq; ex his cauſis partim impulſiuis partim finalibus ſumitur hæc diſtinctio quatuor generum calamitatum: Aliquæ ſunt τιμωρίαι, *vt exilium Dauidis, Aliquæ ſunt* δοκιμασίαι, *vt carcer Ioſeph, Quædam* μαρτύρια, *vt interfectio Baptiſtæ, Eſaiæ, Ieremiæ, Pauli, & aliorum, Solius verò Chriſti paßio & obedientia eſt* λύτρον *pro peccatis noſtris.*

Poſtquam cauſas calamitatum & mi-
ſ eriarum conſiderauimus, etiam cogitandæ
unt conſolationes, ne in calamitatibus ani-

mum

mum deſpondeamus aut deſperemus, ſed ut eas patienter & forti animo perferamus. Dicit enim Chriſtus: Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus,

Philoſophi non poſſunt monſtrare veras conſolationes, ſicut etiam in loco de morte dictum eſt. Sunt autem hæ præcipuæ ipſorum conſolationes.

Prima, Neceſſitas, ſicut in Tragœdia dicitur: Fatales caſus oportet ferre mortalem. Omnes Deo volente vel rident vel dolent. Fatum aliâs alium agitat, modô reddit exiguum detractum ab alto, modò erronem facit beatum. Non eſt fas homini effugere fatum. Et notum eſt dictum: Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.

Secunda, Dignitas virtutis, ut, melius eſt pauperem eſſe, quàm furẽ aut proditorem. Huc pertinet dictum: Tamen per ipſas lucet ærumnas decus.

Tertia, Bona conſcientia, ſicut in verſu dicitur: Eſt aliquid magni crimen abeſſe malis.

Quarta, Exempla, ſicut Chorus dicit ad Electram apud Sophoclem: Non tibi ſoli filia ex omnibus hominibus triſtia acciderunt.

Quinta

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quinta, Spes læti exitus, iuxta illud:
Durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis,
O paßi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.
Horat: Non ſi male nunc & olim ſic erit &c.
Et in Electra Sophoclis inquit Chryſotemis:
O ſoror, bono animo ſis, non iiſdem enim ſemper adeſt Deus,
Qui nobis antè aduerſus fuit, hæc autē forſan
Dies certū auſpicium erit multorū bonorum.

Sexta, Cauſæ finales, vt miles patienter fert militiæ moleſtias, vt defendat patriam.

Septima, Collatio euentuum, vt, Melius eſt ægrotare, quàm accedere ad conuiuium, & incidere in tumultum.

Octaua, Expectatio mortis, ſicut Macaria virgo apud Euripidem dicit: Mors ipſa videtur multorum maximorum malorum remedium. Itaq; Plato in Axiocho, poſtquam enumerauit calamitates, quibus homo ordine per ſingulas ætates, ab ipſa vſq; natiuitate conflictatur, eam orationem ſic concludit: Dij ergo propter hoc ipſum (vt quibus notiſſimæ ſunt res humanæ) quos plurimi faciunt, eos citius auferunt è vita. Agamedes & Trophonius igitur cùm Pythij Apollinis templum ædificaſſent, orantes ſibi dari quod eſſet optimum, cùm obdormiuiſſent, nunquam deinde ſurrexerunt.

Hæ ſunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Hæ ſunt Philoſophicæ conſolationes. Sed homo Chriſtianus in afflictionibus Euangelicas conſolationes, quæ ſunt certæ, veræ & efficaces, intueri, illisq; animum confirmare debet, quarum fundamentum, vt in loco de Morte dixi, eſt reconciliatio noſtri cum Deo, facta per Ieſum Chriſtum, in quo credentes ſumus dilecti filij Dei. Hoc fundamentum qui firma fide tenet, ille cum Apoſtolo confidenter dicit ad Rom. 5. Gloriamur in afflictionibus, cuius gloriationis catalogum recitat 2. ad Corint. 11. Item, ſicut abundant paſsiones Chriſti in nobis, ita etiam per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Et Rom. 8. Quis nos ſeparabit à charitate Dei, tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? ſicut ſcriptum eſt: Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis, Sed in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quòd neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; inſtantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; creatura alia, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Ieſu Chriſto Domino noſtro.

Hinc ſequitur altera conſolatio, videlicet afflictones imponi à Deo Chriſtianis pa-

terno

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

terno animo, ſicut ad Heb. 11. ſcriptum eſt: Quos diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. In diſciplina perſeuerate, tanquam filijs vobis offert ſe Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd ſi extra diſciplinam eſtis, ſpurij, & non filij eſtis.

Huc pertinet etiam dulciſsimum dictum Pſalmi 89. Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, ſi ſtatuta mea prophanauerint, & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, Miſericordiam autem meam non auferam ab eis, neq; mentiar in veritate mea.

Poſito hoc fundamento de reconciliatione per Chriſtum, quæ complectitur etiam peccatorum remiſsionem, de dilectione Dei & de paterno eius erga nos animo, ſequuntur alij conſolationum loci, nimirum:

Primus, Neceſsitas, hoc eſt, mandatum Dei, quod præcipit, vt flectamus animos ad obedientiam, in tolerandis aduerſis, ne iraſcamur Deo iuxta dictum: Humiliamini ſub potenti manu Dei. Item: Subditus eſto Deo, & ſpera in eo. Pſal. 36.

In meditatione huius loci ſæpe repetenda ſunt dicta Chriſti de cruce Matth. 16. Si quis vult

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Qui non baiulat crucem ſuam & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus, Matth. 10. Luc. 14.

Sciamus itaq;, obedientiam in afflictionibus etiam tunc, cùm ſunt pœnæ certorum delictorum placere Deo. Non tantùm placuit illi obedientia Iobis, ſed etiam Dauidis, patienter ferentis exilium & alias pœnas. Item, Latronis in cruce patienter ferentis ſupplicium meritum.

Secundus locus, Dignitas virtutis anteferenda dolori. Saul non rectè facit, quòd ſibi mortem conſciſcit propter infelicem pugnam.

Tertius locus, Bona conſcientia, vt Laurentio ſit leuis cruciatus propter optimam conſcientiam. Sic Dauid afflictus Pſal. 7. bonam conſcientiam in illa cauſa allegat: Domine Deus, ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manu mea &c. Et Paulus dicit 2. Corin. 1. Gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quòd in ſimplicitate cordis & ſinceritate Dei verſati ſumus in hoc mundo. Item Petrus: Nemo patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum cupidus, ſi autem vt Chriſtianus, non erubeſcat, glorificet autem Deum in nomine iſto.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Quartus locus, Quia verò ſæpiſsime mala conſcientia dolores addit, ideo oſtenditur in Euangelio conſolatio prorſus ignota Philoſophiæ, ſcilicet, remiſsio peccatorum, quæ eſt purgatio conſcientiæ per ſanguinem Ieſu Chriſti Filij Dei, ſicut Heb. 9. dicitur: Sanguis Chriſti mundat conſcieniam noſtram ab operibus mortuis ſeu peccatis morte dignis.

Quintus locus, Agnitio præſentiæ Dei in ærumnis, accepta remiſsione, ſicut dicitur: Deus habitat in afflictis. Item: Cum ipſo ero in tribulatione, ſicut Filius Dei oſtendit manifeſtè, ſe cum ſocijs Danielis eſſe in fornace.

Sextus locus, Spes vltimæ liberationis & æternæ ſalutis, quemadmodum Iob dicit cap. 19. Scio, quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die reſurrecturus ſum. Et Paulus Rom. 8. Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item 2. Corin. 4. Mortificationem corporis Ieſu in corpore noſtro circumferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris. Id enim quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, mirè ſupra modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis, dum non ſpectamus ea, quæ videntur, ſed ea, quæ non videntur,

nam quæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nam quæ videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna ſunt.

Septimus Locus. Exempla omnium ſanctorum, quemadmodum Chriſtus dicit: Sic etiam perſecuti ſunt Prophetas, qui ante vos fuerunt, Matth. 5. Et Elias dicit: Non ſum melior patribus meis. Inter exempla autem prælucet exemplum filij Dei, de quo Petrus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius: Et Paulus Hebr. 12. Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in autorẽ fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta, atq; in dextera Dei ſedet.

Octauus. Cauſæ finales. Hic locus admonet etiam de vtilitatibus afflictionum. Sancti ferentes crucem patienter, glorificant, vt Petrus inquit, Deum in nomine iſto. Et Paulus vocat ſuas afflictiones in miniſterio Euangelij ſacrificium, atq; notum eſt omnibus dictum ipſius Roma. 5. Gloriamur in afflictionibus, ſcientes quòd afflictio patientiam parit, patientia probationem, probatio ſpem, Spes vero non confundit. Item, 2. Corinth. 4. Licet is qui foris eſt noſter homo corrumpitur: tamen is qui intus eſt, renouatur de die

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

in diem. Conſideranda etiam eſt hæc cauſa finalis, vt alij confirmentur, ſicut Eleazar dicit, ſe relicturum poſteris exemplum conſtantiæ. Et omnes morientes in confeßione fidei, teſtimonium perhibent doctrinæ, quia oſtendunt ſe non ſimulaſſe profeßionem voluptatis aut quæſtus gratia, oſtendunt item ſe expectare venturum iudicium & vitam æternam.

Nonus. Collatio euentuum præcipuè in Eccleſia conſideranda eſt, Quia ibi oſtendit Deus & teſtimonia iuſtitiæ ſuæ, quod iraſcatur peccatis, & exempla miſericordiæ, quod pœnas tamen mitigat iuxta dicta: Miſericordia Dei quòd non conſumpti ſumus. Item, Non accendens Deus totam iram ſuam. Item, Non faciam furorem iræ meæ, quia Deus ego ſum, non homo, Oſeæ 11.

Decimus. Deſiderium clari conſpectus Dei, et liberationis à toto peccato. Hæc conſolatio propriè ad mortem pertinet, ſicut Paulus dicit: Cupio diſſolui et eſſe cum Chriſto.

Hæc itaq; de afflictionibus et miſerijs humanæ vitæ, atq; de cruce cogitantes ſciamus requiri à nobis patientiam, quemadmodum dicit Dauid, Pſalm. 36. Subditus eſto Deo, & ſpera in eo. Et Eſaias: In ſilentio et

tio et ſpe erit fortitudo veſtra. Et Iacobus cap. 5. Patientes eſtote et confirmate corda veſtra, quoniam aduentus Domini appropinquabit. Paulus Hebr. 10. Patientia vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem Dei facientes reportetis promiſsionem.

Semper autem in afflictionibus repetamus dictum Iobis: Etiamſi occiderit me, tamen ſperabo in ipſo: Veruntamen vias meas in conſpectu ipſius arguam, et ipſe erit ſaluator meus.

CAPVT XXXII.

DE LENITATE MANSVETVDINE & ἐπιείκεια.

COGnatæ ſunt virtutes. Lenitas, manſuetudo & ἐπιείκεια ſeu æquitas.

1 Lenitas eſt conſtans quidam patientia, offenſiones & iniurias diſsimulans.

2 Manſuetudo eſt moderatio iracundiæ & cupiditatis vindictæ, atq́; condonatio offenſionum & iniuriarum tum priuatæ, tum publicæ tranquillitatis cauſa. Ariſtoteles dicit: Manſuetudinis eſt, poſſe ferre moderatè obiecta crimina, & contemptum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

nec celeriter rapi in vltiones, nec facilè moueri ad iras, eſſe autem moribus comem, ac mitem, & ingenio quieto & ſtabili.

Ἐπιείκεια eſt virtus, quæ in perſequendis iniurijs remittit aliquid de ſummo iure, & infirmitates multas in alijs tolerat.

Hæ virtutes in humana conuerſatione omnibus hominibus ſunt neceſſariæ. Frequentes enim accidunt in vita offenſiones, propterea quod & nos ſumus homines non perfecti, & cum hominibus non perfectis conuerſamur, qui multis erroribus & infirmitatibus ſunt obnoxij, Itaq; ſi quis in vita offenſiones, & iniurias. aut omninò non pati, aut ſummo iure perſequi ſemper velit, is ſocietatem colere non poterit, ſed in ſocietate humana erit tanquam leo aut vrſus.

Sciamus itaq; has virtutes quibus multæ cædes, pugnæ, iurgia, rixæ, inimicitiæ præcauentur, in quinto Præcepto requiri, de quibus etiam nota ſint hæc dicta: Eccleſ. 10. Fili mi, per manſuetudinem, gloriam animæ tuæ concilia. Pſalm. 37. Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multa pace. Prouerb. 16. Melius eſt humiliari cum mitibus, quam diuidere ſpolia cum ſuperbis. Eſtq; illuſtris illa ſententia: Quis neſcit diſſimulare, neſcit imperare, imò vero qui diſſimulare neſcit

ſcit, viuere neſcit. Apud Matth. cap. 11. dicit Chriſtus ad Diſcipulos ſuos, Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Et Matth. 5. Beati mites, quoniam ipſi poſsidebunt terram. Et Lucæ 9. cum diſcipuli offenſi malitia Samaritanorum, nolentium Chriſto præbere hoſpitium, cuperent vrbem illam cœlitus inflammari, ſicut Sodoma, obiurgauit eos Chriſtus, inquiens: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis vos.

Monet itaq; Chriſtianos hac cogitatione affectus iracundiæ reprimendos eſſe, quia non furoris ſpiritum, quales Poetæ furias fingunt, ſed manſuetudinis ſpiritum accepimus. Recitari ſolet pulchrum dictum: Pillulæ & iniuriæ deglutiendæ ſunt, non maſticandæ, maſticatæ enim bilem, & vomitum cient nobis noxium. Baſilius multa patienter & manſuetè ab Euſebio paſſus eſt, tandem etiam ceſsit, vt paci Eccleſiæ Cæſarienſis conſuleret. Socrates ad miraculum vſq; tulit moroſitatem vxoris Xantyppes, ne domeſticam pacem quotidianis rixis turbaret.

Plinius iunior dicit: Tunc præcipua manſuetudinis laus eſt, cùm iræ cauſa eſt iuſtiſsima, & diſtichon omnibus notum eſt.

Quo quiſq; eſt maior, magis eſt placabilis iræ,
Et faciles motus mens generoſa capit.

Seruilia ingenia ſunt inquieta & rixoſa, quia cum vera virtute emergere non poſſint, calumnijs rixis, & altercationibus emergere ſtudent, vt ſibi æternum nomen in mundo acquirant, ſicut ille, qui Templum incendebat.

CAPVT XXXIII.
DE MISERICORDIA.

Miſericordia eſt virtus, quæ dolore afficitur in aliena calamitate, & miſeris opitulatur, ac probabili ratione lenit & mitigat pœnas. De hac dicit Chriſtus, Matth. 5. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Luc. 6. Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter cœleſtis miſericors eſt. De immiſericordia dicit Iacobus Cap. 2. Iudicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam. Multi per immiſericordiam homicidæ ſiunt, propterea quòd proximo indigenti ſuccurrere nolunt, aut quòd pœnas crudelitate exaſperant. Scriptum eſt autem Eccleſiaſt. 34. Panis egentium vita pauperum eſt, qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum. Ambroſius dicit: Si non pauiſti, occidiſti. Et de mitigatione pœnarum in Eccleſiaſte dicitur. Ne ſis nimium iuſtus.

Caput

CAPVT XXXIIII.

DE SOBRIETATE, ET CONTRARIIS VItijs, crapula & ebrietate.

PLures occidit crapula quàm gladius. Quia crapula multorum morborum cauſa eſt. Præceptum itaq;, Non occides, crapulam prohibet, & ſobrietatem præcipit.

Eſt autem ſobrietas temperantia ſeruans modum in vſu cibi & potus, qui cum per intemperantiam exceditur, voracitas et ebrietas eſt.

Vox crapula etſi propriè poſtriduanam nauſeam ſignificat, tamen vſitatè pro ipſa ingurgitatione ſeu immoderato vſu cibi ac potus accipitur.

Sobrietatem à Deo ordinatam eſſe ipſa natura docet, amat enim temperantiam cibi & potus, ſicut dicitur: Natura paucis eſt contenta, & per intemperantiam vim ſibi fieri, tanquam ſi vulnus infligeretur, non tantum virium corporis & animæ infirmitate, ac perturbatione, ſed etiam nauſea & dolore teſtatur. Accedit etiam in illis, qui non prorſus ſunt Epicurei, Aſoti, etiamſi Chriſtiani non ſint, triſtitia conſcientiæ, quæ dictat legẽ

de ſobrietate naturæ impreſſam eſſe diuinitus, cuius violatio cum virtutis & officij ratione pugnet. Sobrietatem atq; omnes ſapientes commendant & amant, Intemperantiam verò oderunt & vituperant. Verè enim ita eſt, hominem, tunc eum eſſe, qui dicitur, cùm eſt ſobrius. Ebrius verò forman quidem hominis retinet externam, ſed mente amiſſa beluæ quam homini eſt ſimilior.

Nos verò Chriſtiani, qui præter ſenſum & legem naturæ, verbo Dei inſtructi ſumus, hanc admonitionem de cibo & potu, eorumq; vſu ſcire debemus. Deus vt alia media ſuarum operationum, ita cibum & potum ad humanæ vitæ ſuſtentationem creauit & ordinauit, atq; non tantum appetionem eſuriei & ſitis, ſed etiam virtutem concoquendi & extrahendi, diſtribuendi, atq; applicandi nutrimentum vtile naturæ indidit, Quæ Dei dona & opera reuerenter agnoſcere homo pius debet.

Itaq; de vſu cibi & potus, ſemper ſint in conſpectu hæc dicta: Gen. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terrã, & vniuerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam. Gen. 9. Omne quod mouetur & viuit erit vobis in cibũ, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Pſal. 104. *Produces fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum, vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis, vt exhilaret faciem eius in oleo, & panis cor hominis confirmet.*

Acto: 14. *Deus non ſine teſtimonio reliquit ſemetipſum, benefaciens de cœlo, dans pluuias & tempora frugifera, implens cibo & lætitia corda eorum.*

Hæc dicta oſtendunt, duos eſſe vſus cibi & potus, neceſsitatem nutricationis & lætitiam. Cum nutricatione etiam coniungitur neceſsitas conſeruandæ valetudinis, ſicut Paulus præcipit Timotheo, vt modico vino vtatur, propter ſtomachum, & crebras infirmitates. Neceſsitatem monſtrat ipſa natura, quæ niſi alimentis ſuſtentetur, breui tempore fame & ſiti conſumitur.

De lætitia etſi Diogenes Cynicus & Monachi melancholici diſputare poſsint, quòd ille vſus ſit ſuperfluus, tamen potius conſideremus benigni Patris cœleſtis conceſsionem, de qua dicitur Pſal. 104. *Acto.* 14. *& in Eccleſiaſt. cap.* 9. *Comede in læticia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, quia placent Deo opera tua. Prouerb.* 31. *Date merum mœrentibus, & vinum his, qui amaro ſunt corde.*

Opponitur autem lætitia melancholicæ triſtitiæ & ſollicitudini, de qua dicitur Prouerb. 17. Spiritus triſtis exiccat oſſa. Et 25. Sicut tinea veſtimentum, & vermis lignum conſumit, ita triſtitia cordi nocet. Eccle. 25. Miſerere animæ tuæ, & contine ac congrega cor tuum in ſanctitate eius, & triſtitiam longè expelle à te, multos enim occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in illa.

Significatq; lætitia hilaritatem & tranquillitatem bonæ conſcientiæ acquieſcentis in Deo, & contentæ reb⁹ præſentibus, de qua dicitur ad Philip. 4. Gaudete in Domino ſemper. Et Pſal. 37. Delectare in Domino. In Eccleſiaſte cap. 3. Vidi, quòd nihil ſit melius, quàm lætari hominem in operibus ſuis, quia hæc eſt pars eius. Itaq; ſimul etiam dictum illud, Comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum, conceſſionem modeſtorum conuiuiorum complectitur, quorum exempla in Scriptura ſine reprehenſione recitantur.

Abraham fecit conuiuium ablactationis filij Iſaac, Gene. 26. Ioſeph conuiuio excepit fratres, Gene. 43. Thobias ad conuiuium pios inuitauit, & iunior Thobias in nuptiali conuiuio vxorem duxit. Atq; exemplum Chriſti, qui nuptias in Cana ſua præſentia vna

cum

cum ſanctiſſima matre Maria virgine, & diſcipulis ſuis, atq; vini donatione per primum miraculum exornauit, inſignem commendationem addit illis conuiuijs, quæ ad conſeruationem piæ honeſtæq; coniunctionis, honoremq; ordinationum diuinarum, cum pietate & moderatione celebrantur ſecundum præceptum Eccleſiaſt. 9. Viri iuſti ſint tibi conuiuæ. Cum quo conſentit mandatum Thobiæ cap. 2. ad filium: Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra, timentes Deum, vt epulentur nobiſcum. Sed non approbat dictum ex Eccleſiaſte citatum luxurioſa, guloſa & pompoſa conuiuia, quæ non conuiuia, ſed commeſſationes & heluationes appellari debent, ſuntq; non tantùm inutiles profuſiones, ſed etiam occaſiones multorum horrendorum peccatorum, de quibus certò ſtatuendum eſt, quòd Diaboli in ipſis ſint præſentes, quemadmodum operibus ſuis manifeſtè declarant.

Talia itaq; conuiuia impia, prophana, hominibus pijs ſeuerè ſunt prohibita, non tantùm vt ea non parent, ſed etiam ne illis interſint. Sic enim Prouer. 23. ſcriptum eſt: Noli eſſe in conuiuijs potatorum, nec in commeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt, quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur. Rom. 13. Abijciamus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

mus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquam in die compoſitè ambulemus, non in commeſſationibus & ebrietatibus, & carnis curam ne agatis ad concupiſcentias. Lucæ 21. Videte, ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate.

Sæpe etiam cogitetur de ea quæ extat Exod. 32. repræhenſione, in qua imago luxurioſorum conuiuiorum, quæ (proh dolor) noſtris temporibus nimis ſunt vſitata, proponitur: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexit ludere.

Redeo ad propoſitum: Lætitia itaq; in Eccleſiaſte non debet intelligi de luxuria & ebrietate, quam etſi vulgus prophanum exiſtimat eſſe lætitiam, tamen verè nihil eſt minus quàm lætitia. Eſt enim voluntarius & violentus morbus mentis & corporis, ſicut res ipſa ſatis demonſtrat, quòd ebrietas animæ & corporis, ſenſus ac vires perturbet, & extinguat, vt nec mens, nec ſenſus, nec membra, officium ſuum facere poſſint. Rectè itaq; dici poteſt, ebrietatem eſſe voluntariam inſaniam ſeu amentiam mentis, & voluntariam παράλυσιν corporis. Adde etiam, quòd ſit voluntaria ſeruitus Sathanæ, qui ebrij hominis mente, ſenſibus ac membris pro ſuo libitu vtitur ad omnis generis peccata & turpitudines

malarum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

malarum cogitationum, dictorum & actionum.

Vt itaq; adoleſcentes in amorem ſobrietatis, & odium crapulæ ac ebrietatis inducantur, ideo Antitheſin addam, cuius conſideratio ſæpe repeti debet.

Sobrietas naturæ conuenit, ebrietas eſt contra naturam. Sobrietas naturæ vires & valetudinem conſeruat, ebrietas naturam deſtruit, & multorum morborum cauſa eſt. Sobrius homo ad omnia humana officia, quæ vel mente, vel corporis viribus perficiuntur, eſt idoneus, ebrius, cùm mentis impos ſit, & errantes habeat ſenſus, titubantiaq; membra, ad nulla humana officia aptus eſt. Ideo Chryſoſtomus dicit: Ebrioſo aſinus melior eſt. Et Plato: Temulentus bis puer eſt. Sobrietas à Deo eſt præcepta, ebrietas à Deo eſt prohibita, cum comminatione æternæ damnationis. Sobrius vtitur donis Dei iuxta ipſius ordinationem, cum inuocatione & gratiarum actione, ebrioſus impiè abutitur donis Dei ad blaſphemiam & Deum & proprias pœnas. Sobrietas eſt mater & cuſtos pudoris, modeſtiæ & virtutum, ebrietas eſt mater impudentiæ, crudelitatis, & multorum flagitiorum. Etiam ſanctus Noah, cùm ebrius eſſet, turpiter iacuit, & à filio deriſus eſt. Loth ebrius

inceſtum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

inceſtum cum filiabus commiſit. Alexander Magnus ebrius in tantam incidit crudelitatem, vt fideliſſimos amicos, conſiliarios & duces interficeret, Clitum, Philotam, Parmenionem & Caliſthenem Philoſophum. Sobrius Deum rectè inuocare, colere, ſeq; Deo commendare pijs precibus poteſt, ebrius non poteſt Deum inuocare, colere, aut ſe Deo commendare. Sobrius in fide expectat aduentum Ieſu Chriſti ad iudicium, ebrius periculoſiſſimam agit vitam, quia ſemper ad Filij Dei aduentum eſt imparatus.

Cum hac Antitheſi coniungatur meditatio dictorum Scripturæ, quæ ebrietatis & crapulæ peccatum repræhendunt. Eccleſiaſt: Diligentes in vino noli prouocare, multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum, ſic vinum corda ſuperborum arguit in ebrietate potatum. Æqua vita hominibus in ſobrietate, ſi bibas moderatè, eris ſobrius, Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem, ſanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus, Vinum multum potatum irritationem & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animoſitas imprudentis offenſio, minuens virtutem, & faciens vulnera. Cap. 38. Noli auidus eſſe in omni epulatione, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ne, & non effundas te ſuper omnem eſcam, in multis enim eſcis eſt infirmitas, & auiditas appropinquabit vſq; ad Choleram. Propter crapulam multi obierunt, qui verò abſtinens eſt, adijciet vitam. Prouer. 13. Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis? Ne intuearis vinum, quando flaueſcit, aut ſplendet in vitro color eius, Ingreditur blandè, & poſtea mordet vt coluber, & ſicut regulus venena diffundit. Tunc oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa, & eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo, & dices: Verberauerunt me, ſed non dolui, traxerunt me, & ego non ſenſi. Pouerb. 31. Nullum ſecretum, vbi regnat ebrietas. Eccleſiaſt. 19. Vinum & mulieres apoſtare faciunt ſapientes.

Eſaiæ 5. Væ, qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſq; ad veſperam, vt vino æſtuetis, cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Væ qui potentes ad bibendum vinum, & fortes ad miſcendam ebrietatem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Luc. 21. Videte, ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa.

Ephe. 5. Nolite inebriari vino, in quo eſt ἀσωτία, *hoc eſt, luxuria, diffundens ſe in omnes mores, & faciens eos diſſolutos, impudicos & immodeſtos, quia, vt Seneca dicit: Conſuetudine inſaniæ durata vitia, vino concepta, etiam ſine vino valent.*

Cicero aſotos deſcribit 2. de Finibus: Nolim, inquit, mihi fingere aſotos, vt ſoletis, qui in menſam vomant, & qui de conuiuijs auferantur, crudiq́; poſtridie ſe rurſum ingurgitant, qui ſolem, vt aiunt, nec occidentem vnquam viderint, nec orientem, qui conſumptis patrimonijs egeant.

Omnes autem contra ebrietatem comminationes vincit vnicum dictum 2. Corin. 6. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Quo quidem dicto, qui ab ebrietate non deterretur, næ ille nimis negligenter ſalutem ſuam curat.

Auguſtinus dicit: Ebrietas eſt voluntarius & blandus dæmon, dulce venenum, ſuaue peccatum, flagitiorum omnium mater, culparum materia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, ſubuerſio ſenſus, tem-

peſtas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

peſtas linguæ, procella corporis, naufragium caſtitatis, amiſſio temporis, inſania volutaria, ignominioſus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela. In ebrijs non ratio vlla, non vllum vitæ gerendæ conſilium, nec vlla artium, nec geſtorum aut lectionum aut induſtriæ prouidentia eſt.

Pudeat verò nos Chriſtianos, quòd cùm quotidie & legamus & audiamus ebrietatis repræhenſiones ex ſacra ſcriptura, tamen ad eam ſimus multis alijs gentibus procliuiores.

Philoſophi multi diſcipulos ſuos monitis, multi legumlatores maximas ſocietates legum ſuarum comminatione cohercere potuerunt, ſicut etiam hodie Turcicus Imperator tot gentes lege Mahometica cohercet, vt ebrietatem fugiant.

Fuerunt, qui adoleſcentiam monſtratis ebriorum ſeruorum exemplis, abſterrerent. Quanta itaq; impietas eſt in multis, qui Chriſtianum nomen gerunt, & huic vitio ſic ſunt addicti, vt nec exemplis, nec legibus, nec monitis, imò verò nec omnipotentis Dei prohibitionibus abſterreri poſſunt, ſequuntur itaq; & quidem meritò pœnæ: quarum ex-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

exempla in quotidiana experientia cernimus, & in hiſtorijs legimus.

Samſon ebrius à meretrice turpiter vexatus & tandem hoſtibus traditus eſt.

Balthaſar ebrius iuſsit afferri ſacra vaſa in conuiuium, vt ex illis potaretur, cumque blaſphemi eſſent omnes in Deum, & laudarent idola, apparuit manus in pariete inſcribens pœnam, quæ ſecuta eſt, & Balthaſar eadem nocte eſt interemptus, Daniel. 5.

Alexander Magnus, qui per ebrietatem multa peſsimè fecerat, cùm in conuiuio alicui duas choas, id eſt, quatuor menſuras noſtrates præbibiſſet, mox inflammatus ægrotare cepit, & poſt paucos dies extinctus eſt.

Non eſt neceſſe plura exempla congerere, cùm nimis multa quotidie conſpiciamus.

Pytthicus Mitileneus ebrios, ſi quid peccaſſent, duplici pœna afficiendos eſſe dixit. Eadem ſententia eſt apud Ariſtotelem, ebrij peccatum dupliciter puniendum eſſe, quia dupliciter peccauit, tum quia ebrietate voluntariam inſaniam ſibi accerſiuit, tum quia malum facinus perpetrauit.

Caput

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

CAPVT XXXV.

DE MEDICINA ET MEDICIS.

DOctrina & ars medica ad præceptum quintum pertinent, quia conſeruationi valetudinis ſeruit, Ideoq; præcipit Deus, vt in honore habeatur, Omnes enim hunc honorem corporibus noſtris debemus, vt valetudinem & ſobrietate, & vſu medicinarum conſeruare ſtudeamus, quam qui volens negligit, ſui ipſius mortis cauſa aliqua eſt. Inquit itaq; Siracides cap. 38. Honora medicum propter neceſſitatem, etenim illum creauit altiſſimus, à Deo eſt enim omnis medela, & à rege accipiet donationem, Diſciplina medici exaltabit caput ipſius, & in conſpectu magnatum collaudabitur. Altiſſimus creauit medicinam de terra, & vir prudens non abhorrebit illam.

Coniungat autem & ægrotus & medicus inuocationem Dei cum medicinæ vſu, ſicut Iacob cap. 5: admonet: Infirmatur quis, accerſat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluum reddet infirmum, & Dominus eriget eum, & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Habeant medici in conſpectu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

admonitionem Meſuæ in capite de dolore ſtomachi. Medicamẽ quod hunc morbum deſtruit, alteri morbo cui ſimilis videtur, vires addit. Sunt enim diuerſæ hominum complexiones operationi ſubiectæ: Quis enim medicorum omnia quæ requiruntur ad veram curam, aſpectum, naturam temporum, diuerſitatem regionum, cauſam morbi, complexionem propriam, quam conſeruare & non alterare medicum oportet, ætatem quæ de vinculo complexionis eſt, conſuetudinem quæ natura inductu temporis longiſſimo efficitur, inueſtigabit ſine parte diuinæ clementiæ?

Roga igitur Deum largitorem ſanitatis, vt ipſe annuat inter medicamina, tibi eligere fideliora, & propriè contra ægritudinem, cuius curam ſuſcepiſti, & impleat animam tuam, qui vniuerſa huius ſcientiæ volumina relegiſti.

Et in capite de indigeſtione ſtomachi: In prouiſione periti & timentis Deum medici maior pars huius ſcientiæ relicta eſt: Deum diligenti omnia benè ſuccedunt, ab ipſo omne incolume & ſanatiuum eſt. O tu, qui curam humanorum corporum gerere vis, à Deo non recedas, & ne dilateris ſcientia philoſophica

natura-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

naturali: Ille enim autor naturæ & eam ſtabiliuit, & ſine ipſius influentia, defecit omnis motus naturæ.

Mali, indocti, & infideles medici, peccant contra quintum præceptum, quia ſunt homicidæ eorum, quorum valetudinem ſua inſcitia deſtruunt, aut indiligentia negligunt.

CAPVT XXXVI.

DE ALIIS VIRTVTIBVS ET PECCATIS ſeu vitijs quinti Præcepti.

AD quintum Præceptum pertinent etiam omnes aliæ virtutes & officia dilectionis, quibus aliorum vel propria vita, valetudo, ſanitas, defenditur & cuſtoditur. Pugnant autem cum hoc Præcepto omnia peccata, vicia & ſcelera, quibus propriæ vel aliorum valetudini & vitæ nocetur &c.

FINIS QVARTI libri.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

De [illegible] : [illegible] : [illegible]
capitulum de [illegible] 32.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

ſert. drog
Botzn.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

1. Sondags. ß

Swinefleisch — — 7 — 0 ₰

Kol und gorte. — 0 — 6 ₰

Kese - - - - 11 - 0 ₰.

Brot - - - 1 - 0 ₰

Ber - - - 1 - 0 ₰

[illegible]. — — 1 - 6 ₰

[illegible] [illegible] [illegible] - 4 - 0 ₰

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
LN bis 54 [14,-319 8°]